

**ÇAĞATAY VE KIRGIZ TÜRKÇESİ SÖZLÜKLERİNDE SOSYAL VE
KÜLTÜREL YAŞAM**

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Burcu SARIKAYA

Danışman: Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

Haziran 2019

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

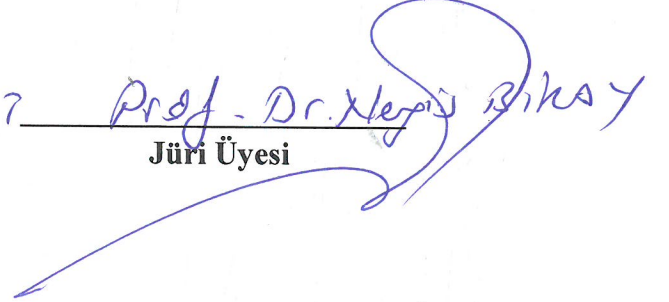
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Bilim Dalı öğrencisi 162501057 Burcu SARIKAYA tarafından Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT yönetiminde hazırlanan “Çağatay Ve Kırgız Türkçesi Sözlüklerinde Sosyal Ve Kültürel Yaşam” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 11.06.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Talip YILDIRIM
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT
Jüri Üyesi (DAN.)

Prof. Dr. Neşin BİKAY
Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 10/07/2019 tarih ve ...270/1... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza:

Öğrenci Adı Soyadı: Burcu SARIKAYA

ÖN SÖZ

Köklü bir dil ve edebiyat geleneğine sahip olan Çağatay Türkçesi edebi eserlerinin ve bu sahanın sözlüklerinin Türk dilinin tarihî gelişiminde büyük bir yeri ve önemi vardır. “Çağatay ve Kırgız Türkçesi Sözlüklerinde Sosyal ve Kültürel Yaşam” başlıklı tezimizde, Çağatay Türkçesi ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinden yola çıkarak Çağatay sahası sosyal ve kültürel yaşamı ile bugünkü Kırgız Türkçesi sosyal ve kültürel yaşamını temel alan kelimelerin söz varlığına ulaşmak istenmiştir.

Bu doğrultuda belirli sayıda Çağatay ve Kırgız Türkçesi sözlükleri taranarak söz varlığı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sosyal ve kültürel yaşam kelimeleri çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Yapılan sınıflandırılma sonucunda ulaşılan veriler birbiri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmayla Tarihî Türk lehçelerinden Çağatay Türkçesi ile günümüz Türk lehçelerinden Kırgız Türkçesinde kullanılan aile, akrabalık, boy adları, meslek adları, dinî inanış, gelenek, görenek, eğitim, giyim, kuşam, yemek, ulaşım, haberleşme, tarım, avcılık, hayvancılık terimleri arasındaki kelime ortaklıkları ve farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada, Çağatay Türkçesi sözlüklerinden: “*Abuşka Sözlüğü, Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü, Fethali Kaçar’ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü, W. Radloff’un Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*” adlı eserler taranmıştır. Zengin bir sözlükçülük geleneğine sahip olan Çağatay Türkçesi sözlüklerinin tamamını taramamız mümkün olmadığından basılmış tez ve yayınlanmış çalışmalar incelenmiştir. Kırgız Türkçesi sözlüklerinden ise Prof. K. K. Yudahin’in “*Kırgız Sözlüğü*” ve Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi tarafından hazırlanan çok yazarlı “*Kırgızca-Türkçe Sözlük*” adlı eserler taranmıştır. “*Kırgızca-Türkçe Sözlük*”, yeni bir yayım olduğu için tercih edilmiştir.

Son olarak, tezi hazırladığımız süreçte engin görüşleriyle beni bu yolda aydınlatan çok kıymetli danışmanım Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT’a teşekkürü borç bilirim. Ardından çalışmamızda her sıkıntıda görüşlerini paylaşan, destek olan çok kıymetli hocam sayın Prof. Dr. Nergis BİRAY’a şükranlarımı sunarım.

Ayrıca her fırsatta benden desteklerini esirgemeyen sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Ezgi DEMİREL'e; bu süreçte yalnız olmadığımı hissettiren hocam İlker BERBER'e; bana hep güven veren manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

ÖZET

ÇAĞATAY VE KIRGIZ TÜRKÇESİ SÖZLÜKLERİNDE SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAM

SARIKAYA, Burcu

Yüksek Lisans Tezi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

Haziran, 2019, 560

Çağatay yazı dili, Oğuz Türklüğünün sınırlarını çizen Karadeniz, Kafkas Dağları, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey ve doğusunun dışında kalan bütün Türk coğrafyalarında, 500 yıl boyunca kullanılmış olan bir yazı dilidir. Bu yazı dili Kırgızlar da dâhil olmak üzere bütün Türk boylarında neredeyse 1928'li yıllara kadar etkisini göstermiştir. Sonrasında ise, Sovyet dönemi dil politikalarının gereği olarak ağız özelliklerine göre yeni yazı dilleri oluşturulmuş, Kırgız Türkçesi de bu politikanın dışında kalamamıştır.

Çağatay yazı dilinin etkisini gösterdiği coğrafyalarda bu yazı dilini temel alan birçok sözlüklerin oluşturulduğu bilinmektedir. Bu sözlüklerin Türk dili, kültürü ve sosyal hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle Çağatay sahası sözlükleri bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk aşamasında, Çağatay Türkçesi sözlüklerinden yola çıkarak Çağatay Türkçesinin söz varlığında önemli bir yeri olan sosyal yaşam kelimeleri tespit edilerek sınıflandırılmıştır. Daha sonra bu sınıflandırmayı esas alarak Kırgız Türkçesi söz varlığı içerisindeki yansımaları ortaya koyulmuş, Çağatay Türkçesi ve Kırgız Türkçesine ait aile, akrabalık, boy adları, dinî inanış, gelenek, görenek, eğitim, giyim, kuşam, yemek, ulaşım, haberleşme, tarım, hayvancılık adları, avcılık vb. terimleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Dönemin sosyal hayatının söz varlığı üzerine kapsamlı bir değerlendirme niteliğinde olan bu çalışmada “Giriş, Söz Varlığı Tespiti ve Sınıflandırılması, Kırgız Türkçesindeki Karşılıkları, Değerlendirme ve Sonuç” bölümleri yer almaktadır.

Değerlendirme bölümünde, taramış olduğumuz Çağatay Türkçesi sözlüklerinde tespit edilen sosyal yaşam kelimelerinin Kırgız Türkçesindeki karşılıkları tablo ile gösterilmiştir. Daha sonra bu tablolardan hareketle konuyla ilgili grafikler oluşturulmuş ve bu grafikler ile kelimelerin benzer ve ortak olmayan söz varlığı değerlendirilmiştir. Böylelikle Çağatay ve Kırgız Türkçesindeki kelimeler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar bu grafik ve tablolar ile açık hale getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Sözlükçülük Geleneği, Sosyal ve Kültürel Yaşam, Söz Varlığı.

ABSTRACT

THE SOCIAL AND CULTURAL LIFE IN CHAGATAI AND KYRGYZ TURKISH DICTIONARIES

SARIKAYA, BURCU

M. Se. Thesis is Department of Turkish Dialects and Literature of Contemporary

Thesis Administer: Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

June 2019, 560 pages

Chagatai language is a common language used in all the Turkish geographies which are located outside of the north and east of the Black Sea, the Caucasus Mountains, the Caspian Sea and Central Iran, which is the boundaries of Oghuz Turkic. This written language has taken effect by means of Turkish tribes including the Kyrgyz until almost 1924s. Afterwards, according to the language policies of the Soviet era, new writing languages were created according to the characteristics of the dialects and Kyrgyz Turkish took its share from this policy.

It is known that Chagatai writing language is influenced in all Turkish geography and with this effect, many dictionaries are formed based on the Chagatai written language. These dictionaries have a very significant position in the history of Turkish language and culture.

In the first phase of the study, the social life words which have an important place in the vocabulary of Chagatai Turkic are classified as it is determined on the basis of the Chagatai Turkish dictionaries. Afterwards, the reflections within the Kyrgyz Turkish vocabulary was revealed based on this classification.

In this study, such as family, kinship, boy names, religious belief, tradition, custom, Education, clothing, harness, food, transportation, communication, agriculture, livestock names, hunting terms have been tried to be determined.

In this study, which is a comprehensive evaluation on the vocabulary of the social life of the period, "Introduction, Vocabulary Verification and Classification, Equivalents in Kyrgyz Turkish, Evaluation and Conclusion Sections" are included.

In the evaluation section, the equivalents of social life words in the Chagatai Turkish dictionaries that we have reviewed are shown in the table. Afterwards, graphs related to the topic were formed based on these tables. With these formed graphs, similar and uncommon vocabulary of words are evaluated. Thus, the similarities and differences between the words in Chagatai and Kyrgyz Turkish were made clear by these graphs and tables.

Keywords: Chagatai Turkish, Kyrgyz Turkish, The Social and Cultural Life, Vocabulary.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
TABLolar DİZİNİ.....	xvii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xx
GİRİŞ.....	1
Çalışmada İzlenen Yol.....	1
1.1. Çalışmada Kullanılan Doğu (Çağatay) Türkçesi Sözlükleri.....	6
1.1.1. Anadolu Sahasında Yazılmış Doğu Türkçesi Sözlükleri.....	6
1.1.1.1. Abuşka Sözlüğü.....	6
1.1.1.2. Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü.....	8
1.1.2. İran Kitaplıklarında Bulunan Çağatay Türkçesi Sözlükleri.....	9
1.1.2.1. Feth- ‘Ali Kaçar Sözlüğü.....	9
1.1.3. Diğer Sözlükler.....	11
“Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy” (Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi).....	11
1.2. Çalışmada Kullanılan Kırgız Türkçesi Sözlükleri.....	13
1.2.1. Kırgızca-Türkçe Sözlük 1 (A- J).....	13
1.2.2. Kırgızca-Türkçe Sözlük 2 (K- Z).....	13
1.2.3. Kırgız Sözlüğü.....	13
2.1. Çağatay Türkçesi Sözlüklerinde Sosyal ve Kültürel Yaşamı Ele Alan Sözcükler ..	14
2.1.1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler.....	14
2.1.1.1. Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler.....	14
2.1.1.1.1. “Koca” Anlamındaki Sözcükler.....	14
2.1.1.1.2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler.....	15
2.1.1.1.3. “Kızın Kocası” Anlamındaki Sözcükler.....	18
2.1.1.1.4. “Gelin” Anlamındaki Sözcükler.....	18
2.1.1.1.5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler.....	19
2.1.1.1.6. “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler.....	19
2.1.1.1.7. “Baldız, Görümce, Kayın Birader” Anlamındaki Sözcükler.....	19
2.1.1.1.8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler.....	19
2.1.1.1.9. “Enişte” Anlamındaki Sözcükler.....	19
2.1.1.2. Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler.....	20

2.1.1.2.1. “Dede” Anlamındaki Sözcükler	20
2.1.1.2.2. “Nine” Anlamındaki Sözcükler	20
2.1.1.2.4. “Anne” Anlamındaki Sözcükler	21
2.1.1.2.5. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler	22
2.1.1.2.6. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	23
2.1.1.2.7. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	24
2.1.1.2.8. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler	26
2.1.1.2.9. “Kız” Anlamındaki Sözcükler	26
2.1.1.2.10. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler.....	27
2.1.1.2.11. “Torun” “Torunun Çocuğu” Anlamındaki Sözcükler.....	28
2.1.1.2.12. “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler.....	29
2.1.1.2.13. “Yiğen” Anlamındaki Sözcükler	29
2.1.1.2.14. Diğerleri	29
2.1.2. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler.....	31
2.1.3. Kişi Adları	31
2.1.4. Boy (Kabile) Adları.....	38
2.1.5. Kavim Adları	47
2.1.6. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler.....	50
2.1.6.1. Yüksek Unvanlar, Rütbeler, Damgalar	50
2.1.6.1.1. Yüksek Unvan.....	50
2.1.6.1.2. Rütbeler	58
2.1.6.1.3. Damgalar	60
2.1.6.2. Halk Tabakasından Olanlar	61
2.1.6.3. Köleler.....	62
2.1.6.4. Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar	65
2.1.6.4.1. Yasal Olmayan Meslekler	83
2.1.6.5. Yaşanılan Yerler	84
2.1.6.6. Askerlikle İlgili Sözcükler	85
2.1.6.7. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alâmetleri İle İlgili Sözcükler	93
2.1.6.7.1. Ferman-Buyruk	93
2.1.6.7.2. Vergi-Haraç.....	94
2.1.6.7.3. Bağış-Ücret	96
2.1.6.7.4. Hediye-Armağan	96
2.1.6.7.4. Hükümdarlık Alâmetleri	97
2.1.6.8. Zenginlik-Fakirlikle İlgili Sözcükler	98
2.1.7. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler	99

2.1.7.1. Sosyal Yaşamda Mekân	99
2.1.7.2. Sosyal Yaşamda Kişilikler	102
2.1.7.3. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler	107
2.1.7.4. Sosyal Faaliyetler	125
2.1.7.4.1. Misafirlik ve Misafir Ağır lama İle İlgili Sözcükler	125
2.1.8. Yer Adları	126
2.1.9. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler	136
2.1.9.1. İnanış İle İlgili Sözcükler	136
2.1.9.1.1. Tanrı Adları	136
2.1.9.1.2. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar	137
2.1.9.1.3. Dua İle İlgili Sözcükler	139
2.1.9.1.4. Beddua İle İlgili Sözcükler	139
2.1.9.1.5. Batıl İnanışlar	140
2.1.9.2. Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler	143
2.1.9.2.1. Nişan, Evlenme, Düğün	143
2.1.9.2.2. Şölen ve Bayram âdeti	144
2.1.9.2.3. Cenaze Gelenekleri	147
2.1.9.2.4. Bölgesel Gelenekler	147
2.1.9.2.5. Ululama	148
2.1.10. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı İle İlgili Sözcükler	148
2.1.11. Masal, Efsane, Hikâye, Bilmece İle İlgili Sözcükler	149
2.1.12. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler	150
2.1.13. Tıp İle İlgili Sözcükler	151
2.1.14. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler	156
2.1.14.1. Oyunlar	156
2.1.14.2. Çocuk Oyunları ve Araç-Gereçleri	157
2.1.14.3. Yarışlar ve Sportif Oyunlar	158
2.1.14.4. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler	159
2.1.15. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler	161
2.1.15.1. Müzik İle İlgili Olanlar	161
2.1.15.2. Çalgı İle İlgili Olanlar	164
2.1.16. Giyim- Kuşam- Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler	167
2.1.16.1. Kumaş ve Elbise Malzemeler	167
2.1.16.2. Giyim Malzemeleri	171
2.1.16.3. Askerlik Giysileri	182
2.1.16.4. Kuşam Malzemeleri	185
2.1.16.5. Süs Eşyaları ve Süslenme	186

2.1.17. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler	190
2.1.17.1. Ev İle İlgili Sözcükler	190
2.1.17.2. Evin Bölümleri	192
2.1.17.3. Ev İle İlgili Araç Gereçler	194
2.1.18. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler	198
2.1.18.1. Yemeklik Malzemeler ve Malzemelerin İşlenmesi	198
2.1.18.2. Hamur İşleri	200
2.1.18.3. Çeşitli Yiyecekler	202
2.1.18.4. Çeşitli İçecekler	208
2.1.18.5. Sebzeler	209
2.1.18.6. Meyveler	211
2.1.18.7. Turşu	216
2.1.18.8. Tahıllar	216
2.1.18.9. Baklagiller	218
2.1.18.10. Kuruyemiş Çeşitleri	218
2.1.19. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler ...	219
2.1.20. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler	224
2.1.21. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler	226
2.1.21.1. At Takımı	226
2.1.21.2. Silahlar	232
2.1.22. Metal Malzemeler ve Maden Demiri	237
2.1.22.1. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler	239
2.23. Avcılıkla İlgili Sözcükler	240
2.1.24. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler	241
2.1.25. Hayvan Adları	241
2.1.25.1. Atlar	241
2.1.25.2. Develer	245
2.1.25.3. Eşek	247
2.1.25.4. Diğerleri	247
2.1.25.5. Büyükbaş Hayvanlar	249
2.1.25.6. Küçükbaş Hayvanlar	250
2.1.25.7. Yabani Hayvanlar	253
2.1.25.7.1. Etçiller	253
2.1.25.7.2. Otçullar	255
2.1.25.7.3. Diğerleri	257
2.1.25.8. Su Kuşları	258
2.1.25.9. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar	260

2.1.25.10. Kumes Hayvanları.....	267
2.1.25.11. Deniz Hayvanları	268
2.1.25.12. Böcek Adları	269
2.1.25.12.1. Sinek	269
2.1.25.12.2. Sivrisinek	269
2.1.25.12.3. Çekirge	270
2.1.25.12.4. Karınca	271
2.1.25.12.5. Diğerleri	271
2.1.25.13. Sürüngeuler	272
2.1.25.13.1. Yılan.....	272
2.1.25.13.2. Kurbağa, Kaplumbağa	273
2.1.25.13.3. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele.....	273
2.1.25.14. Diğerleri	274
2.2. Kırgız Türkçesi Sözlüklerinde Sosyal ve Kültürel Yaşamı Ele Alan Sözcükler ...	276
2.2.1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler	276
2.2.1.1. Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler.....	276
2.2.1.1.1. “Koca” Anlamındaki Sözcükler.....	276
2.2.1.1.2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler	276
2.2.1.1.3. “Kızın Kocası” Anlamındaki Sözcükler	278
2.2.1.1.4. “Gelin” Anlamındaki Sözcükler	278
2.2.1.1.5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler	278
2.2.1.1.6. “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler	278
2.2.1.1.7. “Baldız, Görümce, “Kayın” Anlamındaki Sözcükler	278
2.2.1.1.8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler.....	279
2.2.1.1.9. “Enişte” Anlamındaki Sözcükler	279
2.2.1.2. Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler	279
2.2.1.2.1. “Dede” Anlamındaki Sözcükler.....	279
2.2.1.2.2. “Nine” Anlamındaki Sözcükler	279
2.2.1.2.3. “Baba” Anlamındaki Sözcükler	280
2.2.1.2.4. “Anne” Anlamındaki Sözcükler	280
2.2.1.2.5. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler	280
2.2.1.2.6. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	281
2.2.1.2.7. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	281
2.2.1.2.8. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler	282
2.2.1.2.9. “Kız” Anlamındaki Sözcükler	282
2.2.1.2.10. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler.....	282
2.2.1.2.11. “Torun”, “Torunun çocuğu” Anlamındaki Sözcükler	283

2.2.1.2.12. “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler.....	283
2.2.1.2.13. “Yiğen” Anlamındaki Sözcükler	284
2.2.1.2.14. Diğerleri	284
2.2.2. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler	284
2.2.3. Kişi Adları	285
2.2.4. Boy (Kabile) Adları	285
2.2.5. Kavim Adları	286
2.2.6. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler.....	286
2.2.6.1. Yüksek Unvanlar, Rütbeler, Damgalar	286
2.2.6.1.1. Yüksek Unvan.....	286
2.2.6.1.2. Rütbeler	291
2.2.6.1.3. Damgalar	291
2.2.6.2. Halk Tabakasından Olanlar.....	291
2.2.6.3. Köleler.....	291
2.2.6.4. Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar	292
2.2.6.4.1. Yasal Olmayan Meslekler	308
2.2.6.5. Yaşanılan Yerler	310
2.2.6.6. Askerlikle İlgili Sözcükler	310
2.2.6.7. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alâmetleri İle İlgili Sözcükler	311
2.2.6.7.1. Ferman-Buyruk	311
2.2.6.7.2. Vergi-Haraç.....	312
2.2.6.7.3. Bağış- Ücret	313
2.2.6.7.4. Hediye- Armağan	313
2.2.6.7.5. Hükümdarlık Alâmetleri	314
2.2.6.8. Zenginlik- Fakirlikle İlgili Sözcükler	314
2.2.7. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler	316
2.2.7.1. Sosyal Yaşamda Mekân	316
2.2.7.2. Sosyal Yaşamda Kişilikler	319
2.2.7.3. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler.....	322
2.2.7.4. Sosyal Faaliyetler	331
2.2.7.4.1. Misafirlik, Misafir Ağırılama ve Komşu İle İlgili Sözcükler	331
2.2.8. Yer Adları	332
2.2.9. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler	332
2.2.9.1. İnanış İle İlgili Sözcükler	332
2.2.9.1.1. Tanrı Adları.....	332
2.2.9.1.2. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar	333

2.2.9.1.3. Dua İle İlgili Sözcükler	336
2.2.9.1.4. Beddua İle İlgili Sözcükler	337
2.2.9.1.5. Batıl İnanışlar	337
2.2.9.1.6. Efsanevi Kişilikler ve Yaratıklar	340
2.2.9.2. Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler	342
2.2.9.2.1. Nişan, Evlenme, Düğün	342
2.2.9.2.2. Şölen ve Bayram âdeti	343
2.2.9.2.3. Cenaze Gelenekleri	346
2.2.9.2.4. Bölgesel Gelenekler	347
2.2.9.2.5. Ululama	348
2.2.9.2.6. Ozan Geleneği.....	348
2.2.10. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı, Kutsal Yer İle İlgili Sözcükler.....	348
2.2.11. Masal, Efsane, Hikâye, Bilmece İle İlgili Sözcükler.....	349
2.2.12. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler	350
2.2.13. Tıp İle İlgili Sözcükler.....	351
2.2.14. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler.....	353
2.2.14.1. Oyunlar.....	353
2.2.14.2. Çocuk Oyunları ve Araç-Gereçleri	355
2.2.14.3. Yarışlar ve Sportif Oyunlar.....	357
2.2.14.4. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler	358
2.2.15. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler	359
2.2.15.1. Müzik İle İlgili Olanlar	359
2.2.15.2. Çalgı İle İlgili Olanlar	361
2.2.16. Giyim- Kuşam- Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler.....	363
2.2.16.1. Kumaş ve Elbise Malzemeleri	363
2.2.16.2. Giyim Malzemeleri	364
2.2.16.3. Askerlik Giysileri	371
2.2.16.4. Kuşam Malzemeleri	372
2.2.16.5. Süs Eşyaları ve Süslenme	373
2.2.17. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler	375
2.2.17.1. Ev İle İlgili Sözcükler	375
2.2.17.2. Evin Bölümleri.....	376
2.2.17.3. Ev İle İlgili Araç Gereçler.....	377
2.2.18. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler.....	379
2.2.18.1. Yemeklik Malzemeler.....	379
2.2.18.2. Hamur İşleri	380
2.2.18.3. Çeşitli Yiyecekler.....	381

2.2.18.4. Çeşitli İçecekler.....	387
2.2.18.5. Sebzeler	389
2.2.18.6. Meyveler	390
2.2.18.7. Turşu	392
2.2.18.8. Tahıllar	392
2.2.18.9. Baklagiller	392
2.2.18.10. Kuruyemiş Çeşitleri	392
2.2.19. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler ...	393
2.2.20. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler	395
2.2.21. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler.....	397
2.2.21.1. At Takımı	397
2.2.21.2. Silahlar	399
2.2.22. Metal Malzemeler ve Maden Demiri	401
2.2.22.1. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler	402
2.2.23. Avcılıkla İlgili Sözcükler	402
2.2.24. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler	402
2.2.25. Hayvan Adları	403
2.2.25.1. Atlar	403
2.2.25.2. Develer	404
2.2.25.3. Eşek.....	405
2.2.25.4. Diğerleri	405
2.2.25.5. Büyükbaş Hayvanlar	405
2.2.25.6. Küçükbaş Hayvanlar	406
2.2.25.7. Yabani Hayvanlar	407
2.2.25.7.1. Etçiller	407
2.2.25.7.2. Otçullar.....	408
2.2.25.7.3. Diğerleri	409
2.2.25.8. Su Kuşları.....	409
2.2.25.9. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar	410
2.2.25.10. Kümes Hayvanları.....	413
2.2.25.11. Deniz Hayvanları	413
2.2.25.12. Böcek Adları	414
2.2.25.12.1. Sinek	414
2.2.25.12.2. Sivrisinek	414
2.2.25.12.3. Çekirge	414
2.2.25.12.4. Karınca	414
2.2.25.12.5. Diğerler	414

2.2.25.13. Sürüngeuler	414
2.2.25.13.1. Yılan.....	414
2.2.25.13.2. Kurbağa, Kaplumbağa	414
2.2.25.13.3. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele.....	415
2.2.25.14. Diğerleri	415
Değerlendirme	416
SONUÇ	530
Bulgular ve Yorumlar	530
KAYNAKLAR.....	557
ÖZ GEÇMİŞ	560

ŞEKİLLER DİZİNİ

Grafik 1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler, Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (“Koca” Anlamındaki Sözcükler).....	416
Grafik 2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler	417
Grafik 3. “Kızın Kocasını” Anlamındaki Sözcükler	418
Grafik 4. “Gelin” Anlamındaki Sözcükler	418
Grafik 5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler	419
Grafik 6. “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler	419
Grafik 7. “Baldız, Görümce, Kayın” Anlamındaki Sözcükler	419
Grafik 8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler.....	420
Grafik 9. “Enişte” Anlamındaki Sözcükler	420
Grafik 10. Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (Dede Anlamındaki Sözcükler)	420
Grafik 11. “Nine” Anlamındaki Sözcükler	421
Grafik 12. “Baba” Anlamındaki Sözcükler	421
Grafik 13. “Anne” Anlamındaki Sözcükler	422
Grafik 14. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler	422
Grafik 15. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	423
Grafik 16. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	423
Grafik 17. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler	424
Grafik 18. “Kız” Anlamındaki Sözcükler	424
Grafik 19. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler.....	425
Grafik 20. “Torun”, “Torunun çocuğu” Anlamındaki Sözcükler	426
Grafik 21. “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler.....	426
Grafik 22. “Yeğen” Anlamındaki Sözcükler.....	427
Grafik 23. Diğerleri.....	428
Grafik 24. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler	428
Grafik 26. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler (Yüksek Unvan)	431
Grafik 27. Rütbelere.....	432
Grafik 28. Damgalar.....	433
Grafik 29. Halk Tabakasından Olanlar	433
Grafik 30. Köleler	434
Grafik 31. Meslek Sahipleri, Zanaatkarlar ve Sanatkarlar	442
Grafik 32. Yasal Olmayan Meslekler.....	443
Grafik 33. Askerlikle İlgili Sözcükler.....	445
Grafik 34. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alametleri İle İlgili Sözcükler (Ferman-Buyruk)	445
Grafik 35. Vergi-Haraç	446
Grafik 36. Bağış-Ücret	447
Grafik 37. Hediye-Armağan.....	447
Grafik 38. Hükümdarlık Alametleri.....	448
Grafik 39. Zenginlik-Fakirlikle İlgili Sözcükler	449
Grafik 40. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler (Sosyal Yaşamda Mekân).....	451
Grafik 41. Sosyal Yaşamda Kişilikler.....	453
Grafik 42. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler	459
Grafik 43. Sosyal Faaliyetler (Misafirlik, Misafir Ağırılama ve Komşu İle İlgili Sözcükler).....	459
Grafik 44. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (İnanış İle İlgili Sözcükler, Tanrı Adları).....	460

Grafik 45. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar	461
Grafik 46. Dua İle İlgili Sözcükler	462
Grafik 47. Beddua İle İlgili Sözcükler	463
Grafik 48. Batıl İnanışlar	464
Grafik 49. Efsanevi Kişilikler ve Yaratıklar	465
Grafik 50. Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (Nişan, Evlenme, Düğün)	466
Grafik 51. Şölen ve Bayram âdeti	467
Grafik 52. Cenaze Gelenekleri	468
Grafik 53. Bölgesel Gelenekler	468
Grafik 54. Ululama	469
Grafik 55. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı, Kutsal Yer İle İlgili Sözcükler	470
Grafik 56. Masal, Efsane, Hikâye, Bilmece İle İlgili Sözcükler	470
Grafik 57. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler	471
Grafik 58. Tıp İle İlgili Sözcükler	473
Grafik 59. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler (Oyunlar)	474
Grafik 60. Çocuk Oyunları ve Araç Gereçleri	475
Grafik 61. Yarışlar ve Sportif Oyunlar	476
Grafik 62. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler	477
Grafik 63. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler (Müzik İle İlgili Olanlar)	478
Grafik 64. Çalgı İle İlgili Olanlar	480
Grafik 65. Giyim-Kuşam-Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler (Kumaş ve Elbise Malzemeler)	481
Grafik 66. Giyim Malzemeleri	486
Grafik 67. Askerlik Giysileri	487
Grafik 68. Kuşam Malzemeleri	487
Grafik 69. Süs Eşyaları ve Süslenme	489
Grafik 70. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler (Ev İle İlgili Sözcükler)	490
Grafik 71. Evin Bölümleri	491
Grafik 72. Ev İle İlgili Araç Gereçler	492
Grafik 73. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler (Yemeklik Malzemeler)	493
Grafik 74. Hamur İşleri	494
Grafik 75. Çeşitli Yiyecekler	497
Grafik 76. Çeşitli İçecekler	498
Grafik 77. Sebzeler	499
Grafik 78. Meyveler	501
Grafik 79. Turşu	501
Grafik 80. Tahıllar	502
Grafik 81. Baklagiller	502
Grafik 82. Kuruyemiş Çeşitleri	503
Grafik 83. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler	505
Grafik 84. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler	506
Grafik 85. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler (At Takımı)	508
Grafik 86. Silahlar	510
Grafik 87. Metal Malzemeler ve Maden Demiri	510
Grafik 88. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler	511
Grafik 89. Avcılıkla İlgili Sözcükler	511
Grafik 90. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler	512
Grafik 91. Hayvan Adları (Atlar)	513
Grafik 92. Develer	514

Grafik 93. Eşek.....	515
Grafik 94. Diğerleri.....	515
Grafik 95. Büyükbaş Hayvanlar.....	516
Grafik 96. Küçükbaş Hayvanlar.....	517
Grafik 97. Yabani Hayvanlar (Etçiller).....	518
Grafik 98. Otçullar.....	519
Grafik 99. Diğerleri.....	519
Grafik 100. Su Kuşları.....	520
Grafik 101. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar.....	523
Grafik 102. Kümes Hayvanları.....	524
Grafik 103. Deniz Hayvanları.....	524
Grafik 104. Böcek Adları (Sinek).....	525
Grafik 105. Sivrisinek.....	525
Grafik 106. Çekirge.....	526
Grafik 107. Karınca.....	526
Grafik 108. Diğerleri.....	527
Grafik 109. Sürüngenler (Yılan).....	527
Grafik 110. Kurbağa, Kaplumbağa.....	528
Grafik 111. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele.....	528
Grafik 112. Diğerleri.....	529

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler, Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (“Koca” Anlamındaki Sözcükler).....	416
Tablo 2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler	416
Tablo 3. “Kızın Kocası” Anlamındaki Sözcükler	418
Tablo 4. “Gelin” Anlamındaki Sözcükler	418
Tablo 5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler	419
Tablo 6. “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler	419
Tablo 7. “Baldız, Görümce, Kayın” Anlamındaki Sözcükler	419
Tablo 8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler	420
Tablo 9. “Enişte” Anlamındaki Sözcükler	420
Tablo 10. Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (“Dede” Anlamındaki Sözcükler)	420
Tablo 11. “Nine” Anlamındaki Sözcükler	421
Tablo 12. “Baba” Anlamındaki Sözcükler	421
Tablo 13. “Anne” Anlamındaki Sözcükler	422
Tablo 14. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler	422
Tablo 15. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	423
Tablo 16. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler	423
Tablo 17. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler	424
Tablo 18. “Kız” Anlamındaki Sözcükler	424
Tablo 19. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler	425
Tablo 20. “Torun”, “Torunun çocuğu” Anlamındaki Sözcükler	426
Tablo 21. “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler	426
Tablo 22. “Yeğen” Anlamındaki Sözcükler	427
Tablo 23. Diğerleri	427
Tablo 24. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler	428
Tablo 25. Boy (Kabile) Adları	428
Tablo 26. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler (Yüksek Unvan).....	428
Tablo 27. Rütbeler	432
Tablo 28. Damgalar	432
Tablo 29. Halk Tabakasından Olanlar	433
Tablo 30. Köleler	433
Tablo 31. Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar	435
Tablo 32. Yasal Olmayan Meslekler	442
Tablo 33. Askerlikle İlgili Sözcükler	443
Tablo 34. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alametleri İle İlgili Sözcükler (Ferman-Buyruk)	445
Tablo 35. Vergi-Haraç	446
Tablo 36. Bağış-Ücret	447
Tablo 37. Hediye-Armağan	447
Tablo 38. Hükümdarlık Alametleri	448
Tablo 39. Zenginlik-Fakirlikle İlgili Sözcükler	448
Tablo 40. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler (Sosyal Yaşamda Mekân).....	449
Tablo 41. Sosyal Yaşamda Kişilikler	451
Tablo 42. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler.....	453

Tablo 43. Sosyal Faaliyetler (Misafirlik, Misafir Ağırlama ve Komşu İle İlgili Sözcükler).....	459
Tablo 44. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (İnanış İle İlgili Sözcükler, Tanrı Adları).....	460
Tablo 45. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar	460
Tablo 46. Dua İle İlgili Sözcükler	462
Tablo 47. Beddua İle İlgili Sözcükler	462
Tablo 48. Batıl İnanışlar	463
Tablo 49. Efsanevi Kişilikler ve Yaratıklar	465
Tablo 50. Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (Nişan, Evlenme, Düğün)	465
Tablo 51. Şölen ve Bayram âdeti	466
Tablo 52. Cenaze Gelenekleri	467
Tablo 53. Bölgesel Gelenekler	468
Tablo 54. Ululama	469
Tablo 55. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı, Kutsal Yer İle İlgili Sözcükler	469
Tablo 56. Masal, Efsane, Hikâye, Bilmece İle İlgili Sözcükler	470
Tablo 57. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler	471
Tablo 58. Tıp İle İlgili Sözcükler	471
Tablo 59. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler (Oyunlar)	473
Tablo 60. Çocuk Oyunları ve Araç Gereçleri	474
Tablo 61. Yarışlar ve Sportif Oyunlar	475
Tablo 62. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler	476
Tablo 63. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler (Müzik İle İlgili Olanlar).....	477
Tablo 64. Çalgı İle İlgili Olanlar	479
Tablo 65. Giyim-Kuşam-Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler (Kumaş ve Elbise Malzemeler)	480
Tablo 66. Giyim Malzemeleri	482
Tablo 67. Askerlik Giysileri.....	486
Tablo 68. Kuşam Malzemeleri	487
Tablo 69. Süs Eşyaları ve Süslenme	488
Tablo 70. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler (Ev İle İlgili Sözcükler)	489
Tablo 71. Evin Bölümleri.....	490
Tablo 72. Ev İle İlgili Araç Gereçler.....	491
Tablo 73. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler (Yemeklik Malzemeler)	493
Tablo 74. Hamur İşleri	493
Tablo 75. Çeşitli Yiyecekler.....	494
Tablo 76. Çeşitli İçecekler	497
Tablo 77. Sebzeler	498
Tablo 78. Meyveler	499
Tablo 79. Turşu	501
Tablo 80. Tahıllar	501
Tablo 81. Baklagiller	502
Tablo 82. Kuruyemiş Çeşitleri	503
Tablo 83. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler ..	505
Tablo 84. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler.....	505
Tablo 85. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler (At Takımı).....	506
Tablo 86. Silahlar	508
Tablo 87. Metal Malzemeler ve Maden Demiri	510
Tablo 88. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler	511

Tablo 89. Avcılıkla İlgili Sözcükler	511
Tablo 90. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler	512
Tablo 91. Hayvan Adları (Atlar)	512
Tablo 92. Develer	514
Tablo 93. Eşek	514
Tablo ve Grafik 94. Diğerleri	515
Tablo 95. Büyükbaş Hayvanlar	516
Tablo 96. Küçükbaş Hayvanlar	516
Tablo 97. Yabani Hayvanlar (Etçiller)	517
Tablo 98. Otçullar	518
Tablo 99. Diğerleri	519
Tablo 100. Su Kuşları	520
Tablo 101. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar	520
Tablo 102. Kümes Hayvanları	523
Tablo 103. Deniz Hayvanları	524
Tablo 104. Böcek Adları (Sinek)	524
Tablo 105. Sivrisinek	525
Tablo 106. Çekirge	526
Tablo 107. Karınca	526
Tablo 108. Diğerleri	526
Tablo 109. Sürüngenler (Yılan)	527
Tablo 110. Kurbağa, Kaplumbağa	528
Tablo 111. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele	528
Tablo 112. Diğerleri	528

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

A. TARANILAN ESERLERDE KULLANILAN

KISALTMALAR

- Abg. Desmaison, Le Baron (1871); *Historie Des Mogols Et Tatare par Aboul-Ghazi Behadour Khan*, St. Petersbourg: Traduite et Annotee.
- Bab. Şen, Mesut (1993); *Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbü, Bâbüname, Giriş- Metin (Kâbil ve Hindistan Bölümleri) – Açıklamalı Dizin*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Bb. İlminskiy (1857); *Baber-nameh*, (Diagataice, Ad Fidem codicis Petropolitani), Kazan.
- Bdg. Budagov, L. (1869–1871); *Sravnitelny Slovar Turetsko-Tatarskih Nareçiy*, S. Peterburg: Tipografiya Imperatorskoy Akademii Nauk.
- CC Grönbech, K., *Kuman Lehçesi Sözlüğü: Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini*, çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992.
- Calc. Wrtb. *Calcuttaer Wörterbuches der Dschagataischen Sprache*, Calcutta, 1820.
- DTO Courteille, Pavet de (1870); *Dictionnaire Turc Oriental*, Paris: A L'imprimerie Imperiale.
- HA Hakim Muhammed Hoyı, *Hulāsa-yı Abbasi*, Tahran-Meclis Ktp., nr. 855 (Sebtr. 13670) el yazması.
- Kzk.Tr Koç, Kenan, Bayniyazov, Aybelc, Başkapan, Vehbi, *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ, Ankara 2003.
- L. T. V. de Veliaminof- Zernof (1869); *Dictionnaire Djaghatai- Turc*, Saint Petersburg: Academie Imperiale des Sciences.
- Moğ-Les Lessing, Ferdinand, *Moğolca-Türkçe Sözlük*, cilt I-II, çev. Günay Karaağaç, TDK, Ankara 2003.
- P. d. C. Courteille, Pavet de (1870); *Dictionnaire Turc Oriental*, Paris: A L'imprimerie Imperiale.
- SG Mirza Mehdi Han Esterābādī, *Senglāh*, İran-Tahran Milli Ktp., nr. F-1141 el yazması.
- S. S. Şeyh Süleyman Efendī-yi Buhārī (1882); *Luğat- ı Çağatay ve Türkī- yi 'Osmānī*, İstanbul.
- TÜ Feth-‘ Alī Kaçar-ı Kazvīnī, Etrākiyye, İran- Tahran Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. B- 150 el yazması.
- YUyg.Tr Necip, Emir Necipoviç, *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü*, çev. İklil Kurban, 2. baskı, TDK, Ankara 2008.

- V. Vambery, Armin (1867); *Cagataische Sprach Studien*, Leipzig: Philo Press.
- Vamb. Vambery, Armin (1867); *Cagataische Sprach Studien*, Leipzig: Philo Press.

B. TARAFIMIZDAN KULANILAN ESERLERİN KISALTMALARI

- AL Güzeldir, Muharrem (2002), *Abuşka Lüğati (Giriş-Metin-İndeks)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum (Basılmamış Doktora Tezi).
- ÇTS Ünlü, Suat (2013), *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- FKL Rahimi, Farhad (2018), *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü Sözlük (Metin)-İnceleme-Dizin*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KTS Arıkoğlu Ekrem, Alimova Cıldız, Askarova Rahat, Selçuk Bilge Kağan (2017), *Kırgızca-Türkçe Sözlük 1 (A-J)*, Kırgızistan- Türkiye "Manas" Üniversitesi Yayınları: 208, Bişkek.
- Arıkoğlu Ekrem, Alimova Cıldız, Askarova Rahat, Selçuk Bilge Kağan (2017), *Kırgızca-Türkçe Sözlük 2 (K-Z)*, Kırgızistan- Türkiye "Manas" Üniversitesi Yayınları: 208, Bişkek.
- LN Kaçalın, Mustafa S. (2011), *Niyāzī Nevāyī'nin Sözleri Ve Çağatayca Tanıklar El-Lugātu'n-Nevā'iyye Ve Ve'l-İstişhādātu'l-Cağatā'iyye Giriş-metin-dizinler-tpkibasım*, TDK Yayınları, Ankara.
- OL Devellioğlu, Ferit (2010), *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- ŞSL Durgut, Hüseyin (1995), *Şeyh Süleymān Efendī- i Buhārī Lügat- i Çağatay ve Türkī-i Osmāni (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- OSTN Erbay, Fatih (2008), *W. Raddloff'un "Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Basılmamış Doktora Tezi).
- YS Yudahin, K. K. (2011), *Kırgız Sözlüğü*, (çev. Abdullah Taymas), TDK Yayınları, Ankara.

C. DİĞERLERİ

A.	Arapça
A.-F.	Arapça- Farsça
age	Adı Geçen Eser
a. g. m.	Adı Geçen Makale
Bk.	Bakınız
Çin	Çince
esk.	eskimiş
F.	Farsça
F.-K.	Farsça-Kırgızca
folk.	folklor
Hint.	Hintçe
hlk.	halk ağzı
K.-F.	Kırgızca-Farsça
karş.	karşılaştır
kon.	konuşma dili
mec.	mecaz
mit.	mitoloji
Mo.	Moğolca
Rus.	Rusça
Rus.-K.	Rusça-Kırgızca
tar.	Tarihsel
TDK	Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Çağatay (Doğu) Türkçesi, 15. yüzyılın başından 20. yüzyılın başına kadar Batı Türkçesi sınırları dışında kalan bütün Türk coğrafyalarında Türklüğün kullandığı ortak bir yazı dilidir. Neredeyse bütün Türk boylarınca 500 yıl boyunca kullanılan ve ince ince işlenen bu yazı dili, köklü bir dil ve edebiyat geleneğine sahiptir. Bu köklü dil ve edebiyat geleneği Ali Şir Nevâyî ile zirveye ulaşmış ve itibar kazanmıştır. Özellikle Nevâyî'nin eserlerini anlamak için bütün Türk dünyasında, bu sahanın çeşitli sözlükleri hazırlanmıştır.

Çağatay sözlüklerinin ve edebi eserlerinin Türk dilinin tarihî gelişiminde büyük bir önemi vardır. Bunun nedenleri arasında, Çağatay Türkçesi sözlüklerinin madde başlarının Türkçe olması; Arapça, Farsça kelimelere yer verilmemesi; her sözün kendi manası dışında, farklı Çağatay şairlerindeki ayrımlarının ve semantik manalarının belirtilmesi; zaman zaman “Anadolu Türkçesinden, Azerbaycan Türkçesinden, Türkmen Türkçesinden” örnekler alınması gibi gerekçeler sıralanabilir. Özellikle 7600 kadar sözcük içeren Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü; Anadolu Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin ağız özelliklerini de yansıtmaktadır.

Çalışmada İzlenilen Yol

Araştırmada öncelikle, sözlükçülük geleneğinden ve Çağatay Türkçesi sözlüklerinden hareketle, Anadolu sahasında Çağatayca-Osmanlıca yazılan *Abuşka* ve *Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü*, İran sahasında Çağatayca-Farsça yazılan *Feth-‘Alî Kacar Luğatı* ve Fatih Erbay tarafından çalışılan *W. Radloff’un “Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*” adlı doktora tezi taranıp, kelimeler tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesi sözlüklerinden ise Prof. K. K. Yudahin’in “*Kırgız Sözlüğü*” ve Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi tarafından hazırlanan çok yazarlı “*Kırgızca-Türkçe Sözlük*” adlı eserler taranmıştır. Bu “Kırgızca-Türkçe Sözlük”, yeni bir yayın olduğu için tercih edilmiştir.

Bu inceleme sonucunda, Çağatay ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinde geçen sosyal ve kültürel yaşam kelimelerinden aile, akrabalık, boy adları, kavim adları, kişi adları, yer adları, dinî inanış, gelenek, görenek, eğitim, giyim, kuşam, yemek, ulaşım, haberleşme, tarım, avcılık, hayvancılık terimleri taranarak tespit edilmiştir.

Tarama sonucunda tespit ettiğimiz kelimelerin anlamları yanında verilmiştir. Daha sonra sözlüklerde geçtiği yerin sayfa numarası ve hangi sözlükten alındığı kısaltmalarla belirtilmiştir.

Taranılan Çağatay Türkçesi sözlüklerinden *Abuşka Sözlüğü*, *Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü*, *Fethali Kaçar Sözlüğü* dışında, *W. Radloff'un* hazırladığı “*Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy*” adlı eserinden hareket edilerek yapılmış *W. Radloff'un* “*Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy*” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi adlı doktora tezinden faydalanılmıştır. Çağatay Türkçesi eserleri ve sözlüklerinden 8945 adet kelime barındıran bu doktora çalışmasının bizim tezimize katkı sağlayacağından hareketle incelenmesinin faydalı olacağına karar verilmiştir. Ancak bu çalışmada tekrara düşmemek adına, daha önceden taradığımız *Abuşka Sözlüğü*, *Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü* ve *Fethali Kaçar Sözlüklerinde* bulunan Çağatayca kelimelerin dışındaki söz varlığına yer verilmiştir.

Zengin bir dil ve edebiyata sahip olan Çağatay Türkçesi sözlüklerinin hepsini taramamız mümkün olamayacağı için basılmış tez ve yayınlanmış çalışmaların incelenmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Çağatay Türkçesi sözlüklerinden taradığımız eserler şunlardır:

1. Güzeldir, Muharrem (2002), *Abuşka Lüğati (Giriş-Metin-İndeks)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum (Basılmamış Doktora Tezi) (3027 Çağatayca kelime).
2. Kaçalın, Mustafa S. (2011), *Niyâzî Nevâyî'nin Sözlere Ve Çağatayca Tanıklar El-Luğâtu'n-Nevâ'iyye Ve Ve'l-İstîşâdâtu'l-Çağatâ'iyye Giriş-metin-dizinler-tpkibasım*, TDK Yayınları, Ankara (2753 Çağatayca kelime)
3. Durgut, Hüseyin (1995), *Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmâni (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) (7600 kadar sözcük).
4. Rahimi, Farhad (2018), *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü Sözlük (Metin)-İnceleme-Dizin*, Akçağ Yayınları, Ankara (8578 kelime).
5. Erbay, Fatih (2008), *W. Radloff'un “Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Basılmamış Doktora Tezi) (8954 kelime).

6. Ünlü, Suat (2013), *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya (26.665 kelime).

Kırgız Türkçesi sözlüklerinden taradığımız eserler şunlardır:

1. Arıkoğlu Ekrem, Alimova Cıldız, Askarova Rahat, Selçuk Bilge Kağan (2017), *Kırgızca-Türkçe Sözlük 1 (A-J)*, Kırgızistan- Türkiye “Manas” Üniversitesi Yayınları: 208, Bişkek (yetmiş dört bin madde başı).
2. Arıkoğlu Ekrem, Alimova Cıldız, Askarova Rahat, Selçuk Bilge Kağan (2017), *Kırgızca-Türkçe Sözlük 2 (K-Z)*, Kırgızistan- Türkiye “Manas” Üniversitesi Yayınları: 208, Bişkek.
3. Yudahin, K. K. (2011), *Kırgız Sözlüğü*, (çev. Abdullah Taymas), TDK Yayınları, Ankara (25000 kelime).

Çağatay ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinde sosyal ve kültürel yaşam kelimelerinden aile, akrabalık, boy adları, meslek adları, dinî inanış, gelenek, görenek, eğitim, giyim, kuşam, yemek, ulaşım, haberleşme, tarım, hayvancılık, avcılık vb. terimler belirli başlıklar altında sınıflandırıldı. Bu sınıflandırma ile Çağatay ve Kırgız Türkçesinde sosyal hayatın aynılığı, değişimi ve geçiş evreleri düzenine söz varlığıyla ulaşılarak Türk sosyal ve kültürel hayatının devamlılığı/gelişimi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda, tarama sonucunda elde edilen kelimelerin sınıflandırılması ve isimlendirilmesinde zaman zaman kararsızlıklar yaşanmıştır. Bazen bir kelime diğer bir başlığa da dâhil edilebilir olunca o kelime iki ya da daha fazla grupta gösterilmiştir. Ayrıca bir kelime birden fazla anlam barındırdığında kelimelere numaralar verilmiştir. Ya da bir kelimenin iki anlamından birisinin bizi ilgilendirdiği durumlarda, ilgilendiren kelimenin anlamı italik olarak belirtilmiştir.

Yaptığımız çalışmada karşılaştığımız sıkıntılardan biri çeşitli okuma farklılıklarıdır. Örneğin; “sarhoş, mest” anlamındaki kelime AL ve FKL’de *üsrük*; ŞSL’de *ösrük* şeklinde transkribe edilmiştir. Diğer bir örnek; “Hastalık, illet” anlamındaki kelime ŞSL’de öbücin; FKL’de öbüçin şeklinde transkribe edilmiştir. “İye, Sahip, Tanrı” anlamındaki kelime ise FKL’de *Eye*; ŞSL’de *İye ve İyge* şeklinde transkribe edilmiştir.

Diğer bir sıkıntı ise; aynı anlama gelen kelimelerdeki ses değişiklikleridir. Örneğin “kadının kocası” anlamındaki “abuşka” kelimesi, AL’de abuşka~avuşka; FKL’de abuşğa~avuşğa~abuşka; OSTN’de awuşka şeklinde geçmektedir. Örnekleriyle sıraladığımız bu okuma, ses değişiklikleri ve aynı kelimenin diğer gruba da dâhil edilme durumu, karşılaştırmada yaptığımız grafik ve genel tarama verisine ulaşmamızda işimizi zorlaştırmıştır. Çalışmamız sırasında incelenen her bir eserdeki transkripsiyona önem verilmiştir.

Abuşka Sözlüğü, esas malzemesini başta Ali Şîr Nevâî olmak üzere devrin diğer şairlerinin eserlerindeki Türkçe kelimelerden alır. Kelimelerin anlamları ayrıntılı bir biçimde verildikten sonra kimi zaman kelime hakkında açıklamalar ve geçtiği beyitler de belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda da Çağatay Türkçesi sözlüklerinde yapıldığı gibi bir kelimenin anlamının daha iyi anlaşılması için çeşitli örnek beyitler ve açıklamalar aynen gösterilmiştir. Örneğin, Abuşka Sözlüğü’nden aldığımız “borçin” kelimesi aşağıdaki gibi verilmiştir:

Borçin: Ördeğin dişisi. Nevâyî Hâzretleri Muḥâkemetü’l-Lügateyn’de bu kelimeyi şöyle açıklar:

Ve kildük kuşğa ki anda mukarrer ve meşhūr ilbasūn ördekdür. Sart ol ilbasunnı ḥōd bilmes, tağı ördekning irkekin suna ve tişisin borçin’ dir ve Sart munga hem at ḳolmaydur ve ner-ü-mâda ikelesin murğâbî’dir (AL, 198).

Çağatay ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinde sosyal ve kültürel yaşam kelimelerini karşılaştırırken yapmış olduğumuz sınıflandırma karşılaştırmada bize kolaylık sağladı. Sınıflandırma yaparken Türklerin sosyal ve kültürel yaşamları içerisindeki aile, akrabalık, boy adları, meslek adları, dinî inanış, gelenek, görenek, eğitim, giyim, kuşam, yemek, ulaşım, haberleşme, tarım, hayvancılık, avcılık vb. ile ilgili kelimeler için çok fazla başlık kullanılmıştır. Örneğin; koca, karı, elti, gelin için birden fazla kelime kullanılmıştır. Dolayısıyla akrabalık adları başlığı altında bu kelimeler için alt başlıkların kullanması tercih edilmiştir. Akrabalık adları, evlilik yoluyla akrabalık bildiren ve kan yoluyla akrabalık bildiren sözcükler olarak iki gruba ayrılmıştır:

Evlilik yoluyla akrabalık bildiren sözcükler için; “Koca, karı, kızın kocası, elti, gelin, bacanak, baldız, görümce, kayın birader, yenge, enişte” gibi alt başlıklar kullanılmıştır.

Kan yolu ile akrabalık bildiren sözcükler için; “Dede, nine, anne, baba, amca, dayı” gibi alt başlıklar kullanılmıştır.

Bu çalışmayla, Türklerin sosyal ve kültürel yaşamındaki “koca, karı, kızın kocası, elti, gelin, bacanak, baldız, görümce, kayın birader, yenge, enişte” kelimeleri ya da boy adları, meslek adları, dinî inanış, gelenek, görenek, eğitim, giyim, kuşam, yemek, ulaşım, haberleşme, tarım, hayvancılık, avcılık vb. kelimeler için hangi isimlendirmelerin kullanıldığı tespit edilerek Çağatay ve Kırgız Türkçesinin sosyal ve kültürel yaşamına dair bir terminoloji oluşturmak amaçlanmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz şekilde sınıflandırma yapıldıktan sonra Çağatay ve Kırgız Türkçesinde sosyal ve kültürel yaşamı ele alan kelimelerin daha iyi anlaşılması için tablo ve grafikler oluşturuldu. Tablo kısmında ise öncelikle Çağatay Türkçesi kelimeleri verildi. Devamında karşılığı Kırgız Türkçesinde var ise tabloda gösterildi. İşlemin devamında da bu tablolar grafikler ile desteklendi.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜKLER

1.1. Çalışmada Kullanılan Doğu (Çağatay) Türkçesi Sözlükleri

Doğu Türkçesi (Çağatayca) sözlüklerinin Türk dilinin tarihî gelişiminde büyük bir önemi vardır. Ali Şîr Nevâî ile birlikte itibar kazanan Çağatay Türkçesinde, özellikle onun eserlerini anlamak ve Çağatay Türkçesinin daha geniş coğrafyalarda anlaşılabilirliğini sağlamak için çeşitli sözlükler düzenlenmiştir. Bu sözlükler Hindistan, İran, Anadolu sahasında olmak üzere farklı coğrafyalarda hazırlanmıştır.

Anadolu sahasında oluşturulan Abuşka ve Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğünün yanında Lûgat-i Şinasi, Der Beyan-ı Istilahat-ı Emlahu'ş-Şu'arâ, Mevlana Nevâyî, İmes Sözlüğü, Lûgatî Şinasi, Fazlu'llah Hân Lûgatı, Ferheng-i Azferî/ Ma'rufu'l-Luğat gibi sözlüklerin dışında küçük Çağatayca sözlükler ve Osmanlı sahasında yazılan Türkçe sözlükler bulunmaktadır (Nalbant, 2017: 121).

İran sahasında Çağatayca-Farsça oluşturulan Luğat-ı Çağatay, Bedâyi'ül-Luğat, Kitâb-ı Türkî, Senglâh, Hulâsay-ı Abbâsî, Feth-'Alî Kacar Luğatı gibi sözlükler bulunmaktadır.

Tarihi dönemlerde yazılan Çağatay Türkçesi sözlükleri Batılı Türkologların da oldukça dikkatini çekmiştir. Dolayısı ile bu Türkologlar da Çağatayca eserlerden yararlanarak çeşitli sözlükler hazırlamışlardır. Borokov, Vambery, Veliaminof-Zernof, Radloff gibi bilim adamları hazırladıkları sözlüklerde Çağatay Türkçesi söz varlığına oldukça fazla yer vermişlerdir. “Sözlükler üzerine yapılmış en eski çalışmaların yanında, kendi dönemlerinde yapılan bilimsel çalışmaları da yakından takip eden bu bilim adamları, Çağatay Türkçesine ve Çağatay Türkçesi sözlükçülük geleneğine büyük katkı sağlamışlardır” (Erbay, 2018: 6).

1.1.1. Anadolu Sahasında Yazılmış Doğu Türkçesi Sözlükleri

1.1.1.1. Abuşka Sözlüğü

Çağatay Türkçesiyle yazılmış eserleri anlamak, özellikle Nevâyî'nin eserlerini anlamlandırmak için Anadolu, İran, Hindistan gibi sahalarda pek çok sözlük yazılmıştır. Anadolu sahasında yazılan sözlüklerden ilki Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan *Abuşka Sözlüğü'dür*. Hangi tarihte kimin tarafından düzenlendiği bilinmeyen bu Çağatayca-

Osmanlıca sözlüğün çeşitli kaynaklarda 2000–2250 kelimededen oluştuğu söylenmektedir. Muharrem Güzeldir’in “Abuşka Lügati (Giriş-Metin-İndeks)” adlı çalışmasında 3027 Çağatayca kelime tespit edilmiştir (Güzeldir, 2002: 10).

Asıl adı belli olmayan sözlük, “Kadının kocası, yaşlı erkek, koca” anlamına gelen abuşka kelimesiyle başladığından Abuşka adı ile tanınmıştır. Sözlük, yazmalarda Abuşka adı yanında *Lugat-ı Abuşka*, *Kitâbü Lügati Abuşka*, *Abuşka der Lugat-ı Çağatay*, *Lugat-ı Nevaî*, *Lugat-ı Mevlânâ Nevaî*, *Lugat-ı Mir Ali Şîr Nevaî*, *el-Lugat alâ Lisâni Nevaî*, *el-Lugatü'n-Nevâiyye ve'l-istihâdâtü'l-Çağatâiyye*, *Kitâbü'l-Lugat fî lisâni Çağatay*, *Kitâbü Lügati Çağatay* şekillerinde de adlandırılmıştır (Nalbant, 2017: 122).

“Abuşka Sözlüğü, esas malzemesini başta Ali Şîr Nevâî olmak üzere devrin diğer şairleri olan Lutfî'nin “Gül ü Nevruz”undan, Mir Haydar'ın “Mahzen”inden, Ubeydullah Han, Sultan Hüseyin Baykara, Bâbü Şah, İskender Mirza ve başka şairlerin eserlerindeki Türkçe sözcüklerden alır. Kelimelerin anlamları ayrıntılı bir biçimde verildikten sonra hangi eserde geçtiği, örnek beyit çevirisiyle yer almıştır. Eserde geçen bütün kelimeler Arap alfabe sistemine göre dizilerek harekelenmiş, her harfin üstün, esre ve ötreli değerleri ayrı ayrı gösterilmiştir. Ünlülerin okunuşları belirtilmiş, ayrıca bazı ünsüzler “Kâf-i Arabî”, “Kâf-i Fârisî” şeklinde sınıflandırılarak birbirinden ayrılmıştır” (Nalbant, 2017: 122). Böylece Çağatayca kelimelerin doğru okunuşu sağlanmıştır (Güzeldir, 2002: 10). Madde başı olan kelimeler isimlerin yalın, fiillerin mastar şekliyle bulunduğu gibi, bazen de taranan eserlerde geçen çekimli halleriyle sözlüğe alınmıştır (Nalbant, 2017: 122). Abuşka sözlüğü, sadece kelimelerin ve tanıklarının verildiği bir sözlük olmaktan ziyade birçok yerde Çağatay Türkçesinin imla, ses ve şekil yapısına ait önemli açıklamaların verildiği bir eser olup eserde bulunan bazı kelimeler, başka eserlerde rastlanmayan ve ilk defa burada geçen kelimelerdir (Güzeldir, 2002: 11).

Abuşka Sözlüğü, kendisinden sonra yapılan sözlüklere kaynaklık etmiştir. Dünyanın çeşitli kütüphanelerinde ve Türkiye’de birçok yazma nüshası vardır. Sözlüğü çoğaltanların kendi önceliklerine göre değişiklik yapmaları, çeşitli adlarla kayıtlı olan bu nüshaların birbirinden farklılaşmasına neden olur.

Abuşka sözlüğü üzerine 1970’de Türkiye’de yapılan ilk bilimsel yayım Besim Atalay’a aittir. *Abuşka Lügati ve Çağatay Sözlüğü* adlı eserini, en doğru nüsha kabul ettiği Fatih nüshasını temel alarak Muallim Cevdet yazmalarında bulunan Cevdet 1 ve

Cevdet 2 nüshaları, Konya nüshası, Petersburg basımı ve Pavet de Courteille'nin eserleriyle de karşılaştırarak gerçekleştirmiştir (Rahimi, 2018: 26).

Muharrem Güzeldir ise hazırladığı doktora tezinde 6 nüshayı karşılaştırmış ve çalışmasında 3027 Çağatayca kelime tespit etmiştir. Güzeldir, çalışmasında *Ayasofya, Esad Efendi, Lala İsmail 1, Seyfettin Özege ve Şehid Ali Paşa* nüshalarını ve Besim Atalay'ın nüshasını kullanmıştır. Diğer nüshalara; hem muhtasar hem de eksik veya okunmayacak kadar silik sayfalara sahip olduğu için gerekmedikçe başvurmamıştır (Güzeldir, 2002: 15- 17). Muharrem Güzeldir'in *Abuşka Lügati (Giriş-Metin-İndeks)* adlı doktora tezinde 3027 Çağatayca kelime tespit edildiği için biz de bu çalışmayı incelemeyi tercih ettik. Gerektiği yerlerde *Mustafa Kaçalin'in "Niyâzî Nevâyî'nin Sözlüğü ve Çağatayca Tanıklar El-Lugatu'n-Nevâ'iyye ve'l-İstîşadat u'l-Cağâtâ'iyye"* adlı sözlüğüne başvurduk.

Mustafa Kaçalin'in çalışması Abuşka sözlüğü üzerine yapılan en son çalışmadır. *Mustafa Kaçalin'in "Niyâzî Nevâyî'nin Sözlüğü ve Çağatayca Tanıklar El-Lugatu'n-Nevâ'iyye ve'l-İstîşadat u'l-Cağâtâ'iyye"* adlı eserinin asıl yapısını şekillendiren metin kısmında 2753 Çağatayca madde başına yer verilmiştir (Teres, 2012: 191).

1.1.1.2. Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü

1821–22 yılında yazılan ve tekrar eden sözcükle beraber 7600 kadar kelime içeren bu sözlükte, Şeyh Süleyman Efendi'nin her ne kadar kaynaklarını belirtmiyorsa da Abuşka'yı esas olarak aldığı, Hulâsai Abbasî ile Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmanî'sinden yararlanmış olduğu anlaşılmaktadır (Nalbant, 2017: 128).

Taşıdığı "Lūgat-i Çağatay ve Türki Osmanî" adına rağmen içerisine aldığı malzeme, Şeyh Süleyman Efendi'nin mensup olduğu Özbek şivesine göredir. Kaynakları çeşitli Çağatayca metinlerden alınmıştır. Orta Asya dervişlerinin canlı şivelerinden de alınanları vardır. Eser şüphesiz faydalıdır, fakat tam anlamıyla Çağatayca sayılmaz (Nalbant, 2017: 128).

Eser üzerinde yapılan çalışmaların en önemlisi Ignác Kúnos tarafından yapılmıştır. Kúnos, eseri 1902 yılında kısaltılmış olarak Almanca tercümesi ile Budapeşte'de yayınlamıştır (Şejx Sülejman Efendi's Çağatay-Osmanisches Wörterbuch). Daha sonraları eser, Wambery tarafından Keleti Szemle dergisinde ikinci defa neşredilmiştir (Durgut, 1995: 8).

Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü üzerine Hüseyin Durgut tarafından “*Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lûgat-i Çağatay ve Türkî-i Osmâni (Cild- i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu*” adlı yüksek lisans tezi hazırlanmış ve metin eski yazıdan Latin alfabesine aktarılmıştır. Biz de tezimizde “*Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lûgat-i Çağatay ve Türkî-i Osmâni (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu*” adlı yüksek lisans tezinden faydalandık.

1.1.2. İran Kitaplıklarında Bulunan Çağatay Türkçesi Sözlükleri

İran coğrafyası Türk tarihi ve kültürü, Türk dili ve edebiyatı açısından oldukça önemlidir. İran sahasında ‘Alî Şîr Nevâyî’nin eserlerini anlamak üzere birçok Çağatay Türkçesi sözlüğü düzenlenmiştir (Rahimi, 2018: 2068).

1.1.2.1. Feth-‘Alî Kaçar Sözlüğü

Lûgat-ı Etrâkiyye adlı Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük, Feth-‘Alî bin Kelb-‘Alî bin Mürşid Kulu bin Feth-‘Alî Kaçar-ı Kazvîni Sapanlu tarafından Nâşîruddîn Şâh adına Nevâyî’nin eserlerine olan ilgisinden dolayı yazılmıştır (Rahimi, 2018: 64).

Feth-‘Alî Kaçar, Şâh Kaçar’ın saltanatı zamanında (1819–1820) Azerbaycan görevlisinin buyruğuyla, veliaht ve saltanat naibi ‘Abbâs Mîrzâ’nın yanında 17 yıl İrevân’da Rusiyye ve Rûmî savaşında canla başla hizmet etmiş, Çağatay lûgatine ve Nevâyî’nin eserlerine karşı ilgisinden dolayı, boş zamanlarını bu dili öğrenmekle geçirmiştir (Rahimi, 2018: 64).

Dönemin Şah’ının Nevâyî’nin eserlerini okuma isteğini anlayan Feth-‘Alî Kaçar, Nevâyî’nin eserlerinde karşılaşılan Çağatay ve Moğol kelimelerini içeren bir sözlük hazırlamaya karar vermiş, dönemin devlet adamları ve beyzadelerinin önerisiyle de herkesin anlayabileceği bir sözlük ortaya koymaya çalışmıştır (Rahimi, 2018: 65).

“Feth-‘Alî Bin Kelb-‘Alî Bin Mürşid Kulu Bin Feth-‘Alî Kaçar-ı Kazvîni tarafından 1861’de İran’da yazılmış Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan bu eserin adı “Lûgat-ı Etrâkiyye”dir. İran’da beş nüshası vardır. Thury ve Romaskeviç nüshaları ile birlikte toplam yedi yazma nüshası bilinmektedir. Nevâyî’nin eserleri başta olmak üzere birçok Çağatay Türkçesi eser taranmıştır.

Sözlük, dört kısımdan oluşmaktadır: Birinci kısım, en eski nüsha olan TÜ¹'de bulunmayan giriş; ikinci kısım Çağatay Türkçesi- Farsça sözlük; üçüncü kısım Senglâh yazarı Mirzâ Mehdî Hân tarafından anlaşılmayan 12 hususun açıklanması; dördüncü kısım ise Nevâyî'nin yapıtlarındaki Arapça-Farsça kelimelerin sözlüğüdür. Çağatay Türkçesi sözlüğü kısmında 8235 tane, Arapça-Farsça kelimeler sözlüğü kısmında ise 343 tane kırmızı mürekkeple yazılı madde bulunmaktadır. Maddelerin gerçek sayısı ise çok daha fazladır. Sözlükte binlerce nazım ve düz yazı örnekleri yer almaktadır. Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük bölümünde birçok Moğolca kelimeye de yer verilmiştir” (Rahimi, 2018: 67).

Yazar girişin sonunda İran'da kullanılan Türk dili ile Çağatay Türkçesini karşılaştırmakta, Çağatay Türkçesi ve Nevâyî'nin diliyle ilgili bilgiler vermekte, sözlüğü yazarken izlediği ilkeleri anlatmaktadır (Romaskeviç, 1934: 287).

“Eser, sözlük bilimi açısından değerlendirildiğinde; beş nüshanın karşılaştırılmasından elde edilen eleştirel metinde kırmızı mürekkeple yazılı toplam 8578 madde başı bulunmaktadır. Maddelerin gerçek sayısı ise çok daha fazladır. Sözlüğe madde başı olarak birçok özel ad alınmıştır. Sözcüklerin türleri, kökenleri ve eylem çatıları hakkında bilgi verilmemiştir. Sözlükte bazı ekler ve edatlara da yer verilmiş, kelimelerin mecaz kullanımları, deyimler ve birleşik kelimeler de sözlüğe alınıp örneklendirilmiştir” (Rahimi, 2018: 106).

Fethali Kaçar sözlüğü üzerine Farhad Rahimi'nin “*Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü-Sözlük (Metin)-İnceleme-Dizin*” (2018) adlı bir çalışması vardır. Farhad Rahimi, “Abuşka, Bedâyi'ül-Luğat, Naşîrî, Senglâh, Hülâşa-yı ‘Abbâsî, Ferhengi Vaşşâf, Burhân-ı Kâti‘, Şeyh Süleymân (yazmaları ve bunların üzerinde yapılan çalışmalar), DLT, CC, Moğ-Les, Derleme, Çağdaş Türk Lehçeleri sözlükleri” gibi sözlükler ve örneklerin alındığı eserler yanında, özellikle de Nevâyî'nin eserlerini her zaman göz önünde bulundurarak tam bir incelemeli ve eleştirel metin ortaya koymaya çalışmıştır.

¹ TÜ: Feth- ‘Alî Kaçar-ı Kazvînî, Etrâkiyye, İran-Tahran Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. B- 150 el yazması.

Bu sözlükte, Farhad Rahimi tarafından, Türkologları uzun zaman uğraştırıp yanlışlığa düşüren ve yanlış istinsah edilen nüshaların kullanılmasından kaynaklanan şüpheli kelimelerin kaynakları belirtilerek bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır.

Böylelikle sözlüklere giren birçok yanlışın düzeltilmesini amaçlayan yazar, metne fazla müdahale etmemekle birlikte gerekli düzenlemeleri yapmıştır (Rahimi, 2018: 85).

1.1.3. Diğer Sözlükler

“Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy” (Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi)

Radloff, sözlüğünde kullanacağı kelimeleri yaptığı birçok gezi sonrasında derlemiştir. 1893 yılına kadar da bu kelimeler üzerinde çalıştıktan sonra sözlüğünü yayımlamaya başlamıştır. 22 yıl süren bu çalışmadan sonra 1911 yılına kadar eserin basımı devam etmiştir. İlk olarak 1893’te ünlülerin yer aldığı birinci cildi yayımlamıştır. Ardından ünsüzlerin yer aldığı üç cildi sırasıyla 1899, 1905 ve 1911’de yayımlamıştır (Temir, 1991: 97).

Radloff önceleri sözlüğüne sadece Türk illerinden derlediği malzemeleri almıştır. Ancak daha sonra sürekli eklemeler ve düzeltmeler yaparak sözlüğünü genişletmiştir. Yazdığı bu sözlüğe “Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi” demiştir. O dönemde henüz yeni olan Eski Türkçe çalışmaları, yeni yeni bilim dünyasına tanıtılan Osmanlı, Çağatay ve Harezmi-Kıpçak Türkçesi ürünleri, Uygur dil yadigârları, Radloff’un sözlüğünde kendilerine yer bulmuştur (Erbay, 2008: 14).

Radloff Lazar Budagov, Pavet de Courteille, Şeyh Süleyman Efendi gibi birçok kişinin sözlüklerinden, İlminskiy’in çalışmasından faydalanmıştır. Radloff bu eserlerden başka çağdaş Türk lehçeleri için bu lehçelerin sözlüklerinden de yararlanmıştır. Radloff’un her kaynağı görme ve o kaynaktan yararlanma isteği kendi derlediği kelimeleri ikinci plana atmasına neden olduğundan Türk illerinde derlediği birçok kelime sözlüğüne girememiştir (Erbay, 2008: 15).

Radloff, ‘Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy (Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi)’ adını verdiği eseri bir önsözle başlar. Bu geniş ön söz bölümünden sonra transkripsiyon alfabeti verilmiştir. Radloff’un sözlüğüne aldığı kelimeler ait oldukları dönemde hangi alfabe ile yazılmışsa, kelimenin madde başında bu alfabe ile yazılışı da verilmiştir. Bu bakımdan Arapça ve Farsça alıntı kelimeler ile Osmanlı ve Çağatay Türkçesine ait kelimeler, madde başındaki yazılışın yanında Arap harfleriyle de verilmiştir.

Yine Uygur Türkçesine ait kelimeler Uygur harfleriyle, nadir olarak görülen Moğolca kelimeler de madde başındaki yazımlarının yanında Sogd alfabesiyle de yazılmışlardır. Kısaltmalar kısmından sonra da sözlük kısmı gelmiştir (Erbay, 2008: 16).

Radloff'un sözlüğünde Çağatay Türkçesine ait 8954 kelime bulunmaktadır. Radloff'un sözlüğünde yer alan kelime sayısı önde gelen Çağatayca sözlüklerinden Abuşka Sözlüğünün neredeyse üç katıdır (Erbay, 2008: 57).

Mustafa Toker, OSTN'deki Tatar Türkçesine ait kelimeler üzerine yaptığı çalışmada 9574 kelime tespit etmiştir (Toker, 2003: 13). Ufuk Deniz Aşçı'da sözlük üzerine yaptığı çalışmasında 9870 Kazak Türkçesi, 1102 Kırgız Türkçesine ait kelime tespit etmiştir (Aşçı, 2003: 53- 54).

“Radloff, kelimelerin açıklama kısmında o kelime için hangi Çağatayca sözlükten yararlandığını da belirtmiştir. Radloff'un yararlandığı eserlerden aldığı kelimeler Fatih Erbay tarafından sayılmış ve OSTN'de yer alan 1013 kelime için *Lügat-i Çağatay*'dan, 807 kelime için *Cagataische Sprach-Studien*'den, 424 kelime için *Calcuttaer Wörterbuch der Dschagataischen Sprach*'tan, 199 kelime için *Dictionnaire Turc Oriental*'den, 99 kelime için *Dictionnaire Turc-Arab-Persan*'dan, 27 kelime için *Sravnitelny Slovar Turetsko-Tatarskih Nareçiy*'den ve 9 kelime için de *Dictionnaire Djaghatai-Turc*'ten yararlanıldığı tespit edilmiştir. Radloff'un, Çağatay Türkçesinin kelime hazinesini ortaya çıkarmak için Muhâkemetü'l-Lugateyn, Bâbü'r-nâme, Şecere-i Türk, Fazlullah Han Lügati (Kalküta Sözlüğü), Sirâcü'l-Kulüb gibi eserlerden yararlandığı, Çağatayca kelimeler için verdiği örnek metinlerden anlaşılmaktadır” (Erbay, 2008: 59- 60).

Radloff, Çağatay Türkçesine ait kelimeleri sözlüğüne alırken Çağatay Türkçesinde kullanılan bazı alıntı kelimeleri de sözlüğüne dâhil etmiştir. Bu kelimelerin hangi dilden alıntılandığını da yaptığı kısaltmalarla göstermiştir. Fatih Erbay'ın tespitlerine göre; “OSTN'de 240 Arapça, 216 Farsça, 16 Moğolca, 7 Çince, 5 Hintçe, 3 Rusça, 2 İtalyanca, 1 Yunanca ve 1 Tacikçe alıntı kelime bulunmaktadır. Arapça ve Farsça kelimeler için yapmaya çalıştığımız eklemeler hataya düşülebileceği endişesiyle diğer dillerden alınan kelimeler için yapılmamıştır. Özellikle Moğolca kelimelerin sayısının burada verilenden daha fazla olduğu görülebilmektedir” (Erbay, 2008: 77) şeklinde ifade etmiştir.

Radloff'un, 'Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy (Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi)' adını verdiği eseri üzerine Fatih Erbay "*Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi* (2008) adlı bir doktora tezi hazırlamıştır. Biz de çalışmamızda 8954 madde başı kelime içeren bu doktora tezini kullandık. Bilindiği gibi OSTN Rusça ve Almanca olarak yazılmış bir eserdir. Fatih Erbay doktora tezinde bu eseri, çeviri işleminden sonra fişlemiştir. Fişlediği kelimelerin karşılıklarını Çağatayca sözlüklerden veya Çağatayca eserlerin dizinlerinden tespit etmiştir. Erbay, fişlenen kelimelerin anlamını, kelimenin bir eser veya sözlükteki yerini tespit ettikten sonra bu eserden birebir almıştır. Örnek olarak, Radloff kelime için (V.) gibi bir not düşmüşse, Erbay da kelimeyi Ármin Vámbéry'nin 'Cagataische Sprach Studien' adlı çalışmasından almıştır. Eğer sözlükte kelimenin alındığı eser belirtilmemişse, Erbay ilk olarak Çağatay Türkçesine ait kelimeler için hem kelimenin okunuşu hem de kelimeye verilen anlam yönünden diğerlerine göre daha düzenli gördüğü Pavet de Courteille'nin 'Dictionnaire Turk-Oriental' adlı sözlüğüne müracaat etmiştir. Kelime burada yoksa sırasıyla diğer Çağatayca sözlük ve dizinlere bakmıştır (Erbay, 2008: 25–26).

1.2. Çalışmada Kullanılan Kırgız Türkçesi Sözlükleri

1.2.1. Kırgızca-Türkçe Sözlük 1 (A- J)

1.2.2. Kırgızca-Türkçe Sözlük 2 (K- Z)

1.2.3. Kırgız Sözlüğü

İKİNCİ BÖLÜM

TARAMA

2.1. Çağatay Türkçesi Sözlüklerinde Sosyal ve Kültürel Yaşamı Ele Alan Sözcükler

2.1.1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler

2.1.1.1. Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler

2.1.1.1.1. “Koca” Anlamındaki Sözcükler

Abuşka: Kadının kocasına derler ki Mecnûn u Leylî’de Mecnûn’un atası ölecek anası hâlinde gelir ki beyit şöyledir:

Bir yandın oğul ğam u şikenci

Bir yandın abuşka derd ü renci (AL, 24).

Abuşka: Er, zevc, koca (ŞSL, 23).

Avuşka: Bu da abuşka anlamında kadının kocasına derler (AL, 56).

Abuşğa/Avuşğa/Abuşka: Koca, kadının eşi (FKL, 222).

Awuşka: İhtiyar (adam-kadın), çok yaşlı kimse; koca

Yaman tillik bolsa awuşka köngli andın yaralığ “Bir kadının kötü dili varsa kocasının yüreği bu yüzden eziyet çeker.” (L.T.) I/86.

*avuşka: (DTO, 66) (OSTN, 75).

Ķarı: Çağatay dilinde kullanılır. Koca anlamındadır. Genellikle Ķarığ dirler (AL, 382).

Ķarı: İhtiyar, pîr, *koca* (ŞSL, 444).

ĶarıĶ: İhtiyar, pîr, *koca* (ŞSL, 445).

Çüre: Eş, arkadaş, çift, yoldaş. Bir beyitte geçmektedir:

Visaling isterem men çüre cānım

Niçe kün yoldaşım bol mihribānım (ŞSL, 313-314).

İş: *Eş ve yoldaşa derler*, akran ve emsal anlamına ve iki kalbin birbirine irtibātına dirler ve iki ipin uçlarını birbirine bağlamak anlamına da gelir (AL, 90).

Uşka: Er, zevc, koca, apuşka (ŞSL, 85).

Ķoca (2): Koca, eş II/618 (OSTN, 388).

Ket-ħuda (<F.): Ev sahibi, koca II/1128.

*kethuda: Ev sahibi, koca (Vámb. 325) (OSTN, 458).

2.1.1.1.2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler

Ağace: Çağatay dilinde bazı ünvanlara “mim” harfi ilave edilerek örneğin beg hatunlarına bikem ve han zevcelerine hanım denildiği gibi bazı ünvanlara da “ce” harfi ilave edilerek ağadan ağaca denilmiştir. Ağaca hanım ve hatun: “aga hanımı ve karısı” demektir. Kaşğar memleketinde çok eskidir (ŞSL, 47).

Ağaça: Begüm ve hanum dışındaki [aşağı mertebeli] kadınlar (FKL, 190).

Ağ başlığ: Ak saçlı kadın, yaşlı kadın, ermiş kadın; haremın ak saçlısı, haremın büyük hanımı (FKL, 186), (ŞSL, 47).

Kempir: İhtiyar kadın II/1215.

*kempir: İhtiyar kadın (Vámb. 327) (OSTN, 449).

Qurtğa: İhtiyar kadın, kocakarı (ŞSL, 476).

Qurtqa: İhtiyar kadın II/948 (OSTN, 432).

Alanc: İki defa evlenen veya evlendirilen kadın (ŞSL, 53).

Alanç: Ganimet, kazanç; *ilk kez evlenen kadın*. İlk defa tezvîc idilen hatun [ilk kez evlendirilen kadın] (S.S. 18) I/359 (OSTN, 24).

Aym: Hanım, hatun, zadeğân kızı ve haremi, bibi (ŞSL, 135).

Ayım: Hanım, hatun, zevce, avrat (ŞSL, 144), (FKL, 216).

Begim ve bigim: Ağace, hatun, hanım (ŞSL, 197).

Bibi² (<F.): Aziz Hatun anlamındadır ki Maħbûbu’l- Qulûb’da üçüncü bu kısımda tenbîhâtta gelir ki: Ĥâce kim bibi barıda dedekge aylanğay bibiniñ hem ‘iffeti iteki qulğa bulğanğay (AL, 179), (ŞSL, 185), (FKL, 497).

Bike³: Eri olmayan ve çocuğu olmayan kadın (AL, 185).

² ŞSL’de “Bibi (<F.): Nine, büyük anne, annenin annesi ve babanın annesi; *hanım efendi*” şeklindedir. FKL’de “Bibi: Saray hatunu, evin hatunu” şeklindedir.

³ Bike [biyke]: 1. Kadın, hanım (-Es.; Karaçay, Eğni *Söğüt, *Pınarbaşı- Ky.; Ayrancı- Kn.). 2. Görümce (Argıthanı *İlgın- Kn.) (DS, 2. Cilt, 1965: 689).

Bike: Hanımlar için kullanılan muhterem kız, *küçük hanım anlamındaki kelime*, henüz evlenmeyen kız (ŞSL, 195).

Bêke: Evlenmemiş kadın; çocuğu olmayan kadın; kötü kadın, fahişe (FKL, 506).

Bikec: Hatun, hanım, saygıdeğer kadın (ŞSL, 195).

Bay beçe (2): Özbeklerin kadınlara söylediği bir kelime (ŞSL, 158).

Baýbiçe: İlk eş, en büyük eş.

Moğul hatun dir Tācīk bānū dir Özbek baybiçe dir “Moğollar hatun, Tacikler banu, Özbekler ise baybiçe diyorlar.” (Abg. 43) IV/1431.

*baybeçe: Kadın, eş (DTO 155) (OSTN, 104).

Bay hatun: Baykuş; *evin büyük hanımı* (FKL, 422).

Cüft (<F.): Eş, karı (FKL, 691).

Ĥatun: Hanım, zevce, kıyamet, ahiret kardeşi (ŞSL, 334), (FKL, 737).

Ķocın: Ev hanımı (OSTN, 388).

Ķuçın (1): Çince’den bize geçmiştir. Hanım ve bānū, ev bark sahibi olan demektir (ŞSL, 474).

Bıve: Dul kadın (ŞSL, 198).

Ķārşenbihī (<F.): Sevimli hatun, kuma (ŞSL, 294).

Kündeş: İki kadının bir adamın nikāhında bir hanede bulunması, kumalar (ŞSL, 533).

Çaylak (1): Şuh kadın, güzel ve işveli kadın (ŞSL, 302).

Ķancık (2): Dişi (ŞSL, 454).

Orgacı ve orgucu: Dişi, zevce (ŞSL, 75).

Öydeki: Evdeki, hatundan kināyettir (AL, 164).

Şallakı: Hayasız, lafcı, kavgacı kadın, dayak (ŞSL, 409).

Taz: Utanmaz kadın, hayasız kadın (ŞSL, 209).

Toçal: Ortaklarından küçük, geride kalmış, horlanan ve aşağılanan kadın, kaşıntılı, kaşınan kadın (ŞSL, 249), (FKL, 618).

Tul (1): Dul, eri olmayan kadın (ŞSL, 254), (FKL, 609).

Döl, dol, dul, davul, düvel (1): Dul kadın (ŞSL, 348).

Tèrim⁴: *Büyük hanımlar*; ekin biçildikten sonra tarlada kalan başaklar (FKL, 642).

Tirm: *Hanımefendi, büyük hatun, teyze* (ŞSL, 268).

Tişi: Kadın, dişi (ŞSL, 272), (FKL, 660).

İçi⁵: Kadın (FKL, 396).

Meded (<A.): *Özbek lisanında süslü kadın, ziynetle süslenmiş kadın*; yardım, himmet (ŞSL, 566).

İngen (<Mo.): Kadın (FKL, 393).

Delle/Delletü'1-muhtāle: Hileci bir kadın (FKL, 750).

Erlık (2): Bir erkeğe sahip, evli (kadın) I/788 (OSTN, 247).

*irlik: Evli kadın (Bdg. I: 184).

İnçi: Cilveli kadın I/1451.

*inçi: Cilveli kadın (Vámb. 239) (OSTN, 285).

Oynaşıl: Sevgili; fahişe, zina yapan kadın I/978.

*oynaşıl: Çapkın, zampara (Bdg. I: 169) (OSTN, 545).

Қошарта: Birlikte yaşanan kadın, eş; metres II/639 (OSTN, 407).

Ket-banu (<F.): Ev hanımı, hanım, eş II/1129.

*ketbanu: Ev hanımı, hanım, eş (Vámb. 325) (OSTN, 457).

Naçar: Eş, kadın III/655.

*naçar: Kadın, avrat; eş (Vámb. 341) (OSTN, 511).

Uravut: Kadın, zevce, eş, hanım I/1655 (OSTN, 805).

⁴ Yazmalar: Tirm// SG (734): Tèrem// DLT: Tanım “tekinlere ve Afrasiyab’ın soyundan gelen hatunlara hitap edilirken söylenen söz” (857).

⁵ DLT-Atalay: Eçi “yaşlı kadın” (IV/167)// DLT: Eşiler/Eşler/İşler “kadın” (647)// Krgz.Tr: Ece “daha yaşlı kan” (320)// Tr.Tr: Ece “güzel kadın; kraliçe”// Trkm.Tr: Ece “kadına saygı sözü” (192).

Urawut: Kadın, zevce, eş, hanım I/1651 (OSTN, 805).

Zayife (<A.): Zayıp, karı, eş, kadın IV/867.

*za'ife: Kadın (Bdg. I: 718) (OSTN, 936).

Zayıp (<A.): Karı, eş, kadın IV/867.

*za'if: Zayıf, güçsüz; sakat (Bdg. I: 718) (OSTN, 936).

Za'ife (<A.): Zayıf, güçsüz kadın (ŞSL, 417).

2.1.1.1.3. “Kızın Kocası” Anlamındaki Sözcükler

Göregan: Timur Han neslinden bir kimse Cengiz Han neslinden kız alsa ona “göregan” damat, güveyi dirler ve de o kişiye dirler ki kendü şah neslinden ola ve iki pâdişâh kızın almış ola ve de bir han kızından ve han oğlundan olmuş şeh-zâdeye dirler ki yine hağan kızın almış ola ki Hayretül- Ebrâr'da on dördüncü maqâle âhîrinde cihânın bî- vefâlığı beyanında gelür ki:

Qanı cihân dâveri Cengiz Han

Qanı cihân Hanı Timur Göregan (AL, 439).

Göregen (1): Cengiz Han'ın soyundan gelen bir kızla evlenen Timur Han'ın soyundan erkeğe denmektedir; Han soyundan gelen ve iki han kızı ile evlenen kişiye denilmektedir (Calc. Wrth.) (OSTN, 256).

Küyegü: Güvey, damat II/1432 (OSTN, 485).

Küyev: Güyekü, güveği (AL, 453), (ŞSL, 535).

Yeken: *Damat*, genç koca; (P. d. C.) abla çocuğu, yeğen III/317.

*yeken1060: *Damat*, genç koca (Vámb. 352); *yigin*: *Damat*, genç koca (Vámb. 357); *yigen*: *Yeğen* (DTO 556) (OSTN, 891).

Cehre: Mahrem, iç güveylik (ŞSL, 287).

2.1.1.1.4. “Gelin” Anlamındaki Sözcükler

Dize: *Gelin* III/1773.

*dize: *Gelin* (Vámb. 290) (OSTN, 219).

Görkebay: Fazlasıyla güzel olan, ay yüzlü; *gelin* (ŞSL, 551).

Kilin: *Gelin* (ŞSL, 544).

Kelin: Gelin, yeni evlenmiş kadın II/1117 (OSTN, 447).

Kelinçek: Gelin, yeni evlenmiş kadın II/1118.

*gelincek: Gelin, yeni evlenmiş kadın (Vámb. 327) (OSTN, 447).

2.1.1.1.5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler

İlti: İki biraderin eşi, elti (ŞSL, 131).

2.1.1.1.6. “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler

Bacınaç: Bacanak, eşleri kardeş olan erkeklerden her biri IV/1523.

*bacanaç: Bacanak (Bdg. I: 219) (OSTN, 89).

Bacanaç: İki kız kardeşin kocaları (ŞSL, 146).

Çuda: Bacanak (ŞSL, 474).

2.1.1.1.7. “Baldız, Görümce, Kayın Birader” Anlamındaki Sözcükler

Baldız: Baldız, eşin kızkardeşi (ŞSL, 156).

Yügürçi: Zevcenin küçük biraderi, kayın birader (ŞSL, 632).

Yügürçi: Bir kimsenin karısının küçük erkek kardeşi III/596.

*yükürçi: Karısının küçük erkek kardeşi (DTO 547) (OSTN, 930).

Çayın: Hısım, akraba. Kayın ağa, kayın peder, kayın ana, kayın ini gibi (ŞSL, 461).

2.1.1.1.8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler

Yanga (1): Sağdıç kadın, yenge (ŞSL, 619).

Yinge: Sağdıç kadın, yenge, dayı (ŞSL, 649).

Yenge: Büyük kardeşin hanımı, yenge III/332.

*yenge: Yenge (Vámb. 352) (OSTN, 895).

Yengge: Büyük kardeşin hanımı, yenge III/325.

*yinge: Yenge, büyük kardeş ile evli kadın (DTO 559) (OSTN, 895).

2.1.1.1.9. “Enişte” Anlamındaki Sözcükler

Yezde: Ablanın kocası, enişte III/378.

*yezde: Enişte (Vámb. 352) (OSTN, 900).

Yezne ve yizne: Enişte, kızkardeş eşi (ŞSL, 625).

2.1.1.2. Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler

2.1.1.2.1. “Dede” Anlamındaki Sözcükler

Baba: Dede IV/1563.

*baba: Dede, büyük baba (Vámb. 240) (OSTN, 89).

Dada: Dede, büyük baba, cedd, annenin babası, babanın babası (ŞSL, 339), (FKL, 742).

Dede: Büyük baba, cedd, anne ve babanın babası (ŞSL, 343).

Ebüke/Öbüke/Abu: Cedd, büyük baba (FKL, 221).

Ebügin: Cedd, büyük baba, dede (ŞSL, 23).

Ebügen: Dede, büyük baba, cedd [dede], büyük baba, dede (S.S.); ata I/933 (OSTN, 225).

Eve ve beke: Cedd, dede, baba, büyük peder (ŞSL, 63).

Budanur: *Üçüncü cedd, büyük baba;* budanacak olan (ŞSL, 167).

Murķi: Altıncı dede, altıncı cet IV/2194 (OSTN, 508).

2.1.1.2.2. “Nine” Anlamındaki Sözcükler

Açı (2): Nine, māmā, büyük vālide (S.S.) I/509 (OSTN, 4).

Bibi (<F.): *Nine, büyük anne, annenin annesi ve babanın annesi;* hanım efendi (ŞSL, 185).

Tutu: Nine, bibi, eci, teyze, annenin ve babanın annesi (ŞSL, 236).

Çiçe: Semerkand dilinde: hala; H̄ārezm dilinde: büyük kız kardeş, abla; *Azerbaycan'da:* *anneanne* (FKL, 727)

2.1.1.2.3. “Baba” Anlamındaki Sözcükler

Aba, aba: Ata, baba, cedd (ŞSL, 21).

Abāka (1): Babacık, baba (S.S.) (OSTN, 1).

Ata: Peder, baba, muhterem adam (ŞSL, 25), (FKL, 223).

Ateke (1): Babacık, dedecik

*ateke-atake: Atalık, babalık, Asyā-yı Vuşāda bir rütbedir (OSTN, 71).

Baba (1): Ata, cedd, peder (ŞSL, 145).

Dada: Dayı, *baba, babacık* III/1640.

*dada: Dayı (DTO 315) (OSTN, 209).

Ƙaƙa: Baba, peder (ŞSL, 449).

Abū (<A.): Baba, ata. Peder, valid [baba], cedd (S.S.)

*abu: Nine; ata (Vámb. 201) (OSTN, 2).

Ebū (<A.): Peder, baba (ŞSL, 23).

İçke: Peder, baba (ŞSL, 110).

Ögey ata: Üvey baba (ŞSL, 88).

2.1.1.2.4. “Anne” Anlamındaki Sözcükler

Acı: Büyük anne, büyük valide (ŞSL, 29).

Aça: Vālide, māder, ihtiyar hatun (ŞSL, 29).

İce: Vālide, māder, ana (ŞSL, 109).

Ana: Vālide, māder (ŞSL, 60).

Anake: Anecik, anacık, sütana, sütanne (Calc. Wrtb.) I/228 (OSTN, 37).

Enege: Ana, anne, üvey anne; sütanne; ebe (Abg.); (S.S.) I/731 (OSTN, 238).

Eyege: Sütana, anage (ŞSL, 105).

İnege (2): Sütanne, sütana, dadı I/1443 (OSTN, 286).

Ece: Ana, anne, vālide, māder (S.S.) I/865 (OSTN, 225).

Eçe: Alçı kireç taşı; *vālide, māder* (ŞSL, 30).

Enelik: Analık I/732.

*enelik: Ana gibi, anaya mahsus olan, analık (Vámb. 214) (OSTN, 239).

Kökel (<Mo.): Süt verici, emdirici, sütana (ŞSL, 529).

Mader (<F.): Ana, anne IV/2048.

*mader: Anne (Bdg. II: 195) (OSTN, 493).

2.1.1.2.5. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler

Aba: Ata, ecdad; *amca* (S.S.) (OSTN, 1).

Abğa⁶: Atadan büyük ya da küçük olsun atanın kardeşi (ŞSL, 24), (FKL, 154, 222).

Abğa, abağa (1): Amca (ŞSL,22).

Abğa (2): Babanın kardeşi, amca. ‘Amūca, ‘amm [amca] (S.S.) (OSTN, 1).

‘**Amek:** Amca, baba kardeşi (ŞSL, 420).

Nağaçı: Cedd, dayı, tağayı (ŞSL, 579).

Tağa: Dayı, annenin erkek kardeşi, tağayı (ŞSL, 212).

Ṭağay/Ṭağayı: Tayı, dayı, ananın ulu karındaşı (AL, 372), (ŞSL, 227), (FKL, 568, 870).

Dada: *Dayı*, baba, babacık III/1640.

*dada: Dayı (DTO 315) (OSTN, 209).

Tağayze: Teyze, hala, annenin kızkardeşi (ŞSL, 227).

Tayançık: Teyze, annenin kardeşi III/819.

*tayancağ: Teyze (DTO 211) (OSTN, 703).

Tirm: Hanımefendi, büyük hatun, *teyze* (ŞSL, 268).

Aya: Hala, babanın kız kardeşi (Calc. Wrtb.); Uluğ aya “Büyük hala”; (Calc. Wrtb.);

Ayağa (Eyeke ?) “Süt anne, süt ana”; (Calc. Wrtb.) I/199 (OSTN, 75).

‘**Amme (<A.):** Teyze, babanın kız kardeşi (ŞSL, 420).

Çiçe: Küçük hemşire, küçük kız kardeş, *teyze* (ŞSL, 323).

Çiçe: *Semerkind dilinde: hala; H̄ārezm dilinde: büyük kız kardeş, abla*”;

“Azerbaycan'da: anneanne (FKL, 727).

Deyze: Annenin karındaşı, teyze (ŞSL, 351).

Baca: Abla; *hala* IV/1521 (OSTN, 89).

⁶ [Babasından sonra saltanat tahtına çıkan ve] Hülegü Han bin Tolu Han bin Çengiz Han'ın [büyük] oğlunun adı. [Hülegü Han'ın amcasının adını taşıdığı için bu adla anılmıştır].

2.1.1.2.6. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler

Açı (1): Büyük kardeş; ağabey (S.S.) I/509 (OSTN, 4).

Ağa: Büyük karındaşa derler ki Mecnūn u Leylī āhirinde Üveys şehzade nasihatında atası ile ‘ammusı beytinde şöyledir ki:

Şāhi ki atanıñ anga ağadur

Ol sanga atadur vü ağadur

Yine Tevārīh-i Mülük’da Ferīdun’uñ üç oğlı vardı, Selem ve Tur ve İrec. İrec anlardan kiçi idi. Ammā İrec’e muhabbeti anlardan ziyāde olduğı beyānında gelür ki:

Ammā İrec be-gāyet ‘āqıl u hāluk irdi.

İki ağasıdın Ferīdun anı köprek siver irdi.

Ve yine Muḥāketü’l-Lügāteyn’de Nevāyī Ḥāzretleri bu lügati şöyle açıklamıştır ki:

A ‘cām uluḫ ḫardaş ve kiçik ḫardaş ikelesin birāder dirler ve Türkler uluḫnı ağa vü kiçikni ini dirler (AL, 43).

Ağa⁷: Büyük efendi, büyük karındaşa, ağa, ağabey. Nevāyī’nin bir beytinde şöyle geçer:

Şāhi ki atung anga ağadur

Ol sanga atadur ve ağadur (ŞSL, 46), (FKL, 162).

Ağalığ (1): Büyüklük, birāderlik (ŞSL, 46).

Eke ve aka: Büyük erkek kardeş, ağa, büyük kardaş (ŞSL, 52).

Ekke/Eke⁸: Özbekler arasında: büyük kardeş, ağabey, aka; [hala] (FKL, 234).

İni: Küçük karındaşa. Ve Muḥāketü’l-Lügāteyn’de Nevāyī Ḥāzretleri bu lügati şöyle açıklar ki:

A ‘cām uluḫ ḫardaş ve kecek ḫardaş ikelesin birāder ve Türkler uluḫnı ağa ve kecekni ini dirler (AL, 114).

İni: Küçük kardeş, birader (ŞSL, 143), (FKL, 398).

⁷ FKL’de “ ağa: büyük kardeş, ağabey, aka”; “(Ağa/Aka) amca” şeklindedir.

⁸ Yazmalar: Ekke// SG: Eke “ağa’nın değıştirilmiş biçimidir. Turan Özbekleri arasında yaygındır: ağabey; büyük hala” (156).

İneg: Küçük karındaş (AL, 114).

İnek, ineke (1): Küçük birader ve süt ninesi (ŞSL, 138).

İnege (1): Küçük kardeş I/1443.

*inege: Küçük birader (ŞSL) (OSTN, 286).

Toğan: *Erkek kardeş*; hısım, akraba III/1159.

*toğan: Erkek kardeş (Vámb. 263) (OSTN, 738).

2.1.1.2.7. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler

Abusun: Kız kardeş, bacı (FKL, 201, 223).

Apā, apa: Büyük hemşire, abla (ŞSL, 24).

Çiçe⁹: *Küçük hemşire, küçük kız kardeş, teyze* (ŞSL, 323).

Çiçe: Semerkand dilinde: hala; *H'ārezm dilinde: büyük kız kardeş*, abla; Azerbaycan'da: anneanne (FKL, 727).

Öke: Küçük kız kardeş I/1179.

*uka: Küçük kız kardeş (Vámb. 224). (OSTN, 552).

İce: Büyük hemşire, abla (ŞSL, 109).

İçe: *Büyük kız kardeş, abla*; “Moğ. İye, sahip, efendi” (FKL, 333).

Egeçi: Büyük kız kardeş, abla (S.S.) I/697 (OSTN, 227).

Ekci: Büyük kız kardeş, abla. Ekci sözcüğünün kısaltılmış biçimidir (FKL, 235).

Ekci (<Mo. egeçi): Büyük kız karındaş. Ve yine Muḥākemetü'l-Lügāteyn'de Nevāyī Ḥāzretleri bu lügati şöyle açıklar:

A 'cām uluğ kiçik kız kardeşni hem ḥ'āher dirler ve bular uluğni ikeçi ve kiçikni singil dirler (AL, 47).

⁹ Cice: 1. Abla. 2. Büyükanne. 3. Hala. 4. Teyze (DS, 957)

Ekeçi ve ekeçe: Abla, büyük hemşire, ağaca. Burada “çe” te'nîş için getirilmiştir. Eke. Nevāyî'nin bir beytinde şöyledir ki:

Ni cān fedā ki ata ve ana ağa ekeci

Eyā habīb bu barca muḥabbetinge fedā (ŞSL, 51).

İgec: Sözcük sonuna eklenir: iken, henüz, daha, hala; *abla* (FKL, 341).

İgeci: Büyük kız karındaş. Ve yine Muḥāketü'l-Lügateyn'de Nevāyî Hāzretleri bu lügati şöyle açıklar:

A 'cām uluğ kiçik kız karındaşa hem ḥ'āher dirler ve bular uluğni igeci ve kiçikni singil dirler (AL, 101).

İgeci: Büyük hemşire, abla (ŞSL, 123), (FKL, 379).

Kız karındaş: Kız kardeş (ŞSL, 501).

Singil ve singli: Küçük kız karındaş. Ve yine Muḥāketü'l-Lügateyn'de Nevāyî Hāzretleri bu lügati şöyle açıklar:

A 'cām uluğ kiçik kız karındaşni hem ḥ'āher dirler ve bular uluğni igeci ve kiçikni singil dirler (AL, 354).

Singil: Küçük kız kardeş, abla (ŞSL, 402), (FKL, 840).

Opa: Küçük kız kardeş, singil (FKL, 248).

Baca: *Abla*; hala IV/1521 (OSTN, 89).

Bacı: Bacı, büyük hemşire, büyük abla, singil (ŞSL, 147).

Uya: Küçük hemşire, kız kardeş (ŞSL, 101).

Tir: Hemşire, abla, kız kardeş (ŞSL, 266).

Davulğa (<Mo.) (2): *Annenin büyük ablası*, teyze (ŞSL, 342).

2.1.1.2.8. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler

Bota ve bote¹⁰: Oğul, yavru (AL, 193).

Buta: Yavru, bala, beçe (ŞSL, 163).

Bala cağa ve bele cağa: Oğlan uşak (ŞSL, 155).

Car (1): İrkek oğlan (AL, 292).

Oğlan¹¹ (1): Çocuk, veled (ŞSL, 86), (FKL, 275).

Oğul: Oğlan, oğul, erkek çocuk (FKL, 319).

Malay: Hizmetkâr, uşak, yetim insan (ŞSL, 563).

Maļay: Erkek çocuk, oğlan IV/2037 (OSTN, 494).

Tunğuç: Yeni doğmuş erkek çocuğu III/1441.

*tonğuç: Yeni doğmuş çocuk (DTO 248) (OSTN, 766).

Yarpu: Delikanlı, genç erkek; çocuk III/149.

*yarpu: Yavru, çocuk, yumurcak (Vámb. 345) (OSTN, 868).

2.1.1.2.9. “Kız” Anlamındaki Sözcükler

Bigec: Kız, kerime (AL, 187).

Bigeç: bk. bikeç IV/1741.

*bigeç: Evlenmemiş kız (Vámb. 252) (OSTN, 113).

Bêgec: Kız (FKL, 503).

Bike: Hanımlar için kullanılan muhterem kız, küçük hanım anlamındaki kelime, henüz evlenmeyen kız (ŞSL, 195).

Bike¹²: Eri olmayan ve çocuğu olmayan kadın (AL, 185).

¹⁰ Botu: Potuk, deve yavrusu. Bk: botuk. Krş. Rad., D. Türkçesi, Çağ., Kazak- Kırgız diyalektleri –bota (DLT, 4. Cilt, 2013: 105).

¹¹ FKL’de “oğlan: oğul, erkek çocuk; genç erkek; çocuk, evlat; oğlan, sapık erkek; Moğul hanlarının evladına denir. Nitekim ‘Acemlerde mirza veya şehzade, Rümlarda ise sultan denir” şeklindedir.

¹² Bike [biyke]: 1. Kadın, hanım (-Es.; Karaçay, Eğni *Söğüt, *Pınarbaşı- Ky.; Ayrancı- Kn.) 2. Görümce (Argıthanı *İlgın- Kn.) (DS, 2. Cilt, 1965: 689).

Bikeç: Kız; nişanlı kız IV/1739.

*bikeç: Özgür genç (DTO 188) (OSTN, 114).

Biyikāt (2): Azade kız, hür kız (ŞSL, 195).

Caban: Gizlice yavuklusu ile kavuşup babasının evinde hamile kalan kız (ŞSL, 283).

Ciyen: Baba evindeyken nişanlısından gebe kalıp onun evine giden kız (FKL, 724).

Çüken: Kız çocuğu, suçsuz kız çocuğu, çocuk III/2191.

*çüken: Küçük kız çocuğu (Vámb. 281) (OSTN, 205).

Ġaznaç: Cariye, *evlenmemiş kız, bakire* (ŞSL, 422).

Kence: Küçük kız çocuğu II/1082.

*kence: Küçük kız çocuğu (Vámb. 327) (OSTN, 449).

Ƙız: Kerime, kız evlat (ŞSL, 500).

Ƙızalağ: Gelincik çiçeği, çok kırmızı, *ufak kız çocuğu* (ŞSL, 502).

Ƙızalaç: Lale; (S.S.) Kırmızımsı; Küçük kız, kız evlat II/876 (OSTN, 384).

Ƙız oğlan: Bakire, ere varmamış kız (ŞSL, 501).

Yatlık: Kız (AL,479).

2.1.1.2.10. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler

Uşag (1): Çocuk, küçük çocuk (ŞSL, 84).

Bala ve bele: Yavru, çocuk (ŞSL, 155).

Bebe: Bebek, küçük çocuk (FKL, 435).

Bic: Nikâhsız doğan çocuk (FKL, 498).

Bota: Çocuk, yavru (FKL, 486).

Birağ: Küçük, çocuk, tıfl (ŞSL, 160).

Bitçağ: Küçük çocuk, bala, sağır evlat (ŞSL, 186).

Baça (<F.): Çocuk, erkek çocuk IV/1521.

*beçe: Çocuk (Bdg. I: 245) (OSTN, 89).

Çağa: Körpe, çocuk (ŞSL, 297).

Çaça: Çocuk, küçük yavru (ŞSL, 298), (FKL, 670).

Çuçak (2): Küçük, yavru (ŞSL, 310).

Cüci (2): *Sevimli çocuk*, cüce, küçük (ŞSL, 285).

Çeliş: Anne babası ayrı olup ondan türeyen çocuk (ŞSL, 307).

Köpün: Tıfil, çocuk (ŞSL, 522).

Taranca: Edepsiz çocuk, piç (ŞSL, 224).

Toğma Han: *Çocuk, evlat*, köle (ŞSL, 248).

Toğma: Efendisinin evinde doğmuş köle çocuğu (FKL, 614).

Toğız: Çocuk, yavru (ŞSL, 249).

Yarpu: Çocuk, güdük, masum (ŞSL, 599).

Tonguc¹³: İlk doğan evlat, veliaht (ŞSL, 260), (FKL, 624).

Yetim (<A.) (1): Yetim, babası ölmüş olan (ŞSL, 624).

Yitim: Annesiz, babasız, öksüz çocuk (ŞSL, 640).

Ekiz: Yetim, öksüz (ŞSL, 51).

2.1.1.2.11. “Torun” “Torunun Çocuğu” Anlamındaki Sözcükler

Ahtık: Torun (ŞSL, 31), (FKL, 179).

Çavluğ: Torun (ŞSL, 301), (FKL, 685).

Çavluğ: Torunun oğlu, dördüncü nesil (ŞSL, 456).

Kinet: Torun

Beg Tağbuğa Nāşire'd-dīn kineti “Takbuga Beyi Nasireddin'in torunu” II/1346 (OSTN, 465).

Nebire (<A.): Torun (ŞSL, 579).

Oğuş: Torun (ŞSL, 87).

¹³ FKL'de “tonğuc/tunğuc” şeklindedir.

Uğuş: Torun I/1620 (OSTN, 798).

Torun: Torun (ŞSL, 241).

Turun: Torun III/1453.

*torun: Küçük erkek ve kız çocuğu (DTO 229) (OSTN, 768).

2.1.1.2.12. “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler

Çığan (1): Halaoğlu, kuzen (ŞSL, 289).

Çığan (2): Halaoğlu, teyzeoğlu, kuzen (ŞSL, 327).

Çığan: Teyzenin çocuğu (FKL, 730).

Kurdaş: Halaoğlu. Lügat-ı Çağatay’da birader demektir (ŞSL, 476).

2.1.1.2.13. “Yeğen” Anlamındaki Sözcükler

Yigen: Kardeş evladı, yeğen. Çağatayca çın da denilir (ŞSL, 645).

Yeken: Damat, genç koca; (P. d. C.) *abla çocuğu, yeğen* III/317.

*yeken1060: Damat, genç koca (Vámb. 352); yigin: Damat, genç koca (Vámb. 357);

yigen: Yeğen (DTO 556) (OSTN, 891).

Kurdaş: Yeğen, erkek yeğen II/950 (OSTN, 430).

2.1.1.2.14. Diğerleri

Arkudağ: İkiz (ŞSL, 37).

Ékiz: İkiz (FKL, 350).

İkir: İkiz I/1418.

*ikir: İkiz (Vámb. 236) (OSTN, 281).

İkiz: İkiz, birinden doğan iki kardeş. Orta Asya’da erbek ikiz kardeşe Hasan ve Hüseyin ve iki ikiz kız kardeşe Fatma ve Zehra ad koyarlar (ŞSL, 128).

Toğğan: İkiz doğmuş kardeşler (AL, 273) (ŞSL, 248), (FKL, 614).

Tuğқан: Uruk tuğқан “Akrabalar” III/1427.

*toğқан: Uruk toğқан “Akrabalar” (Vámb. 264); toğқан-toğğan: Aynı anneden doğan (DTO 237) (OSTN, 763).

Emildeş: Süt kardeş I/957.

*emükdaş: Süt kardeş (Vámb. 239) (OSTN, 237).

İmükdeş: Memedaş, süt kardeş, aynı memeyi emen (ŞSL, 137).

Köktaş: Süt kardeş (ŞSL, 529).

Köngüldeş: Süt kardeş II/1239.

*köngüldeş: Gönüldeş, arkadaş (Bdg. II: 166); köngültaş: bk. köngültaş (OSTN, 473).

Köngültaş: Süt kardeş II/1238.

*köngültaş: Süt kardeş (Vámb. 332) (OSTN, 474).

İnek, ineke (2): Küçük birader ve süt ninesi (ŞSL, 138).

İki abusun: İki hemşire, iki kız kardeş (ŞSL, 128).

Ûardaş: Birader, eke, öge, apa, ağa, ini (ŞSL, 442).

Ûarındaş: Birader, eke, öge (ŞSL, 445).

Anda: Bir kabilenin diğer kabileden kız alması, akrabalık (ŞSL, 61).

Ûuda: Dünür, dünürcü; birbirine kız alıp vererek akrabalık ilişkisi bulunan aile

Yekdiglerine kız virüp alan Ûabile (S.S.) II/998 (OSTN, 418).

Öz, uz (1): Akraabā (ŞSL, 80).

Ûayın: Hısim, akraba. Kayın ağa, kayın peder, kayın ana, kayın ini gibi (ŞSL, 461).

Uruk Ûayaş¹⁴: *Hısim, kavm, akraba anlamındadır.* Bu iki kelime ayrı kullanılmadığından dolayı Ûayaş kelimesi de bu yerde taşh olundu ki uruk ve uruğ kişiye kendisinin oğlu ve kardeşi ve sāyir yakın olanlara derler hıviş gibi. Ûayaş hıvişavünde-i hıviş olanlara derler ki bu zikr olanlara oğul ve kardeş olalar, tebār gibi ki Mecnūn u Leylī'de Leylī atası Nevfel'e mağlub olıcağ Leylī'yi öldürmek meşveret itdüğü yerde gelir ki:

Çarlattı revān uruğ Ûayaşın

Saldı arağa ol iş kinkeşin (AL, 134), (ŞSL, 79), (FKL, 281).

¹⁴ FKL'de "uruk Ûayaş: sülale, soy sop, akraba. Uruk tek başına da bu anlamı verir. Kayaş tek başına kullanılmaz" şeklindedir.

Aral (1): Araları yakın atalar, ata (ŞSL, 33).

Ögey: Üvey, öz olmayan akrabalık (ŞSL, 88).

Tamur: *Ahiretlik kardeş*, uruk, soy (ŞSL, 216).

Çur (2): Akran, emsal (ŞSL, 475).

Nağacı: Annenin akrabaları III/640.

*nağacı: bk. nağacı (OSTN, 511).

Nağaçı: Annenin akrabaları III/640.

*nağacı: Annenin akrabaları; ata (DTO 508) (OSTN, 511).

2.1.2. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler

Acarğa/Acırğa (<Mo.): Erkek (FKL, 178).

İr ve ayr: Erkek, er kişi, apışka. Bir beyitte geçmektedir:

Sūfī

Atang irdür sin hem ir dik kılık kıl

Yamanlık eylegenge yaşsılık kıl (ŞSL, 111).

Er: Kişi; erkek; yiğit; koca (FKL, 228).

Êr/Êren: Er, erkek; erkin kişi; yiğit”; (Êr) koca (FKL, 346).

Eren (2): Erkek (Genellikle bu anlamıyla kullanılır.) I/757 (OSTN, 241).

Ergen: Evlenmemiş, bekar; bekar erkek I/785.

*irgen: Bekar (DTO 104) (OSTN, 242).

Êrkek/Îrkek: Erkek (FKL, 349).

2.1.3. Kişi Adları

Abaka (3): Özel isim. Hülâgû hanın büyük oğlunun ismidir (S.S.) I/622 (OSN, 1).

Ağ boğa, tağ boğa (1): Cengiz Han’ın neslinden birisinin ismi (ŞSL, 47), (FKL, 192).

Aksançar: Beyâz sançar, Sultan Mahmut Selçuki’nin emirlerinden birinin adı (ŞSL, 50).

Alanca: Nuh peygamberin oğlu Yafes’in oğlunun ismidir. Tatar Han ve Moğol Han Alanca Han’ın oğludur (ŞSL, 57), (FKL, 235).

Alanķu/Alanķava: İlhan'ın oğlu Kıyat boyundan olan ve evlenmeden gebe kalıp üç erkek çocuk doğuran kadının adıdır. Buzencer onun büyük oğludur. Moğul hanları onun soyandandır. Ravzatu'ş-Şafa sahibine göre Buzenceriler, Ebü Müslim-i Mervezi'nin başkaldırısı zamanında ortaya çıktılar (FKL, 198).

Alap Arsalan: *Selçukluların ünlü padişahının adıdır;* [yürekli olan] yeledi ve büyük aslan (FKL, 236).

Ala yuntlı: Ala atlı; *Tağ Han bin Oğuz Han'ın üçüncü oğlunun adı* (FKL, 198).

Alđu: Çağatay'ın torununun adıdır. Arığ Böke'nin eğitiminin altında yetiştiği halde sonunda saltanat hevesiyle başkaldırıp onu yendi (FKL, 199).

Alıncıl: Cengiz Han'ın üçüncü cediti Kabel Han'ın ismidir (ŞSL, 57).

Almınca: Bin Türk bin Yāfes bin Nuh (FKL, 156).

Alp Arslan: Selatin-i Selçukiyyeden bir padişah ismidir (ŞSL, 54), (FKL, 199).

Aran (4): Fars bin Pehlü'nun oğlunun adı [Azerbaycan, Ermen ve Ferđān onun kardeşleri olup Karabāđ-ı Arran da ona mensuptur] (FKL, 230).

Argun (1): Rūm padişahı Kılıç Arslan'ın oğlunun adı; Abaka Han bin Hülegü Han'ın oğlunun adı (FKL, 229).

Arpā, Arpa (2): Arpa Han bin Mengü Han (ŞSL, 54), (FKL, 183).

Atsız (1): Yafes torunlarından Tatar Han'ın büyük oğlu ve Harezmi'nin bir hükümdarının ismidir (ŞSL, 27).

Atsız: Adsız, sansız; [Sultān Sancar zamanında] *Hārezm padişahının adı* (FKL, 175).

Ay (1): Argun Han bin Kara Han'ın oğlu (ŞSL, 104), (FKL, 213).

Ayaz ve ayas: Gazneli Sultan Mahmut'un sevgilisinin adı ve vezirinin adıdır (ŞSL, 105).

Bāni: Heft Günbed-i Behrām-ı Gür'ı yapan ve Sinimmār adıyla da bilinen mimar (FKL, 429).

Bartan: Çengiz Han'ın babası Yesügey Bahadır'ın babasının adıdır. Yiğitlikte eşsiz olan o, ordu komutanlığını amcası oğlu İrdemçi'ye verdi. Ona Barlas denildi. Barlas boyu ondandır (FKL, 442).

Baş: İskender'in ordusunda bir komutanın adı (FKL, 416).

Batu (<Mo.): Sert, katı; *Sayın Han adıyla tanınan Türk hanlarından birinin adıdır. Coci Han bin Çengiz Han'ın oğludur* (FKL, 427).

Baydu: Çengiz'in hanlarından birinin adı. Geyhatu Han'dan sonra İran'da saltanat tahtına oturdu (FKL, 424).

Baygu/Pıgu (2): Bir padişah adı (FKL, 505).

Bayundır Han: Gög Han bin Oğuz Han'ın oğlunun adıdır (FKL, 432).

Baykara: Sultān Hüseyin Mirzā'nın dedelerinden birinin adı (FKL, 409).

Bektaş: Hārezm padişahlarından birinin adı (FKL, 505).

Benāyī (2): Molla Benaī; şair ve bestekār (ŞSL, 162).

Boğa (2): Cengiz Han'ın sekizinci ceddinden Boğa Han (ŞSL, 174).

Buğa (2): Çengiz Han'ın sekizinci kuşaktan dedesi [ve Buzencer'in büyük oğludur (FKL, 451)].

Buğrat: İskender zamanında Dāra'ya bağlı olan Kalmak valisinin adı (FKL, 454).

Buruğ: Sufiyeden bir zatın adı (ŞSL, 170).

Buyruğ (2): Tayanğ Han'ın kardeşi ve Nayman hākimi. [Yada taşı kullanarak Çengiz Han'ı bozguna uğrattı] (FKL, 479).

Büzürg-ümmid: Hüsrev-i Perviz'in veziri ve öğretmeni olan bilgin kişinin adı (FKL, 444).

Cağatay¹⁵ (1): Cengiz Han'ın üçüncü oğlunun ismi, lisan-ı çağatay buna mensuptur. Sekkaki bunun nedimidir, vefat yılı 638 (ŞSL, 284), (FKL, 691).

¹⁵ FKL'de "Cığatay/Cağatay: Çengiz Han'ın ikinci oğlunun adı. Türkî dilinin kurucusu Türk bin Yāfeş bin Nūh'dur. Onu Turan, Hārezm, Māverā'u'n-nehr, Etrākiye ve Özbekiyye'de yaygınlaştıran ise Cığatay'dır". "Dolayısıyla o tarihten beri Türkî-yi Cığatayî adıyla tanıdı. Ancak İran ve Rüm'da yaygınlaşmadı. Çengiz Han'ın küçük oğlu ve cömertlikte eşsiz olan Ögetey onu veliht yaptı. O ölünce de padişah oldu. Bir gün bir kişi uykusunda, Çengiz Han'ı gördüğünü iddia eder. Ögetey ona hangi dilde konuştuğunu sorunca bu dille konuştuklarını söyler. Ögetey bu dilin, ağası (büyük kardeşi) tarafından yaygınlaştırıldığını, Çengiz Han'ın ise Uyğur diliyle konuştuğunu vurgulayarak onun yalan söylediğini belirtir. Cığatay akıllı ve bilgin bir kişiydi. Yaptırdığı birçok binalar gibi onun koyduğu birçok yasa Türkler ve Moğullar arasında hala yaşamaktadır" şeklindedir.

Cocı: Çengiz Han'ın en büyük oğlunun adı. Ansızın doğup beşik bulunmadığından hamura sarıldığı için bu ad verilmiştir (FKL, 706).

Çuçi: Cengiz Han'ın oğlu, Cuci III/2181.

*Çuçi-Cuci-Çuci: Cengiz Han'ın oğlu, Cuci (Bdg. I: 492) (OSTN, 200).

Cūkī: Ḥorāsān'daki şehzade Cūkī Mirzā (FKL, 715).

Cuğun: Kubla Kaan tarafından ele geçirildiği zaman Çin'in padişahı (FKL, 711).

Curmağun: Moğul bir komutanın adı (FKL, 712).

Cengiz: Sert, büyük. *Meşhur Çengiz Han*. Bir dörtlükte geçmektedir:

Hem ol dem ki taht üzre kıldı mekân

Lakab koydılar anga Cengiz Han

Ki Cengiz manāsı bî-iştihāb

Moğol lafzıda kildi şehlerğa şāh (ŞSL, 285).

Çengiz: Moğol tayfasının hakani olup 600 sene öncesinde Orta Asya'daki Çin, Hind, İran ve Rusya'da birçok memleketi zaptetmiş ve vefatında buraları oğulları arasında paylaşmıştır (ŞSL, 309).

Çengiz/Çingiz¹⁶: [Ravzatu's-Safā yazarına göre] padişahların padişahı anlamına gelir. [Vaşşāfta Cüveynī'den aktarılarak] çeng'in 'muhkem, sağlam' anlamına geldiği, çengiz'in ise onun çoğul biçimi olduğu söylenmiştir. Asıl adı Temücin'dir. Babası Yesügey Bahadır bin Bartan, annesi ise Oelun Êke'dir. Şerefü'd-dîn 'Alī Yezdī kendi tarihinde onun yedi gezegenin de bulunduğu terazi burcunda doğarken avucunda bir damla kan bulunduğunu kaydeder (FKL, 695).

Çağanyānī: Kişi adı (FKL, 691).

Çavdur (1): Göyük Han bin Oğuz Han'ın oğlunun adı (FKL, 685).

¹⁶ OSTN'de "Çingiz (<Mo.): Büyük, kuvvetli, güçlü. Çingining ma'nisi uluğ timek bolur Çingiz anıng cem'i bolur "Çingi 'büyük' demektir. Çingiz onun çoğuludur." (Abg. 48); Çingiz Han "Cengiz Han" III/2117.

*Çingiz: Cengiz Han (Bdg. I: 489) şeklindedir (OSTN, 193).

Çin: doğru, gerçek; (*Çîn*) *Yāfeş bin Nūh'un oğlunun adı. Çîn'i bayındırlaştırın da odur. Māçîn kentini yaptıran ise onun oğlu Māçîn'dir* (FKL, 723).

Çin (1): Yafes'in oğlu (ŞSL, 330).

Devlet Ayab: Emîr Nizāmüd- dîn 'Alî Şîr Nevāyî'nin küçük kardeşinin adı. Yaşlanınca, onu kendi yerine Hüseyin Mirzâ-yı Baykara'nın veziri yaptı (FKL, 752).

Dib yaqusu: Bahtı yüce anlamında Elence Han bin Türk'ün oğlunun ismi (ŞSL, 350).

Elencik: *Çengiz Han'ın üçüncü atası Kabul Han'ın adı; [Moğ.] halka iyi bakan; [Bazı tarihlere göre] üçüncü cet* (FKL, 235).

Ergün, Erganün (2): Kılıç. Arslan namlı padişahın oğluyla Hulāgū Han'ın oğlu Aka Han'ın oğlunun ismidir (ŞSL, 36), (FKL, 227).

Ertuğrul: Selçuk padişahlarından bir padişah ismidir (ŞSL, 35).

Hansâ: Bir kadın şahin adı (FKL, 739).

Harrân: Bâriq-ı Berbeî ile savaşmaya gidip tutsak düşen kulun adı (FKL, 734).

Hulāgū Han: Bin Tolı Han bin Cengiz Han. Vefatı 663, ömrü 48, eyyam-ı saltanatı 8 sene (ŞSL, 589).

İdi kut: Kut sahibi; Çengiz Han zamanında Uygur hâkiminin adı (FKL, 343).

İlhan¹⁷ (2): Moğol Hanlarından birisinin ismidir. İlhan ibn Tengiz Han (ŞSL, 131), (FKL, 388).

Inanç: İnanç, Melik Arslan zamanında bir hâkimin adı (FKL, 396).

İltüzer (1): Hive hükümdarlarından birisinin ismi (ŞSL, 130).

İt Barak: Oğuz Han' a zorbalık eden hükümdarın ismi (ŞSL, 107), (FKL, 337).

Karahan (1): Moğol Han'ın evlatları (ŞSL, 438).

Kene (2): Oğuz Han'ın torunu (ŞSL, 521).

Kınak: *Çengiz Hanın oğlu Oğur Hanın oğlunun ismi*, Moğol dilinde aziz, kıymetli (ŞSL, 508).

¹⁷ FKL'de "İlhan: Oğuz Han'ın soyundan olan, Tur bin Feridün'a yenilen ve Moğol hanlarının son padişahı; Moğollar, kendi padişahlarına İlhan derler. Anlamı: sultan" anlamındadır.

Ꞑupla (1): Hoten Hakanının kardeşinin ismi (ꞑSSL, 471).

Mungu: Bir padişah ismi. Fağfūr ve hakan neslinden bir sūlaledir (ꞑSSL, 573).

Öğuz¹⁸(1): Öğuzların hani, Hānān-ı Türk boğa mensūb ve kabā'il-i Türke ilk evvel vāz-ı isim iden bu zāt olub tarīh-i etrāk dağı anıñ esaṫirinden başlar (ꞑSSL, 87), (FKL, 233).

Olçayto (1): Argun bin Abakay bin Hūlagu Hanın oğlunun adı (ꞑSSL, 94).

Ölceytü (<Mo.): Uğurlu, meymenetli, kutlu, mübarek, bereket sahibi; *Sultāniye'nin kurucusu ve Arğun bin Abakay bin Hūlegü Han'ın oğlunun adı; Ölcey, Kazan Han'ın kızı ve şehzade Bestām'm eşinin adıdır. Ona Ölcey Kutluğ denirdi* (FKL, 285).

Ögetey¹⁹: Cengiz Hanın oğlu (ꞑSSL, 89), (FKL, 282).

Revşenek: İskender'in eşi ve Dārā'nın kızı (FKL, 768).

Salur (2): Tağ bin Hanın oğlunun ismi (ꞑSSL, 367).

Sancar (1): Sincār'da doğan ünlü bir padişahın adı (FKL, 802).

Santay: Abaka Han'ın yiğitliğı ile bilinen büyük komutanlarından birinin adı (FKL, 802).

Sāsān: Erdeşir-i Bābekān'ın dedesi. Sāsānī sultanları ona mensuptur (FKL, 780).

Sayın: Batu Bin Han ibn-i Tolı ibn Çengiz Han ismi (ꞑSSL, 373).

Selcuğ: H̄ārezm'de hüküm süren Yabgu emirlerinin saygm simalarından biridir.

Selāciğa sultanlarınm atısı sayılır. Babasının adı Duçağ ve Efrāsiyāb'ın yirmi dördüncü kuşağındandır (FKL, 801).

Sencer (1): Son büyük Selçuklu hükümdarı (ꞑSSL, 377).

Sendülec (2): Meşhur bir pehlivan ismi (ꞑSSL, 377).

¹⁸ FKL'de "Moğol boyunun mensup olduğı Kara Han bin Moğul Han'ın oğlunun adıdır. Örtak ve Kürtak onun yurdu idi. 'Acem padişahları içinde Cemşid neyse Türk hanlarında Öğuz Han odur. Türk toplumu sınıflarına lakaplar verdi. Horasan, Irak-ı 'Acem, Mısır, Şam, Rûm ve Frenk'i aldı. Onun evlat ve torunları bin yıla yakın padişahlık yaptılar" anlamındadır.

¹⁹ FKL'de "Ögetey: Çengiz Han'ın [üçüncü] oğludur. Babasından sonra padişah oldu. Taht kurduğı yer Hatā, izlediğı yöntem ise cömertlik idi. Tahta çıktığı gün amcası Ötgün Han sağında, büyük kardeşi Çağatay Han solunda oturdular ve Moğol geleneğine göre dokuz kez yere diz çöktüler" şeklinde gemektedir.

Sinmār: Asıl adıyla Sinimmār, N‘umān bin İmre‘ü'l-Ğays için Havarnağ köşkünü yapan Rūm bir mimardır. Günün çeşitli saatlerinde farklı renklerde görünen bu köşkün bir eşini daha kimseye yapmasın diye o köşkün üstünden atıp öldürdüler. Sinimmār cezası deyimi buradan gelir (FKL, 801).

Şuheyb: Peygamber zamanında yaşamış inançlı bir kişinin adı (FKL, 868).

Şudurġu/Şıdurġu (2): Çengiz Han'ın çağdaşı ve Tangkut padişahı (FKL, 863).

Şîpāl: İskender'in ordusunda bulunan yiğit bir komutanın adı. Bazı nüshalarda Çîpāl olarak geçer. Çîpāl Hind bir padişahın adıdır (FKL, 861).

Tagaca: Hülagü Han ve Abaka Han'ın beylerinden birinin adı (ŞSL, 212).

Ŧamġac (2): Semerğand padişahının adı; Tebbet ve Yağma padişahının adı (FKL, 870).

Tatar (1): Alnaca Han bin Kiyük Han'ın oğlunun ismi (ŞSL, 206), (FKL, 521).

Tekeş: Alp Arslan ile çağdaş olan Hârezm padişahlarından biri (FKL, 569).

Timür (2): Timür Han, Timur Bey (ŞSL, 278).

Têmür (2): Bir padişahın adı (FKL, 636).

Ŧoġrıl (2): Alp Arslan'ın oğlu ve Selâciğa padişahlarından biri (FKL, 870).

Toġtamış: Özel isim; Toktamış han III/1170.

*Toġtamış: Özel isim (Vāmb. 260) (OSTN, 741).

Toġrat: İskender zamanında Dārā'ya bağlı olan Kalmak padişahının adı (FKL, 581).

Toġtamış: *Hârezm hanlarından biri olan ve Temür'e karşı çıkan kişinin adı; Türkmen boylarından birinin adı; sakinleşmiş, rahat etmiş* (FKL, 618).

Torġay: Timur'un babasının adı

Torġay kıala "Orenburg'daki kalenin adı" III/1184.

*Torġay: Timu'un babasının adı (Bdg. I: 744) (OSTN, 752).

Turġay (2): Emir Timur'un dedesinin adı (ŞSL, 239), (FKL, 627).

Türkân (2): Yafes'in ilk evladı, Türk oġlan (ŞSL, 239).

Uluğ beg: Asyā-yı Vustā hükümdarlarından ve Timur'un torunundan olup Semerkant'ta rasathane açmasıyla meşhurdur (§SL, 96).

2.1.4. Boy (Kabile) Adları

Acamlı: Özbeklerden bir kabile ismidir (§SL, 28).

Açamlı (2): Asyā-yı Vustāda bir kabile ismidir (§SL, 30).

Açmaılı: Bir Özbek boyu I/515.

*Açmayli: Bir Özbek boyunun adı (Vámb. 204) (OSTN, 6).

Afşar: Türklerden bir kabile ismidir (§SL, 49).

Ağar ve Ağar: Türklerden bir kabile ismidir (§SL, 50).

Almalığ: *Türkistān'da kuzeyde Uyğur kabilesi* ve Moğolların şehridir (§SL, 57).

Altmış: Türkistān'da bir kabile ismidir (§SL, 54).

Arucan: Kıyat boyu, ordunun iniş sırasında kendi boyunu bulmak için onlara bu adla seslenir (FKL, 184).

Aral (2): Bir kabile ismidir (§SL, 33).

Argıt: Özbeklerden bir kabile ismidir (§SL, 36).

Argun: Bir Moğol boyu I/302 (OSTN, 51).

Arlas: Çağatay'da bir kabile ismidir (AL, 35), (FKL, 225).

Arlat: Çağatay'da bir kabile ismidir (AL, 35), (FKL, 225).

Arucan: Kayat tarafından Türkistān'da bir kabile ismidir (§SL, 38).

Ascem: Özbeklerden bir kabile ismidir (§SL, 42).

Aygur: Türk tayfasından bir kabile (§SL, 123).

Backır: Türk tayfasından bir kabile (§SL, 146).

Bayat (1): Oğuzların Bozok koluna bağlı boyu (§SL, 186), (FKL, 490).

Barlas²⁰ (<Mo.): Çağatay'da bir kabile (AL, 171), (§SL, 160), (FKL, 442).

²⁰ §SL'de "Barlas (2): Özbek boylarından biri"; FKL'de "Barlas: Türkistan'da bir büyük boyun adıdır. Hindüstān'ın Kürekeniyye sultanları bu boydandır" anlamındadır.

Berles: Cesur, kahraman (Calc. Wrtb.); *bir Özbek boyu*; ordu başı, ordu komutanı Barlas ma'nisi sipeh-sālār timek bolur “Barlas, ordu komutanı demektir.” (Abg. 39) IV/1603 (OSTN, 110).

Bartaş: Türkistan'da bir boy ve vilayetin adıdır. Bu bölgenin tilkilerinden giyecek iyi kürk çıkar (FKL, 441).

Beçkem (2): Bir Türk boyu IV/1625.

*Beçkem: Kurt; bir Türk boyu (Bdg. I:244) (OSTN, 106).

Birles²¹: Çağatay'da bir kabiledir ki güzelleri çok olur (AL, 183).

Bilgüt: Türk tayfasından bir kabile ismi (ŞSL, 197), (FKL, 498).

Bilküt (<Mo.): Çağatay'da bir kabiledir (AL, 189).

Bürküt (1): Orta Asya'da bir kabile ismi (ŞSL, 160).

Burğut (2): Türk tayfasında bir kabile ismi (ŞSL, 169).

Burkutlık (1): Bir kabile (ŞSL, 169).

Bulğar (1): Türk tayfasında büyük, eski bir kabile ismi (ŞSL, 180).

Boşnak: Bir kabile ismi (ŞSL, 173).

Boyavut: Türk tayfasından bir kabile ismi (ŞSL, 183).

Bozacı (1): Türklerden bir kabile ismi (ŞSL, 172).

Bozaçı: [bozacı] Türkmeniyye boylarından birinin adı (FKL, 472).

Bozuğ/Bozuğ (2): Oğuz Han soyundan olan bir Türk boyunun adı (FKL, 460).

Böyrek: Türklerden bir kabile ismi (ŞSL, 184).

Canak: Üzengi; *bir boy adı*; (Çanak) çanak, kâse (FKL, 684).

Calayır (< Mo. calayir): Çağatay'da bir kabiledir (AL, 298), (FKL, 693).

Celâir: Türk tayfasından bir kabile ismi (ŞSL, 284).

²¹ Birlas [< Mo. *baru+la+s]: Çağatay'da bir kabile. Güzelleri çok olur (LN, 910).

Barlas: Özbek boylarından biri (ÇTS, 2013: 103).

Cerīdī: Türkmenlerden bir kabile (ŞSL, 284).

Çalay (2): Çağatay'da bir kabile (ŞSL, 299), (FKL, 683).

Çavdur (1): *Türklerden bir kabile*, ırzlı, namuslu, şanlı (ŞSL, 301), (FKL, 685).

Çeçen ve cacan: *Çeçenlerden bir kabile ismi*, canlı, akıllı (ŞSL, 303).

Çıçavub: Özbeklerden bir kabile (ŞSL, 323).

Çıçavut: Özbekiyye'den bir boy adı (FKL, 726).

Çigil (1): 11. yy.da Ceyhun'dan Çin'e kadar uzanan yerlerdeki Türklere verilen ad (ŞSL, 306).

Çinevî: Turan'da bir dil (FKL, 731).

Çomur: Çamur; *Türkmen boylarından birinin adı* (FKL, 700).

Çömüslü Hıtaı: Özbekiyye'den bir boy adı (FKL, 713).

Çumluşuk Hıtaı: Özbeklerde bir kabile (ŞSL, 321).

Elçin (1): Türkistân'da bir kabile ismidir (ŞSL, 55).

Emreli: Türkmenlerde bir kabile ismidir, Harezmi'de meskûndurlar (ŞSL, 59).

Arsarı: Bir Türkmen boyunun ismi

Ṭā'ife-i Türkmeniyye içinde bir kabile ismidir, Merv Şāh-cihānda ekşeri Āmūderyā ve Ceyhūn kenārlarında meskûndurlar (S.S. 8) I/326 (OSTN, 57).

Er Sarı: Türkmen kavmi içinde bir kabile ismidir. Amuderya ve Ceyhun kenarlarında meskûndurlar (ŞSL, 35).

Durman: Özbekiyye'den bir boy adı (FKL, 755).

Dürmen (1): Özbek tayfasından bir kabile ismi (ŞSL, 346).

Ğacğar: İran Şahının kabilesi (ŞSL, 421).

Ğalça (2): Türklerden bir kabile (ŞSL, 423).

Ğazan: Türkmen Salur boyu, ordunun iniş sırasında kendi boyunu bulmak için onlara bu adla seslenir (FKL, 875).

Gereyit (1): Türklerden bir kabile ismi (ŞSL, 548).

Ġūr (1): Tacikiyye'den bir boy adı (FKL, 881).

Ġuz²² (1): Oğuz, Oğuz boyu (ŞSL, 422), (FKL, 879).

Ĥalac: Türklerde bir boy adı (FKL, 739).

Ĥalaç (1): İran'da yaşayan bir Türk boyu (ŞSL, 336).

Ĥazar: Türk tayfasından bir kabile ismi (ŞSL, 336).

Hezāre: Afganistan'ın bazı bölgelerinde yerleşmiş olan Moğol kabilesi (ŞSL, 589).

Ĥıtāyī (2): Özbeklerden bir kabile (ŞSL, 335).

İlgay: *Yamut Türkmen boylarından birinin adı*; ilgar edeyim; ilgar ede; ilgar edesin; ilgar edip (FKL, 389).

İrmüt: Türk tayfasından bir kabile ismi (ŞSL, 114).

İşteĤ: Bulgar'ın doğusunda ormanlıkta oturan Özbek boylarından biri (FKL, 363).

Ķāfri: Afganistan'da dağ içinde büyük bir kabile ismi, Hindikuş Dağı'na yakın, Tibet, Kaşgar, Bedeşan, Kabil beynindedir (ŞSL, 512).

ĶaĶışaĶ: Türkistan'da bir kabile ismi (S.S.) II/63 (OSTN, 305).

ĶaĶşaĶ: Türkistān'da Türklerden bir kabile ismi (ŞSL, 449).

ĶalmaĶı (2): Bir kabile ismi (ŞSL, 467).

Ķanı: *Türk tayfasından bir kabile ismi*, hani, nerede (ŞSL, 455).

Ķanglı: Türk boylarından Kanglı boyu II/84 (OSTN, 315).

ĶanĶlı (1): Özbeklerden bir boyun adı (ŞSL, 455).

ĶarılıĶ (2): Türk tayfasından bir kabile ismi. Cengiz Hanın Gürcistan'dan Hin-i avdetinde bu kabile yolda kaldıkları için bunlar böyle ĶarılıĶ olarak adlandırılmıştır (ŞSL, 437).

ĶarılıĶ: Türk tayfasından bir kabile ismidir. Hive hükümdarları, Harezmîler ona mensuptur, ĶaluĶ da denilir (ŞSL, 443)

ĶarılıĶ: Karluklar, doğuda yaşayan bir Türk boyu II/197 (OSTN, 333).

²² FKL'de "Ġuz: Sulţān Sancar zamanında Ĥorāsān'ı ele geçiren bir Türk boyu" anlamındadır.

Ꞑatagan: Özbeklerden bir kabile ismi (ꞑSSL, 434).

Katawuꞑ (2): Bir Özbek boyu II/1053.

*kataul: Kale nöbetçisi; garnizon komutanı; bir Özbek boyu (Vámb. 325) (OSTN, 443).

Ꞑavçın: Türklerde bir boy adı (FKL, 876).

Ꞑavcun (2): Türkistân'da bir kabile ismi (ꞑSSL, 455).

Ꞑavşak (2): Özbeklerden bir kabile ismi (ꞑSSL, 456).

Ꞑazaꞑ (2): Buhara ve Harezmi'n güneyinde Deşt-i Kıpçak'ta meskûn azim bir ulus ve kabile (ꞑSSL, 445).

Ꞑazan (2): Nogay, Kazan kavmi (ꞑSSL, 446).

Kelçe: Hokand'dan gelerek göçebe olarak yaşayan bir soy II/1123.

*Kelçe: Hokand'dan gelerek göçebe olarak yaşayan bir soy (Vámb. 327) (OSTN, 447).

Kereyit: Bir Türk boyu II/1090.

*Kirayit: Orta Asya'da yaşayan bir halk (DTO 456) (OSTN, 454).

Kereyit: Türk tayfasından bir kabile ismi, Buhara'da sakindirler (ꞑSSL, 515).

Ꞑıꞑrat ve Ꞑıꞑrat²³: Çağatay'da iki kabiledir. Baba tarafından gelen şeref, asillikleri ve soylarının kökü eski han oğullarındandır (AL, 398), (ꞑSSL, 505).

Ꞑıbçak: *Bir Türk kabilesi*, gözü acele yumup açmak (ꞑSSL, 496).

Ꞑıpçak: *Fergana taraflarında meskûn büyük bir ulus ve kabile*, içi boş ağaç (ꞑSSL, 462).

Ꞑırꞑız: Kazak tayfasındandır. Orta Asya'nın güneyinde meskûndurlar. Deşt-i Kıpçak-ı Kebir (ꞑSSL, 499).

Ꞑırꞑ: Özbeklerden bir kabile ismi (ꞑSSL, 499).

Ꞑıyat: Özbek tayfasından bir kabile ismi (ꞑSSL, 495).

Ꞑolıncaꞑ²⁴: Çağatay'da bir kabiledir (AL, 416), (ꞑSSL, 488).

²³.Ꞑıyat [\leq Mo. kıyat]: Çağatay ulusunda bir kabile. Hasep ve nesepte kökü eski han oğullarındadır. [Çingis Han (1206- 1227) da Kıyat boyundandır] (LN, 961).

²⁴ Ꞑolancaꞑ [\leq ꞑolan+çak]: Çağatay ulusunda bir kabile (LN, 963).

Ꞑuluncaꞑ: bk. ꞑulinꞑaꞑ II/981.

*ꞑulincaꞑ: Bir Çağatay kabilesi (DTO 437) (OSTN, 422).

Ꞑulinꞑaꞑ: Bir Türk boyu II/979 (OSTN, 421).

Ꞑongrat: Çağatay'da bir kabiledir. Hasep ve nesepte eski han oğullarındandır (AL, 416).

Ꞑongurat (1): Özbeklerden bir ulus ismi (ꞑSSL, 492).

Ꞑuçın (2): Türkistân'da bir kabile ismi (ꞑSSL, 474).

Ꞑurama: Türkistan'da yaşayan bir Türk boyu II/924 (OSTN, 428).

Küçi: Türklerden bir kabile ismi (ꞑSSL, 524).

Külçe (1): Türkmenlerden bir kabile ismi (ꞑSSL, 518).

Maniknit: Manğıt, Türklerden bir kabile ismi olup Buhara hükümdarları bu kabileyeye mensuptur (ꞑSSL, 564).

Manꞑıt: Sık çalılık, sık ağaçlık; *bir Özbek boyu* IV/2020.

*Manꞑit: Sık çalılık (Ebulgazi'de); bir Özbek boyu (Vámb. 338) (OSTN, 495).

Meleş: İşveli güzele derler ve *Çağatay'da bir tā'ifedür*, Nevādirü'ş- Şebāb'da bir beyitte gelir:

Ming: Özbeklerden bir kabile ismi (ꞑSSL, 576).

Ey Nevāyī niley il Tarḫan ile Barlas'ını

Kim birür könglümge hālā meleş ol şūḫ meleş (AL, 456), (ꞑSSL, 567).

Munğal: Kalmuklara mensup olan bir kabiledir. Çin sınırlarında yaşar (ꞑSSL, 573).

Nayman: Neymen, Özbeklere karışmış bir kabile ismi, aslı Tatar aşiretlerine mensuptur. Moğol lisanında sekiz demektir. Meyangalat, Buhara ve Soğd-ı Semerkant civarında meskündurlar (ꞑSSL, 579).

Noğay: Moğollardan ayrılan bir kabile ismi. Kazan memleketinde meskündurlar (ꞑSSL, 582).

Ocag (1): Bir kabile halkı (ꞑSSL, 69).

Oğru: Țavāif-i etrākten bir kabile ismidir (ꞑSSL, 87).

Oğurçalı: Oğurçalı, Yomut Türkmenlerinin bir boyu I/1014.

*Oğurçalı: Yomut Türkmenlerinin bir boyu (Vámb. 223) (OSTN, 522).

Oğuz (2): Hüsrev bin kara hanın âlemi, sancağı (ŞSL, 87).

Otaçı Hataý: Özbek boylarından birinin adı (FKL, 245).

Otarıcı (1): Özbeklerden bir kabile ismidir (ŞSL, 65).

Oturar: *Bir kabile ismidir*, Türkistan'da bir mevki ve Temiz şehrine de derler (ŞSL, 65).

Otuz iki: Türklerden bir kabile ismidir (ŞSL, 68).

Oylac: Türklerden bir kabile ismidir (ŞSL, 103).

Oyrat: Türklerden bir kabile ismidir (ŞSL, 102).

Oyşun: *Türk tayfasından bir kabile ismidir*, ayrıca bir bitki ismidir (ŞSL, 102).

Ödemiş: Türkmen boylarından birinin adı (FKL, 263).

Öngemet: Türk tayfasından bir kabile ismidir (ŞSL, 99).

Öngüt: Türk tayfasından bir kabile ismidir (ŞSL, 100).

Öz, Uz (2): Tavāif-i etrakden bir kabile ismidir (ŞSL, 80).

Özbek: Her kabilesi otuz iki uruktan ve her uruğu da kendi içinde çeşitli firkalardan oluşan bir boyun adı (FKL, 292).

Rus: İskender'in ordusunda bulunan bir boy adı (FKL, 768).

Salcut: Bir büyük Moğul boyunun adı (FKL, 791).

Salur: Bir Türkmen boyunun adıdır. Yedi bin evden oluşan bu boy, Şeh-nāme'de de adı geçen Şehd ırmağının kıyısında yaşamaktadır. Ben orada dört ay buldum. Bu ırmak Bālā Mürgāb'dan çıkıp Merv-i Şāhcān'a oradan da Kıfçak çölüne akmaktadır. Bunlar kendilerini Salur Han lakabıyla tanıdıkları Toli Hān bin Çengiz Hān'a bağlamaktadırlar. Teke, Saruk, Yimr-'Alī ve 'Alī Ēlī Türkmenleri onlardan at ve silah alırlar; Tağ Hān bin Oğuz Hān'ın oğlunun adı; kılıç çalan; atar; düşürür (FKL, 775).

Sarı (1): Türklerden bir kabile ismi (ŞSL, 361).

Sarığ: Merv Şahcihanda Türkmen kabilesinin bir sınıfı (ŞSL, 362).

Sarıq: Bir Türkmen boyunun adıdır. On iki bin evden oluşan bu boy, Şeh-nâmede de adı geçen Şehd ırmağının kıyısında yaşamaktadır. Ben orada dört ay buldum. Bu ırmak Bālā Mürğāb'dan çıkıp Merv-i Şāhcān'a oradan da Kıpçak çölüne akmaktadır (FKL, 779).

Sarı Pūstīn: Özbekiyye'den bir boy adı (FKL, 786).

Sībeki/Sibiki: İrevān'da iki bin evden oluşan bir Sünni boyun adı (FKL, 842).

Solduz: Türklerden bir kabile ismi (ŞSL, 388).

Suldus/Sulduz: Arlat, Barlas, Tarhan ve Sulduz, Türk boylarının en büyükleridir (FKL, 811).

Sulduz (<Mo.): Çağatay'da bir kabile ismi (AL, 365).

Şor (2): Bir Türkmen boyunun adı (FKL, 863).

Şūr, Şor: Türkmenlerden bir kabile ismi (ŞSL, 409).

Tağ: Dağ; *Oğuz Han'ın oğlunun adı* (FKL, 527).

Tağmaç (1): Afganistan'da Müslüman olmayan bir kabile (ŞSL, 227).

Tangut²⁵: Çin taraflarında bir kabile, Çorçut da derler (ŞSL, 218), (FKL, 573).

Tarançı (2): Tarançiler, Doğu Türkistan'da yaşayan ve çiftçilik ile uğraşan boy III/841.

*tarançı: Çiftçi, ekip biçen kişi (DTO 195); tarancı: Çiftçi, köylü (Vámb. 254) (OSTN, 688).

Tarğacı: Kendi memleketinden diğer bir hükümdarın memleketine geçmiş olan kabile, terk-i diyār edenler (ŞSL, 208).

Tarhan²⁶: Çağatay'da bir kabile, Moğol devletlerinde çeşitli yükümlülüklerden ayrı tutulan bir Türk boyu; Tarhan olan insandan bir şey alınmaz, savaşta eline düşürdüğü ağnamı zapt eyler (ŞSL, 224), (AL, 216), (FKL, 565).

Tarhan şıyad (1): Desti Kıpçak'ta bir kabile (ŞSL, 224).

²⁵ FKL'de "Tangut: Haṭā ülkelerinde bir vilayetın adı; Kalmak boylarından birinin adı" şeklindedir.

²⁶ FKL'de "Tarhan (2): Çağatay boylarından biri. Bu adlandırmanın sebebi şudur ki Ong Han, oğlu Sangun'un kışkırtmasıyla Çengiz Han'ı öldürmek ister. Bata ve Kışlık adlı iki çocuk konuşulanları duyup Çengiz Han'a haber verirler. Çengiz Han, bu iki çocuğu dokuz göbeklerine kadar Tarhan yapar. İşte bunların soyundan gelenlere Tarhan denir. Arlat, Barlas, Tarhan ve Sulduz, Türk boylarının en büyükleridir" şeklindedir.

Tatar (2): Moğol tayfasından bir kabile ismi (ŞSL, 206).

Teke (1): Türkmen aşireti, Türkmen kabilesi (ŞSL, 228).

Tohtamış: Türkmenlerden Tekelere bağlı bir kabile ismi (ŞSL, 236).

Toktamış: H̄ārezm hanlarından biri olan ve Temür'e karşı çıkan kişinin adı; *Türkmen boylarından birinin adı*; sakinleşmiş, rahat etmiş (FKL, 618).

Toqmaq (1): Türklerden bir kabile ismi (ŞSL, 250), (FKL, 618).

Torğud: Türk boylarından birinin adı (FKL, 606).

Tört ulus: Türk tayfasından en meşhur olan Barlas, Tarhan, Soldur ve Qayat kabilelerine denilir. Hint, Rum, İran ve Türan'a da derler (ŞSL, 238), (FKL, 586).

Turğak (2): Özbeklerden bir kabile ismi (ŞSL, 239), (FKL, 606).

Turğan: Bir Türk boyu III/1457.

*Turğan: Bir Türk boyu (Bdg. I:388) (OSTN, 767).

Tüklü (1): Kılılı, tüylü; bir Türk boyunun ismi (Calc. Wrtb.) III/1533.

*tüglü: Tüylü (Bdg. I: 400) (OSTN, 779).

Tülekçi: Çağatay kavmi (Calc. Wrtb.) III/1569.

*Tülekçi: Bir kavim adı (Bdg. I: 405) (OSTN, 780).

Türkmen: Orta Asya'da yaşayan Müslüman Oğuz boyu (ŞSL, 225), (FKL, 566).

Türkmenlik: Türklerin Teke, Yumut, Salur, İr Sarı kabilelerinden olan, Türkmen (ŞSL, 225).

Ucuğ (2): Türklerden bir kabile ismidir (ŞSL, 72).

Uçuq: [Üçok] Türklerde bir boy adı (FKL, 262).

Umaq: Türklerden bir kabile ismidir, uymak (ŞSL, 97).

Urmaq: Türklerden bir kabile ismidir (ŞSL, 77).

Imak (1): Orta Asya'da bir kabile ismi (ŞSL, 135).

Omak: Orta Asya'da bir kabile ismi (AL, 160).

Uymak: Afganistân taraflarında bir kabile ismidir (§SSL, 103).

Uygur²⁷: Türk tayfasından bir kabile ismidir (§SSL, 102), (FKL, 314).

Iygur/Uygur: Yazma işinde eşsiz olan ve Özbekiyye boylarından birinin adı (FKL, 369).

Üklen: Türklere bir kabile ismidir (§SSL, 89).

Yamut: Yomut, bir Türkmen boyu (Calc. Wrth.) III/309 (OSTN, 850).

Yumut: İran'ın kuzeyinde Türkmen kabileleri içinde Etrek nehrinde oturan bir kabile (§SSL, 26).

2.1.5. Kavim Adları

Anda: *Başka aşiretten kız alan aşirete denir. [Kız veren aşirete Küda denir];* Moğ. sevgi için kardeş, amca ve dayı gibi sözcüklerin yerine kullanılır (FKL, 238).

As: (Bdg.) Kıpçakların hâkimiyeti altında bulunan eski adıyla Alan şimdiki adıyla Asetin (Osetler) olarak bilinen topluluk I/535.

*As: Kıpçakların hâkimiyeti altında bulunan eski adıyla Alan şimdiki adıyla Asetin (Osetler) olarak bilinen topluluk (Bdg. I: 38) (OSTN, 61).

Avğan-şal: Afganlara denilir. Aslı Afgân-şîar olmalıdır (§SSL, 86).

Efgân: Herat, Kabil ve Kandhâr'da yaşayan büyük bir aşiret (FKL, 234).

Cet (<F.): Hindistan'da aşığı görülen bir ırk adı, Çingene (§SSL, 283), (FKL, 687).

Cevgi: Çingene (§SSL, 286).

Cüfüt: Yahudi, Çıfit (FKL, 692).

Ḳaraçî: Çingene II/162.

*Ḳaraçî: Çingene (Vámb. 309) (OSTN, 323).

Kirişmel: *Çingene*, güzel söz söyleyen (§SSL, 540).

Çapağan: Yörük, hızlı yol alan, çok hızlı giden (§SSL, 291).

²⁷ FKL'de "Uygur: Oğuz Han ile babası ve amcaları arasında din savaşı yaşanırken, akrabaların bir kısmı Oğuz Han'ı tuttular. Katılıp uydukları için onlara Uygur adı verildi. Zafer-nâme yazarına göre 'katılmak; ahitleşmek, antlaşmak' anlamına gelmektedir. Ḥabîbü's-Siyer'de [Çengiz Han zamanında o boyun hâkimi olan İdi Ḳut, anlatılırken] elifüstün ile Ayğur kaydedilmiştir. Özbekiyye boylamdan biri olan bu boy Özbek boylarının en soylusudur" anlamındadır.

Çapgun: Koşucu, yörük. Bir beyitte geçmektedir:

Cūdi hanı bil haylidin ün salıb

Çemen kişveri sarı çapgun salıb (ŞSL, 293).

Çapuğ (1): Yörük (ŞSL, 293).

Çerkes (1): Kuzey Kafkasya'da oturan bir kavim (ŞSL, 304).

Ğur (2): Kavim adı, Guriler (ŞSL, 423).

Görken (2): Gürgen Türkmenleri (ŞSL, 551).

Halah: Bir kavimdir (AL, 319).

Hıta, Hıtây: Çin'in kuzeyinde bölge, *Hıtay'da yaşayan Moğol kavmi* (ŞSL, 335).

Hıtayi: Çin ülkesinden olan (AL, 319).

Hoten: Şehr-i azim. Miski ile ünlü, Türkistân'da Kaşgar ve Yarkent'e yakın bir belde (ŞSL, 335).

Kalmağ: Çin ve Moğol cinsinden bir ulus ismi. *Çalmuğ* da denilir (ŞSL, 452).

Qara Qalpağ: Moğol ırkına mensup bir ulus, Buhara ve Haerzm'de Ceyhun Nehrinin kenarında meskûndurlar (ŞSL, 440).

Qayan: Moğol aşireti (ŞSL, 37, 458).

Qazan (1): Rusya'da bir eyalet (ŞSL, 446).

Laçin (1): Kadim bir Türk aşireti, Fars ve Gürcü (ŞSL, 558).

Maşmıl (<A. māşmil): Takkesi tülbendinin aşağı tarafından görünen malum Acem (AL, 456), (ŞSL, 562).

Moğol: Mongkul. Tataristan'da eski bir kavim olup Çin'e tabi olanı çoktur, cümlesi Özbek, Tatar, Nogay gibi. Doğu Asya'da Hıta ve Hoten'de meskûndurlar (ŞSL, 567).

Mongğul (1): Moğol (ŞSL, 573).

Salur (1): Oğuzların Üçok koluna bağlı boyu, kılıç vuran, kılıç çeken kavim anlamında bir söz (ŞSL, 367).

Sart: Tat, Tacik (FKL, 774).

Sārt (<Soğd. <Skr. **Sārtha**): Hiç Türkçe bilmeyen şehirli Acem. Mecālisü'n-Nefā'is'de ikinci meclis de gelir:

Bu fakīr Türk ve Sart arasında andın tamāmrağ kişi körmeydür min (AL, 334- 335), (ŞSL, 361).

Sırağ: Moğolca'da Sart ve Tacik demektir (ŞSL, 394).

Şıban: Tacik topluluğu, Sart (FKL, 860).

Tācık: Yabancı, Tacik, Tacik milletinden olan (ŞSL, 207).

Ṭağmac: Kāfir bir topluluğun adı (FKL, 870).

Tarğucı: Bir yerden başka yere göçürülen topluluk (FKL, 567).

Tat (3): Türk hükmüne girmiş olan kavimler (AL, 210).

Tat: *Türk hükmüne girmiş olan kavimler, Tacik gibi*. Bir şeyin lezzetini tatmak (ŞSL, 206).

Tatar (2): Tataristan ve Kırım halkı (ŞSL, 206).

Teke/Tekke (2): Türkmen boylarından biri. Yirmi beş bin evden oluşan Tekeler, Merv'de Şeb-nāme'de de adı geçen Şehd ırmağının kıyısında yaşamaktadırlar (FKL, 569).

Toğpaý: Bir Çağatay soyunun adı III/1156 (OSTN, 743).

Torğu (1): Türklerden bir aşiret ismi (ŞSL, 239).

Toñuz (2): Tava'if-i Tatāryā'dan bir aşiret ismi (ŞSL, 261).

Tozğak: Özbek kabilesinden bir aşiret ismi (ŞSL, 242).

Türk: Türk; üç sülalenin biridir ki Hz. Nuh Aleyhisselam'ın evladı Yafes'e işaretler; Türk onun birinci evladı ve Türkistān Hanlarının evvelidir (ŞSL, 225), (FKL, 564).

Türkān (1): Türk ve Türkler (ŞSL, 239).

Versakı (1): Tatardan bir aşiret (ŞSL, 586).

Kewür: Bir zamanlar Türkistan'da yaşayan, bilinmeyen bir halk II/1057.

*Keör: Eskiden Türkistan'da yaşamış bir halk (Vāmb. 325) (OSTN, 461).

2.1.6. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler

2.1.6.1. Yüksek Unvanlar, Rütbeler, Damgalar

2.1.6.1.1. Yüksek Unvan

Savçı: Peygamber IV/432.

*savçı: Peygamber; aracı (DTO 344) (OSTN, 602).

Yalaç: Peygamber III/162.

*yalaç: Peygamber (Bdg. II: 362) (OSTN, 839).

Yalawuç: Peygamber III/156.

*yalavuç: Peygamber (Bdg. II: 362) (OSTN, 842).

Yoławuç: Elçi, peygamber III/432.

*yolauç: Elçi, peygamber (Vámb. 354) (OSTN, 917).

Yolavuc: Peygamber, kılavuz, izci, yol bilici (ŞSL, 633).

Yarğan: Gerçek dost (Ebu Bekir'in lakabı) III/137 (OSTN, 863).

Ağund (<F.): Efendi, müderris ve okumuşlara mahsus unvandır (ŞSL, 31).

Damulla (<F.): Yüksek molla III/1651.

*damolla (dayi molla): Medresedeki yüksek mertebedeki öğretmen, molla (Vámb. 288) (OSTN, 211).

Moluy: Ālim-i kāmīl, ders makamında en büyük hoca. Hindistan'da ulema-yı benām, Afganistan'da Han Molla, Buhara yakınlarında 'alem derler (ŞSL, 571).

Mollā (<A.): Kadı, *büyük bilgin, hoca* (ŞSL, 571).

Ḥoca: Zengin tüccar; Halife Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'den sonra gelenler; sözü edilen halifeler Ḥoca Seyyid Ata "Hoca Seyyid Ata" II/1708.

*ḥāce: Yaşlı, büyük kişi; şeyh; zengin tüccar; hoca, öğretmen (Bdg. I: 539),(OSTN, 266).

İşan (<F.): Ermiş, şeyh I/1550.

*ışan: Şeyh, bir tekkenin başkanı (Vámb. 235) (OSTN, 275).

Ḳartuḳ: (P. d. C.) Tanrılara kurban sunan rahip II/201.

*ḳartuḳ: Tanrılara kurban sunan rahip (DTO 399) (OSTN, 335).

Ayık (1): Efendi (ŞSL, 123).

Çelebi: Okumuş, okuma bilen, kâtip, âhünd (ŞSL, 307).

Çelebiş: Mahir, üstad, âlim, kâmil, dānā (ŞSL, 307).

Çoduş (1): Derviş, çevgi (ŞSL, 474).

Çodalak: Ecdad, aşiretin önde gidenleri, derebeyi (ŞSL, 474).

Çarahān (3): Hint padişahlarının piri (ŞSL, 438).

Şir-i- Derrān: Dārā'nın savaşçısının lakabı (FKL, 865).

İke: Bey, ağa I/1416 (OSTN, 280).

Anage: Atabey anlamındadır (AL, 29).

Ata big: Padişah lalası, mürebbi (ŞSL, 25).

Atage: Lāla ve atabey (AL, 29).

Etege: Atabey, bakıcı, eğitici I/842.

*etege: Eğitici, eğitmen, mürebbiye (Vāmb. 204); bk. ateke (OSTN, 251).

Etke/Atake: Lala, şehzadenin eğitmeni, atabek (atabey) (FKL, 223).

Ateke (2): Öğretmen; usta; lala, atabey (Bek ateke= Ata bek)

Manga evvel big ateke anı kılip idiler “Bana atabey olarak önce onu verdiler” (Bb. 17-3) I/457 (OSTN, 71).

Gege (1): Lala, şehzade hocası (ŞSL, 547).

Ağsaķal: Mahalle ve belde esnaf ihtiyarlarının başı, muhtar (ŞSL, 48).

Arbab (<A.): Resmî amir, devlet görevlisi; muhterem, saygı değer

Mahalle ve çarye ihtiyarlarının başı, muhtâr, kethûda, ba‘zen rü’esa ve ricâl-i devlete dahı itlaķ olunur (S.S.) I/338 (OSTN, 47).

Erbāb: Mahalle ve belde esnaf ihtiyarlarının başı, muhtar (ŞSL, 33).

Aķuşaķ (1): Beyaz ağa (ŞSL, 51).

Atalık²⁸: Atalık, babalık; Türkistān ve Harezmi'de bilinen bir mansıp ve makamın adı (FKL, 175).

Atkelik: Hükümet, derebeyi, başkanlık (ŞSL, 27).

Aıbağut: Soylu, asil-zāde; bey; toprak sahibi I/433.

*albagut: Soylu, asil-zāde; toprak sahibi (Bdg. I: 80) (OSTN, 26).

Erkeç (2): Ulus reisi, başkan (ŞSL, 37).

Bêg: Büyük, efendi, bey, emir, hâkim (FKL, 494).

Big: Beg, bey, amir (AL, 185), (ŞSL, 194).

Big ve beg: Büyük, amir (ŞSL, 161).

Begim: Beyin eşi, karısı IV/1581.

*bigim: Rütbeli bir kişinin eşi (DTO 188) (OSTN, 107).

Bikim: Bey, hanım, hatun (ŞSL, 195).

Biyikāt (1): Büyükler, amirler (ŞSL, 195).

Bey: Büyük, amir (ŞSL, 185).

Biy (2): Özbekiyye-i Turan büyük emire der (FKL, 507).

Darğa: Yönetici, amir III/1629.

*darğa: Yönetici, amir, şef (Vāmb. 288) (OSTN, 212).

Qazı: Hâkim, kadı (Buhara'da "şehrin hâkimi" anlamına gelir II/383).

*qazı - kadı: Kadı, hâkim (Bdg. II: 17) (OSTN, 354).

Keçikür: *Amir, yönetici, idareci*; geçici (ŞSL, 515).

Kethüdā (<F.): Amir, hâkim (ŞSL, 515).

Kivānī: Yönetici kadın, kethüda hatun (ŞSL, 546).

²⁸ ŞSL'de "atalık, atalığ: Türkistān'da bir rütbedir" şeklinde geçmektedir.

Mir (<A.): Amir, bey, emir IV/2158.

*mir: Bey, emir (Bdg. II: 272) (OSTN, 503).

Piş (<F.): Hükümdar, prens IV/1353.

*piş: Emir, bey (Bdg. I: 316) (OSTN, 578).

Ötgün (1): Amir (ŞSL, 67).

Başlıg: Bey, amir (ŞSL, 152), (FKL, 416).

Cüdiri: İleri gelen, ağa, bey, reis (ŞSL, 285).

Toktavul: Amir, yönetici, beldenin en yetkili idare amiri (ŞSL, 250).

Görken (1): Hakan (ŞSL, 551).

Hağan: Padişah, her padişaha verilen unvan fakat Çin hükümdarlarına mahsustur.

Hakan-ı Çin. ŞSL’de bir beyitte geçmektedir:

Cāy-ı çīnining bütün fağfura etmek nisbetin

Ber-güzār Çingiz ve hağan ile cemdür bu cāy.

FKL’de Sedd-i Sikenderī’de Çin hağanı İskender’e şöyle der:

Ki bu mülk andın ki ihdāş érür

Atadın ata bizge mīrāş érür

Ki Çīn mülkide érdi hanlar barı

Qayu han ki hağan u kaan barı (ŞSL, 335), (FKL, 736).

Han: Padişah, aslı hanğ, anğ, ongdur. Ulus büyüğü, hane başı, hükümdar (ŞSL, 335), (FKL, 736).

Qaan²⁹: Fārisī ile ortaktır. Han ve hağan anlamındadır (AL, 376), (ŞSL, 430).

²⁹ Kā’an (< Mo. < Tü. қа+ ğan, Çin. ğan): Han, hakan (LN, 950).

Melik (<A.): Hükümdar, şāh, sultan, melik IV/2100.

*melik: Melik, hükümdar (Bdg. II: 253) (OSTN, 499).

Naqçı: Naip, kadı naibi, mevki sahibine yakın olan (AL, 467), (ŞSL, 579).

Inağ: Sohbet arkadaşı, dost; *Moğol hanlarının yakınlarına verdikleri mansıp adı. Ona Inağ da denir* (FKL, 341).

Inağ: Sohbet arkadaşı, dost; *Moğol hanlarının yakınlarına verdikleri mansıp adı. Ona Inağ da denir* (FKL,357).

İnağ: Bölgede bulunan handan sonra gelen askeri makam (AL, 117), (ŞSL, 138).

İnağ: Padişahların hususi işlerinde bulunanlardan her biri (AL, 117).

İnağ: (Bdg.) *Han düzeni gelene kadar Özbek boylarında önde gelenlerin unvanı; Buhara'da 'Kuş-begi'nden sonra gelen en yüksek savaş rütbesi I/1440.*

*inağ: Han düzeni gelene kadar (1800'lü yıllar) Özbek boylarında önde gelenlerin unvanı; Buhara'da 'Kuşbegi'nden sonra gelen en yüksek savaş rütbesi (Bdg. I: 212) (OSTN, 270).

İnal: Şehzade, prens; han (S.S.); "Moğol ve Taciklerin beylerine, sahiplerine padişah dedikleri gibi Kırgızlar da beylerine 'nal'der. Bu zamanda onların sahiplerine 'Orıs Inal' denilirdi." (Abg. 42) I/1441 (OSTN, 271).

İnal: Müsteşar, padişahın en yakınındaki kişi, kabile reisi (ŞSL, 138).

Orda bigi: Harem kethüdası, harem ağası, nazır (ŞSL, 75), (FKL, 268).

Tavāşī: Hadım ağası, harem ağası, iç ağa (ŞSL, 231).

Ṭavaşī: Harem ağası (FKL, 872).

Ot ağası: Aslı otağ ağası olup Kazak ve Kırgız başkanlarına denilir, hane başı (ŞSL, 65).

İşik ağası: Kapı ağası (ŞSL, 122).

Altan: Kırırda padişah olup da hān balıkta oturana bu unvan verilir (ŞSL, 54).

Bekāvül (<A. +F.): Çeşnigir, çeşnibaşı, aşçıbaşı, *divan beyi* (ŞSL, 161).

Bükāvil: Bekāvil, çeşnigir, çeşnibaşı, aşçıbaşı, *divan beyi*. Bir beyitte geçmektedir:

Seh aldıda ikevi öyle makbul

Dīvān bigi biri biri bekāvil (ŞSL, 177).

Bawurçı: *Aşçı* (*Calc. Wrtb.*); Aşçılıkla ilgili bir rütbe adı (Bb. 396–10) IV/1433 (OSTN, 103).

Dīvān (<A.): Vezir, divan efendi, defterdar (ŞSL, 352), (FKL, 765).

ꞤancaꞤ: Bükevül, bekevül, divan beyi (ŞSL, 469).

YarꞤucı: Hükmedici, yargıç, emir divanı (ŞSL, 599).

Noyat: Kalmukların hükümdarlarını yād ettikleri unvan, ꞤalmaꞤ (ŞSL, 581).

Tegin: Tegin, şehzāde, prens (Muhtemelen ‘tegin’ şeklinden gelmektedir.) III/1033.

*tegin: Prens (DTO 217) (OSTN, 708).

Şing: İşleri yönetip yoluna koyma, düzeltme; Moğul hanları işleri yönetip yoluna koyan önemli emirlerine bu unvanı verirlerdi (FKL, 866).

Şinik: Moğol hākimlerine verilen unvan (ŞSL, 414).

İnalçık: Şehzade, prens (S.S.) I/1441 (OSTN, 271).

İnalcık: Şehzade, beğ, derebeyi (ŞSL, 138).

Bay oꞤlı (1): Bey oꞤlu, beyzāde (ŞSL, 158).

Bay beꞤe (1): Bey oꞤlu. Bir beyitte geçmektedir:

Hāy hāy ölung cān ölung penāh birgin yār yār

Bāy beꞤeꞤa dā’ima şafā birgin yār yār (ŞSL, 158).

Būm (<F.) (1): Bey oꞤlu, beyzade (ŞSL, 182).

Göregen (2): Han kızı ve han oğlunun çocuğu olan ve yine han kızıyla evlenen şehzade; soyu bir sultan soyuna kadar ulaşan kişi (Calc. Wrtb.); Timur Han'ın lakabı

Ḳanı cihān dāveri Čingiz ḥān

Ḳanı cihān ḥānı Timur göregen

“*Hani cihanın adil hükümdarı Cengiz Han? Hani cihan hanı Timur-göregen?*” (Bdg. II-149) II/1592.

*köregen: Timur soyunun ismi (Vámb. 329); görgegen: bk. görgegen (OSTN, 256).

İlhan (1): Moğolların hükümdarlarına verdikleri unvan (ŞSL, 131).

Oğlan (2): Moğol şehzadelerinin unvanıdır (ŞSL, 86).

Manab: Asilzade, asil, beyzade (ŞSL, 563).

Noyan, Noyın: *Şehzade*, başkomutan (ŞSL, 581).

Sigil: Necip, soyu nesli temiz olan, şehzade, beyzade (ŞSL, 399).

Tura ve töre (1): Hanzadelere, beyzadelere mahsus unvan (ŞSL, 237).

Toğuşlık: Necip, asilzade, beyzade çocuğu, hanedan evladı (ŞSL, 249).

Bahşı: Türkistān şahlarının kâtiplerine, yazıcılarına derler ki hiç Fārisī bilmeyeler. Ḥayretü'l- Ebrār'da on ikinci makalede gelir:

Sartğa gerçi bu barur bahşılar

Türk ile hem yaḥşı barur bahşılar

Bu “barur bahşılar” dediği kâtip ‘Acem’dir. Zira Sart ‘Acem’in şehirlisine denilir ki Türkī bilmeye ve “bardur bahşılar” dediği kâtip ‘Acem’dir (AL, 168).

Ağ pādişāh: Türkistān'da Rusya imparatorunun unvanı. Aḳ da derler (ŞSL, 47).

Ağ biy: Rus padişahı (FKL, 191).

Aḳsanḳar: Güneş; (Bdg.) bazı Türkistān hanlarının takma adı I/126.

*aḳsanḳar: Güneş (Vámb. 211); aḳsunḳar (aḳ+sunḳar) Güneş; bazı Türkistan hanlarının takma adı (Bdg. I: 69) (OSTN, 20).

Ak sonkar (2): Türk padişahlarının lakapları; mecaz anlamda: gündüz; güneş; [Sultān Mahmūd Selcukî'nin büyük komutanlarından biri. Şam'da padişahlık yapan Atabekler onun soyundandır. Zengî bin Ak-sonkar onların ilkidir] (FKL, 158).

Iskuci: Vakanüvis, hafiye, devlet tarihçisine verilen unvan (ŞSL, 117).

Pervaneci (<F.+T.): Sarayda bir memuriyet ünvanı, başvekil muavini (ŞSL, 201).

Timür balık: Selçukluların atalarının lakabı (ŞSL, 279).

Cangcung (<Çin.): Askerî vali IV/18.

*cangcung: Askerî vali (Bdg. I: 430) (OSTN, 148).

Cengseng: Padişah vekili, vezir, emir (FKL, 697).

Cingseng: Padişah vekili, vezirlik mansıbı (FKL, 733).

Çingseng: Saltanat vekili (ŞSL, 331).

Kuş bigi: Türkistān'da vezir makamında büyük bir rütbe, sadrazam, başvekil (ŞSL, 482).

Darhan: Devlete veya hükümdar ailesine karşı yararlık göstermiş olmalarına karşılık kendilerine maddi ve manevi ayrıcalık tanınan kişilere verilen unvan (ŞSL, 343).

Semük tegin: Sultan Mahmut Gaznevi'nin lakabıdır. Moğol lisanında Sebük Kadem ve tegin de uğurlu ve meymenetli demektir (ŞSL, 373).

Atabang: Hātā Hanının Abuğa'ya verdiği lakap (FKL, 223).

Altan: Hātā padişahlarının lakabı (FKL, 236).

Tarhan (1): Hükümdara gösterdiği yararlılıktan dolayı kendisine divanda yükümlülüğü bulunmama, savaşta ele geçirilen maldan pay alma, saraya istediği zaman girebilme ve dokuza kadar işlediği suçtan hesap sorulamama gibi ayrıcalıklar tanınan kimsye verilen unvan (FKL, 565).

Têmür yalığ: [demir yaylı anlamında] Selçuk'un babasının lakabı (FKL, 667).

Rây: *Hind padişahına verilen unvan. Nitekim Rûm padişahı için kayser, 'Acem için kesrâ, Çin için hağan, Turan için han, Güre için şâr, Tatar için giray ve Yemen padişahı için tübba' söylenir; (Râh) Hind padişahının unvanı; yol; musikide nağme, makam (FKL, 766).*

Sayın: İyi, güzel; seçkin, seçilmiş; *Batu Han bin Coci Han bin Çengiz Han'ın lakabı* (FKL, 793).

Bīm: Prenses (unvan)

Her pādīshāh kim Mangıt Mīrzālarınḡ kızını alsa anı ‘bīm’ dirler idi “Hükümdar Mangıt prenseslerinde kendine eş seçerken eşi ‘bīm’ oluyordu.” IV/1790.

*bim: Prenses; en büyük eş (DTO 192) (OSTN, 116).

Yuçın: Kız; Hanın kızı III/566.

*yuçın: Han kızı (Bdg. II: 371) (OSTN, 923).

Tācu’r-ricāl: İskender’in annesinin lakabı (FKL, 539).

Kette: Büyük, ulu, nüfuzlu, tanınmış

Kette töre “Buhara’da beylerin en yaşlısına verilen ünvan” II/1131.

*kette: Büyük, ulu, nüfuzlu, tanınmış (Vámb. 325) (OSTN, 459).

Toqsabaý: Buhara’da bir rütbe ve unvan III/1155.

*toqsabay: Sancak taşıyan kimse; Buhara’da bir rütbe ve ünvan (Vámb. 264) (OSTN, 743).

Tuqsaba: Albay III/1429.

*toqsabay: bk. tuqsabaý (OSTN, 763).

Tuqsabaý: Albay, alay komutanı (Calc. Wrtb.) III/1429.

*toqsabay: Sancaktar; Buhara’da bir rütbe (Vámb. 264); tosabay: Alay komutanı; mübaşir (DTO 238) (OSTN, 763).

2.1.6.1.2. Rütbeler

Atalık, atalığ (2): *Türkistān’da bir rütbedir.* Atalığ halkın derdini ve isteklerini şefkatli ve adilane bir şekilde padişaha ileten kişi, memürdür.

Naqşī

Emīr lūtfını tengri kōrdi layık

Tile ve ibn-i kılıc oldım atalık (ŞSL, 26).

Atke, atake (2): Orta Asya'da bir rütbedir (ŞSL, 27).

Ağalığ (2): Şehr-i senber ve nasefde büyük bir rütbedir (ŞSL, 46).

‘**Anağ:** Orta Asya'da padişahın mabeyncisi anlamında bir rütbe ismi (ŞSL, 419).

Eske (1): Türkistân'da bir rütbe (ŞSL, 44).

Orak (2): Türkistân'da bir rütbe (ŞSL, 74).

Inağ: Padişahın sohbet arkadaşı, yakını (FKL, 405).

İnak (2): Türkistân'da büyük bir rütbe ismidir. Bir beyitte geçmektedir:

Mūnīs

Kör ki şāhen- şeh- i harezmi- ī ivāz bin ināğ

Qaldı mu körmeyin andın sitem ü zulm ü nifāb (ŞSL, 138).

İnağ: (Bdg.) Han düzeni gelene kadar Özbek boylarında önde gelenlerin unvanı;

Buhara'da 'Kuş-begi'nden sonra gelen en yüksek savaş rütbesi I/1440.

*inağ: Han düzeni gelene kadar (1800'lü yıllar) Özbek boylarında önde gelenlerin unvanı; Buhara'da 'Kuşbegi'nden sonra gelen en yüksek savaş rütbesi (Bdg. I: 212) (OSTN, 270).

Batur başı: Bahadırların başı ve Seramedî Türkistân'da bir rütbe (ŞSL, 146).

Bey: Orta Asya'da bir rütbe ismidir (ŞSL, 185).

Tuğ biği: Alay beyi, sancaktar, *Orta Asya'da bir rütbedir ki hükümdarın tuğunu kaldıracı* (ŞSL, 247).

Toğsabay: Alay beyi, bir takımın başındaki, takım sahibi, *Orta Asya'da bir amel ve rütbedir* (ŞSL, 250).

Tuğsawul: Hive ve Hokant'ta en büyük askerî rütbe III/1428.

*tuğsaul: Hive ve Hokant'ta en büyük askerî rütbe (Vāmb. 264) (OSTN, 763).

Tümen: On bin, sancak, kaza. *İran şahlarının bir tür altın ve sikke rütbesidir* (ŞSL, 258).

Tonğtar (2): Orta Asya'da bir rütbedir (ŞSL, 260).

Cağatay (2): Orta Asya'da bir rütbe (ŞSL, 284).

Çarge ve çerge (2): Asker, askeri rütbe (ŞSL, 295).

Çerge (2): Asker, askeri rütbe (ŞSL, 304).

Çāvuş: Çavuş, bir rütbe ismidir (ŞSL, 301).

Daruğa (<F.) (1): Subaşı, şef, Türkistān'da bir rütbe (ŞSL, 340).

Dalay: *Bir rütbe ismi*, deniz, büyük göl, çok kimse, cemiyet (ŞSL, 341).

Dester-ğancı (<F.+ T.) (2): Türkistān'da bir rütbe (ŞSL, 343).

Durban: Moğolların veziri, reisi anlamında bir rütbe ismi (ŞSL, 346).

Dīvān (<A.) (1): Memur, Türkistān'da bir rütbe ismi (ŞSL, 352).

Dīvān begi (<F.+ T.): Türkistan'da bir rütbe ismi (ŞSL, 352).

Қor bigi: Türkistān'da bir rütbe. Cephane memuru (ŞSL, 475).

Su başı: Türkistan'da bir rütbe ismi (ŞSL, 378).

Şığavul: *Türkistān'da sefirlik maslahat gūzari görevinde bir rütbe ismi*, mihmandar, konukçu (ŞSL, 413).

Şügür (2): Türkistān'da bir rütbe ismi (ŞSL, 410).

Şügürci (<Mo.+ T.) (2): Türkistān'da bir rütbe ismi, şemsiyedar (ŞSL, 410).

Çoқluқ: Kalmuklarda yüksek bir rütbe III/2008 (OSTN, 197).

Kütewül: Erzak sorumlusu; *askerî bir rütbe* II/1481.

*küteöl: Askerî rütbe; erzak sorumlusu (Vāmb. 328) (OSTN, 484).

Şağdarlıқ: Memuriyet, şağdarlık, şağdarlık rütbesi IV/939.

*şağdarlık: İdare memurluğu; kâhyalık (DTO 376) (OSTN, 654).

2.1.6.1.3. Damgalar

Al: Türk padişahlarının tamğaları anlamına da gelir (ŞSL, 52), (FKL, 197).

Altun tamğa: Türk hükümdarlarının mühür ve tuğrası (ŞSL, 55).

Altun tamğa: Türk padişahlarının altın suyu ile fermanlara vurdukları [ve hediyelere ve ihsanlara özgü olan] damga veya yüzük kaşı. O fermana Yarlıғ altun tamğa denir (FKL, 155).

Bilgü: Nişan, damga, mühür (ŞSL, 196), (FKL, 496).

Borla: Sadece Hive’de geçerli olan Moğol mührü IV/1665.

*borla: Sadece Hive’de geçerli olan Moğol mührü (Vámb. 246) (OSTN, 124).

Tap: Nişan, alamet, eser (ŞSL, 205).

Torğu (2): Kāğıdı saklamak için beratların ve hükümlerin üzerine yapıştırdıkları malum renkli kumaş (ŞSL, 239).

Turğu: Renkli kumaşa derler ki ferman ve hükümlerin evveline yapıştırırlar, *damga* da denilebilir (AL, 264).

Tüzgü: Mühür, damga III/1586.

*tözgü: Mektup mührü (Vámb. 262); tüzgü: Mühür, damga (DTO 231) (OSTN, 792).

Tağmaç (3): Damga işareti ve mührü (ŞSL, 227).

Tamğa: Damga, mühür. Kırmızı ile yazılırsa al tamğa; yıldız suyuyla altın tamğa ve siyah mürekkep ile yazılırsa kara tamğa denir (ŞSL, 229), (FKL, 570).

Tuğra: Buyrukların başında hükümdarın imza yerine kullandığı işaret, tuğra (FKL, 870).

2.1.6.2. Halk Tabakasından Olanlar

Ala yuntlı: *Ala atlı*; Tağ Han bin Oğuz Han'ın üçüncü oğlunun adı (ŞSL, 54), (FKL, 199).

Atsız (2): Namı ve şöhreti olmayan kimse (ŞSL, 27).

Baygazı ve badgazı (1): Köylü anlamındadır (AL, 178).

Baygazı (2): Köylü, yabani, bedevi (ŞSL, 158).

Galça (1): Köylü, bedevi, taşrada yaşayan (ŞSL, 423), (FKL, 880).

Imağ (2): Koyunu ve sürüsü çok olan köylü (AL, 111), (ŞSL, 135).

Lurs: Kaba, köylü (ŞSL, 560).

Cıgan (2): Müflis, evsiz barksız (ŞSL, 289).

Alağan u alaman: Yersiz yurtsuz, evsiz barksız (FKL, 201).

Alaman, alağan: Evsiz, yersiz, işsiz (ŞSL, 53).

Alaḫman: Haydut; eşkıya çetesi I/357.

*alaḫman: Eşkıya çetesi (Vamb. 212) (OSTN, 23).

Alamak: Hiçbir şeye sahip olmayan, evsiz; serseri, derbeder, yersiz-yurtsuz

Yersiz, işsiz, bî-hānmān [evsiz] (S.S. 18) I/368 (OSTN, 24).

Ḳazak: Levend ve *evsiz barksız anlamındadır* (AL, 386).

Ḳazak (1): Göçebe, evsiz barksız (ŞSL, 445).

Bengī (<F.): Serseri, esrarkeş, tiryaki (ŞSL, 163).

Çala ve çeale: Müslüman (ŞSL, 283).

2.1.6.3. Köleler

Bevvāb: Kapıcı (FKL, 452).

İncü: Tapu adamı, hizmetçi demektir ki bir kimse kendi isteğiyle hareket ederek bir beye yanaşır ‘ulüfesine girip hizmetinde olur ki Vaḳfiyye’de vezāretten şikāyet bābında gelir:

Ve āzādelerning inculükge kirmek tama‘ıdın teşni‘ī (AL, 115).

İncü (2): Köle, Memlūk (ŞSL, 140).

Malay: Hizmetkār, uşak, yetim insan (ŞSL, 563).

Maḷaḳ: Erkek çocuk, oğlan IV/2037 (OSTN, 494).

Yanaşur: Kira ile tutulmuş hizmetkār demektir (AL, 115).

Tabuğçı/Tabuḳçı: Tapan kimse, hizmetçi (FKL, 520).

Tapuḳcı: Hizmetkār (AL, 208).

Tapuḳçı: Tapan, hayran; hizmet eden, hizmetçi, uşak III/951.

*tapuḳçı: Hizmetçi, uşak (Vamb. 253) (OSTN, 687).

Tabuğçı: Hizmetçi, uşak III/978.

*tapuğçı: Hizmetçi, uşak (DTO 193) (OSTN, 669).

Oşag: Küçük çocuk; hizmetçi; değersiz kişi I/1150 (OSTN, 536).

Oşak: Ufak, küçük; değersiz insan; uşak, hizmetçi I/1149.

*uşak: Köle, hizmetçi; genç (Vámb. 223); bk. oşag (OSTN, 537).

Uşag (2): Hizmetkâr (ŞSL, 84).

Ꞑulluꞑçı: Hizmetkâr (ŞSL, 487).

Ꞑoma: Kuma, cariye, yardımcı II/667.

*Ꞑoma: Kuma, cariye, hizmetçi kadın (Vámb. 320); Ꞑuma: bk. Ꞑuma (OSTN, 394).

Ꞑuma: Kul, cariye, Memlük (ŞSL, 488).

Ĝuma: Kuma, cariye, odalık, dedek (ŞSL, 423), (FKL, 881).

Bayrı: Emektar, hizmetçi (ŞSL, 158).

Yanga (2): Hizmetçi, hizmet eden (ŞSL, 619).

Bertās: Esaret, kölelik (ŞSL, 160).

Biri: Eski ve sadık hizmetçi, emeği çok geçmiş olan (ŞSL,192).

Birü: Eski ve sadık hizmetçi, emeği çok geçmiş olan (ŞSL, 191).

Nöker (<Mo.): Birinin hizmetinde veya maiyetinde olan kimse, kul, köle (ŞSL, 581).

Tat (1): Reayadan şehirde oturmayan takım, rütbece büyük olanların kolundan gayri yanından ve hizmetinde olanlar (AL, 210).

Boğuz (1): Köle, esir; boğaz (ŞSL, 176).

Bolğun: Esir, cariye, köle (ŞSL, 181).

Ꞑara Ꞑulağ (2): Tüccar, *köle* (ŞSL, 439).

Ꞑul: Köle, Memlük, dedek (ŞSL, 485).

Girev (<F.): Rehin, köle (ŞSL, 556).

Perevlik (<F.+ T.): Esaret, kölelik (ŞSL, 200).

TutꞐun: Esir, tutsak (FKL, 598).

Yetim (<A.) (2): Ücretle tutulan rençber, hizmetkâr, uşak (ŞSL, 624).

Ꞑora: Oğlan hizmetçi (FKL, 709).

Çorı: Cariye, hizmetçi kadın, köle kadın (FKL, 710).

Çüri: Cariye, halayık (ŞSL, 313, 315).

Dadek ve dedek: Cariye (ŞSL, 339).

Dedek: Cāriye (AL, 321), (FKL, 742).

Ġaznağ: *Cariye*, evlenmemiş kız, bakire (ŞSL, 422).

Ġırnağ: Cariye, köle kadın, kırnak (FKL, 882).

Ġırnağ: Cariye, halayık, dedek (ŞSL, 500).

Ġırnağ: Cariye, kuma; Kırgız ve Türkmenlerde kadın köle II/865.

*kırnağ: Kadın köle; kapatma (DTO 446) (OSTN, 376).

Ġarabaş (1): Kadın köle, cariye (ŞSL, 438).

Öy kıızı: Hizmetçi kadın, cariye (FKL, 312).

Süder: *Uşak takımı, hizmetçiler*, gölgelik (ŞSL, 379).

Yamağ: Yama; yardımcı, yaver III/300.

*yamağ: Pamuk; parça, yama; yeniçeri mangası; uşak, hizmetçi, yardımcı, çırak, yaver (DTO 535) (OSTN, 849).

Toğma Han: Çocuk, evlat, *köle* (ŞSL, 248).

Toğma: Efendisinin evinde doğmuş köle çocuğu (FKL, 614).

‘**Alanır:** Yetim, köle; hammal, yük taşıyan (ŞSL, 419).

Ġunçacı (2): Tutsak, esir, köle (ŞSL, 424), (FKL, 880).

Ġırkın: Siyah Arap, köle, cariye (ŞSL, 499).

İç oğlan: Saray hizmetinde bulunan oğlan, iç oğlanı (FKL, 342).

Toğal: Kadınların en küçüğü ve hizmetçi hükmünde olan kadın (FKL, 618).

Bende (<F.): Kul, köle; halk IV/1590.

*bende: Köle, kul (Vāmb. 245) (OSTN, 109).

Künder: Maiyet, hizmetçiler, taraftar (Calc. Wrtb.) II/1444.

*künder: Hizmetçiler, maiyet (Bdg. II:168) (OSTN, 482).

Küng: Köle, hizmetçi II/1428.

*küng: Hizmetçi, köle (Bdg. II: 159) (OSTN, 482).

2.1.6.4. Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar

Yasavul (1): Yasakçı, yasak memuru, muhafaza memuru. Orta Asya'da yasavullar tayak ve değnek ile hizmet-i miride gezenler (§SL, 604).

Toqtavul: Amir, yönetici, beldenin en yetkili idare amiri (§SL, 250).

Toqtawul: Karakol bekçisi (Polis memuru) III/1153.

*toqtavul: Kale muhafızı, bekçi (DTO 238) (OSTN, 744).

Tutqawul: İş, görev, vazife; *haberci, postacı*; hazinekar, levazım memuru (Bdg. I: 733) III/1487.

*tutqavul: Geçit (DTO 222); tutqaul: Hazinekar, levazım memuru (Vámb. 260) (OSTN, 772).

Tohtawul: Bekçi, nöbetçi, gözcü III/1169.

*tohtaul: Gözcü; denetçi; nezaretçi; bekçi, nöbetçi (Vámb. 260); toqtavul: bk. toqtawul (OSTN, 741).

Qor bigi: Türkistân'da bir rütbe. *Cephane memuru* (§SL, 475).

Mehter (<F.): Baş vezire hizmetle görevli dört memurdan biri IV/2079.

*mehter: Hanın üç müsteşarından biri (Vámb. 340) (OSTN, 499).

Pervaneci³⁰ (<F.+T.): Sarayda bir memuriyet ünvanı, başvekil muavini (§SL, 201), (FKL, 444).

Divân (<A.) (1): *Memur*, Türkistân'da bir rütbe (§SL, 352).

Divân: Vezir, divan efendi, defterdar (§SL, 352).

³⁰ FKL'de "pervâneçi: buyrukları yazan, hükümleri yazan kimse" şeklindedir.

Sawğaçı: Vergi tahsildarı, vergi memuru

(‘Sawğaçı kıl’ şeklinde kullanılır.) IV/234 (OSTN, 603).

Tamğaçı: Vergi toplayan kişi, vergi memuru III/1005.

*tamğaçı: Gümrük vergilerini toplayan memur (DTO 218) (OSTN, 679).

Tartnağçı: Vergi toplamaya yardım eden kimse III/867.

*tartnağçı: Vergi memuru (Bdg. I: 722) (OSTN, 693).

Nağçı: Kadı yardımcısı III/639.

*nağçı: Kadıya yardım eden kimse; sarayda nedim; çok sevilen kimse (DTO 509) (OSTN, 511).

Yargucu: Hükmedici, yargıç, emir divanı (ŞSL, 599).

Yarguçı: Yargıç III/140.

*yarguçı: Yargıç (Vámb. 345) (OSTN, 864).

Vang (Çin.): Türkistan’da Müslüman olan kaymakam IV/1956.

*vang: Çin Tatarlarında Müslüman şehirlerin valisi (Vámb. 344) (OSTN, 829).

Mirağur (<F.): Buhara’da bir memuriyet (= mir ağır) IV/2158 (OSTN, 503).

Şağaval: Orta Asya’da yüksek bir memurluk IV/937.

*şağaval: Hokant’ta yüksek bir memuriyet (Bdg. I: 668) (OSTN, 654).

Şığawul: Hive ve Hokant’ta saray görevlisi; yemeklerden sorumlu görevli; (P.d.C.) Elçiye eşlik eden görevli IV/1067.

*şığawul: Elçiye eşlik eden görevli (DTO 380); şığaul: Hive ve Hokant’ta başkanın yanında bulunan görevli (Vámb. 304) (OSTN, 660).

Şağdar: Levazım subayı; kaymakam IV/939 (OSTN, 654).

Başkağ: Polis veya belediye işlerine bakan memur (ŞSL, 150), (FKL, 417).

Yarlığlı/Yarlığlık (2): Vergiden muaf olan yüksek düzey devlet memuru III/144.

*yarlığlı: Vergiden muaf olan yüksek düzey devlet memuru (Vámb. 346) (OSTN, 867).

Uzğuçı: Ozan, saz şairi I/1770.

*uzğuçı: Şarkı söyleyen, ozan (DTO 62) (OSTN, 816).

Uzan/Ozan: Nazım ve vezin üslubu dışında söylenen bir tür türkü; [ozan] (FKL, 272).

Ozancı: Davul ve def çalan ozan, yani mani ve türkü okuyan (ŞSL, 81).

Aytıkücü: Meddah, saz çalan ve masal söyleyen bahşı ve âşık, çok konuşan (ŞSL, 108).

Aytıkücü: Konuşmacı; konuşkan I/48 (OSTN, 83).

Ƙolçır (2): Ozan, şair; peygamber II/602.

*kölçir: Söz taşıyan kimse; şair; peygamber (Vámb. 319) (OSTN, 392).

Bahşı: Ozan, sâzende, koşukcu (ŞSL, 159).

Bahşı: Türkistân şahlarının kâtiplerine, yazıcılarına derler ki hiç Fârisî bilmeyeler. Hayretü'l- Ebrâr'da on ikinci makalede gelir:

Sartğa gerçi bu barur bahşılar

Türk ile hem yahşı barur bahşılar

Bu "barur bahşılar" dediği kâtip 'Acem'dir. Zira Sart 'Acem'in şehirlisine denilir ki Türkî bilmeye ve "bardur bahşılar" dediği kâtip 'Acem'dir (AL, 168), (FKL, 440).

Çalançı/Çalıcı: Çalgıcı, saz çalan (FKL, 678).

Çalıcı ve çalgıcı: Çalgıcı, sazende (ŞSL, 300).

Yatugancı (<Mo.+ T.): Mutrip, çalgıcı, şarkıcı, şarkı söyleyen (ŞSL, 596).

Yatugancı: Santur sazı çalan, çalgıcı (FKL, 621).

Yırav: Koşukçu, hanende, âşık, şarkıcı (ŞSL, 641).

Nağaracı: Davulcu, kös çalan; müzisyen III/637.

*nağaracı: Müzisyen (Vámb. 342) (OSTN, 511).

Çeçen: Hitabeti güçlü kişi, belagat sahibi III/1988.

*çeçen: Zeki, anlayışlı, ince fikirli (DTO 283) (OSTN, 170).

Çiçen³¹ (<Mo.): Söz ustası, kendini akıllı sanan kimse (AL, 301), (FKL, 726).

Pitikçi/Bitikçi: Yazıcı, yazman, kâtip (FKL, 437).

Bitküci ve bitiküci: Yazıcı (AL, 180).

Bitküçi: bk. bitikçi IV/1779.

*bitküçi: Yazar, yazıcı (DTO 181) (OSTN, 119).

Bitikci: Yazıcı, saray kâtibî, yazıcılıkla görevli bir memuriyet (ŞSL, 159).

Bk. bitikçi IV/1776.

*bitiküçi: Yazar, yazıcı (DTO 181) (OSTN, 119).

Bitükçi: Yazıcı, kalem sahibi (ŞSL, 186).

Tayşî: Yazıcı; yazar III/770.

*tayşî: Yazar, hoca (DTO 211) (OSTN, 705).

Tayış: Hitay lisanınca muallim, kâtip, hoca (ŞSL, 221).

Ambarçî: Ambar vergilerini toplayan kimse, ambar sorumlusu, ambar bekçisi I/653.

*anbârçî: Ambar sorumlusu, ambar bekçisi (Bdg. I: 97) (OSTN, 37).

Bâcbân (<F): Gümrükçü (ŞSL, 147).

Tamgaçî: Damgacı; eşyayı geçiren gümrükçü (FKL, 571).

Zekatçî: Vergi tahsil eden kimse IV/884.

*zekâtçî: Vergi tahsil eden kimse (Bdg. I: 606) (OSTN, 937).

Çoldaguc: Muavin, yardımcı (ŞSL, 487).

Mollâ (<A.): *Kadı*, büyük bilgin, hoca (ŞSL, 571).

Mufti (<A.): Müftü IV/2215.

*müftî: Müftü (Bdg. II: 244) (OSTN, 506).

³¹ AŞ: Çeçen “kendisini akıllı sanan” (106b-107a/523)// SG: “akıllı, bilgin” (828)// Krgz.Tr: Çeçen “söz ustası; akıllı” (258)// YUyg.Tr: Çeçen “zihni çevüç, hazırcevap; hatip; temiz” (75)// Moğ-Les: Seçen/Çeçen “akıllı, zeki, aydın; uyanık” (1056) (FKL, 726).

Mu'ezzin (<A.): Müezzin, ezan okuyan kimse IV/2170.

*mü'ezzin: Müezzin (Bdg. II: 262) (OSTN, 506).

İşan (<F.): Ermiş, şeyh I/1550.

*ışan: Şeyh, bir tekkenin başkanı (Vâmb. 235) (OSTN, 275).

Öydeci: Edep, oruç ve namazı öğretmek için taşrada gezen ilim talebeleri (ŞSL, 102).

Öydeçi: Oruç ve namazı öğretmek için köylere giden din adamının hizmetçisi (FKL, 314).

Bibi atun: Bayan öğretmen, avukat ve danışman (ŞSL, 186).

Muderris (<A.): Öğretmen IV/2199.

*müderris: Öğretmen, müderris (Bdg. II: 219) (OSTN, 505).

Ḳam: Doktor, hekim, danışman, filozof (ŞSL, 453).

Oncı: Cerrāh, hekim, Doktor (ŞSL, 98).

Emçi: Hekim, Doktor I/966.

*imeçi: bk. emeci (OSTN, 235).

Emeçi: Hekim, Doktor I/951 (OSTN, 236).

İlçi: Sefir, elçi, resül. Bir beyitte geçmektedir:

Mūnīs

Ki ilçiyü soñluk yıbarıb turur

Bir katdın gerçe barıp turur (ŞSL, 131).

Yalçuḳ: Elçi, sefer (ŞSL, 613).

Yolawçı: Elçi, haberci, ulak III/432.

*yolavçı: Elçi, sefir; haberci, ulak (Bdg. II: 382) (OSTN, 917).

Tapşurḡuḳı: Haberci, postacı, kurye; elçi III/959.

*tapşurḡuḳı: Haberci, postacı, kurye (Bdg. I: 329) (OSTN, 686).

Asraḡucı: Bekçi, hafız (ŞSL, 42).

Bōlarguçı: Memur, ambar nöbetçisi, depo bekçisi IV/1670.

*bolarğuçı: Memurluk ile ilgili bir unvan (Bdg. I: 288) (OSTN, 123).

Sağçı: Koruyucu, bekçi (FKL, 787).

Sakçı: Bekçi, muhafız, koruma IV/257.

*sakçı: Koruma, bekçi (DTO 338) (OSTN, 589).

Surğucu: Kale bekçisi (FKL, 827).

Çavuş: Yasakçı, güvenlik görevlisi, bekçi, yasavul; eşik ağası, hācib, sarayın başkanı, sarayın protokol dairesi başkanı, çavuş; kervana yol gösteren, kılavuz (FKL, 685).

Daruğa³²: Gece bekçisi, subaşı (AL, 321), (FKL, 746).

Daruğa (<F.) (2): Gemici, denizci, kaptan, subaşı, şef; hükümetin harman ve zahire muhafızı, vakıf malı muhafaza eden (ŞSL, 340).

Falgü (1): Bekçi, hamal, hizmetçi (ŞSL, 426).

Gege (2): Gece bekçisi (ŞSL, 547).

Bökewül: Gece muhafızı IV/1694.

*bögeöl: Gece bekçisi (Vámb. 248) (OSTN, 129).

Çağdawul (1): Öncü, kılavuz; gece bekçisi

Karavul ve çağdawul koymay gāfil yatıp idük “Koruma ve bekçi bırakmadan gafil bir şekilde yatmışık.” (Bb. 131) (OSTN, 154).

Çağdawul (3): Hive’de karakol memuru III/1850.

*çağdavul: Koruma bölüğü (DTO 277);

çağdaul: Arkadan gelen askerî birlik (Vámb. 278) (OSTN, 154).

Çendewül: Sucu, su taşıyan kimse; gece bekçisi III/1964.

*çendevül: Su taşıyan kimse; arkadan gelerek orduyu koruyanlar (DTO 288) (OSTN, 175).

³² FKL’de “daruğa: bir kentin ya da bölgenin yöneticisi” anlamındadır.

Ƙarağul: Nöbetçi, nöbetçi müfreze; güvenlik II/152.

*karağol: Bekçi, muhafız, gözedici; nöbetçi müfreze (DTO 398) (OSTN, 324).

Ƙaravul (<Mo.): *Bekçi, koruyucu*; meşe, orman (ŞSL, 440).

Ƙarawul: Güvenlik, koruma; düşmanı karşılamak için belli bir yerde konuşlandırılmış bölük (Calc. Wrtb.); görevi, uzaktan avı gözetleyip sonra avı bölüştürmek olan avcı

Ƙarawul begi “Avcıların lideri, avcı beyi” II/146 (OSTN, 326).

Katawul (1): Kale nöbetçisi; garnizon komutanı II/1053.

*kataul: Kale nöbetçisi; garnizon komutanı; bir Özbek boyu (Vámb. 325) (OSTN, 443).

Kütavul: Muhafız, bekçi, ketavul (ŞSL, 523).

Kütewül: *Erzak sorumlusu*; askerî bir rütbe II/1481.

*küteöl: Askerî rütbe; erzak sorumlusu (Vámb. 328) (OSTN, 484).

Paşep (<F.): Gece bekçisi IV/1201.

*paşeb: Gece bekçisi (Vámb. 242) (OSTN, 575).

Tanqtar: Gece bekçisi (AL, 230).

Tonqtar: Gece padişahı bekleyenlere denilir (AL, 283).

Tonqtar (1): Seferde hükümdarın otağ ve çadırının muhafızı, gece bekçisi; âmîr ata bindiğinde yüksek sesle dua eden. Bir beyitte geçmektedir:

Nevāyī

Tonqtār atda baht-ı bīdāring

Şubhğa tūgrü kim hudā yāring (ŞSL, 260).

Toskavul: Bekçi, koruyucu (FKL, 611).

Toqsavul: Karakol bekçisi III/1155.

*toqsavul: Kale muhafızı, bekçi (DTO 238); toqsaul: Bir rütbe, Hive ve Hókand’da askerî büyük bir rütbe (Vámb. 264) (OSTN, 743).

Tusqavul: Yol muhafızı, karavul (ŞSL, 244).

Tün- kıatar: Gece bekçisi, koruyucu (FKL, 624).

Turğak (1): Gece karakolu, gece bekçisi (ŞSL, 239), (FKL, 606).

Keşikçi: Nöbetçi, (Bdg.) yüksek memur (?)

Ser-kişikçi “Kalede nöbetçi kumandanı (İran’da)” II/1182.

*keşikçi: Nöbetçi, nöbet tutan (Vámb. 334); keşikçi: Yüksek memur (Bdg. II: 130) (OSTN, 456).

Köprükçi: Köprü bekçisi II/1313.

*köprükçi: Köprü bekçisi (Bdg. II:142) (OSTN, 474).

Yatış: Gece padişahı bekleyen, hükümdarın yattığı odayı korumakla görevli memur (AL, 473), (ŞSL, 597).

Qurçı (2): Depo bekçisi II/955 (OSTN, 429).

Kuşcı: Kuş besleyicisi, avcı, çiftçi (ŞSL, 482).

Kuşçı: Şahin besleyen kişi II/1031 (OSTN, 435).

Lançı: Şahinci, şahin besleyen kimse (Calc. Wrtb.) III/733.

*lançı: Şahin besleyen kimse (Bdg. II: 187) (OSTN, 488).

Toğkan ağası: Doğancı başı (AL, 272).

Aduncı (1): İlkıcı, ilkıyı meraya götüren çoban (ŞSL, 32), (FKL, 180).

Adunçı: At bakıcısı

İlkıcı, ilkıyı meraya getüren rā’ī [çoban], reme-i esb [at sürüsü] (S.S.) I/495.

* adunçı: (ŞSL) (OSTN, 9).

Çoban: Çoban (ŞSL, 309).

Çupan/Çopan: Çoban (FKL, 706).

Koycı³³: Çoban (AL, 420), (ŞSL, 493).

Koyçı: Koyun çobanı II/506 (OSTN, 413).

³³ ŞSL’de “koycı” olarak geçmektedir.

Padaçî: Sığır çobanı IV/1181.

*padaci: Sığirtmaç, sığır çobanı (Vámb. 241) (OSTN, 574).

Pādeci (<F. +T.): Çoban (ŞSL, 199).

Sığirtmac: Sığır çobanı, pādeci (ŞSL, 398), (FKL, 836).

Sığirtmaç: Çoban, sığır çobanı IV/680.

*sığirtmaç: Çoban, sığır çobanı (DTO 369) (OSTN, 614).

Ahtacı³⁴: Baytar, seyis (ŞSL, 30), (AL, 31).

Ahtacı/Ahtıcı: Yedek atı yularından tutup getiren seyis, yedekçi; ahır beyi, imrahor (FKL, 179).

Ahtaçî: Hayvan bakıcısı, çiftlik uşağı

Bāğ ara çünki kirdi ol mahzun

Ahraçî ilgide idi gül-gün

“O mahzun sevgili bağ içine girdiği için gül yanaklı yār bahçıvanın eline düşmüştü.” (S.S. 6) I/137 (OSTN, 16).

İdeci: Ordu vekilharcı hergele memuru, başiboş hayvanların muhafaza memuru (ŞSL, 110).

Barsacı: Yabani hayvanları terbiye eden kimse IV/1488.

*barsaci: Yabani hayvanları terbiye eden kimse (Vámb. 241) (OSTN, 98).

İspir (1): Baytar, seyis (ŞSL, 116).

Çolan (3): Süvari, seyis (ŞSL, 486).

Seyis (2): Emreden, buyuran; at bakıcısı, seyis (FKL, 777).

İlgavçî: Hızla at koşturan, ilgar eden, [İlgavçî'nın kısaltılmış biçimidir] (FKL, 388).

Sürücü: At süren, menzilhane uşağı, seyis, baytar (ŞSL, 382).

³⁴ AL'de “ahtacı: Sarayın ahır müdürü, at bakıcısı” şeklindedir.

Sürücü: Sürücü; atı menzilden geri getirmek için ulakla birlikte giden konak işçisi (FKL, 812).

Tüyeçi: Deveci, deve çobanı III/1546.

*töyeci: Deveci (Vámb. 268) (OSTN, 790).

Teveçi (2): Develi süvari, deve süren asker; deve çobanı III/1127.

*teveçi: Moğollarda askere alma komiseri; birlikleri denetleyen kimse, müfettiş; şehir bekçisi (DTO 219); tiveci: Deveci, deve bakıcısı (ŞT 460) (OSTN, 721).

Takavcı: *Baytar, nalbant*, nalbantların tırnak kesme aleti (ŞSL, 212).

Takawçı: Nalbant III/780.

*takaoçi: Nalbant (Vámb. 255) (OSTN, 671).

Ġacırcı: Katırcı, hacırcı; kılavuz (ŞSL, 421).

Ġaçırcı: Katırcı (ŞSL, 463).

Ġacarçı/Ġazarçı: Kılavuz, yer gösterici (FKL, 876).

Ögürçi: At çobanı I/1198 (OSTN, 551).

Dürpiçi/Dörpiçi: Törpücü (FKL, 755).

Ġayrırcı: Bileyici, bıçak ve mızrağı taş ile keskin edici (ŞSL, 460).

Ġadaķçı: Çivi yapan kimse II/309 (OSTN, 302).

Ayaķçı: İçki sunan, sāķī, hizmetçi (AL, 63).

AyaĠcı: Sāķī, içki sunan kimse, hizmetçi (ŞSL, 105).

EĠinçi: Çiftçi I/700.

*ikinçi: Çiftçi, tarla ekme Ői ile ilgilenen kimse (Bdg. I: 200) (OSTN, 229).

Taraycı: Ekinci, çiftçi, yer ve tarlayı sürücü (ŞSL, 207).

TaranĠ (1): Çiftçi III/841.

*tarançi: Çiftçi, ekip biçen kişi (DTO 195); tarancı: Çiftçi, köylü (Vámb. 254) (OSTN, 688).

Tirim: Saki, içki sunan (§SSL, 270).

Têrimçi: Ekin biçildikten sonra tarlada kalan başakları toplayan kimse (FKL, 642).

Tirimçi: Toplayıcı, ot biçici, tane ve tohum toplayıcı (§SSL, 270).

Yavan: (P. d. C.) Çiftçi, çiftlik sahibi III/290.

*yavan: Köylü, çiftçi (DTO 539) (OSTN, 880).

İnekçi: Sığır çobanı, sığırtmaç I/1443 (OSTN, 286).

Surguçı: Soruşturmacı IV/771.

*sorguçı: Soruşturma yapan, araştırma yapan (DTO 353) (OSTN, 644).

Adaşcı: Kılavuz, rehber (§SSL, 31).

Adaşçı: Yol gösteren, rehber, kılavuz

Ꞑulağuz, delil [kılavuz], reh-nümā [yol gösteren, kılavuz], rehber (S.S.) I/485 (OSTN, 8).

Başcı: Yol gösterici, kılavuz, rehber, serdār (§SSL, 150).

Başçı: Kılavuz, yol gösteren (FKL, 430).

Çavcı: Kılavuz (§SSL, 301).

Bağ bıraꞑ: Kılavuz, rehber (§SSL, 152).

Bada balğa: Kılavuz, rehber (§SSL, 160).

Ꞑılğuz: Kılavuz, rehber (§SSL, 466).

Ꞑolavuz: Kılavuz, yol gösteren II/590.

*Ꞑolavuz: Kılavuz (DTO 435) (OSTN, 392).

Ꞑolawuz: Kılavuz, yol gösteren II/588.

*Ꞑolawuz: Kılavuz (Vámb. 319) (OSTN, 392).

Sözci: Söz ehli, avukat, tercüman, tilmeç (§SSL, 382).

Tilmac: Tercüman, çevirmen, dilmaç (FKL, 666).

Tilmec: Tercüman, dil bilen (§SSL, 276).

Tilmenç: Tercüman III/1390.

*tilmanc: Tercüman (Vámb. 271) (OSTN, 731).

Ağır satkucı: Pahalı nesnelere satıcı (ŞSL, 49).

Satıgıcı: Satıcı, kılavuz (ŞSL, 359).

Satıgıcı: Seyyar satıcı, tellal (FKL, 783).

Satkucı: Satıcı (FKL, 784).

Sergi: Çerçi, hırdavat, çerçici, sergici (ŞSL, 375).

Yayma: Satıcıların ufak sergisi, hırdavatçı (ŞSL, 624).

Çerçici: Gezdirmeci, gezdirerek eşya satan (ŞSL, 304).

Uşakçı: Dükkân sahibi; malları dağıtan kimse, dağıtıcı I/1774.

*uşakçi: Küçük tüccar; tuhafiyeci (Vámb. 223) (OSTN, 808).

Bozacı (2): Boza satan satıcı (ŞSL, 172).

Aşlıgçı: Erzāk mültezimi [erzak işiyle uğraşan], zahîre müte‘ahhidi [zahire işini üzerine alan] (S.S.) I/603 (OSTN, 66).

Aşlıkçı: Tahıl ambarının sorumlusu, tedarik edilen besinlerin sorumlusu I/603.

*aşlıkçi: Tahıl sorumlusu, tahıl tüccarı (Vámb. 209) (OSTN, 66).

Aşlıgıcı: Erzak tedarikçisi, ordu vekilharcı (ŞSL, 45).

Bāverci: Aşçı (ŞSL, 157).

Bavarçı/Bavurçı: Aşçı (FKL, 410).

Bawurçı: *Aşçı (Calc. Wrtb.);* Aşçılıkla ilgili bir rütbe adı (Bb. 396–10) IV/1433.

*bavurçı: Aşçı (DTO 155) (OSTN, 103).

Bekāvül (<A. +F.): *Çeşnigir, çeşnibaşı, aşçıbaşı,* divan beyi (ŞSL, 161).

Bekevül: Çeşnigir, çeşnibaşı, aşçıbaşı (AL, 176).

Pekevül/Bekevül: Çeşnici, sofracı başı, aşçıbaşı (FKL, 447).

Bükāvil: *Bekāvil, çeşnigir, çeşnibaşı, aşçıbaşı*, divan beyi. Bir beyitte geçmektedir:

Seh aldıda ikevi öyle makbul

Dīvān bigi biri biri bekāvil (ŞSL, 177).

Baḳawul: Saray mutfağında görevli kişi, bavuḳıdan daha üst bir görev IV/1437.

*baḳaul: Tatar hanedanlarının saray görevlisi; içki getirmekle görevli kimse; Mutfak görevlisi (Vāmb. 243); buḳavul: Çeşnigir (Bdg. I: 262) (OSTN, 93).

Begewül: Bir saray görevlisi (saki) IV/1581.

*bekevül: Çeşnici, sarayda yemek işi ile görevlendirilmiş kimse (DTO 158) (OSTN, 107).

Bükevül: Hükümdara çıkan yemeği kontrol etmekle yükümlü kimse, çeşnigir IV/1877.

*bekevül: (Moğ.) Hükümdara çıkan yemeği kontrol etmekle yükümlü kimse, çeşnigir (Bab. 93) (OSTN, 142).

Şölençi: Aşçı IV/1037.

*şölençi: Aşçı (Bdg. I: 676) (OSTN, 665).

Ḳasnaḳcı: Kasnak yapan usta (ŞSL, 465).

Ḳasnaḳçı: (S.S.) Halka veya çerçeve yapan II/354 (OSTN, 336).

Yöremçi³⁵: Hasır ören kimse (Calc. Wrth.) III/449.

*yöremçi: Hasır ören kimse (Bdg. II: 373) (OSTN, 922).

Ėgrimçi: Değirmenci (FKL, 385).

İlekci: Elek yapan, kalburcu (ŞSL, 133).

Egerçi: Eyer ustası, eyer yapan kimse (S.S.) I/697 (OSTN, 228).

İgerci: Eğerci, at takımı yapan (ŞSL, 123).

İgerçi: Eyerci, saraç (FKL, 379).

İtükcı: Edikci, kunduracı, çizmecı (ŞSL, 108).

³⁵ Kelimenin madde başındaki yazılışı ‘yörümçi’ şeklindedir. Bu yazılış kelimenin Arap harfli yazılışı ve kelimenin Budagov’daki yazılışı esas alınarak düzeltilmiştir (OSTN, 922).

Ötükcü: Kunduracı, çizmeci (ŞSL, 69).

Ötükcü: Çizmeci I/1265 (OSTN, 569).

Başmağcı: Ayakkabıcı, kunduracı(ŞSL, 152).

Bözci: Bezci (ŞSL, 171).

Bözci: Pamuklu bez dokuyan; bez satan (FKL, 471).

Çapçı: Pamuk atan, atımcı, hallaç (FKL, 677).

Çırpıcı: İpekçi (ŞSL, 324).

Toğmağ (3): Dokumacı, dikici (ŞSL, 250).

Toğacı: Dokumacı, dokuma ustası III/1148.

*toğacı: Dokumacı: (Vámb. 264); toğacı: Dokumacı (Bdg. I: 751) (OSTN, 742).

Toğuçı: Dokumacı, dokuma ustası III/1150.

*toğucu: Dokumacı, dokuma ustası (Bdg. I: 751) (OSTN, 744).

Tiküci: Dikici, terzi (ŞSL, 274).

Tamçı: Duvarcı, taş ustası III/1007.

*tamçı: Duvarcı, taş ustası (Vámb. 256) (OSTN, 678).

Avcağ: Avcı, şikâr-bâz (AL, 57).

Kapğan (1): Kapıcı, avcı (ŞSL, 432).

Yamcı (<Mo.+ T.): Tatar, çapar, postacı, haberci, müjdeci (ŞSL, 615).

Farfar: Tatar, çapar, çeper, postacı (ŞSL, 427).

Anmacı: Tellal (ŞSL, 62).

Enmeçi: Simsar, tellal, aracı (Calc. Wrtb.) I/751 (OSTN, 239).

Carcı: Tellal, muhbir, padişahın cülusunu halka yüksek sesle ilan edici (ŞSL, 283).

Ürdüci: Tellal, padişahın cülusunu halka yüksek sesle ilan edici (ŞSL, 98).

Tavaçı: Tellal, muhbir (ŞSL, 231).

Tülmeçi: Tellal, muhbir (ŞSL, 256).

Çavçı: Tellal, halka bağırarak haber duyuran kişi.

Dellāl, pāy-kār, kılavuz, sucı, müşevvik [teşvik eden], miyāne-rev [ortadan yürüyen], rehber, bamğulı, bāşne-pā, ökçe (S.S.) III/1936 (OSTN, 167).

Yavçı: Ziyafete ve düğüne davet edici (ŞSL, 620).

İndekçi: Konuk çağırıcı (FKL, 350).

Tilci: Haberci, casus, hafiye (ŞSL, 275).

Sivinci: Müjdeci, muhbir (ŞSL, 404).

Çomsı: Haber verici, muhbir (ŞSL, 489).

Çavgunçı (1): Muhbir (Calc. Wrtb.) (OSTN, 344).

Şilançı: Kasapların başı, reisi (Calc. Wrtb.) IV/1076 (OSTN, 661).

Şılapçı: Kasaplar kethüdası, deve kasabı (ŞSL, 413)

Boyun buran (2): Cellat, kasap (ŞSL, 185).

Çakırçı: Cellat III/1836.

*çakırçı: Cellat (DTO 278) (OSTN, 157).

Çımac (1): Cellat anlamındadır ve Luṭfi gāzeliyātında gelir;

Canımğa kıymasa nige naḳkaş şüret

Ni ma' nīdür közüngni kıldı çımac (AL, 401).

İltüzer (2): Kabilenin, ilin işlerini yoluna koyucu, düzenleyici (ŞSL, 130).

Başakçı: Ok ucu imal eden, okcu (ŞSL, 151).

Başakçı: Okçu, ok ucu yapan kimse, temrenci; başakçı, başak toplayan (FKL, 420).

Oğçı: Ok yapan; ok ve sadağı saklayan (FKL, 244).

Bükē ve bükē: Güreşçi, pehlivan (ŞSL, 177).

Böke: Güreşçi, yiğit, böke (FKL, 452).

Miyangir (<F.): Güreşçi IV/2151.

*miyangir: Güreşçi (Bdg. II: 272) (OSTN, 503).

Küreşçi: Pehlivan, küreş tutucu (ŞSL, 525).

Kürekçi: Kürek yapan kimse; kürekçi, kürek çeken kişi II/1450 (OSTN, 483).

Bizekçi: Ziyetlendirici, süsleyici (ŞSL, 192).

Bêzekçi: Süsleyen, süsleyici, bezekçi (FKL, 500).

Boyağcı: Boyacı (ŞSL, 183).

Boyağçı: Boyacı, boya yapan kimse IV/1657.

*boyağcı: Boyacı (Vámb. 250) (OSTN, 126).

Çoğul: Gıybet, şikâyetçi, *sözcü*, *avukat* (ŞSL, 316).

Haşer: Nehir ve ırmak kazmak için toplanılan işçiler (ŞSL,

Dester-hançacı (<F.+ T.) (1): Sofracı, mabeynci (ŞSL, 343).

Desterhançacı: Odabaşı III/1684.

*destarançacı: Buhara'da mabeynci (DTO 318) (OSTN, 217).

Savçacı: Mabeynci, miyancı, kılavuz, görücü (ŞSL, 369).

Argış³⁶: Tahıl ticareti, zahire ticareti (ŞSL, 37), (FKL, 196).

Ƙara Ƙulağ (2): *Tüccar*, köle (ŞSL, 439).

Ra'yet (<A.) (2): Esnaf, askerden olmayan, tüccar (ŞSL, 354).

Sawdakar: Tüccar IV/237.

*sevdâger: Tüccar (Bdg. I: 642) (OSTN, 603).

Sanağcı: Hesap işleriyle uğraşan, muhasebe edici (ŞSL, 368).

Sanağcı: Sayıcı, hesaplayıcı; sayım memuru (FKL, 790).

Ƙaşmar: Maskara, şakacı, gülüdürücü (ŞSL, 465).

³⁶ FKL'de "argış: tahıl alan tacir, bezirgân" şeklindedir (FKL, 196).

Ƙılcaɓ: Şakacı, soytarı, güldürücü (ŞSL, 467).

Ƙomaƙcı: Boş laf konuşan, güldürücü, maskara (ŞSL, 489).

Ƙaycı(2): Yay yapan esnaf (ŞSL, 623).

Ƙavusƙa: Ölü yıkayıcı, gassal (ŞSL, 638).

Ƙaƙcı: Ağlayıcı, bükā idici (ŞSL, 364).

Ƙaƙçı: Sagu söyleyen, ağlayan IV/275 (OSTN, 588).

Şügür̄ci (<Mo.+ T.) (2): Şemsiyedār, şükür̄ci (ŞSL, 410).

Şükür̄ci: Padişaha güneş şemsiyesini tutan kimse (FKL, 863).

Ētmeḡci/Ētmek̄ci: Ekmekçi (FKL, 395).

Ötmek̄ci: Ekmekçi (FKL, 247).

Şırlaƙançı: Susam yağı çıkarıcı, şırlaƙancı (FKL, 867).

Otuɓ: Kırıkçı, çıkıkçı (FKL, 247).

Su kişisi: Gemici; su adamı; yüzücü (FKL, 829).

Taban: Denizci, gemici (Calc. Wrth.) III/964.

*taban: Denizci, gemici (Bdg. I: 327) (OSTN, 667).

‘ **Allān-ber:** Taşıyıcı, hamal (FKL, 874).

Aftabaçı: İbrikçi, ibrik tutan kimse I/642.

*aftabaçı: İbrikçi, ibrik tutan kimse (Bdg. I: 64) (OSTN, 10).

Altunçı: Altın işçisi, altın işi ile uğraşan kimse I/411.

*altunçı: Altın işi ile uğraşan (Bdg. I: 81) (OSTN, 35).

Arƙançı: İpçi, urgancı, urgan yapan kişi I/296.

*arƙançı: Urgancı, halat yapan kişi (Bdg. I: 30) (OSTN, 50).

Baƙvan (<F.): Bahçıvan, baƙcı IV/1462.

*baƙvan: Baçıvan, baƙcı (Bdg. I: 232) (OSTN, 92).

Bağal: Bakkal, perakendeci IV/1438.

*bağal-bağkal: Perakendeci (Bdg. I: 262) (OSTN, 93).

Börkçi: Börk yapan kimse; şapkacı, şapka yapan kimse IV/1699.

*börkçi: Şapkacı, şapka yapan kimse (Bdg. I: 277) (OSTN, 130).

Kökçü: İlaç yapılmak üzere otlar satan kimse II/1229 (OSTN, 471).

Lağçi: Madenci, maden işçisi; (V.) duvarcı; Lağçi usta “Duvarcı ustası” III/727.

*layci: Duvar ustası (Vámb. 336) (OSTN, 489).

Luli (<F.): Sihirbaz, hokkabaz III/760.

*luli: Hokkabaz, soytarı (DTO 494); lolo: Fahişe, kaltak (Vámb. 336) (OSTN, 491).

Taşçi: Çömlekçi, çömlek yapan kimse III/944.

*taşçi: Çömlekçi (Vámb. 255) (OSTN, 696).

Temürçi: Demirci III/1135.

*temürçi: Demirci (Bdg. I: 377) (OSTN, 713).

Tünükeçi: Tenekeci III/1553.

*tünekeci: Tenekeci (Vámb. 267) (OSTN, 783).

Yapuçi: Bina yapan; duvarcı; doğramacı; mimar III/266.

*yapuçi: Duvarcı, duvar yapan kimse, dam aktaran kişi (DTO 517) (OSTN, 859).

Yarçi: Oduncu III/148.

*yarçi: Haberci, posta eri (Bdg. II: 323) (OSTN, 863).

Yipçi: Halat yapan kimse, ipçi III/530.

*yipçi: Halat yapan kimse, ipçi (Vámb. 356) (OSTN, 912).

Yonğuçi: Doğramacı, dülger III/418.

*yonuçi-yonuci: bk. yonuçi (OSTN, 918).

Yonuçi: Doğramacı, dülger III/418.

*yonuci: Doğramacı, dülger (Vámb. 355); yonıçı–yonuçi: Marangoz (Bdg. II: 386) (OSTN, 918).

2.1.6.4.1. Yasal Olmayan Meslekler

Celeb: Fahişe, kahpe kadın (ŞSL, 284).

Falgü (2): Fahişe, kahpe, köle (ŞSL, 426).

Ġar: Fahişe, kahpe, celeb (ŞSL, 422).

Ķıran (3): Katil, öldürücü, helak edici (ŞSL, 498).

Lūlī (<F.): Çengani, rakkas, köçek, celeb, fahişe (ŞSL, 561).

Lü 'lü' (<F.): Fahişe, rakkas (ŞSL, 561).

Oynaşçıl: Sevgili; fahişe, zina yapan kadın I/978.

*oynaşçıl: Çapkın, zampara (Bdg. I: 169) (OSTN, 545).

Ġuma: Kuma, cariye, odalık, dedek (ŞSL, 423), (FKL, 881).

Ķoma: Kul, cariye, Memlük (ŞSL, 488).

Ķuma: Kul, cariye, Memlük (ŞSL, 488).

Çapķucı: Çapulcu, yağma yapan III/1924.

*çapķunçı: bk. çapķunçı (OSTN, 162)

Ķarakķı: Soyguncu, haydut, hırsız II/150 (OSTN, 325).

Ķazakķı: Hırsız, çapavul (ŞSL, 446).

Ķazakķı: Yağmacı, hırsız (Calc. Wrth.) II/366 (OSTN, 352).

Oğrı: Hırsız I/1020 (OSTN, 520).

Patır (<Hind.): Dansöz

Ķalın patırlar hem kilip rakķāşlık kıldılar “Çok sayıda dansöz gelip dans ettiler.” (Bb. 475–17) IV/1176.

*patır: Dansöz (Bdg. I: 307) (OSTN, 575).

Yadaçı: Büyücü, üfürükçü, cinleri kovan kimse

Yadaçılara buyurur-miz kim yada kılgaylar “Büyücülere büyü yapmalarını söyleriz.”
(Bb. 450–10) III/210.

*yadaçı: Büyü işiyle ilgilenen kişi, büyücü (DTO 519) (OSTN, 832).

2.1.6.5. Yaşanılan Yerler

Akuşak (2): Hoca sarayı, bey sarayı (ŞSL, 51).

Ala Korgan: İhtiyāru'd-dīn kalesi olarak tanınan Herāt kalesi (FKL, 202).

Ardu/Ordu: Sultanların çadırı (FKL, 154).

Orda: Sultanların haremi (FKL, 268).

Orçın (1): Sancak, padişah çadırı (ŞSL, 358), (FKL, 268).

Örge: Padişah çadırı (FKL, 268).

Ürgē: Kale, hisar, saray; yiğit çadırı I/1839.

*örge: Küçük çadır; çadıra direk olarak kullanılan kütükler (Vāmb. 220) (OSTN, 822).

Bulcar: Bir padişah sefere gideceği zaman leşkeri toplayacağı dernek yeri. Ferhād u Şīrīn’de Hākan Yunan zemine gittiği mahalde gelür ki:

Çirikge eyleben mi’ād bulcar

Tavacı her taraf yitkürdi ulcar (AL, 203).

Serā ve serāy (<F.): Hane, saray, büyük konak (ŞSL, 373).

Hurnak: Behram-Gur için mimar Senimar tarafından Yemen’de yapılan bir köşk (ŞSL, 337).

Ark (<F.): Kale, hisar I/284.

*erk: Sarāy, hākim-nişīn [hükümdarın oturduğu yer], kal’a, bālā- hişār, iç kal’a, kaşr (ŞSL); erk- ark: Kale, hisar (Vāmb. 207) (OSTN, 54).

Erk: Hisarlarda Aḥmedek dedikleri sarp yapı ve şehir içinde padişaha mahsus olan kaleye benzer saray (AL, 34), (ŞSL, 37), (FKL, 230).

İrk: Hükümdarın sarayı, erk (ŞSL, 112).

İşik: *Dergāh, bārgāh, āstāne*, kapının dış tarafı. Bir beyitte geçmektedir:

Āgehī

Şāhlar hıdmetining ümīdi

İşiking tofrağını kıldı maqarr (ŞSL, 122).

Orun: Rütbe sahibine ait olan döşenmiş yer (ŞSL, 78).

Bitik: Buhara'ya tabi küçük bir kale ismi (ŞSL, 187).

Çaçar (<Mo.): Burc, şehrin kale bedeninden dışarıda hisarla çevrili meskûn mevzi (ŞSL, 297).

Kırkır: Türkistân'da bir kale ismi (ŞSL, 499).

Saklav: Salon, devlet erkânının dinlenme yeri, mabeyn otası, saklanılacak yer (ŞSL, 375).

Kermen (2): Kale, şehir II/1108 (OSTN, 454).

Narın (1): Kale, iç hisar (ŞSL, 579).

Tëmür Kapu: Derbent [Derbent kalesi] (FKL, 666).

Yol Atan: Türkmenlerden Salur boyunun ikametgâhı olan kale (ŞSL, 633).

2.1.6.6. Askerlikle İlgili Sözcükler

Akın: Asker (ŞSL, 51).

Akıncı: Asker bölüğü, başıbozuk sipah (ŞSL, 51).

Atlık ve atlıg: Atlı, binici (AL, 28).

Atlıg (2): Atlı süvari (ŞSL, 27).

Subay: Hafif süvari (ŞSL, 378), (FKL, 808).

Çemender (<F.) (2): Tenbel süvari (ŞSL, 308).

Katağ: Tabya, siper (ŞSL, 434).

Çağdavul (<Mo. çağdağul): Ordunun arkasında giden asker, artçı (AL, 296).

Çağdavul (<Mo.): Ordunun arkasından giden bölük, artçı (ŞSL, 296), (FKL, 680).

Çağdawul (2): Ordunun arkasından gelen birlik (OSTN, 154).

Çendavul: Askerin arkasından gelen bölük, toplayıcı (ŞSL, 308).

Cındavul³⁷: Tundar³⁸ erine derler ki asker ardında durur (AL, 308).

Çındavul: Orduda art sürücü, artçı, dümdar (FKL, 721).

Çındavul: Askerin ardında duran tundar eri (ŞSL, 331).

Sürkevül: Ordunun arkasını gözetlemeye memur olan bölük, askeri birlik (ŞSL, 381).

Sürgevül: Orduda art sürücü, artçı, dümdar, İrân deyimiyle: Çandavul (FKL, 811).

Sözavul: Firarileri taburuna ve firkasına geri döndürmek üzere memur olan şahıs (ŞSL, 382).

Sözevül: Padişah sefere çıkınca sefer ehlinde şehirde kimse komayan, çıkarıcı ve leşkerin ardını süren kimse kalırsa leşkere yetiştiren malum kimse (AL, 362).

Süzewül: Geride kalan veya firar edenleri yakalayıp toplayan subay IV/844.

*sözevül: bk. sözewül (OSTN, 653).

Heravul: Kılavuz, öncü askeri birlik (ŞSL, 589).

Yurtavul ve yurtağıl: Önde ılgar ile giden süvari, öncü askeri birlik (ŞSL, 627).

Yortağul: Soygun ve hayvan kaçırmak için gönderilen atlı birlik (Calc. Wrtb.) III/427.

*yortağul: Yağma etme için kullanılan atlı birlik (Vámb. 353) (OSTN, 919).

Yasavul (2): Hanın hassa alayı (ŞSL, 604).

Erewül: Öncü, ileri birlik, ileri karakol I/755 (OSTN, 242).

Çoruman: Ordunun arkasını gözetmeye yarayan memur (ŞSL, 479).

Çuruman: (P. d. C.) Artçı, yürüyüş durumunda bulunan bir askerî birliğin güvenliğini sağlamak için arkadan gelmek üzere bırakılan kıta, dümdar II/937.

*çuruman: Artçı, artçı birlik (DTO 429) (OSTN, 433).

³⁷ Çındavul [< Mo. çağdağul]: Artçı asker, askerde art sürücü (LN, 924).

³⁸ Tundar: Dümdar, arkayı gözetken, koruyan asker (TS, 5.Cilt, 2009: 3854).

Berles: Cesur, kahraman (Calc. Wrth.); bir Özbek boyu; *ordu başı*, *ordu komutanı Barlas ma'nisi sipah-sālār timek bolur* “*Barlas, ordu komutanı demektir.*” (Abg. 39) IV/1603 (OSTN, 110).

Bervancı: Ordu komutanı IV/1605.

*bervancı: Mühürdar; ordu komutanı (DTO 157) (OSTN, 110).

Yurtçı: Kılavuz gibi yol emniyetini sağlayan ordu, kervanbaşı (ŞSL, 627).

Paçı: Piyade askeri (ŞSL, 199).

Tabın: Bir bölük asker, hassa bölüğü (ŞSL, 205).

Yasaķı: Asker, er, nefer III/217.

*yasaķı: Asker (DTO 525) (OSTN, 871).

Alaman: Düzensiz, başıbozuk askeri birlik (ŞSL, 53).

Alamançı: Yağmacı, çapulcu (FKL, 198).

Sarıca (1): Düzensiz, başıbozuk, başsız asker (ŞSL, 362).

Bārıķ-ı Berberi: İskender'in ordusunda bulunan ve Dārā'nın dokuz savaşıcısını tek tek öldüren asker (FKL, 429).

Çerik³⁹: Ordu, çeri (FKL, 689).

Çeri ve çerig: Asker (ŞSL, 305).

Cirig (2): Asker (ŞSL, 288).

Çarge ve çerge (2): Asker, askeri rütbe (ŞSL, 295).

Çerge (2): Asker, askeri rütbe (ŞSL, 304).

Çirig: Asker, ordu (ŞSL, 325).

Çirik: Asker, ordu (AL, 304).

Çerikçi: Savaşçı, asker III/1968.

*çerikçi: Asker (Bdg. I: 475) (OSTN, 176).

³⁹ Krgz. Tr: Çerik/ Çerüü (262).

Ceride: Çöl askeri, yüksüz hafif asker (ŞSL, 284).

Cerrār: Kalabalık ordu (FKL, 690).

Dabğur/Dabğur: Bölük, tabur (FKL, 741).

Yaya ve yayağ: Piyade, yaya (ŞSL, 622).

Ƙorcu: Silahşör, süvari, cebeci (ŞSL, 475).

Ƙurçî (1): Farsların soylulardan oluşan süvari birliğı

Ƙurçî başı “Süvari birliğinin komutanı” II/955 (OSTN, 429).

Mergen: Tüfengci, nişaneci (ŞSL, 566).

Sipā (<F.): Alman ve asker sipahi, tabya, siper (ŞSL, 393).

Sipayi (<F.): Sipahi, asker IV/727.

*sipāhī: Sipahi, asker (Bdg. I: 619) (OSTN, 627).

Bölük: Bir alay (ŞSL, 182).

Ğol [<Mo. ğoul]: Askerde saf ve alay (AL, 375).

Çoçun: Konuk, sefer yapan (FKL, 711).

Ƙoşun: Askerde saf ve alay, çerig (AL, 412), (ŞSL, 484).

Aşlığcı: Erzak tedarikçisi, ordu vekilharcı (ŞSL, 45).

Aşlığçı: Erzāk mültezimi [erzak işiyle uğraşan], zahîre müte‘ahhidi [zahire işini üzerine alan] (S.S.) I/603 (OSTN, 66).

Aşlıkçı: Tahıl ambarının sorumlusu, tedarik edilen besinlerin sorumlusu I/603.

*aşlıkçı: Tahıl sorumlusu, tahıl tüccarı (Vámb. 209) (OSTN, 66).

Otarcı (2): Ordu vekilharcı, alay emini (ŞSL, 65).

Yasal: Askerin alayı, asker düzeni, safı, sırası (AL, 483).

Çapçı: Sürücü, akıncı (ŞSL, 292).

Çapğun: İlğar ve akın etmeye derler, iki askerin çarğacı (AL, 289).

Çapğunçı: Yağmacı, akıncı (FKL, 678).

Çapğuncı: Akıncı, sürücü (ŞSL, 293).

Çapķucı: Çapulcu, yağma yapan III/1924.

*çapğuncı: bk. çapķunçı (OSTN, 162)

Çapavķı: Akıncı, yağmacı, çeteci (FKL, 677).

İlgar: Müfreze, muhabere anında her tarafa sevk edilen muhafaza ve ihtiyat askeri (ŞSL, 132).

İlgarcı: Akıncı, yağmacı (ŞSL, 132).

Cuvanķar: Ordunun sol kanadı IV/175.

*cuvanğar: Ordunun sol kanadı (DT 289) (OSTN, 153).

Cuvanķuļ: bk. cuvanķar IV/175.

*cuvanķol: Ordunun sol kanadı (DT, 289) (OSTN, 153).

Çunğar: Askerde sol kola derler (AL, 318).

Baranğar⁴⁰: Ordunun meymenesi, sağ tarafı (ŞSL, 160), (FKL, 415).

Buranğar: Ordunun sağ kanadı. Buranğar ve cuvanğar ong kol ve sol kol “Buranğar ve cuvanğar, sağ kol ve sol kol” (Bb. 266- 7) IV/1819.

*buranğar (< Moğ. barağun ğar): Ordunun sağ kolu (kanadı); üç ana birlikten biri (Bab. 141); borunğar: Ordunun ön birliğı (Vámb. 247).OSTN, 136).

Behrādün: Meymene, ordunun sağ yönü ve koşunu ön tarafı ve sağı (ŞSL, 185).

Bögrekci: Savaş anında sağ ve sol tarafa tertip edilen asker (ŞSL, 177).

Bögrekçi: Ordunun sağ ve sol kanadındaki askerler. Sağ kanada Sağ bögrek, soldakine Sol bögrek de denir (FKL, 475).

Böyrekeçi: Ordunun merkezi ile iki tarafına konulan asker (ŞSL, 184).

⁴⁰ FKL'de “baranğar: Moğ. ordunun sağ kanadı; [sağ kol, sağ taraf]” anlamındadır.

Büyreği: Ordunun kanatlarındaki askerler; süvari öncüsü

Ong büyreği ve sol büyreği “Sağ kanat askerleri ve sol kanat askerleri” (Abg. 174) IV/1875.

*büyreği: Ordunun öncü birlikleri (DTO 179) (OSTN, 146).

Büyrençi: bk. büyreği IV/1875.

*büyrençi: Ordunun öncü birlikleri (DTO 179) (OSTN, 147).

Aravul: Seferde orduya kılavuz ve rehberlik yapan asker, sipah (ŞSL, 33).

Buğavul: Pusu; pusudaki birlik; vergi damgası vurulmayan malların geçmesine izin vermeyen gümrük askerleri IV/1803.

*buğavul: Çeşnigîr, çeşnici başı (‘bükevül’ kelimesinin doğru telaffuzu ‘buğavul’dur.) (Bdg. I: 262) (OSTN, 133).

Çapavul: “[akın, çapul, yağma]; Akıncı, çapulcu (FKL, 677).

Erevül: Ordunun hareket sırasında önde gidenler, ordunun öncüleri, öncü bölüğü, çarkacı (FKL, 229).

Hirvul ve hiravul [<Mo. hiregül]: Harpte ön safta savaşan kıta; öncü, öncü bölüğü (AL, 471).

İr evvel: Kılavuz, ordunun önünde giden, öncü (ŞSL, 111).

İrewül: Öncü birlik, ön saflarda olan; ileri karakol I/1457 (OSTN, 288).

Atsız (3): Atsız süvari (ŞSL, 27).

Car (2): Askere sefer haberini ulaştırın kimse (AL, 292).

Çazağ (2): Deniz eri, levend (AL, 386).

Tat (2): İşsiz levend takımı (AL, 210).

Çara çerig: Seyyare askeri, başıbozuk sipah (ŞSL, 438).

Orda: Hanların ve devlet büyüklerin karargâhları (ŞSL, 75).

Süren⁴¹ ve sürün: Hücüm, asker sevki, savaş ığlığı (AL, 359), (SSL, 380), (FKL, 823).

Oratlaşmak: Askerlerin kondukları yerde diğerlerini tanımak üzere bağrışmaları, askerler arasında karşılıklı parola söylemek (SSL, 74).

Uranlaşmak: Ordunun iniş sırasında kendi boyunu bulmak için onlara bildikleri bir simgeyle seslenmek (FKL, 266).

Cayılđan: Ordunun iniş sırasında Koğrat boyu kendi boyunu bulmak için onlara bu sözle seslenir (FKL, 687).

Urum: Askeri ilminde ustalık ve becerikliliği alışkanlık edinen Hristiyanların bir bölüğü (SSL, 79), (AL, 140).

Atkulaş: Harp, savaş (SSL, 27).

İlçileş-: Bir diğerine elçi gönderip muhabereye girişmek, savaşmak (SSL, 131).

Noyan, Noyın: *Şehzade*, başkomutan (SSL, 581).

Çāvuř: Çavuş, bir rütbe ismidir (SSL, 301).

Yasavul: Çāvuř (AL, 484).

Tuğağcı: Sancaktar, tuğ sahibi, bir tümen askerin komutanı (SSL, 247).

Tuğacı: Bayraktar, sancak taşıyan; haberci III/1431.

*tuğacı: Bayraktar, sancak taşıyan (DTO 236) (OSTN, 762).

Tuğçı: bk. tuğçı III/1434.

*tuğçı: Sancaktar, bayraktar (Vāmb. 263) (OSTN, 762).

Tuğluğ: Bayraktar III/1433.

*toğluğ: Bayraktar, bayrak taşıyan kimse (Vāmb. 264) (OSTN, 763).

İrvam ve irum: Askeri okulda manevra öğretmeni, ordu kumandanı (SSL, 114).

Bolcar ve Molcar (<Mo.): Askeri içtima edecek yer (SSL, 180).

Toğtaş: Yüksek kalede askerin ineceği ve bineceği yer (SSL, 250).

⁴¹ Süren kelimesi, SSL’de sadece “süren” şekliyle geçmektedir.

Olcar: Haber, hadise; *asker yığma* (ŞSL, 93).

Tançal: Celb, tadat alanında toplanmak için askere haber verilmesi (ŞSL, 230).

Tunçal/Tunçal: Toplanması için askere haber vermek (FKL, 573).

Buştırma: Düşmanın gerisine pusuya yatırılan asker (ŞSL, 177).

Tolğama: Pusuya yatan asker, gizli (ŞSL, 255).

Birk: Sıkı, sağlam; *Orta Asya'da askerin muhafazası için bir çeşit eylem ve tenbih* (ŞSL, 190).

Tağar (2): Askere maaştan başka verilen erzak (ŞSL, 227).

Dalay (<Mo.): Deniz; büyük fevç, büyük bölük, büyük topluluk, büyük kalabalık; *hizmet karşılığında askerlere verilen devlete ait mülkler* (FKL, 744).

Calduy/Çuldu: Ödül, yapılan yiğitlikten dolayı verilen armağan (FKL, 694).

Çuldu: Mükâfat için verilen (at, deve, sığır) savaşçıların eline geçen ganimet (ŞSL, 319).

Cebe (2): Silah ambarı, cephane (ŞSL, 283).

Cibe (<Mo.): Kalkan, siper, cephane, silah ambarı. Bir beyitte geçmektedir:

Cib-hāneside yarağlar tel

Dārū ile mültaqi mükemmel (ŞSL, 287).

Tümen: On bin, sancak, kaza. İran şahlarının bir tür altın ve sikke rütbesidir (ŞSL, 258), (FKL, 600).

Çing: Asker noktası (ŞSL, 331).

Kernāy: Asker düdüğü (ŞSL, 512).

Olca: Kazanç; savaşta düşmandan ele geçirilen mal, ganimet (FKL, 285).

Toyumluk: Savaşta düşmandan ele geçirilen ganimet (FKL, 626).

Ḳavğunçî (2): Düşmanı takip etmekle görevlendirilen alay

Songıça Ḳavğunçî bardı özin deryāğa saldı ğarḳ boldı “Arkasında onu takip eden bir alay vardı; (kurtulmak için) nehre atladı; (orada) boğuldu.” (Bb. 36–23) II/473.

*Ḳavğunçî: Takip birliği, düşmanı takip etmekle görevli askerî birlik (DTO 411) (OSTN, 344).

Teveçi (1): Birliği denetleyen kimse, birlik denetçisi

*teveçi: Moğollarda askere alma komiseri; birlikleri denetleyen kimse, müfettiş; şehir bekçisi (DTO 219); tiveci: Deveci, deve bakıcısı (ŞT 460) (OSTN, 721).

Zembürekçi: Topçu, topçu eri IV/898.

*zemburekçi: Topçu, topçu askeri (Vámb. 291) (OSTN, 937).

2.1.6.7. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alametleri İle İlgili Sözcükler

2.1.6.7.1. Ferman-Buyruk

Altun Bilge⁴²: Fermān, yarlıĝ, padişah-ı Türkiyye (ŞSL, 54), (FKL, 199).

Ḳara tamĝa: Türkistān padişahlarının fermanı, yıllık (ŞSL, 438).

Buyruĝ: Fermān, yarlıĝ, padişah buyruĝu (ŞSL, 184).

Buyruḳ (1): Buyruk, emir (FKL, 479).

Buyrultu: Hüküm kâĝıdı, hükmün yerine getirilmesi sırasında izzet ve hürmet için verilen ferman tezkeresi (ŞSL, 184).

İĝür-: Ferman buyurmak, hükmü geçmek. Bir beyitte geçmektedir:

Ḳamse- i Nevāyī

Süleymān kim iĝürdi ins ü cindin

Anıĝ fermānı irdi bir nekırdin (ŞSL, 128).

Paḳza (<Çin.) : Hüküm, karar IV/1125.

*payza: Hüküm, hükümdarın emri (Bdg. I: 311) (OSTN, 575).

⁴² FKL’de “Türk padişahlarının vergiler ve divan hesap işleriyle ilgili fermanları ve yarlıkları” anlamındadır.

Yarlıg: Ferman, yarlık (ŞSL, 600).

Turgun: Yazılı emir, buyruk; han tarafından verilen yazılı buyruk III/1458 (OSTN, 767).

Türe (1): Ādet ve kanun anlamındadır (AL, 260).

Tura ve töre (2): Töre, adet, kanun (ŞSL, 237).

Topçın/Tobçın: Çengiz Han'ın yasa-namesi (FKL, 596).

Çavalat- : Danışmak, meşveret, kingeş (301).

Kingeş: Danışma Meclisi, görüşme, danışıp anlaşma (AL, 434), (ŞSL, 545).

Qurıltaı: Moğolların büyük millet toplantısı (Calc. Wrtb.) II/926.

*quriltay: Moğol ülkesinde yapılan büyük toplantı (DTO 429) (OSTN, 430).

Qurultay (<Mo.): Meclis, toplantı (ŞSL, 479).

Tutqar: Kingeş, Danışma Meclisi (ŞSL, 235).

Törtüb: Toplanılacak yer, meclis (ŞSL, 238).

Cankı: İş, meşveret, danışma (ŞSL, 283).

Ĝarvik: Devre, meclis, toplantı yeri (ŞSL, 422).

Algın: Toplantı, birlik, cemiyet

Cem'iyet, toplanmış, enbüh [meclis, kalabalık] (S.S.) I/396.

*algın: (ŞSL); algın: Toplantı (Bdg. I: 84) (OSTN, 29).

Serde: Meclis, toplanılan yer (FKL, 785).

Yusun: Üslup, ādet, kanun, töre ve serv ü sāmān endām anlamındadır. Münşeāt'da yirmi ikinci mektupta gelir:

Buyruk yusunı ' arzğa yitkürildi (AL, 500).

2.1.6.7.2. Vergi-Haraç

Algıt (1): Vergi, ücret; rüşvet I/396.

*algut: Vergi, haraç (Vámb. 213) (OSTN, 30).

Algüt⁴³: Ahaliden hükümet tarafından toplanılan harç (ŞSL, 56), (FKL, 202).

Salğıt: Vergi, arazi vergisi IV/365.

*salğıt: Vergi, arazi vergisi (Váb. 294); salgut: Vergi (DTO 339) (OSTN, 591).

Salğut: Salyane, salık, zekât, miri vergi (ŞSL, 366), (FKL, 789).

Salğun: Elçilik; yetkilendirilme; vergi; ağır malların nakliyesi IV/365.

*salgun: Vergi; elçilik (Bdg. I: 690); salgut: Yabancı ordularla konuşmakla görevli kimse (DTO 339) (OSTN, 591).

Bâc (<F): Gümrük, haraç, vergi (ŞSL, 146).

Bay oğlı (2): Vergi, haraç (ŞSL, 158).

Birgü: Virgü, vergi, haraç (ŞSL, 190).

Dud pulı: Devletin sıkıntı zamanında her evden aldığı vergi (ŞSL, 346).

Cürmâne: Ceza, suçludan alınan para cezası (FKL, 690).

Dürme: Hacılardan alınan bir tür vergi (ŞSL, 346).

Hakķ hulasa: Gümrük, haraç (ŞSL, 333).

Kağcür: Vergi, haraç (ŞSL, 465).

Tağmaç (2): Damga ve gümrük vergisi (ŞSL, 227).

Ra' yetcılık (<A.+ T.): Çiftçi ve esnaftan alınan vergi (ŞSL, 354).

Salık: Vergi, harç, eser, iz, nişan (ŞSL, 367).

Tapu (1): Senet, delil(ŞSL, 205).

Qalan: Vergi, haraç (Kırım Hanlığı yarlıklarında) II/230.

*qalan: Haraç, cizye, vergi (Bdg. II: 21(OSTN, 307).

⁴³ FKL'de "ordu tarafından vergi olarak vilayetlerden alınan tahlıl" anlamındadır.

Zekat (<A.): Zekat; vergi IV/884.

*zekat: Zekat, İslām dinine göre her yıl malının 40'ta birini fakirlere verme

(Bdg. I: 605) (OSTN, 937).

2.1.6.7.3. Bağış-Ücret

Culdu (<F.): Yeniçerilerin aylıklarına yapılan ücret artışı. Bir yiğit cenkte bahadırılık eyleye veya hünerli bir kişi nadir bir işi işleyince verilen ödül (AL, 317).

Çuldu: Mükāfat için verilen (at, deve, sığır), savaşçıların eline geçen ganimet (ŞSL, 319).

Savgat⁴⁴ (<Mo.): Yeniçerilerin aylıklarına yapılan ücret artışı, hediye (AL, 344), (ŞSL, 370), (FKL, 806).

Ḳapçur: Yazma görevi için kâtiplere verilen maaş (ŞSL, 462).

Kündelik: Gündelik, yevmiye, günlük ücret II/1444 (OSTN, 481).

Tölek: Zarar, ödemeler, borç ödeme (ŞSL, 254).

Tölük (1): Ücret, ödeme; geçinme (Calc. Wrtb.) III/1262.

*tölük: Ücret, ödeme (DTO 242); tölük: Şeftali (Bdg. I: 405) (OSTN, 759).

2.1.6.7.4. Hediye-Armağan

Ögülge: Bağış, ihsan, armağan, ödül (FKL, 283).

Savurğa- : Birisine bir hediye veya 'in'am ve ihsan takdim etmek (ŞSL, 370).

Soyurğa- : Lütfetmek, ihsan etmek, bağışlamak, armağan etmek (FKL, 832).

Savurğay: Hil'at ve pîş-keş verir ve Yeniçerilerin aylıklarına zam yapar, ihsan eder demektir ve bir padişah tarafından mülk vermeye de derler ki Vaqfiyye dibâcesinde tevḥîdde gelir:

Kim ol birni örter celâliyyeti

Bu birni savurğay cemâliyyeti (AL, 344).

Soyurğal⁴⁵: Daimi ihsan ve inam, bahşış ve ikram (ŞSL, 392), (FKL, 841).

⁴⁴ AŞ: Sovğat/Sovğat (133b/134a/619). Bk. Sovğat/Sovğat// SG: Savğat (913)// Krgz. Tr: Sooğa/Sooğat (660)// YUyg. Tr: Savğa/Soğa (342/357)// Trkm. Tr: Sovgat (584) (FKL, 806).

⁴⁵ FKL'de "Soyurğal: lütuf, ihsan, bağış, armağan; padişah tarafından hizmet karşılığında kişilere verilen arazi" anlamındadır.

Soğat: Hıl'at, hediye ve ihsan etme. Mecâlisü'n- Nefâ'is'de ikinci meclisde Şeyh Kemâl türbeti vaşında gelir ki:

Menziliğa barıp tuhfe ve teberrük soğat yosunu bile yıpardı (AL, 363), (ŞSL, 384).

Sovğat/Sovkāt: Armağan, hediye (FKL, 805).

Sova: Sovğa, armağan, hediye (ŞSL, 378).

Tansug: Armağan, hediye (ŞSL, 217).

Tartıg: Hediye, armağan (ŞSL, 208).

Yarılgāş: Hediye, armağan, bağış, ihsan (ŞSL, 600).

Tegişmiş: Sultanların huzuruna hediye taktim eyleme (ŞSL, 228).

2.1.6.7.4. Hükümdarlık Alametleri

Ġuz (3): Hüsrev bin Kara Han'ın âlemi (ŞSL, 422).

Sancaq: Bayrak, 'alem, tuğ (ŞSL, 368).

Baydaq: Bayrak, sancak IV/1430.

*baydağ: Bayrak, sancak (Vámb. 244) (OSTN, 104).

Bağnaq: Moğolların külahlarına ve elbiselerine diktikleri bir çeşit dantel ve nişane (ŞSL, 161).

Sorğuç: Tuğ (ŞSL, 380).

Tuğ (1): Kıtas kuyruğundan sancak ve bayrak ucuna takılan tüy ve kıl (ŞSL, 247).

Çökme: Bayrak, 'alem, sancak, tuğ (ŞSL, 318).

Görküz: 'Alamet, eser, nişane (ŞSL, 552).

Ra'yet (<A.) (1): Sancak, bayrak (ŞSL, 354).

Yalav: Bayrak, sancak, külahın etrafına tutturulan kırmızı ipek parçası (ŞSL, 612).

Yelev: Bayrağı dikme, tuğ işareti (ŞSL, 625).

Çoq: Ateş kuru; *Kalmakların başlıklarına diktirdikleri püskül. Bundan dolayı da sultanların yazısında Kalmak valilerinin lakabı 'başı çokluk ulusnriğ uluğ töresi' diye yazılır* (FKL, 711).

Caga: Hakanlara mahsus taç (ŞSL, 284).

Cığa: Tac, sorguç (ŞSL, 289), (FKL, 730).

Çelenk: Sorguç, tac, t̄ac-ı dabalğa (ŞSL, 307), (FKL, 694).

Tic̄ān (<A.): Taçlar, değerli taşlarla süslü başlıklar (FKL, 650).

Yuşkılı: Padişahların giydikleri kırmızı tepeli otağa, bir tür taç (ŞSL, 630)

Tomağa: Hanların başlığına takılan kuş tüyü III/1235.

*tomağa: Kadın başlığı; kürklü başlık; doğan veya şahin kafasından yapılan başlık; askerlerin başlıklarına taktıkları kuş tüyü (DTO 245) (OSTN, 748).

Şükür: Şemsiye, padişahın başı üzerine tutulan güneşlik, gölgelik (FKL, 863).

Gök taş: Semerkant kalesinde Emir Timur Gurganinin tahtındaki altın işlemeli bir taş (ŞSL, 554).

2.1.6.8. Zenginlik-Fakirlikle İlgili Sözcükler

Barlıg: Varlıklı, akçalı (AL, 170), (FKL, 412).

Bay: Zengin (ŞSL, 157), (FKL, 425).

Bayundır (Mo.): Zengin, nimeti bol (FKL, 432).

Zengin: Gani, bay, zengin (ŞSL, 356).

Puldar (<F.): Paralı, para sahibi, zengin IV/1379 (OSTN, 580).

Cet (<F. Cat): Çingene (AL, 291).

Cığan: Yoksul, züğürt, iflas etmiş, batkın (FKL, 730).

Çığan (1): Fakir, yoksul (ŞSL, 327).

Çığay: Fakir, yoksul III/2109.

*çıgay: Fakir (Bdg. I: 506) (OSTN, 179).

Çirgelik: Büyük çadır sahibi (ŞSL, 325).

Geda (<F. Gadāy): Yoksul, fakir (AL, 422).

Kaşşak: Fakir, parasız (ŞSL, 448).

Urumcı: Fakir, yoksul (ŞSL, 79).

Urunçı/Orunçı (<Mo.): Dilenci (FKL, 270).

Yarlı: Fakir, geda (ŞSL, 600).

Yarlılık: Fakirlik III/144.

*yarlilik: Fakirlik, yoksulluk (Vámb. 345) (OSTN, 867).

Yırlıg ve yirlik: Sefil, fakir (AL, 499).

Yohsul: Fakir, muhtaç (ŞSL, 627).

Yoşul: Yoksul, bir şeye ihtiyacı olan kişi III/408.

*yoşul: Yoksul, fakir (DTO 547) (OSTN, 916).

Yoşız: Fakir, yoksul III/408 (OSTN, 916).

Zügürd: Zügürt, yoksul, zavallı IV/921.

*zügürd: Yoksul, fakir, zavallı (DTO 332) (OSTN, 940).

Çolçı: İsteyen; dilenci II/602 (OSTN, 392).

Tilemçi: Dilenci III/1384.

*tilemçi: Dilenci (Bdg. I: 373) (OSTN, 730).

Tilenci: Dilenci, fakir (ŞSL, 276).

Tilençi: Dilenci (FKL, 662).

Çuduş: Derviş, dilenci II/1006.

*çuduş: Derviş (DTO 424); çuduş [çodoş]⁴⁶ (OSTN, 420).

2.1.7. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler

2.1.7.1. Sosyal Yaşamda Mekân

Ağıl ve ayıl: Mandıra, davar ve koyun sürüsü toplanıp yuvarlak durduğu halde etrafına çekilen avlu (ŞSL, 49), (FKL, 193).

Avıl: Mesken eylenilen yer, köy, ağıl (ŞSL, 91).

⁴⁶ Ignaz Kúnos, kelimeyi “çodoş” şeklinde almıştır (Kúnos; 1902: 133) (OSTN, 420).

Avul: Avıl, ağıl (ŞSL, 100).

Āḥūr (<F.): Ahır, seyishāne (ŞSL, 301).

Aran: *Ağıl, ahır.* Kuş ve av hayvanlarının geçiş yollarına konulan ve çakılan kazıklar (ŞSL, 33).

Aran (2): Hayvanların yatması için yapılan alan, ağıl (FKL, 228).

Ḳarḳunāḳ: Ağıl, meralardaki hayvan sığınağı (ŞSL, 443).

Ḳora: Ahır; ağıl (sığır için) II/550.

*ḳora: Ahır, dam; sığınak (Vámb. 316) (OSTN, 402).

Ḳotan (1): Ağıl, çit II/606 (OSTN, 410).

Ḳutan (2): Mandıra, ağıl, etrafı çevrili koyun yatan yer (ŞSL, 472).

Bincik yam (Mo.) (2): Çapar evi, ulak atlarının barındırıldığı konak yeri (FKL, 450).

Angız: Atsız, hasılatı henüz biçilmiş tarla (ŞSL, 62).

Atız: Mezra, tarla, parça yer (ŞSL, 28).

Cölge: Verimli güzel ova (AL, 316).

Çülge/Cülge: Yeşillik alan; [iki dağ arasındaki düzlük, ova] (FKL, 707).

İkin: Ekin, yani mezra anlamındadır (AL, 96), (ŞSL, 129).

Ḳorya: Koru, bağ, bağçe (AL, 407).

Öleng: Yeşillik alan, sebze tarlası anlamındadır ki Ḥayretü'l- Ebrār'da şıfat-ı baharda gelir:

Ḳök öleng eṭrāfida gūna verd

Encüm ile dāyire-i lāciverd (AL, 152).

Öleng (1): Yeşil alan; çimenlik; çayır, çimen; sebze, yeşillik; yeşil ot (FKL, 286).

Tarıḳ: Ekilecek tarla, mezra (AL, 215), (FKL, 524).

Tela ve tala (<Mo.): Yeşillik, yeşil alan (AL, 221), (ŞSL, 213).

Tala: Yeşil alan, yeşillik, çayırılık (FKL, 529).

Taħıl (2): Sulu yer, pirinç ekmeğe uygun yer (ŞSL, 207).

Çurğa (2): Yer, geniş yayla (ŞSL, 312).

Kendirlik: Keten ve kendir ekilen yer (ŞSL, 520).

Yileklik: Yaban mersini bakımından zengin yer III/519 (OSTN, 911).

Kölçe: Kırsal yerleşim yeri, mezra (ŞSL, 530).

Yazı: Ova, bozkır, boş ve açıklık yer (ŞSL, 603).

Cirib (<A.): Dönüm, yol, ölçü (ŞSL, 288), (FKL, 729).

Çirib: Dönüm anlamındadır ki bağda ve mezrada kullanılır (AL, 302).

Ulağ ve ulak (2): Su mecrası (ŞSL, 91).

Takır: Su için çobanların müracaat ettiği yer (ŞSL, 212).

Ƙamurğa: Av bölgesi, av yeri II/489 (OSTN, 312).

Arış: Marangoz dükkāni, dokuma tezgāhı üzerine atılan argac (ŞSL, 39).

Ketek: Tavuk kümesi (AL, 421), (ŞSL, 514).

Şudurun⁴⁷: Şadırvan (AL, 371).

Çağırma: Şadırvan, şemsiye (ŞSL, 297).

Ucar (1): Bir çeşit odun pazarı (ŞSL, 69).

Uçar/Ucar: Pazar, çarşı, alışveriş yeri (FKL, 251).

İfka: Pazar kurulan panayır yeri (ŞSL, 108).

İtka: Pazar yeri, pazar meydanı I/1504 (OSTN, 276).

Aytka: Kutlama yeri; pazar yeri I/47.

*aytka: Pazar yeri, meydan (Vámb. 230) (OSTN, 83).

Avlak: Av yeri, avlanacak yer (ŞSL, 92).

⁴⁷ Şüdrün (< Mo. ři(g)üder, sigüder(i)): řādirvān (çiy, kırağı) (LN, 1003).

Şudrun: řādirvān (ÇTS, 1051).

Ƙışlak: Kışın barınılacak yer, karye (ŞSL, 505).

Ƙuşlak: Kuş avlanılan yer, bölge II/1029 (OSTN, 436).

Pelâl (<F.): Anbar zemini, zahire gömecek yer (ŞSL, 201).

Telek: Anbar zemini, zahire gömecek yer (ŞSL, 228).

Tenige: İpek dokuma atölyesi (ŞSL, 230).

Tuşşu: Ölü yıkama yeri, gasilhane (ŞSL, 245).

Tüşken: Hamamın külhanı ve hamamı ısıtmak için ateş yakılan yeri, köşesi (ŞSL, 245).

Tim ve tüm: Kapalı bina, çarşı, bedesten (ŞSL, 277).

Künde (2): Orta Asya'da bir hapisane (ŞSL, 534).

Boza-ḥāne: İçki yeri, meyhane (FKL, 481).

2.1.7.2. Sosyal Yaşamda Kişilikler

Alab: Yürekli, yiğit, kahraman (FKL, 236).

Alıb: Kahraman, yiğit, alp (FKL, 197).

Erlık (1): Cesaret, mertlik, erkeklik I/788.

*erlik: Erkeklik; yiğitlik, cesaret, yüreklilik (Vámb. 232) (OSTN, 247).

İrlik ve irenlık: Erlık, yiğitlik, cömertlik, erkeklik çağı (AL, 83).

İrlik: Mertlik, cömertlik, erkeklik çağı (ŞSL, 111).

Eren (1): Yetenekli, cesur; kibar adam I/757 (OSTN, 241).

İr ve ayr: Erkek, *er kişi*, apışka (ŞSL, 111).

Er: Kişi; erkek; yiğit; koca (FKL, 228).

Ēr/Ēren: Er, erkek; *erkin kişi; yiğit*; (Ēr) koca (FKL, 346).

Ƙılav: Kılınacak, eylenecek nesne. *İnsanda cüsseli ve bahadır. Kılıçta keskin, tolgada yaldızlı parlak kimse* (AL, 401).

Tilev: Yiğit, yürekli (FKL, 662).

Cirig (1): Kuvvetli, bahadır (ŞSL, 288).

Yiğit: Yiğit, genç adam, delikanlı III/510.

*yigit: Genç adam; asker, silahlı adam (DTO 557) (OSTN, 910).

Ökte: Kuvvetli, bahadır, pehlivan (ŞSL, 89).

Öktem: Namli, meşhur, bahadır, kuvvetli (ŞSL, 89).

Şağ: Güçlü, kuvvetli; cesur; becerikli IV/926.

*şay: Güç sahibi, zengin; yararlı (DTO 376) (OSTN, 658).

Batu: Usta, mahir (ŞSL, 146).

Batur: Kahraman, bahadır (ŞSL, 146).

Bürnâ: Yiğit, delikanlı, genç (FKL, 441).

Cürre (2): Her şeyin küçüğü; yürekli, yiğit; çabuk, çevik, atik (FKL, 690).

Koçalağ: Kahraman (ŞSL, 474).

Mergavul: Bahadır, kahraman (ŞSL, 566).

Mergawul: Cesur, kahraman, yiğit IV/2093.

*mergaul: Cesur, kahraman (Vámb. 338) (OSTN, 501).

Şıpāl (<F.): Bahadır, kahraman, sālār (ŞSL, 411).

Mağar: Genç adam, civan, yiğit (Calc. Wrtb.) IV/1994.

*mağar: Genç adam, yiğit (DTO 495) (OSTN, 493).

Tetik: Delikanlı, kuvvetli, yakışıklı, güzel görünümlü kişi (ŞSL, 223).

Ķingğır: Direnç gösteren; cesur, cesaretli II/857 (OSTN, 368).

Turlağ: Sakalsız genç, civan, delikanlı (ŞSL, 239).

Atışlığ: Ok atımında usta, mahir kimse (ŞSL, 28).

Tup çımış: Usta, âlim, danışment, bilgili (ŞSL, 233).

Tuzun: Tosun, güzel huylu, necip, sevgili, güzel bir çocuğa söylenen söz (ŞSL, 243).

Tusun (2): Soyu ve nesli güzel olan kimse (ŞSL, 244).

Ciber (2): Çalâk ve zeki insan. Bir beyitte geçer:

Şeh kaşıda bolur irdi her rûz

Çiver kişi irdi ol dil efrûz (ŞSL, 287).

Bilgüçi: Uzman, ehil, iş erbabı IV/1769.

*bilgüçi: Bilici demektir (Vél.-Zer. 143) (OSTN, 116).

Çelbiş: Mahir, üstat, olgun kimse, maharetli kimse, bilgili

Māhir, üstād, kāmīl, hāzıq, birinci, dānā (S.S.) III/1982 (OSTN, 173).

Çelpiş: Becerikli, mahir; çevik, atik III/1981.

*çelbiş: bk. çelbiş (OSTN, 174).

Darhan: bk. Tarhan III/1630.

*darhan: Sorumluluğu olmayan kişi; Tarkan; usta, mahir, becerikli (Bdg. I: 349) (OSTN, 212).

Ṭayşı: Becerikli, uzman, usta, hoca, yazar (FKL, 868).

Tayşı: Ḥaṭā dilinde: becerikli, uzman, usta (FKL, 542).

Hekri: *Rind, ferasetli, filozof insan*, mağrur, bağımsız (ŞSL, 334).

Yangaz: Kavgacı, huysuz, asi, kötü karakterli III/60 (OSTN, 855).

Çağıldağ: Çok konuşan insan (ŞSL, 298).

Ḳolmaş: Dedikoducu, geveze, konuşkan II/604 (OSTN, 393).

Çeçen: Hitabeti güçlü kişi, belagat sahibi III/1988.

*çeçen: Zeki, anlayışlı, ince fikirli (DTO 283) (OSTN, 170).

Çiçen⁴⁸ (<Mo.): Söz ustası, kendini akıllı sanan kimse (AL, 301), (FKL, 726).

İnçi: Zarif Hanım, irfanlı kadın (AL, 116), (ŞSL, 140).

⁴⁸ AŞ: Çeçen “kendisini akıllı sanan” (106b-107a/523)// SG: “akıllı, bilgin” (828)// Krgz.Tr: Çeçen “söz ustası; akıllı” (258)// YUyg.Tr: Çeçen “zihni çevüç, hazırcevap; hatip; temiz” (75)// Moğ-Les: Seçen/Çeçen “akıllı, zeki, aydın; uyanık” (1056) (FKL, 726).

Körge bay: Güzellikte zengin, yüzünde kusur olmayan (AL, 442).

Uz: Güzel, uygun, ölçülü; becerikli, mahir, uz (FKL, 271).

Ġuz (2): Saf, pak (ŞSL, 422).

Oğuz⁴⁹ (3): Saf, temiz huylu (ŞSL, 87), (FKL, 235).

Olcayto (2): Saadetli, ikbal sahibi, bereketli (ŞSL, 94).

Öysek: Bir şeyin aslını, mahiyetini anlamadan onaylayan adam (ŞSL, 102).

Uyundı: Davet edilmediği halde ziyafete giden, arsız (ŞSL, 104).

Şawlum: Dalgacı, şakacı; huysuz, şirret; şaka, alay IV/930.

*şaulum: Şaka, alay, nükte, latife (Vámb. 303); şavlum: Kavgacı; yüzsüz (DTO 376) (OSTN, 658).

Şoĥ (<F.): Şakacı, ilginç kimse; soytarı IV/1026.

*şoĥ: Hoş, eğlenceli, alaycı, şakacı; soytarı (Vámb. 304) (OSTN, 664).

Ayġaĥ: Dedikoducu, lüzumsuz söz söyleyen, kötü adam (ŞSL, 123).

Ķumsī: Palavracı, kurnaz II/1051 (OSTN, 425).

Çoġul: Gammaz, palavracı, dedikoducu (Calc. Wrth.) (S.S.) III/2015 (OSTN, 197)

Çuġul: Kovcu, söz taşıyıcı (FKL, 711).

Ķolçır (1): İftiracı; söz götürüp getiren II/602.

*kolçır: Söz taşıyan kimse; şair; peygamber (Vámb. 319) (OSTN, 392).

Söz térgüci: Kovcu, söz taşıyıcı (FKL, 815).

Dāġul/ Dāġül: Dolandırıcı, düzenici, hileci, piç (FKL, 745).

Şūrī (<F.) (2): Kötü, uğursuz, dünya ve ahirete hayrı olmayan kimse (ŞSL, 410).

İlküy: İzzet-i nefis ile terbiye olmuş insan (ŞSL, 133).

Tilbe: Deli, çılgın (ŞSL, 276), (FKL, 655).

⁴⁹ OSTN'de "Oğuz: Kaba, aptal, beceriksiz, budala; Oğuz Han'ın öz ismi" şeklindedir (OSTN, 523).

Küngüs: Serseri, şaşkın (ŞSL, 535).

Ekeri: Başboş dolaşan kimse, avare, serseri (Calc. Wrtb.) I/677 (OSTN, 232).

Cilli: Deli, divane (ŞSL, 290).

Cinli (<A.+ F.): Cinli, divane (ŞSL, 291).

Ƙarçnaƙ: Gözü aç olan, miskin (ŞSL, 441).

Saƙur: Gözü aç adam, alçak (ŞSL, 365).

Ƙancıƙ (1): İki yüzlü olan, vefasız (ŞSL, 454).

Ƙoduş (2): Deyyus, karısını kıskanmayan (ŞSL, 474).

Yuş: Kavgacı, şamatacı (ŞSL, 630).

Ter-dāmen: Günah işleyen, suçlu; namussuz; ayyaş, içkici (FKL, 566).

İçkülük: İçilecek nesne, *sarhoş* (AL, 75).

İçkülüg: İçkici, sarhoş (ŞSL, 110).

İçgülük: İçki içme; içilecek nesne; (İçgülüg) sarhoş kişi (FKL, 342).

Çolpa: Boş konuşup kendini övdüğü halde elinden bir iş gelmeyen kimse, çolpa, beceriksiz (FKL, 713).

Pufyüz: Niteliksiz, beceriksiz, sakar; boş konuşup kendini övdüğü halde elinden bir iş gelmeyen kimse (FKL, 447).

Yalğancı: Yalancı, yalan söyleyen III/177.

*yalğancı: Yalancı (Vámb. 349) (OSTN, 844).

Yangılmaç (2): Aldatıcı, hileli; baştan çıkartıcı III/65 (OSTN, 856).

*yangılmaç: Parola; bilmece; baştan çıkartıcı; sahtekâr (DTO 538) (OSTN, 856).

Yangılmaç: Yanılta, hileli; baştan çıkarıcı III/69.

*yangılmaç: Yanılta, hileli; baştan çıkarıcı (Vámb. 350) (OSTN, 856).

Yasançaƙ: İnatçı; utanmaz, arsız III/218.

*yasançaƙ: İnatçı kişi; kendini beğenmiş (DTO 526) (OSTN, 872).

Erke: Yumuşaklık; nazlı yetişmiş, hanım evladı, muhallebi çocuğu (S.S); sevgili, gözde; naz, cilve, işve; işvebazlık I/776 (OSTN, 245).

İlist: İhtiyar, yaşlı (Calc. Wrtb.) I/1487.

*ilist: Yaşlı, pır (Bdg. I: 208) (OSTN, 284).

İliş il: İhtiyar adam, koca adam, aksakal, ketğüdā (ŞSL, 134).

Ķarı: Eski; *ih̄tiyar, yaşlı* II/167 (OSTN, 329).

ĶarıĶ: *İh̄tiyar, p̄r*, koca (ŞSL, 445).

Ķart (1): Kocamış, p̄r ve ihtiyar (ŞSL, 441).

Ķem p̄r: İhtiyar, kocakarı (ŞSL, 519).

Ķoça: İhtiyar, p̄r, aksakal (ŞSL, 474).

Ķoca (1): İhtiyar, yaşlı; büyük, kocaman; manevi yönü kuvvetli, ahlaki yönü sağlam II/618.

*Ķoca-Ķoça: İhtiyar, yaşlı, eski, hadım; deneyimli (Vámb. 316); Ķoca: İhtiyar adam, hadım (DTO 424) (OSTN, 388).

Ķökşün: İhtiyar, p̄r, koca, yaşlı (ŞSL, 529).

Laba: (P. d. C.) İhtiyar, yaşlı; yönetici III/739.

*laba: İhtiyar, yaşlı; yönetici (DTO 492) (OSTN, 487).

Leba: İhtiyar, yaşlı, geçkin mürebbe (ŞSL, 559).

MunĶan: İhtiyar adam, aksakal (ŞSL, 574).

MonuĶan: Yaşlı, ihtiyar IV/2123.

*monuĶan: Yaşlı, ihtiyar (Vámb. 340) (OSTN, 504).

İĶdiş: Anne veya babası Türk, diĶeri ise Hind, Fârsî veya Arap olan kimse (FKL, 235).

2.1.7.3. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler

Alaça: Asya'da kullanılan karışık renkli, çizgili bir tür dokuma; iplik

Pek karışık nakışlı bir nev' iplik Ķumaş, iplik, ebraĶ [iki renkli, lekeli şey] (S.S.18) (OSTN, 22).

Argamcı: Yükü deveye yüklerken kullanılan halat. Bir beyitte geçmektedir ki:

Allāh Yār

Yaman hatun şeyāfīn kamçısıdur

Ḳulung bağlağucı argamcıdır (ŞSL, 36).

Argamçı: At kılından yapılmış urgan (OSTN, 50).

Argan: Urgan, ip I/296.

*argan: Urgan, ip, halat (Bdg. I: 30) (OSTN, 50).

Arkan: Urgan, halat (ŞSL, 37).

Örgen/Örken: Kalın ip, urgan (FKL, 269).

Ürgen: Urgan, ip, halat (ŞSL, 76).

Örük (1): Otlayan hayvanın ayağına bağlanan ip, örk, örük (FKL, 269).

Ḳaytan: Yünden ve pamuktan örme ip (ŞSL, 459).

Bāver: Halat, ip (ŞSL, 157).

Bawur: (P. d. C.) İp, sicim

Ḳalāt, ip, cüll, rīsmān [ip, halat], urgamçı, arķın (S.S.) IV/1432.

*bavur: İp, sicim (DTO 155) (OSTN, 103).

Bundur: Urgan, ip, halat, arkan, argamcı (ŞSL, 182).

Saḷdaw: Halat IV/370.

*saldau: Çekme halatı (Vámb. 294) (OSTN, 591).

Mers: İp (AL, 455).

Yib: İp (AL, 499), (ŞSL, 638).

Til: İp, tel, iplik (ŞSL, 275).

Epkin (2): Siyah iplik (ŞSL, 24), (FKL, 222).

İpgin: Bir nevi siyah kumaş ve siyah iplik (ŞSL, 106).

Üclib: Çul ve çuval diktikleri kalın iplik (ŞSL, 71).

Boğak: Kemend, halka (ŞSL, 174).

Bigiz: Büyük iğne, çuvaldız IV/1742.

*bigiz: Büyük iğne, çuvaldız (Vámb. 252) (OSTN, 114).

Bingiz: Çuvaldız, büyük iğne (ŞSL, 198).

Biçek: İğne (AL, 179), (ŞSL, 188).

Piçek: İğne (FKL, 494).

İgne: İğne (ŞSL, 127).

Teben: Bir tür büyük iğne; çengel iğne (Calc. Wrtb.) III/1119.

*tibin: Büyük iğne (DTO 252); tibin: Çuvaldız (Vámb. 268) (OSTN, 705).

Tiben: Büyük iğne, çuvaldız (ŞSL, 265).

Timen: Çuvaldız, büyük iğne (ŞSL, 278).

Temen: Bir çeşit büyük iğne III/1130.

*tibin: bk. teben (OSTN, 713).

Tebene: Büyük iğne (Calc. Wrtb.) III/1119.

*tibin: bk. teben (OSTN, 706).

Takar: Çuvaldız, büyük iğne (Calc. Wrtb.) III/780 (OSTN, 670).

Mundu (2): İğne (AL, 466).

Akça (<Mo.): Altın ve gümüş sikke, akça, akçe (FKL, 162).

Ahçe, akçe (2): Akçe, para (ŞSL, 31).

Çav (2): Üzerinde padişahın ismi olan para (ŞSL, 300), (FKL, 675).

Çeke (1): Madeni para (Türkistan'da 1/3 Kop değerinde olan) III/1947.

*çeke: Madeni para (Türkistan'da 1/3 Kop değerinde olan) (Bdg. I: 481) (OSTN, 171).

Armağ: Altın; para (Calc. Wrtb. I/339).

*armağ: Altın, sırma (Bdg. I: 32) (OSTN, 56).

Yarmağ ve yarmağ: Akçe, para (AL, 487).

Yarmak: Para, akçe, altın (ŞSL, 600).

Tuman (1): Farisîlerin kullandığı 3 ruble ve 10 tris'e eşit olan bir tür madenî para III/1518.

*tuman: On bin dinarlık tutar (DTO 246) (OSTN, 765).

Tümen: On bin Osmanlı akçesi (AL, 281).

Bâliş (2): Moğolca'da para, para birimi. Bir beyitte geçmektedir:

Bâlişler birib kılda iser zer

Gedā ve fakīr oldılar behrever (ŞSL, 156).

Bung: Peşin verilen para (ŞSL, 183).

Pūçek (<F.): Pul ve sikke, eski Mısır parası. Bir beyitte geçmektedir:

Meşreb

Qalender meşrebing min iki 'alemni tipib öttüm

Behişt ü hūr ü ğilmānın pūçek pulğa satıb öttüm (ŞSL, 202).

Pul (<F.): Para, pul, akçe (ŞSL, 203).

Saçıq: Küçük madenî para IV/391.

*saçık: Küçük madenî para, akçe (Bdg. I: 611) (OSTN, 584).

Sılığ akçe: Yazısı ve nakışı silinmiş para (ŞSL, 400).

Sılığ akça: Yazısı silinmiş altın sikke, silik akçe (FKL, 853).

Som: *Rus parası*, at tırnağı, içi boş olmayan (ŞSL, 389).

Tenge: Buhara ve Orta Asya sikkesi (ŞSL, 230), (FKL, 572).

Qılbaş: Bir tür para (ŞSL, 506).

Qıran (1): Beş kuruş değerinde İran parası (ŞSL, 498).

Maya (<F.) (1): Para IV/2011 (OSTN, 497).

Mungan: Akçe, para (ŞSL, 573).

Altun: Altın (ŞSL, 54), (FKL, 156).

Tala ve ıtıla: Altın (ŞSL, 228).

İlfisi: Mangırları, bakır paraları (FKL, 393).

Lavaşî: Yassı gümüş külçesi (ŞSL, 559).

Nuķre (<A.): Gümüş, gümüş külçesi (ŞSL, 580).

Yanbu: Çin akçesi ve gümüşü, at tuyağına benzer külçe halinde gümüş (ŞSL, 617).

Fülürî/Filürî: Bir tür dirhem, bir tür gümüş sikke (FKL, 885).

Ahlav: Oklava (ŞSL, 31).

Oķlav: Oklava (ŞSL, 88).

Hoklavuķ: Oķlağub, oķlav, oklava (ŞSL, 589).

Oķlağ: bk. oķlaw I/1000.

*oķlağı: Oklava, merdane (Bdg. I:144); oķlaķ: bk. oķlaķ (OSTN, 524).

Oķlağı: bk. oķlaw I/1000.

*oķlağı: Tomar; merdane; oklava (DTO 69) (OSTN, 524).

Oķlaķ: bk. oķlaw I/1000.

*oķlaķ: Tomar; merdane; oklava (DTO 69) (OSTN, 524).

Oķlaw: Silindir, oklava, merdane I/1000.

*oķlav: Tomar; merdane; oklava (DTO 69) (OSTN, 524).

Siglek: Oklava, merdane (Calc. Wrtb.) IV/685.

*siglek: Oklava (Bdg. I: 656) (OSTN, 624).

Arıķ: Orak, tırpan (ŞSL, 34).

Orak (1): Tırpan (ŞSL, 74).

Teşe: Tırmık III/1106.

*teşe: Balta, kazma (Bdg. I. 416) (OSTN, 720).

Ègri (1): Eğri; *değirmen* (FKL, 395).

As (3): Değirmen (ŞSL, 41).

Dègirmen/Dègermen: Değirmen (FKL, 761).

Tègirmen/Tègermen: Değirmen (FKL, 656).

Tigirmen: Değirmen (AL, 247), (ŞSL, 274).

Arğıçaq: Değirmen taşı I/301 (OSTN, 51).

Arğuçaq: Değirmen taşı I/302.

*arğuçaq: Değirmen (DTO 14) (OSTN, 51).

Yarğuçaq: El değirmeni (AL, 487), (599).

Eşkek: Kayıkçı küreği (ŞSL, 45).

Eşgek: Gemi küreği (FKL, 232).

Körçek: Gemi küreği (AL, 443).

Kürçek: Kürek II/1462 (OSTN, 482).

Cuya: Büyük ve uzun gemi küreği (ŞSL, 287).

Hāde: Gemi küreği (FKL, 736).

Paru (<Far. pārō): Kürek (AL, 171), (ŞSL, 200) .

Asıc: Tencere, kazan (ŞSL, 45).

Aşkū: Toprak tencere (ŞSL, 45).

Çançal: Çengel, kanca (ŞSL, 300).

Çengek ve çengel: Çengel (ŞSL, 308).

Çarmaq: Çengel, kanca, olta II/216 (OSTN, 333).

Tur ve tor: İpekten işlenen balık ağı (AL, 261), (ŞSL, 237).

Çatma (2): Örne balıkçı ağı (ŞSL, 294).

Çeç: Balık ağı, söğüt ağacından yapılmış örme tuzak (ŞSL, 303).

Sabgun: Mızrak, harbe, nize gibi pençe şeklinde olan ve balık tutulan alet (ŞSL, 358).

Sapğun: Balık avlamaya yarayan ucu çatallı mızrak, zıpkın (FKL, 782).

Sıpkın: Balık avı için bir tür pençe, sıfkan (ŞSL, 393).

Sançğı: Zıpkın IV/310.

*sançğı: Zıpkın, balık avlamak için kullanılan mızrak (DTO 343) (OSTN, 595).

Arkaluc: Hamal semeri (ŞSL, 37).

Arkaļuç: Hamal semeri

Hamal semeri (S.S. 9) I/290 (OSTN, 55).

Aşlar: Hayvanlara su vermek üzere kuyuların yanı başına konulan taş ve ya ağaçtan yapılmış büyük teneke (ŞSL, 45).

Atıĝ⁵⁰: Sütü ve yoğurdu içine atarak çalkaladıkları küçük yayık küpü (ŞSL, 28), (FKL, 177).

Küpi (1): Yoğurtu ayran yapmak için kullanılan yayık (ŞSL, 522).

Çurğa (1): Yayık, fiçı ayran (ŞSL, 312).

Çırt (1): Su tulumu (ŞSL, 324).

Oyma: Tulum, kırba (ŞSL, 103), (FKL, 310).

Torsuķ: İçinde kırmız yaptıkları müşk, tulum, kırba, matara (ŞSL, 238).

Tolum, tulum (1): Tulum, kırba, mantara (ŞSL, 257).

Tulum: Tulum, tuluk, deri kap (FKL, 623).

Sanac: Meşinden büyük çuval, tulum, kırba (ŞSL, 368).

Küpser: Tulum, kırba (ŞSL, 522).

Körkü: Su tulumu, kırba (ŞSL, 526).

⁵⁰ FKL'de "atık" şeklinde geçmektedir.

Meşik (<F.): Su kırbaşı, su tulumu IV/2114.

*meşik: Su kırbaşı, su tulumu (Bdg. II: 234) (OSTN, 501).

Ora: Ambar zemini, tahıl kuyusu (ŞSL, 73).

Bardan: Büyük zenbil, büyük anbar (ŞSL, 148).

Cıgılduz (2): Zenbil gibi gayet büyük ambar; kalbur, elek (ŞSL, 289).

Sırtak: Balta, ay balta (ŞSL, 395).

Aybaltu ve aybalta: Hükümdarların maiyetinde bulunan rütbeli memurların ellerinde tuttıkları bir tür balta (ŞSL, 106).

Baltu: Balta (AL, 177), (ŞSL, 156), (FKL, 424).

Baylo (<Rus. Bilo): Büyük ağaç kütüğünü yarmak için kullanılan balta şeklinde taş parçası IV/1572.

*beylo: Büyük ağaç kütüğünü yarmak için kullanılan balta şeklinde taş parçası (Vámb. 253) (OSTN, 105).

Balğa ve balka: Bir çeşit balta (ŞSL, 157).

Çakan: Balta (ŞSL, 297).

Nacan: Tokmaklı büyük balta (ŞSL, 578).

Kerki (1): Büyük balta (ŞSL, 517).

Çeküc ve çeküş: Çekiç (ŞSL, 306).

Çöğen ve çögeç (1): Çekiç (ŞSL, 318).

Çeküç/Çeküş/Çöküş: Çekiç (FKL, 692).

Çöküç: Çeküç, çekiç (ŞSL, 318).

Çüküç: Çekiç III/2192.

*çüküç: Çekiç (DTO 296) (OSTN, 205).

Toğmak: *Tokmak, tahta çekiç;* Türklerde bir boy adı (FKL, 618).

Çazma: Külüng, çapa (ŞSL, 446).

Kitmen: Büyük enli kazma, çapa (ŞSL, 538).

Türte: Kazma, çapa; sivri uçlu kazma III/1564.

*türte: Kazma, çapa, bahçe çapası (Bdg. I: 388) (OSTN, 786).

Çazal: Tahta çekiç (Calc. Wrtb.) II/371.

* çazal: Tahta çekiç (Bdg. II: 54) (OSTN, 353).

Mitin (<F.): Büyük çekiç, külüng⁵¹ ki onunla taş yontarlar (AL, 458), (ŞSL, 574).

Cercerek (1): Musluk (AL, 293), (ŞSL, 284).

Burğu (2): Burularak suyun gelmesini sağlayan alet, çeşme musluğu (FKL, 442).

Burma: Musluk (ŞSL, 170).

Açmalık: Sabun, kir ve pas açan şey (ŞSL, 30).

Dibse: Kazanı ocaktan alırken üzerini kapatacak olan ağaçtan yapılmış bir alet, kapak (ŞSL, 350).

Çaygalduruç: Kalaylanmış nesne (AL, 395), (ŞSL, 460).

Ğazan (1): Kazan, büyük tencere (ŞSL, 421), (FKL, 875).

Çazan: Büyük tencere, kazan (ŞSL, 446).

Timür çazan: Büyük tencere, dökme Rus kazanı (ŞSL, 279).

Yastığaç: Hamurun yoğurulduğu ağaçtan yapılmış tekne, hamur teknesi III/223 (OSTN, 873).

Ögünduruç: Hallacın pamuğu tanesinden ayırmak için kullandığı demir çubuk (FKL, 302).

Ökündürük: Pamuğu tanesinden ayırmak için kullanılan alet, hallacı, çırık (ŞSL, 91).

Çapçı: Pamuk tarama tezgâhı III/1927.

*çapçı: Pamuk tarama tezgâhı (DTO 271) (OSTN, 162).

Cırcır: Pamuğu tanesinden ayıran alet, hallac ve hallacı (ŞSL, 288), (FKL, 688).

⁵¹ Külüng (f.i.): Taşçı kazması (OL, 615).

Çıkrık: Çıkrık, pamuk veya ipeği eğirmek için kullanılan araç (FKL, 731).

Çıkrık: *Pamuk atan*, küçük dolap, kuyu dolabı (ŞSL, 328), (FKL, 731).

Ġarvaş (<Far.): Çulhacıların bez dokudukları tarak (AL, 372), (ŞSL, 422).

Çarh (<F.): Kadınların iplik eğirdiği bir alet, çıkrık (ŞSL, 304).

Dük: İğ, eğirmen, kirmen (FKL, 753).

Bulğawuç: Yemek kepçesi; çalkalama aleti; eğirmen IV/1848 (OSTN, 136).

İRke: İğ, eğirmen I/1465.

*irke: Makara, sargı (Vámb. 232) (OSTN, 289).

ÜRke: İğ, eğirmen, öreke I/1836.

*irke: bk. irke (OSTN, 823).

Kermen (1): İğ, eğirmen II/1108 (OSTN, 454).

Urçuğ: İğ, eğirmen I/1672.

*urçuğ: İğ, öreke (Vámb. 220) (OSTN, 805).

Bāde-pālā (<F.) (1): *İçkiyi süzmek için kullanılan bez; (Pālā) (<F.) süzgeç, süzek* (FKL, 426).

İgek: Ege, törpü (ŞSL, 124), (AL, 101).

İlek: Kalbur (ŞSL, 133), (FKL, 365).

Ķalbur: Elek, ġırbıl (ŞSL, 451).

Çİlapça: Leğen, tekne, çukur kap III/2135.

*çılapça: Tekne, leğen (Bdg. I: 507) (OSTN, 182).

Çİlapçı: Leğen, tekne, çukur kap (Calc. Wrtb.) III/2135.

*çılapçı: Tekne, leğen (Bdg. I: 507) (OSTN, 182).

Badқан: Büyük kaşık (ŞSL, 147).

Çemçe: Büyük ağaç kaşık (ŞSL, 307), (FKL, 695).

Çömçe: Kepçe (ŞSL, 320).

Çömüş: Büyük kaşık, büyük kepçe, çomşuk (ŞSL, 321), (FKL, 713).

Susağ: Çömçe, kepçe, büyük kaşık (FKL, 816).

Ƙobur: (P. d. C.) Kap, çömlek, kutu II/660.

*Ƙobur: Vazo; kap, çömlek (DTO 422); Ƙopur: bk. Ƙopur (OSTN, 388).

Ƙopur: Fincan, kâse; kutu II/654.

*Ƙopur: Fincan, kâse; kutu (Vámb. 315) (OSTN, 401).

Süzgüc: Kepçe, kevgir (ŞSL, 382).

Toğuş: Kepçe, yemek kepçesi III/1164 (OSTN, 740).

Çıgıldek: Kuş ve tavuk çıgıldanı, *büyük kalbur, elek* (ŞSL, 327).

Çatal: İki başlı, çatal (ŞSL, 293).

Kişik: Çatal (ŞSL, 542).

Ƙaşuğ: Tahta kaşık II/394 (OSTN, 338).

Çolpu: Kevgir (ŞSL, 319).

Cuntay/Contay: Çanta, torba, dağarcık (FKL, 709).

Çuntay: Çanta, torba (ŞSL, 321).

Tigdi: Keçe veya deriden yapılmış çuval III/1355.

*tikdi: bk. tikti (OSTN, 727).

Ƙarbıçı (2): Enine geniş olan çuval, hurç (S.S.) II/215 (OSTN, 326).

Kese (<F.): Kâse, fincan II/1159.

*kese: Kâse, fincan, vazo (Vámb. 325) (OSTN, 455).

Ƙopa: Kupa, kadeh; kâse, fincan (OSTN, 399).

Köger: Kaşgar lisanınca çanak ve kâse demek (ŞSL, 529).

Ƙıma: Rusya'da yapılan ahşap tas II/881.

*Ƙıyma: Ahşap tas, Rusya'da yapılan ahşap tas (Vámb. 324) (OSTN, 364).

Tağar: Çanak, içine bāde konulan kap, torba, kese (ŞSL, 211, 227), (AL, 220), (FKL, 568).

Tostuğan: Gemi gibi uzun kadeh (FKL, 480).

Tustağan (<Mo.): Çanak, kadeh, testi, ibrik (ŞSL, 244).

Tostuğan/Tostağan/Tostuğan/Tostağan: İbrik; kadeh (FKL, 602).

Begmez/Bekmez (2): İçki; içki içmek; *içki kadehi* (FKL, 447).

Ayağ: Kadeh (AL, 64).

Ayak/Ayağ: Kadeh, içki bardağı (FKL, 356).

Bostağan: Uzun ve büyük kadeh (ŞSL, 172).

Bustağan: Uzun ve büyük kadeh (AL, 199).

Töng: Şarap konulan kap (AL, 284).

Tasğıraç: Şarap kadehi (ŞSL, 210).

Sağraç/Sığraç: İbikli testi; kadeh (FKL, 787).

Sığraç: Piyāle, kadeh, çanak (ŞSL, 397).

Sātğīn (1): Büyük kadeh (FKL, 783).

Körege: Mecliste üzerine sürahi, belbele, kadeh ve testi konulan sandal ağacı ve şarap kabına da denilir. Se'ba-i Seyyāre'de evvel hikāyede Ferruḡ Ḥaleb'de Āḥī meclisine vardığı yerde gelir:

Körege alyığa kopup bardı

Yükünüp bir kadehni sıpkardı (AL,442).

Kürge (1): Şarabın saklandığı yer, kap (Calc. Wrtb.) II/1459.

*kürge: Çadırın iç yüzü, çadırın çubukları; duvar kaplaması (DTO 467); köрге: Şarabın saklandığı yer (Bdg. II: 149) (OSTN, 483).

İnā: İçki bardağı, kadeh (FKL, 240).

Oğra (2): Bade, kadeh (ŞSL, 88).

Aftaba (<F.): Bakırdan yapılmış su ibriği, su kabı, güğüm I/642.

* afdafa (aftabe): Madenden yapılmış ibrik (Vámb. 210) (OSTN, 10).

İdiş: Büyük kâse, büyük kap (FKL, 343).

Tiliş: Tabak, sahan, kâse, çanak (Calc. Wrtb.) III/1385.

*tiliş: Tabak (Bdg. I: 422) (OSTN, 731).

Latun: Güğüm, testi (Calc. Wrtb.) III/735.

*latun: Küp, testi (DTO 491) (OSTN, 488).

Ꞑumğan: Su ibriği, su testisi II/1049 (OSTN, 424).

Künduꞑ: İbrik, desti (ŞSL, 534).

Sıꞑraꞑ: Piyâle, kadeh, çanak (ŞSL, 397).

Saꞑraꞑ/Sıꞑraꞑ: İbikli testi; kadeh (FKL, 787).

Ꞑurma: Ahşaptan yapılmış bir çeşit kâse, kap II/964 (OSTN, 431).

Ꞑalma (1): Kâse, kadeh (ŞSL, 300).

Ꞑorğa: İçine yoğurt dökülen ve dibi ağzından daha geniş olan kap (FKL, 709).

Canak: Üzengi; bir boy adı; [*Çanak*] *çanak*, *kâse* (FKL, 684).

Ꞑanak (2): Çukur, kap, çanak (ŞSL, 300).

Ꞑelek (1): Kova, bal kabı (ŞSL, 307).

Ꞑöçek: Topraktan yapılmış kap, çömlek (FKL, 687).

Ꞑüçek: Bir tür toprak kap III/2199.

*çüçek: Bir tür vazo, kap (DTO 291) (OSTN, 203).

Ꞑolçaꞑ (2): Tarım için kullanılan el makinesi; oval tabak, boyuna uzun kâse II/602.

*Ꞑolçaꞑ: Oval tabak, boyuna uzun kâse (Vámb. 319); Ꞑolçaꞑ: Kolluk, savaş sırasında kola takılan kolluk (DTO 435).

Ꞑonçaꞑ: Oval sahan, boyuna uzun tabak, kâse II/547.

*Ꞑonçaꞑ: Boyuna uzun tabak, kâse (Vámb. 320) (OSTN, 396).

Çölmek: Çölmek, kap, testi (ŞSL, 320), (FKL, 713).

Digir: Kavanoz, çömlek (ŞSL, 351).

Ğulça (2): Çanak, çömlek (ŞSL, 423).

Yayıķ (2): Ayran konulan ve yapılan kap (ŞSL, 624).

Atıĝ: Yaĝ yapımında kullanılan tahta kap.

Süti ve yoĝurtı içine atarak çalkadıkları küçük yayık ve küpi (S.S.) I/46 (OSTN, 71).

Tebisi: Sini, tepsi (ŞSL, 222).

Badiye (<Ar.): Sahan, kap, çanak IV/1519.

*badie: Tepsi, sahan (Vámb. 241) (OSTN, 89).

Buçurĝa: Irgat aleti (ŞSL, 165).

Buçuķ: Hamalların kullandığı alet (ŞSL, 165).

Burunduruķ: Devenin ve yaramaz hayvanların burnuna takarak çektikleri halka, toynak (ŞSL, 171).

Bozĝunc: Boya için yetiştirilen yabani kabuklu fıstık (ŞSL, 172).

Boyun buran (3): Bir tür alet (ŞSL, 185).

Belhi (<Mo.): Kalın deri, kuşçu eldiveni (ŞSL, 185).

Bıçak: Bıçak, bıçkı (ŞSL, 187).

P(ı)çak: Bıçak IV/1348.

*bıçak: Bıçak (DTO 182) (OSTN, 577).

Bıçĝi: bıçķı IV/1782.

*bıçķı: Testere, bıçķı (DTO 182) (OSTN, 112).

Bıçķı: Testere (ŞSL, 188), (FKL, 498).

Ķapınçı: (P. d. C.) Makas II/414.

*ķapınçı: Makas (DTO 392) (OSTN, 318).

Ķılsıķ: Yün makası (ŞSL, 506).

Ƙırıklıĝ: Kırkılmış nesne, *makas, kırkma aleti* (ŞSL, 499).

Ƙırıklık: Yün kırpmakta kullanılan makas II/864 (OSTN, 375).

Ƙıçı: Kesecek alet, makas

Mıkrāz [makas], maḡas, kāz [makas], dūkārd [makas] (S.S.) II/792 (OSTN, 356).

Ƙıyçı: Makas (ŞSL, 497).

Sındı: Makas, Ƙayçı (ŞSL, 401), (FKL, 797).

Ƙırgı: Baytar bıçaĝı; yün kırpmakta kullanılan makas II/865.

*Ƙırgı: Yün makası, baytar bıçaĝı (Vāmb. 322) (OSTN, 373).

Gez (<F.) (5): Makas, kıyıcı (ŞSL, 547).

Ütürgü: Matkap, delgi (FKL, 249).

Yarĝı: Testere III/139.

*yarĝı: Testere (Vāmb. 345) (OSTN, 864).

Yataĝan: Büyük bıçak, hançer (ŞSL, 596).

Yançĝay: Bir şeyi kıyacak alet (ŞSL, 618).

Yançĝay: Katı nesneleri yumuşatmak veya kesmek için kullanılan alet III/97 (OSTN, 852).

Çot: Marangoz keseri, doğramacılıkta kullanılan keser (FKL, 706).

Çüt: Marangoz keseri, büyük hesap tahtası. Rusya'da ve Orta Asya'da meşhurdur (ŞSL, 310).

Alĝınçak: Bir tür pens, kerpeten (Calc. Wrthb.) I/396.

*alĝınçak: Kerpeten (Bdg. I: 87); alĝınçık: bk. alĝınçık (OSTN, 29).

Alĝunçık: Kıskaç, pense

Māşa, ĝirā [kavrayabilen, tutabilen], dest-i penāh [maşa, pense] (S.S.) I/396 (OSTN, 30).

Ƙuskaç: Kıskaç, kerpeten II/1015 (OSTN, 435).

Ƙısac: Kırkaç, demircilerin büyük kelpeten gibi aletleri, büyük maşa (ŞSL, 503).

Ꞑısaç: Kıskaç, kerpeten II/872 (OSTN, 377).

Sümen: İki ucu keskin olan kazma IV/853.

*sümen çöküç: İki ucu keskin olan kazma (Vámb. 299) (OSTN, 648).

Beyrek: Bir tür kalın bez, yelken bezi, sancaklara konulan kalın kumaş; Orta Asya'da türbelerin direğine, tuğ ve bayraklara alamet için konulan renkli parça (ŞSL, 190).

Bilağ: Bilegü taşı⁵² (ŞSL, 195).

Bilev: Bilegü taşı, bileygü taşı, kırak (ŞSL, 196).

Ꞑayrak: Çizlem, *bilek taşı* (ŞSL, 460).

Sac⁵³: Tava (ŞSL, 359), (FKL, 775).

Sac ayağ: Üç ayaklı mangal, ocak (ŞSL, 359).

Çatı: Tulum asmaya yarayan üçayak, çatki (FKL, 679).

Tutağan: Maşa (ŞSL, 234).

Dağan: Üçayak, sacayak, ocak (ŞSL, 341).

Tasma⁵⁴ (1): Kayış, tasma (ŞSL, 210), (FKL, 568).

Tesme (2): Halka, kayış (ŞSL, 226).

Cubur: Keçi ve koyunun yünü, kıl (ŞSL, 285).

Cönk: *Kıl, yün, gemi* (ŞSL, 286).

Çuda: Deve yünü (ŞSL, 311).

Ꞑavusı: Yün, tüy, kıl (ŞSL, 457).

Tüpek: Yün, tiftik, tüy (ŞSL, 233).

Tuğ (2): Yün ve tüy (ŞSL, 247).

Tibit: Yumuşak tiftik, keçinin taze yünü (ŞSL, 264).

⁵² Bilegü: Düz taş, ocakta kullanılan, mısır ekmeği pişirmeye yarayan taş (ET, 145).

⁵³ FKL'de "Sac: Üzerinde ekmeği pişirilen demir levha, sac" anlamındadır.

⁵⁴ Tasma (<F.): Tasma, halka, kayış (OL, 1211).

Yabaq: Yapak, ince yün, tiftik (§SSL, 593).

Yağaq: Yün, tüy, kıl (§SSL, 625).

Yüñ (1): Yün (§SSL, 637).

Tekne (2): Uzunca yapılan kap, ağaçtan yapılan karavana (§SSL, 228).

Tutaşturuq: Kibrit, çıra, fitil (§SSL, 234).

Toqmaq (2): Tokmak, mengene, sıkacak (§SSL, 250).

Qamqa: Su testisi, ibrik II/490 (OSTN, 312).

İşkirik: Güğüm, kâse; bir tür içecek kabı I/1555.

*işkirik: Testi, küp; bir tür içecek kabı (Vámb. 235) (OSTN, 276).

Kügüm: Bakır desti, güğüm (§SSL, 530).

Tunça: İbrik, su kabı (§SSL, 260).

Töng: Suyu soğutan desti, ibrik, soğutucu kap (§SSL, 260).

Tırlıq: Kazanı karıştırarak alet, kevgir (§SSL, 268).

Tıqa: Çul dokuma tarağı (§SSL, 272).

Enbür: Ateşi almak için kullanılan alet, kısıaç (FKL, 237).

Tarma: Tırmık III/873 (OSTN, 691).

Yapa: İki dişli diren, yaba; iki dişli çatal III/260.

*yapa: Harman savurmak için kullanılan bir tür kürek (DTO 517) (OSTN, 857).

Cevaz: At ve deve ile dönen yağ mengenesi (§SSL, 285).

Çetr (<F.): Çadır, şemsiye (§SSL, 303).

Şügür (1): Şemsiye, şemyane (§SSL, 410).

Çubuk: Büyük Osmanlı başkentinde tütün içmek için kullanılan bir alet, çıbık (§SSL, 310).

Salkın (<Mo.): Sapan, mancınık, *çift sürme aleti* (§SSL, 366).

Sapan (1): Mancınık (§SSL, 358).

Telken/Telegen: Tahtadan yapılan bir tür mancınık (FKL, 570).

Firengi (1): Bir tür peçi aleti (ŞSL, 427).

Ƙapğan (3): Av aleti, kapan (ŞSL, 432).

Gereyit (2): Araba esbabından bir alet (ŞSL, 548).

Tüşken: Külhan, hamam ocağı (FKL, 601).

Tüşşü: Yıkama için kullanılan taş tekne III/1593 (OSTN, 788).

Tokaç: Kapının açılmaması için arkasına yerleştirilen ağaç kol, ağaç sürgü; [tokaç, çamaşır yıkarken kullanılan tokmak] (FKL, 618).

Dibek⁵⁵: Çocuk beşiğinin altına konan testi; dibek, ağaçtan yapılmış büyük havan (FKL, 748).

Pazza: Saban demiri IV/1198.

*pazza: Saban demiri (DTO 147) (OSTN, 576).

Sürgü: Tohum ekildikten sonra atılan tohumu örtmeğe ve tarlayı düzeltmeye yarayan araç, sürgü, tapan (FKL, 811).

Ƙapķu: Eşeğin boynuna bağlanan ip, yular II/421.

*ķapķu: Eşeğin boynuna bağlanan yular (Vámb. 307) (OSTN, 319).

Lüngi: El havlusu III/762.

*lüngi: El havlusu, peçete (DTO 494) (OSTN, 492).

Saçuğ: Mendil, el bezi, el havlusu (Calc. Wrtb. IV/392).

*saçuğ: El bezi, mendil (Bdg. I: 612); saçuğ: bk. saçuğ (OSTN, 585).

Saçuķ: El havlusu, el bezi IV/392.

*saçuķ: El havlusu (DTO 334) (OSTN, 585).

⁵⁵ Yazmalar: Dipek. Bk. SG (869)// DLT: Sibek “içine işemesi için çocuğun beşiğine konan karnış” (823)// Kzk. Tr: şümek “sübek” (649)// Kzk. Tr- Oraltay: Tübek “beşikte çocuğun pisliği etrafa dağılmaması için konulan şey” (279)// Özb. Tr. Alt: Tübäk/Tüwäk “çocuk beşiğinin altına konan saksı” (164/171); Sümäk/ řümäk “beşikte sidiği tübeğe aktaran karnış” (253)// Derleme: Sibek “sübek” (FKL, 748).

2.1.7.4. Sosyal Faaliyetler

2.1.7.4.1. Misafirlik ve Misafir Ağırlandırma İle İlgili Sözcükler

Cüci (1): Aniden gelen misafir (ŞSL, 285).

Çuçun: Misafir (AL, 312).

Çavcun (1): Misafir (ŞSL, 455).

Çavçın ve çavcun: Konuk (AL, 391).

Yavçın: Konuk (AL, 486), (ŞSL, 621).

Çonag: Konuk, misafir (AL, 417).

Çonak: Konuk, misafir II/536.

*çonak: Konuk, misafir (Vámb. 320) (OSTN, 395).

Çongş: Komşu II/525 (OSTN, 398).

Çotuk: Konuk, misafir (ŞSL, 473).

Mihman (<F.): Konuk, misafir IV/2149.

*mihman: Konuk, misafir (Bdg. II: 271) (OSTN, 502).

Musafir (<A.): Konuk, misafir IV/2203.

*misafir: Konuk, misafir (Bdg. I: 228) (OSTN, 508).

Begmez/Bekmez (3): Konukluk, misafirlik (FKL, 447).

Şıgavul: Ev sahibi, konukçu (AL, 370), (ŞSL, 413), (FKL, 867).

Avultaş: Komşu (FKL, 242).

2.1.7.4.1. Kan Davası

Çanlıq: Kan davası II/121.

*çanlıq: Kan davası (Bdg. II: 26) (OSTN, 314).

2.1.8. Yer Adları

Abuncan: Kıpçak sahralarında bir dağın ismidir. Bir beyitte geçmektedir:

“*Yār*”

Abuncan tağıdın sini aşursam

Ulus körmes alıs yırde yaşursam (ŞSL, 23).

Adağ adak: Türkistân’da Andicen şehrinin ism-i kadîmidir. Bir beyitte geçmektedir:

Yüz iki yüzce kişi birle kazağ

Ki yiri hârezm idi gâhı adak (ŞSL, 32).

Adağ (2): Türkistân’da bir yerin adı. Hâretü’l- Ebrâr’da üçüncü makale hikâyesinde Sultân Hüseyin Baykara sıfatında gelir:

Yüz iki yüzce kişi birle kazağ

Geh biri Hârzem idi gâhı Adağ (AL, 31, 32).

Ağır: Buhara civarında meşhur bir köy (ŞSL, 49).

Ağsu, aqsu: Türkistân’da Kaşgar’a bağlı bir şehir ve nehrin ismidir (ŞSL,48).

Aqsu: Kaşgar’da bir şehrin ismidir (ŞSL, 50).

Ahçe, aqçe (1): Afganistan kıtasında Belh şehrine yakın yer adı (ŞSL, 31).

Ahâl (2): Teke Türkmenlerinin yaşadığı bölge

Etrek ve Köregen taraflarında kabâ’il-i Türkmeniyeden Teke Türkmenleriñ oturduğu yerdür ki Kızıl ve Gök tepe ve ‘Aşğ-âbâd ta’bir olunur (S.S.6) I/132 (OSTN, 15).

Ahel (1): Teke Türkmenlerinin Etrek ve Gürgen taraflarında oturduğu yer ki Kızıl avrat ve Köktepe Aşğâbât tâbir olunur (ŞSL, 31).

Ağ Mescid: Türkistân’da Taşkent’e tâbi’ bir şehirdir. Ruslar günümüzde Prufeski olarak adlandırmışlardır. Seyhun ve Sir Deryası kenarındadır (ŞSL, 51).

Aksac (1): Buhara civarında meşhur bir köy (ŞSL, 50).

Akşarāy⁵⁶: Emir Timur'un sarayının ismi ve maħall-i vilādeti olan yeşil şehirde yaptırdığı yüksek binanın ismidir (ŞSL, 50), (FKL, 234).

Aktepe: Türkistān'da bir yer ismidir (ŞSL, 50).

Ala kurgan: Herat şehrinin yüksek şehri (ŞSL, 53).

Alatağ: Türkistān'da ve Anadolu'da bir dağın ismidir (ŞSL, 52).

Almalığ/Almalık: Türkistan'da bir kentin adı. Oradan Beş Balığ'a iki haftalık yoldur. Beş Balığ'dan Han Balığ'a güneyden Moğolların Yoğrı Yol dedikleri çöl yoluyla kırk gün sürer (FKL, 202).

Amu: Türkistan'da ünlü bir ırmak adı(FKL, 207).

Amüderya: Ceyhun nehridir. Pamir dağlarından görünerek Bedeşşan, Belğ ve Buħārā'nın kollarıyla ve Harezmi sulama ve suya kandırdıktan sonra Aral Denizi'nde son buluyor. Amüya deryā da denilir. Seyhun ile birleşir (ŞSL, 60).

Andcüy: Afganistan kıtasında Herat'a yakın bir şehir ismidir (ŞSL, 61).

Andican: Endican şehri

Fergana kıt'asında meşhur bir belde ismidir, nām-ı kādīmisi Adağdır (S.S. 22) I/240 (OSTN, 39).

Aral tiñgizi: Ceyhun ve Seyhun'un mensup olduğu Harezm kıtasında göl. Aral denizi (ŞSL, 33).

Aran (3): Azerbaycan'da ünlü bir memleket olan, Karabāğ bölgesi (FKL, 230).

As (2): Sibiryta tarafında bir vilayet ismidir (ŞSL, 41), (FKL, 175).

Aşpımān: Türkistān'da bir yer ismidir (ŞSL, 45).

Atıl: Rusya'da Volga nehri (ŞSL, 28).

Ay Toğdı: Ay doğdu; *Kabil'e bağı bölüklerden (bölgelerden) birinin adı* (FKL, 212).

Bādğīsī: Bādğīs, Herāt'a bağı ve fıstığı meşhur olan bir yerin adıdır (FKL, 433).

Baçin: Çin hükümetinin başkenti, Pekin şehri (ŞSL, 147).

⁵⁶ FKL'de "Tatarıye yurdu olan Kırım ülkesindeki bir vilayetın adı; [Kabil Karabāğ'ının yakınlarında bir yer adı]" şeklindedir.

- Biçin (1):** Çin'in başkenti, kapı, hisar (ŞSL, 188).
- Bağalan:** Türkistân'da Belh'e yakın bir şehir ismi (ŞSL, 161).
- Bağır:** Ciğer. *Türkmen kabilelerinde Aşkabat'a yakın bir köy ismi* (ŞSL, 153).
- Bahta (2):** Türkistân'da eski bir şehir ismi (ŞSL, 159).
- Balığ (1):** Moğolca şehir ve vilayettir (ŞSL, 157), (FKL, 432).
- Balkan:** Büyük balkan, küçük balkan. Türkistân'da Türk kabile sahralarındaki iki dağ ismidir (ŞSL, 157).
- Barlas (1):** Semerkant yakınlarında bir yer adı (ŞSL, 160).
- Baygız:** Herât'a bağlı [fıstığı bol] bir vilayetin adı olan Bādğīs sözcüğünün değiştirilmiş biçimidir (FKL, 415).
- Baygazı ve Badgazı (1):** Horosan'da yer adı (AL, 178).
- Baygazı (1):** Horosan tarafında yer adı (ŞSL, 158).
- Baysun:** Türkistân'da Belh ile Semerkant arasında belde ismi (ŞSL, 158).
- Benāres (1):** Hindistan'da bir şehir ismidir (ŞSL, 162).
- Benāyir (2):** Afganistan'da Savad civarında bir yer ismi (ŞSL, 162).
- Beş arık:** Fergana'ya yakın bir mevzi ismi (ŞSL, 161).
- Beşir:** Amuderya nehrinin arka tarafında İr Sarı Türkmenlerinin yerleşim yeri. Beşirî kilimi meşhurdur (ŞSL, 161).
- Biş Balığ:** Türkistân'da Çin'e yakın bir memleket ismi (ŞSL, 193).
- Bêş Balığ:** Türkistân şehirlerindedir. Oradan Han Balığ'a kırk günlük yoldur (FKL, 501).
- Biş arık:** Türkistân'da Hokant'a yakın bir yer ismi (ŞSL, 193).
- Boğu:** Bir kasaba ismidir (ŞSL, 176).
- Bolğan:** Çay ve ırmak suyu; *Volga Nehri'nin diğer bir söyleyiş biçimi* (ŞSL, 181).
- Buḫārā:** *Bir ünlü şehrin adı.* Bu sözcük, bilim ve sanat anlamına gelen buhār'dan türetilmiştir. Moğol dilinde bilim ve sanat topluluğu anlamına gelir (FKL, 440).

Bulğar (2): Bir şehir ismi ve çoğunluğu Kostantiniyye'ye bağlı olan yerlerde mesken eylemişlerdir (ŞSL, 180), (FKL, 448).

Ceyhun: Amuderya, Ceyhun nehri (ŞSL, 288).

Cırgalang: [eğlence, mutluluk]; Herāt'ta bulunan bir eğlence ve gezinti yeri (FKL, 728).

Cürre (4): Şirāz'a bağlı bir köy adı (FKL, 690).

Çav (1): Türkistān'da bir şehir (ŞSL, 300), (FKL, 675).

Çelek (2): Semerkant'a yakın bir memleket. Bir beyitte geçmektedir:

Men özüm şehri-i çeledin kile men

Sorsañız küteh keçerñni bilemen (ŞSL, 307).

Cer (2): Şiraz'a yakın bir köy ismi (ŞSL, 304).

Çigdelik: Celalabad ile Kabil arasında bir yer, içdelik (ŞSL, 328).

Çigil (2): Türkistān'da bir mevki ismi (ŞSL, 306), (FKL, 692).

Çekmen: Belh civarında bir memleket ismi. Bir beyitte geçmektedir:

İn'ām çü kıldı şāh-ı çekmen

Boldum büyük öyle kim felek men (ŞSL, 305).

Çırgalang (1): Bir yer ismi, Herat'ın mesire ve eğlence yeri (ŞSL, 324).

Çim: Buhara'ya yakın bir şehir ismi (ŞSL, 330).

Çimbay: Semerkant'a yakın bir kasaba (ŞSL, 330).

Çin (2): Çin, Çin ülkesi (ŞSL, 330).

Çoçğa (2): Belh hizasında Amuderyanın bir güzergāhı (ŞSL, 311).

Çortun köli (2): Harezmi'de bir göl (ŞSL, 312).

Çuçak (1): Türkistān'da Ceyhun nehrinin kenarında bir mevki (ŞSL, 310).

Dalay-lama: Haṭā'nın güneydoğusundaki Cav kentinde bulunan ve Han Balıg'a bir aylık mesafesi olan Moğulların Kābesi (FKL, 746).

Davul (2): Semerkant'a yakın bir yer ismi (ŞSL, 342).

Derġam: İçkisiyle ünlü olan bir kentin adı (FKL, 749).

Döl, dol, dul, davul, düvel (2): Semerkant yakınında bir yer ismi (ŞSL, 348).

Dürmen (2): Özbekistan’da kabile ismi (ŞSL, 346).

Endican: Fergana kıtasında meşhur bir belde ismi. Nām-ı kādīmīsi adağdır (ŞSL, 60).

Ergeneķon: Türkistān’da bir daġ, Kāyan (Moġol aşireti) daġın yüksek yerinde meskūn idiler ve Sivenc Han kapısını set etmişti, bir müddetten sonra seddi bozup dünyaya yayıldılar. Bir beyitte şöyle geçer:

“Mişāl”

İrgeneķon bir deredür teng ü tar

Kāyan niküz bir kaçā yıldur yatar (ŞSL, 37).

Ernek: Harezmi’de bir daġ (ŞSL, 38).

Eske (2): Türkistān’da yer ismi (ŞSL, 44).

Espere: Türkistān’da yer adı (ŞSL, 42).

Etrek: İran’ın kuzeyinde Türkmen kabileleri içinde bir nehir ki “Yumut” kabilesi orada oturmaktadır. Bir beyitte şöyle geçer:

“Koşuk”

Etrek boyundaki birce Türkmānlar

Dōstum haber bir gün amān isenmey (ŞSL, 26).

Fāryāb: Belh’e yakın bir yer, Fāryābī oradandır (ŞSL, 426).

Fergāna: Türkistān’da meşhur ve azim bir şehir, Hokand. Endican, Merġıyan, Nemengān oradadır (ŞSL, 426).

Gacdivān: Buhara’da meşhur bir şehir (ŞSL, 82).

Gacuvan: Buhara’da meşhur bir şehir (ŞSL, 422).

Ġazan (2): Rusya’da eyalet merkezi bir şehir, Nogay memleketi, Kazan şehri (ŞSL, 421), (FKL, 875).

Ġazī Ābād: Harezmi’de bir kasaba ismi (ŞSL, 421).

- Ġıdan:** Kıpçak çöllerinde bulunan bir yerleşim yeri (ŞSL, 424).
- Görken (3):** İran ile Türkmen sınırı arasındaki nehrin ismi (ŞSL, 551).
- Ġulça (1):** Türkistân'da Kaşgar'a yakın bir şehir ismi (ŞSL, 423).
- Ġür (2):** Herât yakınlarında bu boyun yaşadığı bir yer adı (FKL, 881).
- Gümüş tepe:** Hazar Denizi ve Etrek kenarında Türkmenlerin Yumut kabilesinin bir yerleşim yeri (ŞSL, 555).
- Ĥak pelek (2):** Çin'de bir şehir ismi (ŞSL, 335).
- Ĥalaç (2):** Türkistân'da yer adı (ŞSL, 336).
- Ĥalluĥ:** Türkistân'da Seyhün'un yakınlığında bulunan ve güzel kokulu miski ile ünlü olan bir kent (FKL, 738).
- Ĥan balıĥ:** Pekin'in eski ismi, Baçin (ŞSL, 335).
- Ĥanzay Şeng:** Çinevî dilinde: büyük kent. Eskiden Ĥan Balıĥ denirdi (FKL, 737).
- Ĥärezm:** Cercan ile Deşt-i Kıpçak ve Hazar Denizi ile Buhara arasında olan ülke (ŞSL, 337).
- Herat:** Horosan'da büyük bir şehrin adı. Eskiden Arya ve Arban denilirdi (ŞSL, 589).
- Ĥatây:** Tatar ve Moĥul dilinde Çin ülkesine denir (FKL, 737).
- Ĥıta, Ĥıtây:** *Çin'in kuzeyinde bölge*, Hıtay'da yaşayan Moĥol kavmi (ŞSL, 335).
- Heri:** Herat şehrinin eski ismi II/1785.
- *Heri: Herat şehrinin eski ismi (Bdg. II: 313) (OSTN, 259).
- Ĥıvaĥ:** Harezmi bölgesinin merkez şehri, Ürgenç (ŞSL, 338).
- Ĥocend:** Türkistân'ın Fergana vadisinde, Siriderya kıyısında eski bir şehir (ŞSL, 335).
- Ĥoça ili:** Harezmi kıtasında bir memleket (ŞSL, 336).
- Inav (2):** Teke Türkmenleri içinde bir mevki ismi (ŞSL, 139).
- Inav (4):** Ahel'de Aşkabad'a yakın Deregez memleketi hizasında bir kale ve mevki ismi (ŞSL, 142).

Isıġ K l: T rkist n' da Tanrı dağlarının orta kısmında ve bug nk  Kırgızistan' da dağ g l . Issık k l de derler ( SSL, 119).

Isıġ G l: T rk  dilini ibda eden T rk bin Y feş'in yaşadığı vilayetin adı (FKL, 367).

İlan otı: Bir bitki adı; Semerkand'a bağlı bir yer adı (FKL, 388).

İlan otı: Bir  eşit bitki ismi. *Semerkant ile Cazagin arasında bir mevki* ( SSL, 130).

İper kuruğı: Semerkant tarafında bir yer ismi ( SSL, 106).

İran: İran memleketi ( SSL, 111).

 z bil: Aslı Z bil. Afganistan'ın başşehri ve oradaki bir ırmağın adı ( SSL, 511).

 z rahan (2): Yer adı, T rk  lkesi ( SSL, 438).

 z ra Kaş: T rkist n'da bir yer ismi ( SSL, 440).

 z ra Kır: Kıp ak ilinde bulunan yer ismi ( SSL, 440).

 z ra Kırım: T rkist n'da bir vilayet ismi ( SSL, 440).

 z ra K l: T rkist n'da Buhara'nın g neybatısında bir yer adı ( SSL, 440).

 z rny yaru  (1): T rkist n'da Ming Kırşlak'ın kuzeyindeki yer ( SSL, 445).

 z rşy: Buhara hanlığında bir Şehir ismi II/207 (OSTN, 335).

 z şar: T rkist n'da b y k bir kıtanın k rs s  bir Şehirdir.  z şar,  in sınırındadır. Yedi vilayet de denilir.  aten, Yarken, G lca, Turfan, Sirem, G lbağ, A şu ( SSL, 512).

 z vala: Buhara'da bir yer ve kapı ismi, su ve deniz kenarında yapılan adi oturulacak yer ( SSL, 469).

 z kik: Buhara'nın kollarından Şehr-i Sebz'in eski adı ( SSL, 518).

 z ne (3): Orta Asya'da bir hapishane ismi ( SSL, 521).

 z rki (2): Amuderya kenarında bir memleket ismi ( SSL, 517).

 z te kurgan: Semerkant'a yakın b y k bir memleket, b y k Şehir, Buhara'dan iki mil bir mesafedeki yerde olan bir kaledir ( SSL, 514).

 z ş: Sebz Şehrinin eski ismi, Emir Timur'un doğduğu Şehir ( SSL, 541).

Ꞑupaꞑ: Trkistn'da bir vilayet ismi. Cengiz Han vefatında memleketi taksir eylediği vakit bu kıtayı veliaht bulunan Ögetey Kağan'a vermiştir (şSL, 470).

Ꞑupla (2): Ćin-Maçin payitahtı, bařkenti (řSL, 471).

Ꞑuzđun tingizi: Amuderya, Ceyhun, Seyhun, Sirderya, Kulzum-ı Bahreyn, Aras (şSL, 481).

Mri: Mervan-ı şah şehri, payitaht, başkent (şSL, 562).

Mongđul (2): Trkistn'da bir şehir ismi (şSL, 573).

Narın (2): Trkistn'da bir derya ismi, Konduz'da bir mevki ismi (şSL, 579).

Oba (2): Hert'a bağlı bir köyün adı (FKL, 242).

Oban (2): Buhara merkezinde bir ziyaretgh mevknin ismi (şSL, 63).

Oca: Trkistn'da bir şehir (şSL, 72).

Oltay: Kırım'da bir vilayetın adı (FKL, 318).

Ora tepe: Buhara'nın Semerkand tarafında Hocend'e yakın bir şehrin ismi (şSL, 80).

Ordukent: Kşgar şehri I/1075 (OSTN, 533).

Oř: *Trkistn'da Endicn'in iki menzilliğinde bulunan bir vilayetın adı.* [Bu vilayete Taht-ı Süleyman da denir]; [gösterme edatı: işte] (FKL, 275).

Otrar: Trkistn'da Seyhun'un öte tarafında bulunan bir şehrin adı (FKL, 223).

leng (3): Ķandhr ile Kabil arasındaki Hezre aşiretinin yaşadığı yerin adı (FKL, 286).

Saşsın: Başkenti Hacı Tarhan olan ve vaktiyle Ķazar Türkleri'nin elinde bulunan bu ülkeye Ķazar lkesi de denir (FKL, 800).

Samsun: Ķařtmoniye-yi Rm'da bir vilayetın adı (FKL, 789).

Sapan (2): Trkistn'da Mergiyan taraflarında bir yer ismi (şSL, 358).

Sayram: Trkistn'da eski bir yerleşim yeri, Hokant'a yakındır (şSL, 394), (FKL, 845).

Sebzvri (1): Horosan'da bir şehir (şSL, 373).

Semerķand ve Semerkend: İskender zamanında ve Soğd vilayetinin payitahtı, başkenti (şSL, 376).

Sencer (2): Mezopotamya'daki bir bölgede yer alan önemli bir ticaret merkezi (ŞSL, 377).

Sir deryā: Seyhun, Türkistān'da Kaşgar Dağlarından taşarak Fergana ve Taşkent'e ulaşan büyük ve meşhur denizin ismi (ŞSL, 394).

Soğd: Türkistān'da bir vilayet, merkezi Semerkant, lisanı Soğd-ı Buhara Farisi (ŞSL, 375).

Şabırğan: Herat ile Belh arasındaki meşhur bir belde ismidir, bir tür siyah üzüm buradan çıkar, üzüm-i şabırğanī (ŞSL, 407).

Çars (1): Rum taraflarında bir yer ismi (ŞSL, 442).

Kümüş Tepe: Hazar Denizi tarafında bir mevki, Yumut Türkmenlerinin yerleşim yeri (ŞSL, 532).

Talab: Orta Asya'da Tümen Hayrabatta bir mevki ismi (ŞSL, 213).

Çamğac (1): Türkistan'da bir vilayetin adı (FKL, 870).

Çarāz: *Çin sınırında bulunan, iyi miski ve güzelleri ile ünlü bir kentin adı; Bedağşān'a bağlı bir vilayetin adı; değerli giysilerin dokunduğu atölye; şeker kamışı; şeker fabrikası; su dağıtan kimse; süsleme, bezeme; süs, bezek, ziynet, nakış, işlem* (FKL, 869).

Tarğān şıyad (2): Karagöl yakınlarında bir yer ismi (ŞSL, 224).

Çarsūs: Batı'da bulunan bir vilayetin adı (FKL, 869).

Taşrābād: Buhara ile Semerkant'ın ortasında bir şehir (ŞSL, 211).

Taşkend: Türkistān'da meşhur bir şehir-i azimdir (ŞSL, 211).

Taşkent: Māverā'u'n-nehr'de [bulunan ve Çaç adıyla da bilinen] bir kentin adı (FKL, 527).

Taş kurgān: Türkistān'da Belh'e yakın bir şehir ismi (ŞSL, 211).

Tatkend: Türkistān'da Buhara ile Semerkant arasında bir yer (ŞSL, 206).

Çaydu: Moğullarm başkenti olan Çan Balığ yerine Türkistān'da Kubla Çaan tarafından dört fersah karelik bir alanda kurulup başkent yapılan kentin adı (FKL, 869).

Tayğān (2): Rusya'da bir derbent, geçit ismi (ŞSL, 221).

Tecen (2): Afganistan'da bir nehir, Merv ve Ahel arasında Türkmen kabilesinin bir beldesi (ŞSL, 223).

Terşiş: İran ve Türkistân'da bir şehir (ŞSL, 225).

Tibet: Tanhut da denilir. Çin ve Tataristan ve Türkistân ve Hindistan'ın arasında bir memleket, ladağ da derler (ŞSL, 222), (FKL, 558).

Tob kızgan: Esterabad ile Harezmi arasında bir yer ismi (ŞSL, 231).

Türân: Turan, Orta Asya, eski İranlılar tarafından Türk diyarına verilen ad (ŞSL, 238).

Tümen: On bin sayısı; on bin dinar; *büyük bir vilayete bağlı olan küçük vilayetler ve kasabalar*. (Emir tümen) on bin askeri olan komutan (FKL, 600).

Türkistân: Taşkent'in güneyinde, Rusya'nın yanında bir memleket ismi. Hoca Ahmet Yesevi orda medfundur (ŞSL, 225).

Uça/Uçça: Güzelleri ile ünlü bir vilayetin adı (FKL, 263).

Uc agac: Buhara kollarında bir yer (ŞSL, 69).

Uş: Türkistân'da bir şehir (ŞSL, 84).

Üç peymân: Türkistân'da bir belde ismi, aşpeymân (ŞSL, 70).

Ürgenc: Hive hanlığında yeni ve köhne Ürgenc namıyla iki şehrin ismidir. Harezmi ve Hıvağ da derler (ŞSL, 76).

Ürgüt: Semerkant civarında bir şehir (ŞSL, 77).

Ürmeyten: Türkistân'da bir köy (ŞSL, 78).

Üsti: Türkistân'da Ceyhun kenarında bir şehir (ŞSL, 83).

Üzülüş Kint: Buhara'nın kollarında Gacdivân'a yakın bir köy (ŞSL, 82).

Yam: Semerkant ile Hocend arasında bir memleket (ŞSL, 615).

Yayçı(1): Çarçu ile Buhara arasında bir kasaba (ŞSL, 623).

Yayığ (1): Türkistân'da bir nehir ismi (ŞSL, 624).

2.1.9. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler

2.1.9.1. İnanış İle İlgili Sözcükler

2.1.9.1.1. Tanrı Adları

Bayat: Hüdā, Tanrı, Allah (AL, 178), (ŞSL, 186), (FKL, 490)

Çalab: Tanrı, Rabb, Allah (ŞSL, 306).

Bārī (<A.): Allah, Cenabı Hak, Esmā-i Hüsna'dan El Bari (ŞSL, 149).

Bīr ü bār (<T. +F.): Tanrı, Hak Teāla, Hüdavent (ŞSL, 191).

Ege: Sahip, bey, koca, ağa (S.S.); *Tanrı*

Ey Egem! “Ey Tanrım” I/694 (OSTN, 226).

Eye: İye, Sahip (FKL, 330).

İye ve İyge: Tanrı, Rabb (ŞSL, 104).

İye/İge/Ėye/Ėge: İye, sahip (FKL, 407).

İd: Sahip, Malik (ŞSL, 110).

İdi: Sahip; Tanrı (Bb. 5–19); Bilinsin ki İdi-kut'un anlamı Moğol dilinde devletli, devlet sahibi demektir.” (Abg.) I/1507 (OSTN, 279).

İzi: Allah, Hüdā. Bir beyitte geçmektedir:

Uğan izim cevr ü cefā şalgay başka

Her ni kilse āciz bende körer irmiş (ŞSL, 116).

Ĝan: Uğan, Bārī, Bīr ü Bār, Hüdā, Tanrı (ŞSL, 421).

Oğan: Hüdā, Allah (AL, 373).

Uğan ve Uğun ve Uğanım : Hüdā, Allah (AL, 146).

Oğan/Uğan: Tanrı (FKL, 275, 876).

Uğan: Hüdā, Allah (ŞSL, 86).

Uğun: Hüdā, Allah (ŞSL, 87).

Kerim: Cömert, kerem sahibi, Allah'ın ismi (ŞSL, 517).

Kıbık (1): Çalab, Mevlā, Tanrı (ŞSL, 496).

Tengri/Təngri: Tanrı (FKL, 572).

Tingri: Teñri, Allah (AL, 243), (ŞSL, 280).

Haq (<A.): Hak, adalet, doğruluk; Tanrı; gerçek II/1742.

*haqq: Gerçek, doğru; ücret; Tanrı, Hak; ilgi, alaka (Bdg. I: 518) (OSTN, 258).

Hāvend: Hūdāvend'nin kısaltılmış biçimidir: Allah; efendi (FKL, 737).

Ƙoldağuç: Yardım eden, yardımcı; yardım sever; Tanrı II/599 (OSTN, 393).

2.1.9.1.2. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar

Du‘ala- (1): Namaz kılmak III/1783 (OSTN, 221).

Özlek: Öğle namazı I/1304.

*özlek – özlek namazı: Öğle namazı (Bdg. I: 133) (OSTN, 573).

Anlıdevr: Öğlenin ikincisi olan namaz, ikinci namazı (ŞSL, 62).

İkindi: İkinci, ikinci namazı (ŞSL, 127).

Yatsı: Yatacak vakit, yatsı namazı vakti (ŞSL, 596).

Ƙıyamət: Kıyamet II/858.

*kıyamet: Kıyamet (Bdg. II: 101) (OSTN, 383).

Soruğ küni: Kıyamet günü (AL, 361), (ŞSL, 382).

Suruğ günü/Soruğ günü: Hesap sorma günü, kıyamet günü (FKL, 813).

Tamuğ ve tamuğ (<Soğ.): Tamu, cehennem (AL, 225), (ŞSL, 216, 229), (FKL, 530).

Uçmak: Cennet (ŞSL, 71).

Uçtımak: Cennet

(Bu kelimeye sadece bir defa Rabguzî'nin el yazmasında rastladım.) I/1731 (OSTN, 797).

Bırsık: Oruç (Calc. Wrtb.) IV/1759.

*bırsık: Oruç (DTO 183) (OSTN, 112).

Bırsık: Oruç (ŞSL, 190).

Oruz: Oruç, oruç tutma I/1060.

*uruz: Oruç (Vâmb. 221) (OSTN, 536).

Tabuğ: İbadet, gönül akışı (ŞSL, 205).

Tapu (2): Secde edip baş eğmek (ŞSL, 205).

Temür kazağ: Kuran-ı Kerim (FKL, 571).

Tört defter: Furkan, İncil, Zebur, Tevrat (ŞSL, 238), (FKL, 584).

Sorgucu: Sorucu, sual edici, Münker ve Nekir melekleri (ŞSL, 380).

Sorguçı: Soran, sorucu; işiten; Münker ve Nekir

Şorıcı, su'âl idici, müstantıq, müstağbir, Münker ve Nekir (S.S.) IV/546 (OSTN, 635).

Yalaç: Peygamber III/162.

*yalaç: Peygamber (Bdg. II: 362) (OSTN, 839).

Yalavuç: Peygamber III/156.

*yalavuç: Peygamber (Bdg. II: 362) (OSTN, 842).

Yolavuc: Peygamber, kılavuz, izci, yol bilici (ŞSL, 633).

Yoławuç: Elçi, peygamber III/432.

*yolauç: Elçi, peygamber (Vâmb. 354) (OSTN, 917).

Savçı: Peygamber IV/432.

*savçı: Peygamber; aracı (DTO 344) (OSTN, 602).

Kisküle- : Koyun ve kurban kesmek (ŞSL, 541).

Kurumsağ: Kurban II/937.

*kurumsağ: Adak; kurban (DTO 429) (OSTN, 434).

Zekat (<A.): Zekat; vergi IV/884.

*zekat: Zekat, İslâm dinine göre her yıl malının 40'ta birini fakirlere verme (Bdg. I: 605) (OSTN, 937).

2.1.9.1.3. Dua İle İlgili Sözcükler

Afer (<F.): Dua etmek (ŞSL, 49).

Alka- : Hayır dua etmek, hamd ve şükürde bulunmak (AL, 49), (ŞSL, 56), (FKL, 190).

Algış: Hayır dua I/396.

*algış: Hayır dua (Bdg. I: 84) (OSTN, 29).

Alkış: Övgü, övme; yakarış, dua; hayır (FKL, 177).

Aşkış: Alkış, hayır, dua (ŞSL, 45).

Atıkmağ: Dua ve alkış etmek (ŞSL, 27).

Atkımağ: Alkışlanmak, dua edilmek, öğülmek (ŞSL, 27).

Atkamağ: Kıra'at ve tilâvet etmek, bir şeyi ezberden okumak (ŞSL, 27).

Du'a (<Ar.): Dua III/1782.

*du'â: Dua (Bdg. I: 560) (OSTN, 221).

Saparışlan- : Dua etmek IV/404 (OSTN, 597).

Şey'u'l-İllâh/Şey'un li-İllâh: Tanrı'nın nesnesi veya Tanrı için verilen nesne anlamına gelen bu söz dilenciler tarafından dilenirken kullanılır; aferin, beğeni ve alkış ifade eden söz. Luţfî'nin bir beyitinde geçmektedir:

Ƙavma Luţfî'ni eşikdin bér zekât-ı ħüsn anga

Ƙayda êtsün sin ğanī barında şey'u'l-İllâhını (FKL, 866).

2.1.9.1.4. Beddua İle İlgili Sözcükler

Ƙarğa- : Beddua eylemek, ilenmek (AL, 381).

Ƙarğanmağ: Beddua, lanet (ŞSL, 443).

Ƙarğış: Beddua (AL, 381), (ŞSL, 443).

Kaynal- : Bir günah sebebiyle bela ve mihnet çekmek, ceşime (AL, 394).

Tamağsa (2): Beddua, ilenç (ŞSL, 216).

Yideng bolsun: Beddua anlamındaki bu kelime “telef olsun”, “gördüğün bu olsun” anlamındadır (ŞSL, 640).

2.1.9.1.5. Batıl İnanışlar

Albastı: Umma, ummacı, korkutucu ve azametli peri (ŞSL, 54).

Tongur: Peri, cin, albastı (ŞSL, 261).

Çitgir (<Mo.): Şeytan (FKL, 687).

Tüngür (2): Hayalet, cadı III/1543.

*tüngür: Peri, hayalet (DTO 249); tüngür: Peri, hayalet (Vámb. 267) (OSTN, 784).

Du‘ala- (2): Büyü yapmak III/1783.

*dualamak: Büyü yapmak, sihir yapmak (Vámb. 289) (OSTN, 221).

Arbamağ: Büyülemek, efsunlamak (FKL, 180).

Arbağ⁵⁷: Yılanı deliğinden çıkarmak için veya ısırıldığı yere zehrin tesirini men etme için okudukları büyü (AL,36), (ŞSL, 33), (FKL, 229).

Arbağcı: Efsunkār, büyücü (ŞSL, 33).

Arbağçı: Büyücü, sihirbaz, efsun-ger [büyücü], sāhir [büyücü, büyü yapan] (S.S.) I/336 (OSTN, 48).

Yadu (<F.): Cadı, büyücü III/212.

*yadu: Cadı (Bdg. II: 323) (OSTN, 833).

Yadaçı: Büyücü, üfürükçü, cinleri kovan kimse

Yadaçılara buyurur-miz kim yada kılğaylar “Büyücülere büyü yapmalarını söyleriz.” (Bb. 450–10) III/210.

*yadaçı: Büyü işiyle ilgilenen kişi, büyücü (DTO 519) (OSTN, 832).

Yağçı: Büyücü, falcı III/14.

*yayçı: Okçu; büyücü; Amuderya yakınlarında bir şehir ismi (DTO 542) (OSTN, 885).

Yağrınçı: Yanmış kürek kemiğinden fal bakan kimse III/51.

*yağrınçı: Yanmış kürek kemiğinden fal bakan kimse (Bdg. II: 356) (OSTN, 836).

⁵⁷ FKL’de ve OSTN’de “arbağ: büyü, efsun; efsane, söylence” şeklindedir.

Bügi: Bögü, büyü, sihir; cadı, başçı hatun (ŞSL, 178).

Büyü: Bögü, büyü, sihir, cadı (ŞSL, 184).

Baÿ: Zengin; *sihir, büyü IV/1421*.

*bay: Sihir, büyü (Vámb. 243) (OSTN, 104).

Cavruncı: Falcı, müneccim (ŞSL, 283).

Çavruncı: Büyücü, sihirbaz III/1936.

*çavruncı: Büyücü (DTO 281) (OSTN, 167).

Yawrunçı: Kürek kemiğinden fal bakan kimse III/18.

*yauruncı: Rüya tabir eden kimse (Vámb. 351) (OSTN, 883).

Kebzeci: Küreğe bakıp kehanet eden budala, şaneye bakıcı, falcı (ŞSL, 513).

Ꞑoşanaç: Kutsal kitaplarla fal bakan kişi II/639.

*Ꞑoşanaç: Kitaplardan fal bakan kimse (Vámb. 318) (OSTN, 407).

Ꞑuşanaç: Falcı, kâhin (L.T.) II/1026.

*Ꞑuşnaç: bk. Ꞑuşnaç (OSTN, 435).

Ꞑoşnaç: Falcı, kâhin II/643 (OSTN, 408).

Ꞑuşnac: Falcı (ŞSL, 483).

Ꞑuşnaç: Falcı, kâhin (Calc. Wrtb.) II/1029.

*Ꞑuşnaç: Falcı (DTO 432) (OSTN, 436).

Munecim (<A.): Müneccim, astrolog IV/2187.

*müneccim: Müneccim, astrolog (Bdg. II: 256) (OSTN, 507).

Şügün: Hayır alameti; uğur; fal IV/1108.

*şügün: Kehanet; fal (DTO 378) (OSTN, 666).

Fāl (<F.): Fal, uğur (ŞSL, 426).

Paļ (<A.): Fal, kehanet, önceden haber verme IV/1161.

*fāl: Fal, kehanet (Bdg. I: 778)(OSTN, 574).

Fāl-ı nohūd: Falcı kadın tarafından on iki tane nohutla bakılan nohut falı (FKL, 883).

Peri-ḥān (<F.): Büyücü, perileri davet eden (ŞSL, 201), (FKL, 443).

Bozla-: Matemlilerde sağı sağıp hazin ile inlemek, ötmek, şakımak (AL, 197).

Ḳara başkan: Uyku içinde ağır basmaya derler (AL, 385).

Salencek ve salkencek: İple boyna asılan muska (AL, 340).

Salmincek: Boyuna asılan tomar, salincek (ŞSL, 367).

Selincek/Selkincek/Silkincek: İple boyna asılan muska (FKL, 794).

Tumar: Muska, nazarlık; muska kılıfı III/1519.

*tumar: Muska, nazarlık; muska kılıfı (Vámb. 266) (OSTN, 765).

Ucur (<Mo.) (1): Falın doğru çıkması, hayırlı fal, bereket, kutluluk (ŞSL, 72).

Cada taşı: Yağmur taşı, yağmur yağdıran taş, yada taşı (FKL, 687).

Cedde taşı: Yada taşı, yağmur için üzerine efsun okuyup suya attıkları bir taş. Kaşgar tarafında meşhurdur (ŞSL, 284).

Yara taşı: Yağmur boncuğu denilen bir nesne ki ona kurban kanı sürülmekle yağmur yağar. Fevāidü'l- Kiber'de bir beyitte gelir:

Yara taşığa kan tigeç yağın yağkandı ey sākī

Yağar yamğur dik eşkim çün bolur la'ling şarāb- ālūd (AL, 475).

Yada ve yede: Yada taşı, Kurban kanı sürülmek ile yağmur yağdıran yağmur boncuğu (ŞSL, 597).

İm: Kocakarı ilacı ve devası (ŞSL, 135).

İmeçi: İş bilir tecrübeli kadın, başa kurşun dökerek insanları tedavi eden kadın (ŞSL, 137).

Ḳara kulağ (3): Dev, umacı, hortlak, gulyabani (ŞSL, 439).

Arguştek: *Nazardan koruduğuna inanılan güzel kesilip süslenmiş ağaç parçası;* müzik tonu, müzik aleti.

*arguştek: Nazardan koruduğuna inanılan güzel kesilip süslenmiş kütük (Vámb. 206) (OSTN, 51).

Ėül: Dev, hortlak, gulyabani (FKL, 881).

Burķan: Put; Buda'nın resmi IV/1827 (OSTN, 137).

Moltanĭ: Hintli; Brahman, Hintliler için kutsal kişi IV/2127.

*Moltani: Hintliler için kutsal kişi (Vámb. 339) (OSTN, 504).

2.1.9.2. Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler

2.1.9.2.1. Nişan, Evlenme, Düğün

Adağlığ: Namzed olmuş kız, nişanlı, atağlığ (şSL, 32).

Adaķ (1): Kısmet, nasip (AL, 31, 32).

Atađ⁵⁸: Adak (AL, 27), (FKL, 174).

Atağlığ: Adaklı kıza derler. Nişanlı kız (AL, 27).

Atağlığ: Adaklı, yavuklu, nişanlı kız. Ėamse-yi Nevā'ĭ'de bir beyitte geçmektedir:

Ėamse-yi Nevā'ĭ

Mihr-i zülfĭĝa köngli bağlığ idi

Gūyiyā bu anga atađlıđ idi (ŝSL, 25).

Atlığ (1): Nişanlı kız (şSL, 27).

Bađŝide (<F.): Nişanlı kız, sözlü kız IV/1464 (OSTN, 93).

Bikeķ: Kız; *nişanlı kız* IV/1739.

*bikeķ: Özgür genç (DTO 188) (OSTN, 114).

Ėalınlıķ: Başlık parası karşılığında verilen kız; nişanlı kız; başlık parası ile ilgili herŝey II/248.

*ķalınlıđ: Nişanlı kız, başlık parası ile ilgili her şey (DTO 409) (OSTN, 309).

Ėolmaķ: *Nikāhla kız dileyip almak*, özür dilemek anlamındadır. Mecnūn u Leylĭ'de Leylĭ Mecnūn'a nāmesinde Nevfel kızın alursın dediđi yerde gelir:

⁵⁸ FKL'de "ataķ/atağ: aday, namzet; sözlü, nişanlı, yavuklu" şeklinde geçmektedir.

Çün haclesi sarı köz salıpsın

Kolmağğa kızını söz salıpsan (AL, 413).

Aynoş (<Mo.): Sevgili (FKL, 354).

Çıkan: Kız arkadaş III/2107.

*çıkan: Kız arkadaş; eş, karı (Vámb. 284) (OSTN, 181).

Sâtgîn (2): Sevgili, sevilen, istenen (FKL, 783).

Seviklik: Sevgili IV/505.

*siviklik: Sevgili, dost, sevilen (DTO 374) (OSTN, 613).

Sevüklük: Sevgili IV/507.

*sevüklük: Sevgili (DTO 374) (OSTN, 613).

Imrağ: İstenen, sevilen; sevgili (FKL, 393).

Öylenmek: Evlenmek (§SL, 103), (AL, 163), (296).

Bayça: Düğün, toy, eğlence, düğün alayı (§SL, 158).

Düğün: Düğüm; şölen, toy, düğün (FKL, 756).

Tügün: Düğün, toy (§SL, 253).

Toy: Toy, ziyafet (AL, 372), (FKL, 871).

Toy (1): Düğün (AL, 287), (§SL, 262), (§SL, 348).

2.1.9.2.2. Şölen ve Bayram âdeti

Çinge: Çağatay âdetinde düğün yerlerinde erler ve avratlar ellerin karşup belli bir makamda söyledikleri şarkı, türkü. Sedd-i İskenderî’de İskender Hind’den Çin’e vardığı yerde gelir:

Muganni çü ser menziling çingedür

Sürüdüññ dağı bezm ara çingedür

Muganni tüzüp çinge veznide ceng

Nevā tüz ki hey hay ölenk hay ölenk (AL, 307).

Çingge: Birlikte olup alkışlayarak söylenen şarkı; oynak şarkı, düğün sırasında gelin gelirken söylenen şarkı III/2116.

*çinge: Çağatay âdeti olarak düğün olduğunda kadın ve erkekler ellerini çırparak özel bir makamda söyledikleri şarkı (Bdg. I: 489) (OSTN, 192).

Çenge (<F.): Çengilerin dans etmesi, düğün olan yerde erkeklerin ve kadınların ellerini vurup neva makamında sesli türkü söylemeleri (ŞSL, 308).

Kabak: Düğünlerde oynanan bir tür oyun (ŞSL, 431).

Öleng (2): Türkler arasında söylenen bir tür şarkı. Şöyle ki düğünlerde kızlar gerdek odasında toplanıp güveyi övmek için şarkılar söylerler. Güveyin evinde de gençler okuyup oynayarak gelini överler (FKL, 286).

Zılgıt: Düğünlerde eli ağza vurarak çıkarılan ses, zılgıt (FKL, 769).

Katıh (2): Düğün harcaması için damat tarafından kayın pedere gönderilen armağan, harç (ŞSL, 435).

Kalım: Başlık parası II/249.

*kalım: Mutlaka para ile olan nikah akdi, başlık parası (Vámb. 312) (OSTN, 308).

Kalın (1): Kalın, iri; *başlık parası* II/248.

*kalın: Başlık parası (DTO 409); kalın: Mutlaka para ile olan nikāh akdi, başlık parası (Vámb. 312) (OSTN, 308).

Kalınlıg yıbar- : Gelinin evine çeyiz ve mal göndermek (ŞSL, 453).

Kuşant: Gelinin evinden damadın evine gönderilen hediye (ŞSL, 483).

Saçık ve saçığ ve saçuk⁵⁹: Düğüne iletilen saçı. Mecnūn-u Leylī’de Nevfel kızın Mecnūn’a verdiği yered gelir:

Gerdūn körüben bu iş muvafik

Kiltürdi toköz tabağda saçuk (AL, 334).

Saçık: Saçı, gelinin başına saçılan para vb. şeyler; saçı, oğlan evinin gelin evine gönderdiği düğün armağanı (FKL, 784).

Saçuk: Saçı, para dağıtma (ŞSL, 360).

Şā-bāş (<F.)⁶⁰: Aferin, alkış; saçı; düğünde çalgıcı ve oyuncular için toplanan para. Şād-bāşın kısaltılmış biçimidir (FKL, 859).

Boğcama: Bohça, büyük sargı; *düğün için kurulan çadır*, yataklık (ŞSL, 174).

Selle⁶¹: Sarık, çalma; bayramlarda güveyin evine gönderilen hediye (FKL, 801).

Toyluk: Düğün hediyesi; at yarışında kazanana verilen hediye, ödül III/1143.

*toyluk: Düğün hediyesi, başka halklarla yapılan at yarışlarında kazanana verilen ödül (Vámb. 268) (OSTN, 755).

Yawçı: Örf ve adetlere göre düğün daveti yapan kimse III/19.

*yaoçı: Düğün daveti yapan kimse (Vámb. 351) (OSTN, 882).

Anda: *Başka aşiretten kız alan aşirete denir. [Kız veren aşirete Küda denir];* Moğ. sevgi için kardeş, amca ve dayı gibi sözcüklerin yerine kullanılır (FKL, 238)

Beyrem: Bayram, ıyd (ŞSL, 191).

Çağan (<Mo.)⁶²: Beyaz; bayram günü (FKL, 680).

⁵⁹ Saçı [Saçılık]: 1. Düğün armağanı. 2. Gelinin başına saçılan şeker, arpa ve para gibi şeyler. 3. Düğün çağrısı olarak gönderilen kibrit (Berne *Sarıkamış- Kr.). 4. Armağanlar gelinin başı üstünde tutulan tepsiye konularak yüksek sesle konuklara gösterme geleneği (-Ama. ve çevresi; -Krş.; -Ky.) (DS, 10. cilt, 1978: 3508).

⁶⁰ “Şā-bāş (<Far.): Takdir etme, beğenme, “āferin!” deme (OL, 1136).

⁶¹ Bk. SG (901)// Krgz. Tr: Selde “sarık” (644)// YUyg. Tr (345), Trkm. Tr. (569): Selle “sarık” (FKL, 801).

⁶² YUyg. Tr: “Budistlerin yeni yıl bayramı” (67).

Çeşen: Ziyafet, bayram ziyafeti (AL, 294).

Çeşn: Toy, ziyafet, şölen, düğün (ŞSL, 284).

Hürük: Ziyafet, düğün, eğlence (ŞSL, 591).

Hulasa: Nevruz günü, ‘ıyd, bayram (ŞSL, 334).

Hayd ve hayt: Bayram, ‘ıyd, namaz günü. Bir beyitte geçmektedir:

Hey hey ölung cān ölung kildi hayt yār yār

Bay beçe dik barmugin yaḥşı yiğit yār yār (ŞSL, 334).

‘ıyd (<A.): Bayram, nevrüz, namaz günü (ŞSL, 420).

2.1.9.2.3. Cenaze Gelenekleri

Tulamaḳ: Yas için atı süslemek (FKL, 620).

Boğursaḳ: Bayram ve mübarek gecelerde lokma yerine geçmişlerin ruhlarına pişirilmiş yemek (ŞSL, 176).

Ḳara şenbe: Matem günü, yas günü (ŞSL, 438).

Ḳara künlük: Matem, hüzn ve yas günü (ŞSL, 439).

Sadu: Sagu, ağıt

Sadu sadulamaḳ “Ağıt yakmak” IV/388.

*sadu: Cenazede yakılan ağıt (DTO 334) (OSTN, 585).

Saḡu (1): Sagu, ağıt

Sadu, nevḥa, mātem-i girye, mānī, feryād u fiḡān, öleniñ fezā’ili, ḳoşuḳ, türki ve şarkı (S.S.) IV/274 (OSTN, 588).

2.1.9.2.4. Bölgesel Gelenekler

Tapuḳ: Hizmet, görev; saygı; Moğollardaki saygı selamı III/951.

*tapuḳ: Hizmet, görev, saygı; baḡlılık (Vāmb. 253); tapuḡ: Moğollardaki saygı selamı; saygı, hürmet; hizmet, görev (DTO 193) (OSTN, 687).

Timürteki: Afgan yöresine ait iş, alışkanlık (ŞSL, 278).

2.1.9.2.5. Ululama

Olcaşmak: Tazim etmek, ululamak. Şöyle ki bir dizini yere ve elini başının üstüne koyarak bir büyüğün dizini öperler ve böyle bir tazim yöntemine Moğol geleneğinde Olcaş denir; hediye geçirmek (FKL, 285).

Olça- : Büyüklere karşı saygı göstermek (Bir eli başının üstüne koyarak diz çökmek, öne eğilerek büyüğün dizini öpmek) I/1093.

*olçamak: Hürmet etmek, saygı göstermek; hayır dua etmek; bir eli başının üstüne koyarak diz çökmek, öne eğilerek büyüğün dizini öpmek (Vámb. 226) (OSTN, 527).

Ölceş: Moğollarda cereyan eden bir büyüğe saygı gösterme usulüdür. Büyükler önünde dizini yere koyup bir dizini kaldırıp elini de başına koyarak sonra varıp elini öpme (ŞSL, 93).

Tekeşmiş: Padişahın önünde hediye sunmak ve yer öpmek (FKL, 569).

2.1.10. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı İle İlgili Sözcükler

Kömüklük: Gömülmüş, yani defn olunmuş (AL, 449).

Özge uyku: Başka uyku anlamındadır. Ölümden kinayedir (FKL, 288).

Songgi uyku: Ölüm (AL, 366), (ŞSL, 390), (FKL, 825).

Bögür: Mezar (ŞSL, 178).

Ğur (<F.) (1): Mezar (ŞSL, 423).

Çorğan: Kale, hisar II/570 (OSTN, 403).

Çurğan⁶³: Kale, mezar (AL, 406), (ŞSL, 477).

Çurğança: Kale, hisar II/940.

*çurğançe: Kale (Vámb. 317) (OSTN, 430).

Çumarğal: Muhit, kale, kurgan (ŞSL, 489).

Sın: Mezar, kabir (FKL, 855).

Sin: *Mezar, kabir*; sen (ŞSL, 401).

Tüke, töke: Mezar, türbe (ŞSL, 251).

⁶³ Çorğan [<çōri-ğan]: Hisar, kale (LN, 964).

Yurtğa: Kabristan, mezarlık, türbe (ŞSL, 627).

Yurtқа: Mezarlık III/549.

*yurtğa: Mezarlık (DTO 545) (OSTN, 927).

Töge-baş: Mezartaşı, mezardaki düz taş III/1244.

*tögebaş: Mezartaşı (Bdg. I: 401); töketaş: Mezartaşı (DTO 240) (OSTN, 757).

Tügebaş⁶⁴: Kabir üstüne konan taş, mezar taşı (AL, 275).

Töke taş: Kabir taşı, levha (ŞSL, 251).

Tüger taşı: Mezar taşı (FKL, 603).

Tökerdeş: Kadın mezarlarını süslemek için kullanılan bir çeşit ufak taş III/1242.

*tökerdeş: Kabir ve mezarların süslenmesinde kullanılan çakıl (DTO 240) (OSTN, 758).

Salaca: Salacak, ölü yıkama tahtası (ŞSL, 366).

Yosқа: (P. d. C.) Höyük; Türkmen mezarı III/442.

*yosқа: Höyük, Türkmen ve Kırgızların inşa ettikleri mezar (Vámb. 353); yosa: Höyük, yüksek kişiler için yapılan mezar (DTO 546) (OSTN, 920).

Burқанlıқ: Burkancılık tapınağı IV/1827.

*burқatlıқ: bk. burқat (OSTN, 137).

Burkutlıқ (2): İbadethane, puthane (ŞSL, 169).

Burқat: Put tapınağı IV/1828.

*burқatlıқ: Put tapınağı (DTO 166) (OSTN, 137).

Deyr (<A.) (1): Dünya, kilise, meyhane (ŞSL, 345).

2.1.11. Masal, Efsane, Hikâye, Bilmece İle İlgili Sözcükler

Arbağ: Efsane, masal I/336 arbağ: Efsane, masal (Vámb. 206) (OSTN, 48).

Arbaқ: Efsane, masal I/336.

*arbaқ: Yalan, dolan, aldatma (Bdg. I: 24) (OSTN, 48)

⁶⁴ Tüger taş: Mezar taşı (LN, 1026).

Çörçek: Efsane, beyhude kelimeler (ŞSL, 312).

Çörçek/Çövrçek: Efsane, masal (FKL, 703).

Çürgek: Efsane, kıssa (AL, 313).

Hocek ve hucek: Mesel ve efsane (AL, 319).

Hucek: Hikāye, mesel, efsane (ŞSL, 334).

Ertegi (2): Öykü, hikāye, efsane (S.S.) I/792 irtegi: Masal, hikāye (Vāmb. 232) (OSTN, 247).

İrtegi: Kadimi söz, efsane, hikāye, destan (ŞSL, 112).

Cumbağ: Bilmece, nağme (ŞSL, 286).

Çombak: Bilmece, luğaz, tıyuk (ŞSL, 321).

Serçek: Hikāye, kıssa, efsane, mesel (ŞSL, 374).

Şük: Doğru olan masal ve hikāye (ŞSL, 410).

Tatal ve Tatal: Luğaz, bilmece. Tatal da derler (ŞSL, 223).

Yañiltmaç: Yaniltma, bilmece, tekerleme, öşüg, efsane (ŞSL, 620).

Yangiltmaç (1): Bilinmeyen söz; bilmece

2.1.12. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler

Biti: Mektup, nāme (AL, 180).

Bitik: Biti, yani mektup, belge (AL, 180), (ŞSL, 159), (ŞSL, 187).

Bütük: bk. bitik II IV/1898.

*bitük: Yazı (Bdg. I: 242) (OSTN, 146).

Pitikçi/Bitikçi: Yazıcı, yazman, kâtip (FKL, 437).

Bitküci ve bitiküci: Yazıcı (AL, 180).

Bitikci: Yazıcı, saray kâtibi, yazıcılıkla görevli bir memuriyet (ŞSL, 159).

Bitükçi: Yazıcı, kalem sahibi (ŞSL, 186).

Tayşî: Yazıcı; yazar III/770.

*tayşî: Yazar, hoca (DTO 211) (OSTN, 705).

Çelmek: Düzensiz yazı yazmak (ŞSL, 307).

Sız-: Çizmek, yazmak, nakş etmek (AL, 350), (ŞSL, 397).

Siz-: Bezemek, yazmak, nakş etmek (AL, 350), (ŞSL, 397).

Sığnağ: Çağataylarda kullanılan Babür yazısına benzer ince yazı, hat (AL, 352), (FKL, 842).

Sığnağı: Çağataylarda kullanılan Babür yazısına benzer ince yazı, hat (ŞSL, 397).

Yarlığlı/Yarlığlık (1): El yazısı ile yazılmış mektup III/144.

*yarlığlı: Vergiden muaf olan yüksek düzey devlet memuru (Vâmb. 346) (OSTN, 867).

Dīvān (<A.) (2): Nazım şiir kitabı (ŞSL, 352).

Müçülge: Varak, senet, delil, yazı, belge (ŞSL, 568).

2.1.13. Tıp İle İlgili Sözcükler

Oncı: Cerrah, tabīb, hekim (ŞSL, 98).

Arılmay maraz: İyileşmeyen hastalık, süreğen hastalık (FKL, 231).

Hana (2): Bir tür hastalık (ŞSL, 334).

İğ: Bir çeşit fena hastalık, ölet (ŞSL, 123).

İk: Hastalık I/1415 (OSTN, 280).

İğlik: Hasta, hastalıklı (ŞSL, 127).

İğlig: Dertli, hasta (FKL, 365).

Karçanğı: Bir tür hastalık (ŞSL, 464).

Opücin: Hastalık, illet, maraz (ŞSL, 64).

Öbücin: Hastalık, illet, maraz (ŞSL, 63).

Öbücin (<Mo.): Hastalık, yorgunluk (FKL, 243).

Öbüçte (<Mo.): Hasta, yorgun (FKL, 243).

Ölet: Hastalık, veba, salgın, kolera (ŞSL, 91).

Qırılağan: Veba, kırgın, hastalık (ŞSL, 499).

Sakım (<Ar.): Hasta, sağlıksız (FKL, 800).

Sırqu: Hastalık, maraz, illet (ŞSL, 395).

Talıq-: Hastalanmak (ŞSL, 215).

Qulqana: Bir tür cerahat, yara. İnsan vücudunda; at ve katırların ayaklarında görünür (ŞSL, 487).

Ayığ otı: Bir ilaç ismi (ŞSL, 144).

Bayan: Eczacılıkta kullanılan bir tür bitki IV/1467.

*bayan: Eczacılıkta kullanılan bir tür bitki (DTO 180) (OSTN, 104).

Bıyan: İlaç olarak kullanılan bir bitki IV/1742.

*bıyan: Tedavi için kullanılan bir bitki (DTO 180) (OSTN, 113).

Egir: (P. d. C.) Bir tür acı ilaç (S.S.) I/700.

*igir: Bir tür acı ilaç (DTO 126) (OSTN, 229).

İkir: Bir çeşit beyaz acı ilaç (ŞSL, 128).

İm: Kocakarı ilacı ve devası (ŞSL, 135).

İmeci: İş bilir tecrübeli kadın, başa kurşun dökerek insanları tedavi eden kadın (ŞSL, 137)

İnçige: İnce; süreğen hastalık, müzmin hastalık (FKL, 397).

İtili: Müzmin hastalık, kronik hastalık I/1504 (OSTN, 293).

Bāqūrī (<A.): Deva ve ilaç (ŞSL, 155).

Bulut: Deva ve ilaç (ŞSL, 182).

Baldır qara: Bir tür ilaç, perisiyavşan ilacı (ŞSL, 156).

Biş: Bir tür ilaç ismi; zehirli ve semli olur (ŞSL, 193).

Sendülec (1): Sendülüs, bir ilaç ismi (ŞSL, 377).

Soğulcan (2): Bir tür ilaç ismi sürüncen gibi (ŞSL, 385).

Sürtürme: Sürgün ilacı, amel ilacı (ŞSL, 380).

Ķatmer: Ebegümebine benzeyen, ondan daha büyük bir çiçek olup kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılır (ŞSL, 434).

Ket hindi: Bir tür ilaç ve boya (ŞSL, 514).

Kiç kiten: Çakırdikeni gibi bir tür ilaç (ŞSL, 538).

Boħaħ: Yaranın üzerine koyulan bağ (ŞSL, 166).

AħaĶ (1): Bir tür dil hastalığı

Bir nev' dil hasteligi, dil kabarcığı, nokta (S.S. 6) (OSTN, 15).

Aħel (2): Bir nevi dil hastalığı, dil kabarcığı, nokta (ŞSL, 31).

Kesel (<A.): Hastalık, maraz (ŞSL, 517).

Sökkel: Hasta, maraz (ŞSL, 387), (FKL, 826).

Sökül: Hasta, yaralı IV/573.

*sökül: Hasta, yaralı (DTO 358); sökül: Hasta, zayıf (Vámb. 299) (OSTN, 638).

Bizgek: Sıtma, ateşli hastalık (ŞSL, 193).

Isıtma: Sıtma, ateşli hastalık (AL, 87), (ŞSL, 117).

Ķummā: Humma, teb, sıtma (FKL, 735).

Titretme (1): Titreme, sıtma, humma, bizgek (ŞSL, 266).

Tirletme: Bir tür hastalık, humma, sıtma (ŞSL, 268).

Verce: Sıtma hastalığı, titreme (ŞSL, 586).

Rızandalık: Nezle, soğuk algınlığı (ŞSL, 355).

Tımwaw: Nezle, soğuk algınlığı III/1408.

*timao-teymao: Nezle, soğuk algınlığı (Vámb. 271) (OSTN, 724).

Solunđan: Kalp hastalığı, nefes darlığı (ŞSL, 389).

Buđaħ: Astım hastalığı, nefes darlığı IV/1805 (OSTN, 132).

Buqaq: Astım hastalığı, nefes darlığı IV/1802.

*buqaq: Nefes darlığı; boğaz iltihabı (DTO 172) (OSTN, 133).

Tabısır- : Dudakları kabarmak, ateşlenmek (ŞSL, 222).

Qasmar: Kanser, kötü çıban, şirpençe II/359 (OSTN, 336).

Kezek: Añıla marazı, kanser (AL, 423), (ŞSL, 517).

Firengi (2): Frengi hastalığı, bel soğukluğu (ŞSL, 427).

Sarığ ağırığ: Sarılık hastalığı (FKL, 786).

Sarığ ağırık: Sarılık hastalığı (AL, 335).

Sarıq ağırık: Sarılık hastalığı (ŞSL, 362).

Çıban: Çıban (FKL, 726).

Çıpkan: Çıban (ŞSL, 322).

Çıbay: Çıban; sivilce, kabarcık III/2153.

*çıbay: Sivilce, ülser (DTO 301) (OSTN, 178).

Çır(1): Sivilce, çıban, kan çıbanı, çıbanın içindeki yara (S.S.) III/2122 (OSTN, 185).

Dabğulı: Karha, çıban (FKL, 745).

İt dirsegi: Arpacık gibi bir çıban (ŞSL, 107).

Qabarcuq: Kör çıban, çıfkan, uçuk (ŞSL, 430).

Qarıl çıbanı (1): Bir tür çıban (ŞSL, 464).

Qasmar: Bir tür hastalık, şirpençe (ŞSL, 447).

Köydürgi: Ateş çıbanı (ŞSL, 536).

Nebek (2): Siğil, el üzerinde çıkan abile (ŞSL, 579).

Tögen: Kızgın damga, dağ, yanık yarası (FKL, 582).

Iğır: Gün be gün şiddeti artan hastalık, verem (ŞSL, 123), (FKL, 349).

Sayru: Üzgün, hasta, verem (ŞSL, 371), (FKL, 793).

Uzak agrı: Verem hastalığı (ŞSL, 80).

Yılkıran: Bir tür salgın hastalık, veba, kırgın (ŞSL, 647).

Yuğma: Yuğma oğrı “Bir çeşit salgın hastalık” III/540.

*yuğma agrı: Bir çeşit salgın hastalık (Vámb. 354) (OSTN, 923).

Ğaraca: Bir tür saç hastalığı (ŞSL, 463).

Ğarağrığı: Karamuk, kızamık gibi bir tür hastalık (ŞSL, 437).

Ğızamuğ: Humma ile karışık cilt hastalığı (ŞSL, 502).

Ğızılça (2): Kızamığa benzeyen bir deri hastalığı II/877.

*ğızılça: Fondöten, makyaj malzemesi; kızamığa benzeyen bir deri hastalığı (DTO 448) (OSTN, 386).

Çiçek: Çiçek; *çiçek hastalığı* (FKL, 720).

Bis: Uyuz hastalığı IV/1783.

*bis: Uyuz hastalığı (DT 186); pis: Uyuz hastalığı; ağaç uyuzu; bir tür iyileşmez cüzzam hastalığı (Vámb. 251) (OSTN, 118).

Mağav: Uyuz, kirpiği dökülen kişi, cüzzam (ŞSL, 566).

Medde (<A.): Guatr (Boğaz hastalığı) IV/2106.

*medde: Guatr; yumru, ur (Vámb. 336) (OSTN, 498).

Ğoyanđu: Sara hastalığı, epilepsi II/526.

*ğoyanđu: Epilepsi (Vámb. 321); ğoyanđu: Siyatik (DTO 441) (OSTN, 412).

Ğuyanđu: Kadın hastalığı, reg-i ğoyun (ŞSL, 494).

İplicek: ‘ Arak mu’addini rişte hastalığı (ŞSL, 106).

Ğart (2): *Rişte hastalığı*, çirkin, kuru (ŞSL, 441).

Çil (2): Çilli, ebras hastalığı (ŞSL, 330).

Buzav burnu: Nasır yarası, tırnaklarda çıkan yara (ŞSL, 171).

İç agrığı: İç sürme, ishal, sürgün, ötürük; [karın agrısı] (FKL, 342).

Yatalak: Maraz, hasta (ŞSL, 596).

Ꞑılaw: Boynuzlu hayvanların dillerinde oluşan ve yemelerini engelleyen kabarcıklar II/867.

*Ꞑılaw: Sığırların dillerinde oluşan ve yemelerini engelleyen kabarcıkla(Vámb. 323) (OSTN, 361).

Inav (3): Bir tür dil, lisan hastalığı (ŞSL, 142).

Inav (1): Bir çeşit at hastalığı (ŞSL, 139)

İndev: Susama benzer bir tür tanedir ki uyuz hastalığına mübtela olmuş develere sürülür (ŞSL, 141).

Mindev: Atın omzundaki yağır, yara (AL, 460), (ŞSL, 576).

Ꞑurdaşanç: Eller ve ayaklardaki hummalı kaşıntı II/951.

*Ꞑurdaşanç: Kol ve bacaklarda kaşıntıya yol açan hastalık (DTO 426) (OSTN, 430).

Ꞑurdeşeñ: Atlarda olan kan çıbanı (ŞSL, 476).

Naħne: Bir tür at hastalığı, atın burnunu keserek hastalıktan kurtarırlar (ŞSL, 578).

OꞐra (1): Bir tür dört ayaklı hayvan hastalığı (ŞSL, 88).

Sarıca (2): Yük ve binek hayvanlarının hastalığı (ŞSL, 362).

MangꞐa: Sümük; ruam Hastalığı (atlarda) IV/2007.

*manꞐa: Burun hastalığı; genizden gelen akıntı; burnu akan at (DTO 496) (OSTN, 496).

Ꞑonam: Bir tür illet, sarıca ve karıca hastalığı (ŞSL, 291).

2.1.14. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

2.1.14.1. Oyunlar

Ālçı: Alıc, aşık oyunu (ŞSL, 55).

Ꞑoptı aldı: Bir tür aşık oyunu, bāzī-yi becel (ŞSL, 470).

Avuc oyunu: Tek mi çift mi oyunu ve keçe oyunu da derler. Bir beyitte geçer:

Keçe ilmekde mening Ꞑaysı ilmeğimde mining (ŞSL, 100), (FKL, 214).

Bucul: Āşık kemiği ile oynanan bir zar oyunu, kumarbaz oyunu (ŞSL, 166).

Ekel: Çelik ve çomak oyunu (ŞSL, 51).

Espek: Pıçaz denilen ve kadınların oynadığı bir oyun. Bu oyunda bir beze satrançtaki gibi kareler dokunur. Ortada küçük bir yuvarlak bez ve dört tane bez de ondan ayrılır. Beş altı taşla oynanır (FKL, 231).

Çatarak: İki kişiyle oynanan bir tür oyun (ŞSL, 463).

Arguştek: *Bir tür oyun adıdır. Bu oyunda birisi eğilerek elini dizine koyar, diğeri ise yere basıp onun üzerinden atlar,* musikide bir usul (FKL, 225).

Uzun isek: Bir oyun (ŞSL, 82).

Hak pelek (1): Bir çeşit oyundur (ŞSL, 335).

Tasma (2): Kumar türünden bir oyun (ŞSL, 210).

Tesme (1): Bir çeşit kumar oyunu. Bir beyitte geçmektedir:

Aldaturlar bu kıvarda herkesi

Bir oyundur tesme sende hilesi (ŞSL, 226).

Çarta (2): Oyun kâğıdı, iskambil (ŞSL, 441).

Topuk: Bir tür gizli oyun (ŞSL, 233).

Çımār (<A.): Kumar, tavla (ŞSL, 468).

Peçiz: Zarla oynanan bir oyun türü IV/1252.

*peçiz: Zarla oynanan bir oyun türü (Vámb. 244) (OSTN, 576).

2.1.14.2. Çocuk Oyunları ve Araç-Gereçleri

Ağ süngök: Mehtap geceleri çocukların oynadıkları bir oyundur. Bir kemik. parçasını uzağa atıyorlar, ilk önce kim bulur ise arkadaşının arkasına binip bir mahalleye kadar getiriliyor. O mahallede böyle derler (ŞSL, 48).

Hāk-pelek: Oyuncuların birbirinin üstünden atlayarak oynadıkları bir çocuk oyunu, birdirbir (FKL, 737).

Bızlavuk: Kof ve içi boş kabak ki çocukların kabağın içine kemik ve taş parçaları koyarak oynadıkları oyun, kabağ oyunu da derler (ŞSL, 193).

Keçe oyunu: Bir tür oyun. Bir şeyi toprakta gizlemek (ŞSL, 515).

Pat pat: Çocukların kil ve çamurla oynadıkları bir oyun (ŞSL, 199).

Teb teb (1): Çocukların çamurdan ettikleri bir tür oyun (ŞSL, 222).

Tüpü: Kar fırtınası, karla oynanan bir tür oyun (ŞSL, 233).

Çavur (2): Karagöz resimleri gibi resim, bebek (ŞSL, 457).

Çavucağ: Karagöz resimleri, bebek oyun suretleri (ŞSL, 457).

Çoğurcağ: Karagöz resimleri, eğlenceli resimler, bebek (ŞSL, 484).

Çoğurcağ: Kukla, oyuncak bebek II/517 (OSTN, 390).

Zaçe: Karagöz resimleri, oyuncak, kız bebekleri (ŞSL, 356).

Erküncek: Salıncak şeklindeki beşik I/781.

*erküncek: Salıncak şeklindeki beşik (Vámb. 232) (OSTN, 247).

İrküncek: Salıncak I/1467.

*irkincek: Terāzū ve yükiniñ ağır tarafı (ŞSL); irküncek: Salıncak şeklindeki beşik (DTO 104) (OSTN, 289).

Salğıncağ: Salıncak, beşik (ŞSL, 366).

Salıncağ: Salancağ, salğıncağ, salıncak (ŞSL, 367).

Sıpancağ/Sıypancağ: Çocukların oturup kayarak eğlendikleri oyun aracı, kaydırak (FKL, 842).

Sırıncağ/Sıyrıncağ: Çocukların oturup kayarak eğlendikleri oyun aracı, kaydırak (FKL, 847).

Adağ: Çocukların yürümeyi öğrenmesi için kullanılan eşya, yürüteç I/479.

*adağ: Çocukların yürümeyi öğrenmesi için kullanılan eşya, yürüteç (Vámb. 205) (OSTN, 7).

2.1.14.3. Yarışlar ve Sportif Oyunlar

Atğulamak: Ok atmak (ŞSL, 27).

Atkulamak: Ok atmak; ateş açmak (FKL, 173).

Atğulan- : Taarruz etmek, öne atılmak (ŞSL, 27).

Atkulaş: Harp, savaş (ŞSL, 27).

Çapkulaş: Savaş, çarpışma; kılıçla birbirini vurma (FKL, 672).

Üngürtmek: Güreşte yıkıp basmak (ŞSL, 100).

Üzdürme: Nehrin derin yerlerinden atları yüzdürerek geçirme; cirit ve yığın yarışından geçmişi de ifade eder (ŞSL, 81).

Cıla: At koşturma, koşarak bir şeyler arama (FKL, 733).

Çırt (2): At yarışı (ŞSL, 324).

Küreş: Pehlivanların birbiriyle savaşması (ŞSL, 524).

Miyangirlik: Güreş IV/2151.

*miyāngirlik: Güreş (Bdg. II: 272) (OSTN, 504).

Öltenmek (1): Sergilemek, sergi açmak (ŞSL, 92).

2.1.14.4. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

Aḥsum: Sarhoş (ŞSL, 31), (AL, 31).

Aḥsum/aḥsum: Çok sarhoş, çok esrik, arbede yapan sarhoş kişi (FKL, 179).

Esrük: Sarhoş, mest (AL, 39), (ŞSL, 43).

Ösrük: Sarhoş, mest (ŞSL, 83).

Üsrük: Sarhoş, mest (AL, 145), (FKL, 291).

İntil- : Sarhoş olmak (ŞSL, 142).

Rencimek (<F.+ T.): Ziyade sarhoş olmak, sarhoşluktan dolayı kendinden geçmek (ŞSL, 354).

Berḳandān/Berḡandān: Şaban ayının son günü yapılan içkili şölen. Ona külūḥ-endāzānda denir (FKL, 443).

Cırgamaḳ: Eğlenmek, sefa sürmek, neşelenmek (FKL, 727).

Çırgap: Kuş avı için havaya ok atmaya derler, *yemek, eğlenmek, zevk sürmek anlamlarına da gelir:*

Av avlap kuş salıp çırgap hemîşe

Kice kündüz tena'um kıldı pîşe

Yiti iklimde hem sancıs uruş yok

Künice cırgalangdın özge iş yok (AL, 304).

Cırgalangdın: Bu da Çırgap ile aynı anlamdadır (AL, 304).

Çırgalang (2): Yeme, eğlenme, zevk sürme (ŞSL, 324).

Cırgalang: [eğlence, mutluluk]; Herāt'ta bulunan bir eğlence ve gezinti yeri (FKL, 728).

Çeşen: Ziyafet, bayram ziyafeti (AL, 294).

Çeşn: Toy, ziyafet, şölen, düğün (ŞSL, 284), (FKL, 690).

Çevgi: Eğlence, şenlik. Padişah bir memleketi emri altına aldığı anda ve ya düşmanına galip geldiği vakit, halka ilan etmek için atılan top ve vurulan davul (ŞSL, 301).

Hürük: Ziyafet, düğün, eğlence (ŞSL, 591).

Şılan: Sultan sofrası, askere ziyafet verme, güreş ve ziyafet verme, yemek ve şölen vermek. Bir beyitte geçmektedir:

Hamse

Bir kün anıng bezmide şılan çağı

Şāhğa hem iştiḥā olğan çağı (ŞSL, 413).

Şilen: Ziyafet sofrası, yemek şöleni (FKL, 867).

Şin (<F.): Şuhi, eğlence, zevk, sefa (ŞSL, 414).

Toy: Toy, ziyafet (AL, 372), (ŞSL, 348), (FKL, 871).

Uşlan: Beyler tarafından halka ve askere verilen ziyafet (ŞSL, 86).

Sarkud: Şarap keyfiyeti (AL, 336).

Sorkut: Şarap keyfiyeti (AL, 359).

Ārzu adı: Türkmenlerde söylenen, okunan bir çeşit eğlence şarkısıdır (ŞSL, 35).

Ṭāḳ u ṭurunb: Eğlence ve çalgı ile coşup taşma (FKL, 868).

Tavsı- : Sevinçli olup kadeh kaldırmak, aşkına kadeh kaldırmak (ŞSL, 219).

2.1.15. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler

2.1.15.1. Müzik İle İlgili Olanlar

Arındak: Şarkı, türkü, bir çeşit mani (ŞSL, 38).

Cumbak: Türkü, şarkı, nağme, bilmece (ŞSL, 286).

Alla: Çocuğu uyutmak için söylenen türkü, ninni.

Miṣāl

Alla desem uyku kelür

Kādir igem rahmi kelür (ŞSL, 57).

Aşula: Şarkı, türkü, bir çeşit mani (ŞSL, 45).

Ara: *Musikide bir nağme adı*, orta, ara; [arasında] (FKL, 154).

Belban: Bir tür ahenk ve şarkı (ŞSL, 162).

Ozan: Mani tarzında vezinsiz bir nāme ve ezgi. Karahan ve Oğuz Han hikāye ve destanında söylerler (ŞSL, 81).

Uzan/Ozan: Nazım ve vezin üslubu dışında söylenen bir tür türkü; [ozan] (FKL, 272).

Aytım: Türkü, şarkı, ö leng, ‘ aşık, bahşı, varsağı (ŞSL, 109).

Cırayım: Özbeklerin bir tür şarkı ve türküsü, ü leng gibi (ŞSL, 288).

Çırayım: (P. d. C.) Özbeklerde bir şarkı III/2123.

*çırayım: Özbeklerde bir şarkı (DTO 303) (OSTN, 185).

Cırım: Özbekiyye'de: şarkıcılık, şarkı söyleme (FKL, 730).

Ö leng: Bir çeşit şarkı, bunun yanında çayır, çimen anlamları da vardır (ŞSL, 95).

Boday: Alçak boylu; *bir Özbek şarkısı* IV/1677.

*boday: Bir Özbek şarkısı; alçak boylu (DTO 164) (OSTN, 120).

Buday: Özbeklere mahsus hazinli bir şarkı. Ö leng makamında (ŞSL, 167).

İsri: Bir çeşit vezin, şarkı, türkü (ŞSL, 117).

Ayalğu: Türkücü sesi, ahenk, türkü ve nağmelere uyum vermek, bülbül sedası, tatlı sesle söylemek; kalbin haz aldığı ve meyil eylediği mutlak tatlı ses (AL, 59).

Ayalğu: Yazma usulünde kullandıkları nota, aheng, nâme. Bir beyitte geçmektedir:

Ayalğu barcağa ferhād hali

Sürūd ol haste-i nāşād hāli (ŞSL, 105), (FKL, 334).

Bayat (3): Musikide bir makam ve nağme ismi (ŞSL, 186).

Çeķavek (2): Musikide bir nağme adı (FKL, 692).

Rāy: Hind padişahına verilen unvan. Nitekim Rūm padişahı için kayşer, ‘Acem için kesrā, Çin için haķan, Turan için han, Güre için şār, Tatar için giray ve Yemen padişahı için tūbba^c söylenir; (Rāh) Hind padişahının unvanı; yol; *musikide nağme, makam* (FKL,766).

Rek: Bir tür nağme (ŞSL, 353).

Zāğ (3): Musikide bir nağme (FKL, 768).

Çarge ve çerģe (3): Musikide bir makam, çerģe (ŞSL, 295).

Çerģe (3): Musikide bir makam (ŞSL, 304).

Çingē: Bir çeşit ahenk ve makam (ŞSL, 331), (FKL, 695).

Naķş (<A.): Musikide bir makam, davudi nağme (ŞSL, 580).

Şūrī (<F.) (1): Türk müziğinde bir makam (ŞSL, 410).

Saģu: Feryat, figan, koşuk, türkü, şarkı (ŞSL, 364).

Çoşuķ: Orģušteķ usulünde ırlanan türkü (AL, 412), (ŞSL, 483).

Toşuķ: Bir tür manzum türkü, şarkı. Sahrayi ve Rustayilerin gayri muntazam şiirleri, koşuk (ŞSL, 246).

Tuşuķ: Tuyuk gibi bir şiir (AL, 270).

Toyuq: Tuyuk, vezinli yazılmış şiir türü III/1175.

*tuyuk: Tuyuk, aruzun fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün vezniyle yazılmış şiir türü (DTO 251);

tuyuk: Kafiye, ölçülü şiir (Vámb. 268) (OSTN, 755).

Tuyuk: Kısa vezinle söylenen bir tür şiir, iki üç manayı gösteren söz (ŞSL, 264).

Tuyuq/Ṭuyuq: aaba uyaklı ve cinaslı dörtlük, tuyuğ (FKL, 620).

Varsaķı: Koşuk, ö leng, güzele manzume bir şeyi okumak (ŞSL, 585).

Versaķı (2): Āşıklık ile türkü çağırma, teganni etme (ŞSL, 586).

Arguştek: Bir tür oyun adıdır. Bu oyunda birisi eğilerek elini dizine koyar, diğeri ise yere basıp onun üzerinden atlar; *musikide bir usul* (FKL, 225).

Orguşeñ: Müzik bilgisinde bir usuldür, şarkı, türkü (ŞSL, 75).

Orguştek: Müzik bilgisinde bir usuldür (AL, 141).

Erguşenk (<F): Musikide bir usuldür. Bir çeşit oyun, saz (ŞSL, 36).

Ötme (1): Nağme, ezgi, güzel ses (ŞSL, 68).

Irlamaq/Yırlamaq: Şarkı söylemek, ırlamak, yırlamak (FKL, 346).

Sıyra- : Irlamak, şarkı söylemek (AL, 349).

Yırla- : Irlamak, şarkı söylemek (AL, 503), (ŞSL, 642).

İgir- : Gazel söylemek, āşıklık etmek (ŞSL, 128).

Çinge: Çağatay ādetinde düğün yerlerinde erler ve avratlar ellerin karşıp belli bir makamda söyledikleri şarkı, türkü. Mizānü'l-Evzān'daki Arüz risalesidir buhur beyanında şöyle yazarlar:

Yine cingedür kim Türk ulusu gerdeğe girme ve kız göç ettirir, toylarında anı ayturlar ve o şarkıdır, türküdür ve iki türlüdür. Birincisi hiç vezin bile rastlanmaz ve diğeri de beyt eytilür kim münserih maṭvī mevkūf bahrı durur ve yār sözünü redif ornıga anılır kılurlar andaķ kim (AL, 307).

Hey tülügün hey tülüm: Düğünlerde okunulan şarkılara redifolarak söylenen söz grubu (ŞSL, 588).

Hey hey öleng hey öleng: Kazak, Karakalpak, Kırgız, Kıpçak düğünlerinde türkü ve şarkı yerine okunan yâr yâr kafiyeli öleng ve koşuktur (ŞSL, 588).

Tülügüm hey tülüm: Şarkı ve türkülerin nakaratın okunduğu kısım. Türkistân’da düğün yerinde bazı kimseler ayak üzre kalkıp bir vasıfla oynayıp ve bir çeşit türkü söylemeye derler (AL, 279), (ŞSL, 257).

Tülüküm hey tülüm: Türkistân’da düğün yerinde bazıları ayağa kalkıp kendilerine özgü vasıfla oynayıp ve kendilerine özgü türkü ırlamaya derler (AL, 279).

Tülügüm hey tulum: Düğünlerde ve şölenlerde [oynayarak] söylenen bir şarkı (FKL, 622)

Köktemek: Saz çalmak (AL, 445), (ŞSL, 528).

Kükte -⁶⁵: Saz çalmak, şarkı söylemek

Saz çalmağ, âheng ve terennüm ve nağme[itmek] (S.S.) II/1426 (OSTN, 479).

Çırt - (3) : Saz çalmak. Bir beyitte geçmektedir:

Bağşılar sâz çırtar herürden oğur

Şanevber ğayrısını dinlemem (ŞSL, 324).

Buday buday: Özbekiyye boyuna özgü bir şarkı (FKL, 468).

Tene durna/Tene turna: Nağme, ezgi; Türklerde bir şarkı (FKL, 571).

Terâne: Güzel oğlan; *şarkı, nağme; üç dallı (makamlı) bir şarkı*; huysuzluk; aldatma (FKL, 566).

Telâlâ: Avaz, nağme, şarkıcının okuduğu ezgi (FKL, 570).

Durna telâlâ: Nağme, ezgi; bir şarkı (FKL, 749).

2.1.15.2. Çalgı İle İlgili Olanlar

Bozuğ: Kopuz gibi bir tür tanbur (ŞSL, 172).

Bozuğ/Bozuğ (1): Altı telli bir tambur (FKL, 460).

Demâme: Kös, davul, dümbelek (FKL, 751).

⁶⁵ OSTN’de madde başında “kükto-” şeklinde yazılan kelime, Şeyh Süleyman Efendi Lügati esas alınarak düzeltilmiştir (OSTN, 479).

Zahme: Mızrap, tezene, çalgıç (FKL, 769).

Kevreke: Büyük davul (ŞSL, 513).

Kevürge: Büyük davul, padişah kösü⁶⁶ (AL, 420).

Kewürge: Büyük davul II/1057 (OSTN, 461).

Küreke: Büyük davul (Calc. Wrth.) II/1450.

*küreke: Büyük davul, kös (Bdg. II:148) (OSTN, 483).

Cürre (3): Bir tür saz, bir çeşit çalgı aleti (FKL, 690).

Demri: Bir tür büyük davul, kös III/1701.

*demri: Büyükçe davul (DTO 319) (OSTN, 216).

Dümri: Büyük kös, büyük davul (FKL, 756).

Davul (1): Davul (ŞSL, 342).

Döl, dol, dul, davul, düvel (3): Davul, kös (ŞSL, 348).

Deyr (<A.) (2): Büyük zil, kös, davul. Bir beyitte geçmektedir:

Çalgı çalma raqs kılmay sürre

Oyun itme alma kolge dāyire (ŞSL, 345).

Nağara (<F.): Davul, kös; müzik aleti (OSTN, 511)

Nağāre (<F.): Davul, dümbelek (ŞSL, 580).

Tüngür (1): Şamanın kullandığı davul, şamanın kullandığı kös III/1543.

*tüngür: Peri, hayalet (DTO 249); tüngür: Peri, hayalet (Vámb. 267) (OSTN, 784).

Bağlama: Üç kirişli bir çeşit sazdır (ŞSL, 153), (FKL, 425).

Ergün, erganün (1): Bir çeşit rübāb ve tanbura cinsinden saz ismidir (ŞSL, 36), (FKL, 227).

Argun (3) (<F.): Ergün, Eflātün'un ibda ettiği saz, erganun (FKL, 231).

⁶⁶ Köş (1): Eskiden kullanılan bir çeşit çalgı (-Kn.) (DS, 8. Cilt, 1975: 2970).

Ėajek: Bir tür saz ve çalgı, kemençe (ŞSL, 422).

Ėıek: Kemençe (FKL, 881).

Ėavuz (1): Bir saz ismi, Ėajek (ŞSL, 457).

Ėopuz (1): Kopuz, eski bir Türk sazı (ŞSL, 471), (AL, 404).

Cer (1): Bir saz ismi (ŞSL, 304).

Cešte: Bir çeřit büyük saz, tanburdan büyüktür. Orta Asya'da meşhurdur (ŞSL, 284).

ešte: Bir tür büyük gitar III/1994.

*ešte: Bir tür büyük gitar (DTO 284) (OSTN, 177).

ögür: Bir çeşit saz, çögür; diken (FKL, 701).

ökür: *İri saz ve eng, büyük keman*, diken (ŞSL, 318).

İklığ: Bir çeşit saz ismi, kemençe (ŞSL, 123).

İşkırık: *Arkasında deliği olup çocukların üflemesiyle ses çıkaran kollu testi, düdüklü testi;* yelle birlikte yağın kar (FKL, 358).

İlk ve ılak: Bir çeşit saz (ŞSL, 132).

Ėgri (2): Çalgı aletlerinden bir saz eşidi (FKL, 395).

Ėgri: Bir çeşit saz (ŞSL, 126).

İški: Bir çeřit kamıř ve ney (ŞSL, 121).

ig: Ney ve kamış (ŞSL, 328).

Ėamıř: Kamış, ney (ŞSL, 454).

Tonpuz: Hasır imal edilen ince kamış, ney (ŞSL, 260).

Boğuz (2): Ney, kamış (ŞSL, 176).

Nağ (<F.): Ney, bir tür üflemeli algı III/633.

*nay: Ney, üflemeli algı (Bdg. II: 279) (OSTN, 513).

Ėara düzen: Tanbur, saz (ŞSL, 438).

Tezene: Saz aleti, tanbur mızrabı (ŞSL, 226).

Dümbek: Kūs, davul, dümbürek (§SL, 349).

Tünbek: Tümbek, deblek, davul (AL, 285), (§SL, 260), (FKL, 571).

Tibrek: Dümbek gibi bir alet, ufak davul, darbuka (§SL, 265).

Şıdurğu (1): Bir tür ney, düdük (§SL, 412).

Şudurğu (1): Bir tür düdük ismi (§SL, 409).

Şudurğu/Şıdurğu (1): Ut denilen çalgı aleti (FKL, 863).

Sıpuzğa: Üflemeli bir çalgı IV/729.

*sıpuzğa: Düdük (DTO 365) (OSTN, 621).

Üşbülk: Düdük, ney, ıslık (§SL, 85).

Buğ: *Zurna, boru, boynuzdan yapılan boru*; ıslık (§SL, 174).

Taştık: Bir tür boş yay ve keman (§SL, 210).

Tongrağu: Çingirak, tef (§SL, 261).

Burğu (1): İçi boş boynuzdan bir üfleme çalgısı (FKL, 442).

Çalğu: Saz takımı, çalgı, def ve tambur (§SL, 299).

Çağana: Türkistan'da bir saz adı; kaside (FKL, 690).

Yatuğan (<Mo.): Yatlak, sazlık; *santur sazi, kanun, rebab* (§SL, 596).

Çalaw (1): Aheng, ses, nağme; çalgı, saz III/187 (OSTN, 159).

Tüte: Çoban kavalı III/1571.

*tüte: Saz, kamyş; koyunları toplamak için kullanılan kaval (DTO 223) (OSTN, 789).

2.1.16. Giyim- Kuşam- Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler

2.1.16.1. Kumaş ve Elbise Malzemeler

Çâr (<F.): Kumaş (§SL, 294).

Cevak/Çük (1): Bir kumaş [nakış, süs] (FKL, 707).

Çök: Tek renkli kumaş (§SL, 317).

Hasa: Basma, pamuklu kumaş II/1686 (OSTN, 265).

Ꞑamac: Kumaş, basma (ꞐSL, 467).

ꞐumꞐa: Kumaş, basma (ꞐSL, 489).

Lete: Kumaş (ꞐSL, 559).

Adras: İpekten örölmüş bir çeşit kumaş. Genellikle Buhara'da dokunur (ꞐSL, 32).

Perniyān: *Yumuşak ve işlemeli ipek kumaş;* bazılarına göre Rüstem'in kaplan derisinden yapılmış giysisidir (FKL, 443).

DaraꞐ: Bir tür kıymetli ipek kumaş III/1626.

*darai: Bir tür ipekli kumaş (Vāmb. 288) (OSTN, 212).

Dārāyī: Kumaş, ipekten kumaş (ꞐSL, 340).

Ꞑayī: Bir tür ipekli kumaş (Orta Asya'da) IV/946 (OSTN, 658).

SeꞐfur (<F.): İnce ve beyaz ipekli kumaş IV/439.

*seyfur: İnce ve beyaz ipekli kumaş (Bdg. I: 656) (OSTN, 613).

SayꞐur: Beyaz ipek kumaş (ꞐSL, 372).

Mavlun: İpekli kumaş parçası IV/2064 (OSTN, 497).

Benāres (2): İpekten yapılmış içinde fazlaca beyaz renk olan bir tür kumaş (ꞐSL, 162).

Tas: Tek renkli ve altın sırmalı ipek kumaş III/915.

*taş: Parlak ve tek renkli ipek kumaş (Bdg. I: 724) (OSTN, 694).

AꞐ raꞐt: Pamuktan yapılmış bir çeşit kumaş (ꞐSL, 50).

BaꞐta (1): Pamuk (ꞐSL, 159).

ꞐoꞐa (2): Çuha, yün kumaş (ꞐSL, 314, 316).

Ꞑayak: Yün kumaş (ꞐSL, 407).

AlaꞐa: Pek karışık nakışlı bir çeşit iplik kumaş (ꞐSL, 52).

Altun muꞐ: Sırmalı kumaş (ꞐSL, 55).

Ayn: Bozulmayan top kumaş ve malzeme (ꞐSL, 63).

Çatarı: Üç iplik pamuk ve bir iplik ipek şeklinde üretilen bir tür kumaş III/1896 (OSTN, 166).

Çār-tāre: Bir tür kötü kumaştan yapılmış dokuma (FKL, 677).

Ebre: Elbise kumaşı ve yüzü (ŞSL, 22).

Las: Kalın ve kaba işlenmiş ipek III/736.

*las: Kalın ve kaba işlenmiş ipek (Vámb. 335) (OSTN, 488).

Mütkel: İnce ve sık dokunmuş pamuklu bez IV/2224.

*mütkel: İnce ve sık dokunmuş pamuklu bez (Vámb. 339) (OSTN, 510).

Mülen: Kumaş, değerli bir kumaş (ŞSL, 571).

Öksün: Değerli bir kumaş (FKL, 234).

Sağarlāt: Rüm ve Frenk'de yapılan bir tür kumaş (FKL, 800).

Serinçe: Çizgili kumaş IV/462.

*serinçe: Bir tür çizgili kumaş (Bdg. I: 627) (OSTN, 612).

Şib: Yapağı, tellü, bürüncek, bir tür kumaş (ŞSL, 411).

Tarġu/Torġu: İpek kumaş; yazıların ve buyrukların korunması için başına asılan kumaş (FKL, 566).

Torqa: *İpek, ipekli kumaş;* ipek kadar değerli kızıl ve ince ipliği olan yabani kendir III/1183.

*torqa: İpek kadar değerli kızıl ve ince ipliği olan yabani kendir (Vámb. 261); torqa: Bir tür keten (DTO 227) (OSTN, 752).

Turġu: *Renkli kumaşa* derler ki ferman ve hükümlerin evveline yapıştırırlar, damga da denilebilir. Ğarāibü'ş- Sığar'da bir beyitte geçer:

Nāmesin cān perdesiyle çırmadım kim 'ışk ara

İl hesāb algay nişānım başıda turġu körüp (AL, 264).

Turma ve turmay: Bir tür ipekten yapılmış kıymetli şal ve kumaş (AL, 263), (ŞSL, 240).

Tirme: Bir tür dokuma, kumaş (ŞSL, 268).

Berek: Kaba dokunmuş bir kumaş türü IV/1595.

*berek: Kaba dokunmuş bir kumaş türü (Vámb. 251) (OSTN, 109).

Alṭayı/Altayı (2): Hatāyî atlas, Hatāyî ipek kumaş (FKL, 235).

Benāyî (1): Buhara'da bir çeşit kumaş (ŞSL, 162).

Piyāzî (2): Deve yününden yapılmış bir tür kumaş (ŞSL, 203).

Örmek: Deve yününden yapılan kumaş I/1242 (OSTN, 563).

Firise (1): Yeşil ve mavi bir kumaş ismi (ŞSL, 427).

Yalang: *Dikilmemiş kaftanlık kumaş*, yalın, çıplak (ŞSL, 611).

Çerm: Meşin, dövülmüş cilalı deri (ŞSL, 304).

Tonluk: Elbiselik kumaş, dikilecek elbise ve cübbe (ŞSL, 259).

Tolum, tulum (3): Tam ve bütün çıkarılmış post (ŞSL, 257).

Tiri ve tirik: Deri, post (ŞSL, 269).

İşigey: Keçe (ŞSL, 122).

Kigiz: Keçe, kalın keçe II/1341 (OSTN, 463).

Kiz: Keçe (AL, 430).

Boz: Bez (ŞSL, 171).

Böz: Yoğun pamuk bezi (AL, 198), (FKL, 457).

İlek: İlik, ön tarafı kapatacak alet (ŞSL, 129).

İlgek: Düğme, halka (ŞSL, 133).

İlmek: Düğme, zincir (ŞSL, 134), (FKL, 361).

Tüğme: Düğme (ŞSL, 253), (FKL, 569).

Burğu (2): Tac, külah ve kemer düğmesi (ŞSL, 169).

Yağlıg: Mendil (ŞSL, 609).

Yurun: Kaftan yaması, parça (ŞSL, 629), (AL, 501).

Ying: Yen, elbise kolu (ŞSL, 648).

2.1.16.2. Giyim Malzemeleri

Akarı ve aharı: Deve yününden yapılmış bir çeşit ince aba (ŞSL, 50).

Maşab: Abā anlamındadır. Fārisī ile ortaktır (AL, 456), (ŞSL, 562).

Ermek: Deve yününden yapılan giysi, köylülerin giydiği bir çeşit kaftan (Calc. Wrtb.)
 Kaba, kalın bez (S.S.) I/801 (OSTN, 247).

Örmek: Deve yününden örülen bir tür aba (ŞSL, 77).

Altayi (<Mo.): Kızıl tilki derisinden olan kürk (AL, 47).

Cılķava: Başı parlak tüylü bir tür kızıl kurt, *börü derisi, kürk* (ŞSL, 290).

Çilķave: Kızıl tilki derisinden olan kürk (AL, 47).

Çokluk: *Sincabın başlarını toplayarak dikilen kürk*, fazlalık (ŞSL, 316).

Törten: Postin, kürk (AL, 264), (FKL, 616).

Turtan: Postin, kürk (ŞSL, 238).

Tübek: Kürk, yün III/1597.

*tübek: Yün, yünlü giysi (DTO 221) (OSTN, 776).

İçik: Kışlık ceket; kadınların giydiği kısa kürk I/1516.

*içik: Kadınların giydiği kışlık ceket (Vámb. 231) (OSTN, 277).

İçmek: Postin, kürk (ŞSL, 110), (FKL, 343).

Sarı (2): Kürk, postin (ŞSL, 361).

Böri: Kurt, *kürk* anlamına da gelir (AL, 195), (ŞSL, 171).

Bürke⁶⁷: *Yüz örtüsü, peçe*; havuz (ŞSL, 169).

Bağaltaķ/Bağaltaķ: Arkalık, yelek, bir tür kısa ve kolsuz hırka (FKL, 446).

Bağıltaķ: Başta ve gövdede cebe altına giydikleri pembeli kaftan (AL, 175).

⁶⁷ Bürka' (<A.): Kadınların örtündükleri peçe, tül, yüz örtüsü (OL, 133).
 Bürke (<A.): Martı kuşu kurbağa; havuz (OL, 133).

Bağıltak: Bir çeşit kaftan, elbise ve deglek (ŞSL, 153).

Çarıllı çıbanı (1): Cübbe, elbise (ŞSL, 464).

Kimür (2): Libas, elbise (ŞSL, 545).

Minsek: Kadın elbisesi IV/2157.

*minsek: Kadın elbisesi (Vámb. 340) (OSTN, 503).

Talğak: Bir tür elbise, don (ŞSL, 228).

Tamğak: Tilkinin boynundan yapılan kürk III/1004 (OSTN, 679).

Telken: İş elbisesi (ŞSL, 229).

Dikiley (<Mo.): Mintan, kısa alman çapanı, dikilmiş elbise, aba ve kıba (ŞSL, 351).

Ketün: Pembe bezden dikilen kaftan (AL, 422).

Çapan: Eski yamalı hırka, kaftan (AL, 291), (ŞSL, 291), (FKL, 674).

Çıpan: Eski yamalı hırka, kaftan (AL, 301).

Çarğab: Kaftanın yakasında veya eteğinde yapılan sırma işlemesi; kaftan (FKL, 670).

Cende: Dervişlerin giydikleri yamalı hırka (ŞSL, 285).

Deñle ve teñle: Mintan (ŞSL, 345).

Degle (<Mo.): Üstüne giydikleri kısa yenli kaftan (AL, 322).

Degle/Degley: Kısa kollu üst giysisi (FKL, 749).

Degele: Altınla işlenmiş olabilen bir çeşit kısa kaftan III/1659.

*degele: Kısa kollu üst elbisesi, kaftan (DTO 319) (OSTN, 214).

Degiley: bk. degele III/1659.

*degiley: Kısa kollu üst elbisesi, kaftan (DTO 319) (OSTN, 214).

Digle/Digley: Kısa kollu üst giysisi (FKL, 764).

Tekle: Üstüne giydikleri kısa yenli kaftan (AL, 322).

Tegele: Üstüne giydikleri kısa yenli kaftan (AL, 322).

Ṭaylasān (<Ar.): Omuza atılan hırka veya örtü; başlıklı hırka; bele kadar örten sarık (FKL, 872).

Yapuğ (1): At cevşeni, uzun kebe, yağmurluk, büyük aba (ŞSL, 595).

Kepepek: Çoban ve katırcı cübbesi, aba, yağmurluk, degley (ŞSL, 513)

Kipek: Üst kısma giyilen elbise, kaftan II/1398 (OSTN, 465).

Kipeng: Kaftan (Calc. Wrtb.) II/1398.

*kipeng: Vücutun üstüne giyilen elbise; kaftan (DTO 455) (OSTN, 466).

Ḳaḳma: Türkistān'da bir tür cübbe ve aba, Türkmen Çekmeni (ŞSL, 450).

Kerke: Kaba kumaştan dikilmiş elbise, kaftan II/1098 (OSTN, 454).

Kirke: Bir tür elbise, cübbe (ŞSL, 517).

Kiysi: Elbise, esvap (ŞSL, 541).

Kiyik (1): Giyimlik, elbise (ŞSL, 542).

Ḳaḳ (1): Papaz cüppesi; pantolon III/728 (OSTN, 488).

Maşap: Bir tür kaba dokunmuş kumaş; bu kumaştan yapılan bir tür aba IV/2060.

*maşap: Kaba dokunmuş şal; bir tür palto (DTO 495) (OSTN, 497).

Buḳtaḳ: Feracenin altına giyilen bir tür giysi IV/1804.

*buḳtaḳ: Feracenin altına giyilen bir tür giysi (Bdg. I: 261) (OSTN, 134).

Yektey (<F.): Yalnız, tek başına; *ince yaz elbisesi* III/319.

*yektey: Tek, münferit, yalnız; ince yaz elbisesi (Vámb. 352) (OSTN, 891).

Küpi (2): Pamuklu hırka, elbise (ŞSL, 522).

Ḳaftan (<F.): Kaftan (ŞSL, 336).

Ḳaptan: Kaftan (AL, 377), (ŞSL, 432).

Keygülük: Giyecek, kaftan (AL, 424).

Kiygürlük: Elbise, giyim (ŞSL, 543).

Yapınçı (2): Hive’de kadınların giydiği kışlık giysi III/265.

*yapinci: Hive’de kadınların giydiği kışlık giysi, heybe (Vámb. 344) (OSTN, 858).

Taşlıg: Vücutun üst kısmı için giysi, örtü III/942 (OSTN, 697).

Ton: Giyecek, kaftan (AL, 286).

Ohrağ: Libas, elbise, kaftan (ŞSL, 73).

Ufrağ/Ofrağ/Ufrağ/Ofrağ: Giysi, elbise (FKL, 276).

Sirtak: Bir tür palto

Bir nev’ palıodur, teber [balta], balta, ay balta (S.S.) IV/707 (OSTN, 623).

Şirdağ: Çağatay halkının sıcak havalarda ve seferlerde kaftanlarının üzerine giydikleri geniş yenli, bol ak kaftan. Tek parça yenleri kısa üste giyilen kaftan (AL, 370), (ŞSL, 412), (FKL, 864).

Şirdağ: Bir tür etek IV/1075.

*şirdağ: Yüzü uzun tüylü, kalın ve ağır battaniye (Bdg. I: 680); şirdağ: bk. şirdağ (OSTN, 662).

Yarğag⁶⁸: Deri kaftan. Tatarlar giyer (AL, 491), (ŞSL, 599).

Yarğak: Kürk III/135.

*yarğak: Kadınların giydiği hafif üst giysisi; kürk, tüylü deriden yapılmış giysi (Vámb. 345); yarğag: bk. yarğag (OSTN, 866).

Suyga: Manto, elbise IV/749.

*suyga: Elbise, manto (DTO 363) (OSTN, 645).

Ebre astar: Pamuksuz olarak sade kumaş ve astardan yapılmış cübbe ve entari (ŞSL, 22).

Ebregine: Adi ve zahmetsiz bir şekilde yapılan elbise (ŞSL, 22).

⁶⁸ Yarğag: Kazak ve Moğolların deriden diktikleri kürk ve giysi (ŞSL, 599).

Yabunçı: Hive'de kadınların giydiği kışlık elbise III/284.

*yapınçı: Dağistan bölgesinde kullanılan ve yünden yapılmış uzun giysi (DTO 518) (OSTN, 831).

Camca (<Mo.): Gömlek (FKL, 695).

Cumca/Comca: Gömlek (FKL, 699).

Çumça: Gömlek III/2189.

*çumça: Gömlek (DTO 299) (OSTN, 202).

Cumcı: (S.S.) [Gömlek] Gömlek, pîrâhen, kürte, kâmiş. (S.S.) IV/179 (OSTN, 153).

Cümci: Gömlek (ŞSL, 286).

Gül ve göl: Gömlek (AL, 373).

İçirlik: Gömlek (FKL, 407).

Könglek: Gömlek (ŞSL, 535).

Köynek: Gömlek (ŞSL, 536).

Köynekci (1): Ufak gömlek (ŞSL, 536).

Tirlik: Hırkanın altından giyilen gömlek (FKL, 647).

Yilek: Yelek, mintan (AL, 497), (646).

Çedik: Kadınlara mahsus terlik (ŞSL, 303).

Edik: Çizme, çekme (ŞSL, 32), (FKL, 224).

Edük: Çizme I/860 (OSTN, 226).

Etik: Çizme, çekme (ŞSL, 28).

Etük: Çizme I/844 (OSTN, 252).

İtük: Edik, çizme (ŞSL, 108).

Ötük: Çizme, edik (AL, 124), (ŞSL, 68).

Çekme: Büyük çizme III/1956.

*çekme: Bot, çizme (DTO 285) (OSTN, 172).

Ėoşun: Büyük çizme, çegme, etik ve edik (ŞSL, 423).

Ėusun (<Mo.): Çizme (FKL, 881).

İrin (2): Bir çeşit çizme (ŞSL, 115).

Soğman (1): Büyük yol çizmesi (ŞSL, 386).

Tikdi: Keçeden yapılmış çizme (ŞSL, 273).

Têgdi: Deri ve keçeden yapılmış çizme; değdi, dokundu (FKL, 661).

Öltenmek (2): Çizme bağı (ŞSL, 92).

Başmağ: Ayakkabı, kösele (ŞSL, 152).

Başmağ (2): Ayakkabı, başmak (FKL, 417).

Çaruk: Çarık, çaruğ, ayakkabı (ŞSL, 295), (FKL, 679).

Şem/Şum: Çarık denen ayakkabı (FKL, 861).

Kevş: *Kundura ayakkabı, pabuç;* otlamalık (ŞSL, 513).

Kewiş: Kadın ayakkabısı, Tatarların kullandığı ayakkabı II/1202 (OSTN, 460).

Ėalbağ: Kalpak, külah, börk, tilfek (ŞSL, 451).

Ėalpağ: Tatarların keçeden takkesi (AL, 388).

Çelnek: Tüy takılan bir tür başlık III/1980.

*çelnek: Tüy takılan bir tür başlık (DTO 287) (OSTN, 174).

Telpek: Börk, külah. Koyun ve kuzu derisinden kavuk. Dağistan, Türkmen ve Harezmlilerin başına giydiği kalpak (ŞSL, 228).

Tamağ ve tamağ: Kalpak, telpek, börk (ŞSL, 229).

Tomağ: Yün veya pamuk eğrilmesiyle yapılan kürk başlık III/1235.

*tomağ: Kırgızlar'ın kürkten yaptığı başlık (Vámb. 266) (OSTN, 749).

Tumağ: Büyük kulaklı kürk şapka III/1517.

*tomağ: Kırgızların kullandığı kürk şapka (Vámb. 266) (OSTN, 764).

Tilik: Külah, deriden yapılmış külah, kalpak, börk (ŞSL, 277).

Şipurma: Kuzu derisinden yapılmış başlık, kasket IV/1087.

*şipurma: Kuzu derisinden yapılmış başlık (Vámb. 304) (OSTN, 661).

Şipurme: Kuzu derisinden dikilmiş külâh, kalpak, börk, telfek (ŞSL, 412).

Big börki: Renkli ve hoş kokulu gül ismi. *Bir tür kalpak* (ŞSL, 161).

Börek: Börk, kalpak (ŞSL, 167).

Börk: Başlık, kalpak (ŞSL, 169), (FKL, 443).

Astılağı: Bir çeşit destâr, sarık (ŞSL, 42).

Çalma (2): Sarık (ŞSL, 300), (FKL, 683).

Çudusağ: *Sarık, destar*; kursak (ŞSL, 474).

Sele: Sarık, imame, kavuk (ŞSL, 376).

Selle (<A.): Küçük sarık IV/481.

*selle: İnce ve seyrek dokunmuş pamuklu kumaş sarılarak yapılan sarık

(DTO 349) (OSTN, 610).

Petke: Sarıki imame (ŞSL, 200).

Bağtağ: Başlık (FKL, 447).

Çarğab: Başörtüsü (ŞSL, 294).

Çevük: Kadınların başlarına giydikleri başlık, terkebe, çembere derler ve de bir kumaşa derler ki bir renge özgü ola ki Sedd-i İskenderî’de bir beyitte gelir:

Çevük atlas eylep özige libas

Kiyip börk ornığa başığa tas (AL, 299).

Çımilliğ (2): Başörtüsü, eşarp (FKL, 733).

Çarbıçı (1): Sarık, kavuk, destar, imame; sarık, başa sarılan tülbent (S.S.) II/215 (OSTN, 326).

Çarçın (1): Sarık, imame (ŞSL, 441).

Çoluk: Sarık, destar, imame (ŞSL, 488).

Ꞑuluk: Sarık, başörtüsü (Calc. Wrtb.) II/979 (OSTN, 422).

Ꞑorayış: Kürkten yapılmış kúçük şapka II/551.

*Ꞑorayış: Kürk şapka (kúçük boyutta) (Vámb. 316) (OSTN, 402).

Ꞑırbık: (P. d. C.) Kürkten yapılmış şapka II/866.

*Ꞑırbık: Kürkten yapılmış şapka (DTO 446) (OSTN, 371).

BuruncaꞐ: Bürüncek, ince bez, túlbent (řSSL, 171).

Bürüncek: Kadınların başörtüsü, bürümcük; kadınların başörtüsü altından taktıkları bez; bürününce (FKL, 466).

Bürünçek: Peçe, şeffaf kumaş IV/1888.

*bürünçek: Yüz örtüsü, peçe; şeffaf kumaş (DTO 168) (OSTN, 145).

ꞐurcuꞐ⁶⁹: Acem dervişlerinden bir çeşit keçeyi uzun kesip yine yer yer kesip başlarına sararlar, ona derler ki Mecâlisü'n- Nefâ'is'de Mevlânâ şeref vafında gelir:

Kız börk úze ꞐurcuꞐ ışımar irdi (AL, 408), (řSSL, 476).

Ꞑurıřı: (P.d.C.) Tatarların taktığı kürkten yapılmış başlık II/926.

*Ꞑurıřı: Tatarların taktığı kürkten yapılmış başlık (DTO 429) (OSTN, 431).

Leçek (<F.): Sırmalı ve mücevherli bir tür başörtüsü, ipek mendil (şSSL, 559).

Liçek: Maķrama, mahrama⁷⁰, başörtüsü anlamındadır ki Maķbúbu'l-Ꞑulúb'da geçmektedir:

Keşıdelik yağlığ farkığa salgaylar (AL, 454).

Lüng: Önlük, ıul, örtü

Ėatunlar bir oķ lüng bağlap yarımını billerige yarımını başlarığa saladurlar “Kadınlar ise uzun bir ‘lüng’ bağlarlar. Yarısını bellerine bağlarlar; yarısını da başlarına örterler.” (Bb. 377–22) III/762.

*lüng: Önlük (Bdg. II: 191) (OSTN, 492).

⁶⁹ şSSL'de “ꞐurcuꞐ” şeklindedir.

⁷⁰ Mahrama: Mendil, başörtüsü, havlu (TS, 4. Cilt, 2009: 2793).

Ber-serî: Üstünlük; fazlalık; *kadınların başlarına taktıkları nesnelere* (FKL, 443).

Se-pîç: Sarık; küçük sarık (FKL, 502).

Sarağuc: Kadınların başlarına bağladıkları çember, başörtüsü. Çok süslü olarak dikilen bu çemberin bir ucu başta olup öbür ucu koltuk altından geçirilerek bele bağlanır (AL, 336), (ŞSL, 374), (FKL, 785).

Saruğ: Sarık, destar (ŞSL, 361).

Şavgele: Kırgız kadınlarının başörtüsü (ŞSL, 407).

Devvâc (<F.): Duvak, üst kaftan; Farsça' da kadın giysisi, gece örtüsü anlamındadır (AL, 322).

Duvac (1): Yüz örtüsü (ŞSL, 345).

Duvaç: Geniş bir kaftan, örtü III/1798.

*duvaç: Örtü, tül, kılıf; palto (DTO 319) (OSTN, 223).

Duvağ: Duvak, örtü; kapak (FKL, 754).

Bürke: Peçe, duvak IV/1890.

*bürke: Peçe, yüz örtüsü (DTO 166) (OSTN, 144).

Bürküt: Örtü, peçe IV/1891.

*bürküt: Kap, örtü (DTO 167) (OSTN, 144).

Başbağ: Başörtüsü IV/1561.

*başbağ: Baş sargısı, saç bağı (Vâmb. 242) (OSTN, 100).

Bagane ve bagne: Kuzu derisi, bere. Rusya ve İran'da kara gölü adlandırılırlar. *İranlıların başlarına giydikleri kalpak budur.* Bir beyitte geçmektedir:

Bâşına bõrk koyubtur bâgne

Bir siyâh ât üze kâfirce gunne (ŞSL, 153).

Ŧağya: Bir tür başlık, takke (FKL, 871).

Tekne (1): Hive ve Hokant taraflarında kadınların başlarına sardıkları beyaz sarık (ŞSL, 228).

Tekene: Kadınların başlarına bağladıkları [sırma işli] beyaz bez (FKL, 569).

Topı: Başlığın altına giyilen tülbent (FKL, 598).

Tüpi: Külâh, takye (ŞSL, 234).

Şappaş: Kumaştan yapılmış başlık, kasket IV/986.

*şappaş: Yünlü kumaştan yapılmış başlık (Vámb. 303) (OSTN, 656).

Üsküp: Başlık, takke; üzerine şahin başı takılan başlık I/1880.

*üsküf: Bir tür askerî başlık, üzerine şahin başı takılan başlık (DTO 65) (OSTN, 824).

Yabığ: Duvak; örtü III/283.

*yabığ: Örtü, perde; duvak (Bdg. II: 319) (OSTN, 830).

Yabık: Duvak; örtü III/283.

*yabık: bk. yabığ; yabuğ: bk. yabığ; yapuğ: bk. yapuğ (OSTN, 830).

Türme⁷¹: Kürk ve yünden yapılan değerli şal; din adamlarının giydiği kürklü giysi (FKL, 615).

Torma: (P.d.C. 228) Değerli boyun atkısı III/1190.

*torma: Değerli boyun atkısı (DTO 228) (OSTN, 753).

Tormaý: bk. torma III/1190.

*tormayı: Değerli boyun atkısı (DTO 228) (OSTN, 753).

Boýnağ: Atkı, boyun bağı IV/1641.

*boynağ (boy bağı): Atkı (Bdg. I: 294) (OSTN, 127).

Çapuğ (2): Etek (ŞSL, 293).

İtek: Etek, kaftan eteği (AL, 70), (ŞSL, 107).

İtelik: Etek (ŞSL, 108).

Öngür: Yaka, etek (ŞSL, 100).

⁷¹AŞ: “din adamlarının giydiği örmek denen giysi” (91b)// SG: “kürk ve yünden yapılan değerli şal” (650)// Kzk. Tr: Terme “motifli, desenli dokuma” (535)// Derleme: Türme “çok renkli ve yollu ince ipekliden yapılmış bir çeşit başörtüsü.

Bağıncağ: Etek, dizlerinin alt tarafı (ŞSL, 161).

Çolturmac: Don (ŞSL, 487).

Dizlik: Tuman, kısa don, şalvar, çalvar (ŞSL, 351).

Tizlik: Bir tür don, pantolon (ŞSL, 270).

Ömüdün (<Mo.): Pantolon (FKL, 288).

Umudun: (P. d. C.) Geniş pantolon I/1794.

*umudun: Geniş pantolon; don, iç donu (DTO 81) (OSTN, 803).

Ton: Elbise, ton (ŞSL, 259).

İrton: İç don (ŞSL, 112).

İştan: İç donu, dizlik (FKL, 233, 374).

İştan: Soğuklarda pantolon altına giyilen ince don I/1561 (OSTN, 292).

İšten: İç don, diz donu (AL, 94).

İšten ve işton: İç don (ŞSL, 120).

Birton: Kürk ve kürkle kaplanmış elbise ve postin (ŞSL, 159).

Tanban: Pantolon III/835 (OSTN, 680).

Tonban: Bol ve geniş kısa ve kitle iç donu, içlik (ŞSL, 260).

Tunban (<F.): Tumman, iç donu (AL, 285).

Çekmen: Uzun çekme çakşır⁷², yağmurluk (AL, 297), (ŞSL, 305), (FKL, 692).

Yapıncı ve yapıncak: Uzun kılı kebe, yağmurluk, basturuk, çul (ŞSL, 595).

Biyeli: Eldiven (ŞSL, 195).

İllik: Eldiven (ŞSL, 132).

Pertel (<F.): Pırtı, ufak tefek eşya ve elbise (ŞSL, 201).

Fereci: Kadınların giydiği çarşaf, ferace (FKL, 884).

⁷² Çağşır (çağşur, çahşır, çahşur, çakşır, çakşur): Üst donu, şalvar, bol pantolon (TS, 2. Cilt, 2009: 793).

Fūta: Bele sarılan nesne, futa, peştamal; başa sarılan nesne, sarık (FKL, 886).

Yaşmaq: Kadınların baş ve göğsünü kapamak için kullandıkları örtü III/252.

*yaşmaq: Kadınların süs olarak kullandıkları ince kumaş (DTO 527) (OSTN, 875).

Paýtaba: Ayağa sarılan çorap IV/1122.

*paytaba: Ayağa sarılan sargı çorap (Vámb. 243) (OSTN, 575).

Petek: Ayağa sarılan çorap IV/1248.

*petek: Ayağa sarılan çorap (Vámb. 244) (OSTN, 577).

Uğ: Keçeden yapılmış çorap I/1617.

*uğ: Deriden yapılmış çizme (DTO 67) (OSTN, 798).

Uyuq: Çorap I/1633.

*uyuq: Çorap (Bdg. I: 168) (OSTN, 813).

2.1.16.3. Askerlik Giysileri

Zırğ: Cevşen, zırh, savaş elbisesi (ŞSL, 357).

Savut: Zırh, cevşen (ŞSL, 370), (FKL, 792).

Savut bozan (1): Zırh (ŞSL, 370).

Cebe (1): Cevşen, zırh (ŞSL, 283).

Cibe (<Mo.): Zırh, cebe (ŞSL, 287).

Cipe/Cibe: Cebe, zırh, savaş giysisi, giyilen silah; silah (FKL, 725).

Quyaq: Zırh II/901.

*quyaq: Birbirine bitştirilmiş parçalardan oluşan bir tür zırh (DTO 441); koyaq: Zırh (Vámb. 321) (OSTN, 439).

Daldırma: Talğa, başa giyilen demir külâh, dabalğa (ŞSL, 342).

Dalğa: Zırhlı külâh (AL, 323).

Dabalğa (<Mo.): Cevşen, zırh (ŞSL, 343).

Davulğa (<Mo.) (1): Zırhlı, külâh (ŞSL, 342).

Davulğa/Duluğa: Miğfer, tolga, demirden savaş başlığı (FKL, 743).

Davulğa, davulğan: Toğluğa, zırhlı külah (AL, 323).

Tavulğa: Miğfer, tolga, demirden savaş başlığı (FKL, 542).

Tavulğan: Miğfer, başlık III/987.

*tavulğan: Miğfer, başlık (DTO 211) (OSTN, 700).

Tavulka (<Mo.): Tuğulğa, bahadırların başına giydikleri miğfer, davulğa (ŞSL, 220).

Dolbulğa: Tobulğa, zırhlı külah (ŞSL, 349).

Doluğa: Toğulğa, zırhlı külah (AL, 331).

Dubulğa: Miğfer, tolga, başlık III/1796.

*dubulğa: Miğfer, tolga, başlık (DTO 317) (OSTN, 222).

Duluğa: Miğfer, tolga, başlık III/1792.

*duluğa: Başlık, miğfer, zırhlı başlık (DTO 322) (OSTN, 222).

Toğulğa: Zırhlı külah (AL, 331).

Tuğulğa: Miğfer, tolga III/1432.

*toğulğa: Miğfer, tolga (Bdg. I: 404) (OSTN, 763).

Topulğa ve dobulğa: Savaşçıların başlarına giydikleri demirden zırh (ŞSL, 233).

Tobulğa: Miğfer, tolga; davul III/1233.

*tobulğa: Miğfer, tolga; dümbelek (Vámb. 259) (OSTN, 737).

Tobulğu: Miğfer, tolga; davul III/1233.

*tobulğa: bk. tobulğa (OSTN, 737).

Otağa⁷³: Savaş sırasında başa giyilen zırh (ŞSL, 65), (FKL, 245).

⁷³ FKL'de "kuş tüyü; savaşlarda başlığa takılan tüy, tuğ, çelenk" anlamındadır.

Tomğa⁷⁴ (<Mo.): Savaş sırasında başa giyilen zırh, sipahiler başlarına takar (AL, 282), (FKL, 608).

Tumğa: Kuşların başındaki taç, *Deşt-i Kıpçak'ta Kazakların başlarına giydikleri kalpak ve kulakçın* (ŞSL, 257).

Titretme (2): Taç, savaş sırasında başa giyilen zırh (ŞSL, 266).

Umuduğ (2): Avda ve seferde giyilen şalvar (ŞSL, 97).

Ƙalmağı (1): Bir tür tabya ve siper (ŞSL, 467).

Opçin: Zırh I/1156.

*öpçin: bk. öpçin (OSTN, 531).

Öpçin: Siper, zırh (ŞSL, 64).

Ƙalkğan: Kalkan, savaş kıyafeti, korumalık, siper (ŞSL, 452, 467).

Kirkake: Zırh, cevşen (ŞSL, 516).

Köpe: Cevşen, zırh elbisesi (ŞSL, 523).

Kübe: Zırh II/1517.

*köppe: Kışlık giysi (Vámb. 328) (OSTN, 478).

Bebr-ton: Kaplan veya Ekvān Dīv derisinden yapılan ve Rüstem-i Zāl tarafından savaşta giyilen cübbe; [savaş giysisi] (FKL, 435).

Begter: Demirden örülmüş savaş giysisi (FKL, 447).

Ƙar-püşte (2): Bir çeşit savaş giysisi (FKL, 738).

Ƙūd: Miğfer, tolga, demir savaş başlığı (FKL, 740).

Ƙatlaw: Pullu gömlek, zırhlı gömlek II/299 OSTN, 343).

⁷⁴ Kzk.Tr: Tomğa “kartalın gözlerini kapatmak için başına geçirilen örtü” (542)// Krgz.Tr: Tumak “bir tür kulaklı kalpak” (759)// YUyg.Tr: Tumak “kışlık deri şapka; kalpak” (426)// Derleme: Tomaka “başta takılan gümüşlü kadın ziyneti”// Moğ-Les: Tomuga “taç” (1270).

Ƙolçaƙ (1): Savaş zırhı, kolluk (Calc. Wrtb.) II/602.

*ƙolçaƙ: Oval tabak, boyuna uzun kese (Vamb. 319); ƙolçaƙ: Kolluk, savaş sırasında kola takılan kolluk (DTO 435).

2.1.16.4. Kuşam Malzemeleri

Albutu: Ziyinet, kemer, suslu kemer (şSL, 54).

Bağırdaƙ: Beşikteki bebeğın karnına bağlanan bağ ve bez, baėırdaƙ, baėıldaƙ (FKL, 417).

Belaf: Kemer, kuşak IV/1608 (OSTN, 108).

Belbağ: Kemer, kuşak IV/1617.

*bilbağ: Kemer, kuşak (DTO 189) (OSTN, 108).

Bilbağ: Kuşak, kemer (şSL, 196).

Çermek: Kemer, kayış III/1975.

*çermek: Kayış, kemer (Bdg. I: 474) (OSTN, 177).

Çirmek: Kayış, kemer III/2133.

*çirmek: Kayış, kolan (DTO 304) (OSTN, 194).

Ƙars (2): şal, kuşak, dokuma bel bağı, kemer (şSL, 442).

Ƙavřaf (1): Kuşak, kemer-bend (şSL, 456).

Ƙavuř: Kuşak, kemer-bend (şSL, 457).

Ƙawuř: Bele takılan ya da sarılan bir tur şal II/54.

*kaus: Kemer, kuşak, kayış (Vamb. 313) (OSTN, 346).

Ƙolan (2): Kuşak, kemer (şSL, 486).

Ƙorın: Kuşak, kemer (şSL, 480).

Ƙur(2): Altın ve gumuşten olan kemer kuşak. Gulu Nevruz'da gelir:

Kizip seyyaħlar dik ildin ilge

Tangıp himmet ƙurın merdane bilge (AL, 407).

Ꞑur (1): Kuşak, bağ. Bir beyitte geçmektedir:

Biri bağlan bōrkni ton üzre mīnā-reng Ꞑur

Serv ra‘nāsın gül ra‘nāda pinhān eyleben (ŞSL, 475).

Ꞑurşak: Kuşak, kemer-bend, bilbag (ŞSL, 477).

Fūṭa (<A.): Peştamal, kuşak, bel bağı (ŞSL, 428).

Lünk (<F. Lung)⁷⁵: Futa, peştamal (AL, 455), (ŞSL, 560).

Tektil: Kemer, bent, kuşak (ŞSL, 227).

İçꞐur: Kayış, uçkur; pantolon kemeri I/1517 (OSTN, 268).

Ꞑayış: Kayış, kemer II/44.

*Ꞑayış: Kayı, kolan (DTO 416) (OSTN, 348).

2.1.16.5. Sūs Eşyaları ve Sūslenme

Alburğa: Kulak küpesi, halka (ŞSL, 54).

Asırğa: Küpe (ŞSL, 43).

Isırğa: Kulağa takılan küpe (AL, 84), (ŞSL, 119), (FKL, 371).

Astıg: Askı, kadınların saçlarına taktıkları ziynet, kulak küpesi (ŞSL, 42).

Astıg: Kadınların arkadan saçlarına taktıkları sūs eşyası (FKL, 187).

Mekegi: Özbek lisanında küpe, halka (ŞSL, 567).

Mekeki: Küpe IV/2072.

*mekeki: Özbek dilinde ‘küpe’ karşılığıdır (DTO 499) (OSTN, 499).

Salgum küpe: Bir tür küpe, halka, asırğa (ŞSL, 366).

Cebek: *Gerdanlık*, heykel. *Nisa tayfāsının boynuna astıgı altın ve sūs* (ŞSL, 283).

Cümele: Kadınların taktığı gerdanlık, kolye (FKL, 708).

Çömele: Gerdanlık (ŞSL, 320).

⁷⁵ ŞSL’de “lenk ve lünk” şeklinde geçmektedir.

Darluq: (S.S.) İnciden yapılan gerdanlık (S.S.) III/1630 (OSTN, 213).

Dürluq (<A.+ T.): İnciden yapılmış gerdanlık (ŞSL, 343).

Sakal durluq: Bir tür gerdanlık ismi (ŞSL, 375).

Silincek: Gerdanlık, boyun askısı, silkincek (ŞSL, 400).

Şümüs⁷⁶: Bir çeşit gerdanlık (FKL, 861).

Öngülük: Kadınların göğüslerinde taşıdıkları süs eşyası I/1206.

*öngüllük: Kadınların boyunlarına astıkları süs eşyası (Vámb. 228) (OSTN, 559).

Titregüc: Kadınların ziynetidir, boyunlarına ve kulaklarına takarlar (AL, 235),(FKL,562).

Titregüç: Kadınların kullandıkları süs ve ziynet eşyası, kolye, bilezik, sorguç, tuğ III/1391.

*titregüç: Kadınların kullandıkları süs ve ziynet eşyası, sorguç, şapka tüyü (DTO 253) (OSTN, 736).

Titregüci: Gelinlerin başına takılan süslü taç (ŞSL, 266).

Titeng: Mücevher, kıymetli taş (ŞSL, 266).

Qıran (2): İnciden imal edilen ziynet eşyası (ŞSL, 498).

Arabek: Kadınların burunlarına geçirdikleri halka (ŞSL, 33).

Mengel: Kadınların ayak bileklerine taktıkları halka, halhal IV/2080.

*mengel: Kadınların ayak bileklerine taktıkları halka, halhal (DTO 499) (OSTN, 500).

Qolbağ: Bilek yüzük, bilezik (ŞSL, 486).

Şegençin: Kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçükbaşlık IV/999.

*şegençin: Hive'de kadınların başlarına taktıkları başlık (DTO 377) (OSTN, 658).

Medet: Özbek kadınların kullandığı süs eşyası IV/2105 OSTN, 499).

⁷⁶ “Şümüs (<A.): şemsler, güneşler (OL, 1173).

Algıt (2): Düzgün, ğaze, sefide [kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün, allık] (S.S.) I/396 (OSTN, 30).

Alķıt: Allık, kadınların süs için yanaklarına sürdükleri al boya (Calc. Wrtb.) I/392.

*algıt: Allık (DTO 32) (OSTN, 33).

Angıt: Kırmızı beyaz renkte yapılan makyaj. Düzgün ve ğaze, sefide [kadınların yüzlerine sürdükleri allık] (S.S. 22) I/188 (OSTN, 40).

Ĝaze (<Far. ĝāza): Kızılılık, allık, yüze sürerler (AL, 373).

Çatma (3): Allık (ŞSL, 294).

Oba/Opa⁷⁷ (3): Kadınların yüzlerine sürdükleri aklık, üstübeç, pudra (FKL, 242).

Sepīde (2): Kadınların yüzlerine sürdükleri aldık, üstübeç (FKL, 846).

Ėnglik: Kadınların yüzlerine sürdükleri allık (FKL, 367).

Vesme: Kaş boyası (ŞSL, 586).

Rasık: Yanmış çinko; [*kaşa sürülen boya, rastık*] (FKL, 766).

Ėzılça (1): Kırmızı ruj (makyaj malzemesi) II/877.

*kızılça: Fondöten, makyaj malzemesi; kızamığa benzeyen bir deri hastalığı (DTO 448) (OSTN, 386).

İnçu ve inci: İnci (AL, 116).

İncü (1): İnci (ŞSL, 140), (FKL, 396).

Üncü: İnci (AL, 161), (ŞSL, 98).

Yencü: İnci III/334.

*yincu: İnci (Vāmb. 358) (OSTN, 895).

Cerev: Yakut, inci gibi kıymetli taş (ŞSL, 284).

Çerew: Değerli taş, mücevher (Bb. 335–10) III/1966.

*çerew: Kıymetli taş (DTO 283) (OSTN, 175).

⁷⁷ Krgz.Tr (784), YUyg.Tr (438): Upa “pudra; üstübeç”.

Dürlük: İncili; kadınların yüzlerini süsleyen inci (FKL, 755).

Sabsun: İnci, cevher (ŞSL, 378).

Subusun (<Mo.): İnci (FKL, 808).

Bağrın: Tarak (ŞSL, 153).

Örgüc (3): Tarak (ŞSL, 76).

Tarağ: Tarak (AL, 216), (ŞSL, 207).

Gözü: Ayna (ŞSL, 553).

Közü: Ayna (AL, 443), (ŞSL, 527).

Siçencil: Ayna, közü (ŞSL, 394).

Toluy: Ayna (FKL, 623).

Töli: Közü, ayna (ŞSL, 257).

Çarçap (<F.): Üstüne giyilen yensiz kaftanda ve eteklerinde olan taşlarda yassı süsleme (AL, 294).

Tırāz (<Ar.): Giysilere yapılan süs ve işleme (FKL, 869).

Kimsan: Altın renginde renkli deri (AL, 433), (ŞSL, 544).

Kimsand⁷⁸: Altın renginde renkli deri (AL, 433).

Burla: Yüzük (ŞSL, 170).

Şekel: Yüzük (ŞSL, 409).

Tüzgü: Üzük, yüzük (ŞSL, 242).

Yüksük: Parmak ucuna takılan suyuca, yüzük, engüşün, engüşterin (ŞSL, 632).

Üzük (1): Yüzük (ŞSL, 82), (FKL, 272).

Bağnaç: Moğolların külahlarına ve elbiselerine diktikleri bir çeşit dantel ve nişane (ŞSL, 161).

⁷⁸ Kimsend [< kimsen+ d < Çin. chin- hsien]: Aynacıların ayna koydukları altın renginde bir deri (LN, 962).

Bağtak: Saç gibi örülüp saça takılan veya kadınların şapkasına dikilen ipek (FKL, 357).

Cala (<Mo.): Başlığa dikilen püskül (FKL, 682).

Çuğ (1): Kalmukların külahlarına diktikleri ziynet (§SSL, 314, 315).

Boy baş: Saç bağına takılan gümüşten ve ipekten bir ziynet (§SSL, 183).

Çunçurğa: Saç örmesi (§SSL, 321).

Saçlık/Saçbağ: İpek takma saç (FKL, 783).

Bilek yüzük: Bilezik (§SSL, 196).

Bilerzik: Bilezik (FKL, 505).

Tiş halı: Asya'nın ortasında kadınların adet üzerine dişlerine koydukları damga gibi boya (§SSL, 271).

Tike (1): Kadınların düğünlerde yüzlerine yapıştırdıkları pul (§SSL, 274).

Yapuğ (2): Gelinlerin yüzüne yapıştırdıkları ziynet, pülekçe, pul, tege de denilir (§SSL, 595).

Haşıl (2): Ziynet, kadınlar topluluğunun süsü (§SSL, 336).

Saç bağ: Saç tokası (§SSL, 359).

Pāku (<F): Ustura (§SSL, 200).

Yilkü: Ustura, tıraş aleti (§SSL, 647).

Tiş sürgi: Misvak, diş temizleyici (§SSL, 271).

Yüñ (2): Çehre, yüz, ziynet (§SSL, 637).

Hına: Kına (FKL, 740).

2.1.17. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler

2.1.17.1. Ev İle İlgili Sözcükler

Çağaraç: Hayme, otağ (§SSL, 296).

Çağırğa: Gölgelek, çadır (FKL, 680).

Çarge ve çerçe (1): Küçük çadır (§SSL, 295).

Çerge (1): Alacuk, küçük kara kıl çadır (§SSL, 304), (FKL, 679).

Çirge (1): Çadır, katar (ŞSL, 325).

Örge: Ev (AL, 76).

Ağ örge: Ağaçtan alaçık biçiminde yapılan padişah çadırı (FKL, 191).

Ağa örke: Ağaç ve çividen yapılan bir çeşit alaçuk, otağ (ŞSL, 46).

Ağ öy: Çadır (AL, 45), (ŞSL, 46), (FKL, 191).

Ak öy: Çadır (AL, 45), (ŞSL, 46), (FKL, 158).

Alaçık/alaçuk: Keçeden ve ağaçtan yapılan çadır, alaçık (FKL, 191).

Alaçuk: Türkistân'da ve Anadolu'da boyların iskân etmek üzere inşa ettikleri çadır (ŞSL, 52).

Çatma (1): Parça ve perişan şeylerden oluşturulan elbise, *çadır*. Bir beyitte geçmektedir:

Āvare azıqıban bī-gümān

Boldı birev çatmasığa mihmān (ŞSL, 294), (FKL, 678).

Ƙonağ: Konak, menzil (AL, 417), (ŞSL, 490).

Obā ve oba: *Çadır*, küçük topluluk (ŞSL, 63).

Oba (1): Göçebelerin küçük çadırları, oba; [göçebelerin konak yeri, oba] (FKL, 242).

Otag: Ota, hargah, çadır (ŞSL, 65), (FKL, 312).

Otav: Ota, hargah, çadır (ŞSL, 65).

Otaw: Beyaz, yeni damat çadırı I/1103 (OSTN, 540).

Otur: *Hargah, çadır*, bedevi (ŞSL, 68).

Oturgü: Hazırlanmış çadır (ŞSL, 68).

Ödem: Hane, ev (ŞSL, 73).

Öy: Ev (AL, 163).

Öy ve öyi: Hane, ev, çadır (ŞSL, 100).

Şamyān: Büyük çadır, çadırın önüne dikilen dört köşeli çadır (ŞSL, 407).

Şamyane (<F.): Çadır. *Anıng allıda şamyāne tikip olturup idiler “Onun önünde çadır kurup oturmuşular.”* (Bb. 265–9) IV/993.

*şamyane: Çadır (DTO 375) (OSTN, 656).

Tuğur: Çadır III/1432 (OSTN, 763).

Toğur: Çadır, hayme (ŞSL, 248).

Toğurқанma: Çadır, hayme (ŞSL, 249).

Büzük: *İn, yuva, ev;* esas, temel (ŞSL, 172).

Tenbük: Büyük çadırın ortasında kurulan küçük çadır (ŞSL, 230), (FKL, 572).

Çāder (<F.) (1): Çadır, otak (ŞSL, 294).

Çadır: Çadır III/1904.

*çadır: Çadır (DTO 274) (OSTN, 154).

Dirim ayun: Çadır, hayme (ŞSL, 351).

Dirim öyi: Alaçık (FKL, 762).

Kiz turluқ: Keçeden yapılmış kara ev, otav, alaçık, hayme, çerге (ŞSL, 540).

Yilge: Gölgelek, çadır, çöl çadırı (ŞSL, 647).

Yilke⁷⁹: Çadır, büyük çadır, gölgelek III/521 (OSTN, 911).

Kepe: Kulübe, ev, mesken, konut

Қақра, қамышдан ve һаşıрдан ма‘мүл alaçuқ, baraқа, kulübe, çartaқ, iv, қulube (S.S.)II/1186 (OSTN, 452).

2.1.17.2. Evin Bölümleri

Bosağa (<Mo.): Otağ eşiği (AL, 199), (ŞSL, 172), (FKL, 472).

Turlıқ: Eşik, kapı eşiği (ŞSL, 240).

İdin: Çadırın altta olan tarafı, çadırın aşağı kanadı (ŞSL, 110).

İrkene (<Mo. irge+ ne): Otağ kapısının üst girişi (AL, 80).

⁷⁹ Anlam ŞSL’den hareketle verilmiştir (OSTN, 911).

Kiryās (<F. <A.): Ev avlusu (AL, 428).

Oķ (4): Çadırın çatı kısmı (AL, 147).

Avuķ: Çadırın giriş ağaçları (ŞSL, 100).

Çağarak: Çadır direğine geçirilen ortası delik tahta, çadır ağırşığı (FKL, 680).

Çatak: Çadır direğine geçirilen ortası delik tahta, çadır ağırşığı; [meceaz anlamda] ortak (FKL, 678).

Çevüt/Çevürme: Ev veya çadırın etrafını çevirmek için yapılan duvar veya büyük perde (FKL, 685).

Körge: Otağ duvarının çubukları (AL, 442).

Kürge⁸⁰: Çadırın etrafı, kara ev ve kara evin çevresi (ŞSL, 526).

Dirim: Alaçukun çevresindeki çubuklara denir (ŞSL, 351).

Şibak⁸¹: *Ev damının saçağı;* ağaç budağı ve yavşan denilen bir ota da derler (AL, 369).

Eden: Göçebe çadırının alt bölümü, değersiz insanların oturduğu kapıya yakın bir yer I/850 (OSTN, 225).

Tur ve tör (2): Ev bucağı, oturulacak en iyi yeri. Sedd-i İskenderî' de bir beyitte gelir:

İşik it yiridür ger olsun böri

Muşikke maķām oldı öyniñ töri

“Burada töri dediği başköşe, oturulacak en iyi yer demektir (AL, 261).

Töri: Evin başköşesi, ev bucağı, törü (FKL, 617).

Bağış: Çadır bağı, evin bend ve bağı (AL, 175).

Turluğ: Otağ perdesi (AL, 260).

⁸⁰ OSTN'de “Kürge (2): Kalın yün kumaşa benzeyen ve süs olarak odaların duvarlarına asılan ipek kumaş; Çadırın duvarlarını oluşturan çubuklar II/1459.

*kürge: Çadırın iç yüzü, çadırın çubukları; duvar kaplaması (DTO 467); körge: Şarabın saklandığı yer Ak öyge işik rest tünlög dağı

Bolup kürge öy duvarına tüg dağı “Ak çadırda kapı ve bacalar var; kürge de çadırın duvarlarında çuha olmaktadır.” (Bdg. II: 149) şeklindedir (OSTN, 483).

⁸¹ Şibak [<Mo. sibege (n), sabağa, sibag]: Ev damının saçağı, ağaç budağı, yavşan otu (LN, 1002)

Tümlük: Çadırın başındaki açıklık, damdan açılmış delik, aydınlık düşecek yer (ŞSL, 259).

Tünglük⁸²: Çölde yaşayanların otağlarının tepesinde olan pencere ki soğukta ve yağmurda örterler ve ateş yandığında dışarı çıksın diye açarlar. Muḥākemetü'l- Lügateyn' de Fārisī' de bu sözcük yine bu ad ile kullanılır ve mutlak Türkī' dir dediği yerde gelir:

Bir müte'ayyin nimedür ki aḳ öydür, anga ḥar- gāh at koyupdurlar, ammā anıng eczāzınıng köpini Türkī bile ayturlar andaḳ ki tünglük (AL, 285), (ŞSL, 261), (FKL, 607).

Tüynek: Pencere, tümlük (ŞSL, 264).

Pāyegeh⁸³: Misafirlerin ayakkabılarını çıkardıkları yer (ŞSL, 200).

Taşnu: Ayakkabıları çıkaracak yer, kapının içeri tarafı (ŞSL, 211).

Töşek-ḥāne (<T.+ F.): Sandık odası, elbise odası (ŞSL, 245).

Tofuḳ: Yuvarlak, çadırın üst kısmı (ŞSL, 249).

Sarpun: Kiler odası (ŞSL, 3361).

Ocaḳ (1): *Mutfāḡın ocaḡı*; [mecaz anlamda] eski ve büyük sülale, eski ve soylu aile (FKL, 251).

Bavarçı- ḥāne/Bavurçı-ḥāne: Yemek pişirilen yer, mutfak (FKL, 427).

Ḳobatluḳ (ḳubatlıḳ ?): (P. d. C.) Büyük yemek salonu Büyük çāšt-gāh [büyük yemek yeri], kuşluk vaḳti (S.S.) II/658.

*ḳobatluḳ: Büyük yemek odası, salonu (DTO 420) (OSTN, 388).

Telek: Yiyecekleri korumak için Orta Asya'da inşa edilen çift tavanlı yapı III/1082.

*telek: Orta Asya'da inşa edilen çift tavanlı oda veya yapı (Vámb. 259) (OSTN, 711).

2.1.17.3. Ev İle İlgili Araç Gereçler

Basruḡ: Otaḡ esbabı, rüzgār, yağmur ve sıcaktan muhafaza için yurt etrafına çekilen keçe (AL, 172).

⁸² FKL'de "tünglük: çadırın bacası" anlamındadır.

⁸³ Pāy-gāh (<F.): Pabuçluk (OL, 1001).

Basruk: Rüzgâr ve harareten atları muhafaza için üzerine bastıkları keçe ve çul. Alaçukun etrafına çekilen keçe arçası (ŞSL, 149), (FKL, 418).

Bastun: Yastık, büyük yastık; döşek (Calc. Wrtb.) IV/1539.

*bastun: Yastık, döşek (DTO 147) (OSTN, 99).

Tuğurka: Çadırın keçesi (FKL, 614).

Tuvurluğ: Çadırın etrafına çekilen keçe ve otağ kigizi (ŞSL, 262), (FKL, 625).

Toğurluğ: Çadırı örten keçe, çadır örtüsü (ŞSL, 249).

Toğulğa (2): Çul (ŞSL, 251).

Yapınçı (1): Çul; keçeden yapılmış palto, keçe gocuk III/265.

*yapinci: Hive’de kadınların giydiği kışlık giysi, heybe (Vámb. 344) (OSTN, 858).

Yopuğ: Örtü, çul, yorgan III/444 (OSTN, 918).

Üzük (2): Baca deliği çevresindeki iki takviye keçe parçası; çadırı örten keçe (ŞSL, 82).

Ƙıgız kıyız: Yünden yapılan kalın keçe, çul (ŞSL, 505).

Kiz: Kikiz, keçe, çul (ŞSL, 540).

Kikiz: Kiz, keçe, çul (ŞSL, 543).

Kürke: Keçe, palas (ŞSL, 526).

Uğ: Otağ esbabı (AL, 148).

Gözenk: Otağ esbabı. Muḥākemetü’l- Lügateyn’ de Fārisī’ de bu sözcük yine bu ad ile kullanılır ve mutlak Türkī’ dir dediği yerde gelir:

Bir müte’ ayyin nimedür ki aḡ öydür, anga ḡar- gāh at ḡoyupdurlar, ammā anıng eczāzınıng köpini Türkī bile ayturlar andaḡ ki gözenk (AL, 443).

Çifta: Kamıştan yapılmış hasır (S.S.) III/2155.

*çifta: Kamıştan yapılmış hasır (Vámb. 285) (OSTN, 179).

Çıg: Otağ duvarına astıkları kamıştan iple dokunan hasır (AL,309), (FKL, 730).

Çıy: *Kamıştan imal edilmiş hasır*, çığ (ŞSL, 332).

Bora: Minder, hasır IV/1662 (OSTN, 124).

Burya⁸⁴: Hasır (ŞSL, 171).

Sapığ: Hasır minder IV/406.

*sapığ: Hasır minder (Vámb. 292) (OSTN, 597).

Ḳalīn (2): Halı, kilim (Calc. Wrtb.) II/248 (OSTN, 309).

Palas (<F.): Küçük halı IV/1165.

*palas: Küçük halı, palas (Vámb. 243) (OSTN, 574).

Zilī (<F.): Bir yüzü tüylü halı ve kilim (AL, 333), (FKL, 771).

Zili ve zilüce (<F.): Ziliçe, bir yüzü tüylü halı ve kilim (ŞSL, 357).

Zīlūce (<F.): Küçük halı, küçük kilim (FKL, 771).

Gez: Evlerde yatak, yorgan konulan yüklük; ev önündeki sundurmaya da denilir ve oğlancıkların beşiğine ve kirevet yani oturulacak tahtadan sedir anlamına da gelir ki Ferhād ü Şīrīn' de bir beyitte gelir:

Ḳılıp neccār- ı gerdūn ḥīle sāzi

Ḳuyı yirde ferş ortığa gezi (AL, 421).

Gez (<F.) (1): Yatak, beşik (ŞSL, 547).

Boğcama: Bohça, büyük sargı; düğün için kurulan çadır, *yataklık* (ŞSL, 174).

Bāliş (1): Yastık (ŞSL, 156).

Kiş (3): Örtü, perde, yorgan (ŞSL, 542).

Körpe: *Yatak, yorgan; taze, genç* (ŞSL, 525).

Kürpe: Deve derisinden yapılmış battaniye veya basma II/1464 (OSTN, 484).

Töşek: Döşek, yastık (ŞSL, 245), (FKL, 593).

Yatağ: Döşek (ŞSL, 596).

Yasancağ: Yastık (ŞSL, 604).

⁸⁴ Būriyā (<F.): Hasır (OL, 128).

Yastuğ: Yastık (ŞSL, 605).

Tutuğ: Kapiya asılan örtü (FKL, 598).

Tuturđun: Perde, örtü (ŞSL, 236).

Çımıllıđ⁸⁵ (1): Kapiya asılan perde (FKL, 733).

Çımıldürük: Perde, cibinlik, çımılduruğ (ŞSL, 330).

Çuğal: Örtü (ŞSL, 316).

Çulđav ve çulđak: Örtü, yorgan (ŞSL, 320).

Yovurđan: Yorgan, örtü, basturuğ (ŞSL, 638).

Yürđan: Yorgan III/548.

*yorkan: Yorgan (Bdg. II: 372) (OSTN, 926).

Cığ, cığı: Sinek girmemesi için kamış ve hasırdan örülmüş sineklik (ŞSL, 289).

Ķarçın (2): Türkmenlerin kara evde kullandıkları tek hurç (ŞSL, 441).

Dağan: Üç ayaklı destek, sehpa III/1611.

*dağan: Sehpa, üç ayaklı eşya (DTO 316) (OSTN, 209).

Destürđan (<F.): Sofra örtüsü III/1685.

*desturđan: Sofra örtüsü (Vámb. 289) (OSTN, 217).

Şayan: Yemek masası, yemek sofrası (Calc. Wrtb.) IV/945.

*şayan: Yemek masası (DTO 376) (OSTN, 658).

Postek: Yünden yapılan battaniye IV/1291.

*pōstekı: Pōstekı (Bdg. I: 321) (OSTN, 579).

⁸⁵ Yazmalar: Cınılığ. HA kaynaklı yanlış olmalıdır (34a). Bk. SG (847)// Krgz. Tr: Çımın “sinek, cibin”; Çımıldık/Çımındık “perde” (268/269)// YUyg. Tr: Çımıldık “perde” (81) (FKL, 733).

Toştu: Orta Asya'da odaya yerleştirilen ve yıkanmak için kullanılan delikli tekne, kap III/1219.

*toşsu: Orta Asya'da odaya yerleştirilen ve yıkanmak için kullanılan delikli tekne, kap (Vámb. 263) (OSTN, 754).

Tüşken: Banyo sobası III/1591.

*tüşken: Banyo veya hamam ısıtmak için kullanılan soba (DTO 234) (OSTN, 787).

2.1.18. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler

2.1.18.1. Yemeklik Malzemeler ve Malzemelerin İşlenmesi

Un ıartmak: *Buğday öğütmek*, yalnız kalmak, âh çekmek (ŞSL, 98).

Aşlığ: Tahıl, hububat, yemeklik malzeme (ŞSL, 45), (FKL, 188).

Aşlık: Tahıl ambarı, aş, yemek I/603.

*aşlık: Tahıl, buğday; tedarik, tedarik olunan şey (Vámb. 209) (OSTN, 66).

Ura (2): Tahıl kuyusu (AL, 141).

Cıçığ: Koyunun kuyruk yağı (AL, 301), (ŞSL, 288).

Çıçığ: Koyunun kuyruk yağı, kuyruk kıkırdağı (FKL, 727).

Çıçık: Kuyruk yağı kızartması III/2146.

*çıçık: Kuyruk yağı kızartması (Vámb. 283) (OSTN, 178).

Ķarta (1): İç yağı (ŞSL, 441).

Engek: Yağ, içyağı (Calc. Wrth.) I/735.

*engek: İç yağı (DTO 38) (OSTN, 239).

May: Yağ (ŞSL, 565).

Mey (1): Yağ (AL, 455).

Tosun (<Mo.): Yağ (FKL, 611).

Meske (<A.): Tereyağı, taze tereyağı (ŞSL, 562).

İndev: Susama benzer bir tür tanedir ki uyuz hastalığına mübtela olmuş develere sürülür (ŞSL, 141).

İçen: [tatlıya karıştırılan] Kavrulmuş buğday ve susam (FKL, 342).

Künci: Susam (ŞSL, 534).

Epkin (1): Susam yağının siyah tortusu (ŞSL, 24).

Şırlağan: Susam yağı, bezir yağı (ŞSL, 412), (FKL, 866).

Qara çörük: Bir tür siyah tane, çörü otu (ŞSL, 438).

Qasnı: Bir tür sumak, çörek otu tanesi (ŞSL, 447).

İt (2): Et anlamındadır (AL, 68).

Qıyma: Kıyılmış et, kıyma, köftelik (ŞSL, 508).

Lafadan: Yarım uyutulmuş tohum, yumurta (ŞSL, 560).

Laq (2): Bozulmuş yumurta III/728 (OSTN, 488).

Lök (1): İçi bozulmuş kavun ve yumurta (ŞSL, 561).

Oğulduruq: Balık yumurtası (ŞSL, 87).

Yumurtqa: Yumurqa, yumurta (ŞSL, 636).

Yumurtqa: Yumurta III/579.

*yumurtqa: Yumurta (DTO 550); yomurtqa: Yumurta (Vámb. 355) (OSTN, 926).

Atı: Maya (Yoğurt için) (Calc. Wrth.) I/462.

*atı: Yoğurt mayası (Bdg. I: 11) (OSTN, 71).

Dabusun: Tuz (ŞSL, 339), (FKL, 743).

Töz: *Tuz*, toz, düz anlamları vardır (AL, 265).

Tuz: Tuz (ŞSL, 241), (FKL, 588).

Ülüstük: Dinen yenmesi helal olan kesilmiş hayvan (ŞSL, 95).

Talğan: Meyve, *un* (ŞSL, 214).

Talkan: Yulaf unu III/889.

*talkan: Bir çeşit un yemeği (Vámb. 256) (OSTN, 676).

Um: Un. Um etmek “Un etmek; ufalamak” I/1787.

*um: Un (Vámb. 227) (OSTN, 801).

Zirk: Tutum ve sumak gibi ekşi hububat (ŞSL, 357).

Çara kat: Tutum, sumak (ŞSL, 439).

Tutum: Ekşi, sumak (ŞSL, 236).

Tusun (1): Yağ, revan (ŞSL, 244).

Damarluğ: Öz, *her şeyin mayası, hamur mayası*, cins, damızlık (ŞSL, 342).

Çand (<A.): Şeker, şeker kamışının donmuş usaresi (ŞSL, 469).

Kenerseke: Şeker (ŞSL, 519).

2.1.18.2. Hamur İşleri

Nan (<F.): Ekmek III/645.

*nān: Ekmek (Bdg. II: 279) (OSTN, 512).

Çuruğ nān: Kuru ekmek (AL, 409).

Kelaç: Mısır unundan yapılmış ekmek (ŞSL, 518).

Dögmec: Üzerine yağ sürülüp yenilen sıcak ekmek (FKL, 755).

Dökmeç: Akıtma, krep III/1731.

*dökmeç: Yağ ile yapılan bir tür sıcak ekmek (DTO 321) (OSTN, 220).

Kömeç: Bir tür ekmek, köm (ŞSL, 531).

Toçaç: Bir tür ekmek (ŞSL, 249).

Yağçamur: Ekmek, çörek, yağ ile yapılan rencir yemeği (ŞSL, 608).

Biçek (2): İçerisinde kabak ve köfte bulunan hamurdan dört köşeli bir tür çörek (ŞSL, 188, 518).

Çörek ve çörgök: Çörek, ekmek (ŞSL, 312, 314).

Çoyman: Bir tür yağlı çörek, katlama bağırsak, kat kat yağlı ekmek (ŞSL, 494).

Zağra: Bir tür pide, çörek IV/861.

*zağra: Bir tür çörek (Vámb. 291) (OSTN, 936).

Łavaş: İnce buğday ekmeđi, lavaş III/741.

*lavaş: İnce ve uzun ekmek (Vámb. 336) (OSTN, 488).

Lavaşī (1): Bir tür yassı ve uzun ekmek (ŞSL, 559).

Bişme/Bişi: Yağda pişirilmiş küçük ekmek, bişi (FKL, 501).

Pişme ve pişi: Yağda pişmiş çörek pişi (ŞSL, 203).

Celbek (<F. Çalpak): Gözleme. Vakfiyye' de gelir ki; Şaban ayının ortasındaki Berāt kandilinde otuz tane gözleme ve yirmi tane helva olur (AL, 299).

Çelbek: Çörek, yağda kızartılan bir tür ekmek.

Ve Şa'bān ayının ortasında kim berāt bolğay çelbek otuz batman ve helvā yigirmi batman "Şaban ayının ortasında olan berat gecesinde otuz batman çelbek ve yirmi batman helva" III/1982 (OSTN, 173).

Çelpek: Yağ içinde pişirilmiş ekmek ve yufka, gözleme. Katlama, koyman (ŞSL, 306), (FKL, 694).

Étmek: Ekmek (FKL, 361).

Ötmek: Yağsız ekmek; [ekmek]; geçmek; [Rüm Tr: ötmek, şarkı söylemek; mecaz anlamda: boş konuşmak] (FKL, 246).

Çatlama: Bir çeşit yağlı ekmek, börek, poğaç (ŞSL, 434).

Ebem gümeçi: Kızgın kumda ve kor ateşte pişmiş gül poğaçası (ŞSL, 24).

Yupka: Açılmış hamur yaprağı, yufka (ŞSL, 626).

Yuğa, yufka: Yufka (ŞSL, 631).

Barlamaç: Mayasız ekmek (Calc. Wrtb.) IV/1485.

*barlamaç: Mayasız ekmek (DTO 246) (OSTN, 97).

Budalmaç: Bir tür fırında pişirilmiş ekmek; avuç içi kadar olan ince ekmek (Calc. Wrtb.) IV/1861.

*budalmaç: Yağlı ve ince ekmek (Vámb. 246) (OSTN, 132).

Īs: Cenaze töreni için fırında pişirilen ekmek I/1525 (OSTN, 274).

Ḳaptağ: Ekmek II/426 OSTN, 320).

Ḳarça (1): Buhara’da yapılan bir tür uzun ekmek II/203.

*Ḳarça: Buhara’da yapılan bir tür uzun ekmek (Vámb. 310) (OSTN, 327).

Pekend (<F.): Ekmek IV/1216.

*pekend: Ekmek (Bdg. I: 318) (OSTN, 576).

Yava: Yağda pişirilmiş ekmek III/290 (OSTN, 880).

Sīḳlak: Yassılaştırılmış yuvarlak ekmek IV/679.

*sīḳlak: Yassılaştırılmış yuvarlak ekmek (DTO 369) (OSTN, 617).

2.1.18.3. Çeşitli Yiyecekler

Asabḳur⁸⁶: Kuzu kızartması (ŞSL, 42), (FKL, 159).

Asapḳur (<Mo. asabaḳūr): Çağatay âdetinde meşhur yemek olan koyunun omurgakemiği. Bir ziyafet olduğunda hazırlanan yemeklerde tabiatıyla o kemik bütün halinde pişirilip yemeğin yanına konulur. Ḥayretü’l-Ebrār’ da bir beyitte geçer:

Pey-ā-pey asapḳurnı eylep revan

Yimekdin bolup ‘āciz ol nā-tüvān (AL, 41).

Çız u pız: Kebap, ızgarada pişen et kebabı (ŞSL, 326).

Ḳavudaḳ: Kavurma, yağda kızarıp pişen et, biryān, ḳavurdaḳ, kızartma (ŞSL, 457).

Ḳavur (1): Biryān, kebab (ŞSL, 457).

Ḳavurma: Ḳavurdaḳ, kızartma et (ŞSL, 457).

⁸⁶ FKL’de “tam pişirilmiş koyun”; “Moğol ve Çağatay şölenlerinde konuğun önüne konan etli kemik” olarak geçer.

Ꞑawurma: Kavrulmuş arpa ya da buğday II/52 (OSTN, 346).

Ꞑavurmac: Buğday kavurması, biryān, kavrulmuş mısır patlağı (ŞSL, 457).

Ꞑavurmac: Kuru et, buğday ve benzeri kavrulmuş nesne (AL, 391).

Ꞑurmaç: Kavrulmuş buğday II/965 (OSTN, 431).

LıcaꞐ: Yencimen, macun, kişmiş ile karıştırılmış bir tür yemek (ŞSL, 561).

Söğüş: Kaynatılarak kemiklerinden ayrılmış et (ŞSL, 387), (FKL, 827).

Sökleme: Suyu pişmiş olan et, yahni (ŞSL, 387).

Sapaş: Şiş, kebab şişi (Calc. Wrtb.) IV/404.

*sapaş: Şiş, kebab şişi (Bdg. I: 619) (OSTN, 597).

Soğlı: Şiş kebabı, külbastı, kızartma, bere kebabı (ŞSL, 384).

Soğlı/Suğlı: Kebab şişi (FKL, 819).

Somsa: Haşlanmış et yemeği IV/566.

*somsa: Haşlanmış et yemeği (Vámb. 299) (OSTN,633).

Ꞑalye (<A.): Bir tür yağla kavrulmuş sebze yemeği (ŞSL, 467).

Ahar⁸⁷ (<F.): *Yiyecek, yemek*; cevherli çelik, süslü çelik, keskin çelik; [ahar] (FKL, 221).

Aşam⁸⁸: *Yeme; içme*; mertebe, tabaka (FKL, 187).

AzuꞐ ve azuꞐa: Yemek (ŞSL, 41).

AzuꞐ/Azuğ: Azık, yiyecek (FKL, 188).

YirazuꞐ: Yiyecek, azuka (ŞSL, 641).

YırınmaꞐ: Yiyilecek nesne, azık, zahire (ŞSL, 642).

⁸⁷ Mİ: 29a; M2: 416b; ML, İH, TÛ: yok// M2: yazı kenarında bulunan bu madde, Farsça olduğundan dolayı silinmiş, ancak onun anlamlarından biri olan “sülü çelik” anlamı, Âlim maddesinin bir anlamı sanılarak geri bırakılmıştır. Silinen kısımlar ise M2.416b'ye alınmıştır. Bk. BR-TDK (11), FV (658), SG (1398).

⁸⁸ Yazmalar: “iki mertebe, tabaka”. SG'de “iki anlamı vardır: tabaka, mertebe; yeme ve içme” açıklamasındaki “iki” kelimesi yanlışlıkla “mertebe” kelimesinin başına getirilerek “iki mertebe” denilmiştir. Bu yanlış, verilen örneğin yanlış anlaşılmasından da ileri gelmiş olabilir. Ömekte geçen ‘İlci aşam’ ibaresindeki ‘iki’ sözcüğü ‘aşam’ sözcüğünün anlamına dâhil edilmiş olabilir. Bk. SG (143), VA-Külliyat-Yazma2 (762).

Yegü: Yemek III/321 (OSTN, 890).

Yegülük: Yiyecek şey, azık III/321 (OSTN, 890).

*yigülük: Yiyecek, gıda (Vámb. 357) .

Yigülük: Yiyecek, yemeklik (ŞSL, 645).

Yiygülük: Yiyecek (AL, 493).

Aş: Yemek, gıda, pilav. Nevā'ī'nin bir beytinde gelir:

Nekbet ayağığa urub taşını

Şeh başığa tökti ısığ aşını (ŞSL, 44), (FKL, 158).

Çalav: Bir tür pilav, yemek gibi. Hive'de meşhurdur (ŞSL, 299).

Çalaw (2): Hive'de bilinen ve pilava benzeyen bir tür yemek.

Nevā, melāhī, āheng, çalgı, sāz, çalav, bir nev' pilav gibi ta'ām Hīvede ma'rūfdur (S.S.) III/1878 (OSTN, 159).

Çılav: Pilav (FKL, 694).

Çılav: Pirinç yemeği III/2133.

*çılao: Pirinç yemeği (Vámb. 285) (OSTN, 182).

Palav: Pilav (FKL, 449).

Qablı pilav: Özbek, pilavı, saf pilav (ŞSL, 431).

Şāfi pilav: İranlıların pişirdikleri bir tür pilav, şāfi (ŞSL, 416).

Binik tat: Bir çeşit yemek, türlü (ŞSL, 198).

Qarnı yaruq (2): Bir tür yemek (ŞSL, 445).

Yılķıran: Bir yemek türü

Ol yirde tüşüp yılķıran aşın tarturuldı “O yerde durup yılķıran yemeği yaptıırıldı.” (Bb. 316–17) III/520.

*yılķıran: Bir yemek türü (DTO 558) (OSTN, 906).

Yavđan aşı: Aş, geceden kalma aş (ŞSL, 621).

Yemden: Bir tür darı unundan yumuşatılarak yapılan yemek (ŞSL, 625).

Güçe: Beyaz mısır darısından yapılan bir tür yemek, Orta Asya’da meşhurdur (ŞSL, 551).

İçan: Buğdayın kızartılarak tatlı ile karıştırılmasıyla elde edilen bir çeşit yemek, köfte, macun (ŞSL, 109).

İlan (3): Moğolca ciğer (ŞSL, 129).

Mantuy (<Çin): Kıymalı yufka yemeği (ŞSL, 563).

Omac: Oğmac, tarhanaya benzer bir tür aş (ŞSL, 96).

Umac: Bir tür hamur çorbası (FKL, 258).

Umaç: Un çorbası I/1791 (OSTN, 801).

Tutmac: Rişte aşı, un aşı, bulama aşı, şehriye (ŞSL, 235), (FKL, 581).

Tutmaç: Erişte, erişte çorbası III/1493.

*tutmaç: Tel tel kesilmiş hamur, erişte (DTO 223) (OSTN, 773).

Bulamaç: Unla bulanılmış aş (ŞSL, 179).

Bulamaķ: *Bir çeşit yemek, bulamaç; avcı ıslığı* (ŞSL, 179).

Bulamac/Bulamaķ: Bir çeşit un çorbası, bulamaç (FKL, 477).

Bulamuk: Un ve su ile yapılan ićecek IV/1842.

*bulamuk: Hive’de yapılan bir çorba türü (Vámb. 249) (OSTN, 134).

Ātala: Bulamaç aşı (ŞSL, 26).

Ĥaşel: Çirişli bir tür un aşı, hamur aşı (ŞSL, 336).

Boğra: Rişte aşına benzer bir çeşit yemek, un aşı (ŞSL, 175).

Buğra: Hamurla yapılan bir tür çorba (FKL, 474).

Ökre aşısı: Rişte aşısı ve şehriye, çorbalık (ŞSL, 89).

Ügre: Erişte çorbası (FKL, 283).

Köçe aşısı: Beyaz mercimek yemeği, beyaz darı çorbası (ŞSL, 524).

Şorba (<F.): Çorba; sos IV/1030.

*şürba: Çorba (Bdg. I: 674) (OSTN, 665).

Şöyle: Pirinç çorbası IV/1034.

*şöyle: Bir tür pirinç çorbası (Vámb. 304) (OSTN, 665).

Bükbüldük: Yoğurt, katık, çökelek (ŞSL,177).

Çökellik: Süzülüp kaynatılan ekşi ayran, çökelek (FKL, 712).

Çükelik: Kaynatılmış ekşi süt III/2191.

*çükelik: Ekşi süt (Bdg. I: 497) (OSTN, 205).

Coğrat: Semerkand dilinde: yoğurt (FKL, 690).

Çeke: Süzme yoğurt, katık (ŞSL, 306).

Katıḡ (1): Katık, yoğurt (ŞSL, 435).

Katıḡ: Ekşimiş süt; yoğurt II/290 (OSTN, 341).

Uyuğmaḡ: Sütü uyutup bekletip yoğurt yapmak, katık (ŞSL, 104).

Kiṣ (1): Kuru yoğurt, yağsız peynir, kurut (ŞSL, 542).

Ḳara ḡurut: Bir tür peynir, yoğurt kurusu (ŞSL, 439).

Ḳurut: Süt kurusu bir tür peynir, yoğurt kurusu (ŞSL, 478).

Çaḡıltıḡ: Yoğurt keşi, kurut (FKL, 681).

Toraḡ/Toraḡ: Bir çeşit tulum yoğurdu (FKL, 591).

Penir (<F.): Peynir, tereyağı (ŞSL, 202).

Ḳaymaḡ: Sütün üzerindeki ince perde (ŞSL, 461).

Yavan: Etsiz yemek (AL, 490).

Çis: Kudret helvası (ŞSL, 326).

Bosrak: Bir çeşit helva (ŞSL, 173).

Busrak: Şerbetli bir tatlı türü (Calc. Wrtb.) IV/1866.

*busrak: Bir tür tatlı (DTO 170) (OSTN, 139).

Ezme: Ezilmiş et (bir tür yiyecek) I/902 (OSTN, 254).

İzme: Bir tür yemek, lapa gibi un helvası (ŞSL, 116).

Külac: Bir tür helva, güllaç (ŞSL, 530).

Reşale ve neşale: Köpük helvası (ŞSL, 354).

Sokman (2): Bir tür un helvası (ŞSL, 386).

Antutay (<Mo.): Tatlı (FKL, 237).

Zülân (<F.): *Tatlı, şıra, bal*, uyku (ŞSL, 356).

Bāl: Bal (ŞSL, 155), (FKL, 432).

Bekmez: Koyuldurulmuş şire, pekmez (ŞSL, 162).

Begmez/Bekmez (1): Pekmez (FKL, 447).

Murabba (<A.): Reçel IV/2191 (OSTN, 508).

Bıhtı (1): Kurutulmuş ve suyunu çekmiş et, kak, bastırma (ŞSL, 188).

Çazı: Kazı, *at etinin sucuğu, bastırma, pastırma* (ŞSL, 447).

Boğursaç: Bayram ve mübarek gecelerde lokma yerine geçmişlerin ruhuna pişirilmiş yemek (ŞSL, 176).

Dolma ve dolama: İçi dolmuş şey, bir çeşit yemek, yaprak dolması (ŞSL, 349).

Dolama: Sarma yemeği (FKL, 756).

Zamrak: Bir tür mantar, zumuruk (ŞSL, 356).

Çakmac: Kuru balık (ŞSL, 450).

Kağmaç: Kurutulmuş balık II/70.

*kağmaç: kuru balık, kebāb-ı māhī (ŞSL), (OSTN, 305).

Sibāğ(<F.): Ekmekle yenilen yiyecek, katık (FKL, 797).

Lapa: Lapa, bulamaç III/738.

*lapa: Bulamaç, lapa; balçık, çamur (DTO 491) (OSTN, 488).

Oğulduruk: *Havyar, balık yumurtası*; rahim; yumurtalık I/1016.

*oğulduruk: Balık yumurtası, havyar (Vámb. 223) (OSTN, 521).

Suçuk: Sucuk, doldurulmuş bağırsak IV/779.

*sucuk: Soğan, yağ ve kıymanın pişirilerek doldurulduğu koyun bağırsağı (DTO 351) (OSTN, 641).

2.1.18.4. Çeşitli İçecekler

Ağuz: Yeni doğuran hayvanın verdiği ilk süt, pele (ŞSL, 49), (FLK, 193).

Oğuz: Fakirlerin şıra ile içtikleri katı süt, ağız. Türkî-yi İrân'da Ağuz denir (FKL, 328).

Bastuk: Bir çeşit meyve şurubu (ŞSL, 149).

Çomur (1): Şalgam (ŞSL, 321).

İçkü: Meşrubat, içki (ŞSL, 109).

Buza: Mısırdan yapılan bir içki IV/1867.

*buza: Mısırdan yapılan bir içki (Bdg. I: 279) (OSTN, 140).

Kańık: Ayran (ŞSL, 455).

Kıbık (2): Ayran (ŞSL, 496).

Kımız: At sütü (ŞSL, 508).

Susun⁸⁹: Ayran, çaylab, çalab çal (ŞSL, 384), (FKL, 818).

Pekni: Bir çeşit içki, boza (FKL, 448).

⁸⁹ SG: “deve sütü kabının dibinde biriken ayran ve su” (943)// DLT: Suvsuş “su katılmış ayran” (838)// CC: Susun “içki” (172)// Kzk. Tr: Susın “içecek” (492)// Krgz. Tr: Suusun “içecek” (671) (FKL, 818).

Rusta: Kudret helvasıyla yapılmış şarap (ŞSL, 354).

Süt: Süt, kıımız⁹⁰ (AL, 357), (ŞSL, 379).

Savun: Kıımız IV/429.

*savun: Kıımız, ekşi süt (Vámb. 295) (OSTN, 603).

Sıkııdu: *Sıkılmış meyve suyu*, sıkıntı (ŞSL, 398).

Şire (<F.): Meyve suyu, üzüm suyu IV/1071.

*şire: Meyve suyu, üzüm suyu, imal edilmiş şurup (Vámb. 304) (OSTN, 663).

Şivın: Bir tür yeşil çay IV/1091.

*şivin: Bir tür yeşil çay (Vámb. 305) (OSTN, 662).

Atlanur ayağı: Sefere giderken at üzerinde içilen şarap ve diğer nesnelere (ŞSL, 27), (FKL, 175).

Āb-ı āteř-reng (<F.): Kinaye olarak: şarap, içki (FKL, 214).

Çağır ve çađır⁹¹: Süci, şarap (AL, 295), (ŞSL, 297), (FKL, 671).

Bal: Bal; [*balıan yapılan içki, bal içkisi*] (FKL, 432).

Meygen: Eski şarap, üç kere tasfiye olunarak çekilmiş şarap (ŞSL, 575).

Gezek (<F. gazak): Şarap meclisindeki sirkele otu, meze (AL, 423).

2.1.18.5. Sebzeler

Acırđa: Yaban turpu, cır, acırık (ŞSL, 29).

Açırđa: Yabani turp

Yaban turbı, fucul [turp], cır, acırık(S.S.) I/510 (OSTN, 5).

Bādrin⁹²: Hıyar (ŞSL, 147).

Paıdan: Hıyar, salatalık (Calc. Wrtb.) IV/1171.

*paldan: Hıyar (Bdg. I: 311) (OSTN, 574).

⁹⁰ ŞSL'de kıımız ve süt olarak karşılığı verilen kelime AL'de sadece süt olarak verilmiştir.

⁹¹ FKL'de "çağır" şeklinde geçmektedir.

⁹² Bād-reng (f.b.i): Hıyar, acur; turunç, ağaç kavunu (OL, 71).

Terneg: Bir tür salatalık (ŞSL, 226).

Ternek: Bir tür salatalık (FKL, 568).

Babir (2): Biber (ŞSL, 145).

Bübü: Biber (ŞSL, 163).

Bübü: Biber IV/1904.

*bübü: Biber, karabiber (DTO 160) (OSTN, 141).

Borc, burc: Biber (ŞSL, 168).

Burç: Biber, karabiber IV/1832.

*burç: Biber, karabiber (DTO 165) (OSTN, 137).

İsti ot: Siyah biber (ŞSL, 117).

Bulağ otı: Tere, su kenarlarında yetişen yabancı ot (ŞSL, 179).

Torağ otı: [Kengere benzer ve yoğurda eklenip] yenilen bir ot; [Rûm Tr: dereotu] (FKL, 603).

Tarmucağ: Tere otu (ŞSL, 226).

Termucağ: Maydanoz III/1080.

*termucağ: Maydanoz (Vámb. 258); tarmucağ: Maydanoz (DTO 214) (OSTN, 720).

Turmucağ: Semizotu gibi ekşi bir ot (ŞSL, 241), (FKL, 606).

Tere: Bir tür bitki, pırasa (FKL, 567).

Sanğı: Semizotu (Calc. Wrtb.) IV/303.

*sanğı: Semizotu (Bdg. I: 616) (OSTN, 596).

Çamğur: Şalgam, pancar (Calc. Wrtb.) III/1940.

*çamğur: Bir tür bayır turpu (DTO 280) (OSTN, 160).

Pancar: Ebegümece denen bitki; sebze (FKL, 450).

Pencer (<F.): Pancar, pazı (ŞSL, 202).

Ꞑuzı ꞑulağı: Bir tür sebze (ŞSL, 481).

Talhe: Bir tür acı ve ekşi ot (ŞSL, 228).

Cıva: Yabani soğan (ŞSL, 287).

Soğan: Soğan, piyaz (ŞSL, 384), (FKL, 819).

Piyaz (<F.): Soğan (baharatlanmış); soğanlı sos IV/1328.

*piyaz: Soğan (Bdg. I: 324) (OSTN, 579).

Çigin: Sebze, karabaş otu (ŞSL, 306).

Sarımsak: Sarımsak (ŞSL, 362).

Sebzi: Havuç (ŞSL, 373).

Keşir: Havuç, çekir, zerdek (ŞSL, 518).

Şor (1): Çövene veya üzerliğe benzer tuzlu bir ot, deve otu (FKL, 863).

Ġaz ayağı: Yenilen bir ot, kazayağı (FKL, 875).

Bögrölce: Fasulye, bögrölce, börölce (FKL, 475).

Bükrölçük: Fasulye IV/1880.

*bükrölçük: Fasulye (DTO 173) (OSTN, 142).

Ķobuşka: (P. d. C.) Lahana II/662.

*ķopusga: Lahana (DTO 422) (OSTN, 388).

Pızlavuķ: Bir tür kabak IV/1352.

*pızlavuķ: Bir tür kabak (DTO 186) (OSTN, 578).

2.1.18.6. Meyveler

Aluc: Erik, yabani bir meyve (ŞSL, 58).

Aluç: Bir tür yabani erik I/388.

*aluç: Erik, yabani mu'aţtar [kokulu] bir meyvedir (ŞSL) (OSTN, 36).

Dolana: Aluc dedikleri dağ elması (AL, 331), (ŞSL, 348), (FKL, 751).

Çih: Vişne, Semerkant eriği, irik (ŞSL, 332).

Çiye: Vişne (FKL, 726).

Vişne: Ekşi kiraz türü, siyah erik (ŞSL, 586).

Erik: Henüz olmamış zerdali (ŞSL, 39).

Örük (2): Erik, mutlak zerdaliye benzer (AL, 139), (FKL, 269).

Çoğan: Bir tür erik (ŞSL, 316), (FKL, 711).

Tentegil: Bir çeşit eriktir, zerdali (ŞSL, 230).

Teneskül: Frenk eriği (meyve) III/1054.

*teneskul: Bir tür meyve (Vámb. 259); teneskül: Bir tür meyve (DTO 218) (OSTN, 713).

Kaýsı: Zerdali, erik, mişmiş (ŞSL, 504).

Mişmiş: Olmuş, olgunlaşmış erik, zerdali (ŞSL, 575).

Kemirte: Olmamış zerdali, ham erik, divçe (ŞSL, 519).

Ezgil: Muşmula (ŞSL, 41).

Alya: Bir çeşit meyve (ŞSL, 58).

Enbe: Hindistan' da tatlı kokulu, şeftaliye benzer bir meyve (AL, 54), (ŞSL, 60).

Enbe/Enbā: Hindistān'da yetişen, şeftaliye benzeyen ve turşusu yapılan bir tür meyve; Hindistān'da yetişen, küçük kavuna benzer bir meyve (FKL, 238).

Lüçe: Bahçe eriği III/763.

*lüçe: Bahçe eriği (DTO 493) (OSTN, 491).

Lüçek: Şeffaf, tüysüz bir tür şeftali, havuç (ŞSL, 560).

Tölük (2): Şeftali (Calc. Wrtb.) III/1262.

*tölük: Ücret, ödeme (DTO 242); tölük: Şeftali (Bdg. I: 405) (OSTN, 759).

Şeftelik: Şeftali IV/1019.

*şeftālū: Şeftali (DTO 376) (OSTN, 658).

Şivran: *Bir tür şeftali ismidir*, öpme (ŞSL, 415).

Şivren: Bir tür şeftali IV/1091.

*şivren: Bir tür şeftali (DTO 381) (OSTN, 664).

Yarma: *Yarma şeftali*, parçalanabilir odun (§SSL, 601).

Dömbül: Olmamış meyve III/1742.

*dönbül: Olmamış meyve (Vámb. 290) (OSTN, 221).

Dünbül: Olgunlaşmamış meyve veya tahıl (FKL, 757).

Tembül: Hindistan'da yetişen bir tür kokulu ve yenilebilen yaprak III/1139.

*tenbül: Betel, bir tür ağaç (DTO 218) (OSTN, 712).

Tenbul: Bir hoş kokulu yapraktır ki Hint vilayetine mahsustur, Hindiler yer (AL, 231), (FKL, 573).

Mayuğ: Bazı meyvenin ve çiçeğin üzerinde hafifçe perde olur ona derler ve kabuk anlamına da gelir (AL, 458).

İt hiyârı: Ebu Cehil karpuzu (§SSL, 107).

Kağun: Kavun II/77.

*kağun: Kavun (Bdg. II: 30) (OSTN, 303).

Ağac kavunu: Hıyar, acur, turunç, ağaç kavunu (§SSL, 47), (FKL, 191).

Qaba: Hint kavunu, iti bölek (§SSL, 430).

İti bölek: Ebu Cehil kavunu, her kökünde kırk elli tane olup cevizden ziyade büyümez (§SSL, 108).

Tereg: *Olgunlaşmamış kavun*; bir tür hakaret kelimesi (§SSL, 225).

Töynek: Kelek, tam olgunlaşmamış kavun ve karpuz (§SSL, 263).

Tüynek: Yarı olgunlaşmış kavun, kelek (FKL, 626).

Gürbek: Bir tür kavun ismi (§SSL, 551).

Dögülek/Dügülek: Olgunlaşmamış kavun, kelek (FKL, 756).

Dökülek: Olmamış kavun, ham kavun, Türk kavun (§SSL, 348).

Tükelek: Ham karpuz (Calc. Wrtb.) III/1531.

*tükelek: Ham karpuz (Bdg. I: 401) (OSTN, 779).

Yovuş: Kelek, olmamiş kavun (ŞSL, 638).

Ĥıtāyī (1): Bir çeşit kavun, Hıtay kavunu (ŞSL, 335).

Ķopuz (2): Kavun karpuz, bostan (ŞSL, 471).

Şemāme: Güzel kokulu bir tür küçük kavun, şamama (FKL, 862).

Bal Ķabağı: Kabağın bir çeşididir (ŞSL, 157).

Bögürtgen: Bögürtlen (FKL, 475).

Bögürtken: Bögürtlen (ŞSL, 178).

Bükürtken: Ağaç çileğı, ahududu IV/1878.

*bükürtken: Ağaç çileğı, ahududu (DTO 174) (OSTN, 143).

Memecek: Bögürtlen IV/2118 (OSTN, 501).

Talğan: Meyve, un (ŞSL, 214).

Ternek: Taze, solmamiş meyve (ŞSL, 226).

Cevzbuba: Hindistan cevizi (ŞSL, 286).

Çegdik: İğde, meyve (ŞSL, 305).

Çigde: İğde (ŞSL, 328).

İğde: İğde, hunnap I/1430 (OSTN, 279).

Çiklik: Duta benzer bir meyve III/2112.

*çiklik: Taneli olan bir tür meyve (DTO 398) (OSTN, 190).

Çuğ (2): Dut, nar (ŞSL, 314, 315).

Anar (<F.): Nar I/229.

*anar: Yabani elma (Bdg. I: 97) (OSTN, 38).

Savağıl: Bir tür meyve, şakağıl (ŞSL, 378).

Ķuş üzimi: Bir tür çekirdeksiz üzüm (ŞSL, 482).

Şāhibī: Bir tür üzüm ismi, razāķī de denilir (ŞSL, 416).

Ƙara yimiş: Emlük denilen bir tür meyve (şSL, 439).

Mez: Muz (şSL, 566).

Mibçen: Bir tür meyve, meyve çekirdeği, tohum (şSL, 575).

Nebek (1): Bir tür meyve (şSL, 579).

Encir: İncir I/748.

*incir - encir: İncir (Bdg. I: 100) (OSTN, 238).

Yimiş: Meyve, yemiş, mahsül (şSL, 648).

Yemişen: Kızılılık meyvesi III/393.

*yemişen: Muşmula, beşbıyık (DTO 559) (OSTN, 894).

Çilek/Çigelem: Çilek (FKL, 732).

Yilek: Yaban mersini III/519.

*yilek: Çilek (Bdg. II: 362) (OSTN, 911).

Poçağ: İçi yenilip kabuğu bırakılmış karpuz veya kavun dilimi (FKL, 883).

Çeke (2): Fergana dağlarında yetişen bir tür meyve, yemiş (Bb. 368–21) III/1947.

*çekke: Fergana dolaylarında dağlarda yetişen ve karûndaya benzeyen bir bitki (Bab. 165); çeke: Fergana dağlarında yetişen bir tür meyve (DTO 286) (OSTN, 172).

Çilan: Bahçede yetiştirilen bir tür meyve III/2135.

*çilen: bk. çilen (OSTN, 182).

Çilen: Bir tür meyve III/2136.

*çilen: Bir tür meyve (Bdg. I: 508) (OSTN, 191).

Mirmincan: Bir tür meyve (Bb. 368–23) IV/2159.

*mirmincan: Bir tür meyve (DTO 505) (OSTN, 503).

Su'aķıl: Bir tür meyve Leymûn ve su'aķıl bağını seyr kılıp "Limon ve su'aķıl bahçelerini seyredip"834 (Bb. 445–16); Bir nev' meyvedir, řaķaķıl (S.S.) IV/747.

*savaķıl: Bir tür meyve (DTO 350) (OSTN, 641).

Sülükēn: Sarı renkli bir tür meyve IV/832.

*sülükēn: Sarı renkli bir tür meyve (DTO 361) (OSTN, 648).

2.1.18.7. Turşu

Açamlı (1): Hıyar turşusu (ŞSL, 30).

Açar: Turşu, ekşiyle terbiye olunmuş meyve ve sebzevāt (ŞSL, 29).

Çökēlik: Bir çeşit turşudur (ŞSL, 317).

Tutum: İşin sonucu ve izi; *ekşimsi yiyecekler, turşu* (FKL, 599).

2.1.18.8. Tahıllar

Aķbaş: Mısır (ŞSL, 50).

Tarığ: Darı, mısır (AL, 216), (ŞSL, 209), (FKL, 532).

Tırığ: Tarık, tarığ, darı (ŞSL, 269).

Cevārī: Mısır darısı (ŞSL, 285).

Çiğīn: Bir tür darı; keten tohumu III/2110.

*çiğīn: Keten tohumu (Vāmb. 284) (OSTN, 180).

Çigin: Bir tür darı (Calc. Wrtb.) III/2114.

*çikin: Bir tür darı (Bdg. I: 507) (OSTN, 189).

Çökeri: Mekke darısı, beyaz darı (ŞSL, 317).

Çingirik: Beyaz darı, Mısır darısının payesi (ŞSL, 331).

Āara tarığ: Bir tür mısır adı (ŞSL, 438).

Sög: *Kabuğu alınmış darı*, keder, tasa (ŞSL, 386).

Sök: Kabuğu çıkarılmış darı (FKL, 824).

Ārpa, arpa (1): Arpa (ŞSL, 34), (FKL, 183).

Arparğan: Yulaf, bir yulaf türü. Arpaya şebih [benzer] bir nebāt ismidir (S.S.) I/334 (OSTN, 57).

Boğday (1): Buğday. Arpa boğday aş boldı altun kümüş taş boldı “Arpa ve buğdaydan aş olursa altın ve gümüş taş olur.”

*buğday: Buğday, başak (DTO 172) (OSTN, 121).

Buğday: Buğday (ŞSL, 175).

Faḥal: Buğday ve arpa otu ve ağacı, saman (ŞSL, 429).

Talkan: Ovada buğday olgunlaşmadan ateşe gösterip el ile vurup yeme, ütme buğday (AL, 223), (FKL, 537).

Burçak: Nohuda benzer bir tane, habbe (ŞSL, 168).

Buşak (2): Deste bağlanmış buğday başağı (ŞSL, 173).

Buğday başı: Başak (ŞSL, 175).

Bulğur: Kaynatılıp kırılmış ve çatlatılmış buğday (ŞSL, 181), (FKL, 478).

Taḥıl (1): Zahire, tahıl, yiyecek, pirinç (ŞSL, 207).

Tölük: Zahire (ŞSL, 256).

Benāyir (1): Bir tür rayihalı pirinç (ŞSL, 162).

Döki: Pirinç (ŞSL, 348).

Tögi: Pirinç (ŞSL, 254).

Tügi: Dariya benzer bir tane; [pirinç düğü) (FKL, 619).

Tuturğan: Pirinç (ŞSL, 236).

Tuturğan/Tuturğu (<Mo.): Pirinç (FKL, 598).

Şalı: Kabuklu pirinç (ŞSL, 407).

Çal (3): Bulgur, pilavlık bulgur (ŞSL, 299).

Dögmü: Yarılmış olan buğday, bulgur (ŞSL, 349).

Dünbül: Olgunlaşmamış meyve veya tahıl (FKL, 757).

2.1.18.9. Baklagiller

Lütek: Bezelye III/763.

*lütek: bir tohum türü (DTO 494) (OSTN, 492).

Sıçratku: Baklagillerin en meşhuru, meşhur bir bakla türü (ŞSL, 394).

Miremçek: Mercimek (Calc. Wrtb.) IV/2158.

*miremçek: Mercimek (Bdg. II: 273) (OSTN, 503).

Yasmuğ (<A.): Mercimek (ŞSL, 605).

2.1.18.10. Kuruyemiş Çeşitleri

Bastuğ: Bastık, pestil (FKL, 430).

Bunduğ: Fındık (FKL, 450).

Cecek: Akşam yemeğinden sonra yenilen meyve ve kum yemiş (FKL, 697).

Çerez: Kuru, hafif yiyecek (ŞSL, 304).

Çomur (2): Leblebi (ŞSL, 321).

Çavut: Leblebi, kavrulmuş olan arpa ve buğday (ŞSL, 456).

Piste (<F.): Fıstık (ŞSL,

Çoz: Ceviz; ceviz kabuğu II/628.

*çoz: Ceviz (DTO 429) (OSTN, 415).

Sipişken: Bir tür iri ceviz (Calc. Wrtb.) IV/729.

*sipişken: Bir tür iri ceviz (Bdg. I: 620) (OSTN, 627).

Bançak: Ceviz IV/1471.

*bançak: Bir tür ceviz (DTO 155) (OSTN, 96).

Bayçak: Ceviz (Calc. Wrtb.) IV/1422.

Yançag: Ceviz (ŞSL, 618).

Yangag: Ceviz (FKL, 555).

Tobalak: Bir tür ceviz III/1232.

*topalak: Yuvarlak (DTO 221) (OSTN, 737).

Kişmiş: Küçük kurutulmuş üzüm taneleri II/1394.

*kişmiş: Kurutulmuş üzüm (Bdg. II: 129) (OSTN, 469).

Ėak: *Güneşte ve ateşte kurumuş olan nesne, kavun kurusu; yağmur ve sel yeri* (ŞSL, 449).

2.1.19. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler
Adağ (3): Vakit, mevsim (AL, 31, 32).

Çağ: Zaman, vakit ve bir de miktar anlamı vardır (AL, 294), (ŞSL, 295).

Çak/Çağ: Çağ, zaman, vakit (FKL, 673).

Tav: *Zaman, vakit;* fırsat (ŞSL, 219).

Oğ (2): Vakit, zaman (AL, 147).

Oğt (2): Vakit, zaman (AL, 147).

Say: Zaman (AL, 346).

Sayı: Vakit, zaman (ŞSL, 373).

Ucur (<Mo.) (2): Zaman, vakit, çağ (ŞSL, 72).

Umuduğ (1): Mevsim, vakit, çağ (ŞSL, 97).

Küz, köz: Yaz ile kış beyni, güz mevsimi (ŞSL, 527).

Güzek: Güz mevsimi, yığım tırım vakti (ŞSL, 553).

Öbül (<Mo.): Kış (FKL, 243).

İl: Yıl (AL, 104).

İl: Yıl (ŞSL, 129).

İlkı (1): Yıllık (AL, 104).

Yılcılık: Yıllık (AL, 497), (ŞSL, 647).

Küncilik: Günlük (AL, 450).

Buken: Bugün (ŞSL, 178).

Uzağu kün: Geçen gün (§SSL, 80).

Ozağu gün: Evvelki gün, dünden önceki gün, iki önceki gün (FKL, 272).

Soçđan yılı: Türk yıl adlarından birincisi (§SSL, 394).

Aduncı (2): Udı yılı, Türk yıl adlarından öküz yılı (§SSL, 32).

Öküz (2): Türk yıl adlarından ikincisi, yani ödi yılı (§SSL, 90).

Uı ve öt (1): Türk yıl adlarından ikinci senesi (§SSL, 86).

Bars (2): Türk takvimine göre üçüncü yıldır (§SSL, 148).

Bars ili: Bars yılı, Türk takvimine göre üçüncü yıldır (§SSL, 148).

Luy: Arslan burcu, Türk takviminde üçüncü yıl (§SSL, 561).

Tavuşđan yılı: Türk takvimine göre dördüncü yıl (§SSL, 220).

İlan (2): Türk yıl adlarından altıncısı (§SSL, 129).

İlkı ve yılkı (2): Türk yıl adlarından yedincisinin adı (§SSL, 132).

Yunt yılı: At, yıkı yılı, Türk takviminin yedinci yılı (§SSL, 637).

Ƙoy yılı: Türk yıl adlarından sekizinci yıl (§SSL, 493).

Biçin yılı: Maymun yılı, Türk yıl adlarından dokuzuncu yıl (§SSL, 188).

Miçin: Türk yıl adlarından dokuzuncu yıl (§SSL, 574).

Müçin: Müçin yıl “Maymun yılı” IV/2224.

*müçin: Maymun (Vámb. 339) (OSTN, 509).

Tağağu yılı: Türk yıl adlarından onuncu yılı (§SSL, 224).

Tağuğ/Tağuğuy (<Mo.) (2): Türk yıl adlarından biri (FKL, 523).

İt (3): Türk yıl adlarından on birinci yıl (§SSL, 106).

Toñuz (3): Türk yıl adlarından on ikincisidir (§SSL, 261).

Merd (<F.): Şaban ayı; yiğit, mert (§SSL, 566).

Mered: Şaban ayının adı IV/2092.

*Mered: Şaban ayının adı (DTO 498) (OSTN, 501).

Ara ayı: Şevval ayı (FKL, 182).

Atgünca: Sabaha dek, sabah oluncaya kadar (ŞSL, 27).

Bıltur: Geçen sene, ötken yıl (ŞSL, 196), (FKL, 506).

Biltür: Geçen sene IV/1771.

*biltür: Geçen sene (Vámb. 252); bıltur: Geçen sene (DTO 189) (OSTN, 116).

Iltur ve pıltur: Geçen sene, ötken yıl (ŞSL, 129).

İltür: Geçen sene I/1494.

*iltür: Geçen yıl, geçen sene (Vámb. 237) (OSTN, 284).

Ërte: Önce; önceki; sabahın ilk vakti (FKL, 347).

Ërte gün: Yarın (FKL, 391).

Ërteki/ Ërte geçgen/Ërte/Ërte çağ/Ërtek: Önceki, önce (FKL, 402).

Ertegi (1): Erken, erkenden I/792.

*irtegi: Sabah; erken (Bdg. I: 186) (OSTN, 247).

Ërte ve irte çağda ve irtek: Bu cümle evvelki zamanda ve evvel geçenler ve kadimgelenler, yarınki gün, yarın sabah anlamındadır (AL, 77, 78).

Ërte: Erken, sabah, yarın (ŞSL, 112).

Ëeme: Gece, dün, akşam (ŞSL, 513).

Yarındası: Yarınki gün, ertesi gün (ŞSL, 602).

Ahşam: Akşam, akşam namazı zamanı I/139.

*akşam: Alacakaranlık, gecenin başlangıcı, akşam (Vámb. 211) (OSTN, 16).

Tün: Dün, gece (ŞSL, 259), (FKL, 597).

Tang: Sabah, şafak (AL, 228), (217).

Tangla: Ertesi gün, yarın (AL, 229), (ŞSL, 217).

Tanggaca: Sabaha kadar, tana dek (FKL, 510).

Sepide (1): Tan vakti (FKL, 846).

Giçe: Gece (ŞSL, 556).

Kiç: Gece (ŞSL, 538).

Kiç burun: Akşamüstü (ŞSL, 538).

Kiç k̄urun: Akşamdan sonra geç vakit (AL, 427).

Giç k̄urun: Akşamdan sonra geç vakit (ŞSL, 555).

Öyle: Öğle vakti, namaz vakti (ŞSL, 103).

Özlek: Öğle namazı I/1304.

*özlek–özlek namazı: Öğle namazı (Bdg. I: 133) (OSTN, 573).

Anlıdevr: Öğlenin ikincisi olan namaz (ŞSL, 62).

Adına (<F.): Cuma günü I/494.

* adina: Cuma günü (Vámb. 205) (OSTN, 9).

Tüşgece: Düşe kadar, rüyaya dek; gün ortasına kadar, öğlene dek (FKL, 609).

Tüşçilik: Öğle ile tan yerinin ağarmadan önceki zamanı, düş vakti (ŞSL, 245).

Tüşçilik: Öğlene kadarlık bir zaman, kaba kuşluğa kadarlık bir zaman (FKL, 611).

Tuşluk: Kuşluk vakti (ŞSL, 246).

Tüşlük: Öğle yemeği III/1592.

*tüşlik: İkinci kahvaltısı (Bdg. I: 394) (OSTN, 788).

Ḳaba kuşluk: Kuşluk, çay vakti (ŞSL, 431).

Ḳaḡnek: Kuşluk, sabah kahvaltısı (ŞSL, 466).

Ḳupatluk: Kuşluk vakti (ŞSL, 470).

Ḳuşluḡ: Kuşluk vakti (ŞSL, 483).

Ḳavlān: *Devrin deḡişmesi, yılın geçmesi;* kinaye olarak: bayramlık, yıllık vergi (FKL, 735).

Köklem: Bitkilerin yeşermeye başladığı ilkbahar mevsiminin başlangıcı II/1227.

*köklem: İlkbaharın başlangıcı (Bdg. II: 158) (OSTN, 471).

Nawruz: Nevruz, yeni yılın ilk günü (Mart ayı) III/636.

*noruz: Yeni gün, nevrüz (Vámb. 342); nevrüz: Yeni gün, nevrüz (Bdg. II: 293) (OSTN, 513).

Sögdenis: Kahvaltı; kuşluk vakti IV/577 (OSTN, 636).

Şaçқан: Şafak sökmesi, güneş doğması, fecir, sabah kızılığı (Calc. Wrtb.) IV/973.

*şaçқан: Seher, şafak sökmesi (DTO 376) (OSTN, 654).

Құлақ: Uzunluk ölçü birimi (ŞSL, 485).

Kile: Hububat ölçüsü (ŞSL, 543).

Sağú (2): Hububat ölçüsü; terazi kefesi, kantarın kefesi IV/275.

*sağú: Ahşap fiç; hububat ölçüsü; bardak, kap, tas; terazi kefesi (Bdg. I: 614) (OSTN, 588).

Gez (<F.) (4): Dört karışık ölçü birimi, arşın (ŞSL, 547).

Batman: Bir ağırlık ölçüsü, batman; batmam (FKL, 427).

Boğdaý (2): Bir ölçü birimi (71 boğday = 1 miskal = ¼ Karat) IV/1654 (OSTN, 121).

Çağırum: Bir uzaklık ölçüsü, yaklaşık 1 kilometre mesafe için kullanılır III/1848.

*çağırum: Bir uzaklık ölçüsü (Bdg. I: 458) (OSTN, 155).

Mitek: Tahıl ve sıvı ölçmek için kullanılan ölçü birimi (Calc. Wrtb.) IV/2160.

*miték: Tahıl ve sıvı ölçmek için kullanılan ölçü birimi (Bdg. : 205) (OSTN, 503).

Tuman (2): Buhara'da 40 bin tanab'a eşit olan alan ölçü birimi III/1518.

*tuman: On bin dinarlık tutar (DTO 246) (OSTN, 765).

Zağama: Hububat ölçme birimi; kile IV/861.

*zağama: Hububat ölçme birimi (Vámb. 291) (OSTN, 936).

2.1.20. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler

Araba (<A. Ruba): Araba (AL, 37), (FKL, 228).

Ḳanḳazın: Bir tür araba ismi (ŞSL, 454).

Ḳanḳlı (2): İki tekerlekli uzun araba (ŞSL, 455).

Ḳoçı: Tahtı revan, tahtı revan biçiminde kapalı araba (ŞSL, 474).

Ḳoçu: Bir çeşit kapalı araba II/617 (OSTN, 389).

Cönk⁹³: Büyük yelkenli gemi (AL, 318), (ŞSL, 286).

Cüng⁹⁴ (2): Büyük gemi ve kalyon; [şiir mecmuası]; bir tür kumar (FKL, 713).

Gez (<F.) (2): Gemi (ŞSL, 547).

Keme: Kayık, sandal II/1205 (OSTN, 448).

Kemi: Kayık, sandal; gemi II/1208.

*kemi: Gemi, sandal (Vámb. 335) (OSTN, 448).

Kime: Gemi (AL, 433), (ŞSL, 545).

Çektiri: Taşıt; gemi III/1955.

*çekdiri: Bir tür küçük gemi (DTO 285) (OSTN, 173).

Timil: Bir tür gemi (ŞSL, 279).

Uçan: Büyük gemi (FKL, 251).

Ucar (2): Gemi, uçurtma (ŞSL, 69).

Yilken: Yelken (ŞSL, 647).

Zevraḳ: Küçük gemi, kayık (FKL, 770).

Çemender (<F.) (3): Ulak (ŞSL, 308).

Farfar: Tatar, çapar, çeper, postacı (ŞSL, 427).

⁹³ Cünk [< Far. cung< Malay. cong.]: Barça denilen yelkenli, iki ve ya üç direkli, kürekli küçük taşıma gemisi (LN, 919).

⁹⁴ Yazmalar: ḥār (SG: “yük devesi; gemi; büyük, çok büyük; yün; şiir ve düz yazı mecmuası”, DLT-Yazma: Çong et “iri doğranmış et” (600)// Krgz.Tr (279), YUyg.Tr (85): Çong “büyük”.

Yam⁹⁵: Ulak binecek at. Münşeāt' da elli beşinci mektupta gelir:

Yam atları bile hāne bozuktur (AL, 473).

Yamcı (<Mo.+ T.): Tatar, çapar, postacı, haberci, müjdecî (§SL, 615).

Yamçı: ⁹⁶Ulak (AL, 473).

Yavçı: Ziyafete ve düğüne davet edici (§SL, 620).

Anmacı: Tellal (§SL, 62).

Carcı: Tellal, muhbir, padişahın cülusunu halka yüksek sesle ilan edici (§SL, 283).

Ürdüci: Tellal, padişahın cülusunu halka yüksek sesle ilan edici (§SL, 98).

Tavacı: Ulak, deve ile seğırtten ulak (AL, 232), (FKL, 616).

Tavaçı: Tellal, muhbir (§SL, 231).

Tülmeçi: Tellal, muhbir (§SL, 256).

Tilci: Haberci, casus, hafiye (§SL, 275).

Sivinci: Müjdecî, muhbir (§SL, 404).

Ƙomsı: Haber verici, muhbir (§SL, 489).

Élçi: Elçi, ulak, haberci (FKL, 333).

Çapawķı: Ulak, haberci III/1917.

*çapavķı: Ulak, haberci (DTO 271) (OSTN, 162).

Tapşurğuçı: Haberci, postacı, kurye; elçi III/959.

*tapşurğuçı: Haberci, postacı, kurye (Bdg. I: 329) (OSTN, 686).

⁹⁵ Yam (Far.): Ulakçı atı. Zaman-ı evāilde bir yerden bir yere alet, haber ve nāme iletmek için ulaklar her menzilde atlar ve katırlar besler, o atlara yam atları derlerdi (TS, 6. Cilt, 2009: 3931).

⁹⁶ Ulak (ulağ): 2. Eskiden bir yerden başka bir yere posta veya haber götüren (TS, 6. Cilt, 2009: 3932).

Tutkavul: İş, görev, vazife; *haberci, postacı*; hazinedar, levazım memuru (Bdg. I: 733) III/1487.

*tutkavul: Geçit (DTO 222); tutkavul: Hazinedar, levazım memuru (Vámb. 260) (OSTN, 772).

Yolavçı: Elçi, haberci, ulak III/432.

*yolavçı: Elçi, sefir; haberci, ulak (Bdg. II: 382) (OSTN, 917).

2.1.21. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler

2.1.21.1. At Takımı

Qalmaqı (3): Binek hayvanlara vurulan eyer (ŞSL, 467).

Körtün: Palan, eyer, semer (ŞSL, 525).

Éger: Eyer (FKL, 221, 385).

İger: Eyer, at takımı (AL, 99), (ŞSL, 123).

İmel: Eyer, at takımı (ŞSL, 137), (FKL, 393).

Ahsadurğa: Eyerin arkasındaki bağı ve tokası (ŞSL, 31).

Ahsawurğa: (P. d. C.) Semerin arkasındaki kayış I/138.

* ahsavurğa: Okluğun kemeri, sadak kayışı (DTO 8) (OSTN, 16).

Alıncaq/Alıncaq⁹⁷: Süs için atın alnına takılan alet (FKL, 187).

Aha: Savaşlarda atın alnına takılan çelik ayna (FKL, 207).

Almıl: Eyerin esbabı (ŞSL, 57).

Elmel: Kolan, hayvanın eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer (Calc. Wrtb.) I/833.

*elmel: Kolan (DTO 34) (OSTN, 235).

Bükül: Eyer esbabı (ŞSL, 178).

Arzuq: At eyerinin altına örtülen sırmalı veya şeritli örtü, eyerin üzerine konulan haşa, büyük çuval (ŞSL, 35).

⁹⁷ ÇTS'de "alıncaq: 'üçüncü baba, cedd, baba, ata' ŞSL" şeklindedir.

Haşa: At eyerinin altına örtülen sırmalı veya şeritli örtü, eyer örtüsü (ŞSL, 334).

Dibengü: Üzengü, tipengü, üzengi (ŞSL, 343).

Depingü: Eyerin barağı; üzengi (FKL, 748).

Depingür: Eyer berki, üzengi (AL, 320).

Tingü: Üzengi (ŞSL, 280).

Tibengü: Eyerin yan tarafları, etrafı (ŞSL, 265).

Tebingü⁹⁸: Eyer perki (AL, 208).

Tepingü: Eyerin eteği, eyerin kenarı (FKL, 559).

Tebengü: Eyerin etrafı ve kenarı, eyerin altına konulan içi doldurulmuş keçe (ŞSL, 222).

İcergü: Eyerin esbâbı (ŞSL, 109).

İçergü/İçirgü: Eyerin altına konulan keçe, teğelti (FKL, 342).

Ücergü: Eyer üzerine konulan yastık (ŞSL, 69).

Üçergü: Eyerin altına konulan keçe, teğelti (FKL, 251).

Üzerlik: Üzerlik (FKL, 272).

Üzenge: Üzengi I/1890.

*üzengü: bk. üzengü (OSTN, 827).

Üzengü: Üzengi I/1891.

*özengü: Üzengi (Vámb. 222); üzengü: Üzengi (DTO 62) (OSTN, 827).

Canak⁹⁹: Üzengi, tepengü (ŞSL, 283), (FKL, 684).

Çanağ (1): Üzengi, zengi (ŞSL, 300).

Çapduk: At takımı (ŞSL, 292).

⁹⁸ Tebengü [< Far. tabangü, dabangu]: Eyer perki, ipekten dokunmuş, eyerin altına konulan içi doldurulmuş keçe (LN, 1011).

⁹⁹ FKL'de "Canak: *Üzengi*; bir boy adı; (Çanağ) çanak, kâse" şeklindedir.

Çınak: Eyerin altından sarkan dikdörtgen deri parçası, eyer örtüsü (Calc. Wrtb.) III/2120.

*çınak: Eyer örtüsü (Bdg. I: 488) (OSTN, 184).

Takım: At takımı (ŞSL, 213).

Toğum (<Mo.)¹⁰⁰: Palan, semer (ŞSL, 251), (FKL, 619).

Tanba: *Cüsseli at takımı*, kut vermek (ŞSL, 230).

Haşıl (1): At takımı (ŞSL, 336).

Köpçik: Eyerin üzerine konulan küçük şilte (ŞSL, 522).

Kömüldürüg: At ve devenin boynuna asılan mercan halka (ŞSL, 533).

Kümüldrük: Yular, atın göğüslüğü II/1527.

*kümüldrük: Atın yuları (DTO 477) (OSTN, 480).

Ömgenlik: Atlara takılan göğüslük I/1315.

*ömgenlik: Atlara takılan göğüslük (Vámb. 227) (OSTN, 558).

Ümgenlik: Ata takılan göğüs kolanı I/1913.

*ümgenlik: Atın göğüs kayışı (Vámb. 227) (OSTN, 821).

Köynekcı (2): At üstüne konulan çul, hebe (ŞSL, 536).

Çoğal/Çoçal: Çokal, ata giydirilen zırhlı örtü (FKL, 711).

Çuçal: Zırh, at zırhı III/2165.

*çuçal: At zırhı (DTO 295) (OSTN, 201).

Sırım: Eyer kayışı IV/704.

*sırım: Üzengi (Bdg. I: 655); sirim: Eyer kayışı (Vámb. 301) (OSTN, 622).

Aranduk: Eyer örtüsü (FKL, 184).

Barandağ: Eyer örtüsü (FKL, 444).

Burunduk: Eyerin örtüsü (ŞSL, 160).

¹⁰⁰ Bk. SG (685), Krgz. Tr (744), YUyg. Tr (417)// Moğ-Les: Tohum/ Tohom “kıl veya deriden yapılmış eyer kolanı” (1280).

Burunduđ¹⁰¹: Burunduruk, *devenin burnuna geçirilen dizgin*; nder, kumandan (FKL, 461).

Boyunduruk: Çift süren öküzün boynuna geçirilen alet, boyunduruk (FKL, 479).

Orunduğ: Eyerin esbābı (ŞSL, 79), (FKL, 270).

Şırdāđ (1): Eyerin altına konulan keçe, teğelti; halı gibi kullanılan keçe (FKL, 864).

İrin (1): Eyerin keçesi (ŞSL, 115).

Tirgek: Eyer keçesi (ŞSL, 267).

Tirlik¹⁰²: Eyerin altına konulan keçe (FKL, 640).

Turđay: Atın rts, eyer rts (Calc. Wrth.) III/1457.

*turđay: Atın üstüne örtülen örtü, eyer rts (DTO 226) (OSTN, 767).

Bgrn: Eyerin altı (ŞSL, 178).

Terki: Eyerin arkası (ŞSL, 226).

Terki bağı: Terki kayışı, eyerin ardındaki tasma (FKL, 567), (ŞSL, 226).

Yona: Kee ve kpk tekli belleme tr, eyer esbabı (ŞSL, 637).

Cılav (<Mo. cilu' a): At uyanı, yuları (AL, 306), (ŞSL, 289), (FKL, 694).

Cılaw: Dizgin IV/145.

*cılav: Atın dizgini (DTO 308) (OSTN, 150).

Ciligār (<Mo.): Yular, gem (ŞSL, 290).

iliger: Yular, dizgin III/2137.

*iliger: Atın dizgini (DTO 309) (OSTN, 191).

ılbur (<Mo.): Yular, yular sapı (ŞSL, 330), (FKL, 732).

¹⁰¹ Kzk.Tr: Murındıq “burunsak, burunluk; nder, lider” (388)// Krgz.Tr: Muruntuk “burunsalık” (576)// Mlk.Tr: Burunduk/Burunduruk “yular, burunluk” (130)// Trkm.Tr: Burunlık/Burunsak “burunduruk, burunsak.

¹⁰² Yazmalar: bu anlam, HA kaynaklı (29b) yanlış olarak, Tirgek maddesinin altında verilmiştir. Bk. Tirlik// SG: “ter gömleği; eyerin altına konulan keçe; Krgz. Tr: Terdik “teğelti” (727).

Cibilger: At yuları, dizgin (FKL, 718).

Çiyeliger: Cilav, cılav, at yuları. Uyan anlamına H̄ayretü' l Ebrār' da gelir:

At üze urġan iġeri zer- nigār

Belki çiyeliger anga gevher nigār (AL, 291).

Dizgin: Gem, cılav (ŞSL, 351).

Tizgin: Dizgin, yular; çevresini dolaş, dön (FKL, 650).

Yügen: Gem, dizgin III/593.

*yügen: Gem, dizgin (Bdg. II: 380) (OSTN, 929).

Noқта: Yular III/693.

*noқта: Kement, yular (Bdg. II: 295) (OSTN, 516).

Ayl: Kolan, ayıl (ŞSL, 129).

Ayıl: Eyer kolanı [At, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer].

Atımning ayılı üzülüp igri ürküldi “Atımın kolanı koptu; eyeri düştü.” (Bb. 116) I/33 (OSTN, 79).

Yaşma: Geniş eyer kemeri III/15.

*yayma: Eyer kolanı (DTO 524) (OSTN, 887).

Uyan: Atın yuları (AL, 291).

Oyan (1): Atın yuları, cılavı, uyanı (ŞSL, 101).

Oyan/Uyan: Dizgin, gem, yular. Ona “tizgin” de denir (FKL, 305).

Üyen: Dizgin, at başlığı I/1815 (OSTN, 825).

Yular: Yular, hayvan yuları (ŞSL, 633).

Örgüc (1): At yalı (ŞSL, 76).

Taқа: At nalı (AL, 220), (ŞSL, 212), (FKL, 520).

Toқа: At kolanı, toka, bağlamak için sıkı bağ (ŞSL, 251).

Taḳaw: Nal III/780.

*taḳav: At nalı (DTO 201); taḳao: At nalı (Vámb. 255) (OSTN, 671).

Yilgin: At nalı (ŞSL, 647).

Yilkin: (P. d. C.) Nal III/521.

*yilgin: At nalı (DTO 558) (OSTN, 912).

Çul¹⁰³: Çul, kıldan örme at örtüsü (ŞSL, 318), (FKL, 694).

Toḳulğa¹⁰⁴ (1): At pelesi, at örtüsü (ŞSL, 251), (FKL, 619).

Yancaḳ (1): At eyerinin altına örtülen sırmalı veya şeritli örtü, çuḳal, zırh (ŞSL, 618).

Yançaq: Atın yan kısımlarını koruyan zırh III/96.

*yancaḳ: Atın yan kısımlarını koruyan zırh (Vámb. 350) (OSTN, 852).

Taḳavcı: Baytar, nalbant, *nalbantların tırnak kesme aleti* (ŞSL, 212).

Tignid: İnce ince kesilmiş deriden kırbaç ve gem diktikleri bir tür kiriş (ŞSL, 275).

Hana (1): Eyerin yüksek yeri (ŞSL, 334).

Ḳaşaḡu: Kaşaḡı II/390 (OSTN, 337).

Ḳaşaḡuç: Kaşaḡı II/390.

*Ḳaşaḡuç: Kaşaḡı (DTO 406) (OSTN, 337).

Ḳaşavuç: Kaşaḡı II/392.

*Ḳaşavuç: Kaşaḡı (DTO 406) (OSTN, 337).

Ḳaşḡu: Ḳaşav, Ḳaşḡı, tımar aleti (ŞSL, 448).

Ḳaşḡa (2): Muharebe esnasında atın cephesine takılan nişan, kutas (ŞSL, 448).

Kiçim: Ata giydirilen zırh (ŞSL, 538).

Kişen: Zincir, köstek, ata takılan köstek II/1392 (OSTN, 468).

Ura: At kösteḡi (AL, 141), (ŞSL, 74).

¹⁰³ FKL'de "Çul/Cul: keçeden yapılmış hayvan örtüsü; çul" şeklindedir.

¹⁰⁴ FKL'de "toḳulğa (<Mo.): atın çulu" şeklindedir.

Boħar: Kstek, zincir (SSL, 166).

Boħaėu: Kstek IV/1656.

*boħaėu: Ata vurulan kstek; suçlulara takılan kelepçe (DTO 163) (OSTN, 122).

Buħav: Boyna takılan zincir; suçluların ve hayvanların ayaklarına takılan zincir, bukağı (FKL, 464).

Buğağu: Köstek, zincir (SSL, 174).

Tuağ: bk. tuağ III/1510.

*tuağ: Köstek (Bdg. I: 396) (OSTN, 769).

Tuağ: Atın n ayaklarına vurulan zincir, köstek III/1510.

*tuağ: bk. tuağ (OSTN, 769).

Rab' a: At kırbası, tulum, matara (SSL, 353).

Dehene: *Atın ağzına takılan demir alet, gem, at ağzlığr*, ilaçlarda kullanılan bir panzehir (FKL, 757).

Suluğ: *At ağzlığı, dizginin atın ağzına gelen demir kısmı*; sulu; su birikmiş gölcük (FKL, 829).

Yuvaa: Vahi atlara nal çakarken kullanılan ahşap mandal III/572 (OSTN, 928).

2.1.21.2. Silahlar

Alay bozan: Karabina tüfeği (SSL, 54), (FKL, 198).

Sipā-iken (<F.): Bir tür karabina tüfeği (SSL, 393).

Sipeken: Bir tür karabina, kısa piyade tüfeği

“Bir nev' büyük ıarabina tfengidir, ıubur, cezā'il, Ŗemħāl, Ŗiħāne [eskiden kullanılan namlusu altı yivli tüfek], trfān (S.S.) IV/729 (OSTN, 627).

Kac (<F.): Tabanca, sile (AL, 422).

Ptov: Tabanca, pitov (FKL, 472).

Banduğ: Tfenk (SSL, 162).

Bekter: Bir tür silah ve bektrme (SSL, 161).

Ꞑoran: Silah (ꞑSSL, 475).

Ꞑuran: (P. d. C.) Silah II/923 (OSTN, 429).

Ꞑoyak: Savaşta müstemel bir silah (ꞑSSL, 494).

Ꞑur (3): Silah, silahlık (ꞑSSL, 475).

Müş (2): Kurşunlu fişek, ateşli silahlarda barutluk (ꞑSSL, 570).

Fişek/Fişenk: Fişek, havaya fırlatılan çeşitli yanıcı veya patlayıcı maddeler; *silahlarda kullanılan, içi barut dolu bir kovanla ucunda bir çekirdekten meydana gelen cepbane, kurşun* (FKL, 886).

Piyāzī: Bir tür ok temreni; bu tür temreni taşıyan ok; [bir tür savaş topuzu] (FKL, 507).

Tolum, tulum (2): Silah ve diricik (ꞑSSL, 257).

Taski: *Tabanca kabzesi*; sel, tufan. Bir beyitte geçmektedir:

Atası bir taresgi urdı anga

Men ne kılsam sin kılusın baķ manga (ꞑSSL, 210).

Ꞑorgaşun: Kurşun II/572.

*Ꞑurğaşun: Kurşun (Vámb. 317) (OSTN, 403).

Ꞑurğaşun: Kurşun (AL, 407), (ꞑSSL, 477).

Ꞑurğuşun: Kurşun (ꞑSSL, 465).

Anğāl: Avda kullanılan bir çeşit büyük ok (ꞑSSL, 61).

Oķ (1): Ok (AL, 147).

Başaklık: Temrenli (demirli) ok (FKL, 421).

Ꞑulav: Ok (ꞑSSL, 486).

Ꞑerkes (2): Başak, okun ucundaki demir (ꞑSSL, 304).

Ꞑerkesī: *Temreni uzun ve koni biçiminde olan bir tür ok*; mahruti, konik, koni biçiminde olan (FKL, 687).

Elünk: Okun sapı (ꞑSSL, 58).

Gez [<F. gaz]: Yeleksüz ok, Kısa talim oku. Bir kimse bağda, dağda bir ağaç kesip ip takıp yay eylese ve atmaya uygun bir çubuk kesip eğreti kanat takıp attığı oka derler (AL, 424).

Gez (<F.) (3): Kısa talim oku, nişane (ŞSL, 547).

Kez (<F.): Ok II/1170.

*kez: Ok (Vámb. 326) (OSTN, 462).

Keybür: Yassı ok temreni, kesme (AL, 426).

Kiper: Okun ucundaki büyük sivri demir (ŞSL, 537).

Ruş: Yassı ok temreni (AL, 333).

Revşen: Üç köşeli bir ok temreni (FKL, 768).

Rüşen: Üç taraflı ok, yassı ok temreni (ŞSL, 355).

Ötgün (2): Okun teymür (demir) yeri (ŞSL, 67), (FKL, 282).

Savut bozan (2): Bir tür ucu sivri ok (ŞSL, 370), (FKL, 792).

Toşmar: Ucu ve nevki demirden yapılmayan ok, peykansız ok (ŞSL, 250), (FKL, 618).

Şıba: Bir tür özel ok IV/1088.

*şıba: Ok yağmuru (DTO 378); şıba: Ok yağmuru; bir tür ok (Vámb. 304) (OSTN, 659).

Tirkeş: Okluk, ok kabı (ŞSL, 267).

Tahtuk: Sadak örtüsü, okluk kılıfı (FKL, 521).

Taktuk: Ok kabı, okluk, sadak III/792.

*taktuk: Ok kabı, okluk, sadak (DTO 201) (OSTN, 672).

Şadak: İçine ok konulan torba (ŞSL, 416), (FKL, 784, 867).

Sağdak: Okluk, sadak, tirkeş (ŞSL, 363).

Sağdak/ Sağdak: Sadak, okluk, kuburluk, ok çantası (FKL, 779).

Salut: Okluk, sadak IV/360.

*salut: Okluk, sadak (Bdg. I: 690) (OSTN, 593).

Aḥsavurğa (<Mo.): Sadak bağı, okluk bağı (FKL, 224).

Yarḳaḳtan: Ok kılıfı, sadak, okluk III/135.

*yarḳaḳdan: Okluk, sadak, ok kılıfı (Vámb. 345) (OSTN, 866).

Ĝarpiçi: Okluk, kılıç veya kalkan gibi şeylerin bağı (FKL, 879).

Egrimci: *Yayın kirişinden parmaklara geçirilen halka.* Saman sapı anlamı da vardır (ŞSL, 51).

İgrimci: Yayın kirişinden parmakları muhafaza etmek üzere parmağa takılan halka (ŞSL, 126).

Boğcı: Yayın köşelerini sağlamlaştırmak için bağlanan ip, bağ, kiriş (ŞSL, 175).

Buḳçurma: Yayın kirişi (ŞSL, 177).

Zāğ (2): Yay kirişinin ucuna geçirilen siyah pul, yayın ucuna sarılan deri (FKL, 768).

Yay: Okun kemanı (ŞSL, 622).

Ĝarav/ Ĝarĝu: Kargı, kama (FKL, 875).

Ĝarav: Kargı, ney, kama, mızrak (ŞSL, 422), (AL, 373).

Sançĝi: Zıpkın IV/310.

*sançĝi: Zıpkın, balık avlamak için kullanılan mızrak (DTO 343) (OSTN, 595).

Sançkay: Sancar, kısa kama (AL, 342).

Pana: Kama IV/1141.

*pana: Bir şeyi yarmak için kullanılan alet (DTO 154) (OSTN, 574).

Cıda: Mızrak (ŞSL, 288).

Cıda: (S.S.) Mızrak, nize [mızrak], ḥarbe [kısa mızrak], sinān [mızrak], mızrak (S.S.) IV/153 (OSTN, 150).

Çıda: Mızrak, cıda (FKL, 715).

Çilğan: Uzun mızrak III/2138.

*çilğan: Uzun mızrak (Vámb. 285) (OSTN, 183).

Munduğı: Bir tür Şiş, mızrak (ŞSL, 573).

Nabza: Mızrak, kırağay (ŞSL, 579).

Nağza (<F.): Mızrak

Āfitāb iki nağza boy çığında ‘‘Güneş iki mızrak boyu yükseldiğinde’’ (Abg. 46) III/635.

*nayza: Mızrak (DTO 509) (OSTN, 513).

Senin: Mızrak (AL, 342), (ŞSL, 377).

Süneyn: Mızrak [mızrağın ucu sivri başı] (FKL, 802).

Sökü: Mızrak (ŞSL, 387).

Söngü: Mızrak IV/577.

*süngü: Mızrak, küçük mızrak (DTO 362) (OSTN, 639).

Süngü: Mızrak, sancı (ŞSL, 390), (FKL, 830).

Parđı: Mızrak (ŞSL, 199).

Şeşhir: Askerlerin kullandığı mızrak IV/1015.

*Şeşhir: Atlı askerlerin kullandığı mızrak (Vāmb. 303) (OSTN, 659).

Burđu (1): Mızrağın ucu (ŞSL, 169).

Timür: Demir, kılıç (AL, 252).

Pāze: Sapan (ŞSL, 200).

Cudurđ: Kabza (ŞSL, 285).

Tutak: Kabza (ŞSL, 234).

Tutam: Kabza, tutulacak yer (ŞSL, 235).

Tutđa: Kabza, avuç, deste (ŞSL, 235).

Ķamçı: Kamçı II/494 (OSTN, 311).

Ķamçın: Kamçı, kırbaç (ŞSL, 453).

Ķılıc: Kılıç (ŞSL, 506).

Ferend (<F.): Kılıç (FKL, 885).

Bārīka: [parlayan] Kılıç (FKL, 451).

Bevārīk: [parlayan] keskin kılıç (FKL, 487).

Bātir: Keskin kılıç (FKL, 421).

Belārek: Cevherli kılıç, süslü kılıç; su verilmiş kılıç, keskin kılıç; kılıç cevheri; kılıcın menevişli süsü; ok; kılıç (FKL, 451).

Kisten: Gürz şeklinde bir savaş aleti (ŞSL, 541).

Mındağan: Bir savaş aleti, gülle ve mermi atan bir savaş aleti (ŞSL, 568).

Anğal: Yabanıl hayvanları avlamak için kullanılan ve normal oktan daha büyük olan enli ve büyük temrenli bir ok türü (FKL, 238).

Cipe/Cibe: Cebe, zırh, savaş giysisi, giyilen silah; silah (FKL, 725).

Üpçin/Öpçin¹⁰⁵: Silah, cebe (FKL, 242).

ĶarbīĶi (3): Askerin üzerinde taşıdığı silah, ok kılıfı, yay kılıfı, kılıç kemeri, kalkan kemeri gibi eşyalar II/215 (OSTN, 326).

Telgen: (P. d. C.) Ağaçtan yapılmış bir tür savaş aleti III/1086.

*telgen: Ağaçtan yapılmış bir tür savaş aleti (DTO 217) (OSTN, 711).

2.1.22. Metal Malzemeler ve Maden Demiri

Ābile: Mıh, çivi (ŞSL, 23).

Able (<F.): Çivi, mıh

Mīh, çivi (S.S.) I/634 (OSTN, 2).

Cibay: Çivi, kible (ŞSL, 287).

Cibeÿ: (S.S.) [Çivi, küçük çivi, mıh; irin; göz boncuğu]149. Çivi, mīhçe, pāre, cerāhat, kabele, mismār, mīh (S.S.) IV/155 (OSTN, 150).

¹⁰⁵ Yazmalar: Üpçin. Bk. SG (/b/ ile) (198)// AŞ: (/b/ ile) “cebe” (37a)// Kzk.Tr: Öpşin “at üzerine örtülen bir tür örtü” (430)// Krgz.Tr: Üpçün “karakuşun ayaklarına giydirilen kılıf; bir savaş giyimi” (796)// Trkm.Tr: Üpçün “varlıklı; hazır”; Üpçünçilik “tedarik, donatma” (656)// Moğ-Les: Öbçi/Övç “tam, bütün, eksiksiz; toptan”; Öbçi huyagtay “tamamen zırlı” (979); Ebçigü(n)/Övçüü(n)/Ebçigüü “göğüs”; Ebçigübçi “göğüslük, zırh” (452).

Dabgulu: *Çivi*, kabarcık, üfürülme (ŞSL, 339).

Ƙadağ: Çivi; sürgü, sürme II/309.

*Ƙadağ: Küçük çivi; sürgülü kilit (Vámb. 309) (OSTN, 302).

Ƙadağ: Mih, çivi; yamayıcı, kadakçı (ŞSL, 437).

Ƙadaw: Çivi; kıymık, yonga II/307.

*Ƙadaw: Kıymık, yonga (Bdg. II: 8) (OSTN, 303).

Tamağsa (1): Bir çeşit çivi (ŞSL, 216).

Timür (1): Demir (ŞSL, 278).

Tèmür (1): Demir (FKL, 636).

Çögen ve çöyen: Ham demir, dökme demir (ŞSL, 318).

Ögündürük (1): Delikle açmak için kullanılan demir I/1196 (OSTN, 551).

Boğar: Köstek, zincir (ŞSL, 166).

Boğağ: Köstek IV/1656.

*boğağ: Ata vurulan köstek; suçlulara takılan kelepçe (DTO 163) (OSTN, 122).

Buğav: Boyna takılan zincir; suçluların ve hayvanların ayaklarına takılan zincir, bukağı (FKL, 464).

Buğağ: Köstek, zincir (ŞSL, 174).

Çağan: Devenin ayağına vurulan bir tür köstek III/1844.

*çağan: Köstek, ayak bağı (DTO 277) (OSTN, 154).

Çölen: Köstek, zincir (ŞSL, 319).

Kişen: Zincir, köstek, ata takılan köstek II/1392 (OSTN, 468).

Kögene: Zincir, köstek (ŞSL, 528).

Zolan: Zincir, bağ IV/901 (OSTN, 939).

Zolum: Zincir IV/901.

*zolum: Zincir (Vámb. 291) (OSTN, 939).

Zulum: Zincir, köstek (ŞSL, 357).

İgek: Törpü, demir kesecek öge (AL, 101), (ŞSL, 124).

Kilürtek: Zincir, pranga, köstek (Calc. Wrtb.) II/1373.

*kilürtek: Zincir, ayak bağı (Bdg. II: 180) (OSTN, 463).

2.1.22.1. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler

Celi: Esirlerin boynuna geçirilen demir halka IV/77.

*çili: Esirlere geçirilen halka (DTO 287) (149).

Cili: Demirden halkaya derler ki savaştan çıkan esirlerin boynuna takarlar (AL, 306), (FKL, 692).

Çili: Gerdanlık, zincirli tasma; dizgin III/2136.

*çili: Küçük tasma, suçluların boyunlarına takılan boyunduruk (Vámb. 285) (OSTN, 191).

Ciliye: Suçluların boynuna takılan demir halka, uzun tasma (FKL, 693).

Ayrı ve ayrıç (1): Küçük suç işleyenlerin gerdanlarına astıkları zincir (ŞSL, 114).

Ocağ (2): Küçük suç işleyenlerin gerdanlarına astıkları zincir (ŞSL, 69).

Ocağ (2): Tutsakların ve suçluların boynuna takılan demir tasma (FKL, 251).

Bilekce: Suçluların ellerine vurulan zincir, halka (ŞSL, 196).

Bilekçe: Suçluların ellerine takılan kelepçe (FKL, 506).

Bilekçi: Tahtadan yapılmış kelepçe IV/1763.

*bilekçe: Suçluların ellerine geçirilen kelepçe (DTO 189); bilekçe: Ellere takılan kelepçe (Bdg. I: 266) (OSTN, 115).

Buğav: Boyna takılan zincir; suçluların ve hayvanların ayaklarına takılan zincir, bukağı (FKL, 464).

Hakka't- fās: Tutsakların ellerine takılan halka tas (FKL, 735).

Qadana: Suçluların ellerine vurdukları zincir, bağ, tomruk (ŞSL, 437).

Küküm: Mahkûmların boyunlarına geçirilen halka II/1424.

*küküm: İlmik, mahkûmların boyunlarına geçirilen halka (Vâmb. 331) (OSTN, 479).

Künde (1): Suçluların el ve ayaklarına vurdukları bağ (§SSL, 534).

Tomruq: Mahpusların ayaklarına vurulan köstek, tuzak (§SSL, 258).

Tumruq: Ayaklara takılan ahşap kelepçe III/1523.

*tomruq: Tutsakların ayaklarına vurulan kelepçe (DTO 246) (OSTN, 765).

Zülâne: Suçluların ve hayvanların ayaklarına takılan zincir, bukağı (FKL, 765).

2.23. Avcılıkla İlgili Sözcükler

Inavlı: Avda hayvanları tutmak için yere kazılan hendek (§SSL, 139).

İnevli: Avcıların av avlamak için kazdıkları çukur (AL, 117), (FKL, 405).

Aran (1): Avı tuzağa düşürmek için yolu üzerine kurulan şişler ve kazıklar (FKL, 228).

Mundu (1): Av tuzağındaki kazıklar. Avcılar av tutmaya tuzak kurunca sivri ağaçlara kara bezler örterler ve avı onun üzerine sürerler, ona vurup saplarlar ve yine cenk günlerinde hendek içinde vs. cenk yerlerinde ederler ki düşman geldiğinde ona saplarlar ki Sedd-i İskenderî cenginde gelir:

Yana handeğ aylında mundu tikip

Kalın ni şeker dik ki Hindû tikip (AL, 461), (§SSL, 572).

Kuşlamak: Kuş avlamak, av avlamak (§SSL, 483).

Şılırğa: Avlanmak, avlamak (§SSL, 413).

Yağla- : Adet olduğu üzere avda vurulan ilk hayvanın yağını ortanca parmağa sürmek; Moğollarda bir delikanlı ilk avına gittiği zaman büyük parmağına yağ sürerler III/51.

*yağlamak: Yağ sürmek (Bdg. I: 333) (OSTN, 835).

Kırma: Ökse, kuş tutmakta kullanılan macunlanmış değnek II/763 (OSTN, 376).

Yadaş: Ağ, kuş tuzağı, kuş yakalamak için kullanılan ağ (Calc. Wrtb.) III/210.

*yadaş: Ağ, tuzak (Bdg. II: 322) (OSTN, 832).

2.1.24. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler

Kökle- : Baharda hayvanları olatmak II/1227.

*kökleme: Baharda hayvanları olatmak; otları yolmak (Vámb. 330) (OSTN, 471).

Emlük: Sığırı sağmak için ölmüş dananın derisini saman ile doldurup yanına koydukları suret (ŞSL, 59), (FKL, 236).

Rasıq: Hayvanlara vurulan kızgın damga, rastık, antimon taşı (ŞSL, 353).

Ungun (1): Hayvana (davar) işaret amaçlı vurulan damga I/1645.

*onqun: Hayvanlara vurulan damga (Bdg. I: 161) (OSTN, 803).

Teb teb (2): Korkutma ve için ve köpekleri kızdırmak için söylenen sözler (ŞSL, 222).

Teti teti: Tavukları çağırmaq için kullanılan bir söz, kih kih gibi (ŞSL, 223).

Ahtat- : Atı iğdiş etmek I/137 (OSTN, 17).

Enetmek: İğdiş etmek (ŞSL, 60).

İnetmek: İğdiş etmek (ŞSL, 138).

Qongraq: Evcil hayvanlara bağlanan çan II/523 (OSTN, 398).

Öyge: Sığır, koyun ve atların kızışma çiftleşme dönemi I/1173.

*öyge: Sığır, koyun ve atların çiftleşme dönemi (Vámb. 229) (OSTN, 571).

2.1.25. Hayvan Adları

2.1.25.1. Atlar

Abraş: Cins at (AL, 24).

Ebreş: At; atın özel bir rengi, abraş (FKL, 221).

Ebriş: Alaca benekli at (ŞSL, 22).

Aygır: Aygır at (ŞSL, 122), (FKL, 165).

Baytal: Kısarak (FKL, 495).

Beytaq ve beytal: Kısarak at, dişi beytal (ŞSL, 194).

Dölcel: Yavrulayan kısarak (ŞSL, 349).

Kötel: Yedek at (AL, 438).

Toķmal: Kısa boylu, ağır bir at türü III/1157.

*toķmal: Kısa boylu, ağır bir at türü (Vámb. 264) (OSTN, 743).

ķısrac: Kısrak, baytal, dişi at (ŗSL, 503).

Tovun: Henüz doğurmamış kısrak, beytal (ŗSL, 262).

Bur (1): Kır at (ŗSL, 167).

Buşak (1): Yitik at, gösteri atları, alay ve donanma atları (ŗSL, 173).

Çeren: *Bir tür kırmızı ve doruya yakın at*, komşu (ŗSL, 304).

Abļag: Beyaz ve siyah benekli, ala, alaca

Aķı aķ ve ķarası ķara olan şey (S.S.);

Ablağ at: Siyāh ve beyāz niřānlu at

“Siyah-beyaz benekli at” (S.S.) I/634 (OSTN, 2).

Ablaķ at: Siyah ve beyaz niřāneli at (ŗSL, 23).

Eblaķ (<A.): *Alaca; alacalı at; gece gündüz itibarıyla mecaz anlamda dünya, felek* (FKL, 222).

ķařka (1): Alnıda beyaz nişane olan at (ŗSL, 448).

Tüger: Pişanesinde beyaz bir nişanesi olan at (ŗSL, 253).

Tügür: Alnında beyaz lekesi olan at III/1540.

*tükür: bk. tükür (OSTN, 779).

Tükür: Başında beyaz lekeler bulunan at (Calc. Wrtb.) III/1531.

*tükür: Başında beyaz lekeler bulunan at (DTO 241); tükür: Başında beyaz lekeler bulunan at (Vámb. 265) (OSTN, 780).

Ahta, ahte¹⁰⁶: İğdiş at (ŗSL, 30), (FKL, 178).

Börte: Kiracı hayvanı, patlar atı (ŗSL, 168).

İğdiş: Aygırı başka, kısracağı da başka cinsten olan at, ahta burma at (ŗSL, 126).

¹⁰⁶ FKL’de “ahta: iğdiş edilmiş hayvan” şeklinde geķmektedir.

İgdiş/İgdic: Annesi ve babası farklı cinslerden olan at (FKL, 384).

Aksın: Oynak ve hoyrat at (FKL, 193).

Asav: Evcilleştirilmeyen at (ŞSL, 45).

Bidev: Soylu ve cins at (ŞSL, 188).

Bidev/Bidöv: Hızlı koşan at (FKL, 495).

Eslem: At ve deve (ŞSL, 43).

İşgin: Yorga at, rahvan yürür at (ŞSL, 121).

Ƙongurat (2): Gök ve tarlan at, kongur at (ŞSL, 492).

Onқан: At ve eşek yavrusu (ŞSL, 99).

Tupçak: Alaca at, semiz at, küheylan (AL, 257), (ŞSL, 233).

Topurçak: Topçak at (ŞSL, 233).

Çalıg: Süratli, çabuk giden at (ŞSL, 300).

Çalık/Çalıg: Çālāk, hızlı, dik başlı, yerinde durmadan sıçrayan, çabuk ve oynak at (FKL, 673).

Çıbar/Çıpar: Vücutunda başka renkten benekleri olan at (FKL, 726).

Çubar: Kır tonlu at (ŞSL, 309).

Tübye: Çöllerde otlayarak semirmiş kısrak (ŞSL, 234).

Tübiye: Çölde otlayarak semirmiş kısrak (FKL, 598).

Tatu: Midilli ve sağır at, tay (ŞSL, 206).

Tay: Midilli, at yavrusu (ŞSL, 221), (FKL, 868).

Tüyek: Yük, *tay* (ŞSL, 262).

Biye, biye: Kısrak (ŞSL, 198).

Béye: Kısrak. Ona baytal da derler (FKL, 497).

Ƙunaç: İki yaşındaki tay (Calc. Wrtb.) II/911.

*Ƙunaç: İki yaşındaki tay (Bdg. II: 94) (OSTN, 425).

Ƙolan (1): Yabani at (ŞSL, 486).

Ƙulun: Bir yaşındaki tay II/980 (OSTN, 422).

Turum: İki yaşındaki tay III/1456.

*turum: İki yaşındaki tay (DTO 229) (OSTN, 768).

Yabağı: İki yaşındaki tay III/275.

*yabağı: İki yaşındaki tay (Vámb. 344) (OSTN, 830).

Ƙonan ve ğonan: İki üç yaşındaki at, tay, donan da derler (ŞSL, 491).

Ƙunan: Üç yaşındaki tay II/910 (OSTN, 426).

Dönen: Dört yaşındaki tay (FKL, 757).

Dunan: Dört yaşar at, dört yaşına gelmiş olan at (ŞSL, 349).

Ğonan: Dört yaşındaki at (ŞSL, 424).

Öğür¹⁰⁷: Dört yaşındaki kısarak, alışık hayvan (ŞSL, 90), (FKL, 283).

Piştı: Dört yaşındaki at IV/1356 (OSTN, 579).

Tolan: Beş yaşındaki at III/1192.

*tolan: Beş yaşındaki at (Vámb. 265); tulan: (Moğ.) Beş yaşında at (ML 80) (OSTN, 745).

Çırğavlan: İhtiyar at, altı yaşına ulaşmış at (ŞSL, 325).

Çırğawlan: Altı yaşından daha yaşlı at III/2126.

*çırğavlan: Yaşlı at (DTO 304) (OSTN, 186).

Harun: Azgın at, haşarı kaşang (ŞSL, 587).

Ĥarūn: Başıbozuk; azgın at, başı sert at (FKL, 734).

Hulāgū: Kula at (ŞSL, 589).

Yabu: Beygir, yük atı (ŞSL, 594).

Yāşık ve yaşık: Yağız at, çender, sengiz, şılmuk (ŞSL, 607).

¹⁰⁷ FKL'de "öğür: kısarak bulma çağı gelmiş dört yaşındaki at" şeklindedir.

Yaydağ: Sade cevşensiz at (ŞSL, 623).

Yunt: Yabani kısrak (ŞSL, 637).

Arğamağ: Türkmenistan’da yetiştirilen safkan Arap atı

Muynu uzun arğamağ “Boynu uzun at” (Abg.) I/299.

*arğamağ: Koşu atı, yarış atı (Vámb. 206) (OSTN, 50).

Argımağ: Orta Asya’da bulunan safkan bir at türü I/302 (OSTN, 51).

Argun (2): Hızlı, çevik, çabuk [at] (FKL, 229).

Bāde-pālā (<F.) (2): *Yedek çekilen at*; bağırıp çağırma; inleme; [asılı, asılmış] (FKL, 426).

Bincik yam (1) (Mo.): Çapar, ulak atı, menzil atı (FKL, 450).

Tekāver: *At*; koşan, savaşçı (FKL, 568).

Aşkar: Savaş atı I/599.

*aşkar: At, savaş atı, mitolojide bilinen bir at ismi (Vámb. 209) (OSTN, 65).

2.1.25.2. Develer

Ayrı ve ayrıç (2): İki ülgençli deve (ŞSL, 114).

Ayric: İki hörgüçlü deve, erkek deve, buğra, buğur (FKL, 160).

Bisirik: Çok kuvvetli bir deve türü IV/1783.

*bisirik: Güçlü olan melez deve türü (DTO 186) (OSTN, 118).

Cüng¹⁰⁸ (1): Henüz yük vurulmamış genç deve (FKL, 713).

Oban (1): Aygır, deve (ŞSL, 63).

Obaz: Erkek deve (Calc. Wrth. I/1159).

*obaz: Erkek deve (Bdg. I: 108) (OSTN, 518).

Oyan (2): Bir çeşit deve (ŞSL, 101).

¹⁰⁸ Yazmalar: hār (SG: “yük devesi; gemi; büyük, çok büyük; yün; şiiir ve düz yazı mecmuası”, DLT-Yazma: Çong et “iri doğranmış et” (600)// Krgz.Tr (279), YUyg.Tr (85): Çong “büyük”.

Baba (1): Deve (ŞSL, 145).

Tive: Deve (AL, 256), (ŞSL, 281, 352), (FKL, 658).

Hüne: Geyik, maral, erkeği (ŞSL, 591).

Hüni: Büyük boynuzlu geyik (ŞSL, 592).

Arvan: Tek hörgüçlü dişi deve I/339.

*arvan: Tek hörgüçlü dişi deve (Vámb. 207) (OSTN, 61).

İnan: Devenin dişisi (ŞSL, 139).

İngen: Devenin dişisi (ŞSL, 141), (FKL, 397).

Maya (<F.) (2): Dişi deve IV/2011.

*maya: Dişi deve (DTO 497) (OSTN, 497).

Belke: Deve yavrusu, küçlek, tılakca (ŞSL, 162).

Taylak: Deve yavrusu (ŞSL, 222), (FKL, 543).

Tılak: Deve yavrusu, küçük deve (ŞSL, 276).

Yilek (1): Deve yavrusu (ŞSL, 646).

Bütem: Genç deve ve bala, yavru (ŞSL, 165).

Küşek: *Bir senelik deve yavrusu*, kulağa gizli söz söyleme (ŞSL, 527).

Oşuşuk: Bir yaşında olan kısa tüylü yük devesi (FKL, 263).

Oşuş: Bir yaşındaki deve yavrusu (ŞSL, 73).

Torum: Taylak, iki yaşındaki deve yavrusu, buta (ŞSL, 241), (FKL, 595).

Çal (1): Deve yavrusu (ŞSL, 299).

Bıhtı (2): Bir tür deve (ŞSL, 188).

Puhtı/Buhtı: Deve (FKL, 440).

Nar: Tek hörgüçlü deve III/647.

*ner: Tek hörgüçlü bir deve türü (Vámb. 341) (OSTN, 512).

Buğra: Aygır, iki hörgüçlü erkek deve (ŞSL, 175).

Buğur: Buhur deve (ŞSL, 176), (FKL, 455).

Beserek/Biserek: Güçlü ve melez deve, beserek (FKL, 797).

Bisrik: Kutlu deve (ŞSL, 193).

Tizgek: İrkeşmiş deve (ŞSL, 271).

Oğluğ: Küçük deve I/1024 (OSTN, 520).

Lök (2): Deve (ŞSL, 561).

Atan: İğdiş edilmiş deve I/454.

*atang: İğdiş edilmiş deve (Bdg. I: 9) (OSTN, 70).

2.1.25.3. Eşek

Çemender (<F.) (1): Eşek (ŞSL, 308).

İlçigen: Eşek (ŞSL, 131), (FKL, 388).

İşek: Eşek (AL, 93), (ŞSL, 120).

Ĥudek: Eşek yavrusu, kürre (ŞSL, 337).

Ĥudük/Ĥodük: Eşek yavrusu, sipa (FKL, 739).

ĤuĤan: Yabani eşek (Calc. Wrtb.) (OSTN, 421).

Ĥuzu düğ: Eşek yavrusu, çemender (ŞSL, 480).

Ĥuzduğ: Eşek yavrusu (Calc. Wrtb.) II/1022 (OSTN, 441).

Tomuzğan: Aslı tonguzğandır. Yereşegi (ŞSL, 259).

Tonguzlan: Tomuzğan, yereşegi, Ĥunguz, kembüsek (ŞSL, 261).

2.1.25.4. Diğerleri

Adun¹⁰⁹: İlkı, hergele, hayvan sürüsü (ŞSL, 32), (FKL, 180).

Tabun: At sürüsü III/978.

*tabun: At harası, hara (Vámb. 253) (OSTN, 669).

¹⁰⁹ FKL'de "Moğ. at sürüsü, yılkı" anlamındadır.

İlgı: Bu diyarda keçi sürüsüne¹¹⁰ denilir. Çağatay’ da at sürüsüne denilir (AL, 108).

İlgı ve ilkı (2): At sürüsü (AL, 104).

İlkı ve yılkı (1): Başiboş gezen at, hergele sürüsü. Bir beyitte geçmektedir:

At anga birür ki yüz ılgısı bar

Sim anga birür ki yüz ılgısı bar (ŞSL, 132).

İlkı: At sürüsü, yılkı (FKL, 389).

Yılkı: İlkı, hergele, hayvan sürüsü, başiboş gezen at (ŞSL, 647).

Tavar: Hayvan sürüsü, ilkı sürüsü (ŞSL, 231).

Aşar: Deve sürüsü (ŞSL, 45), (FKL, 187).

Pāde (<F. pāda): Sığır ve eşek sürüsü (AL, 168), (ŞSL, 199), (FKL, 425).

Mey (2): Yaban eşek sürüsünün aygırı, yani erkeği (AL, 455).

Ulağ ve ulağ: At, deve, öküz gibi yük taşıyan hayvan (AL, 159), (ŞSL, 91).

Unğan (<Mo.): At veya eşek yavrusu (FKL, 313).

Ebsik: Körpe, yavru, hayvan beçesi (ŞSL, 23).

Kaçır (2): Katır, haçır (ŞSL, 463).

Haçır: Katır (ŞSL, 335).

Yancağ (2): Yanpiri giden hayvan (ŞSL, 618).

Peşmül: Kılılı ve biçimsiz olan at yavrusu ve başka hayvanlar (FKL, 446).

Töl: İnek ve koyun yavrusu (FKL, 609).

Tul (2): Sığır ve koyun yavrusu (ŞSL, 254).

Cevāne: Hayvanların yeni yetişmiş yavrusu (FKL, 708).

Şalgurt: Melez hayvan, kırma hayvan (FKL, 859).

¹¹⁰Anadolu Sahasında keçi sürüsü; Çağatay Sahasında at sürüsü olarak kullanılan bu kelime bize sosyal yaşam arasındaki farklılığı yansıtır.

2.1.25.5. Büyükbaş Hayvanlar

Ağ boğa, tağ boğa (2): Öküz ve camışa benzer bir çeşit yabani büyük koyun (ŞSL, 47).

Ağ buğa/ağ buğa: İnek ve kömüş türünden olan beyaz erkek sığır (FKL, 191).

Çotas: Bir çeşit Tibet boğası (OSTN, 410).

Çotaz: bk. çotas II/608.

*çotaz: Dağ öküzü (Bdg. II: 70) (OSTN, 411).

Çutas: Bir tür dağ öküzü (ŞSL, 472).

Suğun: Bir tür dağ öküzü, büyük desti geyik, sugak (ŞSL, 385).

Öküz (1): Öküz (ŞSL, 90).

Sarı boğa: Sarı manda, öküz (ŞSL, 362).

Davar: Davar

Çara davar “Sığır” (V.) III/1645.

*davar: Davar (Vámb. 288) (OSTN, 213).

İnek: Sığırın dişisi (ŞSL, 141).

Kele (<F.) (2): Süt veren inek (Calc. Wrtb.) II/1112.

*kele: Sürü (Vámb. 325).

Uğ ve öt (2): Manda (ŞSL, 86).

Ud¹¹¹: Sığır (FKL, 260).

Uy: Sığır (AL, 164).

Sığır: Sığır, öküz, manda, udı (ŞSL, 397), (FKL, 837).

Sıķın: Sığır IV/678 (OSTN, 616).

Öçek: Süt emme dönemindeki buzağı I/1285.

*öcek: Süt emme dönemindeki buzağı (Vámb. 218) (OSTN, 547).

¹¹¹ İranlıların sığır yılını, Ud il yazmaları yanlışır. Uy il yazmaları gerekir, çünkü sığır anlamını taşıyan sözcük Uy sözcüğüdür (FKL, 260).

Başmak (1): Bir yaşındaki buzağı (FKL, 417).

Buzağı/Buzağ/Buzav: Sığır, kömüş ve gergedan gibi hayvanların yavrusu, buzağı (FKL, 471).

Buzağı: Sığır yavrusu, dana ve buzağı (ŞSL, 171).

Buzağı başı: Dana burnu, akrebe benzer bir hayvan (ŞSL, 171).

Boğa (1): Sığır aygırı, tosunun büyüğü (ŞSL, 174).

Buğa (1): Boğa, erkek dağ sığı (FKL, 451).

Toparlan: Dana, buzağı, sığır yavrusu (ŞSL, 232).

Cuvana (2): Buzağı, dana (ŞSL, 285).

Kaçarca: İki yaşında inek (yani çiftleşme vakti gelen inek) II/336.

*kaçarca: İki yaşındaki inek, doğurmamış düve (Vámb. 308) (OSTN, 300).

Gunçacı (1): Yavrulayacak inek (ŞSL, 424).

Tana: İki yaşındaki buzağı, iki yaşındaki dana. Bir yaşındakine başmak denir (FKL, 868).

Tayınça: Bir yaşındaki dana III/769 (OSTN, 705).

2.1.25.6. Küçükbaş Hayvanlar

Alkab: Koç, dağ koçu (ŞSL, 56).

Alkap: (P. d. C.) Yabani koç

Koç, tağ koçı, koyun (S.S.) I/390.

*alkap: Yabani koç (DTO 33) (OSTN, 32).

Koç: Koyun aygırı, koçkar (ŞSL, 474).

Koçkar: Koyunun koçu (AL, 406), (ŞSL, 474).

Koy: Koyun (AL, 420), (ŞSL, 493).

Koyan (2): Koyun (ŞSL, 494).

Koyun: Koyun (ŞSL, 495).

Bağan: Kuzu, hadde ermemiş yavru (ŞSL, 153).

Boğdağ: Genç yaşta olan koç IV/1644.

*boydağ: Bekār, genç erkek (DTO 179); boydağ: Evlenmemiş, bekar (Vámb. 250) (OSTN, 127).

Sağın: Sütü sağılır koyun. Nevāyī Hāzretleri Muḥākemetü'l- Lügateyn' de bu sözcüğü şöyle açıklar:

Sağın lafzı dik ki bir ma'nāsı yād kılmakğa emrdür ve biri sütlük koy atıdur ve 'ışk mesti ve mecnunı ve bīmārı muḫābeleside sağın dise her birige itlāk kılsa bolur (AL, 338), (ŞSL, 364), (FKL, 776).

Ḥalme: Kuzu, toklu (ŞSL, 336).

Ḥalama: Kuzu; keçi yavrusu, oğlak (FKL, 738).

Ḳuzu: Koyun yavrusu, toklu (ŞSL, 481).

Toğlı: Toklu, kuzu (ŞSL, 248).

Cıgılduz (1): Koyun, koyunlar (ŞSL, 289).

Şişek: *Bir tür büyük koyun, iki yaşındaki kuzu, şişkin (ŞSL, 412).*

Mang: Üç senelik kuzu (ŞSL, 563).

Tarzıq: Bir tür kısa kuyruklu koyun III/870.

*tarzıq: Kısa kuyruklu koyun (Bdg. I: 349) (OSTN, 694).

Ergec: Üç yaşındaki erkek keçi; sürünün önünde giden keçi, kösem, kösemen (FKL, 232).

Erkeç (1): Üç, dört yaşındaki keçi, teke (ŞSL, 37).

İrkeç: Erkek keçi, teke, erkeç; keçi aygırı (S.S.) I/1465 (OSTN, 289).

Ölak: Oğlak I/1084.

*olak: Oğlak (Vámb. 225) (OSTN, 526).

Oğlak: Keçi yavrusu (ŞSL, 86), (FKL, 275).

Oğulak: Oğlak, keçi yavrusu I/1015.

*oğlağ: Oğlak, keçi yavrusu (DTO 68) (OSTN, 521).

Çeviş: Bir yaşındaki keçi yavrusu, çebiç (FKL, 698).

Eçki: Keçi, büz [keçi], serke, oğlak (S.S.) I/865 OSTN, 225).

İçki: Keçi, oğlak (ŞSL, 110).

Öçki: Keçi, oğlak (ŞSL, 71).

Öçkü: Keçi (FKL, 253).

Üçkü: Keçi (AL, 133).

Kösem: Koyun sürülerinin önünde giden keçiler (ŞSL, 527).

Serke: Sürünün önünden giderek ona kılavuzluk eden enenmiş keçi, kösemen (FKL, 785).

Serke (1): Erkek dağ keçisi (FKL, 847).

Seyis (1): Sürünün önünde giden keçi (FKL, 777).

Ciber (1): Dağ keçisi (ŞSL, 287).

Cibir: *Dağ keçisi*; (<Moğ.) Kanat (FKL, 726).

Civir: Teke, yabani(keçi (ŞSL, 291).

Çiber: Dağ keçisi III/2154.

*çiber: Dağ keçisi (DTO 301) (OSTN, 188).

Çivir: Dağ keçisi III/2157.

*çivir: Dağ keçisi (DTO 311); çiber: bk. çiber (OSTN, 195).

İmğa: Dağ keçisi (ŞSL, 136), (FKL, 333).

İrağ: Dağ keçisi (ŞSL, 111).

Ayrağ: Erkek dağ keçisi (ŞSL, 181).

Tecen (1): Dağ keçisi ve tekesi (ŞSL, 223).

Teke/Tekke (1): Erkek keçi, teke (FKL, 569).

Teke (2): Oğlak, keçi (ŞSL, 228).

Tike (2): Teke, erkek keçi (ŞSL, 274).

2.1.25.7. Yabani Hayvanlar

2.1.25.7.1. Etçiller

Aşlan: Aslan. Çağatay dilinde /s/ iledir, /ş/ ile galat-ı meşhurdur (FKL, 189).

Bars¹¹² (1): Arslan (ŞSL, 148), (FKL, 415).

Baber: Leopar IV/1565 (OSTN, 89).

Babir (1): Deniz kaplanı gibi bir canavar (ŞSL, 145).

Kaplan: Bebir, peleng, arslan, bars, yolbars (ŞSL, 432).

İlbars: Pars, kaplan I/1496.

*ilbars: Pars (Bdg. I: 205) (OSTN, 281).

Yolbars: Arslan, kaplan, peleng (ŞSL, 633).

İt (1): Köpek (AL, 68), (ŞSL, 106), (FKL, 337).

Badak: Uzun tüylü köpek (ŞSL, 160).

Qotur: Hata ve zayıf köpek (AL, 404).

Çokmar: *İri başlı çoban köpeği*, tokmak, topuz (ŞSL, 316).

Ferik: Köpek (ŞSL, 427).

Köpek: Köpek, it (ŞSL, 522).

Taygan (1): Köpek ve neces hayvan (ŞSL, 221).

Tāzī (<F.): Tazı, av köpeği (ŞSL, 201).

Zağar: Tazı, av köpeği (ŞSL, 356).

Tilbe it: Kuduz köpek (AL, 251).

Bişik: Kedi, mışık (ŞSL, 194).

Feşek (<F.): Kedi, destek, dayanak (ŞSL, 428).

Mışık: Kedi (ŞSL, 575).

¹¹² FKL'de "bars: kaplandan daha küçük, atlayan ve evcilleştirilip avlanmakta kullanılan bir hayvan, pars. Fārsī'de yüz denir; Türk takviminde kaplan yılına Bars il (pars yılı) denir" anlamındadır.

Müşek, müşük: Kedi (ŞSL, 570).

Müşük: Dişi kedi (AL, 464).

Böri: *Kurt*, kürk anlamına da gelir (AL, 195), (ŞSL, 171), (FKL, 471).

Kök böri: Yeşil kurt, böri (ŞSL, 528).

Çene: Kurt, böri (ŞSL, 309).

Çine: Kurt.

Çine irkek böri ve urğuşı böri demek “‘Çine’ ‘erkek kurt’ ve ‘urğuşı’ ‘kurt’ demektir.” (Abg. 38) III/2121 (OSTN, 192).

Böltü böri/Bölte böri: Sırtlan, yeveli kurt (FKL, 477).

Deletü/Deltü/Döltü: Sırtlan, yeveli kurt (FKL, 751).

Dultu ve dolto: Sırtlan kurdu (AL, 331).

Doltu: Sırtlan III/1722.

*doltu: Sırtlan (DTO 322); doltu: Sırtlan (Vámb. 290) (OSTN, 220).

Dültü: Sırtlan (Calc. Wrtb.) III/1809 (OSTN, 223).

Badnus: Sırtlan türünden bir hayvan (ŞSL, 160).

Çara kulağ (1): Bir tür kurt (ŞSL, 439).

Beçkem (1): Kurt.

*Beçkem: Kurt; bir Türk boyu (Bdg. I:244) (OSTN, 106).

Ala keleng: Yırtıcı ve kötü kokan bir canavar (ŞSL, 53).

Çoğa (1): Canavar yavrusu, kurt (ŞSL, 314, 316).

Altabı: Tilki büyüklüğünde bir hayvan, derisinden kürk yaparlar (ŞSL, 54).

Altay1/Altay1 (1): Derisinden kürk yapılan kızıl tüylü ve kedi büyüklüğünde bir hayvan, cılıkava (FKL, 235).

Cılgava: Derisinden kürk yapılan kızıl tüylü ve kedi büyüklüğünde bir hayvan, altay1/altay1, cılıkava (FKL, 733).

Cılķava: *Başı parlak tüylü bir tür kızıl kurt*, börü derisi, kürk (ŞSL, 290).

Çalgave: Kızıl tilki (ŞSL, 307).

Süpi: Tilkü, tülki, böri, tilki (ŞSL, 379).

Tülkü: Tilki (AL, 281), (ŞSL, 256), (FKL, 608).

Tüklü (2): Tilki (Calc. Wrth.) III/1533.

*tüklü: Tilki (Bdg. I: 401) (OSTN, 779).

Borsuķ: Küçük köpek büyüklüğünde olan, vurduķa semiren ve kürkünden yararlanılan bir hayvan, vaşak (FKL, 462).

Çuna (<Mo.): Çakal (FKL, 714).

2.1.25.7.2. Otçullar

Bozcin: Karaca, ahunun dişisi. Nevāyī Hāzretleri Muḥākemetü'l- Lügateyn' de bu sözcüğü şöyle açıklar:

Türk kiyikning irkekin "hüne" ve tişisin "bozcin" dirler (AL, 198).

Arķağılça: Bir çeşit kızıl geyik (ŞSL, 37).

Hona: Erkek geyik II/1794.

*huna: bk. huna (OSTN, 260).

Huna: (L.T.) Geyik II/1807 (OSTN, 260).

Hüne: Geyiğin erkeği (AL, 198).

*huna: Erkek geyik (Vāmb. 343) (OSTN, 260).

Boğu: Geyiğin erkeği (AL, 455), (ŞSL, 176).

Buğu: Geyiğin erkeği (AL, 200), (FKL, 446).

Bürgē ve bürge: Pire, geyik, bargut (ŞSL, 169).

Ārām: Beyaz ceylanlar (FKL, 221).

Ciren: Ceren, ceylan (FKL, 688).

Çiren: Ahu (AL, 304).

Sokçağ, sukağ: Bir tür büyük geyik (ŞSL, 385).

Suğak: Boynuzlarından bıçak sapı yapılan bir tür büyük ve pürüzsüz geyik (FKL, 820).

Sıkık: Geyik, ahu (ŞSL, 398).

Sığın: Büyük bir geyik türü (ŞSL, 398).

Soygun: *Geyik*, elbise toplayıcı (ŞSL, 391).

Soğun/Suğun: Bir tür dağ sığın, geyik, sığın (FKL, 820).

Suğun: Bir tür dağ öküzü, büyük desti geyik, sugak (ŞSL, 385).

Suygun: Geyik, sığın (FKL, 832).

Güz: Yağmurca olarak bilinen geyik (AL, 443).

Kiyik: Ahu, ceylan (AL, 436).

Kiyik (2): Geyik (ŞSL, 542).

Ƙara kiyik: Yabani geyiği (ŞSL, 439).

Maral (<Mo.): Ahunun dişisi. Nevāyī Ḥazretleri Muḥākemetü'l-Lügateyn' de bu sözcüğü şöyle açıklar:

Türk suyğunning hem irkin boğu ve tişisin maraldır (AL, 455).

Meral ve maral (<Mo.): Ahu, geyik (ŞSL, 566).

Suğun: Bir tür dağ öküzü, büyük desti geyik, sugak (ŞSL, 385).

Çörpe: Domuzun yavrusu. Nevāyī Ḥazretleri Muḥākemetü'l-Lügateyn' de bu sözcüğü şöyle açıklar:

Ve bu sürüşinliğ av ki tonguz adıdur hem irkekin Ƙaban ve tişisin mikcin ve uşagin çörpe dirler ve Sart barçasın ğok ve gürāz sözü bile aytur (AL, 314), (ŞSL, 312).

Çurpa: Domuzun yavrusu (AL, 459), (FKL, 709).

Ƙaban [<Mo. habang]: Erkek domuz (AL, 377).

Ƙapan: Hınzır, toñuz, çuça, domuz (ŞSL, 431).

Mikcin: Domuzun dişisi (AL, 459).

Mikçin: Dağ donuzu yavrusu, miçkey (ŞSL, 575).

Çoçğa (1): Domuzun yavrusu (311).

Çuça: Erkek domuz, çoçka (Calc. Wrtb.) III/2165.

*çuça: Erkek domuz (Bdg. I: 495) (OSTN, 201).

Çocuk: Domuz yavrusu (Calc. Wrtb.) III/2027.

*çoçuğ: Domuz yavrusu (Vámb. 279) (OSTN, 196).

Toñuz (1): Domuz, çoçka. Bir beyitte geçmektedir:

Seni insān didim onguz imişsin

Beni ādem didim tonguz imişsin (ŞSL, 261), (FKL, 585).

2.1.25.7.3. Diğerleri

Andık: Kurt ve sırtlandan türeyen hayvan (ŞSL, 61).

Borsuğ: Derisi siyahlı ve beyazlı bir çeşit hayvan ki ondan kürk yaparlar (ŞSL, 169).

As (1): Kakım, sansargillerden olan kakım denilen hayvan (ŞSL, 41), (FKL, 174).

Ķakım¹¹³: Sansargillerden, yazı esmer kırmızı, kışın beyaz renkli, kürkü değerli etçil hayvan (ŞSL, 41, 449), .

Kiş (1): Kakım, kunduz (ŞSL, 542).

Tavuşkan kurdı: Bir çeşit vahşi yabani tavuk (ŞSL, 220).

Ayığ, ayık: Ayı (AL, 64), (FKL, 216).

Ayık (2): Ayı (ŞSL, 123).

Ayığ: Ayı (ŞSL, 144).

Ayuk ve ayığ: Ayı (ŞSL, 143).

Çelig: *Ayı*, ince sicim aleti (ŞSL, 307).

Ötege (<Mo.): Ayı (FKL, 246).

¹¹³ Kakım(a.i): Kuzey bölgelerde yaşayan, sansara benzer, siyah kuyruklu, derisi çok makbul bir hayvan (OL, 555).

Yığınt: Fil, pīl (ŞSL, 644).

2.1.25.8. Su Kuşları

Alabas: Ördeğin bir türü(ŞSL, 52).

Alapke: Ördeğin bir türü(ŞSL, 52).

Ala pike: Ördeğin bir türü (AL, 52).

Ala böke: Bir çeşit ördek (FKL, 196).

Alma baş: Ördeğin bir türü (AL, 52), (FKL, 202).

Ala luğa: Ördeğin bir türü (AL, 52).

Anğur: (P. d. C.) Bir kuş türü I/236.

*ançur: Suda yaşayan bir kuş türü (DTO 38) (OSTN, 39).

Angkır: Bir tür ördek I/186 (OSTN, 41).

Angkur: Bir tür ördek I/186.

*ançur: Suda yaşayan bir kuş türü (DTO 38) (OSTN, 41).

Anğut: (P. d. C.) Bir kuş türü I/236 (OSTN, 39).

Ançut: Kazdan büyük bir kuş, ördek ailesindedir (ŞSL, 61), (FKL, 238).

‘ **Ançud:** Ördekgillerden bir tür su kuşu (ŞSL, 420).

‘ **Ançut:** Kazdan daha küçük ve ördekten daha büyük olan bir tür su kuşu, angut (FKL, 874).

Cörge: Bir tür ördek (ŞSL, 286).

Cürge: Bir çeşit ördek (AL, 314).

Çürege: Bir tür ördek (FKL, 707).

Gecek: Bir tür yabani ördek II/1572.

*gecek: Bir tür yabani ördek (Vámb. 326) (OSTN, 256).

İRke: Ördek (AL, 78), (ŞSL, 113).

Çaķır ķanat: Bir çeşit ördek (AL, 297), (FKL, 671).

Timür kanat: Bir çeşit ördek (AL, 252), (ŞSL, 278).

Têmür kanat: Bir çeşit ördek (FKL, 532).

Timür tiken: Bir çeşit bitki, *henüz kanat çıkarmamış kuş yavrusu* (ŞSL, 278).

İlbesün: Bir tür ördek (FKL, 377).

İlbasun: Bir çeşit ördek (AL, 110).

İlbarsun: Ördek (ŞSL, 130).

Soğur: Bir tür ördek ismi (ŞSL, 385).

Soğsur: Bir çeşit ördek (AL, 364).

Suğsur: Bir çeşit ördek (FKL, 809).

Suna: Ördeğin erkeği (AL, 368), (ŞSL, 390).

Sona¹¹⁴: Erkek ördek, suna (FKL, 830).

Borçin¹¹⁵: Ördeğin dişisi. Nevāyī Hâzretleri Muḥâkemetü'l-Lügateyn' de bu sözcüğü şöyle açıklar:

Ve kildük kuşğa ki anda mukarrer ve meşhūr ilbasūn ördekdür. Sart ol ilbasunnı hōd bilmes, tağı ördeknıng irkekin suna ve tişisin borçin' dir ve Sart munga hem at qolmaydur ve ner- ü- māda ikelesin murğābī' dir (AL, 198).

Burçın/ Borçın: Dişi ördek (FKL, 469).

Yaşıl baş: Yeşil baş, gök-ser. Bir tür ördek ismi, gök kürân (ŞSL, 607).

Bağlankar/Bağlan kaz: Kırmızı [bir] kaz, baklan (FKL, 446).

Bağlan kaz: Kırmızımtrak kazın bir çeşidi (ŞSL, 153)

Kaz: Kaz, kuğu kuşu (ŞSL, 445).

Toy kuş: Ak kaz, kuğu (ŞSL, 262).

Kaşgaldag: Bir tür çayır kuşu, suna, almabaş, çüllük (ŞSL, 448).

¹¹⁴ AŞ: “erkek ördek” (136a)// SG: “erkek ördek; altın” (958)// Krgz. Tr: Sono “yeşilbaş ördek” (659)// Trkm. Tr: Sona “güzel ördek” (582)// Azb. Tr: Sona “sına” (682) (FKL, 830).

¹¹⁵ Borçin [Mo. boru+ çin]: Dişi ördek (LN, 913).

Ꞑu: Kaza benzer bir kuş. Tüylerinden yastık yaparlar (ŞSL, 469).

Angkat: Flamingo kuşu I/186 (OSTN, 41).

Ꞑotan (2): Pelikan

Oğar ve çarkara ve çotanni çalın tutarlar bu nev' kuş tutmak çayr-ı mükerrerdür "Turna, leylek ve pelikanı çok sık tutarlar; bu tür kuşları devamlı tutmak mümkün değildir." (Bb. 175–23) (OSTN, 410).

2.1.25.9. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar

Aksac (1): Bir kuş ismi (ŞSL, 50).

Duvac (2): Bir kuş ismi (ŞSL, 345).

Bağrı çara: Bir çeşit kuş adı (ŞSL, 153).

Bay oğlı (3): Bir kuş ismi (ŞSL, 158).

Cök: Bir kuşun adıdır (AL, 316).

Cevak/Çük (2): Bir kuş adı (FKL, 707).

Çır: Takım halinde uçan bir kuş ismi (ŞSL, 324).

Çor ve çör: Bir kuş ve kanarya ismi (ŞSL, 312).

Cör: Atmaca kuşu (ŞSL, 285).

Çağla: Bir kuş ismi (ŞSL, 296).

Çalay (1): Bir kuş türü (ŞSL, 299), (FKL, 683).

Toy (2): Bir kuşun adı (AL, 287).

Yağılbaş kuşı: Bir tür kuş ismi (ŞSL, 609).

Sarıca (3): Sırtı sarı, yırtıcı, avcı kuşları (ŞSL, 362).

Sarıça: Avcı bir kuş (FKL, 786).

Sancar (2): Bir avcı kuş adı (FKL, 802).

Sencer (3): Bir kuş ismi (ŞSL, 377).

Yumrancı: Fare tutan bir tür kuş (ŞSL, 636).

- Ƙara tavuk:** Kumruya benzeyen bir tür kuş ismi (ŞSL, 438).
- Alafahta:** Kızıl kumrunun bir çeşidi, hak uran kuşu (ŞSL, 53).
- Ala ƙarğa:** Bir tür karga (ŞSL, 53).
- Ala toğan:** Karga, karganın bir türü (ŞSL, 52).
- Çöpek:** Şikâr kuşu, karçıgay, karga (ŞSL, 309).
- Firise (2):** Yeşil karga, kürkür kuşu (ŞSL, 427).
- Ğake:** Ğaka, karga, zāğ, zağān, ƙarğa (ŞSL, 422).
- Ğung:** Büyük siyah karga (ŞSL, 424).
- Ğong:** Karakarga, kuzgun (FKL, 880).
- Zāğ (1):** Karga (FKL, 768).
- Ƙong (<Mo.):** Kuzgun, karganın bir türü (AL, 416).
- Alğuci:** Avcı olan kuş (ŞSL, 56).
- Behlem:** Avcı olan doğan (ŞSL, 185).
- Çavlı:** Şahin ve doğan yavrusu, toğana (ŞSL, 301).
- Çaylak (2):** Çaylak kuşu (ŞSL, 302).
- Laçin (2):** Beyaz tüylü şahin (ŞSL, 558).
- Zağbus:** Bir çeşit doğan, tugrul, şahin, yırtıcı kuş (ŞSL, 356).
- Tilgen:** Şahin kuşu (AL, 248).
- Toğang:** Atmacaya benzer bir kuş (ŞSL, 247).
- Toğanak:** Atmaca kuşu, doğana benzer bir kuş (FKL, 612).
- Toğkan:** Doğan, bir tür kuş (AL, 272).
- Toygun¹¹⁶:** Toykar, ak ve çakır toygan (ŞSL, 263), (FKL, 622).
- Tuygun:** Akdoğan (AL, 287), (FKL, 872).

¹¹⁶ FKL'de "toygun/tuygun" şeklindedir.

Toygar: Zafer çağır kuşu (AL, 265), (ŞSL, 262), (FKL, 575).

Turgay (1): Bir çeşit büyük çayır kuşu (AL, 265), (ŞSL, 239), (FKL, 627).

Tarağay: Fahte kuşu, toygar (ŞSL, 224).

Toğan: Ötlekü denilen avcı kuş (ŞSL, 247), (FKL, 612).

Toğdak¹¹⁷: Toy kuşu, yeşil renkte bir kuş (ŞSL, 247), (FKL, 613).

Toğdarı/ Toğdurı: Doğan gibi avcı hayvanlar kullanılarak avlanan ve kendisini savunmak için onların üzerine pislğini atan bir kuş, bir tür toy kuşu (FKL, 614).

Toğduy: Bir tür kuş ismi (ŞSL, 247).

Turgı: Serçe, çumçuk. Kündüşun erkeği dağsar, dişisi macük (ŞSL, 239).

Turumtay: Avcı bir kuş türü (FKL, 869).

Turgun: Bir çeşit çayır ve çimen kuşudur, turgay (ŞSL, 239).

Toğrul (1): Yırtıcı bir kuş, tuğrul, çakırdoğan (FKL, 870).

Telkü: Bir çeşit av kuşu, etelkü (ŞSL, 214).

İtelgü: Bir çeşit şikâr kuşu (ŞSL, 107), (FKL, 337).

Ötleğü: Bir çeşit şikâr kuşu, kemerkes, uşakkapan (ŞSL, 67).

Daldağay: Bir çeşit kuş ismi, torğay (ŞSL, 342).

Burulday: Bir tür ufak av kuşu (ŞSL, 170).

Cürre (1): Erkek hayvan; erkek doğan kuşu; akdoğan, beyaz doğan (FKL, 690).

Çere: Beyaz doğan (ŞSL, 304).

Çekavek (1): Toygar kuşu (FKL, 692).

Çarg¹¹⁸: Bir çeşit şikâr kuşu (ŞSL, 304), (FKL, 689).

Delüçe toğan: Muymul kuşu, toğang, doğan kuşu (ŞSL, 345).

Köygenek: Bir tür kartal cinsinden şikâr kuşu (ŞSL, 536).

¹¹⁷ FKL'de "toğdak: mavi renkte ve har-çâl kuşuna benzer büyük bir su kuşu, toy kuşu" anlamındadır.

¹¹⁸ FKL'de "Çarg/Çarh: bir tür siyah gözlü atmaca kuşu, çakırdoğan" şeklindedir.

Köykenek: Muymul dedikleri atmaca türünden yırtıcı kuş (AL, 453).

Alçın¹¹⁹: Av kuşu, şahin (laçın-lačın)

Bir nev‘ şahin gibi şikār [av] kuşu (S.S.) (OSTN, 27).

Elçin (2): Bir çeşit şahin gibi şikār kuşu (ŞSL, 55).

İspir (1): Bir çeşit şikār kuşu (ŞSL, 116).

Karagu: Bir çeşit şikār kuşu (ŞSL, 463).

Karça (2): (P. d. C.) Küçük kırlangıç

Kiçikkine budnadur karçadın bir nime uluğraq bolğay “Bu küçük bildircin, karçadan biraz daha büyük olacak.” (Bb. 363–1) II/203 (OSTN, 327), (ŞSL, 442).

Kaçır: Kerkes, akbaba (AL, 379).

Kaçır (1): Akbaba (ŞSL, 463).

Karçığı: Çakırdoğan (AL, 384).

Karçığay (<Mo. hariçağay, haçirğay) : Çakırdoğan (AL, 385), (ŞSL, 442).

Kırça: Bir tür kuş ismi (ŞSL, 464).

Kırğu: Atmaca kuşu, kırçığay (ŞSL, 499).

Ak sonkar (1): Şahin, çarğ (çakırdoğan) ve bahri cinsinden bir çeşit atmaca kuşu (FKL, 158).

Sanğur/Sonğur: Çakırdoğan cinsinden bir avcı kuş, sungur. Şonkar adıyla da bilinen bu kuşun iki türü var: aq sonğur, kara sonğur (FKL, 803).

Sonğar: Sonğur, toğan, aq sonğur, songur, şahin kuşu (ŞSL, 389).

Sunğar: Sungur dedikleri kuş (AL, 367).

Şunğar: Şunğar, itelgü, karga, laçin (ŞSL, 411).

Şonğar: Çakırdoğan cinsinden bir avcı kuş (FKL, 862).

Şıdurğu (2): Çakır, doğan kuşu, balaban (ŞSL, 412)

¹¹⁹ Ignaz Kunos kelimeyi ‘elçin’ şeklinde okumuştur (Kunos; 1902: 62) (OSTN, 27).

Şudurğu (2): Çakır, doğan kuşu (ŞSL, 409).

Key: Kartal gibi yırtıcı gökçen kuşu, büyük başatankara, iskete, çıklık (AL, 424), (ŞSL, 537).

Nutuğcı (<Mo. nuntuğci) : Daz karakuşu, akbaba, çalağan, kerkes (AL, 470).

Tarlan: *Bir çeşit büyük av kuşu;* atların rengi ve lakabı (ŞSL, 226), (FKL, 567).

Boyun buran (1): Yeşil ve kırmızıya mayil bir tür kuş (ŞSL, 185), (FKL, 479).

Ala serçe: Bir çeşit çil renkli serçe (ŞSL, 52).

Çāder (<F.) (2): Bir tür serçe kuşu (ŞSL, 294).

Sığır kuşu: Sığircık kuşu, saç, çuğurcuğ (ŞSL, 397).

Saç: Sığircık kuşu (ŞSL, 359).

Sarsac: Sığircık veya çaylak olarak bilinen bir tür kuş (ŞSL, 361).

Sanğurçuk/Sığırçuk: Sığircık, çoğurcuk, çekirge kuşu (801).

Çoğurçuk: Sığircık (ŞSL, 316).

Çopçuk: Serçe (ŞSL, 309).

Çuğurcuğ/Çoğurcuğ: Çoğurcuk, sığircık, çekirge kuşu (FKL, 711).

Sığırçın: Sığircık, çoğurcuk, çekirge kuşu (FKL, 850).

Çökçek: Sığircık cinsinden bir kuş ismi (ŞSL, 318).

Cimçik: Serçe, cumcuk (ŞSL, 290).

Çimçik: Serçe III/2161.

*çimçik: Serçe (DTO 310) (OSTN, 192).

Çunçuk: Kırlangıç (ŞSL, 321).

Çupçuk: Bir kuştur ki lakabına cadı derler ve serçeye de derler (AL, 311), (FKL, 702).

Çulçu: Bir çeşit kuş ismidir, çırçır, torğay (ŞSL, 319).

Çümçek: Serçe kuşu, çumçuk (ŞSL, 320).

Dāğser: Serçe kuşu, çumçuk (ŞSL, 341).

Dağsar: Kırmızı renkli erkek serçe (FKL, 745).

Ƙarlanğuc: Kırlandıç, Ƙarluğac, Ƙaldırğac (ŞSL, 443).

Çopān aldatan: Kırlandıçtan büyük kuş (ŞSL, 309).

Çopān kuşu: Serçeye benzer bir kuş ismi (ŞSL, 309).

Çupan kuşu/Çopan kuşu: Serçeden küçük sarıya çalan mavi bir kuş (FKL, 706).

Bağrı Ƙara: Güvercin büyüklüğünde olan bir çeşit kuş (FKL, 413).

Cuvana (1): Güvercin yavrusu (ŞSL, 285).

Cuvane: Güvercin yavrusu (AL, 318).

Dültü: Güvercine benzer bir hayvan (ŞSL, 348).

Mağ: Gerek siyah gerek ak olsun başı ve kuyruğu ve kanatlarının ucu bir renk olan güvercin. Eğer siyah olursa siyah mağ ve eğer ak olursa ak mağ derler. Her ne renk olursa onunla kullanılırlar (AL, 456), (ŞSL, 563).

Köverçken: Güvercin II/1319.

*köverçgen: Güvercin (Bdg. II: 169) (OSTN, 478).

Kerek: Bildircin (AL, 423).

Bödene: Bildircin IV/1704.

*bödene: (Moğ.) Bildircin (Bab. 131) (OSTN, 128).

Büdene: Bildircin (AL, 194).

Budene: Bildircin, beydane (ŞSL, 167).

Büdine/Bödene: Bildircin, kerek de denir (FKL, 468).

Bulduruğ: Bildircin, büdāne, bīdāne (ŞSL, 180).

Ƙuğan: Saka kuşu (AL, 412), (ŞSL, 472).

Balğıçın: Turna cinsinden bir kuş. Būfīmār da derler (ŞSL, 157).

Oğar¹²⁰: Turna (ŞSL, 88) (FKL, 262).

¹²⁰ FKL'de "oğar: Farsça'da küleng denen bir kuş, [turna kuşu]. Bu kuşun tüyleri başlığa takılır" şeklindedir.

Turna: Turna kuşu (ŞSL, 241), (FKL, 564).

Sakızğan: Saksagan dedikleri kuş (AL, 339), (ŞSL, 365), (FKL, 784).

Bübüş: Çavuş kuşu, ibibik, hüthüt (FKL, 459).

Pupuş: Hüdhdüd kuşu (202).

Bayguş/Baykuş: Baykuş (FKL, 432).

Baykuş: Baykuş, bay oğlu (ŞSL, 159).

Übük: Başlarında taç olan kuşlar ve hüdhdüd kuşu (ŞSL, 63).

Bay hātün: Baykuş, bay oğlu (ŞSL, 158), (FKL, 422).

Bığu: Doğana benzer bir tür av kuşu (ŞSL, 194).

Bayğu/Pığu (1): Atmaca türünden yırtıcı bir kuş (FKL, 505).

Bêli bağı: Doğana benzer bir kuş (FKL, 506).

Ügü: Gece külahı, baykuş (ŞSL, 90), (FKL, 283).

Tavşancıl: Karakuş, kartal, tavşancıl, bürgüt (FKL, 534).

Bürgüt (<Mo. bürgüd) : Tavşancıl dedikleri yırtıcı kuş (AL, 196), (FKL, 454).

Bürküt: Bir tür büyük av kuşu (ŞSL, 170).

Bürkut (2): Bir tür büyük av kuşu (ŞSL, 160).

Burğut (1): Baykuş, bürküt (ŞSL, 169).

Büm (<F.) (2): Baykuş, bay oğlu, bürküt (ŞSL, 182).

Hağğ kuşı: İshak kuşu, baykuş (ŞSL, 333), (FKL, 735).

Sarığ kuş: Baykuş (ŞSL, 362), (FKL, 786).

Tevakün: Kartal, bürküt, bay oğlu, karakuş (ŞSL, 231).

Ağaç delegen: Ağaçkakan kuşu (FKL, 191).

Ağac kazğan: Ağaç kakan (ŞSL, 47).

Belen: Keklik, kebg (ŞSL, 162).

Itavun (<Mo.): Keklik (FKL, 337).

Cercerek (2): Cırlayık kuşuna derler ki ötmeye başlayınca susmaz (AL, 293).

Boğurdağ: Bir tür kılkuş, sülün kuşu (ŞSL, 176).

Çirge (2): Bir tür şikâr kuşu, sülün türü bir kuş (ŞSL, 325).

Çörpe (1): Sülünün pilici (ŞSL, 312).

Buğdayık: Hüma kuşu, simurg (ŞSL, 175), (FKL, 461).

Çıkar: Karkara kuşu (ŞSL, 328).

Kağan (2): Papağan (ŞSL, 432).

Saksağan: Saksagan, fafağan, bir tür beyaz tuti kuşu (ŞSL, 365).

Sandulac: Bülbüle benzer bir kuş ismi, çüllük, kanarya (ŞSL, 368).

Sandalac/Sandılac/Sandulac: Bülbülden daha büyük, erkeği yeşil dişisi sarı, kuyruğu uzun bir küçük kuşun adı (FKL, 802).

Ötlügen: Güzel sesli siyah bir kuş, ötleğen. Fârsi'de sâr ve sâreng denir (FKL, 246).

Sayre: Bülbül gibi öten bir kuş ismi (ŞSL, 371).

Karabaş (2): Bülbül (ŞSL, 438).

Akar: Laqlaqa benzer bir kuş ismi, legleg, leylek (ŞSL, 419).

Tang kuşu: Sabah kuşu (FKL, 555).

Çir (2): Toplu olarak uçan göçmen kuşlar III/2122 (OSTN, 185).

Ungun (2): Türk boylarında saygı duyulan bir kuş I/1645.

*onğun: Hayvanlara vurulan damga (Bdg. I: 161) (OSTN, 803).

2.1.25.10. Kümes Hayvanları

Burdağan: Yumurta basan tavuk (AL, 196).

Çil (1): Bir tür yaban tavuğu (ŞSL, 330), (FKL, 695).

Kürük: Yumurta basan tavuk (AL, 440).

Tağug: Tavuk (ŞSL, 212).

Tağuk: Tavuk. Taħuk da denir (FKL, 527).

Tahaķu ve taķuđ: Tavuk (ŞSL, 223).

Taħuk/Tahaķuy (<Mo.) (1): Tavuk (FKL, 523).

Taķuk: Tavuk (ŞSL, 227).

Tavuğ: Tavuk (AL, 231), (ŞSL, 220).

Bizeng: Sülünñ dişisi, yabani tavuk, kırğavul (ŞSL, 160).

Bozlağ: Sülünün dişisi (ŞSL, 172), (FKL, 459).

Ƙırğavul: Sülün, yaban tavuğu (ŞSL, 498).

Ƙırķawul: Sülün II/864.

*ķırķaul: Sülün (Vámb. 322) (OSTN, 375).

Süglün: Sülgün, yaban tavuğu (ŞSL, 387).

Sülgün: Yabani tavuk, kırğavul (ŞSL, 388), (FKL, 829).

Süylün: Sülüğün, yaban tavuğu, kırğavul, sülün (ŞSL, 392).

Bednüs/Bedenüs: Horoz (FKL, 441).

Ĥurüs: Horoz, erkek tavuk (ŞSL, 336).

Sebzvārī (2): Döğüş tavuğu (ŞSL, 373).

2.1.25.11. Deniz Hayvanları

Balığ (2): Balık (ŞSL, 157).

Bekre: Bir tür küçük balık (ŞSL, 161).

Çapaķ: İri pullu yassı göl balığı (ŞSL, 291).

Çayın: Turna balığı III/1855.

*çayin: Turna balığı (Vámb. 277) (OSTN, 169).

Çemçe balığı: Yassı bir çeşit balık türüdür (ŞSL, 308).

Çortun: Yılan balığı (ŞSL, 312).

Çortun köli (1): Yılan balığı (ŞSL, 312).

İt balığı¹²¹: Çır balığı, kefal balığı (ŞSL, 107), (FKL, 337).

Kızıl ala: Bir tür balık, semek (ŞSL, 503).

Sazan balığı: Tatlı sularda yaşayan kılçıksız bir balık, yılan balığı (FKL, 786).

Sazar: (P. d. C.) Sazar balığı "Bir balık türü" IV/398.

*sazar balığı: Yılan balığı (DTO 336) (OSTN, 609).

Sudağ: Seyhun Nehri'nde bulunan bir tür balık (ŞSL, 379).

Tonguz balığı: Yunus balığı, delfin (ŞSL, 262).

2.1.25.12. Böcek Adları

2.1.25.12.1. Sinek

Cebin (<Mo.): Sinek (AL, 289).

Cibin (<Mo.): Sinek (AL, 28), (ŞSL, 287).

Çibin: Sinek III/2154.

*çibin: Sinek (Vámb. 283) (OSTN, 188).

Cenes: Sivrisinek (ŞSL, 285).

Çal (2): Örümceğin üstüne yapışınca hareketsiz kaldığı örümcek ağı (ŞSL, 299).

Çel: Örümcek ağına düşen sinek (AL, 299), (ŞSL, 306).

Çalapar: Örümcek ağına yakalanan sinek (FKL, 683).

Çalar: Sinek (ŞSL, 299).

İğriçe: Sinek (ŞSL, 126).

Kökeyin: Deveye ve ata yapışan sinek (ŞSL, 528).

Singek: Sinek (ŞSL, 401).

İt singegi: İt sineği (at sineği) (FKL, 337).

2.1.25.12.2. Sivrisinek

Ğunda: Sivrisinek (ŞSL, 424).

¹²¹ FKL'de "it balığı: suda yaşayıp zamanla vezağ denilen bir tür kurbağaya dönüşen hayvan" anlamındadır.

Peşe (<F.): Sivrisinek (ŞSL, 201).

Peşşe: Sivrisinek (FKL, 446).

Öyez: Sivrisinek (ŞSL, 101).

Singeg/Singek: Sivrisinek (FKL, 839).

Sivri sinek: Sivrisinek (ŞSL, 403).

2.1.25.12.3. Çekirge

Cizilge: Çekirge (Calc. Wrtb.) IV/154.

*çizilge: Çekirge (DTO 305) (OSTN, 152).

Çizilge: Çekirge, ağustos böceği

Orağ böceği, circirik, perrende (S.S.) III/2149 (OSTN, 196).

Civirtke: (S.S.) [Çekirge] Çekirge, cerād, melaḥ (S.S.) IV/158 (OSTN, 152).

Civürtge: Çekirge (ŞSL, 291).

Çavurtğa: Çekirge (ŞSL, 301).

Çavırtқан: Çekirge III/1935.

*çavırtқан: Çekirge (DTO 281) (OSTN, 167).

Çevürtke: Çekirge (FKL, 707).

Çigürtke: Çekirge III/2115.

*çigürtgey: Çekirge (DTO 308) (OSTN, 190).

Çikürtgey: Çekirge, çöktürtge (ŞSL, 329).

Çikürtkey: Çekirge (FKL, 731).

Çiyürtke: Çekirge (AL, 308).

Çögürtke: Çekirge (ŞSL, 318).

Çörtge ve çöyürtge ve çövürtge: Çekirge (AL, 314), (ŞSL, 312).

Çövürtke: Çekirge (FKL, 708).

Sağırtқа: Çekirge (ŞSL, 364).

Orak kuşu: Cırtlak, ocak çekirgesi (ŞSL, 74), (FKL, 266).

2.1.25.12.4. Karınca

Çumadu: Küçük karınca, karınçka (ŞSL, 320).

Karınca: Karınca, karınçka, mürçe (ŞSL, 445).

Karınçga: (P. d. C.) Küçük karınca II/185.

*karınçga: Küçük karınca (DTO 403) (OSTN, 331).

Karınçka: Küçük karınca (ŞSL, 445).

Çomurska: Karınca II/671.

*çomurska: Karınca (Bdg. II: 93); çumurska: bk. çumurska (OSTN, 394).

Çumursga: Karınca (ŞSL, 490).

Çumurska: Karınca II/1049.a:

*çumurska: Karınca (Vámb. 320) (OSTN, 425).

2.1.25.12.5. Diğerleri

Cercerek (2): Orak böceği (ŞSL, 284).

Circirek: Cırlayık, cırcır, ağustos böceği, orak böceği (FKL, 689).

Cırlık: Cırlak, Cırlayık, cırcır böceği, ağustos böceği, orak böceği (FKL, 729).

Çirlik: Cırcır böceği III/2129.

*çirlik: Cırcır böceği (DTO 304) (OSTN, 194).

Çizilge: Orak böceği, circirik (ŞSL, 326).

İşnar: Işık verici nesne. Bahar gecelerinde uçan yıldız kurdu yani ateş böceği. Fârisî' de ona bağ toprağındaki ateş böceği derler (AL, 92).

İşnar/İşner: Yıldız kurdu, yıldız böceği, ateş böceği (FKL, 404).

Biy (1): Zehirli örümcek, böğ (FKL, 507).

Dölmek: Örümcek (ŞSL, 349), (FKL, 756).

Örgemci: Örümcek (AL, 139), (ŞSL, 76), (FKL, 317).

Ğunda: Zehirli örümcek, böğ, kunda (FKL, 881).

Ḳunde ve ğunde: Bir tür zehirli örümcek (ŞSL, 491).

Saġırtḳa: Sakırğa, kene (FKL, 787).

Salca: Sakırğa, kene (FKL, 789).

Selce: Kene. Hayvanların gövdesine yapışır (AL, 341).

Serke (1): Sirke, bit yavrusu (FKL, 847).

Bosun: Bit, kurt, böcek (ŞSL, 173).

Bösün (<Mo.): Bit (FKL, 472).

Bürge: Bit, pire (FKL, 452).

Böcek: Möcek, kurt, böcek (ŞSL, 165).

Möcek ve mücek: Böcek, kurt (ŞSL, 568).

Dan burnı: Böcek (ŞSL, 342).

Ḳasaz: Kene, böcek (ŞSL, 465).

Kene (1): Tahta biti, hayvanat, insana rahatsızlık veren hayvancıklar (ŞSL, 521).

Ḳonguz: Böcek II/523 (OSTN, 399).

Ḳonguzġan: Böcek II/523 (OSTN, 399).

Tomuzġan: Domuzlan, bok böceġi (FKL, 623).

2.1.25.13. Sürüngenler

2.1.25.13.1. Yılan

İlan (1): Yılan (ŞSL, 129).

Yılan: İlan, yılan (ŞSL, 646).

Ca' ferī: Bir tür yılan (FKL, 690).

Oḳ yılanı: Engerek yılanı (ŞSL, 88), (FKL, 277).

Şiba: Yılan, engerek yılanı (ŞSL, 411).

Şībā (<F.): Engerek yılanı (FKL, 866).

Tennīn: Ejderha; büyük yılan (FKL, 573).

2.1.25.13.2. Kurbağa, Kaplumbağa

Bağa: Kurbağa (ŞSL, 161).

Bağa çanak: Kaplumbağa, taş bağa (ŞSL, 155).

Bağa/Bağa çanak: Kaplumbağa, bağa (FKL, 431).

Ƙaplumbağa: Taş bağa, toşbağa, taş bağa, kaplumbağa, bağa, kaplumbağa (ŞSL, 433).

Taş bağa: Kaplumbağa, taş bağa, toşbağa (ŞSL, 210).

Taşbağa: Kaplumbağa, toşbağa (FKL, 527).

Ƙurbağa: Kurbağa (ŞSL, 475).

2.1.25.13.3. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele

Çıyan: Çıyan (AL, 300), (FKL, 685).

Çağan: Çıyan (ŞSL, 296).

Çıyan ve çağan: Çıyan, akrep, kırkayak, eğri kuyruk (ŞSL, 302).

Çıyan¹²²: *Çıyan, çıyan, akrep*; akrep burcu (FKL, 724).

Çayban: Akrep (Calc. Wrtb.) III/1830.

*çayban: Akrep (Bdg. I: 503) (OSTN, 169).

Çöğen ve çögeç (2): Solucan (ŞSL, 318).

Soğulcan (1): Solucan, soyulğan (ŞSL, 385).

Sinenik: Çıyan, akrep (ŞSL, 376).

‘**Akreb:** Çıyan, akrep (ŞSL, 419).

Sayğan: Bir tür hayvan ismi, kertenkele (ŞSL, 372).

Keler: Kerten keler, kelte kelez, kesten, kertenkele (ŞSL, 512).

Keles: Kerten keler, kerten kelez, kelte keles, kertenkele (ŞSL, 518).

Kesertke: Kertenkele II/1160.

*kesertke: Kertenkele (Vámb. 326) (OSTN, 456).

¹²² SG: Çıyan/Çıyan (852). Bk. Çıyan// AŞ (106b), YUyg.Tr (73): ÇıyanH DLT: Çıyan (611)// Krgz.Tr: Çıyan “akrep; yengeç” (256).

Kön karğa: Bir tür büyük kertenkele, kelez, kelte keles (ŞSL, 535).

2.1.25.14. Diğerleri

Yalanğırat: Büyük fare (ŞSL, 53).

Çıçkan: Sıçan, fare (ŞSL, 323).

Sıçğan: Sıçan, fare, sıçkan (ŞSL, 394).

Sıçkan: Sıçan, fare (FKL, 798).

Yalanğırat: Bir tür fare, sıçan, sıçkan, yumran (ŞSL, 611).

Yumran: Fare, bir tür büyük sıçan(AL, 502), (ŞSL, 636).

Kime: Küçük fare II/1403.

*kime: Küçük fare (Bdg. II: 182) (OSTN, 463).

Müş (1): Fare, sıçan (ŞSL, 570).

Tarbak: Sıçan, çıçkan (ŞSL, 207).

Öyek: Sincap (ŞSL, 101).

Göbelek: Kelebek, at sineği (ŞSL, 549).

Köpelek: Kelebek (AL, 436).

Pirpirek: Fırıldak; kelebek (FKL, 443).

Biçin (2): Maymun (ŞSL, 188), (FKL, 498).

Miçin: Maymun (ŞSL, 574).

Şebek: Kuyruklu maymun (ŞSL, 407).

Çuyan ve çoyan: Tavşan (AL, 418).

Çoyan (1): Tavşan (ŞSL, 494).

Taşkan: Tavşan III/937.

*taşkan: Tavşan (Bdg. I: 333) (OSTN, 696).

Tavuşkan: Tavşan (AL, 232), (ŞSL, 220), (FKL, 541).

Tawuṣḥan: Tavşan III/776.

*tavuṣḥan: bk. tawuṣḥan (OSTN, 702).

Tolay: Tavşan (ŞSL, 255), (FKL, 620).

Çiçek: Tavşan yavrusu (ŞSL, 326).

Èt kanat: Gece kuşu, yarasa (FKL, 337).

Rûbe perrân: Yarasaya benzer bir hayvan, gece otağlarda bulunur (ŞSL, 354).

Yinegen: Gergedan (ŞSL, 625).

2.2. Kırgız Türkçesi Sözlüklerinde Sosyal ve Kültürel Yaşamı Ele Alan Sözcükler

2.2.1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler

2.2.1.1. Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler

2.2.1.1.1. “Koca” Anlamındaki Sözcükler

Abışka: İhtiyar (YS, 2).

Cubay: Bir çiftin teki; yavuklu; koca; karı (zevce) (YS, 230).

Er (1): *Koca*, erkek, erkeklik çağına ermiş (YS, 336).

Kindik ata: Çocuğun göbeğini kesen kadının kocası (KTS, 1270).

Küyöö (1): Koca, eş (KTS, 1479).

Eş: *Eş, arkadaş*; umut, ümit; yardım, destek (KTS, 903).

2.2.1.1.2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler

Akıştuu: Cilveli, kırtkan kadın (YS, 14).

Artistka (<Rus.): Kadın artist (YS, 50).

Asıldatka: Adaletli (folklorda: hanım sıfatıdır) (YS, 51).

Ayal (<A.): Kadın, karı (zevce) (YS, 63).

Ayım: Hanım; zevce (YS, 66).

Baybiçe: İlk karı, birinci karı, hatun; ev sahibesi (YS, 100).

Banu: Çok hanımı olan kişinin birinci karısı; hanım, hatun; yaşlı kadınlara saygı belirtmek için kullanılan ifade (KTS, 250).

Belimçi: (ekseriya yaşlı kadınlar hakkında) Asabi hastalıklı kadındır ki bu hastalığa musap olan başkalarının hareketlerini mimiklerini ve sözlerini tekrarlar, isteriyeye tutulmuş kadın, şuuru bozulmuş kadın (YS, 106).

Celmooguz: Cadaloz karı (YS, 200).

Cesir (<A.): Dul kadın (karş. tul ve tul-duu) (YS, 204).

Cuban (<F.): Genç kadın; taze; dilber (YS, 229).

Cubay: Bir çiftin teki; yavuklu; koca; karı (zevce) (YS, 230).

Çürök: Bir nevi yabani ördek, bağırtlak, anas querquedula; ördek (dişisi); *dilberin vasfi olarak kullanılır* (YS, 289).

Dolo: Hanım, kadın (YS, 310).

Katın: Karı (zevce), kadın, evli kadın (YS, 417).

Kelinçek (2): Genç eş, refika, karı (KTS, 1187).

Kelin-kesekek: Genç evli kadınlar (KTS, 1187).

Kanış: Han eşi, sultan (KTS, 1091).

Koluktu: Gelin; evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız; gelin, *yeni evlenmiş kadın; kadın, eş, refika* (KTS, 1300).

Koyundaş: Eş, karı, zevce (KTS, 1339).

Kuu ayak (2): Kısır kadın (KTS, 1435).

Kuu catın: Çocuk sahibi olamayan kadın, kısır (KTS, 1436).

Kuu şıyrak: Kısır kadın (KTS, 1436).

Kuu tuyak: Kısır kadın; zavallı, aciz (KTS, 1436).

Kündöş: Kuma, birbirini kıskanan kadınlar (KTS, 1461).

Künü: Kuma, aynı erkekle evli olan kadınların birbirine göre adı, aynı erkeğin birinciden sonra aldığı kadın veya kadınlar, günü, haset eden kadın (KTS, 1464).

Künüçül: Kumasına gün göstermeyen kıskanç kadın, kıskanç, hasetçi (KTS, 1464).

Tokolduk: İkinci hanım olma, kuma gitme (KTS, 2062).

Mırzayım: Hanım ağa, efendilik, beylik özelliği olan kadın (KTS, 1550).

Miss: Mis, evlenmemiş kadın (KTS, 1558).

Tul (2): Dul, eşi ölmüş kadın (KTS, 2105).

Urgaaçı: Dişi, kadın (KTS, 2163).

Zayıp: Hanım, eş (KTS, 2211).

Ak cooluk: Kadın, eş, zevce (KTS, 52).

Ak eleçek: Kadın, eş, zevce (KTS, 53).

Kempir: Yaşlı kadın (YS, 436).

2.2.1.1.3. “Kızın Kocası” Anlamındaki Sözcükler

Küyöö (2): Güveyi olacak erkeğe verilen ad, damat, güveyi, kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, damat (KTS, 1479).

Ökül bala: Vekil baba ve vekil annenin yol yordam gösterdiği, öğüt verdiği damat (KTS, 1691).

2.2.1.1.4. “Gelin” Anlamındaki Sözcükler

Abısın: *Gelin*, elti (öteki kardeşin veya akrabaların karısına nisbeten beriki kardeşin karısı) (YS, 2).

Kelin: Gelin, genç kadın (YS, 434).

Kelinçek (1): Genç gelin (KTS, 1187).

Koluktu: *Gelin*; evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız; gelin, yeni evlenmiş kadın; kadın, eş, refika (KTS, 1300).

Ökül kız: Vekil baba ve vekil annenin yol yordam gösterdiği, öğüt verdiği gelin (KTS, 1691).

Ceen kelin: Yeğenin hanımı (KTS, 549).

2.2.1.1.5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler

Abısın: Gelin, *elti* (öteki kardeşin veya akrabaların karısına nisbeten beriki kardeşin karısı) (YS, 2).

Acın: hlk. Elti (KTS, 29).

2.2.1.1.6. “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler

Baca: Bacanak (YS, 76).

2.2.1.1.7. “Baldız, Görümce, “Kayın” Anlamındaki Sözcükler

Baldız: (insanın karısının kız kardeşi), baldız (YS, 83).

Kayın: Koca yahut karı tarafından akraba (adet olduğu üzere, bu kelime akrabalığın derecesini ifade eden başka bir kelime ile birlikte kullanılmaktadır) (YS, 421).

Kayni: Kayın (karı veya kocanın biraderi) (YS, 423).

Kayın curt: Kadın veya kocaya göre birbirlerinin akrabası (KTS, 1154).

Kayın siñdi: Küçük görümce, kocasının küçük kız kardeşi (KTS, 1154).

Kaynaga: Kadın veya kocaya göre büyük olan kayın, kayınbirader (KTS, 1160).

Kaynata: Kaynata, kayınpeder, kayınbaba (KTS, 1160).

Kaynene: Kaynana, kayınvalide (KTS, 1160).

Kaynece: Kadın veya kocaya göre birbirlerinin ablası (KTS, 1160).

2.2.1.1.8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler

Cenge: Yenge (YS, 201).

Cengey: Cenge, yenge (yaşça büyük kadınlara hitap ederken bu kelime kullanılır) (YS, 201).

Cenggetay: (yaşça büyük olan kadınlara hitap ederken kullanılan okşama sözüdür); Yengecik, gelincik (YS, 201).

Kayın ceñe: Kocaya göre karısının yengesi (KTS, 1154).

Taaceñe: Yenge, dayının karısı (KTS, 1919).

2.2.1.1.9. “Enişte” Anlamındaki Sözcükler

Cezde: Enişte (büyük kız kardeşin kocası) (YS, 206).

Taacezde: Enişte, teyzenin kocası (KTS, 1919).

2.2.1.2. Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler

2.2.1.2.1. “Dede” Anlamındaki Sözcükler

Baba: Ata, ecdat, dedelerden ve büyükbabalardan her biri; kendinden büyük kişilere saygı belirtmek için kullanılan hitap sözü (KTS, 217).

Babay: Aksakal, yaşlı adam, dede, yaşlı insanlara saygı ifadesinde kullanılan hitap sözü (KTS, 218).

Dada: Yaşlı hizmetçi kadın; *hlk. mec. baba* (KTS, 770).

Cete: Ecdad, dedeler (YS, 204).

Coto: Yedinci dedeye kadar sayma geleneğinde dördüncü dedeye verilen ad (KTS, 635).

Tayata: Dede, annenin babası (KTS, 1980).

Çoñ ata: Dede, büyük ata (KTS, 745).

2.2.1.2.2. “Nine” Anlamındaki Sözcükler

Tayene: Anneanne (KTS, 1980).

Çoñ apa: Babaanne, büyükanne (KTS, 745).

Çoñ ene: Babaanne, büyükanne; yaşlı kadınlara söylenen bir seslenme sözü (KTS, 745).

2.2.1.2.3. “Baba” Anlamındaki Sözcükler

Ake: *Baba*; (bazı bölgelerde) = *ata I*; amca (yaşça büyük erkeğe hitap tarzı) ; (çokca <<ke>> şeklinde olmak üzere) yaşça büyük olanlara karşı saygı ifadesi için yarayan söz; atake: babacık; eneke: annecik, eceke: hemşirecik (büyük hemşire için) (YS, 12).

Eke = Ake (YS, 323).

Ata: Baba (YS, 57).

Atake: Babacık; beybaba (YS, 58).

Dada: Yaşlı hizmetçi kadın; *hlk. mec. baba* (KTS, 770).

Mader: esk. Baba, peder (KTS, 1502).

Ögey ata: Üvey baba (KTS, 1689).

2.2.1.2.4. “Anne” Anlamındaki Sözcükler

Ene: Ana, anne (YS, 332).

Ana: *hlk. Anne* (KTS, 101).

Eneke: Annecik (YS, 332).

Apa (2): Anne (YS, 36).

Çeçe: Ana, anne (anlaşılan bu kelime Kırgızların Kazaklarla komşu olarak yaşadıkları yerlerde ancak kullanılmaktadır) (YS, 257).

Mama: Meme, emcik; bebek için hazırlanan yemek; *anne* (KTS, 1509).

Ögey ene: Üvey anne (KTS, 1689).

2.2.1.2.5. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler

Aba: *Amca*; ihtiyarlara hitap tarzı: uluu-kiçüü abalar! folk: sayın ihtiyarlar! (YS, 1).

Ake: Baba; (bazı bölgelerde) = *ata I*; *amca* (yaşça büyük erkeğe hitap tarzı) ; (çokca <<ke>> şeklinde olmak üzere) yaşça büyük olanlara karşı saygı ifadesi için yarayan söz; atake: babacık; eneke: annecik, eceke: hemşirecik (büyük hemşire için) (YS, 12).

Abagay: Babanın ağabeyi (KTS, 19).

Abıgıy: esk. *Ağabey*, amca (KTS, 22).

Taga: hlk. Dayı (KTS, 1926).

Tayake: Dayı, annenin erkek kardeşi; anne tarafındaki büyük erkek akrabalara genel seslenme unvanı (KTS, 1979).

Tayece: Teyze, annenin kız kardeşi (KTS, 1980).

2.2.1.2.6. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler

Aga: Büyük erkek kardeş; aga ini (agayın, agayını şeklinde telaffuz edilir) (YS, 9).

Agatay: Birader, biradercik (büyüğe hitap ederken) (YS, 10).

Agay (1): Ağabey ve yaşça büyük erkeklere söylenen hitap sözü (KTS, 46).

Aba: Yaşça büyük erkeklere söylenen hitap sözü, *büyük erkek kardeş* veya büyük amca çocukları (KTS, 18).

Abagay: Babanın ağabeyi (KTS, 19).

Abıgıy: esk. *Ağabey*, amca (KTS, 22).

İni: Küçük erkek kardeş (YS, 369).

Ükô: hlk. Küçük erkek kardeş (KTS, 2179).

Bayke: Ağabey, büyük erkek kardeş; ağabey, saygı göstermek üzere yaşça büyük olan erkeklere seslenme sözü (KTS, 301).

2.2.1.2.7. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler

Apa (1): Büyük hemşire (YS, 36).

Apçe: hlk. Abla (KTS, 119).

Apıkele- : (*büyük hemşireye*) “*ablalık*” demek; okşanmak ister gibi hareketlerde bulunmak (insanlar hakkında) (YS, 37).

Barışnı (<Rus. barışnia): Matmazel, küçük hanım, hanım kız (YS, 89).

Ece: Büyük kız kardeş, abla (YS, 320).

Abice: Abla, yaşça büyük kız veya kadın (KTS, 22).

Karındaş: Bacı, erkeğe göre kendinden küçük olan kız kardeş; bacı, erkeğe göre kendinden küçük olan kadın akraba; bacı, erkeklerin kendinden küçük kadınlara söylediği seslenme sözü (YS, 409).

Kudaça: Gelin ve damadın kız kardeşleri, küçük hanım dünür (KTS, 1404).

Siñdi: Küçük kız kardeş, genel olarak kendinden yaşça küçük kızlar, bayanlar için bayanların kullandığı hitap sözü (KTS, 1822).

2.2.1.2.8. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler

Bozlan: Genç oğlan (YS, 136).

Bozoy: Genç oğlan, delikanlı (YS, 136).

Belder: Genç, oğlan, delikanlı (KTS, 315).

Caş ulan: Genç, delikanlı, oğul (KTS, 530).

Çoro (tar.): (prens soyundan) Oğlan, delikanlı (YS, 281).

Baça: hlk. Çocuk, oğlan; tar. Dans ederek seyircileri eğlendiren oğlan (KTS, 220).

Uul: Oğul, erkek evlat (KTS, 2169).

2.2.1.2.9. “Kız” Anlamındaki Sözcükler

Biyke: Biykeç, kızcağız, hanım kız (YS, 124).

Biykeç: Kızcağız, hanım kız (YS, 124).

Kız-kırkın: Akraba içindeki bütün evlenmiş ve evlenmemiş kızlar (YS, 460).

Kız-kelin: bk. Kız-kırkın (KTS, 1265).

Kara dalı: Kız kurusu (KTS, 1106).

Kız: *Kız, kız çocuğu;* kadının görünmesi için kullandığı seslenme sözü (KTS, 1260).

Ögöy kız: Üvey kız (KTS, 1689).

Selki: Büyümüş kız, genç kız, kız; el bebek gül bebek, nazlı, şımarık (KTS, 1797).

Tuu biyke: Evlenmeden çocuk doğuran kız (KTS, 2119).

Beş kökül kız: Genç kız (KTS, 324).

2.2.1.2.10. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler

Bala: Çocuk, yavru (YS, 82).

Baldar: bk. Bala (YS, 83).

Cetim: Yetim, öksüz (YS, 205).

Cetkinçek: Bebek, küçük çocuk (KTS, 575).

Kence: En küçük çocuk, son evlât (YS, 437).

Kökürök küçük: En küçük çocuk (KTS, 1352).

Kulun: Kulun, altı aya kadarki at yavrusu; mec. “Yavru” anlamında çocuk için kullanılan sevgi sözcüğü (KTS, 1415).

Kulunçak: *Küçük kulun*; mec. küçük bebek (KTS, 1415).

Mayda caş: Çocuk, bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak (KTS, 1526).

Nariste: Bebek, bebe, küçük çocuk (KTS, 1601).

Nokotek: Nikâhsız evlilikten doğan çocuk (KTS, 1615).

Ögöy bala: Üvey evlat (KTS, 1689).

Öölay: hlk. Bebek, küçük çocuk (KTS, 1702).

Sarı ooz bala: Küçük çocuk (KTS, 1783).

Balakay: Küçük çocuk; çocuklar için sevgi sözü (KTS, 235).

Balatay: hlk. Küçük çocuk (KTS, 238).

2.2.1.2.11. “Torun”, “Torunun çocuğu” Anlamındaki Sözcükler

Kıbıra: Torunun çocuğu, dördüncü nesil (KTS, 1216).

Tobura: hlk. Torununun torunu (KTS, 2059).

Nebere: Torun, bir kimseye göre çocuğun çocuğu (KTS, 1606).

Çıbıra: Torunun torunu (KTS, 715).

Çöbürö: Torunun çocuğu; genel olarak küçük çocuklar için söylenen söz (KTS, 749).

Togonçor: Kızının çocuğu (KTS, 2060).

Bolokcot: Torununun çocuğunun çocuğu (kız tarafından dördüncü nesil (YS, 128).

2.2.1.2.12. “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler

Karın bölö: Teyze çocukları, kuzen (KTS, 1123).

2.2.1.2.13. “Yeğen” Anlamındaki Sözcükler

Ceen: Yeğen yahut kadın tarafından torun; ceen kız: kız yeğen yahut kadın tarafından torun (YS, 197).

Amaki: hlk. Yeğen oğlu (KTS, 97).

2.2.1.2.14. Diğerleri

Bölö: İki kız kardeşin çocukları; (ana tarafından) kardeş çocukları; erkekler ve kızlar (YS, 138).

Boordoş: Akraba, hısım (YS, 130).

Oolat: Akraba, hısım, sülale, soy (KTS, 1643).

Tuugan: Akraba, kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler, kardeş, adı bilinmeyen kimselere söylenen bir seslenme sözü; yakın, aralarında değer verilen ortak bir bağ bulunan kimse, kardeş (KTS, 2119).

Egiz: İkiz (YS, 323).

Kindikteş: Akraba; mec. benzer, benzeş, aynı; yakın, aralarında sıkı bağ bulunan (KTS, 1270).

Emçekteş: Süt kardeşler (YS, 329).

Eneleş: Kardeş, karındaş (YS, 332).

Catındaş: Karındaş, kardeş, bir karında yatan (KTS, 537).

Kursaktaş: Anneleri bir babaları ayrı kardeşler (KTS, 1429).

Katarluu: Yaşıt, akran, taydaş (KTS, 1143).

Kıyır tuugan: Anne tarafından akraba (KTS, 1254).

Ögöy: Üvey, öz karşıtı (KTS, 1689).

Ceen küyöö: Yeğenin eşi (KTS, 549).

Ceençer: Yeğenin oğlu (KTS, 549).

Ceençoro: Yeğenin oğlu (KTS, 549).

2.2.2. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler

Candooçu: Kız kuuduru. (bk. kız) Oyununda delikanlıya yahut kıza refakat eden erkek (YS, 175).

Er (1): Koca, *erkek, erkeklik çağına ermiş* (YS, 336).

Katınpoz: Zampara (KTS, 1145).

Kızıl but: Bekâr, evlenmemiş erkek (KTS, 1262).

Küspuruş: Çöpçatanlık görevini üstlenen erkek; mec. yüzsüz, utanmaz (KTS, 1474).

Suu siydik: Kısır erkek (KTS, 1866).

Ulan: Evlenmemiş genç delikanlı (KTS, 2157).

Azamat: *Delikanlı, genç erkek; yiğitlik, delikanlılık yapan veya iyi niteliklere sahip kimse* (KTS, 203).

2.2.3. Kişi Adları

Ağış: Aşk maceralarının mütemayil (yatkın) olan; zendost (Kırgız destanının bir kahramanının adı) (YS, 10).

Kassandra (1): Troya Kralı Priamos ve Hekabe'nin en güzel olduğu rivayet edilen kızı (KTS, 1136).

Keyipker: Kahraman, edebi eserlerde en önemli kişi (KTS, 1211).

Caysaň: Destanlarda Kalmuk hanı (KTS, 544).

2.2.4. Boy (Kabile) Adları

Bagış (2): Bir Kırgız kabilesinin adı (KTS, 224).

Bapa: Vefa; *Kırgızlarda boy adı* (KTS, 251).

Bargı: Kabile adı (KTS, 260).

Bugu (2): Bugu (bir Kırgız kabilesinin adıdır) (YS, 141).

Burut: Kırgız (Kırgızları bu isimle Kalmuklar adlandırmaktadır. Kırgızlar yalnız Kalmuklar ağzından naklen kendilerini tesmiye ederler) (YS, 148).

Oň kanat: tar. Sağ kanat, Kırgızlarda birçok boyları içeren büyük boy (KTS, 1636).

Oguz tili: Oğuzca (KTS, 1624).

Tarañçı (1): Eskiden İli kıyısında yaşayan Uygurlara Kırgızlar ve Kazaklar tarafından verilen ad (KTS, 1957).

Teke coomart: Türkmenlerde kabile ismi (KS, 1991).

Tubay (1): Kırgızlarda kabile adı (KTS, 2103).

Alçm: Boy ismi (KTS, 78).

Alseyitter: Bugu boyu, Alseyit Ata ile Geyik Ana'nın oğullarından oluşan boy (KTS, 94).

Cetigen: Ülker, süreyya, yedi yıldız kümesi; *Kırgızlarda bir kabile* (KTS, 573).

2.2.5. Kavim Adları

Lölü: Çingene (KTS, 1496).

2.2.6. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler

2.2.6.1. Yüksek Unvanlar, Rütbelere, Damgalar

2.2.6.1.1. Yüksek Unvan

Baygamber (<F.): Peygamber (daha çok bundan Muhammed Peygamber diye kastediliyor) (YS, 101).

Paygamber: Peygamber (KTS, 1725).

Mursal: Peygamber, Tanrı elçisi (KTS, 1581).

Nabi: Nebi, peygamber (KTS, 1597).

Ak rasul alla: Allah'ın insanlara gönderdiği gerçek elçisi, peygamber (KTS, 54).

Acı (<A.): Hacı (Mekke'yi ziyaret eden kimse (YS, 4).

Eşen (<F.): Şeyh; mutasavvıflar cemaatinin ruhani rehberi, mürşidi (YS, 342).

Koco (1): Hoca, Müslümanlıkta din görevlisi (KTS, 1284).

Moldo: Molla, imam, eskiden medresede okuyarak okuryazar olan kimse, sessiz, sakın, okuryazar (KTS, 1561).

Kayıp: Gaip, görünmez âlem; *dinî inançlara göre kendisinde olağanüstü manevi güç bulunan kişi, ermiş, eren, evliya*; gaip, Kırgız halk inanışlarına göre ölümsüzlüğe kavuşarak insanlara yardım ettiklerine veya hami olduklarına inanılan bazı efsanevi kahramanlar (KTS, 1155).

Kassandra (2): mec. Kötülük veya felaketleri önceden haber veren evliya (KTS, 1136).

Oluya: Evliya, ermiş (KTS, 1633).

Bogdihan: Evliya, pir; yüksek dereceli (KTS, 375).

Çilten: Evliya, ermiş (KTS, 736).

Colaman: Hızır, yolculukta yardım ettiğine inanılan pir (KTS, 617).

Ilama: Lama, Tibet'in dini lideri (YS, 351).

Bakşı (<Sanskritçe): Mutatabbip; şaman; bahşı (YS, 81).

Aalı canap: Alicenap, yüksek mevkideki efendi, yüksek mevkili. 2. Eskiden hanlar ve valiler için kullanılan unvan (KTS, 17).

Biylööçü: Hükümdar, hükümran, diktatör (YS, 124).

Kuşbegi: Kokan Hanlığında yüksek makam (KTS, 1432).

Kalıypa (<A.): tar. Halife; Türk sultanı (YS, 391).

Ledi: Leydi, hanım, hanımefendi (KTS, 1488).

Madam: Madam, Fransa'da evli kadınlara verilen san (KTS, 1501).

Marca: hlk. Eskiden Rus kadınlara verilen unvan (KTS, 1517).

Künçüy: Sultan, prenses, han kızı (KTS, 1461).

Kanıkey: Han kızı, sultan (KTS, 1090).

Kanış: Han eşi, sultan (KTS, 1091).

Mırzayım: Hanım ağa, efendilik, beylik özelliği olan kadın (KTS, 1550).

Aco: tar. Yenisey'deki Kırgız hakanlarının Çin kaynaklarında geçen rütbesi, unvanı; han, padişah (KTS, 31).

Han: Kan, hükümdar (YS, 347).

Kan: Han, hükümdar (YS, 396).

Monarh: Hükümdar (KTS, 1563).

Ökümdar: Hükümdar, padişah, kral (KTS, 1692).

Padışa: Padişah, mec. devlet başkanı; mec. en güçlü, en saygıdeğer kişi (KTS, 1717).

Kagan: Kağan, hakan (KTS, 1048).

Yabgu: tar. Yabgu, kağan, hükümdar (KTS, 2204).

Korol: *Kral, en yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse;* mec. Sanayi ve ticarete tekelci, kral; Şah, satranç oyununda her yönde tek hane gidebilen en önemli taş (KTS, 1323).

Mer: Büyükşehir belediye başkanı (KTS, 1541).

Akim (<A.): Vali (YS14).

Kakim: Akim, vali (YS, 386).

Canğcunğ (<Çin.) (destanda): Vilayet amiri, umumi vali (YS, 175).

Gübürnatır (<Rus.): kon. Vali, ilbay (YS, 347).

Ambal (<Çin.): Amaban (Çin Türkistanında kaza âmiri) (YS, 31).

Baştık (1): Amir, rehber (YS, 97).

Dootay (<Çin.): Bir vilâyetin âmiri, vali (şarkî Türkistan'da) (YS, 311).

Kazı (<A.): tar. Hâkim; işleri şeriat hükümlerine göre halleden kadı (YS, 427).

Baştooçu: Yürüten, idare eden, yöneten (YS, 97).

Kalk atası: *Halkı yöneten aksakal, bilge;* idareci, yönetici (KTS, 1070).

Elteber: İlteber (KTS, 875).

Oyon (1): Yönetici, efendi, buyruğu yürüyen kimse (KTS, 1683).

Baştamal: Yönetici, idareci (KTS, 291).

Bek: Eskiden kabile veya boyun yöneticisi; eskiden handan sonra gelen yöneticilere verilen unvan (KTS, 311).

İnspektor (<Rus.): Müfettiş (YS, 369).

Aksakal: Aksakallı, elin ulusu, en yaşlısı, kabile başı (kabile içinde en yaşlı kimse) (YS, 15).

Aldayar (<A.-F.): tar. Hanın, hükümdarın, padişahın hürmet ifade eden unvanı (YS, 24).

Arbap (<A.): Efendi; hâkim (âmîr) (YS, 42).

Biristetil (<Rus. kon. Predsedatel): Reis, başkan (YS, 123).

Candıraalı: General (KTS, 503).

Datka: Hokan ve Buhara hanlıklarında albay rütbesiyle eşit olan mertebe; datka unvanı taşıyan insan (KTS, 791).

İmperator (<Rus.): İmparator (YS, 369).

Bakburçun: Çin imparator unvanı (KTS, 228).

Biy: Kırgız ve Kazak halk hâkimi (inkılaptan önce) (YS, 124).

Cazalooçu: Hâkim, yargıç (KTS, 545).

Feodal (<Rus.): Feodal, derebeyi (YS, 344).

Mırza: esk. Bey, zengin, ileri gelen kimse; hlk. efendi, görgülü, nazik (KTS, 1550).

Curt atası: Bey, boy beyi, obabaşı (KTS, 655).

Assistent (<Rus.): Asistan (YS, 53).

Kence ilimiy kızmatker: Araştırma görevlisi, asistan (KTS, 1193).

Başçı: İşleri çeviren, müdür, amir (YS, 95).

Başkaruuçu: Başaran, müdür (YS, 96).

Başkarma: Başkan, bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse, reis; esk. Sovyet döneminde devlet çiftliği müdürü, başkan (KTS, 289).

Bilimpoz (K.-F.): Ālim, ilim adamı (YS, 121).

Kandidat (<Rus.): Aday, bir görev, bir iş için kendini ileri süren veya başkaları tarafından ileri sürülen kimse, Sovyet sisteminde bilim insanı adayı, 19. yüzyılın 80'li yıllarına kadar Rusya'da üniversiteyi üstün başarı diplomasıyla tamamlayanlara verilen unvan (YS, 397).

Istarçın/Istarşı (<Rus.): tar. Köy muhtarı (YS, 360).

Kapitan (<Rus.): Kaptan (YS, 401).

Marşal: Mareşal, en yüksek askeri rütbe; bu rütbede bulunan general (KTS, 1518).

Mayor: Binbaşı (KTS, 1529).

Miñ başı: Binbaşı, lider, yönetici (KTS, 1556).

Leytenant: Teğmen (KTS, 1491).

Kapitan-leytenant: Denizci üsteğmen (KTS, 1098).

Kence leytenant: Asteğmen (KTS, 1193).

Miçman: Deniz kuvvetlerinde astsubay, kıdemli başçavuş (KTS, 1553).

Kol başçısı: esk. Komutan, kolbaşı (KTS, 1289).

Komandaçısı: Komutan (KTS, 1302).

Komandarm: Komutan (KTS, 1302).

Komandır: Komutan, kumandan; başçısı, işçi başı (KTS, 1302).

Kombat: Tabur komutanı; topçu ve taktik birliği komutanı (KTS, 1302).

Sardar: Serdar, başkomutan (KTS, 1782).

Sarker: hlk. Başkomutan, kumandan (KTS, 1784).

Korbaşı: esk. Buhara Hanlığı zamanında silah deposunun başında olan kimse; Çarlık döneminde yerel asayiş müdürü; gece nöbetçilerinin başı (KTS, 1319).

Murşap: Gece nöbetçi amiri; dam, birinin yanında bulunan ve işini yapan kimse (KTS, 1581).

Kaş beziri: Han ve padişahın başdanışmanı; özel kâtip (KTS, 1137).

Vazir: Vezir (KTS, 2198).

Kerben başısı: Kervanbaşı (KTS, 1201).

Baybaça (K.-F.): Zengin çocuğu, bey çocuğu (YS, 100).

Bek: Bey, prens; (erkek ve kadın şahıs adlarının teşekkülüne giren parça) (YS, 104).

Bekzat (K.-F.): Beyzade, bey oğlu (YS, 105).

Koñtaacı: Han, bey oğlu (KTS, 1312).

Şaazada: Şehzade (KTS, 1881).

Şahzaada: Şehzade (KTS, 1882).

Sayıp buruş: “Ünlü, meşhur kahraman” anlamında unvan (KTS, 1790).

Baatır ene: Beşten fazla çocuk doğuran ve yetiştiren annelere verilen unvan (KTS, 217).

Boyla: tar. Orta Çağ'da Kırgız devletinde en yüksek makam (KTS, 399).

2.2.6.1.2. Rütbeler

Baga: tar. Eski Kırgız kağanlığında yerel yönetim; tar. Kağan tarafından görevlendirilen bölge yöneticisi; *tar. askerî rütbe* (KTS, 222).

Kalday (1): Moğol ve Kalmuklarda yüksek merteye (KTS, 1065).

Çin: Rütbe, subay ve polislerin sahip olduğu derece (KTS, 737)

2.2.6.1.3. Damgalar

Cışana (<F.): Nişane, alamet, belge (YS, 214).

Möör: Mühür yüzük; damga, kaşe; mühürle basılan ve imza yerine geçen ad (KTS, 1573).

Tamga: Damga, nişan, işaret; harf; mec. İz, damga, kötü izlenim (KTS, 1944).

2.2.6.2. Halk Tabakasından Olanlar

Busulman (<A.-F.): Müslüman adam (YS, 149).

Busurman: Müslüman (YS, 149).

Muslim: Müslim, Müslüman (KTS, 1583).

Musulman: Müslüman, İslam dininden olan (KTS, 1583).

Musurman: Müslüman, muhterem (KTS, 1583).

Kapır (<A.): Kāfir, dinsiz çok tanrıya inanan (YS, 401).

Kapir = Kapır (YS, 401).

Catakçı: tar. Yatak (yani hayvanları bulunmadığından, yazı dahi kışlakta geçirmeye mecbur olan fakir kimse) (YS, 188).

Çaaraker (<F.): tar. (Cenubî Kırgızlıkta) başkasının toprağında, başkasının alet ve edevatıyla çalışan ve mahsulün bir kısmını alan rençber (YS, 240).

Dıykan (<F.): Köylü (YS, 308).

Diykan: Dıykan, köylü (YS, 310).

Eletçi: Step, bozkır adamı (YS, 327).

2.2.6.3. Köleler

Çor: Kul, köle (YS, 280).

Karal: Köle, kul (YS, 404).

Karalaman: tar. Hademe; uşak takımı; (hanın) hizmetinde bulunan adamlar; avam, halk kütlesi (YS, 405).

Kenizek (<F.): folk. Hizmetçi kız (YS, 439).

Kirme kul: esk. Bir zenginlin eli altında çaresiz çalışan fukara, sığıntı (KTS, 1276).

Kulduk (2): Kölelik, köle olma durumu (KTS, 1413).

Kulkutan: tar. Irgat, hizmetçi (KTS, 1414).

Malay: Hizmetçi veya hizmetkâr (KTS, 1508).

Dada: *Yaşlı hizmetçi kadın*; hlk. mec. baba (KTS, 770).

Daya: Dadı (KTS, 792).

Abtabaşı: Sarayda hanın eline su döken hizmetkâr (KTS, 25).

Aptabaşı: Sarayda hanın eline su döken hizmetkâr (KTS, 123).

Mankurtizatsiya: Mankurt, bilinçsiz köle olma süreci (KTS, 1513).

Mañkurt: Mankurt, ulusal kimlikten uzaklaşan, içinde bulunduğu topluma yabancılaşan (KTS, 1516).

Olco kul: Ganimet olarak getirilen köle (KTS, 1630).

2.2.6.4. Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar

Aalım (<A): Ālim; ilahiyatçı (YS, 1).

Azançı: Müezzin (YS, 73).

Azankeş: Ezancı, müezzin (KTS, 204).

Maazin: Müezzin (KTS, 1501).

Moldo: Molla, imam, eskiden medresede okuyarak okuryazar olan kimse, sessiz, sakin, okuryazar (KTS, 1561).

Missioner: Misyoner, bir dini yaymakla görevli kimse (KTS, 1558).

Mitropolit: Piskopos, katoliklerde, bir bölgenin din işlerine başkanlık etmesi için verilen ve papazlığın en yüksek aşamasında olan görev; bu görevi yapan kimse (KTS, 1559).

Monah: Rahip, papaz (KTS, 1563).

Iymam (<A.): İmām, mahalle imāmı (YS, 363).

Keçil: Kalmuk rahibi, kâhin, kam (YS, 429).

Daamoldo: tar. Müderris (dini mekteplerde: medreselerde) (YS, 291).

Dambılda: Daamoldo, Müslümanlara önderlik eden, şeriati iyi bilen imam, önder; dinî okulların hocası (KTS, 779).

Mударis: tar. Müderris, dinî okullarda hoca; okumayı seven kimse (KTS, 1575).

Muftiy: Müftü, il ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli (KTS, 1575).

Kalpa (<A.): tar. Muallim; kendisine küçük talebeler zümresine nezaret etmek ödevi tevdi edilen büyük talebe: halife, kalfa; bir şeyhin müridi (bk. eşen) (YS, 391).

Mugalim: Muallim, öğretmen (KTS, 1575).

Agartuuçu: Kendini eğitime adayan insan, öğretmen, hoca (KTS, 45).

Agay (2): Erkek öğretmen, hoca; “Hocam, öğretmenim” anlamında erkek öğretmen, hocalara söylenen hitap sözü (KTS, 46).

Ecey: Kadın öğretmen, hoca (KTS, 852).

Eşen (<F.): Şeyh; mutasavvıflar cemaatinin ruhani rehberi, mürşidi (YS, 342).

Baba karı: Hafız, Kuran’ı ezbere bilen kimse (KTS, 218).

Karılık: esk. Hafızlık mesleği (YS, 409).

İnstruktör (<Rus.): Enstrüktör, talim ettiren (YS, 369).

Bakşılık: Bakşı şaman mesleği yahut veziyeti (YS, 81).

Cazgıç akın: Şiirlerini yazıya geçirmiş halk ozanı (KTS, 547).

Adabiyatçı: Edebiyatçı, edip (YS, 7).

Akın: Şair; el akını: halk şairi (YS, 13).

Çeçen: Belig; söz ustası, hâkim (akıllı) (YS, 258).

Kızıl til: Söz ustası (KTS, 1264).

Söz çeberi: Söz ustası (KTS, 1848).

Sözmör: Söz ustası, güzel konuşmasını bilen kimse (KTS, 1851).

Ak tañday: Çok yetenekli, söz ustası (genelde ozanlar için kullanılır) (KTS, 55).

Altın caak, cez tañday: Söz ustası, ağzına söz yakışan (KTS, 96).

Ayтууçu: Halkbilimi ürünlerini anlatan, anlatıcı, destancı (KTS, 202).

Irçı: Meddah, kahraman destanı söyleyen (YS, 358).

Aşug/Aşuk: Āşık, ozan (KTS, 158).

Bayandooçu: Hikāye eden, anlatan; meddah; kıssahan (YS, 100).

Comokçu: Masal anlatan, hikāye söyleyen (YS, 221).

Manasçı: Manas destanı anlatıcısı (KTS, 1512).

Añgemeçi: Hikāyeci, güzel hikāye anlatan kimse (KTS, 113).

Artist (<Rus.): Artist, sanatkar; artist ayal = artisteka (YS, 50).

Muzıkant: Müzisyen, müzikçi (KTS, 1589).

Çapkıçı: Çalgıcı (YS, 252).

Çalgınçı: Çalgıcı, araştıran; kâşif, istikşaf ile uğraşan (YS, 247).

Surnayçı: Zurnacı (KTS, 1864).

Banduraçı: Bandura çalan kimse (KTS, 250).

Barabañçı: Davulcu (KTS, 254).

Naamaçı: Müzik aleti çalabilen sanatçı (KTS, 1597).

Naamaköy: Gazelci, gazel okuyan kişi (KTS, 1597).

Ölöñçü: Türkü yakan kişi (KTS, 1694).

Tökmö: Doğaçlama şarkı söyleyen (KTS, 2089).

Novellist: Kısa romancı (KTS, 1617).

Kıyakçı: Kemancı, akordiyoncu (KTS, 1249).

Kontsermeyster: Birinci kemancı; orkestra solisti; akompanist, piyanoda eşlik eden kimse (KTS, 1310).

Çoorçu: Kaval çalan (YS, 280).

Kobzar: Kobzacı (KTS, 1284).

Domburaçı: Bu sazı çalan kimse (YS, 311).

Komuzçu: Kopuzcu (KTS, 1305).

Oymoçu: Oymacı, oyma işleri yapan sanatçı, hakkāk; motif işleyen kimse (KTS, 1681).

Oyuuçu: Motif yapan kimse, desenci (KTS, 1685).

Bedizçi: Heykeltıraş, heykelci (KTS, 311).

Arxitektor (<Rus.): Mimar (YS, 50).

Iymaratchıl: esk. Mimar; yapı işleri uzmanı (YS, 363).

Arxivçi: Arşiv muhafızı, arşivist; arşiv müdürü (YS, 50).

Başkaruuçuluk: Müdür, direktör vazifesi (YS, 96).

Byurokrat (<Rus.): Bürokrat (YS, 156).

Advokat (<Rus.): Avukat (YS, 9).

Himik (<Rus.): Kimyager (YS, 347).

Uçkuç: Pilot (KTS, 2152).

Matros: Denizci, deniz kuvvetlerine bağlı er; *gemi mürettebatında görevli* (KTS, 1524).

Hirurg (<Rus.): Cerrah, operatör (YS, 347).

Darmekçi: Tabip (YS, 299).

Tabıp: Tabip (KTS, 1924).

Doğdur: (kon.) Doktor (YS, 310).

Dögdür: kon. Doktor (YS, 312).

Doktur = Doktor (YS, 310).

Doktor (<Rus.): Doktor, tabip (YS, 310).

Meedik: Doktor, hekim (KTS, 1533).

İleger: *Hekim, doktor; hilekār* (KTS, 991).

Domçu: Emçi sözünün tekidir (YS, 311).

Emçi: Tabip; emçi - domçu tabip; çocukları tedavi eden üfürükçü kadın (YS, 329).

Emçil: Sahte tababete mütemayil, emci (YS, 329).

Akuşerkelik: Ebelik; akuşerkelik punktu: ebelik merkezi (YS, 16).

Anacı: *Ebe, kabile; eneçi* (YS, 32).

Kindik ene: Doğum ebesi (KTS, 1270).

Medayım: Kadın hemşire (KTS, 1532).

Medsestra: Kadın hemşire (KTS, 1534).

Darıger (<F.): Eczacı; tabip (YS, 298).

Darıcı (<F.-K.): Darıger, eczacı; tabip (YS, 298).

Kıbaçıl: Çıkıkçı (YS, 447).

Akalakçın: Çinde Kırgızlar arasındaki bir memur (Çini Türkistan'da oturan müslümanlar arasındaki şaŋıya gibi) (YS, 11).

Aktiv (<Rus.): Aktiv; devlet müessesesinde veya amme teşkilatında çalışan memur (YS, 16).

Kızmatçı: bk. Kızmatker (KTS, 1265).

Kızmatker: Memur, devlet hizmetinde aylıkla çalışan kimse, görevli, hizmetkār (KTS, 1265).

Ak eşik: tar. Padişahlık döneminde yöneticilerin emirlerini yerine getiren görevli (KTS, 53).

Ivıgal: hlk. Hokand Hanlığı zamanında vergi toplayan kişi (KTS, 976).

Dayekçi: Öndüllere bakan memur; koşularda jüri (YS, 300).

Belçirdik: kon. Sıhhiye memurluğu (YS, 105).

Feldşer (<Rus.): Sıhhiye memuru (YS, 344).

Militsioner: Polis memuru (KTS, 1555).

Salıkçı: esk. Vergi toplayan kimse; hlk. vergi dairesinde çalışan memur, vergi memuru (KTS, 1767).

Baskak: Yassı; Altın Orda devleti döneminde vergi toplayan kimse (KTS, 271).

Kök başı: Saka, kırsal bölgelerde su işlerini denetleyen kimse (KTS, 1347).

Murap: Saka, sulama işlerinde suyu paylaştıran kimse (KTS, 1579).

Akılçı: Müşavir; akıl öğretici (YS, 13).

Daanışman (<F.): Danışmend, ilim ve irfan sahibi (YS, 291).

Danışman = Daanışman (YS, 297).

Keñeşçi: Danışman, müşavir (KTS, 1196).

Keñeşkor (<K.-F.): Nasihatçi; kendisine akıl danışılan kimse (YS, 438).

Kotormoçu: Çevirmen (KTS, 1334).

Tilmeç: Sözlü çeviri yapan tercüman (KTS, 2046).

Dunğçu (<Çin.): Dilmaç, tercüman (YS, 315).

Hronikyor (<Rus.): Gazetede vakalar yazan muhabir (YS, 347).

Jurnalist (<Rus.): Gazeteci (YS, 376).

Kabarçı: Haberci; malûmat verici; muhabir, röportaj yapan (YS, 378).

Kabarman: Haberci, ulak (KTS, 1034).

Çabagan: Ulak, haberci (KTS, 676).

Baştaanak: Rehber, kılavuz olmaya mütemayil (başlıca sürüyü peşine takarak önde giden hayvan, kösemen hakkında) (YS, 96).

Kalk atası: Halkı yöneten aksakal, bilge; *idareci, yönetici* (KTS, 1070).

Başlık (1): Amir; rehber (YS, 97).

Dootay (<Çin.): Bir vilâyetin âmiri, vali (Şarkî Türkistan'da) (YS, 311).

Kence ilimiy kızmatker: Araştırma görevlisi, asistan (KTS, 1193).

Jandarm (<Rus.): Jandarma (YS, 376).

Bilgiç (2): Kılavuz, rehber (YS, 120).

Cetekçi: Rehber, şef, rehberlik eden (YS, 204).

Colbaşçı/Colbaşçılık: Rehber, yönetken; serdar (YS, 220).

Colçu: Kılavuz; yol yapan, yol işlerinde çalışan (YS, 220).

Coldooçu: Rehber, kılavuz (YS, 220).

Koldonmo: Kılavuz, rehber (KTS, 1293).

Baştooçu: Yürüten, idare eden, yöneten (YS, 97).

Kemenger: Danışman, yol gösteren (KTS, 1190).

Elçi: Sefir; elçi; haberci; kendi kabilesini, kendi soyunu-sopunu seven; halkçı (YS, 325).

Köçmö: Seyyar, gezici (KTS, 1344).

Kezginçi: Seyyâh (YS, 447).

Kıdırğıç: Gezgin (diyar diyar dolaşan adam (449).

Kıdırma: Seyyar, belli bir yeri olmayan, gezici, gezgin, dolaşan (YS, 449).

Kıdırmaçı: Seyyar satıcı; elde taşıyarak ufak tefek şeyler satıcı (YS, 449).

Sayakatçı: Gezgin, seyyah (KTS, 1788).

Satuuçu: Satıcı, tezgâhtar, alıcıya bir şey satan kimse (KTS, 1786).

Besir (<Rus. esk. "pisar"): Kâtip; nahiye müdürlüğü kâtibi (YS, 109).

Artelçi: Borsa komisyoncusu; sanatçılar birliği azası (YS, 49).

Boluş (<Rus. tar. "volost"): Nahiye; nahiye müdürü; icra komitesi reisi (YS, 128).

Mampañ: hlk. Nahiye müdürü (KTS, 1512).

Kampaçı: Hububat ambarı müdürü (YS, 395).

Amlykdar: tar. Vergi alan bölge yöneticisi, idareci; tar. Buhara Hanlığı döneminde kendine ait bölgeyi yöneten yönetici (KTS, 100).

Çençi: bk. kaykool; (kon.) Arazi ölçen mühendis, topograf (YS, 261).

Kençi: Madenci, maden ocaklarında çalışan işçi (KTS, 1193).

Kömürçü: Kömürcü, odun kömürü yapan kimse; hlk. kömür madeninde çalışan işçi (KTS, 1360).

Elteber: İlteber (KTS, 875).

Cazgıç: Yazgıç, yazıcı (YS, 195).

Cazuuçu: Yazan, muharrir (YS, 196).

Katçı: Yazıcı, kâtip; katçı-matçı: kâtipçik; birtakım yazıcılar; (esk.) sekreter (YS, 417).

Kattooçu: Kâtip, yazman (YS, 419).

Dañsaçı: Kâtip, yazman (KTS, 784).

Kaligraf: Hattat (KTS, 1069).

Kazalçı: Gazel yazan (KTS, 1171).

Fizkulturnik (<Rus.): Beden terbiyesi uzmanı (YS, 345).

Kök börüçü: Kök Börü oyununda uzman (KTS, 1348).

Agarotçu: Bostancı (YS, 10).

Koonçu: Kavuncu (KTS, 1315).

Aştıkçı: tar. Kışlaklarda asıl sahibi bulunmadığı zaman ekinleri sulayan ve buna mukabil ekilen hububat miktarında mahsulden hisse alan kimse (YS, 56).

Anğçı: Avcı (YS, 33).

Mergençi: Avcı (KTS, 1541).

Kapkançı: Kapan kuran avcı (YS, 401).

Salbırınçı: Avcı, ava çıkan kimse (KTS, 1766).

Sayatçı: Alıcı kuşları tor ile yakalayan insan (KTS, 1789).

Tülküçü: Tilki avcısı (KTS, 2129).

Uuç: Avcı, ava çıkan, avcılık yapan (KTS, 2169).

Buguçu: Geyik avcılığı yapan avcı (KTS, 423).

Araaçı: Testereci (YS, 39).

Beletçi: (ağaç kesmek için ruhsatiye veren) Orman memuru (YS, 106).

Aşmacı: Aşçı; çeşneci; çeşnigir (YS, 56).

Aşmaçı: Aşçı, yemek yapan kimse (KTS, 157).

Bökööl: tar. Eskiden Moğollarda Cengizhan'ın askerlerine erzak hazırlayan ve kağanın yemeğini yapan kişi; tar. Buhara hanlığı döneminde han mutfağı; aşçı, yemek yapan; haşlanmış eti misafirlere doğru bölüştürebilen kimse (KTS, 407).

Aşpoz/Aşpos (K.-F.) (1): Aşçı (YS, 56).

Aşpozçu: Aşçı dükkânı işleten (YS, 56).

Kulinar: Aşçı, yemek pişirmeyi meslek edinen kimse (KTS, 1413).

Kemege carçı: Aşçıbaşı; büyük düğünlerde yemek pişirmeden ve yemekten sorumlu kimse (KTS, 1190).

Mantıpuruş: Mantı ustası (KTS, 1514).

Aşkanaçı: Yemekhane işleten kimse, yemekhanede çalışan kimse (KTS, 157).

Kazançı: Kazancı, kazan yapan usta; aşçı (YS, 426).

Naabay: Tandır ekmeği yapıp satan kişi, fırıncı (KTS, 1596).

Ayakçı: Kıymızı çanaklara dökerek, misafirlere sunan kimse (ör. bk. kıyakçı); saki, şerbettar (YS, 62).

Aviator (<Rus.): Tayyareci (YS, 61).

Bortmexanik (<Rus.): Gemi makinisti (YS, 132).

Kemeçi: Sandalcı; salcı, araba gemicisi (YS, 435).

Aybaltacı: bk. Baltacı (YS, 64).

Baltacı: Baltacı, balta yapan; ay baltacı yahut aybaltacı (YS, 85).

Balkaçı: Çekiçle iş gören, demirci; orman bekçisi, ormana nezaret eden (YS, 84).

Barskançılık: Çekiç vuran mesleği veya durumu (YS, 90).

Darkan: (kahraman destanında) Demirci (YS, 299).

Temirçi: Demirci, demir satan veya demirden eşya yapan kimse (KTS, 2001).

Bakırçılık: Bakırcı mesleği, bakır ustası (YS, 81).

Misker: Demir ustası (KTS, 1557).

Çöyçökçü: Çöyçök (bk.) yapan usta (YS, 284).

Şırdakçı: Nakışlarla bezenmiş keçe halı yapan kişi, keçe ustası (KTS, 1905).

Tegirmençi: Değirmenci (KTS, 1988).

Badaçı: Çoban (YS, 77).

Bakmaçı: Bakıcı, çoban (YS, 81).

Cılkıçılık: Hergele çobanı mesleği (YS, 210).

Çaban (<Rus.): Çoban (YS, 241).

Malçı: Çoban, hayvancılık yapan (KTS, 1508).

Sakmançı: Koyunların kuzulama zamanında çobana yardımcı olarak çalışan kimse (KTS, 1761).

Sarapçı (1): hlk. Deveci, develere bakan kimse, sarban (KTS, 1781).

Sarban: hlk. Deveci, deve bakan kimse (KTS, 1781).

Töökeç: Deveci, deve kervanını güden kimse, sarban (KTS, 2093).

Tööçü: Deveci, deve bakan kimse (KTS, 2093).

Bakçı: Bahçıvan (YS, 80).

Bagvan: Bahçıvan (KTS, 225).

Aarıçılık: Arıcılık (KTS, 18).

Balçılık (2): Arıcılık (YS, 83).

Çelekçi/Bal Çelekçi: Bal arısı besleyen, arıcı (YS, 260).

Kızılçaçı: Pancarcı (KTS, 1264).

Cibekçi: İpek yetiştiren (YS, 215).

Alışçı: Alış güreşi yapan pehlivan (KTS, 88).

Balban (<F.): Pehlivan; güreşçi (YS, 83).

Küröşçü: Güreşçi, mücadeleci (KTS, 1471).

Batrak (<Rus.): Irgat (YS, 99).

Calçı: Ücretle çalışan işçi, ırgat (YS, 167).

Kalkozçu = kon. Kolhozçu (YS, 391).

Cumuşçu: İşçi (YS, 233).

Cumuşker (K.-F.): Irgat, işçi (YS, 233).

Kulkutan: tar. Irgat, hizmetçi (KTS, 1414).

Emgekçi: Emekçi, çalışan (YS, 329).

Ketmençi: Kazma yapan; kazma ile çalışan (YS, 446).

Kesimdüü: Mevsimlik işçi (KTS, 1207).

Kuruluşçu: İnşaat işçisi (KTS, 1430).

Kuruuççu: İnşaatçı (KTS, 1430).

Mramorçu: Mermerci (KTS, 1574).

Şıbakçı: Sıvacı, sıva ustası (KTS, 1899).

Kündükçü: Gündelikçi (KTS, 1462).

Mandiker: Gündelikçi, gündelikle çalışan kimse, yevmiyeci (KTS, 1513).

Mardiker: Gündelikçi (KTS, 1517).

Pahtaçı: Pamukçu, pamuk yetiştiricisi (KTS, 1717).

Karağayçı: Orman ağaçlarını kesen amele, odun kesen (YS, 404).

Karagay başı: Ormancı (KTS, 1111).

Tokoyçu: Ormancı, korucu, orman korumakla görevli kimse (KTS, 2063).

Otunçu: Oduncu (KTS, 1676).

Aştıkçı: Tahıl üreticisi (KTS, 158).

Dıykançılık: Çiftçilik; köy iktisadiyatı (YS, 308).

Koşçu: Yaver, yardımcı; çiftçi (KTS, 1329).

Lalmiker: hlk. Çorak toprağı işleyen çiftçi (KTS, 1486).

Eginçi: Ekinci (KTS, 858).

Uyçu: Sığır besicisi, sığır yetiştiricisi (KTS, 2172).

Tookçu: Tavukçu, tavuk besleyicisi (KTS, 2074).

Şaliker: Pirinç yetiştiriciliğı (KTS, 1886).

Orokçu: Orakçı, orakla ekin biçen kişi (KTS, 1664).

Malaçı: Sürgü, tapan kullanan kimse (KTS, 1508).

Çalgıçı: Tırpancı (KTS, 687).

Eerçi: Eyerci (KTS, 857).

Çeker (<F.): Tezgâhtar (YS, 259).

Dükönçü: Dükkāncı (YS, 316).

Magazinçi: Dükkān sahibi, bakkal (KTS, 1502).

Bakalçı: Bakkal, ufak tefek eşyaları satan kimse (KTS, 227).

Sartaraş (2): Berber (KTS, 1785).

Monçoçu: Hamamcı, hamam işleyen kimse (KTS, 1564).

Bazarçı: Pazara giden yahut oradan dönen; tacir, bezirgān (YS, 103).

Ak bezergen: Bezirgān, tüccar (KTS, 51).

Kerbençi: tar. Kervan işleyen yahut yurttan yurda mal nakletmekle alış veriş eden tüccar (YS, 440).

Kommersant: Tüccar, tacir (KTS, 1303).

Kupets: Tüccar (KTS, 1420).

Köpös: *Tüccar*; zengin (KTS, 1370).

Köpöş: Köpös, *Tüccar*; zengin (KTS, 1370).

Caldap: Tüccar; komisyoncu 8KTS, 485).

Betonşik (<Rus.): Betoncu (YS, 112).

Boyokçu/Boyokçuluk: Boyacı, boyacılık mesleği (YS, 135).

Malyar: Boyacı, boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse (KTS, 1509).

Öñdööçü: Boyacı (KTS, 1700).

Bozoçu: Bozacı (YS, 136).

Bözçü: Bez dokuyan (YS, 140).

Samınçı: Sabuncu, sabun yapan veya satan (KTS, 1772).

Bufetçi (<Rus.): Büfe işleten (YS, 141).

Bugaltır = Buxgalter: Muhasebeci (YS, 141).

Buxgalter (<Rus.): Muhasebeci (YS, 151).

Kassir (<Rus.): Veznedar (YS, 414).

Kitepkanaçı: Kütüphaneci (KTS, 1280).

Cıynoocu: Toplayıcı; alımcı (tahsildar) (YS, 215).

Esepçi: Muhasebeci; sayaç (muaddit); güneşin doğuşuna, batışına ve seyyarelerin vaziyetine göre hava durumundan haber veren (YS, 340).

Camakçı: Tamirci soğuk kunduracı; irticalci; hanende şair (bu gibi şairin programına bahadır destanı girmez) (YS, 171).

Culukçu: Kunduracı (YS, 232).

Ötükçü: Çizme, ayakkabı tamircisi (KTS, 1709).

Cardamçı: Yardımcı, muavin (YS, 180).

Kabışçı: Kol kabışçı: Yardımcı, muavin (YS, 380).

Kol cooluk (2): mec. Hizmetçi, yardımcı (KTS, 1290).

Nökör (1): Yardımcı; hanın, beyin, kahramanın yardımcısı (KTS, 1617).

Destiyer (<F.): Muavin; çırak (YS, 306).

Darçı: Cambaz; (darağacı yanındaki) cellat (YS, 298).

Dargaçı: Cellat, darağacında asmakla görevli olan kimse (KTS, 787).

Celdet (<A.): Cellat; (tar.) muhafız, bekçi; nöbetçi (YS, 198).

Baş keser: Cellat, ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse; katil (KTS, 276).

Kardoonçu (<Rus.-K.): esk. Köy jandarması; orman bekçisi (YS, 408).

Karool: Koruyucu, muhafız (KTS, 1129).

Korçu: esk. Hükümdar muhafızı; tarla bekçisi (KTS, 1319).

Korukçu: Bekçi, korucu (KTS, 1326).

Ak tayak: tar. Padişahların kapısında bekleyen muhafız, koruma (KTS, 55).

Çasaboy (<Rus. kon. çasavoy): Nöbetçi (YS, 255).

Döömötçü: Nöbetçi (YS, 313).

Dücürnay (<Rus. dejurnıy): Nöbetçi (YS, 315).

Kayguulçu: Nöbetçi (KTS, 1153).

Kezekçi: Nöbetçi, nöbet bekleyen (YS, 446).

Kezekçil: Kezekçi, nöbetçi, nöbet bekleyen (YS, 446).

Karoolçu: Bekçi (YS, 411).

Közömölçü: esk. Bekçi, nöbetçi (KTS, 1391).

Küzötçü: Bekçi, nöbetçi, muhafız (KTS, 1484).

Cesek: Nöbetçi, bekçi, koruma (KTS, 571).

Orooçu: Tahıl saklanan çukuru veya ambarı bekleyen bekçi, tahıl saklamak için çukur kazan kişi (KTS, 1664).

Sakçı (1): Bekçi, bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse (KTS, 1761).

Türmöçü: Hapishane görevlisi, gardiyan (KTS, 2135).

Eşikçi: Kapıcı, kapı bekleyen görevli (KTS, 904).

Kapkaçı: Kapıcı (YS, 401).

Darbazaçı: Kapıcı, bekçi; kaleci (KTS, 785).

Cıgaççı: Marangoz, dülger (YS, 207).

Çarbadar (<F.): Davarcı (YS, 253).

Kaytaruuçu: Bekçi; çoban veya sıgırtmaç; koruyucu, muhafız (KTS, 1169).

Koyçu: Koyuncu, çoban (KTS, 1336).

Koyçuman: Koyun çobanı (KTS, 1335).

Saançı: İnek sağıcısı (KTS, 1755).

Muzooçu: Buzağı güden kimse (KTS, 1589).

Mırakır: Seyis (KTS, 1549).

Murakır: Seyis başı, seyis (KTS, 1579).

Tapköy: Tecrübeli at eğiticisi; seyis (KTS, 1955).

Sayapker: Koşu atlarına bakıp eğiten kimse (KTS, 1788).

Aktaçı: hlk. Seyis, at bakıcısı; hayvan buran kimse (KTS,65).

At tokuur: *Seyis, at bakıcısı;* mec. erkek çocuk (KTS, 159).

Atkanaçı: Ahıra bakan kimse (KTS, 164).

Bürkütçü: Kartal eğiten, yetiştiren kimse (KTS, 462).

Izbooçık/Izboşçık (<Rus.): Arabacı (YS, 363).

Kirekeç: Kiralık arabayı süren arabacı (KTS, 1274).

Kombayn: Biçerdöver (KTS, 1302).

Lobogreyka: Basit yapılı biçerdöver (KTS, 1494).

Mala (2): Sürgü, tapan (KTS, 1507).

Çardoocu: tar. Vazifesi halkın refahı hakkında malumat edinmek üzere köyleri dolaşmaktan ibaret olan kimse (YS, 253).

Çertmekçi: (ordo oynarken, bk. ordo 3), dairenin içinde bulunarak, aşıkları vurup çıkarmak hakkında malik olan kimse; ordo oynayan (YS, 262).

Dalda (<A.): Tellal, simsar (başlıca hayvan alım - satımında), aracı (YS, 294).

Kasapçı: Kasap, et satan (YS, 413).

Könçü: Göncü, hayvan derisi işleyen kimse (KTS, 1360).

Teriçi: Derici, hayvan derisini işleyen kimse; işlenmemiş deri satan kimse (KTS, 2012).

Iyçı: Sağucu kadın; ağlayık (YS, 362).

Koşokçu: Ağıtçı (KTS, 1330).

Kadakçı: Libreyle ölçen veya libreyle ölçerek satış yapan kimse; usta, bir zanaatı kendi başına yapabilen kimse (KTS, 1044).

Önörçü: Usta, meslek erbabı, elinde mesleği olan kişi (KTS, 1699).

Önörman: Usta, meslek erbabı (KTS, 1699).

Önörpoz: Usta, meslek erbabı (KTS, 1699).

Kadamakçı: “Ordo” aşık oyununda sınır çizgisi yanına düşen aşığı en iyi şekilde vurarak sınırdan uzaklaştıran atıcı (KTS, 1045)

Kalpakçı: Kalpak yapan (KTS, 1072).

Kaşıkcı: Kaşıkçı, kaşık ustası (KTS, 1139).

Kayık (2): At koşu takımlarını yapma zanaatı (KTS, 1153).

Kayıkçı: Kayıkçı; deriyi katlayarak diken usta dikici, dikişçi (KTS, 1154).

Tigüüçü: Dikişçi, terzi (KTS, 2036).

Tikmeçi: Terzi, dikişçi (KTS, 2038).

Maşınaçı: Terzi (KTS, 1522).

Saymaçı: Nakışçı, nakış işleyen (KTS, 1791).

Kırmaçı: Ağaç yontma işiyle uğraşan usta (KTS, 1241).

Kırmançı: Harmancı (KTS, 1241).

Sapırgıç: Harmancı, harman savuran kimse (KTS, 1779).

Kilemçi: Halıcı, halı dokuyan, halı satan (KTS, 1268).

Taarçı: hlk. Kilimci, kilim dokuyan veya satan kimse (KTS, 1921).

Termeçi: Çulha (KTS, 2013).

Tokuucu: Dokumacı, dokuyucu (KTS, 2065).

Cibekçi: İpekçi, ipek işiyle uğraşan kişi (KTS, 604).

Çırmakçı: Hasıra motif işleyen usta (KTS, 732).

Eşmeçi: Urgancı, urgan, halat yapan kimse (KTS, 904).

Kerben: Kervan, uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı; *kervancı* (KTS, 1201).

Kesegül: Saki, şarap koyan, şarap servisi yapan; hlk. Kımız koyan, kımız servisi yapan (KTS, 1206).

Münüşkör: Kuşçu, alıcı kuşları eğiten, yetiştiren kimse, doğancı (KTS, 1593).

Okçu: Okçu, ok yapan veya satan kimse; fişekçi, fişek yapan veya satan kimse (KTS, 1624).

Saadakçı: Okçu, kemankeş (KTS, 1755).

Poçtoçu: Postacı (KTS, 1732).

2.2.6.4.1. Yasal Olmayan Meslekler

Atkezci: (kon) Kaçakçı (YS, 59).

Kantraban (<Rus.): Kaçakçılık, kaçak mal (YS, 400).

Cortuulçu: Yağmacı (YS, 224).

Karakçı: Soyguncu, haydut, yol kesici; karakçı (YS, 404).

Kolu tutkak: Eli uzun, hırsız (KTS, 1300).

Uurdoocu: Hırsız (KTS, 2170).

Uuru: Hırsız (KTS, 2171).

Lombard: Tefeci (KTS, 1496).

Kuday bezer: Dolandırıcı, tokatçı (KTS, 1405).

Kesep (<A.): Dalaşman, arbedeci, külhanbeyi (YS, 443).

Baçlı: *Falci*, falcı kadın, fala bakan karı (YS, 83).

Balçlılık (1): Falcılık mesleği (YS, 83).

Sobogöy: Kāhin, doğüstü yollardan gizli, bilinmeyen şeyleri, geleceği bilme iddiasında bulunan kimse, falcı (KTS, 1825).

Dalıçı: Kürek kemiğiyle fal bakan, falcı (KTS, 777).

Bübü (<F.): Sahte kadın tabip, kadın şaman, kadın bahşı (YS, 152).

Darımçı: Darım (bk.) usul ile tedavi eden sahte tabip (üfürükçü) (YS, 299).

Dubakan (A.-F.): Sahta tabip, üfürükçü (YS, 313).

Tükürçü: Hastayı veya yılan sokan kimseyi tükürerek tedavi eden kimse, üfürükçü (KTS, 2129).

Kuuçu: Doğum esnasında albastı olan lohusalıyı iyileştirmeye çalışan üfürükçü (KTS, 1436).

Cadaaçı: mit. Yadaçı, yada taşını kullanarak büyü yapan kimse (KTS, 473).

Coorunçu: Kürek kemiğine bakarak gelecekte haber veren kişi (KTS, 631).

Barakor (<F.): Rüşvet yiyen, rüşvetçi (YS, 87).

Biyçi: Oynayıcı erkek; oynayıcı kadın; dansöz (YS, 124).

Cariya (<A.): Cariye, odalık (YS, 182).

Kordor: Cariye (KTS, 1320).

Küñ: Cariye, köle kadın; birinin emri altında bulunan, özgür olmayan köle kadın (KTS, 1465).

Çor: Cariye; mec. fakir, yoksul (KTS, 746).

Lölü: Çingene (KTS, 1496).

Soyku: Fahişe, hayat kadını (KTS, 1840).

2.2.6.5. Yaşanılan Yerler

Aksaray: Saray, hükümdar konağı (YS, 15).

Kerben saray: Kervansaray, han (KTS, 1201).

Rabat: Taş ev, kervansaray (KTS, 1744).

Ordo: Kağan otağı, Hanlık merkezi, devletin yönetim merkezi, han, saray (KTS, 1660).

Ordokana: Kağan otağı (KTS, 1660).

Ordoluu şayık: Aksakaların yönettiği merkezi bulunan hanlık (KTS, 1660).

Ak üy: Beyaz keçeden yapılmış Kırgız çadırı; kağan ve hükümdar için kurulan çadır. ; hükümet sarayı (KTS, 55).

2.2.6.6. Askerlikle İlgili Sözcükler

Araan: Müfreze (ordu üç araan'a bölünüyordu: onğ aran: sağ; sol araan: sol ve orto araan: sol ve orta müfrezeler) (YS, 39).

Casak: Bir serdarın maiyetindeki savaşçı müfrezesi (YS, 184).

Nayzaker: Mızrakçı, mızrak kullanan savaşçı (KTS, 1605).

Cortuulçu: Akıncı, savaşçı (KTS, 633).

Armiya: Ordu; Kızıl армиya: Kızıl Ordu (YS, 47).

Artilieriyaçı: Topçu askeri (YS, 50).

Eskadron (<Rus.): Süvari bölüğü (YS, 341).

Eşelon (<Rus.) (1): Sıraya geçmiş askerler birliği (YS, 342).

Duruçma (<Rus. kon. Drujina): Milis, asker, müfreze, muhafız takımı (YS, 315).

Kızıldar: Bolşevik askerler (KTS, 1264).

Kogorta: Kohort, eski Roma asker birliği (KTS, 1286).

Laşker: hlk. Leşker, asker (KTS, 1488).

Nökör (2): Asker, er (KTS, 1617).

Atçan: Ata binen; süvari, atlı (YS, 58).

Kavaliriyaya (<Rus.): Süvari sınıfı, süvari (YS, 419).

Avangard (<Rus.): Öncü asker (YS, 61).

Çerik (<F.): (krş. çerüü) Asker (er) (YS, 262).

Çerüü (<F.): (krş. çerik) Asker (nefer), ordu (YS, 262).

Kol: Askeri kol, müfreze, asker, er (KTS, 1289).

Koşuun: Asker, orduda görev yapan erden generale kadar herkes; ordu, askerlerin tümü (KTS, 1333).

Sakçı (2): Sınır bölgesinde görev yapan asker (KTS, 1761).

Sarbaz: Asker, er; Hokan hanlığında atlı asker (KTS, 1781).

Sepaya: esk. Hokand hanlığı zamanında atkî asker, sipahi (KTS, 1800).

Sıpay: esk. Hokand hanlığı zamanında atkî asker, sipahi (KTS, 1811).

Udayçı: Hanın, beyin koruması, koruma görevini yapan asker (KTS, 2153).

Matros: *Denizci, deniz kuvvetlerine bağlı er; gemi mürettebatında görevli* (KTS, 1524).

Moryak: Bahriyeli, deniz kuvvetlerine bağlı asker (KTS, 1567).

Soldat: Asker, er; hlk. askerlik görevi veya ödevi (KTS, 1829).

Kanoo: Harp ganimeti; ganimet (YS, 399).

Müsööl: Ganimet, savaşta düşmandan zorla ele geçirilen mal (KTS, 1594).

Olco: *Ganimet, savaşta zorla ele geçirilen mal; bir rastlantı sonucu ele geçen kazanç veya imkân; yağma sonrasında elde kalan mal, çalıntı; avcılıkta vurulan veya yakalanan hayvan; kazanç* (KTS, 1630).

2.2.6.7. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alametleri İle İlgili Sözcükler

2.2.6.7.1. Ferman-Buyruk

Amır (<A.): Emir, buyruk (YS, 31).

Carlık: Ferman, emir, buyrultu; buyruk (YS, 182).

Carnama (K.-F.): Buyrultu, hükûmet ilânı (YS, 183).

Namır: Buyruki emir, hüküm (KTS, 1599).

Duma (<Rus.): tar. Meclis; memeleketik дума: devlet duması (eski Rus parlamentosu) (YS, 314).

Macilis: Meclis, toplantı (KTS, 1501).

Hartiya (<Rus.): Berat, ferman (YS, 347).

Kengeş: Müşavere, danışık (YS, 438).

Konstitutsiya: Anayasa (KTS, 1309).

Mıyzam: Kanun, yasa (KTS, 1552).

2.2.6.7.2. Vergi-Haraç

Alman: Vergi, haraç (YS, 29).

Alık: esk. Vergi (KTS, 85).

Salık: Vergi, halktan toplanan para; esk. taşınırken götürülmeyip bir yere emanet bırakılan veya saklanan herhangi bir eşya (KTS, 1767).

Bacı (<F.): Resim, vergi, bağ (YS, 76).

Bödöt (<Rus. tar. Podat): Vergi (YS, 136).

Cıyım: Vergi, resim (YS, 214).

Iramat: (tar.) Halk üzerine tarh edilen vergilerden biridir (YS, 356).

Karac (<A.): tar. Çiftçilerden, her harmandan üç koyun olmak üzere, alınan vergi, haraç (YS, 404).

Mezgildik alım: Dönemlik vergi (KTS, 1545).

Mülk salığı: Mülkiyet vergisi (KTS, 1591).

Nalog: Vergi (KTS, 1599).

Olpoň (1): Hokand Hanlığı döneminde buğday olarak alınan vergi (KTS, 1632).

Ooz otu: esk. Vergi (KTS, 1648).

Ot mayı: Başka birinin otlağını kullanmak için ödenen para (KTS, 1672).

Otun salığı: Yakıt vergisi (KTS, 1676).

Tütün çıgımı: Hane vergisi, her aileden alınan vergi (KTS, 2143).

Amlyak: tar. Buhara hanlığı döneminde vergi türü; tar. Özel arazi; özel mülk (KTS, 100).

Cer salığı: Toprak vergisi (KTS, 566).

2.2.6.7.3. Bağış- Ücret

Aliment (<Rus.): (kariya ve çocuklara verilen) nafaka (YS, 28).

Caluun (<Rus. kon.): Maaş, aylık iş ücreti (YS, 171).

Kızmat akı: Maaş, aylık (KTS, 1265).

Kündük: Gündelik, gün hesabıyla veya her gün ödenen para, günlük, bir gün içinde üretilen, yapılan, günlük, günü içine alan zaman (KTS, 1461).

Künümdük: Gündelik, gün hesabıyla veya her gün ödenen para, yevmiye, günlük, geçici (KTS, 1465).

Oklad: Maaş, ücret (KTS, 1625).

Calıyna: Maaş, aylık, hizmet karşılığı alınan ücret (KTS, 488).

Caliyna: Maaş, görev karşılığında verilen para (KTS, 488).

2.2.6.7.4. Hediye- Armağan

Kolomto bayge: İnsanın ölmesinden üç kış sonra düzenlenen anma töreninde at yarışına konulan ödül (KTS, 1297).

Möröy: Yengi, savaşta kazanılan başarı, ödül, bir başarı karşılığında verilen armağan, mükâfat (KTS, 1574).

Sıylık: Ödül, bir başarı karşılığında verilen armağan (KTS, 1818).

Ooz basırık: Birine sır saklaması için verilen hediye (KTS, 1648).

Öntö: Kızın, delikanlıya sunduğu değerli hediye (KTS, 1699).

Örgöö cabar: Evlenecek çiftin yeni kurulacak çadırına yardım eden kadınlara verilen hediye (KTS, 1704).

Ötölgö: Yapılan, gerçekleştirilen, yerine getirilen görev karşılığında verilen armağan, hediye (KTS, 1709).

Beyşembilik: Eskiden köy okullarında perşembe günleri öğrenciler tarafından öğretmenlerine verilen hediye (KTS, 337).

2.2.6.7.5. Hükümdarlık Alametleri

Asaba (<A.): Sancak; bayrak (YS, 51).

Celek (1): Bayrak (YS, 199).

Tuu: Bayrak, bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak; mec. bayrak, öncü (KTS, 2119).

Kıl takıya: Makam ve mevkii bildiren süslü başlık (KTS, 1220).

Kızıl tebetey: Özel olarak han ve beylerin giydiği başlık (KTS, 1264).

Cıga: İbik; taç, hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık (KTS, 577).

Tiñse: esk. Yöneticilerin başlıklarına taktıkları değerli taş (KTS, 2047).

2.2.6.8. Zenginlik- Fakirlikle İlgili Sözcükler

Akçaluu: Paralı, zengin (YS, 12).

Bay: Zengin, servet sahibi (YS, 100).

Döölöttüü: Zengin (YS, 313).

Kazınaluu: Servet sahibi, zengin, varlıklı (KTS, 1174).

Kolu cetik: Varlıklı, zengin (KTS, 1299).

Kolunda bar: Varlıklı, zengin, eli geniş (KTS, 1301).

Kuyuşkanı koş kabat: Varlıklı, zengin (KTS, 1446).

Köpös: Tüccar; zengin (KTS, 1370).

Köpöş: bk. Köpös (KTS, 1370).

Kabırgası mayluu: Ensesi kalın, varlıklı, zengin (KTS, 1038).

Kazanı mayluu: Varlıklı, zengin, durumu iyi olan (KTS, 1172).

Kazanı kuuş: Cimri, pinti (KTS, 1172).

Kolunda cok: Yoksul, fakir, eli dar (KTS, 1301).

Bakır (<A.): Fakir (YS, 80).

Beçaara/Beçara (<F.): Züğürt; miskin; fıkara (YS, 103).

Kirme kul: esk. Bir zenginlin eli altında çaresiz çalışan fıkara, sığıntı (KTS, 1276).

Cakır: Züğürt, fakir (YS, 164).

Cardı: Fakir, züğürt (YS, 180).

Kuu ayak (1): Fakir, yoksul (KTS, 1435).

Kuu çokoy: Fakir, yoksul (KTS, 1436).

Kuu etek: Fakir, yoksul; çocuksuz, çocuğu yok (KTS, 1436).

Coksuz: Fakir, yoksul (KTS, 615).

Dubana (<F.): Divane; meczup; kaçık; deli; *dilenci* (YS, 314).

Kayırcı: Dilenci; boyuna istemeyi adet edinen (YS, 421).

Irıksız: Gündelik ekmeği olmayan (YS, 359).

Karıp (<A.): Yersiz-yurtsuz, garip, yalnız, kimsesiz; kimsenin iltifatına mazhar olamayan, herkes tarafından küçümsenen, fakir (YS, 409).

Kedey (<F.): Fakir, züğürt (YS, 430).

Kembağal: Fakir, züğürt (YS, 435).

Kara taman: Fakir, fakir fıkara (KTS, 1109).

Kolu cuka: Yoksul, fakir (KTS, 1299).

Tomayak: Fakir, yoksul (KTS, 2068).

Topon ayak: Fakir, yoksul (KTS, 2077).

Beypul: hlk. Parası olmayan, fakir; parasız, bedava (KTS, 337).

Kuyuşkanı taykı: Eli dar, cimri (KTS, 1446).

Lölü: Çingene (KTS, 1496).

Tilemçi: Dilenci, dilenen kimse; mec. ısrarlı bir biçimde ve arsızca bir şeyi isteyen kimse (KTS, 2042).

2.2.7. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler

2.2.7.1. Sosyal Yaşamda Mekân

Abak (<Rus.): Hapis mahalli, hapishane (YS, 1).

Kamak: Hapishane (KTS, 1075).

Nabak: Hapishane (KTS, 1597).

Kamal: Hapishane, mapushane (KTS, 1076).

Batpol (<Rus. **podval**): Bodrum; kon.: hapishane, cezaevi (YS, 99).

Türmö: Hapishane, cezaevi (KTS, 2135).

Katorga (2): Bu suçluların bulunduğu yer, hapis (KTS, 1147).

Aşpoz/Aşpos (K.-F.) (2): Aşçı dükkânı (YS, 56).

Aşpuzul (K.-Çin.): Aşçı dükkânı (YS, 56).

Atkana (K.-F.): At ahır; aran (YS, 59).

Burak (1): Koyun ağılı (YS, 146).

Ayıl: Avul (obalar yığınağı); ayıl – apa bk . apa (YS, 66).

Agıl: hlk. Ağıl, ahır (KTS, 47).

Çarkar: Ahır, ağıl, hayvan damı (KTS, 700).

Koroo-saray: Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların barındığı yer (KTS, 1323).

Kürkö: Kulübe, kerpiç, saman veya ağaçtan yapılmış küçük, basit, ilkel ev, kümes; kulübe, yeni doğmuş hayvan yavruları ve kümes hayvanları barınağı, kümes (KTS, 1469).

Cöcökana: Kümes (KTS, 637).

Ferma (<Rus.): Çiftlik, süt tovar ferması, süt mahsulleri çiftliği (YS, 345).

Hutor (<Rus.): Çiftlik (YS, 347).

Koyon çarbası: Tavşan çiftliği (KTS, 1337).

Tookkana: Tavuk kümesi (KTS, 2074).

Torpokkana: Dana ahır (KTS, 2081).

Uykana: İnek ahır (KTS, 2173).

Kaşaa: *Çitle kuşatılan sığır yahut koyun ağılı;* (mat.) parantez (YS, 414).

Kaşar: Kışlık ağıl (KTS, 1138).

Kıştak (karş. kıştoo): Köy, kışlak (YS, 463).

Kıştoo (karş. kıştak): Kışlak, kışlık durak, kışlık mesken (YS, 463).

Küzdöö: Güzlek, hayvanların güzünki otlak yeri (KTS, 1483).

Ottok cer: Hayvanların otlaması için uygun yer, otlak (KTS, 1675).

Samankana: Samanlık, saman konulan yer (KTS, 1771).

Bak (<F.): Bahçe, bağ; sebze bostanı (YS, 79).

Bakça (<F.): Bahçe (YS, 80).

Pahtazar: Pamuk tarlası (KTS, 1717).

Şalıpaya: Çeltik tarlası (KTS, 1886).

Koroo (1): Avlu; ağıl, hayvanların barındığı çit veya duvarla çevrili yer (KTS, 1323).

Koykana: Ağıl (KTS, 1336).

Malkana: Büyükbaş ve küçükbaş hayvan barınağı (KTS, 1508).

Cazdoo: Yazlık mera, yayla, yazlık konak, durak, yaylak (YS, 195).

Kazınalık: esk. kon. Mirî, devlete ait olan; kazınalık cer: devlete ait olan toprak, arazi (YS, 427).

Oroo (1): Tahıl saklamak için yeri kazarak yapılan çukur (KTS, 1664).

Catakkana (K.-F.): Geceleyecek yer, konak, mesken, birlikte yaşanan yer (YS, 188).

Çaykana (<F.): Çayhane, çayevi (YS, 256).

Kıraatkana: Kiraathane (KTS, 1237).

Darıkana (<F.): Eczane (YS, 298).

Dükön (<A.): Dükkân, mağaza (YS, 315).

İşkana (<K.-F.): İmalâthane, atölye (YS, 373).

Naabaykana: Tandır ekmeği yapılan yer, fırın (KTS, 1596).

İnternat (<Rus.): Yatı mektebi, yurt (YS, 369).

İşköl (<Rus.): Mektup, okul (YS, 373).

Mençik mektep: Özel okul (KTS, 1539).

Kadettik korpus: Çarlık Rusya'sında soyluların subay yetiştiren askerî okulu (KTS, 1045).

Kantor: kon. Yazıhane, büro, idarehane (YS, 400).

Kenğsalar (<Rus.): Kançılarya, yazıhane, büro (YS, 439).

Kitepkana: Kütüphane (KTS, 1280).

Kampa (<F.): Ambar, tahıl saklanan yer (YS, 395).

Kafeteriy: Bir tür lokanta (KTS, 1048).

Kasapkana: Hayvan kesilen yer, mezbaha (KTS, 1135).

Kuşkana: Kasaphane, mezbaha (KTS, 1432).

Konuş: Yurt, bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan; çadır veya ev yapılacak olan yer, arazi (KTS, 1310).

Magazin: Mağaza, dükkân, bakkal (KTS, 1502).

Albaaçı: Ufak tefek eşya, şeker, kuruyemiş satıcısı, bakkal (KTS, 75).

Meymankana: Otel (KTS, 1545).

Monço: Hamam (KTS, 1564).

Oorukana: Hastane (KTS, 1646).

Köşögö tart: Yeni gelen gelin için evin bir tarafına perde çekmek (KTS, 1378).

Önörkana: Atölye, iş yeri (KTS, 1699).

Sölkü: hlk. Kırgız çadırında ayna, tarak vb. eşyaların konulduğu yer (KTS, 1843).

Arakkana: Meyhane (KTS, 127).

Bala bakça: Çocuk yuvası, kreş (KTS, 233).

2.2.7.2. Sosyal Yaşamda Kişilikler

Alduu: Kuvvetli muktur, kudretli; zengin, hali vakti yerinde olan; alduu kişi: zengin adam (YS, 25).

Alp: Aşırı uzun ve iri boylu mefhûm insan cinsi (geant); bahadır, kahraman (YS, 30).

Baatır: Bahadır, kahraman, cesur (YS, 76).

Butur: Bahadır, kahraman, cesur (YS, 149).

Beren (<F.): Kuvvetli, kudretli; bahadır, kahraman, yiğit; tanınmış (YS, 108).

Cigit: Delikanlı, yiğit (YS, 216).

Caanger, Caangir (<F.): Dünyayı zapteden, cihangir (YS, 159).

Çabendes (<F.): At üzerinde oğlakla yapılan yarışta oğlak çekmekte mahir olan; cesur, atılğan atlı (YS, 241).

Döökör: Cesûr, atılğan (YS, 313).

Er (2): Kahraman, bahadır, yiğit (YS, 336).

Erlık: Bahadırlık, yiğitlik, yüreklilik (YS, 339).

Eren (1): Kuvvetli, mert, kahraman, yiğit (YS, 337).

Erendik: Yiğitlik, mertlik, kahramanlık (YS, 337).

Culungan: Sağlam, baba yiğit, mert, delikanlı (KTS, 648).

Çıyrak: Sağlam, dayanıklı, cesur çevik, mahir (başlıca, ata binerek, cesurca ve ustalıkla koşturun çocuklar hakkında) (YS, 274).

Kaarman (<F.): Kahraman (YS, 377).

Azamat: Delikanlı, genç erkek; *yiğitlik, delikanlılık yapan veya iyi niteliklere sahip kimse* (KTS, 203).

Mardan: Kahraman, yiğit (KTS, 1517).

Kök cal (2): mec. Yürekli, korkusuz, bahadır, yiğit (KTS, 1348).

Oyon (2): Bahadır, kahraman (KTS, 1683).

Sardal: Alp, yiğit, kahraman; büyümüş (kızlar için) (KTS, 1781).

Sırttan (2): Kahraman, bahadır, cesur (KTS, 1814).

Şerdik: Erlik, yiğitlik, kahramanlık, cesurluk (KTS, 1898).

Taş bilek: Güçlü, kuvvetli, pehlivan (KTS, 1971).

Eptekey: Usta, çevik, becerikli (YS, 335).

İşmer: Becerikli, mahir; iş adamı (YS, 373).

Kolu çeber: Eli uz, becerikli, mahir (KTS, 1299).

Maş (1): Mahir, usta (KTS, 1520).

Çeçen: Beliğ; söz ustası, hâkim (akıllı) (YS, 258).

Kızıl til: Söz ustası (KTS, 1264).

Söz çeberi: Söz ustası (KTS, 1848).

Sözmör: Söz ustası, güzel konuşmasını bilen kimse (KTS, 1851).

Ak tañday: Çok yetenekli, söz ustası (genelde ozanlar için kullanılır) (KTS, 55).

Altın caak, cez tañday: Söz ustası, ağzına söz yakışan (KTS, 96).

Kelişimdüü: Endamlı, yakışıklı (YS, 434).

Asıldatka: Adaletli (folklorda: hanım sıfatıdır) (YS, 51).

Ubaalı: Kerametli, doğaüstü güçleri olan, sezgileri güçlü, dindar, dinine bağlı (KTS, 2149).

Namazköy: Namazları tam vaktinde kılan, namaza devam eden (KTS, 1599).

Kedeyçi: Fakirleri düşünen, fakirleri tutan (YS, 430).

Bilgiç (1): Haberdar, bilgiç, akıllı, hâkim (YS, 120).

Bilimdüü: Bilgili, haberdar, âlim, tahsil görmüş (YS, 120).

Bileselüü: Akıllı, bilge, âlim (KTS, 356).

Amalköy (<A.-F.): Hiylebaz, kurnaz, el çabukluğuyla iş gören (YS, 31).

Aylager/Aylaker (<A.-F.): Hilekâr, kurnaz (YS, 68).

Calaçıl: İftiracı, iftiraya, zemme yatkın olan (YS, 165).

Calakor: İftiracı (KTS, 481).

Calgançı: Yalancı, daima yalan söyleyen (YS, 168).

Anğgemeçi/Anğgemeçil: Neşeli, eğlenceli hikâyeler anlatmayı seven (YS, 33).

Anğildaak: Geveze, boşboğaz (YS, 34).

Kalcanğ: Aptal; budala; boş ve manasız sözler söyleyen geveze, zevzek (YS, 388).

Kalcınğ: Şaka; şakacı (YS, 388).

Canğcalçıl: Kavgacı, şamatacı, nifakçı (YS, 175).

Ölgöndü küldürgöñ: Ölüyü bile güldüren, şaka yapmayı seven, şaka yapmaktan hoşlanan, şakacı (KTS, 1694).

Tamaşaköy: Şakacı, latifeci (KTS, 1944).

Süyöçök: hlk. Çapkın, hovarda, çok seven (KTS, 1877).

Arakeç (<K.-F.): Ayyaş (YS, 39).

Arakor (<K.-F.): Ayyaş (YS, 40).

İçkiç: İçkici, ayyaş (KTS, 988).

İçkilik (2): Ayyaşlık (YS, 365).

Dubana (<F.): *Divane; meczup; kaçık; deli;* dilenci (YS, 314).

Dumana = Dubana (YS, 314).

Mençil: Bencil, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan (KTS, 1540).

Menmençil: Bencil, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan (KTS, 1540).

Caşamal: Yaşlı (YS, 185).

Karı: İhtiyar kocamış adam (YS, 409).

Karıya: İhtiyar; aksakal (YS, 410).

Kart: İhtiyar (YS, 412).

Köksöo: Yaşlı, yaşı ilerlemiş, kocamış (KTS, 1350).

Kekse: Yaşlı; ihtiyar (YS, 431).

Kempir: Yaşlı kadın (YS, 436).

Kempir-kesek: Yaşlı kadınlar (KTS, 1191).

Moysopu: Yaşlı kimse, sakın ve bilgin (KTS, 1569).

Moysoput: hlk. İhtiyar adam (KTS, 1569).

Kalender (<F.): Derviş, kalender (YS, 389).

Kelender: kon. Kalender (YS, 433).

2.2.7.3. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler

Argamcı: Kıldan veya yünden yapılmış ip (YS, 43).

Arkan: (kıldan, yünden örülmüş olan) kalın ip (YS, 46).

Cip: İplik, kınnap, ip (YS, 217).

Tastar: Kırgız çadırının tepesinden kapısına doğru gerilerek bağlanan ip (KTS, 1970).

Kelep (<F.): Kelep, çile şeklinde iplik (YS, 433).

Kenep (<F.): Farsça 'da kenep sözü, keten kabuğundan bükülmüş gayet sağlam urgan demektir (YS, 438).

Kerme: Atları bağlamak için iki çadır arasına gerilen urgan (YS, 442).

Öröo: Atı bağlamakta kullanılan ip, urgan (KTS, 1705).

Kırçoo: Keçe evi dış taraftan sardıkları iptir ki keregenin ortasından geçer (YS, 458).

Cubaldız: hlk. Çuvaldız (KTS, 644).

İyne: İğne, dikiş dikmeye yarayan çelik alet (KTS, 1014).

Çığırık: Pamuk temizlemeye yarar el makinesi, çıkırık (YS, 266).

Sındırık: Dokumacıların kullandığı bir tür dokuma aleti (KTS, 1810).

Çeçke: Eski dokuma tarağı (KTS, 706).

Örmök: Örgü, yün ipten örülerek yapılmış materyal; Kırgız halkının örme işinde kullandıkları araç gereçler (KTS, 1705).

Akça: Sikke, para; kagaz akça: kâğıt para; kümüş akça: gümüş para (YS, 11).

Sölköbay: esk. Gümüş para; bu paralardan kadınların saçlarına takmak için yapılan süs (KTS, 1843).

Mürü: hlk. Beş kuruş (KTS, 1594).

Miri: hlk. Eski para birimi, on kuruş değerinde altın veya gümüş akçe (KTS, 1557).

Tıyın: Kuruş, madenî para; hlk. genel olarak para (KTS, 2034).

Bul: Para; mal (YS, 142).

Carmak: folk. Para; (Şarkî Türkistan'da) en küçük bakır sikkenin adıdır; bakır para (YS, 183).

Daaçan: Bakır para (KTS, 765).

Çaka: Küçük bakır sikke (KTS, 682).

Çıştay (<Rus.): Nakit para (YS, 273).

İlbirs: Sibiryaya parası; Tilis irbis (YS, 366).

Kagaz akça: Kâğıt para (KTS, 1049).

Tize kıt: hlk. Para, kâğıt para (KTS, 2056).

Som: Kırgız para birimi (KTS, 1830).

Sum: Özbek para birimi (KTS, 1860).

Teñge: esk. Para birimi; Kazakistan'ın para birimi (KTS, 2004).

Altın: Altın, yüksek değerli, paslanmaz element; altından yapılan takı, süs (KTS, 96).

Moneta: Madeni para (KTS, 1564).

Sargaşka: hlk. Bir som değerinde sarı renkli para (KTS, 1782).

Sarı çolok: hlk. Bir som değerinde kâğıt para (KTS, 1782).

Tilla: Bir tür altın para (KTS, 2046).

Çoçpara: esk. Fazla büyük olmayan gümüş sikke (KTS, 740).

Kokon tıyın: Kokan Hanlığı zamanında gümüş akçe; mec. hiçbir şey (KTS, 1287).

Dilde (<F.): Altın sikke, altın (YS, 309).

Dıram: Dirhem, gümüş akçe (KTS, 814).

Agiles (<Rus.): İyi çelik; agiles orok: sağlam ve keskin orak (YS, 10).

Araa (<F.): Testere (YS, 39).

Araalagıç: Hızar, testere, bıçkı (KTS, 125).

Lobzik: Kıl testere (KTS, 1494).

Atalgı: Kıvrık yüzlü baltacık (eğer ustasının aygıtıdır) (YS, 58).

Aybalta: bk. balta (YS, 64).

Balta: Balta; ay balta yahut aybalta: savaş baltası, nacak (YS, 85).

Çot: Baltacık (YS, 281).

Otoguç: Zararlı bitkilerden ayıklama işinde kullanılan alet, çapa (KTS, 1674).

Çukulduk: Sivri kazma, külünk (YS, 286).

Ketmen (<F.): Bel, kazma (YS, 445).

Meti: Sivri kazma, değirmen çekici (KTS, 1544).

Balka: Çekiç, değirmen çekici; orman bekçisinin baltasıdır ki o, onunla ağaçlar üzerine kertikler yapar (YS, 84).

Barskan: Çekiç vuranın kullandığı demirci çekici (YS, 90).

Kerki: Keser (YS, 442).

Keskiç: Keski, marangoz oyma kalem, marangoz kalem (YS, 444).

Aştar: esk. İki tarafı keskin bıçak (KTS, 157).

Bıçak: Bıçak (YS, 115).

Kestik: Küçük bir bıçak (YS, 444).

Kezdik = Kestik (YS, 446).

Kırğıç: Kazıma aleti; haşhaş kummesinde sertleşmiş usareyi almak için kullanılan ve yarım şeklide olan bıçak (YS, 459).

Kıñırak: İki tarafı da keskin olan bıçak (KTS, 1234).

Temirten: El yapımı küçük bıçak, eskimiş, körelmiş, kazan veya tencere temizlemede kullanılan bıçak, ufak tefek demir parçaları (KTS, 2001).

Tilgiç: Bir şey dilmek için alet, bıçak (KTS, 2043).

Çarapzal: hlk. Bıçak (KTS, 697).

Ambur: Kerpeten, kısıkaç (KTS, 100).

Kıçkaç: Demirci kerpeteni (YS, 449) .

Kıskıç: Kısıkaç, kerpeten, pense (KTS, 1245).

Nagçagir: Kerpeten, kısıkaç (KTS, 1598).

Nakçeger: hlk. Kısıkaç, kerpeten (KTS, 1598).

Attiş: Kerpeten, kısıkaç (KTS, 167).

Balık ooz: Kısıkaç, kerpeten (KTS, 243).

Bayteşe: tar. Ustaların ağaç eşyaları yaparken yontmak için kullandıkları alet (KTS, 307).

Beşilik: Beş parmaklı yaba (KTS, 325).

Kancar (<F.): Hançer (YS, 396).

Cököös (<F.): Bıçakla bir arada kuşak üzerinde taşman, deriden yapılmış uzun ve dar para kesesi; hançer (YS, 226).

Şamşar: Hançer (KTS, 1889).

Tinte: Hançer (KTS, 2047).

İydi: Tahtadan kapkacak yapılırken oymak için kullanılan bıçak (YS, 374).

İydiş: İdiş, kap, kapkacak (YS, 374).

İdiş: Kap, kapkacak (YS, 366).

Maki: Çakı, küçük cep bıçağı (KTS, 1505).

Karkıt: Deve derisinden yapılan ve deliği gümüşle süslenmiş olan küçük tulum (YS, 410).

Saba: Kıymız koymak için büyükbaş hayvan derisinden yapılan tulum (KTS, 1756).

Torsuk: Kıymız vb. içecekleri koymak için deriden yapılan tulum (KTS, 2082).

Tulup: Tulum, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi, bu deriden yapılan kap (KTS, 2106).

Çanaç: Tulum, bazı yiyecek, içecekleri koruyucu olarak kullanılan bütün olarak yüzülmüş daha çok keçi derisi (KTS, 692).

Cuuşanğ: (koyun kırkmak için kullanılan) makas, sındı, kıptı, kırkı (YS, 236).

Kayçı: Makas (YS, 419).

Caadığa: Yün kırkımında kullanılan bir makas türü (KTS, 467).

Çapkıç: Kesen aygıt (alet) (YS, 252).

Egöö = Ögöö (YS, 323).

Öğöö: Ege (YS, 607).

Türpü: Törpü, ağaç, kurşun, kalay vb. yumuşak metallerin kabasını almaya yarayan, dişleri uzun ve aralıklı olan eğe (KTS, 2136).

Dükört (<F.): Bıyık ve tırnak kesmek için kullanılan küçük makas (YS, 316).

Çarapzel (<F.): Çakı (YS, 252).

Çımçuur: Kerpeten; maşa (YS, 268).

Çıpçı (<Rus.): Kömür için maşa (YS, 271).

Orgok: hlk. Orok (KTS, 1661).

Orok: Orak, biçme aracı, ekin vb. biçme işi (KTS, 1664).

Tırmak: Tırmık (KTS, 2029).

Tırmoo: Tırmık; hlk. mala (KTS, 2030).

Tırmooç: Tırmık (KTS, 2030).

Tutkuç: Tutak, tutacak, mutfakta sıcak şeyleri tutmak için kullanılan eldiven (KTS, 2117).

Bastek (<F.): Çaydanlık (YS, 93).

Çaydan: Termos (KTS, 703).

Çaydooz: Çaydos, su kaynatmak için kullanılan çaydanlık (YS, 256).

Çavdos (<F.): Su kaynatmak için kullanılan çaydanlık (YS, 256).

Çaynek (<Rus.): Çay demlemek için çaydanlık (YS, 257).

Çöögün: Çaydanlık (su kaynatmak için) (YS, 283).

Köyrö: Çaydanlık, tencere (KTS, 1382).

Batnooz (<Rus. podnos): Tepsi, sini (YS, 98).

Padnos: Sini, tepsi (KTS, 1717).

Çan: Kaşık (YS, 251).

Kaşık: Kaşık (YS, 415).

Ocoo: Kepçe (KTS, 1623).

Salgıç: hlk. Kepçe, kısaç vb. alet; kap (KTS, 1766).

Çömüç: Kepçe, çömçe, çömçek (YS, 283).

Çöölmök: Çömlek (YS, 283).

Karapa: Çömlek; çömlekçi mamulâtı (YS, 406).

Çöyçök: (başlıca, çocuklara has) Küçük çanak (YS, 284).

Dalingke (<Rus.): Tabak (YS, 295).

Kerden: Kerden kese; büyük kâse (YS, 441).

Kese (<F.): Kâse (YS, 442).

Mis ayak: Bakır kâse (KTS, 1557).

Mis tabak: Bakır tabak (KTS, 1557).

Taş çını: Porselen kâse (KTS, 1971).

Taş kordo (1): esk. Savaş zamanında üzerine ısıtılmış taşları koyup et pişirmek için atın derisinden yapılan kap (KTS, 1972).

Köökör: *İçecek koymak için at, deve derisinden yapılmış kap;* kuzey takımın yıldızları (KTS, 1367).

Körö: hlk. İbrik (KTS, 1375).

Aptaba: hlk. İbrik (KTS, 123).

Kumura: Testi (KTS, 1418).

Çapçuur: Kazandaki eti çevirmek için kullanılan üç dişli çengel (YS, 252).

Çını (<F.): Porselenden mamul; çını çöçök: porselen fincan; piyale (çay fincanı) (YS, 271).

Çınıgap: Çay fincanı kutusu (YS, 271).

Bokal: Kadeh, içki bardağı (KTS, 375).

Istakan: kon. Stakan, bardak (YS, 360).

Stakan (<Rus.): Bardak (YS, 666).

Çıpka: Süzgeç (süt süzmek için kullanılan bir tutam at kılı); çıpka elek yahut çıpkalek: süt süzmek için kullanılan küçük elek (YS, 271).

Elek: Kıldan yapılan elek; cez elek/torko elek: tel elek; süzgü elek: süzgeç (YS, 326).

Elgek = Elek (YS, 327).

Torko elek: Delikleri gözenekleri çok küçük olan elek (KTS, 2080).

Kalbır (<F.): Kalbur (YS, 388).

Çıpkalek: (bk. Çıpka) Süzgeç (süt süzmek için kullanılan bir tutam at kılı (YS, 271).

Kepkir (<F.): Kefgir, kepçe, süzgeç (YS, 439).

Süzgü: hlk. Süzgeç, sıvıları süzmek için araç, süzek (KTS, 1879).

Suzgu: Kepçe, sulu yiyecek veya sıvı maddeleri karıştırmaya ve dağıtmaya yarayan, uzun saplı, yuvarlak ve derince kaşık; erimiş madeni kalıba dökmek için kullanılan büyük kaşık (KTS, 1870).

Süzgüç: Süzgeç, sıvıları süzmek için araç, süzek; bir akışkandaki yabancı maddeleri süzüp ayıran alet veya aletlerden oluşan düzenek, süzek, filtre (KTS, 1879).

Baştık: Torba, küçük çuval (YS, 97).

Müşök: Çuval, büyük torba, bu çuvalın alabildiği miktarda olan (KTS, 1594).

Olpoñ (2): Buğday olarak alınan vergiyi koymak için çuval (KTS, 1632).

Kumulduk: Kese, küçük torba, kap (KTS, 1418).

Sekiçek: hlk. Nakışla süslenmiş olup, eşya koymak için Kırgız çadırının kafesine asılan üçgen şeklinde torba (KTS, 1794).

Sumbal: Çuval, pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba (KTS, 1860).

Kül kurcun: Erzak heybesi (KTS, 1454).

Bulkak: Sepilenmemiş deriden yapılan, yüksek, üst kısmı dar olan kova (YS, 144).

Çapçak: Fıçı; yoğurt, kefir ekşitmek vs. için kullanılan ağaç kova (YS, 251).

Çılapçın: (demir) leğen (YS, 267).

İlegen (<F.): Tabak, leğen (YS, 366).

Dagara: Leğen, çamaşır yıkanan büyük kap (KTS, 770).

Tostogon: Ağaçtan yapılmış küçük çukur tabak (KTS, 2083).

Kazan: Büyük tencere, kazan (YS, 426).

Mis kazan: Bakır kazan (KTS, 1557).

Miske: Tencere (KTS, 1557).

Buursun: Saban (YS, 151).

Soko: Saban (KTS, 1827).

Supar: Saban (KTS, 1831).

Çalgı: Tırpan (YS, 247).

Cadı (1): Ot biçme aleti, saman kesme aygıtı (YS, 161).

Çeç (1): Dirgen, diren (KTS, 705).

Abzal: Öküz ve çift sürme aletleri (KTS, 25).

Kalak: Ev işlerinde kullanılan küçük kürek (KTS, 1060).

Kürök: Kürek, toprak, kömür vb.ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan araç, bel (KTS, 1471).

Kırgıç: Spatula, bir şeyi kazımaya yarayan küçük bir kürek (KTS, 1239).

Sańsa: Çapa küređi (KTS, 1777).

Bülöö (karş. kayrak): Bileği taşı; (bıçak, ustura ve s. bilemek için) ince bileği taşı (YS, 155).

Kayrak (karş. bülöö): Bileği taşı; bileği çarkı (tırpanlar, baltalar, vb. için) (YS, 423).

Dandır (<F.): Tandır, pide, börek pişirmeye mahsus fırın (YS, 296).

Kaskan: Buharla mantı pişirmek için kullanılan cihaz (YS, 414).

Kerosinka: Mazot yakarak yemek pişirmeye yarayan tek gözlü ocak (KTS, 1205).

Kemege: Ocak, ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma amaçlarıyla kullanılan yer (YS, 435).

Meş: Soba, ısınmak, yemek pişirmek için demirden yapılan araç; ocak, ısı vererek üzerine veya içine konulan maddeleri ısıtan, pişiren, kaynatan, eriten araç veya alet (KTS, 1542).

Mocu: hlk. Sacayağı (KTS, 1560).

Tulga: Sacayağı, sacayak (KTS, 2106).

Tüpküç: Sacayağı; kazan altlığı (KTS, 2133).

Canıma: Sürtünen; kad¹²³. bileği taşı (YS, 176).

Cargılçak: El değirmeni (YS, 181).

Tegirmen: Değirmen, içinde öğütme işi yapılan yer (KTS, 1988).

Temirgen: Değirmen, içinde öğütme işi yapılan yer (KTS, 2001).

Oktoo: hlk. Oklava (KTS, 1627).

Übölük: Oklava, merdane (KTS, 2178).

Danđkan (<Çin.): Üçayaklı küçük kazan; (mec.) atın tırnak altında biriken toz topu (topak) (YS, 297).

¹²³ Yalnız kadınların kullandığı sözdür.

Daş/Daş kazan (<F.): Şölenlerde yemek hazırlamak için kullanılan kocaman kazan (YS, 299).

İnkubator (<Rus.): Sun'î kuluçka aleti, kuluçka makinesi (YS, 369).

Kadoo baş: Çivi yapan alet (KTS, 1048).

Kir cuuguç maşına: Çamaşır makinesi (KTS, 1273).

Katek: (çamaşırın kırışiklarını gidermek için kullanılan) Tokaç (YS, 417).

Kir samın: Çamaşır sabunu (KTS, 1273).

Kılabdan (<A.-F.): Para, iplik, iğne vs. saklamak için kese (YS, 450).

Kömürköy: Araç gereç konulan küçük sandık (KTS, 1360).

Cüzaarçı: Mendil (KTS, 674).

Bet aarçı: Mendil (KTS, 326).

Kol aarçı: El havlusu, mendil (KTS, 1289).

Kol cooluk (1): El havlusu (KTS, 1290).

Suu cooluk: hlk. Havlu (KTS, 1865).

Suuluk (1): Havlu (KTS, 1868).

Sülgü: Havlu (KTS, 1871).

Çaçık: hlk. Havlu (KTS, 679).

Maylık: Peçete, yemekte ağız ve el silmek için kullanılan kumaş parçası, yağlık, yemekten sonra masayı temizlemek için kullanılan el bezi (KTS, 1528).

Olturguç: bk. Oturguç (KTS, 1632).

Tazmal: Yıkanmış çamaşırın kırışiklarını gidermek için alet (KTS, 1984).

Ütü: Ütü (KTS, 2189).

2.2.7.4. Sosyal Faaliyetler

2.2.7.4.1. Misafirlik, Misafir Ağırılama ve Komşu İle İlgili Sözcükler

Konok (1): Konuk, misafir (KTS, 1307).

Konokçul: Konuksever, misafirperver (KTS, 1307).

Kudayı konok: Tanrı misafiri (KTS, 1406).

Meyman: Konuk, misafir (KTS, 1545).

Mildettüü konok: Düğüne uzaklardan gelen ve düğün sahibi tarafından misafir edilmesi gereken konuk (KTS, 1554).

Otko kirgiz- : Yeni gelen gelini evine davet edip misafir etmek (KTS, 1673).

Salamçı: Selam götüren kimse, davetsiz misafir, beklenmedik misafir (KTS, 1765).

Soorunçu: hlk. Düğüne, eğlenceye gelen misafir (KTS, 1835).

Konuştaş: Komşu, aynı yerde yaşayan (KTS, 1311).

Koroloş: Bahçe, avlu komşusu (KTS, 1323).

Bosogoloş: Kapı komşusu, komşu; sınır komşusu (KTS, 394).

Koñşu: Komşu, konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad; sınır ortaklığı olan, mücavir (KTS, 1312).

Koşuna: Komşu, konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad; komşu, sınır ortaklığı bulunan (KTS, 1333).

Örülük: Yeni taşınmış kişiye yemek götürülerek yapılan ziyaret (KTS, 1706).

Tündük (2): hlk. Misafirlere verilen akşam yemeği (KTS, 2131).

Ustukan: Saygın misafirlere ikram edilen kemikli et (KTS, 2166).

Cagana: Misafire gündüz ikram edilen hafif yemek (KTS, 474).

2.2.7.4.2. Kan Davası

2.2.8. Yer Adları

2.2.9. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler

2.2.9.1. İnanış İle İlgili Sözcükler

2.2.9.1.1. Tanrı Adları

Alda (<A.): Allah; ilah (YS, 24).

Caratkan: Yaradan, hâlik (YS, 180).

Casagan: Yaradan, Yaratıcı, Tanrı (KTS, 527).

Kalık (<A.): Hālik, yaradan (Allah'ın sıfatıdır) (YS, 390).

Kerim (<A.): Kerim (Allah'ın sıfatıdır) (YS, 442).

Kadır: Kadir, Tanrı (KTS, 1046).

Kadır ak: Kadir-i Hak, Cenabıhak (KTS, 1046) (KTS, 1046).

Koco (2): Sahip, iye (KTS, 1284).

Kökö teñir: Gök, gökyüzü, sema; Tanrı, Hüda (KTS, 1349).

Kudaa: bk. Kuday (KTS, 1404).

Kuday: Hüda (KTS, 1405).

Parbardiger: Perverdigar, Allah (KTS, 1721).

Taala: Teāla, yüce (KTS, 1919).

Teñir: Tanrı, Yaradan; Gök (KTS, 2005).

Burkan: Tanrı; mec. put, fetiş (KTS, 438).

Canap: Cenap, ulu, yüce (KTS, 501).

Capar: Cabbar; Allah'ın sıfatlarından biri (KTS, 512).

Ee: Sahip, iye, malik; belli bir yerin veya bir şeyin koruyucusu, hamisi olduğuna inanılan varlık, iye (KTS, 854).

Ege: İye, sahip, Allah, Tanrı, yaradan (KTS, 857).

Eelööçü: Sahip, iye (KTS, 856).

2.2.9.1.2. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar

İybadat (<A.)/Taata- İybadet: Allaha tapma, ibadet (YS, 374).

Adıs (<A.): Hadis (Muhammet Peygamberin sözleri ve işleri hakkında) (YS, 9).

Kadis: Adıs, hadis (Muhammet Peygamberin sözleri ve işleri hakkında) (YS, 383).

Amaz: Namaz (YS, 31).

Bagımdat (<F.): Gün ağarması: şafak; *sabah namazı* (YS, 78).

Beşim (<F.): Hemen öğle zamanını takip eden vakit; *öğle namazı* (YS, 110).

Namaz Cuma: Cuma namazı (KTS, 1599).

Namaz diğ̈er: İkinci namazı (KTS, 1599).

Namaz şam: Akşam namazı (KTS, 1599).

Kuptan: *Yatsı namazı*; yatsı vakti (KTS, 1421).

Akşam: Akşam; *akşam namazı çağı* (YS, 15).

Salootu: Cenaze namazı (KTS, 1770).

Taraba: Teravih, teravih namazı (KTS, 1956).

Barız (<A.): Bir Müslüman için yapılması lâzım olan vecibe, farz (YS, 89).

Kasa = Kaza (YS, 413).

Kaza (<A.): Alinyazısı, kader, kaza (YS, 426).

Kazat = Kaza (YS, 427).

Azır (<A.): Nezir, adak, kurban, atıye (YS, 74).

Azreyil: Can alıcı melek, azrayil (YS, 75).

Beyiş (<F.): Cennet, uçmak (YS, 113).

Cannat (<A.) (1): Cennet, uçamak (YS, 177).

Uçmak: Cennet, uçmak (KTS, 2152).

Tozok: Cehennem (KTS, 2086).

Caannam: hlk. Cehennem (KTS, 470).

Cahannam: Cehennem, tamu (KTS, 475).

Bitir (<A.): Orucun sonu, orucun bitmesi dolayısıyla verilen sadaka, fitre (YS, 124).

Iramazan (<A.) (2): Müslümanların bu ayda tuttıkları oruç (YS, 356).

Orozo: Oruç (KTS, 1665).

Keperet: Kefaret, bir günahı Tanrı'ya bağışlatmak umuduyla verilen sadaka veya tutulan oruç; kefarete, diyet; mec. azap, büyük sıkıntı (KTS, 1198).

Çaryar/Tört Çaryar (<F.): İlk dört halife (YS, 255).

Tört çalıyar: Dört halife, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali için verilen ad (KTS,2096).

Çarıyar: Dört halife (KTS, 699).

Cebireyil: Cebrail, dört büyük melekten biri (KTS, 549).

Mukarap: Mukarreb, dört büyük melek için söylenen söz (KTS, 1576).

Alka (<F.): Dervişlerin dinî âyin yaparken toplanarak oturmalarından varlığa gelen daire; dervişlerin dinî âyini (YS, 28).

Barayız (<A.): İslâm, dinî vazifeleriyle tekliflerinin beyan eden bir kitap adıdır (YS, 87).

Biçik: (destanda) Kalmıkların mukaddes kitabı (YS, 119).

Lom kalam: Levhi Mahfuz, kader kitabı (KTS, 1496).

Luh: Levhi Mahfuz, kader kitabı (KTS, 1496).

Keleme şarıp: Kutsal söz, Kur'an (KTS, 1186).

Biçik: Kalmukların kutsal kitabı (destanlarda); yazı, mektup (KTS, 355).

Kuran (1): Kur'an, ölen için okunan ayet (KTS, 1423).

Kayım (<A.): Kıyamet, kayım, ölümlerin dirilme günü, kıyamet günü (YS, 421).

Kıyamet: Kıyamet günü; mec. ölüm (KTS, 1250).

Taraza-miyzam: Hesap günü, kıyamet (KTS, 1959).

Kabır azap: Kabir azabı (KTS, 1037).

Kör azabı: Kabir azabı; mec. cehennem azabı, çok büyük sıkıntı, eziyet (KTS, 1371).

Kıl köpürö: Sırat köprüsü; mec. zorluk, güçlük (KTS, 1220).

Kudayı: Sadaka (KTS, 1406).

Maaşar: bk. Makşar (KTS, 1500).

Mahşar: Makşar (KTS, 1505).

Makşar: Mahşer, kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer (KTS, 1506).

Tağımakşar: Mahşer günü (KTS, 1951).

Malik: Cehennem bekçisi (KTS, 1508).

Mekirik: Mekruh, İslam dininde, dinî bakımdan yasaklanmadığı hâlde yapılmaması hoş olmayan (KTS, 1537).

Molut: Mevlit, doğma, doğum; Hz. Muhammed'in doğum günü (KTS, 1562).

Tigi düynö: Öbür dünya, ahiret (KTS, 2015).

Üñkür-mañkur: Münker ve Nekir, sorgu melekleri (KTS, 2185).

Aksarbaşıl: Kazadan kurtulduğu için kurban adama (KTS, 64).

2.2.9.1.3. Dua İle İlgili Sözcükler

Alka- : Takdis etmek, hayır dua etmek(YS, 28).

Alkamdu (<A.): Hamd (allaha şükretmek) (YS, 28).

Alkış: Hayır dua; selâmlama, hamdü sena, şükran; alkış al- : teşekkür, hamdü senaya mazhar olmak; alkış kat: taktirname, şerefhattı; kızuu alkış: şiddetli alkışlama (YS, 29).

Bata (<A.): Kur'anın birinci suresinin adıdır, Fatiha; takdis; hayırlı dua (YS, 98).

Duba (<F.): Dua (YS, 313).

Dubay: bk. duba (YS, 324).

Duvay = Dubay (bk. duba) (YS, 315).

Kaşmir: Mollaların üfürük duası (KTS, 1141).

Közüñ camandık körböşün: "Allah kötülüklerden korusun!" anlamında kullanılır (KTS, 1399).

Kuday algır: Allah kahretsın (KTS, 1405).

Kuday atkır: Allah kahretsın (KTS, 1405).

Salabat: Namazlar, salavat, Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua (KTS, 1764).

Ak bata: Hayır dua (KTS, 51).

Darımdar: İnsan hastalanınca veya yılan, akrep sokunca hastalıktan, zehirden arınmak, iyileşmek için özel olarak üfürükçü tarafından söylenen türkü, dua (KTS, 788)

2.2.9.1.4. Beddua İle İlgili Sözcükler

Naalat: Lanet, beddua (KTS, 1596).

Ilaanat: Lanet, beddua (KTS, 953).

Karga- : Beddua etmek, lanet etmek (KTS, 1121).

Karğış: Lānet, ilenç (YS, 409).

Kagingır: “Akciğerlerini üşüterek zatürre olasın veya olasıca” anlamındaki kargış, beddua, ilenç sözü (KTS, 1050).

Kak baş: Çok şey görmüş ihtiyar; daha çok ihtiyarlara karşı söylenen beddua sözü (KTS, 1052).

Kara başıñdı cutkur: Geberesice, ölesice (KTS, 1104).

Mamıran kalgır: “Geberesice” anlamında beddua sözü (KTS, 1509).

Kepiniñdi cegir: “Gözü açık gidesice!” anlamında beddua sözü (KTS, 1199).

Körüñdö ökür: “İyilik görmeyesin ve mezarında rahat yatmayasın!” anlamında beddua sözü (KTS, 1377).

Közünö kör topurak tıgılsın: “Kör olasıca!” anlamında kargış (KTS, 1397).

Közün akkır: “Kör olasıca!” anlamında kargış sözü (KTS, 1399).

Közün kaşaygır: bk. Közün akkır (KTS, 1399).

Kuday alkasın: Allah işini rast getirsin (KTS, 1405).

Kuday alkagır: bk. Kuday alkasın (KTS, 1405).

Kuday ursun: “Allah çarpsın!” veya “Allah belanı versin!” anlamında yemin sözü; “*Allah kahretsin!*” veya “*Allah belanı versin!*” anlamında beddua sözü (KTS, 1406).

Ölügüñdü köröyün: “Ölünü göreyim!” anlamında kargış, beddua (KTS, 1695).

2.2.9.1.5. Batıl İnanışlar

Abcip: Büyü, büyüleme; (halk inancına göre) büyülemeden hâsıl olan hastalık (YS, 2).

Arba- : Büyü yapmak; sihir yapmak (YS, 41).

Cadı (2) (<F.): Sihir, büyü; sihirbazlık (YS, 161).

Cadıger: Cadı, büyücü, sihirbaz (KTS, 474).

Mastan: Cadı, geceleri dolaşarak insanlara kötülük ettiğine inanılan hortlak, hlk. cadı, kötülük yaparak başkalarına zarar veren kadın (KTS, 1520).

Magiya: Büyü, sihir (KTS, 1502).

Azayım: Büyü, sihir (KTS, 206).

Molto: Büyü, sihir (KTS, 1562).

Seerçi: Sihirbaz, büyücü (KTS, 1794).

Seer: Sihir, büyü; karşı durulamaz güçlü etki (KTS, 1793).

Sıykır: Sihir, büyü; karşı durulamaz güçlü etki (KTS, 1793).

Sıykırçı: Sihirbaz, büyücü (KTS, 1817).

Dabaköy: Sihirbaz, büyücü (KTS, 768).

Afsun: Efsun, büyü (KTS, 44).

Apsun: Efsun, büyü (KTS, 123).

Darım: Efsunlama, (üfürükçülerin bir nevi tedavi tarzıdır ki ağızdan hastanın üzerine su serpmek bunun mühim bir kısmı teşkil eder) (YS, 298).

Köz bayla- : Göz bağlamak, büyü, muska vb.nin aracılığıyla birinin birtakım isteklerini veya yetkinliğini engellemek, yok etmek, bağlamak (KTS, 1383).

Tumar: Muska (KTS, 2107).

Köztumar: hlk. Nazar değmemesi için takılan muska (KTS, 1391).

Bezment: Muska, hamaylı (KTS, 339).

Cürök monçok:

Azezil/Azazil (<A.): Şeytan, iblis (YS, 74).

Azireyil/ Azireyil: Azrail (KTS, 210, 212).

Can algıç: *Azrail*; vicdansız, acımasız, taş kalpli (KTS, 498).

Çort (<Rus.): Şeytan, cin (YS, 281).

Şaytan: Şeytan; mec. kötü düşünceli, kötü niyetli (KTS, 1896).

İbilis (<A.): İblis (YS, 364).

Ber: Peri (YS, 107).

Beri: Peri (YS, 109).

Berişte (<F.): Melek, ferişte (YS, 109).

Perişte: mit. Melek (KTS, 1726).

Bal (2): Fal; fal açma (YS, 81).

Pal: Fal (KTS, 1718).

Iram: Fal, kum falı (KTS, 965).

Karta aç- : İskambil kâğıdıyla fal bakmak (KTS, 1132).

Kura kör- : Yıldızlara bakarak fal açmak (KTS, 1422).

Baçlı: *Falci*, falcı kadın, fala bakan karı (YS, 83).

Balçlılık (1): Falcılık mesleği (YS, 83).

Berkon (<F.): Yalancı tabip; ruhları çağırın (YS, 109).

Darımçı: Darım (bk.) usul ile tedavi eden sahte tabip (üfürükçü) (YS, 299).

Dubakan (A.-F.): Sahta tabip, üfürükçü (YS, 313).

Domçu: Emçi sözünün tekidir (YS, 311).

Emçi: Tabip; emçi - domçu tabip; çocukları tedavi eden üfürükçü kadın (YS, 329).

Emçil: Sahte tababete mütemayil, emci (YS, 329).

Tükürçü: Hastayı veya yılan sokan kimseyi tükürerek tedavi eden kimse, üfürükçü (KTS, 2129).

İrim: Alâmetlere, fallara inanma (YS, 358).

Çürçüt: Başka dinde bulunan, putperest (YS, 289).

Burhan: Kalmukların taptığı put, sanem (KTS, 437).

Burhun: Kalmukların taptığı put, sanem (KTS, 437).

Kantemir: Halk inancına göre şimşek yoluyla yere düşen ve şifalı olduğuna inanılan taş, şimşek taşı (KTS, 1092).

Kara şarşembi: Kara Çarşamba; halk inancına göre uğursuz gün (KTS, 1109).

Kassandra (2): mec. Kötülük veya felaketleri önceden haber veren evliya (KTS, 1136).

Kayıp: Gaip, görünmez âlem; dinî inançlara göre kendisinde olağanüstü manevi güç bulunan kişi, ermiş, eren, evliya; gaip, Kırgız halk inanışlarına göre ölümsüzlüğe kavuşarak insanlara yardım ettiklerine veya hami olduklarına inanılan bazı efsanevi kahramanlar (KTS, 1155).

Keret: Kehanet, kâhinlik (KTS, 1204).

Koroson Ata: Halk inancına göre çiçek hastalığının piri, koruyucusu (KTS, 1324).

Köz cara: Göz değince çıktığına inanılan bir tür yara (KTS, 1384).

Közü tart- : Halk inancına göre kötü veya iyi şeyler için göz seğirmek (KTS, 1394).

Kult: Tapınma; kült, yerel özellikler taşıyan dinî törenler (KTS, 1415).

Maalam: Tapınak, türbe veya bazı kutsal sayılan yerlere bağlanan bez (KTS, 1498).

Martuu: Albastı, albasma (KTS, 1518).

Otko tabınuuçuluk: Ateşe tapınma (KTS, 1673).

Taramış küygüz- : Eski inançlara göre hırsız bulmak için kurdun sinirini yakmak (KTS, 1957).

Tubay (2): hlk. Üfürükçüler koyunları iyileştirmek için söylerler (KTS, 2103).

Balkitep: Falname, fal kitabı (KTS, 245).

Cadaa: Yada taşı (KTS, 473).

Cay taş: Yada taşı (KTS, 539).

Celkayıp: İnsanı koruduğuna inanılan mucizevi güçler; mit. destanlarda tayların koruyucusu veya mucizevi koruyucu anneleri; izini belli etmeyen, kendini gizleyen (KTS, 557).

2.2.9.1.6. Efsanevi Kişilikler ve Yaratıklar

İtaalı: Efsanî bir varlıktır ki erkekleri köpek, dişleri kadındır (YS, 373).

Ayaz ata: Noel baba (KTS, 178).

Kambar ata: At Tanrısı (KTS, 1076).

Oysul ata: mit. Develerin koruyucusu, hami; mec. deve (KTS, 1684).

Çolpan ata: Koyunların koruyucusu, hamisi (KTS, 744).

Kuralı: mit. Çelik toynaklı, olağanüstü efsanevi bir at (KTS, 1423).

Tulpar: Hızlı at, asil at; mit. kanatlı at (KTS, 2106).

Kök buka (1): mit. Dünyayı boynuzlar üzerinde tutan boğa (KTS, 1348).

Taybas: Destanlarda en büyük ve güçlü kaplan türü (KTS, 1980).

Körünçü: mit. İnsan veya başka bir şey olarak görünen korkutucu varlık (KTS, 1377).

Adam noo: Masalsı, mitik yaratık, dev; yabancı adam (KTS, 37).

Közü açık: Kāhin, doğaüstü yollardan gizli, bilinmeyen şeyleri, geleceği bilme iddiasında bulunan kimse (KTS, 1391).

Kuraçı: İnsan ve hayvanların gizli, bilinmeyen yönlerini görüp anlayan kâhinlik yeteneği olan kimse (KTS, 1422).

Kumayık: Masallarda güçlü köpek; köpek koruyucusu, hamisi (KTS, 1417).

Kumpaydan tuulgan: Destanlarda kahramanlar için kullanılan olumlu sıfat (KTS, 1417).

Megera: Eski Yunan mitolojisinde suçluları cezalandıran ceza Tanrısı; cadı, kötü kadın (KTS, 1536).

Bokoço: Öcü, umacı (KTS, 376).

Mokoço: Öcü, umacı; kötü, korkunç, tehlikeli (KTS, 1560).

Böö: Öcü, umacı (KTS, 412).

Musmaldar: İnsan eti yiyen, sığırlarınki gibi ayağı olan efsanevi topluluk (KTS, 1583).

Muza: Müzler, Yunan mitolojisinde dokuz sanat tanrıçasının biri (KTS, 1587).

Obo ene: Havva ana (KTS, 1620).

Oluya zaada: Evliya çocuğu; kutsal görülen insan (KTS, 1633).

Umay: Hüma, mitolojik kuş; mit. yeni doğan bebeğin koruyucusu (KST, 2160).

Albarstı: mit. Alkarısı, albastı; saçları dağılmış, kendine çeki düzen vermeyen kadın (KTS, 76).

Aldar kösö: Kırgız ve Kıpçak grubundaki halkların (Kazak, Karakalpak, Nogay, Başkurt, Karaçay vb.) folklorundaki çok kurnaz, akıllı, kötü niyetlilere ders veren kahraman (KTS, 80).

Alpkarakuş: Destanlarda, masallarda anlatılan, efsanevi bir kuşun adı (KTS, 94).

Alseyit: mit. Geyik Ananın kocası (KTS, 94).

Celmoguz: mit. Kırgız ve Kazak sözlü edebiyatında yaşlı kadın görünümünde çoğunlukla yedi başlı yaratık; cadı, acımasız, gaddar, zalim (KTS, 557).

2.2.9.2. Gelenek Görenekle İle İlgili Sözcükler

2.2.9.2.1. Nişan, Evlenme, Düğün

Carıktık: Göz nuru; sevgili (YS, 181).

Car (<F.): Dost, yar, sevgili kadın, metres (YS, 178).

Köñüldöş: Sevgili, gönülden sevilen, canan; can dostu (KTS, 1363).

Süyüktüü: Sevgili, sevilen ve âşık olunan kimse; sevgi ve bağlılık duyulan (KTS, 1878).

İke = Nike (YS, 366).

Nike: Nikāh, bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem; imam nikāhı (YS, 585).

Kaalamay (2): Kendi isteğiyle birisiyle evlenme (KTS, 1027).

Kayınduu: Nişanlı (KTS, 1154).

Kutpa: Hutbe; nikāh duası (KTS, 1433).

Maarake (1): Tören, kutlama veya düğün (KTS, 1500).

Toy: Düğün, bir olayı kutlamak için yapılan büyük eğlence veya tören (KTS, 2085).

Toyçuk: Akrabalar arasında küçük düğün, ziyafet, toy (KTS, 2085).

Ülpöt: Eğlenme, düğün, tören (KTS, 2181).

Üylön- : Evlenmek (KTS, 2191).

2.2.9.2.2. Şölen ve Bayram âdeti

Ayt (A.): Bayram (Müslümanlarda) (YS, 71).

Orozo ayt: Ramazan Bayramı (KTS, 1665).

Kurman ayt: Kurban Bayramı (KTS, 1428).

Maslenitsa: Slavyan halklarında bahar bayramı (KTS, 1520).

Nooruz: Nevruz Bayramı (KTS, 1616).

Oruzdama: Nevruz Bayramı (KTS, 1670).

Sünnöt toy: Sünnet düğünü (KTS, 1872).

Ceñketay: Damat ve damadın sağdıçları tarafından kızın yengelerine verilen para veya hediye (KTS, 563).

Cenggetaylık: Nişanlı kızın yaşça büyük akrabasından olan ve delikanlıya nişanlısını gizlice ziyaret etmekte yardımcı kadına güveyin verdiği hediye (YS, 201).

Ceendik: (yeğenin amcasından yahut dedesinden hediye seçme yahut onları sürüsünden istediği hayvanı alıp götürme hakkında dayanan) ceene verilmesi mecburî olan hediye (YS, 197).

Çaçıla: Saçı, gelin gelince veya yeni eve taşınınca uğur getirmesi için saçılan şeker, para vb. şeyler (KTS, 679).

Çıng: Açık muhteviyatlı bir şarkıdır ki onu gençler, gelinin güveyin evine geldiği zaman söylerlerdi (YS, 270).

Beşik kuda: Beşik kertmesi dünürü (KTS, 325).

Cuuçu: Dünür; kılavuz (evlenme işlerinde aracılık eden) (YS, 235).

Kuda: Dünür, dünürücü (KTS, 1404).

Kudaça: Gelin ve damadın kız kardeşleri, küçük hanım dünür (KTS, 1404).

Kudagıy: Kadın dünür, kadın dünürücü (KTS, 1404).

Kayçı kuda: Birbiriyle gelin alıp kız veren, dünürlük (KTS, 1150).

Ökül apa: Vekil anne; evlilikte gelin ve damada öğüt vermesi, yol yordam göstermesi ve dünürler arasında aracı olması için seçilmiş kadın (KTS, 1691).

Ökül ene: Vekil anne; evlilikte gelin ve damada öğüt vermesi, yol yordam göstermesi ve dünürler arasında aracı olması için seçilmiş kadın (KTS, 1691).

Ökül ata: Vekil baba; evlilikte gelin ve damada öğüt vermesi, yol yordam göstermesi ve dünürler arasında aracı olması için seçilmiş kişi (KTS, 1691).

Kalınğ (es. Mihir): Alınan kız için verilen mal, para vb. ağırlık (YS, 390).

Salıt: Başlık parası dışında kızın babası tarafından damadın akrabalarından istenilen para, hediye vb. (KTS, 1768).

Toguz mal: esk. Dokuz büyükbaş hayvandan veya farklı dokuz hayvandan oluşturulup hediye, ceza veya başlık parası olarak verilen hayvan grubu (KTS, 2061).

Keleş ayak: Damadın anne ve babası düğünü başlatma izni için dünürlerini ziyaret etme (KTS, 1195).

Kız köçür- : Evlenen kızın göçünü yakınları törenle geçirmek (KTS, 1260).

Kız uzat- : Kızı evlendirirken uğurlama töreni (KTS, 1260).

Kız kuumay: Bir erkeğin atla kaçan kızı veya nişanlısının belli bir mesafede yakalama oyunu (KTS, 1260).

Kız oyun: Kızı verirken veya damat kızı görmeye geldiğinde kızlarla delikanlılar tarafından düzenlenen eğlence (KTS, 1260).

Kiyit: Hediye olarak verilen giysi; ilk kez misafirlige gelen dünürlere hediye olarak verilen giysi veya kumaş (KTS, 1281).

Soorun: Düğünlerde, eğlencelerde düzenlenen yarışma ve oyunlarda kazananlara ev sahibi tarafından verilen hediye, ödül (KTS, 1835).

Soorunçu: hlk. Düğüne, eğlenceye gelen misafir (KTS, 1835).

Barkeç: Kız istemeye giderken götürülen hediyeler (KTS, 261).

Cılkıçı koy: Gelinin babasının yalkılarına bakan kişiye damadın babası tarafından hediye edilen koyun veya para (KTS, 588).

Örgöö cabar: Evlenecek çiftin yeni kurulacak çadırına yardım eden kadınlara verilen hediye (KTS, 1704).

Toyana: Düğünde misafirler tarafından getirilen veya ev sahibi tarafından verilen hediyeler; hlk. düğünde misafirlere dağıtılan veya evlenenlere gençler tarafından getirilen hediye (KTS, 2085).

Süt akı: Süy hakkı, kızın annesine damat tarafından hediye edilen büyükbaş hayvan veya para (KTS, 1875).

Töşök salar: Gerdek gecesinde gelinin yatağını hazırlayan yengelerine verilen hediye veya para (KTS, 2097).

Töşök talaş: Kızı evinden götürürken kızın yatağını, yorganlarını vermek için para alma geleneği (KTS, 2097).

Köründük: Yeni doğan bebek, yeni gelen gelin ya da damadı ilk kez görürken veya yeni olan her şeye verilen para, armağan (KTS, 1377).

Kulduk (1): Hürmet gösterme; damat tarafının kız tarafına verdiği ilk hediye (KTS, 1413).

Kurcun söktür- : Düğünde dünürlerin getirdiği hediye, yiyecekler konulan heybelerin ağzını yaşça büyük olan kadınlara açtırmak (KTS, 1425).

Cük körsötör: Kızı veya çeyizi gösterirken erkek tarafının verdiği para, bahşiş (KTS, 662).

Kuş boo bek bolsun: Yeni evlenen erkek için söylenen kutlama sözü (KTS, 1431).

Küyöölö- : Evlenmeden önce söz kesilen kızı hediyeler olarak ziyaret etmek (KTS, 1479).

Küyöö coldoş: Sağdıç, damada kılavuzluk eden kimse (KTS, 1479).

Tamada: Düğün sunucusu, düğünlerde sunuculuk yapan kimse (KTS, 1940).

Otko may saluu: Yeni gelen gelinin ateşe yağ damlatma geleneği (KTS, 1673).

Öpkö çabış: Tören ya da düğünlerde yeni kesilmiş hayvanın akciğeri ile oynanan oyun (KTS, 1702).

Sartaraş (1): hlk. Düğünlerde önce damadın saçını kesme geleneği (KTS, 1785).

Sep: Çeyiz (KTS, 1800).

Tüyünçök: Bohça (KTS, 2146).

Sıy tamak: Saygın misafirler için veya bayramlarda yapılan yemek (KTS, 1815).

Tozoon: hlk. Kızı almaya gelince damat tarafın yolunu halat ile kesmek (KTS, 2087).

Töşök kötör: Nikāhtan sonra kızın yengeleri tarafından damadın yanına getirilmesi (KTS, 2097).

Cıgaç tüşürüü: Damadın babası tarafından hazırlanmış olan çadırın kafesini kızın köyüne götürme geleneği (KTS, 578).

Coldoş suramay: tar. Bayramlarda bir araya toplanıldığında gençler tarafından oynanan oyun (KTS, 619).

Cük canaar: Çeyizle ilgilenen, çeyizi götüren kadın (KTS, 662).

Çaç örüü: Evlenirken kızın saçının yengeleri tarafından örülme merasimi (KTS, 679).

Çal cıgar: Gelinin ablalarının damadın babasından aldıkları hediye (KTS, 685).

Eleçek akı: Damadın kayınvalidesine verdiği armağan (KTS, 870).

2.2.9.2.3. Cenaze Gelenekleri

Dooran: Dooron, ıskat; ölünün kaldırılmasından önce, onun ruhunun kurtulması, yani azaplarının affedilmesi ve kaldırılması için bir resmi mahsusla verilen sadaka (YS, 311).

Dooron (<A.): Iskat; ölünün kaldırılmasından önce, onun ruhunun kurtulması, yani azaplarının affedilmesi ve kaldırılması için bir resmi mahsusla verilen sadaka (YS, 311).

Beyit (<A.): Mezar taşı kitabesi, beyit başı: ölünün vefatından kırk gün geçtikten sonra yapılan dua töreni (YS, 113).

Coktoo: Sağu sağma (ölu için ağlama) (YS, 219).

Iskat (<A.): Ölünün istirahati ruhu için dağıtılan hediyeler (YS, 360).

Kara aş: Naaş defnedildikten sonra verilen yemek, cenaze yemeği (KTS, 110).

Karasın al- : Bir senelik yastan sonra dula bir sene boyunca giydiği matem giysilerini çıkararak başka giyim giydirmek (KTS, 1116).

Kırk aş: Ölen insan için kırk gün sonra verilecek yemek (KTS, 1240).

Cetilik aş: Ölen kişi için verilen yedinci gün yemeği (KTS, 573).

Kolomto aş: İnsanın ölmesinden üç kış sonra düzenlenen anma töreni (KTS, 1297).

Kırkın ber- : Ölümünden kırk gün sonra ölen insan için mevlit okutarak yemek vermek (KTS, 1240).

Nazir: Hayır, karşılık beklemeden yapılan iyilik; ölen kişinin ruhu için yemek verme (KTS, 1606).

Kırkın ötkör- : bk. Kırkın ber- (KTS, 1241).

Külüs: Vefat eden genç insanların ardından ağıt yakarken kullanılır (KTS, 1458).

Kül oyron: Kadınların ölen kocaları için ağıt yakarken kullandıkları sıfat (KTS, 1454).

Tul (1): Ölen kişinin evinin çatısına örtülen veya kapısının sağ tarafına bağlanan siyah bez (KTS, 2105).

Üçülük: Üçü, ölmüş kişi için üçüncü gününde verilen yemek (KTS, 2178).

Çaç cıy- : Koca ölünce yas tutmak için çözülen saçları yedinci veya kırkıncı günde toplamak (KTS, 679).

2.2.9.2.4. Bölgesel Gelenekler

Kempir öldü: Taze damadı, gelin tarafı ilk kez evine davet ettiğinde yaşlı kadınlardan biri kapının önüne yatarak eve girmesine engel olur ve damadın onu memnun etmesini ister (KTS, 1191).

Kırkılık: Doğumdan veya ölümden sonra kırk gün geçince kırkını çıkarma merasimi (KTS, 1240).

Kırkın çıgar - : Bebeğin doğumundan kırk gün sonra saç kesme, yıkama merasimleri yapılarak yemek vermek (KTS, 1241).

Koşkon may: Öğütülmüş buğdaya tereyağı ve bal katılarak bebek doğunca verilen ikram yemeği (KTS, 1329).

Beşik toy: Çocuk doğunca verilen ziyafet, toy (KTS, 325).

Centek toy: Yeni doğmuş bebek için yapılan düğün (KTS, 560).

Oozantuu: Kırgız geleneğine göre yeni doğmuş bebeğin ağzına tereyağı koymak (KTS, 1649).

Köçkoy: esk. Göç sırasında, damadın köyü, gelinin ailesinin köyünden geçerken gelin tarafının damadın ailesinden istediği hayvan (KTS, 1344).

Köründük: Yeni doğan bebek, yeni gelen gelin ya da damadı ilk kez görürken veya yeni olan her şeye verilen para, armağan (KTS, 1377).

Öpkö çabuu: Yeni kesilmiş bir hayvanın akciğerini hasta ya da uzaktan gelen bir kişiden kötülüklerin uzaklaşması için köpeklere verme geleneği (KTS, 1702).

Toguzak: Çocukları yaşamayan anne babanın çocuğunu sembolik olarak başkasına verip dokuz türlü hediye karşılığında geri satın alma geleneği (KTS, 2061).

Tuşoo kesüü: Kırgızlarda köstek kesme töreni (KTS, 2115).

Ulamay: hlk. Doğumu yaklaşan kadının yaşlı kadınlar için hazırlayıp ikram ettiği yemek (KTS, 2157).

Baş ırgıt- : Yeni ev yapınca veya Kırgız çadırı kurunca koyun kesip misafirlere yemek vermek (KTS, 276).

Bet tituu: Kocasını ölen kadının yüzünü çizerek yaralama geleneği (KTS, 327).

Büçü boo: Kırgızlarda misafire hediye edilen giysi karşılığında hediye eden kişiye verilen bahşış (KTS, 453).

Dambır taş: Baharın ilk yağmurunda veya gök gürleyince otların çok çıkmasını, sütün bol olmasını dileyerek boş çanak veya kovaya vurarak evin etrafında koşturma geleneği (KTS, 779).

2.2.9.2.5. Ululama

Aleykim (<A.): Müslümanca selâmlaşmanın bir kısmı (YS, 26).

Cügün- : Eğilerek selamlamak; baş eğmek (KTS, 661).

2.2.9.2.6. Ozan Geleneği

Kordoo aytış: Āşıkların birbirini hicvederek atışması (KTS, 1320).

Tabışmaktuu aytış: Atışma, halk ozanlarının birbirine bilmece söyleyerek atışması (KTS, 1924).

2.2.10. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı, Kutsal Yer İle İlgili Sözcükler

Beyit (<A.): Mezar taşı kitabesi, beyit başı: ölünün vefatından kırk gün geçtikten sonra yapılan dua töreni (YS, 113).

Saңgil: hlk. *Taş, taştan yapılmış, mezar taşı*; hlk. yüksek (KTS, 1777).

Kabır (<A.): Kabir, mezar (YS, 379).

Kamır: Kabir, mezar (KTS, 1079).

Kör: Kör, görme engelli; *mezar, kabir* (KTS, 1371).

Körkana: Mezar, kabir (KTS, 1373).

Mürzö: Mezar, kabir, gömüt (KTS, 1594).

Kaabatullo: Kâbe, Allah'ın mescidi, evi, bütün Müslümanların kiblesi (KTS, 1026).

Katakombı: Eski Roma'da yer altı mezarlıkları (KTS, 1142).

Kavırstan: Kabristan, mezarlık (KTS, 1149).

Kümböz: Kümbet, ölen kimse için yaptırılan türbe tarzı yapı (KTS, 1458).

Ata beyit: tar. Sovyetler döneminde katliama uğrayan insanların mezarlığına verilen ad, "babalar mezarlığı" anlamında (KTS, 160).

Mavzoley: Mozole, anıt mezar (KTS, 1525).

Mazar: Mezar, kabir; ibadet edilen kutsal yer (KTS, 1531).

Caykana: Eski mezar (KTS, 542).

Molo taş: Dikili taş, balbal (KTS, 1562).

Küröö: Budist tapınağı (KTS, 1471).

Butkana: Budist tapınağı (KTS, 443).

Çirköö (<Rus.): Kilise (YS, 276).

Makkatullo: Allah'ın evi, Beytullah (KTS, 1505).

Mekka-tulla: Allah'ın evi (KTS, 1537).

Iybadatkana: İbadethane, mescit (KTS, 977).

İbadatkana: İbadethane (KTS, 982).

2.2.11. Masal, Efsane, Hikâye, Bilmece İle İlgili Sözcükler

Bayan (<A.): Hikâye (anlatma), beyan; tasvir (taslak) (YS, 100).

Bayandoo: Hikâye etme, anlatma (YS, 100).

Rabayat: Eskilerden kalma nasihat; efsane, hikâye, öykü, masal (KTS, 1744).

Mif: Mit, toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi; fantastik, gerçeğe aykırı olan (KTS, 1553).

Comok: Kahraman destanı; bu kabilden bir eser; cöo comok: masal (YS, 221).

Dastan (<F.): Destan (YS, 299).

Olonho: Yakut kahramanlık destanlarının genel adı (KTS, 1631).

Saga: Orta Çağda Viking, Cermen ve İzlanda edebiyatında düz yazı anlatım türlerinden biridir; eski İrlanda, İzlanda, İspanya destanlarının adı (KTS, 1758).

Legenda: Efsane, söylence, hikâye (KTS, 1489).

Ulamış-comok: Efsane, söylence (KTS, 2157).

Ulamış-ikaya: Efsane, söylence (KTS, 2157).

Apsala: Masal, efsane; uydurulmuş söz (KTS, 123).

Makal: Atasözü, mesel (KTS, 1505).

Masel: Eğitici şiir, mesel, atasözü (KTS, 1519).

Mesel: Mesel, atasözü (KTS, 1542).

Şarada: Bilmece (KTS, 1891).

Tabışmak: Bilmece, sır, gizem (KTS, 1924).

Til sındırmak: hlk. Hızlı konuşma; *tekerleme* (KTS, 2040).

Uzun sabak: Uzun söz, uzun hikâye (KTS, 2177).

2.2.12. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler

Bitik: Yazı, yazılı metin (KTS, 370).

Cazma: Yazma; tahrirî; elyazması (YS, 196).

Cazuu: Yazı (YS, 196).

Cazuuçu: Yazan, muharrir (YS, 196).

Cazgıç: Yazgıç, yazıcı (YS, 195).

Maşinistka: Daktiloda yazı yazan kadın, yazıcı (KTS, 1522).

Çiyin: Hat; çizilen yazılan nesne (YS, 276).

Kat (<A.): Mektup, yazı (YS, 415).

Kat name: Yazılı beyan (KTS, 1141).

Kara söz: Nesir, düz yazı (KTS, 1108).

Körkôm kotormo: Edebi çeviri (KTS, 1373).

Latin cazuusu: Latin yazısı (KTS, 1488).

Macmua: Seçilmiş yazılardan meydana getirilen kitap (KTS, 1501).

Munazara: Münazara, divan edebiyatında zıt varlıklar ve kavramlar arasındaki karşıtlığı anlatan yazı türü (KTS, 1578).

Cılnama: Yıllık, salname (KTS, 590).

Eskerme: Anı, geçmişte yaşanmış çeşitli olaylardan belleğin sakladığı her türlü iz, hatıra; yaşanmış olayların anlatıldığı yazı türü, hatıra (KTS, 901).

2.2.13. Tıp İle İlgili Sözcükler

Çemen: Hastalık, hasta (YS, 261).

Çikert: Hastalıklı, hasta (YS, 274).

Çura: Bir hastalığın adıdır (YS, 287).

Kesel (<A.): Hastalık (YS, 443).

Maraz: Hasta, rahatsız; hlk. bir tür deri hastalığı (KTS, 1517).

Merez: Maraz, hastalık (KTS, 1541).

Nasak: hlk. Hastalıklı, marazlı (KTS, 1602).

Ooru: Hastalık, rahatsızlık, sağlığın bozulma durumu (KTS, 1646).

İldet (<A.): İlet, ağır hastalık, müzmin hastalık, sâri hastalık (YS, 366).

Albars (2): Deri hastalıklarını tedavi etmek için kullanılan bir zehirin adıdır (YS, 22).

Kepez (<Rus.): Bir tür kocakarı ilacı (YS, 439).

Çonğbut: Uyuz develeri tedavi ederken kullanılan zehirli bir bitkinin adıdır (YS, 279).

Bezgek: Malarya, sıtma (YS, 114).

Beskek: Malarya, sıtma (KTS, 323).

Malyariya: Sıtma, malarya (KTS, 1509).

Kezik: Şiddetli sıtma; salgın hastalık; onulmaz hastalık (YS, 447).

Koyonçuk: Aniden ortaya çıkan ve çabuk kaybolan saraya benzer hastalık (KTS, 1338).

Sarık: Sarılık, hepatit hastalığı (KTS, 1783).

Çakalay: Temregü, herpes (hastalık) (YS, 245).

Çançkak: Sancı (hastalık) (YS, 250).

Çeçek: Çiçek hastalığı (YS, 258).

Çıykan: Çıban (YS, 274).

Küldüsa: Eklem yerlerinde çıkan çıbana benzer yara (KTS, 1455).

Sızdook: Çıban (KTS, 1819).

Sööl: Siğil, deride, özellikle ellerde oluşan zararsız, pürtüklü küçük ur (KTS, 1846).

Kançoo: Bir cilt hastalığının adıdır (YS, 397).

Karamık: Karamık (ekin içinde biten muzir bir ot); *bir cilt hastalığıdır ki bununla musap olanın bütün vücudu kaşınan lekeler ile kaplanır* (YS, 405).

Kızılça (2): Kızamık hastalığı (KTS, 1264).

Iylaakta: Ciltte, vücudun ensacinde kabarcık, nasır peyda olmak (YS, 362).

Kaarucu: Elde beliren karhadır (ki onu sahte tabipler kızgın demirle yakma suretiyle tedavi ederler; bk. karı) (YS, 377).

Köbürgön (2): Genellikle el tırnaklarının dibinde çıkan bir tür yara (KTS, 1343).

Köz cara: Göz değince çıktığına inanılan bir tür yara (KTS, 1384).

Kotur: Uyuz, uyuz böceğinin, üst derinin altına girerek yaptığı kaşındırıcı, bulaşıcı bir deri hastalığı (KTS, 1334).

Kağın: Zatürre, akciğer iltihabı (YS, 383).

Keptöör: Bir boğaz hastalığının adıdır (YS, 440).

Kelte (1): Tifo hastalığı (YS, 434).

Mubaa: Veba hastalığı (KTS, 1574).

Aruu: Sara hastalığı; hlk. katarakt (KTS, 145).

Badik: Dönme (bir nevi koyun hastalığı) (YS, 78).

Keçeng: Bir nevi koyun hastalığı (YS, 428).

Keceñ: Koyun hastalığı (KTS, 1176).

Catalak: Bir tür hastalık (YS, 188).

Kak çeke: Bir çeşit at hastalığı (KTS, 1052).

Kırçañgı: Atlarda görülen uyuz hastalığı; mec. musallat (KTS, 1237).

Çemirçek: Bir bitki adıdır; kıkırdak (gudruf); *sidik tutulmasına sebebiyet veren bir at hastalığı* (YS, 261).

Keçir = Çemirçek (YS, 429).

Keçtir = Keçir (YS, 429).

Karasan: Sığır hayvanına düşen salgın hastalık (YS, 406).

Kök köynök: Sığırlarda görülen veba (KTS, 1348).

Kıloo (1): Buzağı hastalığının adıdır (YS, 453).

Kara cama: Hayvanlarda görülen bir tür iskorbüt hastalığı (KTS, 1104).

2.2.14. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

2.2.14.1. Oyunlar

Kök buka: Bir nevi oyun (YS, 141).

Caykana (<F.): Büyük erkeklerin ordoya (bk. ordo 3) benzeyen oyunu (YS, 191).

Cedirmek: Āşık oyununun adıdır (YS, 196).

Çur: Āşık oyunu terimi (Orta Asya'daki Rus çocukları lisanında bunun yerine «nalipuk» sözü kullanılır) (YS, 287).

Oynokey: hlk. Kazanma amacıyla değil öylesine eğlenmek için oynanan āşık oyunu (KTS, 1682).

Çertmek: Ordo (bk. ordo 3), oyununun bir safhasıdır ki bunda oyuncu dairenin içine girer ve âşıkları vurup çıkarır (YS, 262).

Çokon: Ordo oyununda kaybedene verilen mütemmim vuruş hakkı (bk. ordo 3) (YS, 278).

Kan talamay: Bir çeşit aşık kemiği oyunu (KTS, 1084).

Kanımdat: Birçok kişinin bir aşık kemiğini sırayla atarak oynadığı bir tür aşık oyunu (KTS, 1090).

Ökçömök: Bir tür âşık oyunu (KTS, 1690).

Çikit: Çelik çomak, bir çocuk oyundur ki bunda iki tane değnek kullanılır (YS, 274).

Keqli: Çelik çomak oyunu; çelik: bu oyunda ucuna çomakla vurularak fırlatılan kısa değnek (KTS, 1181).

Çöö (2): Bir oyun adıdır (karanlık çöktükten sonra oynanır) (YS, 283).

Ak çölmök: Gençler tarafından gece karanlığında oynanan oyun (KTS, 52).

Dümpüldök: Kurt ve koyun oyunu; biri örtünün altına saklanınca diğeri bekçiye yakalanmadan onlara vurup kaçan, iki takım hâlinde oynanan oyun (YS, 316).

Kara koyun: İki takım hâlinde oynanan bir oyun türüdür. (Oyunda, takımlardan birinin bekçi dışındaki üyeleri, ortaya örtü örtünerek otururlar. Diğer takım üyeleri ise tülbentle bekçiye yakalanmadan oturanlara vurmaya çalışırlar. Üyelerden biri yakalandığı takdirde ortaya yakalanan takım oturur.) (KTS, 1107).

Karağıda közüm cok: Körebe oyunu (KTS, 1115).

Köz tañmay: Körebe (KTS, 1387).

Kız kuumay: Bir erkeğin atla kaçan kızı veya nişanlısının belli bir mesafede yakalama oyunu (KTS, 1260).

Kiyim katmay: Çocukların giysilerini saklayarak oynanan oyun (KTS, 1280).

Kumar: *Kumar, talih oyunu*; arzu, heves, istek, keyif (KTS, 1416).

Kuuşmay: Kovalamaca oyunu (KTS, 1440).

Miniatyura teatri: Minyatür tiyatro (KTS, 1556).

Monodrama: Tek kişilik oyun (KTS, 1564).

Mini-basketbol: Mini basket oyunu (KTS, 1556).

Mini-futbol: Mini futbol oyunu (KTS, 1556).

Muş ketti: Sırayla birbirine yumruk atarak oynanan bir tür oyun (KTS, 1583).

Öpkö çabış: Tören ya da düğünlerde yeni kesilmiş hayvanın akciğeri ile oynanan oyun (KTS, 1702).

Regbi: Ragbi, on beşer kişilik iki takım arasında oval bir topa oynanan oyun (KTS, 1749).

Tak teke: Komuz müziği eşliğinde ağaçtan yapılmış oyuncak tekeyi bağlı olduğu iplerle çekip zıplatarak oynanan oyun; bu oyunda kullanılan ağaç teke (KTS, 1927).

Tıyıñ enmey: Atın üstünde koştururken yerdeki parayı almaya çalışma oyunu (KTS, 2034).

Töö çeçmey: tar. Eski bir Kırgız oyunu (KTS, 2093).

Cambı atuu: Kırgız milli oyunlarından biri (KTS, 496).

Car körüşüü: Bir genç kız ve genç erkeğin birbirine sırtını vererek, başlarıyla dönüp birbirini öpmeye çalışması ve bu oyunun adı (KTS, 515).

Ulak (2): Gökbörü oyunu (KTS, 2156).

2.2.14.2. Çocuk Oyunları ve Araç-Gereçleri

Anğkildek: Bir çocuk oyununun adıdır (YS, 35).

Maykana: Çocuk oyunu veya eğlencesi (KTS, 1528).

Bekinmeçek: Saklambaç (oyunu) (YS, 105).

Caşınbak: Saklambaç (oyun) (YS, 186).

Caşınmak: Saklambaç oyunu; bilinmeyenli, muammalı (KTS, 533).

Caşırmak: Caşınbak, saklambaç (oyun) (YS, 186).

Caşırmay: Saklanan bir şeyi bulmaya gayret edilerek oynanan oyun (KTS, 534).

Çimirik: Topaç (çocuk oyuncağı) (YS, 275).

Çüçü: Çüçü kulak karma (çocuk oyunlarında iki kura çekilirken) «ebe» yi çıkarmak (biri tükürük ile ıslatılmış olan iki parmağa bakarak) (YS, 288).

Elçabar: Ruslar'ın "patlayan zincirler" oyununu andıran bir nevi çocuk oyunu (YS, 325).

Kaalamay (1): İki sıra hâlinde el ele tutuşup birinin ellerin altından geçerken istediğinin elbisesini çekerek, fiske vurarak veya çimdikleyerek kaçtığı çocuk oyunu (KTS, 1027).

Kara kazan: Bir tür çocuk oyunu (KTS, 1106).

Koyon tebiş: Bir tür çocuk oyunu (KTS, 1338).

Köçmô top: Büyük alanda topla oynanan çocuk oyunu (KTS, 1344).

Kök buka (2): Yerde çukurlar kazıp top veya yuvarlak nesneyi bu çukurlara düşürerek oynanan çocuk oyunu (KTS, 1348).

Şabiyet: Kırgız çocuk oyunlarından biri (KTS, 1882).

Kuurçak: Bebek, plastik, tahta, bez vb.nden yapılan insan biçiminde oyuncak; bebek gibi, çok güzel (kadın); kukla, hareketli yerleri iplikle sanatçının parmaklarına bağlanarak veya eldiven gibi bir kesiti kullanarak bir perdenin üzerinden oynatılan, bez, karton vb. hafif nesnelere yapılmış insan ve hayvan figürleri (KTS, 1439).

Oyunçuk: Oyuncak, oyun aracı; mec. oyuncak, çok kolay, basit (KTS, 1685).

Taş miltık: Bir ucuna taş salmak için torba bağlanan sopa şeklinde çocukların oynadığı oyuncak türü (KTS, 1972).

Kültük: *Beşiğe belenmiş çocuğun idrarını yapması için beşiğin altına bağlanan lazımlık, ördek;* kapana değneği sıkıştırırken altına konulan keçe (KTS, 1456).

Koon üzmöy: İki grup hâlinde birbirini çekerek oynanan çocuk oyunu (KTS, 1315).

Opoñ-çıçañ: Bir tür çocuk oyunu (KTS, 1656).

Maltek: hlk. Mağlup oyuncunun kafasına dirseğin bastırılıp geri çekilmesi şeklinde oynanan bir çocuk oyunu (KTS, 1509).

Orok taştamay: Bir tür çocuk oyunu (KTS, 1664).

Orompoy: Tek ayakta zıplayarak oynanan çocuk oyunu, seksek (KTS, 1664).

Top taş: Beş taş oyunu (KTS, 2076).

Töö bastı: Eşek atlamaca, çocukların birinin üstünden diğerlerinin atlayarak oynadıkları oyun (KTS, 2092).

Marionetka: Kukla, hareketli yerleri iplikle sanatçının parmaklarına bağlanarak oynatılan, bez, karton vb. hafif nesnelere yapılmış insan ve hayvan figürleri; başkasının etkisinde olan, onun isteklerine göre davranan (kimse) (KTS, 1517).

Selkinçek: Salıncak (KTS, 1797).

Suu miltık: İçine su çekip püskürtülen kamış oyuncak (KTS, 1866).

2.2.14.3. Yarışlar ve Sportif Oyunlar

Bayge: At yarışı (YS, 101).

Kör bayge: Ölüyü hatırlamak amacıyla düzenlenen at yarışı (KTS, 1372).

Konoo: Bir gün geceleyerek yapılan uzun at yarışı (KTS, 1308).

At çabış: At yarışı (KTS, 159).

Sayış: At üstünde mızrakla savaşmak; at üzerinde karşısındakini mızrakla yere düşürme oyunu (KTS, 1790).

Kök börü: Kırgız, Kazak vb. Türk boylarında oynanan at sporu, geleneksel oyun türü (KTS, 1347).

Çabendes (<F.): At üzerinde oğlakla yapılan yarışta oğlak çekmekte mahir olan; cesur, atılğan atlı (YS, 241).

Kambar tep: Kırgızların eskiden beri yaptıkları teke tek müsabaka türü (KTS, 1076).

Kemege bayge: Mesafesi fazla uzun olmayan at yarışı (KTS, 1190).

Kemege çabuu: bk. Kemege bayge (KTS, 1190).

Eñiş: İki pehlivanın at üzerinde kapışması tarzında milli oyun türü (KTS, 884).

Küröş: Güreş, savaş, mücadele etmek, cenk (KTS, 1471).

Kol küröş: Bilek güreşi (KTS, 1291).

Muşayra: Doğu edebiyatında atışma şeklinde şiir yarışması (KTS, 1583).

Oodarış: At üstünde güreş (KTS, 1642).

2.2.14.4. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

Aş (3): Ölüyü anmak üzere verilen ziyafet, yoğ aşı; kökötöydün aşınday: mükellef ziyafet, şölen (YS, 53).

Banket (<Rus.): Ziyafet (YS, 86).

Baştañğ: Bir evin (başlıca kadın) gençleri tarafından (baba ve anneleri evde bulunmadıklarında) diğerev in çocuklarına ve büyüklerine verilen ziyafet (YS, 97).

Keşik: Gelin gelince güveyin evinde tertip edilen ziyafet (yiyecekleri gelinin akrabaları kendileriyle birlikte getirirler) (YS, 444).

Kız oyun: Kızı verirken veya damat kızı görmeye geldiğinde kızlarla delikanlılar tarafından düzenlenen eğlence (KTS, 1260).

Denğgene (<F.): Arifâne esası üzerine verilen bir ziyafettir ki bunun için koyun kesilir (karş. coro, şerne, ülüş) (YS, 305).

Konok aş: Konuklara verilen ziyafet, yemek (KTS, 1307).

Kordoo aytışı: Āşıkların birbirini hicvederek atışması (KTS, 1320).

Şaktoy: hlk. Bebeğin ilk dişi çıktığında verilen küçük ziyafet (KTS, 1884).

Şileen: Şölen, ziyafet, yemek (KTS, 1907).

Şook: Eğlence (KTS, 1911).

Ermek: Eğlence, eğlenti (YS, 339).

Külpöt: Eğlence, sefahat (KTS, 1456).

Maarake (2): Eğlence (KTS, 1500).

Oyun-külkü: Eğlence (KTS, 1685).

Zook: Zevk, eğlence (KTS, 2217).

Tamaşa: Eğlence, şaka, gösteri, şov, konser (KTS, 1943).

Toy: Düğün, bir olayı kutlamak için yapılan büyük eğlence veya tören (KTS, 2085).

Toyçuk: Akrabalar arasında küçük düğün, ziyafet, toy (KTS, 2085).

Beşik toy: Çocuk doğunca verilen ziyafet, toy (KTS, 325).

Centek toy: Yeni doğmuş bebek için yapılan düğün (KTS, 560).

Ülpöt: Eğlenme, düğün, tören (KTS, 2181).

Balagan: Orta çağda gezerek gösteri yapan tiyatro; eğlenceli gösteri türü, komedi; alaçık, çardak (KTS, 234).

Ak kiyizge sal- : Beyaz keçe üzerine oturtmak. Türklerde ve Moğollarda eskiden hükümdarları tahta geçirme sırasında yapılan tören (KTS, 53).

Barmak tişte- : Genç avcının büyüklerden hayır dua alması için yapılan tören (KTS, 263).

Esir- : Sarhoş olmak, kudurmak, taşkınlık etmek (YS, 341).

Mas: Sarhoş, mest (KTS, 1518).

Deñge: Sarhoş, esrik (KTS, 806).

Deñgil: Sarhoş (KTS, 806).

2.2.15. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler

2.2.15.1. Müzik İle İlgili Olanlar

Aldey- : Ninni! (beşik sallarken söylenen ninnilerin sonuna ilâve edilen nakarat) (YS, 24).

Öllay: hlk. Çocuğu avuturken söylenen ünlem (KTS, 1694).

Caramazan (<A.): Ramazan ayında söylenen âyinlik şarkı (bk. ramazan) (YS, 179).

Çımıroon: Bir melodi adıdır (YS, 269).

Koşok: Ağıt, ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi; ağıt, evlenen kızın arkasından niteliklerini anlatan söz veya ezgi, ölen kişilerin iyi hâllerini, meziyetlerini dile getirmek, kaybından dolayı duyulan üzüntüyü ifade etmek amacıyla yazılan, söylenen şiiirlerdir (KTS, 1330).

Ğazal = Kazal (YS, 346).

Kazal (<A.): Gazel, (es.) dinî mahiyette olan manzume (YS, 426).

Gazel: Gazel (KTS, 926).

Kasiyda (<A.): (seyrek kullanılır) Kaside (15- 20 beyitten fazla olmayan manzume) (YS, 413).

Mahtal: Methetme, övme; methiye: “mahtal ır” (Methiye) (KTS, 1505).

Maktoo ırları: Methiye, övgü şiirleri (KTS, 1507).

Toy ırları: Millî geleneğe göre düğünlerde söylenen, kendine has özellikleri olan şarkılar (KTS, 2085).

Ülgü ırları: Sözlü halk edebiyatında geniş yer tutan öğretici, öğüt verici şiirler (KTS, 2180).

Ir: Şarkı, şiir (YS, 356).

Irda - : Şarkı, türkü söylemek (KTS, 969).

Akıynek: Kırgız folklorunda atışma türü, iki gruba ayrılan kızların atışarak birbirlerinin eksiklerini buldukları şiir türü (KTS, 62).

Katren: Dört dizeli bentlerle yazılan, kafiye düzeni abab, aabb, abba, aaba şeklinde olan şiir türü (KTS, 1147).

Muhammas: Muhammes, beş dizeli şiirlerden oluşmuş manzume, beşli (KTS, 1575).

Murabba: Dört dizeli bentlerden oluşan divan edebiyatı şiiri (KTS, 1579).

Musaddas: Müseddes, divan edebiyatında her bendi altı dizeden oluşmuş nazım biçimi (KTS, 1583).

Musallas (1): Müselles, divan edebiyatında her bendi üç dizeden oluşmuş nazım biçimi (KTS, 1583).

Kuplet: Anlam bakımından birbirine bağlı oluşmuş şiir parçaları; satirik şarkı (KTS, 1420).

Kıloo (2): Yeni doğmuş buzağlar için söylenen şarkı (YS, 453).

Kaada-salt ırları: Geleneksel türküler, Kırgız halk biliminde gelenek ve görenekleri yansıtan bir türdür (KTS, 1027).

Kalendardık poeziya: Halk biliminde şiirle ilgili şiirler (KTS, 1067).

Küü: Kopuz vb. enstrümanlarla çalınan ezgi, nağme (KTS, 1475).

Kordoo ırları: Kırgız aşıklar geleneğinde hiciv, yergi türküleri (KTS, 1320).

Körüüşü ırları: Evlilik töreninde söylenen geleneksel türküler (KTS, 1377).

Kadri: Altı kişinin çift olarak dans ettiği salon dansı türü; Kadri, bu dansın müziği (KTS, 1048).

Kantsona: Orta Çağda şövalyelerin söylediği aşk şarkıları (KTS, 1092).

Sarmerden: Eğlencelerde sırayla söylenen aşk şarkıları (KTS, 1784).

Kereez ırları: Nasihat şiirleri (KTS, 1202).

Tarihî ırlar: Tarihsel şiirler (KTS, 1961).

Lirika: Yazarın, şairin kişisel duygularını ilham yoluyla coşkulu ve etkili olarak anlatımıyla oluşmuş eser; lirik şiirler derlemesi (KTS, 1493).

Küygön ır: Yanık türkü (KTS, 1478).

Op mayda: Eskiden harman sürerken söylenen şarkı (KTS, 1655).

Bekbekey: Eskiden geceleyin sürüyü bekleyen kızlar ve gelinlerin eğlenerek söyledikleri şarkı adı; geceleyin sürüyü bekleyen kadınların haykırması (KTS, 312).

Car-car: Eski zamanlardan beri Türk halklarında söylenen düğün türküsü (KTS, 519).

Ciptirüü: hlk. Düğün ve eğlencelerde söylenen bir şarkı türü (KTS, 610).

2.2.15.2. Çalgı İle İlgili Olanlar

Agara (<A.): Davul, darbuka (YS, 10).

Baraban (<Rus.): Davul, trampet (YS, 87).

Bandulu: Büyük davul (KTS, 249).

Bandura: Ukraynalıların milli müzik aleti(KTS, 249).

Dabul: hlk. Davul (KTS, 770).

Dobul: hlk. Davul (KTS, 824).

Dool (<A.): Davul (YS, 311).

Doolbaş: Davul, alıcı kuşla avlanırken kullanılan küçük davul (YS, 311).

Dombura: Dombra (KTS, 827).

Litavra: Timbal, üstü deri ile kaplı, bakırdan yapılan, küre biçiminde bir davul türü (KTS, 1493).

Nagara: Davul (KTS, 1598).

Sırdool: esk. Savaş başlarken çalınan davul, kös (KTS, 1813).

Çilmerden (<F.) = Çitlen; dümbelek, küçük trampet (YS, 275).

Çoor: Kaval (YS, 280).

Çııldık (1): Bir tür kaval (KTS, 725).

Dombur (<F.): İki telli bir çeşit saz (YS, 311).

Komuz: Kopuz (KTS, 1305).

Duhoboy (<Rus.): Duhovoy orkestr: Üflemek suretiyle çalınan aletlerden teşekkül eden orkestra (YS, 314).

Duutar (<F.): Dutar (bir musiki aleti) (YS, 315).

Kıyak (1): Akordeon, armonika; keman, ağız kopuzu gibi müzik aletlerin genel adı (YS, 464).

Kagaz kıyak: Garmon, Rusların akordiyona benzer müzik aleti (KTS, 1049).

Küükara: Müzik aleti (KTS, 1475).

Muzikalık aspap: Müzik aleti (KTS, 1588).

Kıl kıyak: Milli telli, yaylı çalgı (KTS, 1220).

Kemañça: Keman (KTS, 1189).

Kobza: Kobza, Ukrayna millî çalgısı (KTS, 1284).

Müyüz kerney: Boynuzdan yapılan nefesli çalgı (KTS, 1594).

Müyüz sıbızgı: Boynuzdan yapılan bir tür kaval (KTS, 1594).

Sıbızgı: Ağaç veya kamıştan yapılan üflemeli çalgı, düdük, sipsi; hafifçe, belli belirsiz çıkan ses; hafifçe esen (KTS, 1806).

Surnay: Zurna (KTS, 1864).

Doyra: Özbek, Tacik, Karakalpak ve Uygurlara ait müzik aleti (KTS, 831).

2.2.16. Giyim- Kuşam- Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler

2.2.16.1. Kumaş ve Elbise Malzemeleri

Mata: Kumaşların genel adı, evde dokunan pamuklu kumaş (KTS, 1522).

Buulum: Kıymetli bir kumaşın adıdır (YS, 150).

Büldö: Kıymetli bir kumaş adıdır (YS, 154).

Cannat (<A.) (2): (folklorda) kıymetli bir kumaşın adıdır (YS, 177).

Kele: Yıldız yahut sırma, tırtıl (iplik); bir kıymetli kumaşın adıdır (YS, 433).

Atiles (<Rus.): Atlas (kumaş) (YS, 59).

Balkı: Bir kıymetli kumaşın adıdır (YS, 84).

Barça (<F.): Diba (kumaş) (YS, 88).

Berenci (2): İpek kumaş türü, bu kumaştan yapılan elbise (KTS, 320).

Cup: Bir kumaşın adıdır (YS, 233).

Çilgirin: Bir kumaş adıdır (YS, 275).

Beykasam (<F.) (1): Bekasap (boyunca ufak çizgileri olan, yarı ipekli, yarı pamuklu parlak kumaş (YS, 113).

Böz: Bez (elişi olan beyaz, kaba pamuklu kumaş) (YS, 140).

Keşpir (<F.): Her nevi ince pamuklu kumaşların adıdır (basma, keten bezi ve buna benzerler buna dâhil değildirler); kaşmir (YS,444).

Kaşemir: Kaşmir, bu kumaştan yapılmış olan (KTS, 1139).

Buta: Bir kumaş adıdır (YS, 149).

Kırğız/Kırgız: Bir kumaşın adıdır (YS, 459).

Deyilda/Deyilde: (destanda) Bir pahalı kumaşın adı (YS, 306).

Çıştırnay (<Rus.): kon. Yünlü kumaş (YS, 273).

Kastor: Yünlü kumaş (KTS, 1137).

Moot: Yünlü veya yarı ünlü kumaş (KTS, 1566).

Çıt: Basma (kumaş) (YS, 273).

İpça: Bir kumaş adıdır (YS, 355).

İrapıs (<Rus.): Reys (kumaş) (YS, 356).

Dürüyö (<F.): Bir nevi ipekli kumaş (YS, 319).

Kadek (<F.): Bir Çin dokumasının adıdır (YS, 382).

Kamka: Kemha (Çin ipekli kumaşı) (YS, 394).

Kımkap (<F.): Kemha; bir ipekli kumaşın adıdır (YS, 454).

Başayı (<F.): El dokuması olan bir nevi ipek kumaş (YS, 95).

Bıyazı: Deve yününden yapılan kumaş; bu kumaştan dikilen giysi (KTS, 354).

Parpaşa: Pahalı bir ipek türü (KTS, 1722).

Kele (1): Kemhaları işlemek için kullanılan yıldızlı iplik, çok değerli kalın kumaş (KTS, 1185).

Keleñker: Renkli ipliklerden yapılan ve saç ucuna takılan takı türü; *bir tür kumaş* (KTS, 1186).

Münsök: Bir tür kumaş (KTS, 1593).

Kecim (1): Tüylü ipek kumaş türü; altın iplikler katılarak dokunmuş değerli kumaş türü (KTS, 1177).

Kiyiz: Keçe, keçeden yapılmış olan (KTS, 1281).

Oroo (2): Çocukları sarmak için kullanılan kumaş parçaları (KTS, 1664).

Cibek: İpek böceğinden elde edilen ip; ipek, ipekten yapılmış kumaş (KTS, 604).

Bargek (<F.) (2): Aylın düğme (ziynet), püskülcük (ziynet) (YS, 88).

Büçü: İlik (KTS, 453).

2.2.16.2. Giyim Malzemeleri

Baltoo: kon. Palto (YS, 86).

Kemsel/Kemsal: Pamuk astarlı Kırgız paltosu (YS, 436).

Kurtka: Bir tür çalılık; *mont* (KTS, 1429).

İçik: Yüzü kumaştan olan kürk (YS, 365).

Türkü içik: hlk. Bir kürk türü (KTS, 2135).

Kencir: hlk. Bir tür kunduz kürkü (KTS, 1193).

Meh: Kürk, post (KTS, 1536).

Sırt kiyim: Palto, kaftan vb. üstlük (KTS, 1813).

Sıy kiyim: Misafirliğe giderken veya bayramlarda giyilen giysi (KTS, 1815).

Kebenek (F.): Keçeden kaftan, kepenek (YS, 427).

Sarpay (1): Saygın misafirlere hediye olarak verilen giysi, kaftan (KTS, 1784).

Cagaalı: Çinlilerin dik yakalı giysisi (KTS, 474).

Beykasam (<F.) (2): Bu gibi kumaştan yapılan cüppe (YS, 113).

Kalakay: Gocuk (KTS, 1060).

Küpü (1): Taylak postundan yapılan kısa gocuk (KTS, 1468).

Makintoş: Bir tür yağmurluk (KTS, 1505).

Suuluk (2): hlk. *Yağmurluk, yağmurdan korunmak için üste giyilen giysi; eğitilmekte olan alıcı kuşlara yemle birlikte verilen su* (KTS, 1868).

Kapyuşon: Kapüşon (KTS, 1102).

Karakül (2): Karakul koyunun kuzusunun değerli kürkü; bu kürkten yapılmış giysi (KTS, 1112).

Labbas: Libas, giysi (KTS, 1484).

Beldemçi: *Belden başlayarak yırtmaçlı olan kadın fistanı; "plaxta"* (Ukranya'da bir çeşit fistan); bir nevi savaş giyimi (YS, 105).

Beldik (1): Yaşlı kadınların taşıdığı bir nevi fistan (YS, 106).

Beşmant: Belli olarak dikilen üst giyim, beşmet (YS, 110).

Çayındı: (destanda) Bir nevi üst giyim (YS, 256).

Cekendi/Cekendi Ton (destanda): Bir üst giyimin adidir (YS, 198).

Mala ton: Derviş elbisesi (KTS, 1508).

Merziye ton: Yas elbisesi, kara giyim (KTS, 1542).

Torko ton: Çin ipeğinden dikilen giysi, ipek giysi (KTS, 2080).

Ton-tobur: Kışın giyilecek kürk, mont gibi giysilerin genel adı (KTS, 2072).

Aga ton: hlk. Evlilik sırasında erkek tarafından, kızın ağabeylerinden birine armağan edilen değerli elbise (KTS, 45).

Tucurka: Her iki tarafından iliklenen, evde giyilen veya işçilerin giydikleri kısa mont (KTS, 2104).

Buşlat: Pamuklu, kalın kışlık mont (KTS, 441).

Cempir: Eğrilmiş ipten dokunan giysi, hırka (KTS, 560).

Çiydan: Çobanların üst giyimi (ki yüzü yünlü kumaştan, astarı keçeden olur) (YS, 276).

Kementay: Keçeden üst giyim (YS, 436).

Kemenek: Kementay, keçeden üst giyim (KTS, 1190).

Kamka: Kemha, altın ve gümüş iplikler katılarak dokunan bir tür ipek kumaş; bu kumaştan yapılan elbise (KTS, 1080).

Kapçaç = Kep çaç (bk. kep) (YS, 400) .

Kelteçe: Kolsuz kaftan (YS, 435).

Kelteçek: hlk. Cepken (KTS, 1188).

Çapan: Kalın ve uzun yakasız üst giysisi (KTS, 695).

Çakan: Bir tür üst giysi (KTS, 682).

Çekmen = Cepken (YS, 260).

Çepken: İğne ardı dikilmiş (sırılmış) bir nevi erkek üst giyimi (kaba sarılmış olan), şayak (cuha vs. gibi) kalın kumaşla örtülmüş olur; çuhadan astarsız kaftan (YS, 261).

Çenton: hlk. Dağ keçisi veya koyununun derisinden yapılmış cepken (KTS, 713).

Kiyit: Hediye olarak verilen giysi; ilk kez misafirlige gelen dönürlere hediye olarak verilen giysi veya kumaş (KTS, 1281).

Kürmö: Kolsuz kısa üst giysi, cepken; yelek, ceket altına giyilen kolsuz kısa giysi; mont tarzı kısa hafif giysilerin genel adı (KTS, 1470).

Kürmöçö: Küçük cepken veya cepkene benzer dikilen üst giysi (KTS, 1470).

Doolday: Yünden veya keçeden yapılmış cepken (KTS, 829).

Kete (karş. kite): Genç kadınların güzel elbisesi; kadınlara mahsus başa giyilen şey, serpuş (YS, 445).

Kite: Yelek, kolsuz ve kısa giysi (KTS, 1280).

Kitel: Dik yakalı yelek (KTS, 1280).

Bortonoy: hlk. Yelek; çocukların kolsuz giysisi (KTS, 393).

Çermiy: Yelek, kolsuz, kısa giysi (KTS, 714).

Kostyum: Takım elbise, ceket (KTS, 1328).

Kofta: Bluz (KTS, 1286).

Batinke (<Rus.): Potin (YS, 99).

Belçir: At derisinden dikilen hususi bir çeşit çizme (YS, 105).

Bayçeke: Bağlanarak giyilen, altı deriden yapılmış ayakkabı türü (KTS, 298).

Ceke: Kök ceke yahut ceke ötüğ (destanda) bir çeşit kıymetli ayakkabı (YS, 197).

Çarke: Tek bir parça deriden dikilmiş olan ayakkabı (YS, 254).

Çokoy: Tek parça deriden dikilen bir çeşit ayakkabı, ayak sarmaya yarayan işlenmiş deri parçası (YS, 278).

Dulay: Keçeden yahut koyun derisinden yapılmış olan kış ayakkabısı; alıcı kuşun ayaklarında kösteklerin yaptığı şiş (YS, 314).

Çopdor: (destandan) Bir çeşit ayakkabı (YS, 280).

Kaloş: Lastik, ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç (KTS, 1072).

Kölöç: Lastik, ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç (KTS, 1355).

Keşiç: Deriden yapılmış bir tür galoşa benzer ayakkabı (KTS, 1198).

Kep cığaç: Tahta ayakkabı (KTS, 1198).

Mökü: Hafif deri ayakkabı (KTS, 1571).

Maası: Kısa konçlu ayakkabı türü, mest (KTS, 1500).

Çarık: İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ayakkabı (KTS, 699).

Keta (1): hlk. Keten ayakkabı (KTS, 1210).

Ötük: Çizme (KTS, 1709).

Kiyiz but kiyim: Keçe ayakkabı (KTS, 1281).

Kiyiz ötük: Keçe çizme (KTS, 1281).

Kebez ötük: Kaba veya kalın çizme (KTS, 1176).

Kökşal: esk. Kaşgar'da üretilen mavi, yeşil deri; bu deriden yapılan çizme (KTS, 1350).

Namarken: Parlak çizme (KTS, 1599).

Tulay: Keçe veya koyun derisinden yapıp kışın giyilen çizme (KTS, 2105).

Üpükö: Buzağı derisinden yapılan çizme (KTS, 2186).

Konki: Paten, buz üzerinde kaymaya yarayan ayakkabı (KTS, 1307).

Kök ceke: Değerli erkek ayakkabısı (KTS, 1348).

Baypak (<F.-K.): Uzun çorap; kısa çorap (YS, 102).

Cöröp: Keçe çorap (YS, 229).

Corop: Çorap (KTS, 633).

Bapak (<Rus. papaxa): (yüksek deri kalpak) (YS, 86).

Kalpak: Sivri tepeli keçe kalpak, külâh (YS, 391).

Telpek: Kuzu veya av hayvanlarının derisinden yapılan erkek başlığı; hlk. şapka (KTS, 1998).

Telpegey: Kenarları geniş kalpak türü (KTS, 1998).

Kelek: Kadın başlığı (KTS, 1186).

Kemçat (2): Değerli hayvan postundan yapılan börk, başlık (KTS, 1189).

Kamçat börk: Bir tür börk, başlık (KTS, 1076).

Börk: Hayvan derisinden yapılan başlık, börk (KTS, 413).

Börük: Kalpak (YS, 140).

Kapor: Çene altından bağlanan çocuk veya kadın başlığı (KTS, 1099).

Karkıraluu: Başlığında turna kanadı takılan veya turna kanatlı başlık (KTS, 1127).

Kaska: Kask, koruyucu başlık (KTS, 1136).

Otogo: tar. Rütbeyi göstermek için başlığa takılan değerli taş, tuğ, veya kuş tüyü; baykuş tüyü ile süslenmiş kunduz başlık (KTS, 1673).

Malakay: Yünlü tarafı içe doğru dikilmiş deri başlık (KTS, 1508).

Şökülö: Genç kızların başlarına giydikleri süslü başlık (KTS, 1913).

Tebetey: Erkek için tilki, kunduz vb. derisinden yapılan başlık (KTS, 1985).

Topu: Takke (başlık) (KTS, 2078).

Topuyçe: hlk. Takke (KTS, 2079).

Şalı (2): Büyük örtü, şal (KTS, 1886).

Cekey: Başa giyilecek bir şeyin adıdır (YS, 198).

Cooluk: Mendil; başörtüsü (YS, 223).

Dasmal (<F.): Küçük mendil; başörtüsü (YS, 299).

Keteçin: İşlemeli mendil, başörtüsü (YS, 445).

Odono: İpek başörtü türü (KTS, 1623).

Orolpok: Başörtüsü (KTS, 1664).

Şalpar: Bir çeşit başörtüsü, bir kumaş türü (KTS, 1886).

Şarf: Eşarp (KTS, 1892).

Cunan: hlk. İnce yün eşarp (KTS, 654).

Keşmir: Kaşmir, kaşmir tülbent (KTS, 1209).

Çümböt: Yüz örtüsü (peçe), çarşaf (YS, 289).

Çaçvan: Peçe, nikap (KTS, 680).

Çadıra: esk. Peçe, kadınların yüz örtüsü (KTS, 680).

Parancı: Çarşaf, kadın giyimi (KTS, 1720).

Eleçek (<F.): Evli kadının sarığı; tokol eleçek: aynı sarıktır, ancak bu, daha alçak olur; kaz eleçek: kocaman hacimdeki sarık; kiymeleçek (kiyme + eleçek): Kazak kadınlarının başına giydikleri şey (YS, 326).

Ak ileki: Kırgızlarda evli kadınların giydikleri, beyaz bez sarılarak yapılan ve dışından süslenen başlık (KTS, 53).

Kaz eleçek: Kırgız kadınlarının kullandığı bir çeşit başlık (KTS, 1170).

Takıya: Takke, Kırgızlarda kızların giydikleri süslü başlık; Kırgızlarda kadınların eleçek adlı başlığın altına giydikleri beyaz takke (KTS, 1930).

Külö: Kavuk, üzerine sarık sarılan başlık (KTS, 1456).

Selde (1): Sarık, sarılarak yapılan başlık (KTS, 1796).

Çalma: Sarık, başlık (KTS, 689).

Dastar: Sarık, baş örtüsü (KTS, 790).

Gülmanti: Baş giyimi (KTS, 943).

Kırk köynök: Yeni doğmuş bebeğin kırkı çıktığında giydirilen gömlek (KTS, 1240).

Cegde: Erkek gömleği (YS, 197).

Cekte: Geniş yakalı gömlek (KTS, 553).

Celek (2): Hafif, erkek üst giyimi (çokluk, elişi kumaştan ve astarlı olarak dikilir); yensiz çocuk giyimi (YS, 199).

Celetke (<Rus. jiletke): Yelek (YS, 199).

Dakı: (karş. daakı) Buzağı derisinden dikileni, kısa kollu ceket (YS, 293).

Köynök: Vücudun üst kısmına giyilen kollu veya kolsuz, yakalı veya yakasız giysi; kadınların giydiği elbise (KTS, 1382).

Köynök-keçe: Her türlü hafif giysi (KTS, 1382).

Köynök-könçök: bk. Köynök-keçe (KTS, 1382).

Çalbar: Şalvar (YS, 247).

Kandağay: Teke derisinden yapılan erkek şalvarı (YS, 397).

Dambal/Dambal–İştan: Don; dambalçan: yalnız don giymiş halde (pantolonsuz) (YS, 295).

İştan: Kadın pantolonu; donu (YS, 361).

Şım: Pantolon (KTS, 1903).

Cargak şım: Koyun veya keçi derisinden dikilmiş pantolon, milli kıyafet (KTS, 520).

Etek: Etek (YS, 343).

Koş etek: Bir tür bayan elbisesi (KTS, 1329).

Matroska: Denizci elbisesi; kadın ve çocukların bu elbiseye benzer giyimi; çocukların denizci başlığı (KTS, 1524).

Çıptama: Göğüsün yuvarlaklığını gizlemek için kızların taşıdıkları göğüslük (YS, 271).

Lifçik: Sutyen (KTS, 1491).

Öpkö kap: Göğüslük, üstlük, önlük (KTS, 1702).

Korset: Korse, ince görünmek için kullanılan esnek iç giysisi; korse, sargaç (KTS, 1324).

İpça ton: Yumuşak, ince kumaş; iç çamaşırın bir türü (KTS, 962).

Terme: El tezgâhında bez dokuma türü (KTS, 2013).

2.2.16.3. Askerlik Giysileri

Badam (F.): Badem badana, zırh, cevşen, cebe (YS, 77).

Çarayna: Zırh, cebe (YS, 253).

Beldemçi: Belden başlayarak yırtmaçlı olan kadın fistanı; “plaxta” (Ukranya’da bir çeşit fistan); *bir nevi savaş giyimi* (YS, 105).

Küböş: Zırh, savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi (KTS, 1447).

Küröökö: Zırh, silahtan korunma giysisi, süslü ve değerli sırt giysisi (KTS, 1471).

Sarapçı (2): Zırh, savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen giysi (KTS, 1781).

Soot: Zırh, savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi (KTS, 1835).

Çayingi: esk. Zırh, savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen giysi (KTS, 703).

Çopkut: Zırh gömleği (YS, 280).

Kıyak (2): Göğüse giyilen zırh, cebe (YS, 464).

Kadama: Zırh, savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi (KTS, 1045).

Kaldırkan (2): Savaşlarda dizden aşağısını koruyan koruyucu (KTS, 1066).

Karıpçın: Dirsekten yukarı giyilen askeri demir kolluk (KTS, 1124).

Keecim: Eskiden zırh altına giymek için içine ipek katlanarak dikilen yelek, bir tür ipek (KTS, 1180).

Kelbeto: Zırh, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi (KTS, 1184).

Sebil (1): Zırh; savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi; güçlü, kuvvetli (yırtıcı kuşlar için) (KTS, 1793).

Kök kübö: Uzun kollu zırhlı elbise (KTS, 1348).

Töştük: tar. Askerlerin göğsüne takılan zırh (KTS, 2098).

Naker: Süslü, sivri burunlu, koncu uzun çizme; savaşta kahramanların giydiği, ok geçirmeyen çizme (KTS, 1598).

Ak olupok: Destanlarda kahramanların savaşta mızrak ve oklardan korunmak için giydikleri giysi, zırh (KTS, 54).

Olpok: Beşiğe serilen minder; *tar. eskiden içine yün konularak dikilen ve savaşta giyilen üstlük* (KTS, 1632).

Tuulga: Tolga, miğfer (KTS, 2120).

Üpçün (2): Destan kahramanının savaş giysisi (KTS, 2186).

2.2.16.4. Kuşam Malzemeleri

Belboo: Kuşak, kemer (YS, 105).

Beldik (2): Koçun koyunlara aşmasına engel olan sargı, kuşak (YS, 106).

Cekeri: tar. Kendisine silâh takılan kuşak, kemer (YS, 198).

Keş: Kuşak (YS, 444).

Keşene: Kuşak (YS, 444).

Kurmuşu: Eski keçeden yapılmış bel bağı, kuşak (KTS, 1428).

İlgiç: Tokasıyla birlikte kemer (YS, 367).

İçkır: Kuşak, bağ, uçkur; bir tür kuşak, kemer (KTS, 948).

Kemer (<F.): Kayış kuşak; süslü kemer (YS, 436).

Kamar: Kemer, bel bağı (KTS, 1076).

Kur: Kemer, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı; kemer, emniyet kemeri (KTS, 1421).

Tekmat: Kemer, nakışlı kösele kemer (KTS, 1993).

Cekey boz: Çoğunlukla kahramanların giydiği kıymetli giyim; pehlivanların taktığı kemer (KTS, 552).

Cırım: Yassı bir şekilde örülmüş ince kayış, kemer (KTS, 597).

Çargı: Bele kuşanılan tülbent (KTS, 699).

2.2.16.5. Süs Eşyaları ve Süslenme

Akak: Kehrubar; kırmızı akikten halka (ziynet) ; akak taş renkli, kıymetli taşlar (YS, 11).

Bermet (<F.): (karş. merbet) Sedef, inci; boncuk (YS, 109).

İncu: İnci (YS, 369).

Mariat: İnci (KTS, 15179).

Cakut: Yakut taşı (KTS, 481).

Coohar: Cevher, mücevher, değerli süs taşı (KTS, 627).

Kavhar: hlk. Gevher (YS, 419).

Kauhar: Gevher; değerli süs taşı, mücevher (KTS, 1149).

Köör: hlk. Gevher (KTS, 1369).

Dür: Değerli taş, mücevher, inci, sedef (KTS, 846).

Aynek (<F.-A.): Ayna; cam; köz aynek: gözlük (YS, 69).

Küzgü: Gözğü, ayna, mirat (KTS, 1483).

İskek: Yüzdeki yahut tenasül aletlerindeki kıllar yolmak için kullanılan cımbız (YS, 372).

Bargek (<F.) (1): Küpe (YS, 88).

İymek: Küpe; İymek-Çiyemek/İymekey-Çiyemekey: Resimlerle, nakışlarla örtülmüş; muntazam bir şekilde olmayan hatlar (YS, 375).

Salmoor: hlk. *Büyük gümüş küpe*; hasır yaparken kamışları sarmak için kullanılan taş; alıcı kuşları eğitirken uçup gitmemeleri için ayaklarına bağlanan taş; sapan; iki ucu ip, ortası örme veya meşin olan bir taş atma aracı (KTS, 1770).

Bilerik: Bilezik, altın ayarındaki arzani (enine) siyah daireler (YS, 120) .

Büçülük: Büçü; kadınların göğüslerinde taşıdıkları bir ziynetin adıdır (YS, 153).

Celbürööç: Ziyet yerine kullanılan türlü köstekler, madalyonlar, cici biciler; köttük'ün bir parça yukarısında (bk. köttük) kuskuna takılan süsler (YS, 198).

Celbirööç: Saç ya da boyuna takılan süslü gümüş takı (KTS, 554).

Sagak: Gıdık; *bir küpeden ikinci bir küpeye doğru çene altından geçirilerek takılan boncuk süs*, fasulye taneciklerinin oluştuğu kısım, fasulye kabuğu (KTS, 1758).

Sırga: hlk. Küpe, bazı hayvanların boyunlarının iki yanından sarkan deri uzantıları; *kulak memelerine takılan süs eşyası* (KTS, 1813).

Söykö: Küpe, kulak memelerine takılan süs eşyası (KTS, 1846).

Kıl takıya: Makam ve mevkii bildiren süslü başlık (KTS, 1220).

Kızıl tebetey: Özel olarak han ve beylerin giydiği başlık (KTS, 1264).

Tiñse: esk. Yöneticilerin başlıklarına taktıkları değerli taş (KTS, 2047).

Ketece/Keteçi = Keteçik (YS, 445).

Keteçik: esk. Avrupalı kadınların dikiş kutusunun yerini tutan işlemeli küçük kese (bu keseyi kadınlar, bir süs olmak üzere, boyunlarına takarlardı) (YS, 445).

Keleñker: *Renkli ipliklerden yapılan ve saç ucuna takılan takı türü;* bir tür kumaş (KTS, 1186).

Uçtuk: Kadınların saçlarına taktıkları süslü toka (KTS, 2152).

Kübök: Altın, gümüşle süslenen takı (KTS, 1447).

Suysal: hlk. Kadınların saçlarına takmak için ince iplikten örülerek yapılan süs (KTS, 1870).

Ala tamak: Bayanların göğüslerine taktıkları, değerli taşlarla süslenmiş takı (KTS, 69).

Şakek: Yüzük (KTS, 1883).

Cüzdük: Yüzlük, yüz sayısını bildiren miktar; *yüzük* (KTS, 674).

Cüzük: hlk. Yüzük (KTS, 675).

Betmay: Yüze sürülen kozmetik krem (YS, 112).

Endik: Allık kadınların yanaklarına sürdükleri al boya (YS, 331).

Upa: Pudra (KTS, 2162).

Surma: Göz kapağı kıvrımı; *sürme, kirpik diplerine veya kaşlara sürülen siyah boya* (KTS, 1864).

Kına (<A.): Tırnakları ve elleri boyamak için kullanılan bir bitkidir (YS, 455).

Hna: Kına, kına rengini veren boya (KTS, 946).

Misbek: Misvak (KTS, 1557).

Pasta (2): Diş macunu (KTS, 1723).

Sakal algıç: Tıraş bıçağı, jilet, ustura (KTS, 1760).

Ustara: Ustura, tıraş için kullanılan keskin bıçak (KTS, 2166).

Sımtaraç: Toynak bıçağı (KTS, 1808).

2.2.17. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler

2.2.17.1. Ev İle İlgili Sözcükler

Üy: Ev (KTS, 2190).

Alaçık: Küçücük keçe ev, obacık; kulübe (YS, 18).

Colum: kerege (bk.) Küçük bir keçe evdir ki bunu at çobanları kurarlar (YS, 221).

Kana (<F.): (müstakillen kullanılmıyor) Ev, hane (YS, 396).

Kepe: Evcik, izbe, salaş, kulübe (YS, 439).

Kürkö: Kulübe, kerpiç, saman veya ağaçtan yapılmış küçük, basit, ilkel ev, kümes; kulübe, yeni doğmuş hayvan yavruları ve kümes hayvanları barınağı, kümes (KTS, 1469).

Otoo: Çobanların yaylaya giderken götürdükleri küçük keçe çadır; yeni gelin için kurulan küçük çadır (KTS, 1674).

Örgöö: Çadır; yeni evliler için kurulan çadır; emek pişirilmeyerek, her zaman temiz tutulan çadır; yeni ev (KTS, 1704).

Palatka: Çadır, kamp çadırı (KTS, 1718).

Ak üy: Beyaz keçeden yapılmış Kırgız çadırı; kağan ve hükümdar için kurulan çadır; hükümet sarayı (KTS, 55).

Tam üy: Duvarı toprak veya tuğladan yapılmış ev (KTS, 1940).

Tegirtmek: hlk. Küçük çadır, kulübe (KTS, 1988).

Turak cay: Konut, apartman, ev (KTS, 2112).

Turak üy: Konut, apartman, ev (KTS, 2112).

Colum üy: Küçük çadır, yurt (KTS, 622).

Çatır: Çadır, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak; çatı, bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü (KTS, 702).

Eşik-tör: Ev, hane (KTS, 904).

2.2.17.2. Evin Bölümleri

Aşkana (K.-F.): Aşevi, lokanta; yemek odası; keçe evin kapıdan sağ tarafta çiy ile örtülen yeri (bk. çiy); obanın kadınlara mahsus kısmı (YS, 55) .

Istoloboy (<Rus.): kon. Yemekhane, yemek odası (YS, 361).

Epçi/Epçi cak: Keçe evin (kapıdan sağ tarafına düşen) kadınlar kısmı (haremlik) (YS, 334).

Kaalğa- (karş. eşik): Obanın iki kanatlı kapısı (YS, 377).

Konok üy: Otel; konuk odası (KTS, 1307).

Sıyaban: hlk. Misafir odası (KTS, 1815).

Takman: hlk. Evin duvarında döşekleri, yorganları katlayıp koymak için yapılan oyuk, yüklük (KTS, 1931).

Tör: Başköşe (KTS, 2094).

Balakana: Tek katlı müstakil evlerin çatısına oturmak, dinlemek için yapılan oda (KTS, 235).

Catak bölmö: Yatak odası (KTS, 536).

2.2.17.3. Ev İle İlgili Araç Gereçler

Adıyal (<Rus.): Yorgan (YS, 9).

Cuurkan: Yorgan (YS, 235).

Kabık: Teyelleyerek dikilen yorgan, döşek veya giyim (KTS, 1035).

Odeyal: Battaniye (KTS, 1623).

Köldölöñ: *Üstünde oturan hayvan postundan yapılmış döşek, şilte;* bir şeyin eni (KTS, 1354).

Orunçu: Döşek, yatak (KTS, 1669).

Töşök: Döşek, yatak; yatak, yün, pamuk, kuş tüyü vb. maddelere kılıf geçirerek yapılan şilte (KTS, 2097).

Altıgat: Şilte, döşek (KTS, 96).

Küpü (3): İçine yün doldurulmuş yastık (KTS, 1468).

Teki: hlk. Yastık (KTS, 1992).

Balış: hlk. Kenarı nakışla süslenen tek kişilik yastık (KTS, 243).

Cazdık: Yastık, başın altına koymak için küçük minder (KTS, 546).

Kerebet (<Rus. krovat): Karyola (YS, 441).

Kerevet = Kerebet (YS, 441).

Krovat: Kerevet, yatak (KTS, 1400).

Şeyşep: Çarşaf, yatak örtüsü (KTS, 1899).

Barancı (<F.): Peçe, perde (YS, 87).

Barda (<F.): Perde; tutuk (YS, 88).

Maşaakana: Cibirlik (KTS, 1521).

Paşakana: hlk. Cibirlik (KTS, 1723).

Çımıldık (2): hlk. Sineklik, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen perde, örtü (KTS, 725).

Cabuu: Örtü, çul (YS, 161).

Körpö: Kuzu ve oğlak postu; oturmaya yarayan ince minder; hlk. yorgan (KTS, 1376).

Talpak: Post, tüylü hayvan derisinden oturmak için yapılan minder (KTS, 1938).

Bayandos (2): Değerli kumaşlardan oturmak için yapılan minder (KTS, 297).

Böstök: Pösteki, koyun veya keçi postundan yapılan minder (KTS, 414).

Cakandos: hlk. Yer minderi, döşek (KTS, 476).

Cekendos: hlk. Oturulmak için serilen ince uzun minder (KTS, 552).

Caynamaz (<F.): Namaz halısı, seccade; namaz kılarken ayak altına serilen kumaş parçası yahut temiz giyim (YS, 193).

Dastarkan (<F.): Masa, sofrta örtüsü (YS, 299).

Dastarkon: Sofra bezi (KTS, 791).

Kışa: Kamıştan yapılmış hasır, örtü (KTS, 1246).

Boyro: Hasır (KTS, 401).

Emerek: Ev eşyası (YS, 329).

Gilem = Kilem (YS, 346).

Kilem: Halı (KTS, 1268).

Maşatı: *İran'ın Meşhed şehrinde yapılan bir tür halı; renk değiştiren* (KTS, 1521).

İşkep (<Rus.): Dolap (YS, 373).

Kalı (<F.): Halı kilem: iyi evsafılı yün halı (YS, 390).

Oymo tekey: hlk. Nakışlarla bezenmiş keçe halı (KTS, 1681).

Şırdak: Nakışlarla bezenmiş keçe halı (KTS, 1905).

Palas: İnce halı, palaz (KTS, 1718).

Taar: Kilim, branda bezi, tente (KTS, 1921).

Bukarı: hlk. Nakışlı kilim (KTS, 424).

Orunduk: Sandalye, oturma eşyası; koltuk (KTS, 1669).

Oturguç: Sandalye, oturma eşyası, tabure (KTS, 1677).

Sandali: hlk. Sandalye, oturak, oturulacak şey (KTS, 1776).

Örö: Keçe, çadır malzemesi (KTS, 1705).

Söörü: hlk. Sedir, başköşe (KTS, 1846).

Tuş kiyiz: Duvara asmak için nakışlarla süslenip yapılan örtü (KTS, 2114).

Tutuu: Kırgız çadırının üstünü örtmek için keçe örtü (KTS, 2119).

Tuurduk: Kırgız çadırının etrafını kuşatan keçe örtü (KTS, 2122).

Tündük (1): Kırgız çadırının tepesindeki açık alan, bu çadırın tepesine örtülen keçe örtü (KTS, 2131).

Üçük: hlk. Çadırın tavanındaki deliğe örtülen küçük keçe (KTS, 2178).

2.2.18. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler

2.2.18.1. Yemeklik Malzemeler

Cumurtkka: Yumurta, cumurtkaday (YS, 233).

Kamırturuş (<A.F.): Ekmek mayası (YS, 394).

Köptürgü: hlk. Ekşi maya (KTS, 1371).

Açıtkı: Maya (KTS, 33).

Kant (<A.): Şeker; maşine kant: kesme şeker (YS, 399).

Kagat: Zahire, kışlık yiyecek stoğu (KTS, 1048).

Seydene: hlk. Çörek otu (KTS, 1804).

Tomat: Salça, yemeğe konulan domates ezmesi (KTS, 2068).

Tuz: Suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde, tuz (KTS, 2125).

Aştık: Tahıl (KTS, 158).

2.2.18.2. Hamur İşleri

Bölkö (<Rus. bulka): Rus usuliyile pişirilmiş ekmek (mayasız yufkadan farklı olmak üzere (YS, 138).

Cupka: Yufka, sütte pişirilen ve yağla yenen bir nevi aştır, hamur işi (YS, 233).

Kalaç (<Rus.): Beyaz ekmek, somun (YS, 387).

Momo: Buharda pişen tuzsuz yuvarlak ekmek (KTS, 1563).

Kalama: Kazanda pişirilen bazlama (YS, 387).

Katırma: Sütle, yağla ve yumurta ile yoğrulmuş hamurdan bir çeşit çörek (YS, 418).

Kömkörmö: hlk. Altı piştikten sonra üstü ters çevrilerek pişirilen bazlama tarzı ekmek (KTS, 1358).

Kömöç: Köze gömülen veya kazanda pişirilen ekmek (KTS, 1358).

Külçö: Tandırda pişirilen yuvarlak küçük ekmek; hlk. ekmek (KTS, 1455).

Patir: hlk. Süt ve yağ ile yoğurularak yapılan tandır ekmeği (KTS, 1723).

Kalday (2): hlk. İnce ekmek (KTS, 1065).

Möşköö: hlk. *Mayalanmış hamurdan yapılan ince ekmek*; aptal, bön (KTS, 1574).

Sañza: Bir tür ekmek (KTS, 1777).

Tokoç: Yuvarlak ekmek türü (KTS, 2062).

Zagara nan: Mısır unundan yapılan ekmek, mısır ekmeği (KTS, 2207).

Lavaş: hlk. Lavaş, mayalı hamurdan tandırda pişirilerek yapılan ve yapıldığı yere göre büyüklüğü değişen ince ekmek türü (KTS, 1488).

Çabatı: Lavaş, yufka inceliğinde ekmek (KTS, 677).

May tokoç: Yağda pişirilen ekmek türü (KTS, 1525).

Bıtıra: Saçma, fişeklerin içine konulan, küçük ve yuvarlak kurşun tanesi; *hlk. küçük kare şeklinde yağda kızartılarak pişirilen ekmek* (KTS, 353).

Kattama: Katmer, arasına yağ ve kaymak sürülerek katlanmış yufka ekmeği (KTS, 1147).

Celçiman: Küçük yağlı ekmek (KTS, 555).

Gülçötay: hlk. Küçük ekmek; kesme türü yemek (KTS, 943).

Keks: Kek, tatlı çörek (KTS, 1183).

Kıyıkça: hlk. Kalın açılarak baklava dilimi şeklinde kesilip pişirilen bir tür pişi (KTS, 1253).

Boorsok: Kırgız mutfağında genelde mayalı hamurdan kare ya da uzunca doğranıp yağda pişirilen bir tür pişi (KTS, 385).

Koyon kulak: Açılmış hamur içine et konularak yağda pişirilen börek (KTS, 1338).

Samsa: Bohça biçiminde katlanarak içine kıyma, soğan, patates vb. maddeler konarak yapılan börek türü (KTS, 1772).

Sırnık: Peynirli, yumurtalı börek (KTS, 1813).

Belyaşi: İçi kıymalı, yağda kızartılarak yapılan bir tür börek (KTS, 318).

Çeburek: Çiğ börek (KTS, 705).

Nan: Ekmek, nan (KTS, 1600).

Çelpek: Pişi; ince açılıp kare şeklinde kesilmiş hamur katılan sulu yemek (KTS, 711).

2.2.18.3. Çeşitli Yiyecekler

Aş (1): Gıda (YS, 53).

Aar: Yiyecek (KTS, 17).

Daam (<A.): Taam, yiyecek (YS, 291).

Kazan-aş: Yemek, aş (KTS, 1171).

Korek: hlk. Yemek, taam; günlük hayat için gerekli gereçler (KTS, 1320).

Kara boroñ et: Yağsız et (KTS, 1104).

Kara kesek: Yağsız et (KTS, 1106).

Kul cebes: Yağlı et (KTS, 1407).

Keşit: hlk. Nevruzda sakatattan yapılan yemek (KTS, 1209).

Atala: (su, un ve yoğurt halitası) Bir nevi tirit (YS, 58).

Bııcı: (Alay'da) kıyılmış, kavrulmuş, pirinçle veya unla karıştırılmış etten yapılmış olan sucuk; (Talas vadisinde) beyinden, kuyruk yağından, kandan yapılmış olan sucuk (YS, 115).

Çuçuk: Sucuk (YS, 285).

Kalbasa (<Rus.): Sucuk (domuz etinden) (YS, 388).

Selde (2): hlk. Doğranmış etin üstüne kesilip konulan sucuk (KTS, 1796).

Asip: hlk. Sucuk türü (KTS, 149).

Sür: Kurutulmuş, tuzlu et, pastırma (KTS, 1872).

Basturma: Et parçaları ve sebzeler kızartılarak yapılan yemek (KTS, 274).

Kalca: Yeni doğum yapanlara veya hastalara ezilinceye kadar pişirilerek verilen et (YS, 388).

Çarköp (<Rus. jarkoye): Kızartma: kuşbaşı şeklinde doğranarak kızartılmış et, kebab (YS, 182).

Cörgöm: (uzunca parçalar şekliden doğranmış ve bağırsaklarla sarılmış olan) ciğerden ve işkembeden yapılmış olan aş (YS, 229).

Cuugan: Sütle terbiyelenmeyen aş, yavan (YS, 235).

Lagman: Orta Asya'ya özgü, üzerinde sos bulunan, spaghetti şeklindeki etli makarna yemeği (KTS, 1485).

Lapşa: Kesme, bir tür makarna (KTS, 1487).

Makaron: Makarna (KTS, 1505).

Koyutmak: Yoğurda öğütülmüş buğday katılarak yapılan yemek türü (KTS, 1340).

Külçötay: İnce açılarak ve kare şeklinde kesilerek et suyunda pişirilen hamur; bu şekilde yapılmış yemek (KTS, 1455).

Mampar: hlk. Hamur küçük kareler şeklinde kesilip et ve patates katılarak yapılan yemek (KTS, 1512).

Kesme: Erişte (YS, 444).

Kesma kürüç: hlk. Erişte pilavı (KTS, 1209).

Köcö: İri öğütülmüş sarı darı, pirinç ve buğdayın uzun süre kaynatılmasıyla yapılan yemek; hlk. erişte; yarmadan yapılan soğuk içecek (KTS, 1344).

Köörçök: Keçi, koyun sütünü kırmızı veya yoğurtla mayalayarak yapılan gıda ürünü (KTS, 1369).

Mıkçıma: Yeni pişmiş ekmeğe tereyağı karıştırıp elle ezilerek top şeklinde hazırlanan yiyecek (KTS, 1546).

Leço: Kırmızıbiber ve domatesten yapılan yemek (KTS, 1488).

Kebep (<F.) /Şiş kebab: Şiş kebabı (YS, 427).

Kabap: Kebab, ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et (KST, 1032).

Kebek: Kebep, şiş kebabı (YS, 427).

Lyulya- kebab: Lüle kebab (KTS, 1497).

Şaşlık: Şiş kebab (KTS, 1894).

Şişkebek: Şiş kebab (KTS, 1910).

Kotlet: Köfte (KTS, 1333).

Kuurma çay: Unu yağda kavurduktan sonra süt, su ve çay katılarak hazırlanan çorba tarzı yemek (KTS, 1440).

Borş: Borş çorbası, pancar, patates vb. katılıp lahanadan yapılan çorba (KTS, 393).

Bortoşo: Az miktarda olan et; içinde az et bulunan çorba (YS, 132).

Carma: Yararak koparılmış (uzun) çıra; *üğütölmüş arpadan yahut buğdaydan yapılan çorba* (YS, 182).

Okroška: Rus mutfağına ait bir tür çorba (KTS, 1625).

Kordo: Pirinç çorbası (KTS, 1320).

Sorpo: Et suyu; çorba (KTS, 1837).

Sorpo-şileň: Etlı yemeklerin genel adı (KTS, 1837).

Botko: Darı, bulgur ve benzerleri pilavı (YS, 133).

Baloo (<F.): Pilav (YS, 84).

Paloo: Pilav, et, havuç ve pirinçten yapılmış yemek (KTS, 1718).

Kürüç: Pirinç, pirinç bitkisi, pirincin besin olarak kullanılan taneleri, *pirinç pilavı* (KTS, 1473).

Şirgürüç: Sütle pişirilen pirinç (KTS, 1909).

Bulamık: Bulamaç (YS, 143).

Ardap: hlk. Bulamaç; diyet yemeğı (KTS, 132).

Umaç: Unu kavurarak yapılan bir tür yemek (KTS, 2160).

Mamalıga: Mısırdan yapılan koyu yemek (KTS, 1509).

Cançmal: Darı yarması, süt ve yağ ile yapılan bir nevi yiyecek (YS, 174).

Cayıbaş: Haşlanmış hamur parçalarıyla ve yoğurtla yapılan bir yiyecek (YS, 190).

Caya: Atın but eti (burası lezzetli parça sayılır) (YS, 189).

Centek may: Yarmanın öğütölüp tereyağına karıştırılmasıyla elde edilen yiyecek (KTS, 560).

Çökmö: Kavrulmuş mısır veya buğdayı tereyağında beklettikten sonra kıımız katılarak yapılan yiyecek türü (KTS, 750).

Kamırda: Hamur katmak; Kamırdağan et: Hamurla hazırlanmış etli yemek (YS, 394).

Koşaň: Hamur içine et konularak tandırda veya yağda pişirilen yemek türü (KTS, 1329).

Mantuu: Mantı, içine soğanla birlikte et ya da patates ya da bal kabağı konularak bohçalanana hamurdan yapılan yemek (KTS, 1514).

Çüçpara: Açılmış hamur içine kıyma konularak hazırlanan fazla küçük olmayan bir tür mantı; bu mantıdan yapılmış yemek (KTS, 760).

Malkam: Kısırak sütü katılıp haşlanarak pişirilen etli yemek türü (KTS, 1508).

Mastava: Etli, pirinçli sulu yemek (KTS, 1520).

Narın: Küçük doğranmış kuşbaşı etle hazırlanmış yemek (KTS, 1601).

Ragu: Yahni; kuşbaşı et; balık ve sebzelerle hazırlanan yemek (KTS, 1746).

Şöölö: Et suyuna pirinç ve sebze konularak hazırlanan yemek (KTS, 1914).

Şurugan: hlk. Sıcak süte tereyağı ve ekmek katılarak yapılan yemek (KTS, 1916).

Uvay: hlk. Ezilmiş kurut ve kaymakla hazırlanan yemek (KTS, 2171).

Borpoşo: Genç hayvan etinden yapılan sebzeli yemek (KTS, 392).

Bal muzdak: Dondurma (KTS, 233).

Aş ayran: Ayran aşısı (KTS, 154).

Alba (<A.): Helva (YS, 22).

Kalba: Helva (YS, 388).

Halva: Helva (KTS, 944).

Asel (<A.): Bal (YS, 51).

Beze: Krema, yumurta ve şekerden yapılan tatlı türü (KTS, 338).

Bıştak: Kaynamış süttten alınan bir nevi kesmik (YS, 119).

Ecigey: Bir çeşit peynir (YS, 320).

Sır: Peynir (KTS, 1812).

İrimcik: Peynir (YS, 371).

İrimçek: Çökelek, kesmik (KTS, 1003).

Zaytun: Zeytin (KTS, 2212).

Arçı: Yoğurttan elde edilen tereyağı (KTS, 131).

Katık: Ekşimiş süt, yoğurt (YS, 417).

Kurut: Kurutulmuş süzme yoğurt (KTS, 1430).

Cuurat: Koyun sütünün mayalanmasıyla yapılan yoğurt (KTS, 659).

Karın may: Koyun, keçi midesinde yapılmış kapta korunan tereyağı (KTS, 1123).

Kaymak: Kaymak, süt üzerindeki koyu yağlı katman (KTS, 1159).

Kıyam: Reçel (KTS, 1250).

Şire: Şıra, nektar, meyve özü; tatlı (KTS, 1909).

Kisel: Meyve suyu, şurup, reçel, süt veya hoşafa nişasta katılarak yapılan jöle kıvamında tatlı (KTS, 1277).

Çakçak: Yumurta ve sütle yoğrulan hamurun ince açılarak erişte şeklinde kesilip yağda pişirilmesinden sonra, bal ve kuru yemiş katılan bir tür tatlı (KTS, 682).

Çüştö: Kesilmiş hamur parçalarının yağda kavrularak içine bal, kuru üzüm, ceviz katılmasıyla yapılan tatlı türü (KTS, 763).

Konserva: Konserve, uzun zaman saklanabilecek yiyecek (KTS, 1308).

Köptürülgön taruu: Sütte bekletilen akdarıya bal, kaymak veya tereyağı katılarak yenilen yiyecek (KTS, 1371).

Kuymak: Kuymak, un, süt, yumurtadan yağda kızartılarak yapılan bir tür yiyecek (KTS, 1442).

Nişalda: Yumurtanın beyazı ve şeker karıştırılarak yapılan bir tür yiyecek (KTS, 1613).

Beşbarmak: Haşlanmış et ve hamurdan yapılan Kırgız milli yemeği (KTS, 324).

Noorustama: Bahar bayramında hazırlanan sulu yemek (KTS, 1616).

Sümölök: Nevruz bayramında yapılan tatlı yemek (KTS, 1872).

Sıy tamak: Saygın misafirler için veya bayramlarda yapılan yemek (KTS, 1815).

Olobo: Koyunun akciğerinden yapılan yemek (KTS, 1631).

Paştet: Et ya da karaciğerden yapılan yemek (KTS, 1723).

Taş kordo (2): Yeni kesilmiş koyun, kuzu veya dağ keçisinin etinden yapılan yemek türü (KTS, 1972).

Ayımçap: hlk. Genç güzeli; *kemik iliği, taze koyun eti, pirzola, bir kesim kuyruk yağı ve ciğere havuç, soğan, sarımsak, domates katılarak yapılan yemek* (KTS, 185).

Üzmö: Kesme, hamurun koparılıp pişirilmesiyle yapılan yemek (KTS, 2194).

Pasta (1): Sebzelerin ezilmesiyle yapılan meze (KTS, 1723).

Sapırma: hlk. Un bulamacı (KTS, 1779).

2.2.18.4. Çeşitli İçecekler

Arak: Votka, rakı (YS, 39).

İçkilik (1): İçecek, içki (YS, 365).

Bal (1): Bal kaynat- : iyi kaynatmak; Folk.: alkollü içki; baldan yapılan içki, bal birası; bal açıt-: balı ekşiterek bir içki yapmak (YS, 81).

Bozo: Boza (hububattan yapılan bir çeşit alkollü içki (YS, 136).

Mussala: Kuru üzüm ve iğdeden yapılan içki türü (KTS, 1583).

Ak moldo: knş. İçki (KTS, 54).

Pivo: Bira (KTS, 1729).

Sıra: Hiç, azıcık olsa bile; *bira* (KTS, 1812).

Çiñdem: hlk. Ayran (KTS, 737).

Çalap: Ayran (YS, 247).

Çanğıt: Ayran (çalap'tan farkı şudur ki çanğıtta çalaptakine nisbeten su miktarı fazla olur) (YS, 250).

Çay: kızıl çay: sert çay; taş çay: tablet biçiminde olan çay; kök çay: yeşil çay: latince *origanum* denilen bitki; içine yağda kavrulmuş un ve çay dökülen süttten ibaret olan içecek; kara kaptal çay (folklorda): bir çeşit çay (YS, 256).

Kök çay: Yeşil çay (KTS, 1348).

Mamil: Siyah çay (KTS, 1510).

Kakırım: Yoğurtla süt halitasından yahut yoğurtla kımız halitasından ibaret olan ekşi içecek (YS, 385).

Kıçıma: hlk. Ekşimiş yoğurt veya yarma içeceği (KTS, 1218).

Kıbas (<Rus. kvas): Hububattan yapılan ve hareket teskin eden bir içecektir (YS, 447).

Maksım: Öğütülmüş buğday veya arpadan yapılan mayalı millî içecek (KTS, 1506).

Çalmakey: Süt ürünlerine öğütülmüş buğday veya arpa katıştırılarak yapılan içecek (KTS, 689).

Kılaan: Yağsız süt (KTS, 1221).

Kımıran: Su katılarak kaynatılan süt (KTS, 1230).

Kımız: (kısarak sütünden yapılan maruf içecek) töö kımız: deve sütünden kımız; uy kımız: inek sütünden yapılan kımız, kefir; tong durma kımız: parça halinde dondurulan ve ilkbahara kadar kor maya olmak üzere muhafaza edilen kımız (YS, 454).

Saamal: Bekletilmemiş, taze kımız (KTS, 1755).

Balkımız: Genç kırsrağın sütünden yapılan kımız (KTS, 245).

Kagor: Kırmızı şarap (KTS, 1051).

Kiriçme: hlk. Bozaya şeker katılarak mayalanan içki; bu şekilde pancardan yapılan mayalı içecek (KTS, 1275).

Kiriçmek: Litreyle satılan elma şarabı (KTS, 1275).

Köktün kıygıl suusu: Şarap (KTS, 1351).

Musallas (2): Fazla tatlı olmayan bir tür kırmızı şarap (KTS, 1583).

Köktün suusu: Süt ürünleri (KTS, 1351).

Uuz: Ağız sütü, doğumdan hemen önce ve hemen sonra çıkan koyu süt (KTS, 2171).

Limonad: Limonata veya diğer meyvelerden elde edilen meyve suyu (KTS, 1492).

Şubat: Deve sütünden yapılan içecek (KTS, 1915).

Ubay: Olumlu sonuç, iyi netice, fayda, meyve, semere; içerisinde kurut ezmesi bulunan içecek (KTS, 2150).

Çagır: hlk. Boza katılmış içki; kımız veya süzme yoğurt katılmış et suyu (KTS, 681).

Çeydem: Sıcak suya kımız veya yoğurt katılarak yapılan içecek (KTS, 715).

2.2.18.5. Sebzeler

Agarot (<Rus.): Sebze bostanı (rusçası ogorot) (YS, 10).

Bak (<F.): Bahçe, bağ; *sebze bostanı* (YS, 79).

Indoo: Tohumundan faydalı yağ çıkan bir çeşit şalgam (YS, 353).

Kalempir: Biber, patlıcangillerden bir bitki. 2. Biber, bu bitkinin sebzesi. 3. Biber, bu bitkinin kurutulup baharat olarak kullanılan ürünü (YS, 389).

Laazı: Kırmızı biber (KTS, 1485).

Badırañ: Hıyar, kabakgillerden bir bitki; hıyar, bu bitkinin sebzesi, salatalık (KTS, 221).

Kabak: Kabak (YS, 378).

Kapak = Kabak (YS, 400).

Aşkabak: Bal kabağı, içi turuncu, iri ve tatlı bir tür kabak; bal kabağından yapılmış; mec. aptal, beyinsiz (KTS, 156).

Kartöşkö (<Rus.): Patates (YS, 413).

Kartoşka: Patates (KTS, 1133).

Kepusta (<Rus.): Lahana (YS, 440).

Karem: Lahana, ekşimiş lahana (KTS, 1121).

Kerem: Lahana, kelem (KTS, 1203).

Kızılça (1): Pancar (KTS, 1264).

Kant kızılçası: Şeker pancarı (KTS, 1092).

Kesmer: Yabani soğan (KTS, 1209).

Köbürgön (1): Yabani soğan (KTS, 1343).

Piyaz: Soğan, yemeklere konulan bitki (KTS, 1729).

Sarmusak: Sarımsak (KTS, 1784).

Sasık piyaz: Sarımsak (KTS, 1785).

Maş (2): Maş, yeşil fasulye bitkisi; bu bitkinin sebze olarak yararlanılan ufak yeşil ürünü (KTS, 1520).

Petruşka: Maydanoz (KTS, 1727).

Pomidor: Domates (KTS, 1735).

Sabiz: Havuç (KTS, 1757).

Sardek: hlk. Havuç (KTS, 1782).

Türp: Turp (KTS, 2136).

Baklacan: Patlıcan (KTS, 231).

2.2.18.6. Meyveler

Alma: Elma (YS, 29).

Kandil: Meyvesi sivrimsi elma cinsi (KTS, 1088).

Kitayka: Soğuğa dayanıklı elma cinsi; bu cinsteki elmanın meyvesi (KTS, 1279).

Almurut (<F.): Armut (YS, 29).

Nak: hlk. İri cins armut (KTS, 1598).

Aşpurt: hlk. Armut (KTS, 157).

Naşpurt: hlk. Armut (KTS, 1604).

Anar (<F.): Nar (YS, 32).

Ar: Nar (YS, 38).

Ancır (<F.): İncir (YS, 32).

Ancir: İncir (KTS, 103).

Cemiş: Yemiş, meyve (YS, 201).

Mömö: Meyve, yemiş (KTS, 1572).

Andelek (<F.): Çabuk yetişen bir çeşit kavun (Orta Asya'da yaşayan Rusların dilinde) ; engelek, angeleyka, handaliak, xandaliaçka (YS, 32).

Aş (2): Yemiş, mahsul (yalnız bazı bitkiler hakkında) (YS, 53).

Büldürkön: Çilek, ufak çilek (YS, 154).

Kızılgat: Çilek (KTS, 1264).

Çiyde: Hünnap (YS, 218).

Çiye: Vişne (yabani) (YS, 276).

Ciyde: İğde meyvesi (KTS, 610).

Cüzüm: Üzüm (YS, 240).

Kaberne: Cabernet Sauvignon, şaraplık üzüm çeşidi, bu üzümünden yapılan şarap (KTS, 1035).

Karagat: Frenk üzümü; bu bitkinin taneleri ufak, kırmızı, siyah ve mayhoş yemişi (KTS, 1111).

Irğay: Kuş kirazı (YS, 358).

Albaali: hlk. Kiraz (meyve) (KTS, 75).

Kara örük: Erik ağacı, bu ağacın meyvesi (KTS, 1108).

Kaynalı: hlk. Erik (KTS, 1160).

Örük: Kayısı (KTS, 1706).

Koon: Kavun; bu bitkinin meyvesi (KTS, 1315).

Palek: Kavun, karpuz vb. bitkilerin sapı; içi beyaz, şirin bir kavun türü (KTS, 1718).

Çilge: hlk. Küçük kavun (KTS, 736).

Darbız: Karpuz (KTS, 785).

Maymıncan: Siyah böğürtlen (KTS, 1529).

Nardan: Portakal (KTS, 1601).

Şabdaalı: Şeftali (KTS, 1882).

Tıt: Dut, dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç; bu ağacın, ak, kara, pembe renkte ekşi veya tatlı, sulu meyvesi (KTS, 2033).

2.2.18.7. Turşu

2.2.18.8. Tahıllar

Akşak: Övütölmüş pirinç, pirinç yarması (YS, 15).

Kürüç: *Pirinç, pirinç bitkisi, pirincin besin olarak kullanılan taneleri*, pirinç pilavı (KTS, 1473).

Şalı (1): Kabuklu pirinç, çeltik (KTS, 1886).

Badırak: Kavrulmuş ve kabuğundan ayıklanmış olan arpa; kavrulmuş buğday (YS, 77).

Buuday: Buğday (YS, 149).

Bugday: hlk. Buğday (KTS, 423).

Greçiha (<Rus.): Kara buğday, Arnavut darısı (YS, 346).

Lyutestsens: Kırmızı taneli yumuşak buğday cinsi (KTS, 1497).

Buurçak: Nohut (YS, 150).

Cüğörü (<F.): Mısır (YS, 236).

Kara egin: Buğday, arpa dışındaki buğdaygiller; mısır, akdarı vb. (KTS, 1106).

Konok (2): Akdarı; hlk. mısır (KTS, 1307).

Kömbö: hlk. Mısır, darı (KTS, 1357).

Maka: hlk. Mısır (KTS, 1505).

Meke: hlk. Mısır (KTS, 1536).

Taruu: Darı, buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı bir bitki, akdarı; bu bitkinin buğday yerine besin olarak kullanılan tohumu (KTS, 1968).

Arpa: Arpa (KTS, 141).

2.2.18.9. Baklagiller

2.2.18.10. Kuruyemiş Çeşitleri

Canğak: Ceviz (YS, 175).

Kak: Kurutulmuş meyve (KTS, 1051).

Kurma: Hurma (KTS, 1428).

Meyiz: Kuru üzüm (KTS, 1545).

Cer caňgak: Yer fıstığı (KTS, 564).

Keşmiş: Ufak çekirdeksiz üzüm (YS, 444).

Kişmiş: Kişmiş üzümü, bu üzümün kurumuş meyvesi (KTS, 1279).

2.2.19. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler

Müçöl: On iki yıllık hayvan takvimi; insanın on ikinci, yirmi dördüncü, otuz altıncı gibi her on iki yılda bir gelen doğum yılı (KTS, 1589).

Maal: Zaman, vakit (KTS, 1498).

Sane: Sene, yıl (KTS, 1776).

Bagımdat (<F.): *Gün ağarması: şafak;* sabah namazı (YS, 78).

Abet (<Rus.): Öğle yemeği; abet ubakı: öğle yemeği zamanı; abetten kiyin: öğle yemeğinden sonra, öğleden sonra (YS, 2).

Beşim (<F.): *Hemen öğle zamanını takip eden vakit;* öğle namazı (YS, 110).

Kuptan: Yatsı namazı; *yatsı vakti* (KTS, 1421).

Kozu tüş: esk. Kuşluk vakti, saat on ile on bir buçuk arası (KTS, 1341).

Şaşke: Kuşluk vakti (KTS, 1894).

Calgan tüş: Kuşluk vakti (KTS, 486).

Çalaman: hlk. Öğle vakti (KTS, 686).

Tüş: Öğle, gün ortası, öğlen vakti (KTS, 2139).

Tüşçülük: Öğleye kadarki zaman (KTS, 2140).

Akşam: *Akşam;* akşam namazı çağı (YS, 15).

Keçee: Dün, bugünden önceki gün (KTS, 1178).

Keç kurun: Akşam, akşamleyin (KTS, 1178).

Küügüm: Akşam, güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti, akşamleyin; karanlık, ışık olmama durumu (KTS, 1475).

Köz baylagan çak: Akşam, akşam vakti (KTS, 1383).

Mazüür: Akşam vakti (KTS, 1532).

Bars (2): Her biri bir hayvan adı taşıyan ve on iki senelik bir devir teşkil eden yılların üçüncü adıdır (YS, 90).

Bugu (3): Kırgız halk takviminde bir ayın ismidir (YS, 141).

Iramazan (<A.) (1): Ay yılının dokuzuncu ayının adıdır (YS, 356).

Koy cılı: On iki yıllık hayvan takviminde sekizinci yıl. “Koy cılı” (Koyun yılı) (KTS, 1335).

Meçin cılı: Maymun yılı (KTS, 1532).

Murk: On iki yıllık hayvan takvimine göre tavuk yılı, dokuzuncu yıl (KTS, 1581).

Koyon cılı: Tavşan yılı, on iki yıllık hayvan takviminde dördüncü yıl (KTS, 1337).

Kuk: hlk. Hayvan takviminde domuz yılı (KTS, 1407).

İt cılı: Köpek yılı (KTS, 1009).

Aspi (2): At yılı (KTS, 151).

Bakar (2): Sığır yılı (KTS, 228).

Cıl: Yıl (YS, 207).

Bıltır: Geçen sene, bildir; geçen senede (YS, 116).

Ertegi: Eski, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan (KTS, 897).

Erteli/Erteli - keç: Sabahleyin ve akşam; geceli - gündüzlü; bütün yirmi dört saat (YS, 339).

Ertemenenki: Sabahki, sabahleyin (YS, 339).

Erteng: Yarın (YS, 339).

Tün: Gece (KTS, 2130).

Teke (2): Kırgız takviminde Temmuz ayı (KTS, 1991).

Çağan/Çağan ayı (destanda): Moğol ve Çinlilerde yeni yıl (bayramı bir ay sürer) (YS, 243).

Kırkım: Davarların kırılması işi; *davarların kırıldıkları mevsim* (KTS, 1240).

Küzöm: Davarların kırkım mevsimi (KTS, 1483).

Sakman: Koyunların kuzulama zamanı (KTS, 1761).

Oruu-cıyuu: Hasat, ekin biçme işi; hasat dönemi, ekin biçme zamanı (KTS, 1670).

Kızıl kırman: Ambarların dolu olduğu zaman, hasat mevsimi (KTS, 1263).

Uzun sarı: Bahar mevsimi, yiyecek içeceğin az olduğu zaman dilimi (KTS, 2177).

Kündö (1): Her gün (KTS, 1461).

Bügün: Bugün (KTS, 455).

But (<Rus.): Pud (Rus ağırlık ölçüsü) (YS, 149).

Cıng (<Çin.): Ağırlık ölçüsü biriminin adıdır (ki altı yüz gram kadardır); bu ölçü Şarki Türkistan Kırgızlarında kullanılmaktadır (YS, 212).

2.2.20. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler

Aeroplan (<Rus.): Tayyare (YS, 9).

Ayırılan: kon. Tayyare (YS, 71).

Aptamabil: kon. Avtomobil (YS, 38).

Avtobus (<Rus.): Otobüs (YS, 61).

Miktoavtobus: Minibüs (KTS, 1553).

Avtomobil (<Rus.): Otomobil (YS, 61).

Biriçke (<Rus. biriçka): Bir nevi araba (YS, 122).

Eşelon (<Rus.) (2): Katar, tren (YS, 342).

Faeton (<Rus.): Fayton (YS, 344).

Kabriolet: İki tekerlekli, tek kişilik ve tek atlı binek arabası, payton (KTS, 1039).

Kayık (1): Kayık, ufak tekne (KTS, 1153).

Keme: Büyük sandal, gemi, vapur (YS, 435).

Kemce = Keme (YS, 435).

Korabl: Gemi, su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt; hava veya uzay gemisi (KTS, 1319).

Çabagan: Ulak, haberci (KTS, 676).

Çabaagan: (bir iş hakkında) haber salmak için komşu avullara (köylere) gönderilen sai (YS, 240).

Çabar: Sai (tatar); salıkçı (haberci); kavas; kurye (YS, 241).

Çabarmar: Seyis, atlı; kurye (YS, 241).

Kabarçı: Haberci; malûmat verici; muhabir, röportaj yapan (YS, 378).

Kabarman: Haberci, ulak (KTS, 1034).

Muñçu: tar. Buhara veya Hokand hanlıklarında halkın şikâyetini hana ulaştıran görevli (KTS, 1579).

Elçi: Sefir; elçi; haberci; kendi kabilesini, kendi soyunu-sopunu seven; halkçı (YS, 325).

Kuryer: Kurye, posta, kargo, mektup vb. gönderileri alıcıya ulaştıran kimse; acil işleri, görevleri yerine getirmek üzere bir yere gönderilen kimse (KTS, 1430).

Poçtoçu: Postacı (KTS, 1732).

Tıñçı: Casus, ajan (KTS, 2025).

2.2.21. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler

2.2.21.1. At Takımı

Dambaş: bk. eer (YS, 295).

Eer: Eyer (YS, 322).

Eger: Eer (YS, 323).

İngırçak: Yük eyeri; öküz semeri (YS, 354).

Abzel (<F.): *Koşum (takımı);* techizat; (destanda) bir nevi top (YS, 3).

Koşmok: At koşum takımlarından bir parça (KTS, 1329).

Nokoro: İşlemeli, süslemeli at koşumu (KTS, 1615).

Üpçün (1): Süslü at koşumu (KTS, 2186).

Ürtük: Özenle süslenerek hazırlanmış at koşum takımı (KTS, 2187).

Calpooç: Süslü koşum takımı (KTS, 491).

Cıloo: (daha çok at koşuları zamanında kullanılır) Yular, dizgin (YS, 210).

Çılбір: Yular, dizgin (YS, 267).

Nokto: Yular (KTS, 1615).

Tizgin: Dizgin, gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yönleltmeye yarayan kayış (KTS, 2056).

Üzöğü: Üzenği (KTS, 2194).

Bıştan: Eyerin minderini tutan kayış (YS, 119).

Çider: Atı kösteklemek için kullanılan kayış köstek (YS, 274).

Kişen: *Köstek, atların kaçmasını önlemek için ön ayağına bağlanan kayış;* mec. zincir, hükümlülerin eline, ayağına vurulan demir bağ (KTS, 1277).

Soolu: Köstek (KTS, 1835).

Tuşamış: Bukacağı, kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek (KTS, 2115).

Bogoo: Bukacağı, pranga (KTS, 375).

Kömöldürük: Eyerin arkaya girmemesi için eyerden atın göğsüne geçirilen bent, bağ (KTS, 1359).

Celdik: Eğer yastığı (YS, 198).

Kaptırğa: Celdik, eğer yastığı (YS, 402).

Köpçük: Eyerin üstüne sermek için yapılan minder (KTS, 1370).

Körpöçö: Eyerin üzerine serilen minder; oturmaya yarayan ince minder (KTS, 1376).

Çorbo: Atın dudaklarına vurulan kıskaç (YS, 280).

Sapsalga: Atları enemede kullanılan ağaçtan yapılmış kıskaç; Moğollarda insanlara işkence etmek için kullanılan alet; çocukları sünnet ederken kullanılan küçük ağaç kıskaç (KTS, 1779).

Kancığa: Eğerin terkisi (YS, 396).

Kaamıt: Hamut (KTS, 1028).

Kargı: Tasma, hayvanların boğazına takılan kemer (KTS, 1122).

At cabuu: Örtü, atın eyerinin altından atın sağrı yerine kadar serilen süslü örtü (KTS, 159).

Kecim (2): Süslü ve değerli at örtüsü (KTS, 1177).

Sarpay (2): Ata örtmek için süslenmiş örtü (KTS, 1784).

Abayı: Kıymetli kumaşın adı; abayı köpçük: abayı kumaşından teğelti (YS, 2).

Bayandos (1): Teğelti (KTS, 297).

Kobutka: Teğelti (KTS, 1284).

Terdik: Teğelti; hlk. teğelti astarı (KTS, 2010).

Tokum: Teğelti, eyer takımı (KTS, 2065).

Tokulga: Eyer takımı (KTS, 2065).

Eer turman: Eyer takımı (KTS, 857).

Moyunturuk: Boyunduruk, çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember, hlk. boyunluk (KTS, 1570).

Taka: At nalı (KTS, 1927).

2.2.21.2. Silahlar

Albars (1): Bulat: iyi çelik; bulat kılıç (YS, 22).

Barang (<F.): Fistonlu tüfek (çakmaklı ve fitilli tüfekten farklı olarak) (YS, 87).

Bardañke: Bir çeşit tüfek (KTS, 259).

Kök baran: Bir tür eski tüfek (KTS, 1347).

Kök çıbık: Bir tür eski tüfek (KTS, 1348).

Kara miltık: El yapımı fitille ateşlenen tüfek (KTS, 1108).

Çotala: Fitilli tüfek (YS, 281).

Miltekeç: Fitilli tüfek (KTS, 1555).

Kara ooz: Bir tür tüfek (KTS, 1108).

Karabin: Karabina, bir tür tüfek (KTS, 1111).

Koş ooz: Çift namlulu tüfek (KTS, 1329).

Kuş atar: Saçma tüfeği (KTS, 1431).

Mala (1): esk. Tüfek (KTS, 1507).

Opurma: Bir tür tüfek (KTS, 1658).

Ak cökör miltık: esk. Bir tüfek adı (KTS, 52).

Beş atar: Tüfek türü, beşli (KTS, 323).

Zambirek: Zemberek, gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah (KTS, 2209).

Caa: Yay (silah) (YS, 158).

Cabdık: Silah; tedarik ve teçhizat maddeleri, aletler, aygıtlar (YS, 159).

Carak: Silāh; teçhizat (YS, 179).

Karuu-carak: Silah (KTS, 1134).

Karapçı: Korunmak amacıyla kullanılan eski askeri silah türü (KTS, 1116).

Kara bolot kaysar: Sağlam çelikten yapılan silah (KTS, 1104).

Kek: İntikam, öç; *bir tür tüfek* (KTS, 118).

Koyçagır: Eski bir tüfek türü (KTS, 1335).

Kur dürmöt: Kurusıkı, yalnız barut doldurulmuş, çekirdeksiz tüfek veya tabanca mermisi; kurusıkı tabanca veya tüfek (KTS, 1422).

Ogoçor: Bir eski tüfek türü (KTS, 1624).

Kolt: Bir silah türü (KTS, 1297).

Kortik: Deniz ve Kara Kuvvetlerinin subaylarının kullandıkları hançere benzer silah (KTS, 1325).

Sebil (2): Silah (KTS, 1793).

Lyuger: Lüger tabanca, silah (KTS, 1497).

Ayza: hlk. Mızrak (KTS, 202).

Nayza: *Mızrak (silah)*; iskambilde papaz (KTS, 1605).

Süñgü: Mızrak, ilk çağda kullanılan basit mızrak türü; toprağı kazmak için ağaçtan ucu sivri sopa (KTS, 1872).

Nagan: Tabanca (KTS, 1598).

Tapança: *Tabanca*; hlk. tavada pişen ekmek (KTS, 1954).

Kelte (2): Bir nevi eski zaman tüfeği; ak kelte: Semetey bahadırın tüfeğinin adıdır (YS, 434).

Cebe: Ok (YS, 196).

Ok: Ok, yay oku; kurşun mermi, top mermisi, fişek (KTS, 1624).

Kiriç: Kiriş; ok atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağ; yay; kas kirişi ve zarı (KTS, 1275).

Oroypo: Kiriş, yay kirişi; genel olarak yay (KTS, 1665).

Küpü (2): Ok için yapılan zırh (KTS, 1468).

Korgoşun: Kurşun elementi; bu elementten yapılmış mermi, kurşun (KTS, 1321).

Katapult: Mancınık, savaş aracı; gemi uçaklarını fırlatmaya yarayan düzenek, mancınık (KTS, 1142).

Cançar: Kırgızların eskiden savaşta ve avcılıkta kullandıkları keskin silah (KTS, 502).

Kancar (<F.): Hançer (YS, 396).

Şamşar: Hançer (KTS, 1889).

Tinte: Hançer (KTS, 2047).

Kandalça: (destanda) Bir nevi kılıç (YS, 397).

Nar kesken: Çok keskin çelik kılıç (KTS, 1601).

Selebe: esk. Kılıç (KTS, 1797).

Suraba: esk. Eğri kılıç (KTS, 1862).

Beder: Kılıç (KTS, 310).

Berenci (1): Sapı değerli taşlarla süslü kılıç (KTS, 320).

Casayıl: Sadak, ok kabı (karş. caza. yıl) (YS, 184) .

Kolomsok: Kalın deriden yapılan sadak (KTS, 1297).

Okçontoy: Sadak, içine ok konulan torba veya kutu biçiminde kılıf; fişeklik, kargılık (KTS, 1624).

Saadak: Sadak, okluk (KTS, 1755).

Ok darı: Ateşli silahlarda kullanılan mermi, fişek vb. genel adı, cephane (KTS, 1624).

2.2.22. Metal Malzemeler ve Maden Demiri

Cıncır: Zincir (KTS, 595).

Çınçır (<F.): Zincir (YS, 270).

Çıncır: Zincir, metal halkadan oluşan bağ; hükümlülerin eline, ayağına, boynuna vurulan demir bağ (KTS, 727).

Çoyun: Dökme demir (YS, 282).

Kıncı: (köpek için) Zincir (YS, 455).

Mık: Mıh, çivi (KTS, 1546).

Temir: Demir, sanayide kullanılan element (KTS, 2000).

Tuşamış: Bukağı, kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek (KTS, 2115).

Bogoo: Bukağı, pranga (KTS, 375).

2.2.22.1. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler

Dörö (<F.): Kamçı, kırbaç (cezalandırmak için) (YS, 313).

Mırza kamçı: Ceylan ayağından veya boynuzundan sap yapılan süslü kamçı (KTS, 1550).

Çıbırtka: Örülerek yapılan ince kamçı (KTS, 716).

Çıbırtkı: Örülerek yapılan ince kamçı (KTS, 716).

Çıncır: Zincir, metal halkadan oluşan bağ; hükümlülerin eline, ayağına, boynuna vurulan demir bağ (KTS, 727).

Katorga (1): Sürgüne gönderilmiş suçlulara uygulanan ağır ceza; ağır iş cezası; kürek cezası (KTS, 1147).

Ker baytalga mingiz- : Zina yapan kadını kısrağa ters bindirerek cezalandırmak (KST, 1200).

Kook: esk. Suçluyu veya düşmanı cezalandırmak için başına giydirilen deri kap; suçlunun boynuna takılan boyunduruk (KTS, 1314).

Kündö (2): tar. Kelepçe, ele takılan demir halka (KTS, 1461).

2.2.23. Avcılıkla İlgili Sözcükler

Kıltak: Kuş yakalamak için uzun sırtık başına bağlanan tuzak (KTS, 1228).

Sasıtma: Tilki veya kurdu pusuya düşürmek için kullanılan leş (KTS, 1785).

Şıralga: Avcının avladığı şeylerden verdiği hediye (KTS, 1905).

Şıralgaçı: hlk. Avladığı hayvanlardan hediye veren, hediye eden (KTS, 1905).

Tölö: Evsin, avcılarının gizlenip yatmak için yaptıkları küçük kulübe (KTS, 2090).

2.2.24. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler

Alap: Ufak doğranmış kuru ot, arpa ve kepek halitası (hayvan yemi) (YS, 21).

Bitte- : İğdiş etmek, enemek, burmak (YS, 124).

Akta- : Enemek, iğdiş etmek, burmak, hadım etmek, kısırılaştırmak (KTS, 65).

En: (hayvanların) kulaklarına yapılan damga, ini; bakan en yahut solok en kulağın ucunda uzunca yarıklı şekilde yapıla damga, ini (YS, 331).

Koy çarbası: Koyunculuk, koyun yetiştiriciliği (KTS, 1335).

Kozu sal- : Koyun kuzusunu vaktinden önce ölü doğurmak (KTS, 1341).

Tomogo: Alıcı kuşlar giydirilen kösele başlık (KTS, 2069).

2.2.25. Hayvan Adları

2.2.25.1. Atlar

Cılkı: At (bu hayvanın soy ismi olmak üzere) (YS, 210).

Akta: İğdiş at (YS, 15).

Aygır: Aygır (KTS, 183).

Baytal: Henüz kulunlanmamış (doğurmamış) olan genç kısrağ (YS, 103).

Albar totu: Tibet ve Moğollarda at cinsi (KTS, 75).

Bedöö (<A.): Koşu atı (YS, 104).

Çapma: Yürük at (YS, 252).

Çabdar: Yelesi ve kuyruğu beyazımsı doru at (KTS, 677).

Tulpar: Hızlı at, asil at; mit. kanatlı at (KTS, 2106).

Kasa tulpar: Has; saf kan yürük atı (KTS, 1135).

Bıştı: Dört yaşına basan hayvan; dört yaşına basan at (YS, 119).

Burak (2): Efsanevî binek hayvanı. (Bu hayvana binerek Peygamber Muhammed göğe çıkmıştır); yürük at (YS, 146).

Corgo: Yorga (at) (YS, 224).

Çambıl: Alını ak olan doru (at) (YS, 249).

Kanğğıl: Cılız, etsiz, çelimsiz, zayıf at (YS, 397).

Karabayı: Cins at ile sıradan attan doğan melez, dayanıklı, sağlam at (KTS, 1111).

Karabayır: Saf kan Türkmen atıyla bayağı attan doğan (YS, 404).

Kazanat: Koşu atlarından bir cinsin adıdır (YS, 426).

Kaktooç: Binek atı (KTS, 1058).

Kambar: Özel güce sahip at (KTS, 1076).

Kısırak: Sürüye yeni katılan genç kısarak (KTS, 1245).

Dönön: hlk. Dört yaşında at; bazı hayvanların dört yaşına bastığını anlatmak için kullanılır (KTS, 832).

Kunan: İki üç yaşına basan erkek at; iki üç yaşına basan büyükbaş hayvan (KTS, 1418).

Kulun: *Kulun, altı aya kadarki at yavrusu;* mec. “Yavru” anlamında çocuk için kullanılan sevgi sözcüğü (KTS, 1415).

Tay (2): Bir yaşını doldurmuş mal; bir yaşını doldurmuş at yavrusu (KTS, 1978).

Kulunçak: *Küçük kulun;* mec. küçük bebek (KTS, 1415).

Toburçak: Büyük savaş atı (KTS, 2059).

Partal at: Yük, binek atı (KTS, 1722).

Tukur: Tarımda kullanılan sağlam ve güçlü at (KTS, 2105).

Aspi (1): At, ylık (KTS, 151).

2.2.25.2. Develer

Töö: Deve (KTS, 2092).

Atan: Enenmiş deve (YS, 58).

Boto: Bir yaşında olan deve yavrusu, süt emen deve yavrusu (YS, 133).

Buura: Deve aygırı: buğra, pugur, bugur, buhur (YS, 150).

Buorcun: Genç erkek devedir ki dişiye aşma çağına ermiş olur (YS, 150).

Lök: Tek hörgüçlü erkek deve (KTS, 1496).

Kaymal: Cinsî olgunluğa ermiş olan genç dişi deve (yani burcun (bk.) ile aynı yaşta olan deve) (YS, 423).

Celmayan: Yürük deve; hecin devesi (YS, 200).

İngen: (yavru yapmış) Dişi deve (YS, 369).

Kaptagay: Yabani deve (KTS, 1101).

Taylak: Bir yaşını geçen deve yavrusu (KTS, 1981).

2.2.25.3. Eşek

Eşek: Eşek, binek hayvanı (KTS, 903).

Kodelek: bk. Kodik (KTS, 1286).

Kodik: Yabani veya evcil eşek yavrusu (KTS, 1286).

Kulan: Eşek (KTS, 1411).

Madı: Dişi eşek (KTS, 1502).

Taykar: hlk. Bir yaşını doldurmuş eşek (KTS, 1981).

2.2.25.4. Diğerleri

Cılkı: At (bu hayvanın soy ismi olmak üzere) (YS, 210).

Bada (<F.): Sığır sürüsü (YS, 77).

Kaçır: Katır, yük hayvanı (YS, 381).

Koroo (2): Küçükbaş hayvan sürüsü (KTS, 1323):

Küç unaa: Çift sürmek, kağrı çekmek vb. işler için kullanılan hayvan (KTS, 1450).

2.2.25.5. Büyükbaş Hayvanlar

Buka: Damızlık öküz, boğa (YS, 141).

Noopalañ: Üç yaşında boğa (KTS, 1616).

Asman: Büyüdükten sonra iğdiş edilmiş olan öküz (YS, 52).

Ögüz: Öküz, iğdiş edilmiş erkek sığır (KTS, 1690).

Kele (2): hlk. Sığır (KTS, 1185).

Köömüş: Çok süt veren inek (KTS, 1368).

Kunacın: 2–3 yaşına basan inek (KTS, 1418).

Sıyır: hlk. Sığır, inek (KTS, 1816).

Uy: Sığır; geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı (KTS, 2171).

Bakar (1): Sığır (KTS, 228).

Muzoo: Buzağı (KTS, 1589).

Tana: Dana (KTS, 1948).

Tanaçar: İki yaşında dana (KTS, 1948).

2.2.25.6. Küçükbaş Hayvanlar

Bagıldır: Yabani erkek oğlak (YS, 78).

Ulak (1): Oğlak, keçi yavrusu (KTS, 2156).

Baştaanak: Rehber, kılavuz olmaya mütemayil (başlıca sürüyü peşine takarak önde giden hayvan, kösemen hakkında) (YS, 96).

Baştaak: Kösemen, sürünün önünden giderek ona kılavuzluk eden koç veya teke (KTS, 291).

Çebiç: İkinci yaşına basan keçi (YS, 257).

Cusak: hlk. Çebiç; hlk. bir yaşında kısır dağ keçisi (KTS, 656).

Eçki: Keçi (YS, 320).

Too eçki: Dağ keçisi (YS, 320).

Kızıl kiyik: Dağ keçisi (KTS, 1263).

Borkoçor: Bir yaşında erkek dağ keçisi (KTS, 391).

Serke: İki yaşında enenmiş teke (KTS, 1802).

Serkeç: İki yaşında enenmiş teke (KTS, 1802).

Erkeç: (enanmış) Teke, ergeç (YS, 338).

Erkeş = Erkeç (YS, 338).

Kösöm: Koyun ve keçilere liderlik eden teke (KTS, 1378).

Teke (1): Teke, keçinin erkeği (KTS, 1991).

Tekeçe: Çebiç (KTS, 1991).

Tekeçer: İki yaşını geçen teke; yarı enenmiş teke (KTS, 1992).

Boruk: İki yaşında olan koç (YS, 132).

İrik: İri; üç yaşında olan (enenmiş) koç (YS, 371).

Kedik/Kedik Koy/Ak Kedik Koy: (Şarkî Türkistan'da) merinos koyunlardan bir çeşidin adıdır (YS, 430).

Ak kiyik: Yaban koyunu veya koçu (KTS, 53).

Koy: Koyun, geviş getirenlerden evcil hayvan (KTS, 1334).

Karakül (1): Karakul, karagül; koyun cinsi (KTS, 1112).

Kulca: Dağ koçu (KTS, 1412).

Kulcaçar: Küçük, büyümemiş dağ koçu (KTS, 1421).

Arkar: Yaban koyunu (KTS, 139).

Koçkor: Koç, erkek koyun (KTS, 1285).

Toktu: Toklu, henüz yavrulamamış koyun (KTS, 2064).

Baglan: Süt kuzusu (KTS, 225).

Kozu: Kuzu, koyun yavrusu (KTS, 1341).

Kozuga: Dağ koyunu yavrusu (KTS, 1341).

Sooluk: Beş yaşına gelmiş koyun (KTS, 1835).

Kuça: Süt emen erkek kuzu (KTS, 1403).

2.2.25.7. Yabani Hayvanlar

2.2.25.7.1. Etçiller

Altay: Bir nevi tilki (YS, 30).

Kaltar: Parlak siyah tüylü tilki (mavi tilki) (YS, 392).

Karşak: Bozkır tilkisi (YS, 412).

Kırssa: Tilki (YS, 460).

Tülkü: Tilki, bu hayvanın postundan yapılan (KTS, 2129).

Tülküçök: Tilki yavrusu (KTS, 2129).

Baçiki: Tilki yavrusu (YS, 77).

Karışkır: Kurt (şahsi isimlerde ve müspet vasıf olmak üzere, destanda kullanılmıyor; krş. börü) (YS, 410).

Kaşkır = Karışkır (YS, 415).

Kök cal (1): Hiçbir şeyden çekinmeyen büyük kurt (KTS, 1348).

Börü: Kurt (yırtıcı hayvan) (YS, 139).

Kurt: Yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan; *esk. kurt, etçil memeli hayvan (KTS, 1429).*

Çöö (1): Kızıl kurt; çakal (YS, 283).

Döböt: Büyümüş erkek köpek; erkek kurt (YS, 312).

Böltürük: Kurt yavrusu (YS, 138).

Sırttan (1): Sırtlan, yeledi kurt (KTS, 1814).

Bars (1): Pars (YS, 90).

Colbors: Kaplan (YS, 220).

Caabars: Pars (KTS, 467).

Kabilan: (bununla Kırgızlar muayyen bir yabanî hayvanı değil de, genelce iri ve kaplana benzer bütün hayvanları kastederler) pars, kaplan (YS, 379).

Baltek: Köpek adı (YS, 86).

Koy aşık: Üç yaşındaki köpek (KTS, 1335).

Ovçarka: Çoban köpeği (KTS, 1678).

2.2.25.7.2. Otçullar

Bil (<A.): Fil (YS, 120).

Pil: Fil (KTS, 1728).

Kerik: Gergedan (KTS, 1204).

Bagış (1): Geyik türü (KTS, 224).

Bugu (1): Geyiğin yahut maralın erkeği (YS, 141).

Kuran (2): Geyiklerin ve ceylanların erkeği (KTS, 1423).

Oona: Erkek ceylan (KTS, 1644).

Buguçar: Genç geyik yahut genç maral (YS, 141).

Maral: Maral, dişi geyik (KTS, 1517).

Soyoçor: Bir yaşında geyik (KTS, 1841).

Bulan: Bir nevi ceylan (YS, 143).

Bökön: Karaca (KTS, 407).

Ceyren: Ceren, ceylan (KTS, 576).

Elik: Karaca (YS, 328).

Telki: Dişi karaca (KTS, 1997).

Çoçko: Domuz, domuz eti (YS, 277).

Kaman: Yabanî domuz (YS, 393).

Megecin: Dişi domuz (KTS, 1536).

2.2.25.7.3. Diğerleri

Ötögön: Ayı (KTS, 1709).

Sayas: hlk. Bir ayı türü (KTS, 1788).

Eren (2): (domuz müstesna olmak üzere) eti yenen bütün yabani hayvanların umumi adıdır (YS, 337).

Ars çıçkan: Kakım, as, sansargillerden, yazın esmer kırmızı, kışın beyaz renkli kürkü değerli, etçil hayvan, as (KTS, 141).

Kemçat (1): Postu değerli hayvan türü; postu değerli hayvanların ortak adı (KTS, 1189).

Kunduz: Kürkü değerli hayvan (KTS, 1419).

Kunu: Sansargillerden postu değerli hayvan (KTS, 1419).

Suusar: Sansar (KTS, 1869).

Momoloy: Derisinden kürk yapılan bir tür kemirici (KTS, 1563).

2.2.25.8. Su Kuşları

Akkuu: Kuğu (kuş) (YS, 14).

Añır: Kamçatka ördeği, kanadı kuyruğu ala, gri renkli, yabani ördek (KTS, 114).

Çıbırçık: Bir nevi ördek (YS, 263).

Çürök: *Bir nevi yabani ördek, bağırtlak, anas querquedula; ördek (dişisi); dilberin vasfi olarak kullanılır* (YS, 289).

Kazğaldak: Bir çeşit ördek (YS, 427).

Kazğandak = Kazğaldak (YS, 427).

Kayıрма: Yabani ördek (KTS, 1156).

Mañka kaz: Yabani kaz (KTS, 1516).

Ördök: Ördek (KTS, 1703).

Sono (2): Ördek, kaz vb. suda yaşayan kuşların genel adı; yeşilbaş ördek (KTS, 1831).

Sonor: Erdek ördek (KTS, 1831).

Suksur: Bir tür ördek; ufak örgü türü (KTS, 1858).

Borçun: Yaban ördeği (KTS, 390).

Temir kanat: Kanatlarında daha yeni tüy bitmeye başlamış olan (KTS, 2000).

İlbeesin: Eti yenilen vahşi av kuşlarının genel adı (KTS, 990).

2.2.25.9. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar

Alaganat: Bir kuş adıdır (YS, 19).

Aksarı: Tüylü ayaklı bir nevi küçük baykuş, puhu (YS, 15).

Mıkıy: Ense, boyun arkası; *bir tür baykuş* (KTS, 1547).

Ükü: Baykuş (KTS, 2180).

Alaaguu: Bir nevi yabani orman güvercini (YS, 19).

Kepter (<F.): Güvercin (kebuter) (YS, 440).

Kögüčkön: Güvercin (KTS, 1346).

Balapan: Palaz, kuş yavrusu (YS, 82).

Bödönö: Bildircin (YS, 136).

Bulduruk: Bozkır çili, kuş türü (KTS, 428).

Mayna: Sığırcık (KTS, 1529).

Çıyırçık: Sığırcık kuşu (KTS, 733).

Capalak: Puhu (kuş) (YS, 177).

Çabiyekey: Kırlangıç (YS, 241).

Çabalekey: Kırlangıç (kuş) (KTS, 676).

Kardığaç: Kırlangıca benzeyen küçük bir kuş (YS, 408).

Karlıgac: Bir tür kırlangıç (KTS, 1127).

Çımçık: (karş. : kuş, ilbeesin) Her türlü ufak kuş (YS, 268).

Çulduk: Çulluk (kuş) (YS, 286).

İlbeesin: Eti yenilen vahşi av kuşlarının genel adı (KTS, 990).

Turna: Turna, kuş türü (2113).

Kaňkulu: Destanlarda geçen bir tür ötücü kuş (KTS, 1095).

Bezbeldek: Toy kuşu (KTS, 338).

Sarañçı: Kışa dayanıksız bir tür serçe (KTS, 1780).

Tarañçı (1): Serçe (KTS, 1957).

Cırgı: Bir atmaca türü (KTS, 597).

İlegilek: Beyaz leylek (YS, 366).

İlekilek = İlegilek (YS, 366).

İtelgi: Bir nevi doğan (YS, 373).

Teligen: Başkasının yavrusunu emziren hayvan; bir doğan türü (KTS, 1997).

Ilaaçın: Lâçin, doğan (KTS, 952).

Kacır/Ak kacır: Bir nevi akbaba (YS, 380).

Karçığa: Alıcı kuşların genel adı (KTS, 1120).

Taz coru: Akbaba (KTS, 1983).

Tuygun: Beyaz atmaca; mec. bilge, önde gelen (KTS, 2123).

Torgoy: Turgay, toygar (KTS, 2080).

Kırğıy: Bir nevi atmaca (YS, 459).

Kırğıyek: Genç atmaca (YS, 459).

Karaçık: Alıcı bir kuş türü (KTS, 1111).

Kök kuş: Bir tür boz şahin (KTS, 1348).

Şumkar: Şahin (KTS, 1915).

Taganak: Şahin türü (KTS, 1926).

Kulaalı: Aladoğan (KTS, 1408).

Böktörgü: Kamışlı, sazlı yerlerde yaşayan bir ala doğan türü (KTS, 408).

Buudayık: Efsanevî bir yırtıcı kuş (YS, 150).

Bürküt: Karakuş; ala bürküt: karakuş nevelerinden biri; suu bürküt: deniz kartalı (haliaetus); bala bürküt: bir yaşına kadra olan karakuş yavrusu (YS, 156).

Kıraan bürküt: Alıcı kartal (KTS, 1236).

Kara kuş: Karakuş, bozkır kartalı (KTS, 1107).

Keltepoz (<F.): Bir nevi karakuş, kartal (YS, 435).

Kelte boz: Bir tür kartal (KTS, 1188).

Koñur mırza: Bir tür kartal (KTS, 1313).

Omoy: Bir tür kartal (KTS, 1634).

Sarı unkuuy: Çok nadir bulunan, tüyleri ve gözleri sarı, kalın baldırlı kartal (KTS, 1783).

Sırgak: *Güçlü bir kartal*; dağ yeli; tetik (KTS, 1813).

Sögöl: Bir kartal türü (KTS, 1842).

Çögööl: En küçük kartal türü (KTS, 750).

Üçala: Türüne çok ender rastlanan kartal (KTS, 2178).

Baka baş: Kartal türü (KTS, 226).

Barçın: Altı yaşından büyük kartal; kartalın altı yıllık yaş dilimi (KTS, 258).

Bayçegir: Alıcı kartal türü (KTS, 298).

Canboz: Sarı renkli, gözü kızıl, boynu uzun, kola kolayca konabilen bir kartal türü (KTS, 501).

Canbuz: Sarı renkli, gözü kızıl, boynu uzun, kola kolayca konabilen bir kartal türü (KTS, 501).

Campoz: Karakuş nevilerinden biridir (YS, 173).

Cıbıgız: Kartal türü (KTS, 576).

Ebikız: Bir kartal türü (KTS, 852).

2.2.25.10. Kümes Hayvanları

Böcö: hlk. Cıvciv (KTS, 404).

Çöçö (<F.): Cıvciv, piliç (YS, 282).

Koroz: Horoz, tavuğun erkeği (KTS, 1324).

Took: Tavuk (KTS, 2074).

Çil: Çil, dağ tavuğu (KTS, 736).

2.2.25.11. Deniz Hayvanları

Alabuga: Tatlı su hani balığı (YS, 18).

Cayın: Yayın balığı; folk.: balık şeklindeki deniz canavarı (YS, 191).

Cayan: Yayın balığı (KTS, 539).

Çabak: Çapak balığı (YS, 240).

Çorton: Turna balığı (YS, 281).

Kañıltır: Bir balık cinsi (KTS, 1094).

Keta (2): Bir tür somon balığı (KTS, 1210).

May kanattar: Bir tür somon, som balığı (KTS, 1525).

May çabak: Sazangillerden ufak balık türü (KTS, 1525).

Sazan: Sazangillerden kılçıklı bir balık (KTS, 1792).

Delfin: Yunus balığı (KTS, 800).

2.2.25.12. Böcek Adları

2.2.25.12.1. Sinek

Celimek: Ufak sinek (böcek) (YS, 199).

Çımın: Sinek (YS, 269).

Saygak: Sığırların derisini delip yumurtlayan sinek türü, bülek (KTS, 1790).

2.2.25.12.2. Sivrisinek

Sarı maşa: Sivrisinek (KTS, 1783).

Sono (1): Bir tür sivrisinek (KTS, 1831).

2.2.25.12.3. Çekirge

Çegirtke: Çekirge, cırlak (ocak çekirgesi) (YS, 259).

2.2.25.12.4. Karınca

Kumurska: Karınca (KTS, 1418).

2.2.25.12.5. Diğerler

Böyü (krş. böy): Zehirli örümceğin adıdır (YS, 140).

Cörgömüş: Örümcek (YS, 229).

Örmökçü: Örgücü, *örümcek* (KTS, 1705).

Karakurt: Zehirli örümcek (YS, 404).

Araşıt: Bir efsanevî böceğin adıdır (YS, 41).

2.2.25.13. Sürüngenler

2.2.25.13.1. Yılan

Cılan: Yılan (YS, 208).

Maar: *Yılan*; magmanın oluşturduğu krater (KTS, 1500).

Mar: Yılan (KTS, 1516).

Ok cılan: Su yılanlarından bir tür yılan (KTS, 1624).

Soymol: Yılan (KTS, 1841).

2.2.25.13.2. Kurbağa, Kaplumbağa

Baka: Kurbağa; köl baka: su kurbağası; taş baka kaplumbağa (YS, 79).

Kur baka: Kuraklık bölgelerde yaşayan kurbağa (KTS, 1421).

Taş baka: Kaplumbağa (KTS, 1971).

2.2.25.13.3. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele

Çayan: Akrep (YS, 256).

Keskeldirik: Kertenkele (YS, 444).

Ala kesek: Bir tür kertenkele (KTS, 69).

2.2.25.14. Diğerleri

Çıçkan: Fare, sıçan (YS, 264).

Kör çıçkan: Kör sıçan, köstebek (KTS, 1372).

Tıyın çıçkan: Sincap (KTS, 2034).

Çöndölöy: Dağ faresinin yavrusu (YS, 283).

Möndölöy: hlk. Fare yavrusu (KTS, 1572).

Kapteşer: Sıçan (YS, 402).

Kelemiş (<F.): Tarla faresi, sıçan (YS, 433).

Meçin: *Maymun*; hayvan takvimine göre dokuzuncu yıl (KTS, 1532).

Cumuran: hlk. Sıçan, fare (KTS, 651).

Kaldırkan (1): Kanatları rengârenk, iri cins kelebek (KTS, 1066).

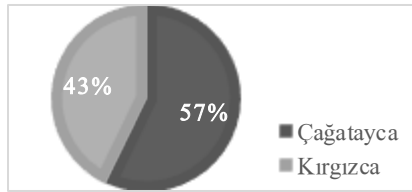
Köpölök: *Kelebek, dört kanatlı, çok sayıda türleri olan böcek türü*; mec. çocuklar için söylenen sevgi sözcüğü (KTS, 1370).

Evelek: hlk. Kelebek (KTS, 909).

Değerlendirme

Tablo 1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler, Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (“Koca” Anlamındaki Sözcükler)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Abuşka/ Avuşka/ Abuşğa/Avuşğa/Abuşka/ Awuşka	Abışka
Karı	
Karı	
Çüre	
İş	Eş
Uşka	
Kece	
Ket-huda (<F.)	
	Cubay
	Er
	Küyöö
	Kindik ata

Grafik 1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler, Evlilik Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (“Koca” Anlamındaki Sözcükler)

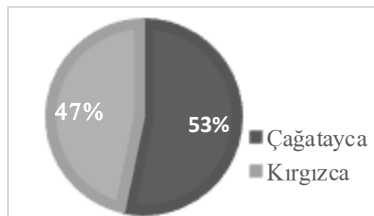
Tablo 2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ

KIRGIZ TÜRKÇESİ

Ağace/ Ağaç	
Ağ başlığ	
Kempir	Kempir
Kurtğa/ Kurtka	
Alanc/ Alanç	
Aym/ Ayım	Ayım
Begim ve bigim	
Bibi (<F.)	
Bike/ Bêke	
Bikec	
Bay beçe/ Baýbiçe	Baybiçe
Bay hatun	
Cüft (<F.)	
Hatun	Katın
Keçin/ Keçin	
Bive	
Çarşenbihî (<F.)	
Kündes	Kündöş
Çaylak	
Kancık	
Orgacı ve orgacı	Urgaaçı
Öydeki	
Şallakı	
Taz	
Tokal	Tokolduk
Tul	Tul
Döl/ Dol/ Dul/ Davul/ Düvel	
Têrim/ Tirm	
Tiş	
İçi	
Za'ife/ Zayife/ Zayip (<A.)	Zayıp
Meded (<A.)	

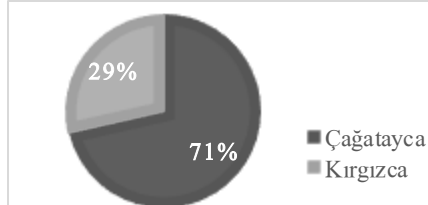
İmgen (<Mo.)	
Delle/ Delletü'l-muhtâle	
Erlık	
İnçi	
Oýnaşıl	
Koşarta	
Ket-banu (<F.)	
Naçar	
Uravut/ Urawut	
	Akıştuu
	Artistka (<Rus.)
	Asıldatka
	Ayal (<A.)
	Banu
	Belimçi
	Celmooguz
	Cesir (<A.)
	Cuban (<F.)
	Cubay
	Çürök
	Dolo
	Kelinçek
	Kelin-kesek
	Kanış
	Koluktu
	Koyundaş
	Kuu ayak
	Kuu catın
	Kuu şıyrak
	Kuu tuyak
	Künü
	Künüçül
	Mırzayım
	Miss
	Ak cooluk
	Ak eleçek

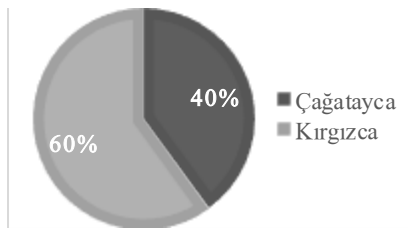
Grafik 2. “Karı” Anlamındaki Sözcükler

Tablo 3. “Kızın Kocası” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Göregan/Göregen	
Küvegü	
Küyev	Küyöö
Yeken	
Cehre	
	Ökül bala

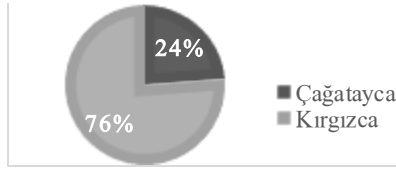
Grafik 3. “Kızın Kocası” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 4.** “Gelin” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Dize	
Görkebay	
Kelin/ Kilin	Kelin
Kelinçek	Kelinçek
	Abısın
	Koluktu
	Ökül kız
	Ceen kelin

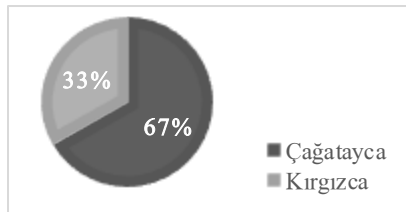
Grafik 4. “Gelin” Anlamındaki Sözcükler

Tablo 5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler

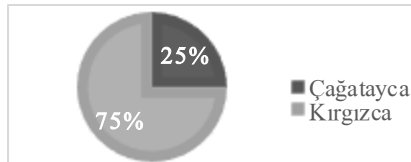
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
İlti	
	Abısın
	Acın

Grafik 5. “Elti” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 6.** “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bacınak/ Bacanak	
Kuda	
	Baca

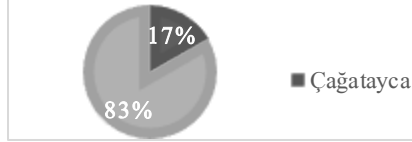
Grafik 6. “Bacanak” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 7.** “Baldız, Görümce, Kayın” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Baldız	Baldız
Yügürce/ Yügürçi	
Kayın	Kayın
	Kayni
	Kayın curt
	Kayın siñdi
	Kaynaga
	Kaynata
	Kaynene
	Kaynece

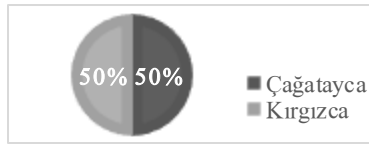
Grafik 7. “Baldız, Görümce, Kayın” Anlamındaki Sözcükler

Tablo 8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler

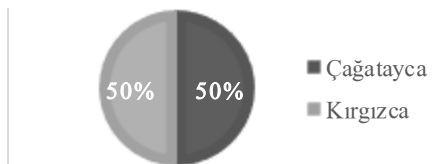
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Yanga/ Yinge/ Yenge/ Yengge	Cenge
	Cengey
	Cenggetay
	Kayın ceñe
	Taaceñe

Grafik 8. “Yenge” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 9.** “Enişte” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Yezde	Cezde
Yezne/Yizne	
	Taacezde

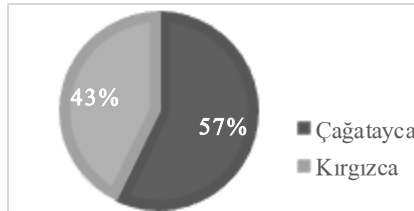
Grafik 9. “Enişte” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 10.** Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (“Dede” Anlamındaki Sözcükler)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Baba	Baba
Dada/ Dede	Dada
Ebüke/Öbüke/Abu	
Ebügin/ Ebügen	
Eve ve beke	
Budanur	
Murķi	
	Babay
	Cete
	Coto
	Tayata
	Çoñ ata

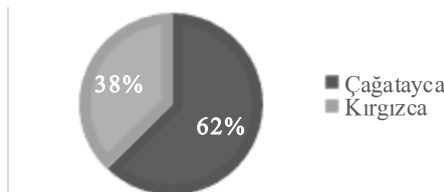
Grafik 10. Kan Yoluyla Akrabalık Bildiren Sözcükler (Dede Anlamındaki Sözcükler)

Tablo 11. “Nine” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Açi	
Bibi (<F.)	
Tutu	
Çiçe	
	Tayene
	Çoñ apa
	Çoñ ene

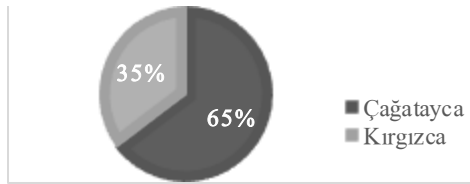
Grafik 11. “Nine” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 12.** “Baba” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Aba, aba	
Abaka	
Ata	Ata
Ateke	Ateke
Baba	
Dada	Dada
Kaka	
Abū/ Ebū (<A.)	
İçke	
Ögey ata	Ögey ata
	Ake/ Eke
	Mader

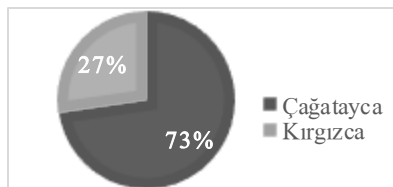
Grafik 12. “Baba” Anlamındaki Sözcükler

Tablo 13. “Anne” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Acı/Aça/İce	
Ana	Ana/ Ene
Anake	Eneke
Enege/ İnege	
Eyege	
Ece/ Eçe	
Enelik	
Kökel (<Mo.)	
Mader (<F.)	
	Apa
	Çeçe
	Mama
	Ögey ene

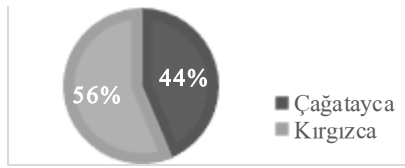
Grafik 13. “Anne” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 14. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler**

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Aba	Aba
Abağa, abaka	
‘Amek	
Nağacı	
Tağa	Taga
Tağay/Tağayı	
Dada	
Tağayze	
Tayançık	
Tirm	
Aya	
‘Amme (<A.)	
Çiçe	
Deyze	
Baca	
	Ake
	Abagay/ Abıgıy
	Tayake
	Tayece

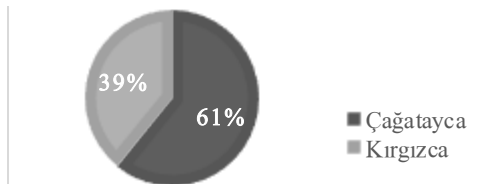
Grafik 14. “Amca; Dayı; Hala; Teyze” Anlamındaki Sözcükler

Tablo 15. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Açi	
Ağa/ Ağalığ	Aga
Eke ve aka	
Ekke/ Eke	
İni	İni
İneg/ İnek/İneke/ İnege	
Toğan	
	Agatay
	Agay
	Aba
	Abagay/Abıgıy
	Ükö
	Bayke

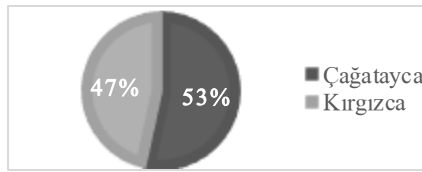
Grafik 15. “Erkek Kardeş” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 16. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler**

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Abusun	
Apā, apa	Apa
Çiçe	
Öke	
İce/ İçe	Ece
Ekeçi/ Ekeçe/ Ekeci/ Egeçi/ Ekci	
İgec/ İgeci	
Kız karındaş	Karındaş
Singil/Singli	Sindi
Opa	
Baca/ Bacı	
Uya	
Tir	
Davulğa (<Mo.)	
	Apçe
	Apıkele
	Barışnı (<Rus. barışnia)
	Abice
	Kudaça

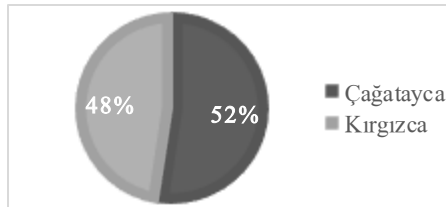
Grafik 16. “Kız Kardeş” Anlamındaki Sözcükler

Tablo 17. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bota/ Bote/ Buta	
Bala cağa/ Bele cağa	
Car	
Oğlan	
Oğul	Uul
Maļay	
Tunğuc	
Yarpu	
	Bozlan
	Bozoy
	Belder
	Caş ulan
	Çoro
	Baça

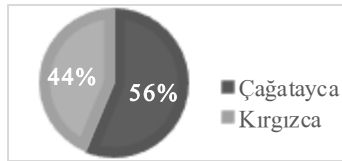
Grafik 17. “Oğul” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 18. “Kız” Anlamındaki Sözcükler**

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bigec/ Bigeç/ Bègeç/ Bikeç	Biykeç
Bike	Biyke
Biyikāt	
Caban/ Ciyen	
Çüken	
Ėaznaç	
Kence	
Kız	Kız
Kızalağ/ Kızalaç	
Kız oğlan	
Yatlıç	
	Ögöy kız
	Selki
	Kız-kırkın
	Kız-kelin
	Kara dalı
	Tuu biyke
	Beş kökül kız

Grafik 18. “Kız” Anlamındaki Sözcükler

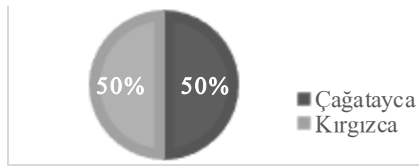
Tablo 19. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Uşaq	
Bala/ Bele	Bala
Bebe	
Bic	
Birağı	
Bitçağa	
Baça (<F.)	
Çağa/ Çaka	
Çuçak	
Cüci	
Çeliş	
Köpün	
Taranca	
Toğma	
Toğız	
Yarpu	
Tonğuc	
Yetim(<A.)/ Yitim	Cetim
	Baldar
	Cetkinçek
	Kence
	Kökürök küçük
	Mayda caş
	Nariste
	Nokotek
	Öğöy bala
	Öölay
	Sarı ooz bala
	Balakay/ Balatay

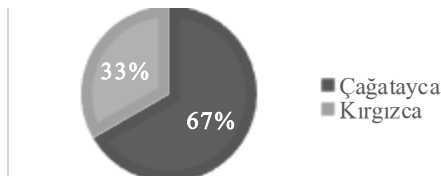
Grafik 19. “Çocuk” Anlamındaki Sözcükler

Tablo 20. “Torun”, “Torunun çocuğu” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ahtık	
Çavluk	
Kavluk	
Kinet	
Nebire (<A.)	Nebere
Oğuş/ Uğuş	
Torun/ Turun	
	Kıbıra
	Tobura
	Çıbıra
	Çöbürö
	Toğonçor
	Bolokcot

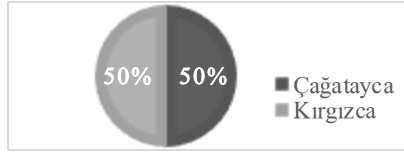
Grafik 20. “Torun”, “Torunun çocuğu” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 21.** “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Çiğan/ Çiğan	
Kurdaş	
	Karın bölö

Grafik 21. “Kuzen” Anlamındaki Sözcükler

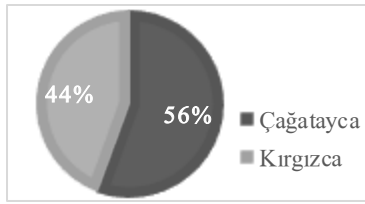
Tablo 22. “Yeğen” Anlamındaki Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Yigen/ Yeken	Ceen
Kurdaş	Amaki

Grafik 22. “Yeğen” Anlamındaki Sözcükler**Tablo 23.** Diğerleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Arkudak	
Ekiz /İkiz	Egiz
İkir	
Toğgan/ Tukkan	
Emildeş	
İmükdeş	
Köktaş	
Köngüldeş/ Köngülteş	
İnek, ineke	
İki abusun	
Karadaş/ Karındaş	
Anda	
Quda	
Öz, uz	
Uruk kayaş	
Aral	
Ögey	Ögöy
Tamur	
Qur	
Nağacı/Nağacı	
	Bölö
	Boordoş
	Oolat
	Tuugan
	Kindikteş
	Emçekteş
	Eneleş
	Catındaş
	Kursaktaş
	Katarluu
	Kıyır tuugan
	Ceen küyöö
	Ceençer

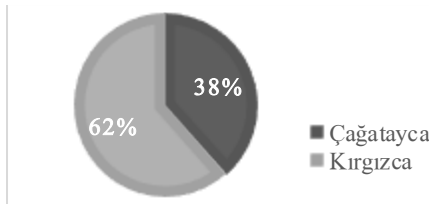
	Ceençoro
--	----------

Grafik 23. Diğerleri

Tablo 24. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Acarğa/ Acırğa (<Mo.)	
İr/ Ayr	
Er/ Ēr/ Ēren	Er
Ergen	
Ērkek/ Ērkek	
	Katıpoz
	Candooçu
	Kızıl but
	Küspuruş
	Suu siydik
	Ulan
	Azamat

Grafik 24. “Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler

Tablo 25. Boy (Kabile) Adları

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Tarançi	Tarançi

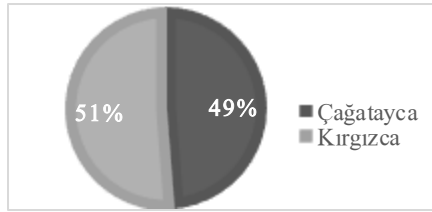
Tablo 26. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler (Yüksek Unvan)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Savçi	
Yalaç	
Yalawuç/ Yolawuç/ Yolavuc	
Yarğan	
Ağund (<F.)	
Damulla (<F.)	
Moluy	
Mollā (<A.)	Moldo
Ĥoca	
İşan (<F.)	Eşen (<F.)
ĤartuĤ	
Ayık	
Çelebi	
Çelebiş	
Koduş	

Ƙodalak	
Ƙaraħan	
Œir-i- Derrān	
İke	
Anage	
Ata big	
Atage/Etege/Etke/Atake/Ateke	
Gege	
Ağsaƙal	Aksakal
Arbab(<A.) / Erbāb	
AƙuŒaƙ	
Atalıƙ	
Atkelik	
Aİbağut	
Erkeç	
Bēg/Big/Beg	Bek
Bey/ Biy	Biy
Begim/ Bikim	
Biyikāt	
Darğa	
Ƙazı	
Keçikür	
Kethüdā (<F.)	
Kivānı	
Mir (<A.)	Mırza
PiŒ (<F.)	
Ötgün	
BaŒlığ	
Görken	
Ƙaƙan	
Ƙan	Han/Kan
Ƙaan	Kagan
Melik (<A.)	
Naƙcı	
Inağ/İnağ/Inaƙ/İnaƙ	
İnaħ	
İnal/İnal	
TavaŒı/TavaŒı	
Orda bigi	
Ot ağası	
İŒik ağası	
Altan	
Bekāvül (<A. +F.)/Bükāvil	
Bawurçı	
Dīvān (<A.)	
Ƙancaƙ	
Yarğucı	
Noyat	
Œing	
Œinik	
Tegin	
İnalçık/ İnalçık	
Bay oğlı	
Bay beçe	Baybaça
Büm (<F.)	
Göregen	
İlħan	
Oğlan	
Manab	
Noyan/ Noyın	
Siğil	
Tura/ Töre	
Toğuşlıƙ	
BaħŒı	BaħŒı
Ağ pādışāh	
Ağ biy	
Ağsanƙar/ Aƙ sonƙar	
İskucı	
Pervaneci (<F.+T.)	
Timür balık	
Cangcung (<Çin.)	Canğcunğ (<Çin.)
Cengseng/ Cingseng/ Çingseng	

Ꞑuř bigi	Kuşbegi
Darhan	
Semük tegin	
Atabang	
Altan	
Tarhan	
Têmür yalıĝ	
Rāy	
Sayın	
Bim	
Yuçin	
Tācu'r-ricāl	
Kette	
Toqsabaŷ/Tuqsabaŷ/Tuqsaba	
	Baygambar (<F.)
	Paygambar
	Mursal
	Nabi
	Ak rasul alla
	Acı (<A.)
	Koco
	Kayıp
	Kassandra
	Oluya
	Bogdhan
	Çilten
	Colaman
	Ilama
	Aalı canap
	Bıylööçü
	Kalıypa (<A.)
	Ledi
	Madam
	Marca
	Künçüy
	Kanıkey
	Kanış
	Mırzayım
	Aco
	Monarh
	Ökümdar
	Padışa
	Yabgu
	Korol
	Mer
	Akim (<A.)
	Kakim
	Gübürnatır (<Rus.)
	Ambal (<Çin.)
	Baştik
	Dootay (<Çin.)
	Kazı (<A.)
	Baştooçu
	Kalk atası
	Elteber
	Oyon
	Baştamal
	İnspektor (<Rus.)
	Aldayar (<A.-F.)
	Arbap (<A.)
	Candıraalı
	Datka
	İmperator (<Rus.)
	Bakburçun
	Cazalooçu
	Feodal (<Rus.)
	Curt atası
	Assistent (<Rus.)
	Kence ilimiy kızmater
	Başçı
	Başkaruuçu
	Başkarma

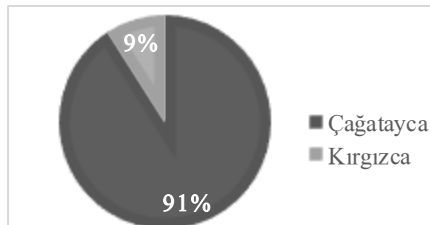
	Bilimpoz (K.-F.)
	Kandidat (<Rus.)
	Istarçın/Istarşı (<Rus.)
	Kapitan (<Rus.)
	Marşal
	Mayor
	Miñ başı
	Leytenant
	Kapitan-leutenant
	Kence leytenant
	Miçman
	Kol başçı
	Korbaşı
	Komandaçı
	Komandarm
	Komandir
	Kombat
	Sardar
	Sarker
	Murşap
	Kaş beziri
	Vazir
	Kerben başı
	Bekzat (K.-F.)
	Koñtaacı
	Şaazada
	Şahzaada
	Sayıp buruş
	Baatır ene
	Boyla

Grafik 26. Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler (Yüksek Unvan)

Tablo 27. Rütbeler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Atalık/ Atalığ	
Atke/ Atake	
Ağalığ	
‘Anak	
Eske	
Orak	
Inağ	
İnak	
İnağ	
Batur başı	
Bey	
Tuğ bigi	
Toqsabay	
Tuksawul	
Tümen	
Tonqtar	
Çağatay	
Çarge ve çerge	
Çavuş	
Daruğa	
Dalay	
Dester-hancı (<F.+ T.)	
Durban	
Divân (<A.)	
Divân begi (<F.+ T.)	
Kor bigi	
Su başı	
Şığavul	
Şügür	
Çokluk	
Kütewül	
Şağdarlık	
	Baga
	Kalday
	Çin

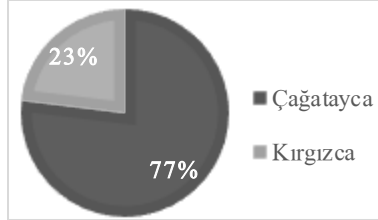

Grafik 27. Rütbeler

Tablo 28. Damgalar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Al	
Altun tamğa	
Bilgü	
Borla	
Tap	
Torğu/ Turğu	

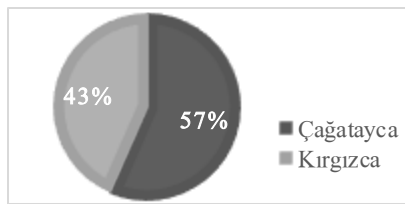
Tagmaç	
Tamga	Tamga
Tuğra	
Tüzgü	
	Cışana (<F.)
	Möör

Grafik 28. Damgalar

Tablo 29. Halk Tabakasından Olanlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ala yuntlı	
Atsız	
Bayğazı ve badğazı	
Galça	
İmağ	
Lurs	
Alağan u alaman	
Alaman/ Alağan	
Alağman	
Alamağ	
Kazak	
Bengi	
Çala/ Çele	
	Busulman
	Busurman
	Musulman
	Musurman
	Muslim
	Kapır (<A.) / Kapir
	Catakçı
	Çaaraker
	Diykan (<F.) / Diykan
	Eletçi

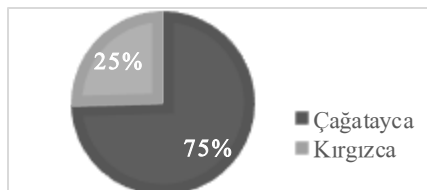

Grafik 29. Halk Tabakasından Olanlar

Tablo 30. Köleler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bevvâb	
İncu/ İncü	
Malay	Malay
Yanaşur	
Tabuğcı / Tabuğçı / Tapuğcı / Tapuğçı / Tabuğçı	

Oşaq/ Oşak/ Uşaq	
Kulluqçı	
Quma/ Guma/ Koma	
Bayrı	
Yanga	
Bertās	
Biri/ Birü	
Nöker (<Mo.)	
Tat	
Boğuz	
Bolğun	
Kara qulağ	
Qul	
Girev (<F.)	
Perevlik (<F.+ T.)	
Tutkun	
Yetim (<A.)	
Çora	
Çori	Çor
Çüri	
Dadek ve dedek	
Gaznaq	
Ğırnaq	
Qırnağ/Qırnaq	
Qarabaş	
Öy kızı	
Süder	
Yamağ	
Toğma	
Alanır	
Ğunçacı	
Kırkın	
İç oğlan	
Toqal	
Bende (<F.)	
Kündeş	
Küng	
	Karal
	Karalaman
	Kenizek
	Kirme kul
	Kulduk
	Kulkutan
	Dada
	Daya
	Abtabacı/ Aptabaçı
	Mankurtizatsiya
	Mañkurt
	Olco kul

Grafik 30. Köleler

Tablo 31. Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Yasavul	
Toktavul/ Toktavul	
Tohtavul	
Tutkawul	
Ƙor bigi	
Pervaneci	
Mehter	
Divân	
Sawğaçı	
Tamğaçı	
Tartnaqçı	
Naqçı	
Yarğuci/ Yarğuci	
Vang (Çin.)	
Mirağur (<F.)	
Şağaval	
Şığawul	
Şağdar	
Başkağ	Baskak
Yarlığlı/ Yarlığlık	
Uzğuci	
Ozancı	
Aytğuci/Aytğuci	Aytuuçu
Ƙolçır	
Bağşı	Bakşı
Çalançı/ Çalıçı	
Çalıçı ve çalguci	Çalğınçı/ Çapkıçı
Yatugancı (<Mo.+ T.) / Yatugancı	
Yırav	
Nağaracı	
Pitikçi/ Bitikçi/ Bitikci/ Bitükçi	
Bitküci/ Bitküci/ Bitküci	
Tayşı	
Tayış	
Ambarçı	
Bācbān (<F.)	
Tamğaçı	
Zekatçı	
Ƙoldağuc	
Mollā (<A.)	Moldo
Mufti (<A.)	Muftiy
Mu'ezzin (<A.)	Maazin
Öydeci/ Öydeçi	
Bibi atun	
Muderris (<A.)	Mударis
Ƙam	
Oncı	
Emçi/ Emeçi	Emçi/ Emçil
İlçi	Elçi
Yalçuğ	
Yolawçı	
Tapşurguci	
Asrağuci	
Bōlarğuci	
Sağçı/ Sakçı	Sakçı
Surğuci	
Çavuş	
Daruğa (<F.)	
Falgü	
Gege	
Bökewül	
Çağdawul	
Çendewül	
Ƙarağul/Ƙarawul/Ƙaravul (<Mo.)	
Katawul/ Kütavul/ Kütewül	
Paşep (<F.)	
Tanğtar/ Tonğtar	
Toskavul/ Tusğavul/ Toğsavul	

Tün- katar	
Turğak	
Keşikçi	
Köprükçi	
Yatış	
Kurçï	
Kuşcı/ Kuşçı	
Lançı	
Toğkan ağası	
Aduncı/ Adunçı	
Çupan/ Çopan	Çaban (<Rus.)
Çoycı/ Çoyçı	Koyçu/ Koyçuman
Padaçı/ Pădeci (<F. +T.)	Badaçı
Sığirtmac/ Sığirtmaç	
Ahtacı/ Ahtıcı	Aktaçı
Ahtacı /Ahtaçı	
İdeci	
Barsacı	
İspir	
Kolan	
Seyis	
İlgavçı	
Sürüci/ Sürüçi	
Teveçi	Töökeç/ Tööçü
Tüveçi	
Takavcı/ Takawçı	
Gacircı/ Kaçircı	
Öğürçi	
Dürpiçi/ Dörpiçi	
Kayrıçı	
Kadağçı	Kadağçı
Ayakçı/ Ayağcı	Ayakçı
Eginçi	Eginçi
Taraycı	
Tarançı	
Tirim	
Tërimçi/ Tirimçi	
Yavan	
İnekçi	
Surguçı	
Adaşçı/ Adaşçı	
Başçı/ Başçı	
Ğacarçı/ Gazarçı	
Çavçı	
Bağ birağ	
Bada balğa	
Kılğuz/ Kılavuz/ Kılavuz	
Sözci	
Tilmac/ Tilmec/ Tilmenc	Tilmeç
Ağır satkucı	
Satıgçı/ Satıgçı/ Satkucı	Satuucu
Sergi	
Yayma	
Çerçici	
Uşakçı	
Bozacı	Bozoçu
Aşlıgçı/ Aşlıkçı	Aştıkçı
Băverci/ Bavarçı/ Bavurçı/ Bawurçı/ Bekävül (<A.+F.) / Bekevül/ Pekevül/Bekevül/ Bükävül/Bükevül/ Bakawul/ Begewül	Bökööl
Şölençi	
Kasnakçı/ Kasnakçı	
Yöremçi	
Égrimçi	Tegirmençi
İleki	
Egerçi	Eerçi
İgerci/ İgerçi	
İtüki	
Ötüki/ Ötüki	Ötüki
Başmakçı	
Bözci/ Bözçi	Bözçü
Çapçı	

Çırpıcı	
Tokmak	
Tokaçı/ Tokuçı	Tokuucu
Tiküci	Tigüüçü/ Tikmeçi
Tamçı	
Avcağ	
Kapğan	Kapkançı
Yameı (<Mo.+ T.)	
Farfar	
Anmacı/ Enmeçi	
Carçı	
Ürdüci	
Tavaçı	
Tülmeçi	
Çavçı	
Yavçı	
İndekeçi	
Tilei	
Sivinci	
Komsı	
Kavğunçı	
Şılançı	
Şılapçı	
Boyun buran	
Çakırçı	
Kımac	
İltizer	Elteber
Başakçı/ Başakçı	
Oğçı	Oğcu
Bükē/ Būke/ Bōke	
Miyangir (<F.)	
Küreşçi	Küröşçi
Bizekçi/ Bēzekçi	Bedizçi
Boyağcı/ Boyakçı	Boyokçu/ Boyokçuluk
Çoğul	
Haşer	
Dester-ħancı (<F.+ T.) / Desterħançı	
Savçı	
Arğış	
Ƙara Ƙulağ	
Ra'yet (<A.)	
Sawdakar	
Sanağcı/ Sanağcı	
Ƙaşmar	
Ƙılcaɓ	
Ƙomaƙcı	
Yavçı	
Sağucı/ Sağuçı	Iyçı
Şüğürci (<Mo.+ T.) / Şükürçi	
Étmeğçi/ Étmekçi	
Ötmekçi	
Şırlağançı	
Otuci	
Su kişisi	
Taban	
‘Allān-ber	
Aftabaçı	
Altunçı	
Arğançı	
Bağvan (<F.)	Bagvan
Bakal	Bakalçı
Börkçi	
Kökçü	
Laýçı	Kençi
Luli (<F.)	
Taşçı	
Temürçi	Temirçi
Tünükeçi	
Yapuçı	
Yarçı	
Yipçi	
Yonğuçı/ Yonuçı	

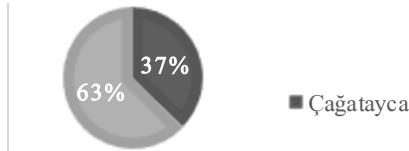
İşan (<F.)	Eşen (<F.)
Çeçen/ Çiçen	Çeçen
	Aalım (<A.)
	Azançı
	Missioner
	Mitropolit
	Monah
	Iymam (<A.)
	Keçil
	Daamoldo
	Dambılda
	Kalpa (<A.)
	Agartuuçu
	Agay
	Ecey
	Baba karı
	Karılık
	Daanışman (<F.)/ Danışman
	Keñeşçi
	İnstruktör (<Rus.)
	Cazgıç akın
	Adabiyatçı
	Akın
	Kızıl til
	Söz çeberi
	Sözmör
	Ak tañday
	Altın caak, cez tañday
	Irçı
	Aşug/Aşuk
	Bayandooçu
	Comokçu
	Manasçı
	Añgemeçi
	Artist (<Rus.)
	Muzıkant
	Surnayçı
	Banduraçı
	Naamaçı
	Naamaköy
	Ölönçü
	Tökmö
	Novellist
	Kıyakçı
	Kontsermeyster
	Çoorçu
	Kobzar
	Domburaçı
	Komuzçu
	Oymoçu
	Oyuuçu
	Arxitektör (<Rus.)
	Iymaratçıl
	Arxivçi
	Başkaruuçuluk
	Byurokrat (<Rus.)
	Advokat (<Rus.)
	Himik (<Rus.)
	Uçkuç
	Matros
	Hirurg (<Rus.)
	Darmekçi
	Tabıp
	Doğdur/ Dögdür
	Doktur/ Doktor (<Rus.)
	Meedik
	İleger
	Domçu
	Akuşerkelik
	Anacı
	Kindik ene
	Medayım

	Medsestra
	Darıger (<F.)
	Darıcı (<F.-K.)
	Kıbaçıl
	Akalakçın
	Aktiv (<Rus.)
	Kızmatçı/ Kızmatker
	Ak eşik
	Ivıgal
	Dayekçi
	Belçirdik
	Feldşer (<Rus.)
	Militsioner
	Salıkçı
	Kök başı
	Murap
	Akılçı
	Kengeşkor (<K.-F.)
	Kotormoçu
	Dunğçu (<Çin.)
	Hronikyor (<Rus.)
	Jurnalist (<Rus.)
	Kabarçı
	Kabarman
	Çabagan
	Baştaanak
	Kalk atası
	Başlık
	Dootay (<Çin.)
	Kence ilimiy kızmatker
	Jandarm (<Rus.)
	Bilgiç
	Cetekçi
	Colbaşçı/ Colbaşçılık
	Colçu/ Coldooçu
	Koldonmo
	Baştooçu
	Kemenger
	Köçmö
	Kezginçi
	Kıdırğıç
	Kıdırma/ Kıdırmaçı
	Sayakatçı
	Besir (<Rus.)
	Artelçi
	Boluş (<Rus.)
	Mampañ
	Amlykdar
	Çençi
	Kömürçü
	Cazgiç/ Cazuuçu
	Katçı/ Kattooçu
	Dañsaçı
	Kaligraf
	Kazalçı
	Fizkulturnik (<Rus.)
	Kök börüçü
	Agarotçu
	Koonçu
	Aştıkçı
	Anğçı
	Mergençi
	Salbırınçı
	Tülküçü
	Uuç
	Buguçu
	Araaçı
	Beletçi
	Aşmacı/ Aşmaçı
	Aşpoz/ Aşpos (K.-F.) /Aşpozçu
	Kulinar
	Kemege carçı

	Mantıpuruş
	Aşkanaçı
	Kazançı
	Aviator (<Rus.)
	Bortmexanik (<Rus.)
	Kemeçi
	Aybaltaçı
	Baltaçı
	Balkaçı
	Barskançılık
	Darkan
	Bakırçılık
	Misker
	Çöyçökçü
	Şırdakçı
	Bakmaçı
	Cılkıcılık
	Malçı
	Sakmançı
	Sarapçı
	Sarban
	Bakçı
	Aarıçılık
	Balçılık
	Çelekçi/ Bal Çelekçi
	Kızılçaçı
	Cibekçi
	Alışçı
	Balban (<F.)
	Batrak (<Rus.)
	Calçı
	Kalkozçu
	Cumuşçu
	Cumuşker (K.-F.)
	Kulkutan
	Emgekeçi
	Ketmençi
	Kesimdüü
	Kuruluşçu/ Kuruuçu
	Mramorçu
	Şıbakçı
	Kündükçü
	Mandiker/ Mardiker
	Pahtaçı
	Karağayçı
	Karagay başı
	Tokoyçu
	Otuñçu
	Dıykançılık
	Koşçu
	Lalmiker
	Uyçu
	Tookçu
	Şalıker
	Orokçu
	Malaçı
	Çalgıçı
	Çeker (<F.)
	Dükönçü
	Magazınçı
	Sartaraş
	Monçoçu
	Bazarçı
	Ak bezergen
	Kerbençi
	Kommersant
	Kupets
	Köpös/ Köpöş
	Caldap
	Betonşik (<Rus.)
	Malyar
	Öñdööçü

	Samınçı
	Buŕetçi (<Rus.)
	Bugaltır/ Buxgalter
	Kassir (<Rus.)
	Kitepkanaçı
	Cıynoocu
	Esepçi
	Camakçı
	Culukçu
	Cardamçı
	Kabışçı
	Kol cooluk
	Nökör
	Destiyer (<F.)
	Darçı
	Dargaçı
	Celdet (<A.)
	Baş keser
	Kardoocu (<Rus.-K.)
	Karool
	Korçu
	Korukçu
	Ak tayak
	Çasaboy (<Rus.)
	Döömötçü
	Dücürnay (<Rus.)
	Kayguulçu
	Kezekçi/ Kezekçil
	Karoolçu
	Közömölçü
	Küzötçü
	Cesek
	Oroocu
	Türmöçü
	Eşikçi
	Kapkaçı
	Darbazaçı
	Cığaççı
	Çarbadar (<F.)
	Kaytaruuçu
	Saançı
	Muzooçu
	Mırakır/ Murakır
	Tapköy
	Sayapker
	At tokuur
	Atkanaçı
	Bürkütçü
	Izboocık/ Izboşçık (<Rus.)
	Kirekeç
	Kombayn
	Lobogreyka
	Mala
	Çardoocu
	Çertmekçi
	Dalda (<A.)
	Kasapçı
	Könçü
	Teriçi
	Koşokçu
	Önörçü/ Önörman/ Önörpoz
	Kadamakçı
	Kalpakçı
	Kaşıqçı
	Kayık/ Kayıqçı
	Maşınaçı
	Saymaçı
	Kırmaçı
	Sapırgıç
	Kilemçi
	Taarçı
	Termeçi

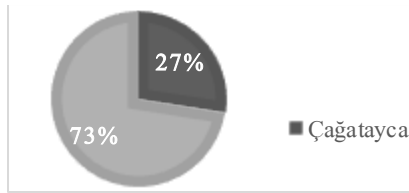
	Cibekçi
	Çirmakçı
	Eşmeçi
	Kerben
	Kesegul
	Münüşkör
	Saadakçı
	Poçtoçu

Grafik 31. Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar

Tablo 32. Yasal Olmayan Meslekler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Celeb	
Falgü	
Ĝar	
Kıran	
Lülü	Lölü
Kuma/ Ĝuma/ Koma	
Çapkııcı	
Karakçı	Karakçı
Kazakçı/ Kazakçı	
Oĝri	Uuru/ Uurdooçu
Patır (<Hind.)	
Yadaçı	Cadaacı
	Atkezci
	Kantraban (<Rus.)
	Cortuulçu
	Kolu tutkak
	Lombard
	Kuday bezer
	Kesep (<A.)
	Baçlı/ Balçılık
	Sobogöy
	Dalıçı
	Bübü (<F.)
	Darımçı
	Dubakan (A.-F.)
	Tükürçü
	Kuuçu
	Coorunçu
	Barakor (<F.)
	Biyçi
	Cariya (<A.)
	Kordor
	Küñ
	Çor
	Soyku

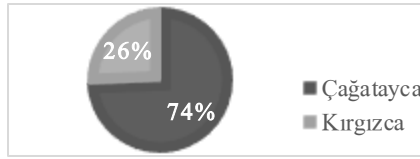
Grafik 32. Yasal Olmayan Meslekler

Tablo 33. Askerlikle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Akın	
Akıncı	
Atlık ve atlığ	
Subay	
Çemender (<F.)	
Ƙatağ	
Çağdavul(<Mo. çağdağul)/Çağdavul(<Mo.)/Çağdavul	
Çındavul/ Çındavul/ Çendavul/ Çındavul	
Sürkevül/ Sürgevül	
Sözavul/ Sözevul/ Süzewül	
Heravul	
Yurtavul/ Yurtağıl/ Yortağul	
Yasavul	
Erewül	
Ƙoruman/ Ƙuruman	
Berles	
Bervancı	
Yurtçı	
Paçı	
Tabın	
Yasaķı	
Alaman	
Alamançı	
Sarıca	
Barıķ-ı Berberı	
Çeri/Çerig/Çerik/Çirig/ Çirig/ Çirik/Çerikçi	Çerik (<F.) /Çerüü (<F.)
Çerge/ Çerge	
Ceride	
Cerrār	
Dabğur/ Dabkur	
Yaya ve yayak	
Ƙorçı	
Ƙurçı	
Mergen	
Sipā (<F.)	
Sipayı (<F.)	Sipay/Sepaya
Bölük	
Gol (<Mo. goul)	Kol
Çoçun	
Koşun	Koşuun
Otarçı	
Yasal	
Çapçı	
Çapkun/Çapkunçı/Çapğuncı	
Çapkuçı	
Çapavķı	

İlgar/İlgarcı	
Cuvanğar/Cuvanğul	
Çunğar	
Baranğar/Buranğar	
Behrādūn	
Bögrekci/Bögrekci	
Böyreğçi/Büyreğçi/Büyreğçi	
Aravul	
Buğavul	
Çapavul	
Erevül	
Hirvul ve hiravul (<Mo. hiregöl)	
İr evvel	
İrewül	
Atsız	
Car	
Kazak	
Tat	
Kara çerig	
Orda	
Süren/ Sürün	
Oratlaşmaq/ Uranlaşmaq	
Cayılğan	
Urum	
Atkulaş	
İlçileş-	
Noyan, Noyın	
Çāvuş	
Yasavul	
Tuğğacı	
Tuğğacı/Tuğğacı	
Tuğluk	
İrvam ve irum	
Bolcar/ Molcar (<Mo.)	
Toktaş	
Olcar	
Tanğal/ Tunğal/Tunğal	
Bukturma	
Tolğama	
Birk	
Tağar	
Dalay (<Mo.)	
Calduy/ Çuldu	
Cebe/ Cibe (<Mo.)	
Tümen	
Çing	
Olca	Olco
Toyumluk	
Kavğunçı	
Teveçi	
Zembürekçi	
	Araan
	Casak
	Nayzaker
	Cortuulçu
	Armiya
	Artilieriyaçı
	Eskadron (<Rus.)
	Eşelon (<Rus.)
	Duruçma (<Rus.)
	Kızıldar
	Kogorta
	Laşker
	Nökör
	Ataşan
	Kavaliriya (<Rus.)
	Avangard (<Rus.)
	Sakçı
	Udayçı
	Matros
	Moryak
	Soldat

	Kanoo
	Müsööl

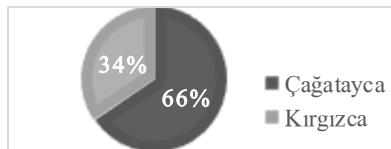
Grafik 33. Askerlikle İlgili Sözcükler

Tablo 34. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alametleri İle İlgili Sözcükler (Ferman-Buyruk)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ

KIRGIZ TÜRKÇESİ

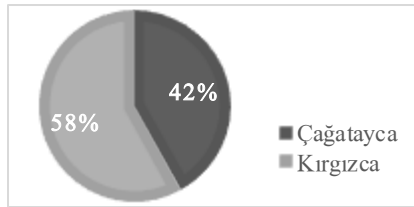
Altun Bilge	
Ƙara tamğa	
Buyruğ/ Buyruk	
Buyrultu	
İğür-	
Paýza (<Çin.)	
Yarlığ	Carlık
Turğun	
Türe/Tura/Töre	
Topçın/ Tobçın	
Çavalat-	
Kingeş	Kengeş
Ƙuriltay/ Ƙurultay (<Mo.)	
Tutkar	
Törtüb	
Cankı	
Ğarvik	
Algın	
Serde	
Yusun	
	Amır (<A.)
	Carname (K.-F.)
	Namır
	Duma (<Rus.)
	Macilis
	Hartiya (<Rus.)
	Konstitutsiya
	Mıyzam

Grafik 34. Ferman-Buyruk; Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alametleri İle İlgili Sözcükler (Ferman-Buyruk)

Tablo 35. Vergi-Haraç

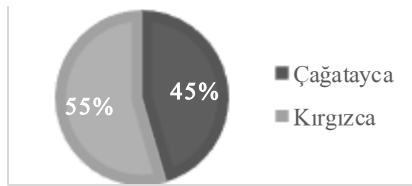
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Alğüt/ Alğut	Alık
Salğüt/ Salğut	
Bâc (<F)	Bacı (<F.)
Bay oğlu	
Birgü	
Dud pulı	
Cürmâne	
Dürme	
Hakk hulasa	
Kağcūr	
Tağmaç	
Ra'yetçilik (<A.+ T.)	
Salık	Salık
Tapu	
Qalan	
Zekât (<A.)	
	Alman
	Bödöt (<Rus.)
	Cıym
	İramat
	Karac (<A.)
	Mezgildik alım
	Mülk salığı
	Nalog
	Olpoñ
	Ooz otu
	Ot mayı
	Otun salığı
	Tütün çıgımı
	Amyak
	Cer salığı

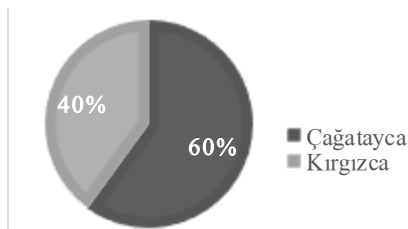
Grafik 35. Vergi-Haraç

Tablo 36. Bağış-Ücret

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Culdu (<F.) / Çuldu	
Savğat (<Mo.)	
Kaçur	
Kündelik	Kündük/ Künümdük
Tölek/ Tölük	
	Aliment (<Rus.)
	Caluun (<Rus.)
	Kızmat akı
	Oklad
	Calıyna/ Calıyna

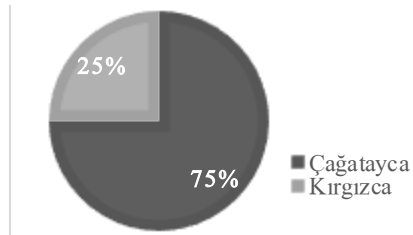
Grafik 36. Bağış-Ücret**Tablo 37. Hediye-Armağan**

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ögülge	
Savurğa-	
Soyurğa-	
Savurğay	
Soyurğal	
Soğat	
Sovğat/ Sovkat	
Sova	
Tansug	
Tartıg	
Yarılgas	
Tegişmiş	
	Kolomto bayge
	Möröy
	Sıylık
	Ooz basırık
	Öntö
	Örgöö cabar
	Ötölgö
	Beşsembilik

Grafik 37. Hediye-Armağan

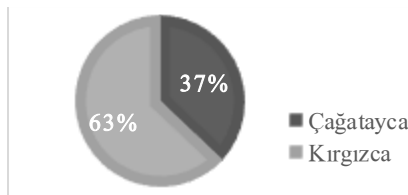
Tablo 38. Hükümdarlık Alametleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ğuz	
Sancağ	
Baýdağ	
Bağnağ	
Sorğuş	
Tuğ	Tuu
Çökme	
Görküz	
Ra'yet (<A.)	
Yalav	
Yelev	
Çok	
Caga/ Cıga	Cıga
Çelenk	
Ticān (<A.)	
Yuskılı	
Tomağa	
Şükür	
Gök taş	
	Asaba (<A.)
	Celek
	Kıl takıya
	Tiñse

Grafik 38. Hükümdarlık Alametleri**Tablo 39.** Zenginlik-Fakirlikle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Barlıg	
Bay	Bay
Bayundur (<Mo.)	
Zengin	
Puldar (<F.)	
Cet (<F.)	
Çıgan/ Çıgan	
Çıgay	
Çirgelik	
Geda (<F.)	
Kaşşak	
Ürumcı/ Ürunçi/ Orunçi (<Mo.)	
Yarlı/ Yarlilik	
Yırlıg/ Yırlık	
Yohsul/ Yoksul	
Yoksüz	Coksuz
Züğürd	
Kolçı	
Tilemçi/ Tilenci/ Tilençi	
Kuduş	
	Akçaluu
	Döölöttüü
	Kazımaluu
	Kolu cetik
	Kolunda bar
	Kuyuşkanı koş kabat

	Köpös/ Köpös
	Kabırgası mayлуу
	Kabırgası mayлуу
	Kazanı mayлуу
	Kazanı kuuş
	Kolunda çok
	Bakır (<A.)
	Beçaara/ Beçara (<F.)
	Kirme kul
	Çakır
	Çardı
	Kuu ayak
	Kuu çokoy
	Kuu etek
	Dubana (<F.)
	Kayırcı
	İrskısız
	Karıp (<A.)
	Kedey (<F.)
	Kembağal
	Kara taman
	Kolu cuka
	Tomayak
	Topon ayak
	Beypul
	Kuvuşkanı tavkı

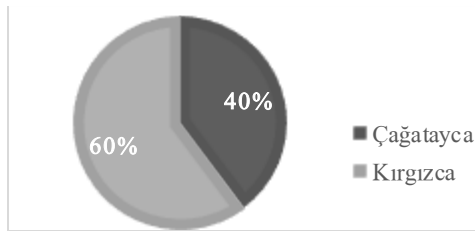
Grafik 39. Zenginlik-Fakirlikle İlgili Sözcükler

Tablo 40. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler (Sosyal Yaşamda Mekân)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ağıl/ Ayıl	Ağıl/ Ayıl
Avıl/ Avul	
Ağūr (<F.)	
Aran	
Kaşkunak	
Qora	Koroo
Kotan/ Kutan	
Bincik yam	
Angız	
Atız	
Cölge/ Çölge/Cölge	
İkin	
Qorya	
Öleng	
Tarıq	
Tela/ Tala (<Mo.)	
Tağıl	
Çurğa	
Kendirlik	
Yileklik	
Kölçe	
Yazı	Cazdoo
Çirib (<A.) / Çirib	
Ulağ/ Ulak	
Takır	
Kamurğa	

Ariş	
Ketek	
Şudurun	
Çağırma	
Uçar/ Ucar	
İfka	
İtka	
Aýtka	
Avlaq	
Kışlak	Kıştak/ Kıştoo
Kuşlak	
Pelâl (<F.)	
Telek	
Tenige	
Tuşşu	
Tüşken	
Tim/ Tüm	
Künde	
Boza- hâne	
	Abak (<Rus.)
	Kamak
	Nabak
	Kamal
	Batpol (<Rus.)
	Türmö
	Katorga
	Aşpoz/ Aşpos (K.-F.)
	Aşpuzul (K.-Çin.)
	Atkana (K.-F.)
	Burak
	Çarkar
	Koroo-saray
	Kürkö
	Cöcökana
	Ferma (<Rus.)
	Hutor (<Rus.)
	Koyon çarbası
	Tookkana
	Torpokkana
	Uykana
	Kaşaa
	Kaşar
	Küzdöö
	Ottok cer
	Samankana
	Bak (<F.)
	Bakça (<F.)
	Pahtazar
	Şalıpaya
	Koykana
	Malkana
	Kazınalık
	Oroo
	Catakkana (K.-F.)
	Çaykana (<F.)
	Kıraatkana
	Darıkana (<F.)
	Dükön (<A.)
	İşkana (<K.-F.)
	Naabaykana
	İnternat (<Rus.)
	İşköl (<Rus.)
	Mençik mektep
	Kadettik korpus
	Kantor
	Kenşalar (<Rus.)
	Kitepkana
	Kampa (<F.)
	Kafeteriy
	Kasapkana
	Kuşkana
	Konuş

	Magazin
	Albaacı
	Meymankana
	Monço
	Oorukana
	Köşögö tart
	Önörkana
	Sölkü
	Arakkana
	Bala bakça

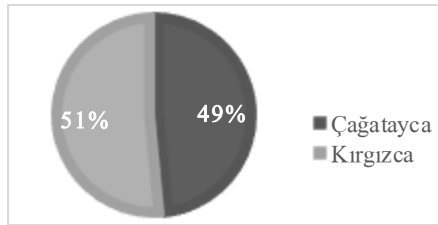
Grafik 40. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler (Sosyal Yaşamda Mekân)

Tablo 41. Sosyal Yaşamda Kişilikler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Alab/ Alıb	Alp
Er/ Eren	Er/ Eren
Ir/ Ayr	
Erlık/ İrlık/ İrenlik	Erlık/ Erendik
Kılav	
Tilev	
Cirig	
Ökte/ Öktem	
Şaý	
Batu	
Batur	Baatır/ Butur
Bürnä	
Cürre	
Koçalak	
Mergavul/ Mergawul	
Şıpäl (<F.)	
Mağar	
Tetik	
Kınggır	
Turlağ	
Atışlıg	
Tup çımış	
Tuzun	
Tusun	
Ciber	
Bilgüçi	Bilgiç
Çelbis/ Çelpiş	
Darhan	
Tayşı/ Tayşı	
Hekri	
Yangaz	
Çakıldak	
Kolmaş	
Çeçen/Çiçen	Çeçen
İnçi	
Körge bay	
Uz/ Ğuz/ Oğuz	
Olçayto	
Öysek	
Uyundı	

Şawlum	
Şoh (<F.)	
Aygak	
Kumsı	
Çoğul/ Çuğul	
Kolçır	
Söz tērgüci	
Dāğul/ Dāğül	
Şūrī (<F.)	
İlküy	
Tilbe	
Küngüs	
Ekeri	
Cilli	
Cinli (<A.+ F.)	
Karçnak	
Sakur	
Kancık	
Koduş	
Yuş	
Ter- dāmen	
İçkülük/ İçkülüg/ İçgülük	İçkilik
Çolpa	
Pufyüz	
Yalgançi	
Yangiltmaç/ Yanglītmaç	
Yasançaq	
Erke	
İlist	
İliş il	
Karı	Karı
Karıq	
Kart	Kart
Kem pır	Kempir
Koca/ Koça	
Kökşün	
Laba/ Leba	
Munğan/ Monuğan	
İgdiş	
Yigit	Cigit
	Alduu
	Beren (<F.)
	Caanger/ Caangir (<F.)
	Çabendes (<F.)
	Döökör
	Culungan
	Çıyrak
	Kaarman (<F.)
	Azamat
	Mardan
	Kök cal
	Oyon
	Sardal
	Sırttan
	Şerdik
	Taş bilek
	Eptekey
	İşmer
	Kolu çeber
	Maş
	Kızıl til
	Söz çebri
	Sözmör
	Ak tañday
	Altın caak/ Cez tañday
	Kelişimdüü
	Asıldatka
	Ubaalı
	Namazköy
	Kedeyçi
	Bilimdüü
	Bileselüü

	Amalköy (<A.-F.)
	Aylager/ Aylaker (<A.-F.)
	Calaçıl
	Calakor
	Calgançı
	Anğgemeçi/ Anğgemeçil
	Kalcang/ Kalcıng
	Canğcalçıl
	Ölgöndü küldürgön
	Tamaşaköy
	Süyöçök
	Arakeç (<K.- F.)/ Arakor (<K.-F.)
	İçkiç
	Dubana (<F.) / Dumana
	Mençil/ Menmençil
	Caşamal
	Karıya
	Köksöo/ Kekse
	Kempir- kesek
	Moysopu/ Moysoput
	Kalender (<F.) / Kelender

Grafik 41. Sosyal Yaşamda Kişilikler

Tablo 42. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Alaç	
Arğamcı/ Arğamçı	Argamcı
Arğan/ Arkan	Arkan
Örgen/ Örlen/ Ürgen	
Örük	
Kaytan	
Bäver/ Bawur	
Bundur	
Saldaw	
Mers	
Yib	Cip
Til	
Epkin/ İpgin	
Üclib	
Boğak	
Bigiz/ Bingiz	
Bıçek/ Piçek	
İgne	İyne
Teben/ Tiben	
Timen/ Temen	
Tebene	
Takar	
Mundu	
Akça (<Mo.) / Ahçe, akçe	Akça
Çav	
Çeke	Çaka
Armağ	
Yarmağ/ Yarmağ	Carmak
Tuman/ Tümen	
Balış	
Bung	
Püçek (<F.)	

Pul (<F.)	Bul
Saçık	
Sılığ akçe/ Sılığ akça	
Som	Som
Tenge	Teñge
Kılbaş	
Kıran	
Maya (<F.)	
Mungan	
Altun	Altın
Tala/ Tıla	
İlfisi	
Lavaşī	
Nuķre (<A.)	
Yanbu	
Fülūrī/ Filūrī	
Ahlav	
Oķlav	
Hoķlavuķ	
Oķlağ/ Oķlak/ Oķlaw/ Oķlağ	
Siglek	
Arık	
Orak	Orok/ Orgok
Teşe	
Ėgri	
As	
Dėgirmen/ Dėgermen	
Tėgirmen/ Tėgermen/ Tigirmen	Tegirmen/ Temirgen
Argıçak/ Arguçak	
Yarğuçak	Cargılçak
Eşkek/ Eşgek	
Körçek/ Kürçek	Kürök
Cuya	
Hāde	
Paru (<F.)	
Asıc	
Aşkü	
Çankal	
Çengek/ Çengel	
Karınak	
Tur/ Tor	
Çatma	
Çeç	Çeç
Sabğun/ Sapğun	
Sıpkın	
Sançğī	
Arkaluc/ Arkaluç	
Aşlar	
Atığ	
Küpi	
Çurğa	
Çirt	
Oyma	
Torsuķ	
Tolum/ Tulum	Tulup
Sanac	
Küpser	
Körkü	
Meşik (<F.)	
Ora	
Bardan	
Çiğilduz	
Sirtak	
Aybaltu/ Aybalta	Aybalta
Baltu	Balta
Bağlo (<Rus.)	
Balğa/ Balğa	Balka
Çakan	
Nacan	
Kerki	Kerki
Çeküç/ Çeküş/ Çeküç/ Çeküş/ Çöküş	
Çöküç/ Çüküç	

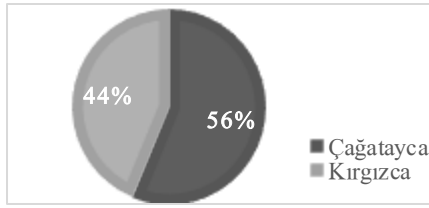
Çögen/ Çögeç	
Tokmak	
Çazma	
Kitmen	Ketmen
Türte	
Çazal	
Mitin (<F.)	Meti
Cercerek	
Burğu	
Burma	
Açmalık	
Dibse	
Çayğalduruk	
Gazan/ Çazğan	Kazan
Timür çazan	
Yastıgaç	
Öküdüruk	
Çapçı	
Circir	
Çıkır/ Çıkrık	Çığırık
Çarvaş (<F.)	
Çarh (<F.)	
Dük	
Bulğawuç	
İrke/Ürke	
Kermen	
Urçuk	
Bāde- pālā (<F.)	
İgek	Egöo/Ögöo
İlek	Elek/Elgek
Çıılduz	
Çalbur	Kalbur (<F.)
Çilapça/ Çilapçı	Çilapçın
Badқан	
Çemçe/ Çömçe	
Çömüş	Çömüç
Susaç	
Kobur/ Koprur	
Süzgüc	Suzgu/Süzgü/Süzgüç
Toğuç	
Çııldek	
Çatal	
Kişik	
Çaşuk	Kaşık
Çolpu	
Cuntay/ Contay/ Çuntay	
Tigdi	
Çarbiçi	
Kese (<F.)	Kese (<F.)
Çopa	
Köger	
Çıma	
Tağar	
Tustağan(<Mo.)/Tostuқан/Tostaқан/Tostuğan/Tostağan	
Bostağan/ Bustağan	
Begmez/ Bekmez	
Ayak/Ayağ	
Töng	
Tasğıraç	
Sağraç/ Sığraç	
Sätgin	
Körege/ Kürge	
İnā	
Okra	
Aftaba (<F.)	Aptaba
İdiş	İdiş/lydiş/lydi
Tiliş	
Latun	
Çumğan	
Künduk	
Sağraç/ Sığraç	
Çırma	

Çalma	
Çorğa	
Çanak/ Çanak	
Çelek	
Çöcek/ Cücek	
Kolçak	
Çölmek	
Digir	
Gulça	
Yayıq	
Atığ	
Tebsi	
Badiye (<A.)	
Buçurğa	
Buçuk	
Burunduruk	
Bozğunc	
Boyun buran	
Belhi (<Mo.)	
Bıçak/ P(i)çak	Bıçak
Bıçkı	
Kapınçı	
Kılsık	
Kırklığ/ Kırklık	
Kıçı	
Kıyçı	Kayçı
Sındı	
Kırğı	
Gez (<F.)	
Ütürgü	
Yarğı	
Yatağan	
Yançgay/ Yançgay	
Çot/ Çüt	Çot
Algınçak	
Kuşkaç/ Kısac/ Kısac	Kıçkaç/ Kısık
Sümen	
Beyrek	
Bilağ/ Bilev	Bülö
Kayrak	Kayrak
Sac	
Sac ayağ	
Çatı	
Tutağan	
Dağan	
Tasma/ Tesme	
Cubur	
Cönk	
Çuda	
Kavısı	
Tüpek	
Tuğ	
Tibit	
Yabaq	
Yağak	
Yün	
Tekne	
Tutaşturuk	
Tohmaq	
Kamğa	
İşkirik	
Kügüm	
Tunça	
Töng	
Tırlığ	
Tığa	
Enbür	
Tarma	
Cevaz	
Çetr (<F.)	
Şügür	
Çubuk	

Salkın (<Mo.)	
Sapan	
Telken/ Telegen	
Firengi	
Kapğan	
Gereyit	
Tüşken	
Tüşşü	
Toқac	
Dibek	
Pazza	
Sürgü	
Қапқу	
Lüngi	
Saçuğ/ Saçuқ	
	Tastar
	Kelep (<F.) / Kenep (<F.)
	Kerme
	Kırçoo
	Cubaldız
	Sındırık
	Çeçke
	Örmök
	Sölköbay
	Mürü
	Miri
	Tıyın
	Daaçan
	Çıştay (<Rus.)
	İlbirs
	Kagaz akça
	Tize kıt
	Sum
	Moneta
	Sargaşka
	Sarı çolok
	Tilla
	Çoçpara
	Kokon tıyın
	Dilde (<F.)
	Agiles (<Rus.)
	Araa (<F.)
	Araalagıç
	Lobzik
	Atalgı
	Otoguç
	Çukulduk
	Barskan
	Kerki
	Keskiç
	Aştar
	Kestik/ Kezdik
	Kırğıç
	Kıñırak
	Temirten
	Tilgiç
	Çarapzal
	Ambur
	Nagçagır/ Nakçeger
	Attiş
	Balık ooz
	Bayteşe
	Beşilik
	Kancar (<F.)
	Cököös (<F.)
	Şamşar
	Tinte
	Maki
	Karkıt
	Saba
	Torsuk
	Çanaç

	Cuuşanğ
	Caadıga
	Çapkiç
	Türpü
	Dükört (<F.)
	Çarapzel (<F.)
	Çimçuur
	Çipçi (<Rus.)
	Tirmak
	Tirmoo
	Tirmooç
	Tutkuç
	Çaydan
	Çaydooz
	Çavdos (<F.)
	Çaynek (<Rus.)
	Çöögün
	Köyrö
	Batinooz (<Rus.)
	Padnos
	Çan
	Ocoo
	Salgiç
	Çöölmök
	Karapa
	Sekiçek
	Sumbal
	Kül kurcun
	Bulkak
	Çapçak
	İlegen (<F.)
	Dagara
	Miske
	Buursun
	Soko
	Supar
	Çalgı
	Cadı
	Abzal
	Kalak
	Kırgıç
	Sańsa
	Dandıır (<F.)
	Kaskan
	Kerosinka
	Kemege
	Meş
	Mocu
	Tulga
	Tüpküç
	Canıma
	Übölük
	Danğkan (<Çin.)
	Daş/ Daş kazan (<F.)
	İnkubator (<Rus.)
	Kadoo baş
	Kir cuuguç maşına
	Katek
	Kir samın
	Kılabdan (<A.-F.)
	Kömürköy
	Cüzaarçı
	Bet aarçı
	Kol aarçı
	Kol cooluk
	Suu cooluk
	Suuluk
	Sülgü
	Çaçık
	Maylık
	Olturguç
	Tazmal

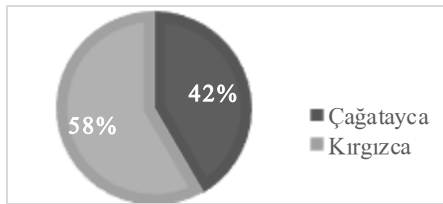
Ütük

Grafik 42. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler

Tablo 43. Sosyal Faaliyetler (Misafirlik, Misafir Ağırlama ve Komşu İle İlgili Sözcükler)

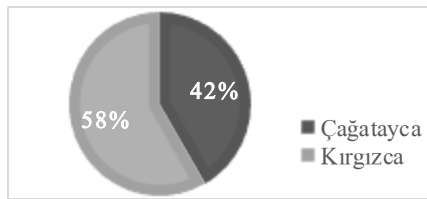
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Cüci	
Çuçun	
Кавcun/ Кавçın/ Кавçун	
Yavçın	
Конаг/ Конақ	Konok
Котук	
Kongşi	Koñşu
Mihman (<F.)	Meyman
Musafir (<A.)	
Begmez/ Bekmez	
Şığavul	
Avultaş	
	Konokçul
	Kudayı konok
	Mildettüü konok
	Otko kirgiz-
	Salamçı
	Soorunçu
	Konuştaş
	Koroloş
	Bosogoloş
	Koşuna
	Örülük

Grafik 43. Sosyal Faaliyetler (Misafirlik, Misafir Ağırlama ve Komşu İle İlgili Sözcükler)

Tablo 44. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (İnanış İle İlgili Sözcükler, Tanrı Adları)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bayat	
Çalab	Canap
Bārī (<A.)	
Bir ü bār (<T. +F.)	
Ege/ Eye/ Ėye/Ėge/ İye/ İyge/ İge	Ee/ Ege
İd/ İdi	
İzi	
Ġan/ OĠan/ UĠan/ UĠan/UĠun/UĠanım	
Kerim	Kerim (<A.)
Kıbık	
Tengri/ Tēngri/ Tingri	Teñir
Hağ (<A.)	
Hāvend	
Koldağuç	
	Alda (<A.)
	Caratkan
	Casagan
	Kalık (<A.)
	Kadır
	Koco
	Kökö teñir
	Kuday
	Parbardiger
	Taala
	Burkan
	Çapar
	Eelöçü

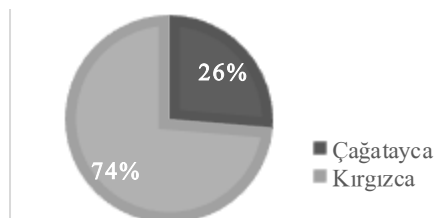

Grafik 44. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (İnanış İle İlgili Sözcükler, Tanrı Adları)

Tablo 45. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Du'ala-	
Özlek	
Anlıdevr	
İkindi	
Yatsı	
Kıyamət	Kıyamət
Soruğ küni/ Suruğ günü/ Soruğ günü	
Tamuğ ve tamuğ (<Soğ.)	
Uçmaq/ Uçtımak	Uçmak
Bırsık	
Bıarsık	
Oruz	Orozo
Tabuğ	
Tapu	
Temür kazak	
Tört defter	
Sorğucı/ Sorğuçı	
Yalaç/ Yalawuç/ Yolavuc/ Yolawuç	
Savçi	

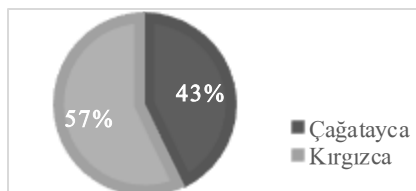
Kisküle-	
Kurumsağ	
Zekat (<A.)	
	İybadat (<A.)/ Taat-İybadet
	Adis (<A.)
	Kadis
	Amaz
	Bağmdat (<F.)
	Beşim (<F.)
	Namaz Cuma
	Namaz diğer
	Namaz şam
	Kuptan
	Akşam
	Salootu
	Taraba
	Barız (<A.)
	Azır (<A.)
	Azreyil
	Cebireyil
	Beviş (<F.)
	Cannat (<A.)
	Tozok
	Caannam/Cahannam
	Bitir (<A.)
	Iramazan (<A.)
	Keperet
	Çaryar/ Tört Çaryar (<F.)
	Tört çalyar
	Çaryar
	Mukarap
	Alka (<F.)
	Barayız (<A.)
	Lom kalam
	Luh
	Keleme şarıp
	Biçik
	Kuran
	Kayım (<A.)
	Taraza- miyzam
	Kabır azap
	Kör azabı
	Kıl köpürö
	Kudayı
	Maaşar/Makşar
	Taňımakşar
	Malik
	Mekirik
	Molut
	Tigi düynö
	Üñkür- mañkur
	Aksarbaşıl

Grafik 45. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar

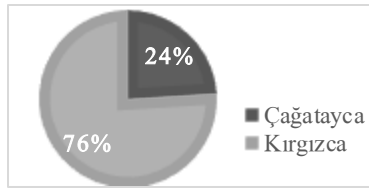
Tablo 46. Dua İle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Afer (<F.)	
Alka-	Alka-
Alğış/ Alkış	Alkı
Aşkış	
Atkımak/ Atkımak	
Atkamak	
Du'a (<A.)	Duba (<F.)
Saparışlan-	
Şey 'u'l-İllāh/ Şey 'ün li-İllāh	
	Alkamdu (<A.)
	Bata (<A.)
	Dubay/ Duvay
	Kaşmir
	Közün camandık körbösün
	Salabat
	Ak bata
	Darımdar

Grafik 46. Dua İle İlgili Sözcükler**Tablo 47.** Beddua İle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Çarğa-	Karga-
Çarğanmak	
Çarğış	Çarğış
Kaynal-	
Tamahsa	
Yideng bolsun	
	Naalat
	Ilaanat
	Kağingır
	Kak baş
	Kara başındı cutkur
	Mamıran kalğır
	Kepiniñdi cegir
	Köründö ökür
	Közünö kör topurak tıgılsın
	Közün akkır
	Közün kaşaygır
	Kuday alkasın
	Kuday alkagır
	Kuday ursun

	Kuday algır
	Kuday atkır
	Ölügündü köröyün

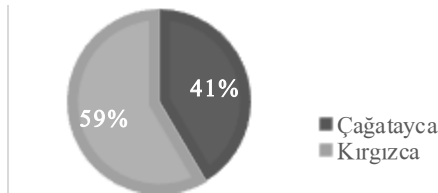

Grafik 47. Beddua ile ilgili Sözcükler

Tablo 48. Batıl İnanışlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Albastı	Albarstı
Tongur	
Çitgir (<Mo.)	
Tüngür	
Du'ala-	
Arbamağ	Arba-
Arbağ	
Arbağcı/ Arbağçı	
Yadu (<F.)	Cadı (<F.)
Yadaçi	
Yağçı	
Yağrıncı	
Bügi	
Büyü	
Bağ	
Çavrunçı/ Çavrunçı	
Yavrunçı	
Kebzeci	
Koşanaç/ Kuşanaç/ Koşnaç/ Kuşnac/ Kuşnaç	
Munecim (<A.)	
Şügün	
Fāl (<F.)	Bal
Paļ (<A.)	Pal
Fāl-ı nohūd	
Peri-ḥān (<F.)	
Bozla-	
Qara başkan	
Salencek/ Salkencek/ Selincek/ Selkincek/ Silkincek	
Salmincek	
Tumar	Tumar/ Köztumar
Ucur (<Mo.)	
Cada taşı	Cay taş
Cedde taşı	
Yara taşı	
Yada ve yede	
İm	
İmeci	
Qara kulağ	
Arğuştek	
Gül	
Burqan	Burhan/ Burhun
Moltanī	
	Abcip
	Cadıger
	Mastan
	Magiya
	Azayım
	Molto
	Seerçi
	Sıykırçı
	Dabaköy

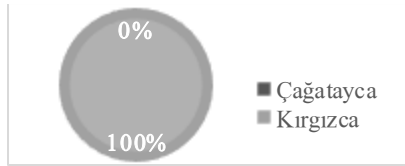
	Afsun/ Apsun
	Darım
	Köz bayla-
	Bezment
	Azezil/ Azazil (<A.)
	Azireyil/ Azireyil
	Can algıç
	Çort (<Rus.)
	Şaytan
	İbilis (<A.)
	Ber/ Beri
	Berişte (<F.) / Perişte
	Iram
	İrim
	Karta aç-
	Kura kör-
	Baçlı
	Balçlılık
	Berkon (<F.)
	Dubakan (A.-F.)
	Domçu
	Emçi
	Tükürçü
	Çürçüt
	Kantemir
	Kara şarşembi
	Koroson Ata
	Köz cara
	Közü tart-
	Kult
	Maalam
	Martuu
	Otko tabınuuçuluk
	Taramış küygüz-
	Tubay
	Balkitep
	Celkayıp

Grafik 48. Batıl İnanışlar

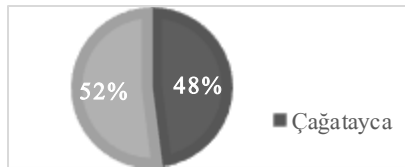
Tablo 49. Efsanevi Kişilikler ve Yaratıklar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
	İtaalı
	Ayaz ata
	Kambar ata
	Oysul ata
	Çolpan ata
	Kuralı
	Tulpar
	Taybas
	Körünçü
	Adam noo
	Közü açık
	Kuraçı
	Kumayık
	Kumpaydan tuulgan
	Megera
	Bokoço / Mokoço
	Böö
	Musmaldar
	Muza
	Obo ene
	Oluya zaada
	Umay
	Albarstı
	Aldar kösö
	Alpkarakuş
	Alseyit
	Celmoguz

Grafik 49. Efsanevi Kişilikler ve Yaratıklar**Tablo 50.** Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (Nişan, Evlenme, Düğün)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Adak/ Atağ/ Adağlıg/ Atağlıg	
Atlıg	
Bahşide (<F.)	
Bikeç	
Kalınlık	
Kolmaq	
Aynoş (<Mo.)	
Çiқан	
Sätg'in	
Seviklik/ Seviklik	Süyüktüü
Imrag	
Öylenmek	Üylön-
Bayқа	
Düğün/ Tügün	
Toy	Toy
	Carıktık
	Könüldöş
	İke/ Nike
	Kaalamay
	Kayinduu

	Kutpa
	Maarake
	Toyçuk
	Ülpöt

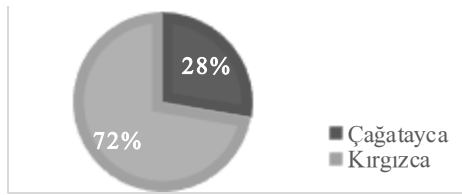

Grafik 50. Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler (Nişan, Evlenme, Düğün)

Tablo 51. Şölen ve Bayram âdeti

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Çinge/ Çingge/ Çenge (<F.)	Çing
Қабак	
Öleng	
Zılğit	
Katıh	
Қалım	
Kalın	Kalınğ
Қалыңг ыбар-	
Қушант	
Saçık/ Saçığ/ Saçuk	Çaçıla
Şā- bāş (<F.)	
Boğcama	
Selle	
Toyluq	
Yawçı	
Anda	
Beyrem	
Çagan (<Mo.)	
Çeşen/ Çeşn	
Hürük	
Hulasa	
Hayd/ Hayt	
'Iyd (<A.)	Ayt (A.)
	Orozo ayt
	Kurman ayt
	Maslenitsa
	Nooruz
	Oruzdama
	Sünnöt toy
	Ceñketay/Cenggetaylık
	Ceendik
	Beşik kuda
	Cuuçu
	Kuda
	Kudaça
	Kudagıy
	Kayçı kuda
	Ökül apa
	Ökül ene
	Ökül ata
	Salıt
	Toguz mal
	Keñeş ayak
	Kız köçür-
	Kız uzat-
	Kız kuumay
	Kız oyun
	Kiyit
	Soorun
	Soorunçu
	Barkeç

	Cılkıçı koy
	Örgöö cabar
	Toyana
	Süt akı
	Töşök salar
	Töşök talaş
	Köründük
	Kulduk
	Kurcun söktür-
	Cük körsötör
	Kuş boo bek bolsun
	Küyöölö-
	Tamada
	Otko may saluu
	Öpkö çabış
	Sartaraş
	Sep
	Tüyünçök
	Sıy tamak
	Tozoon
	Töşök kötör
	Çığaç tüşürüü
	Coldoş suramay
	Cük canaar
	Çaç örüü
	Çal cıgar
	Eleçek akı

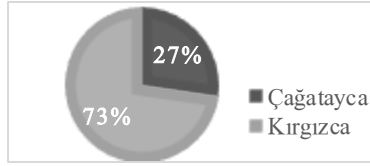

Grafik 51. Şölen ve Bayram âdeti

Tablo 52. Cenaze Gelenekleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Tulamaq	
Boğursak	
Kara şenbe	
Kara künlük	
Sadu	
Sağu	
	Dooran/ Dooron (<A.)
	Beyit (<A.)
	Coktoo
	Iskat (<A.)
	Kara aş
	Karasın al-
	Kırk aş
	Cetilik aş
	Kolomto aş
	Kırkın ber-
	Nazir
	Kırkın ötkör-
	Külüs

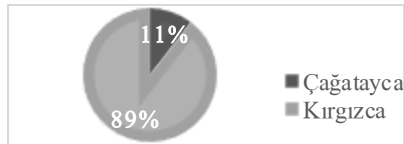
	Kül oyron
	Tul
	Üçülük
	Çaç eiy-

Grafik 52. Cenaze Gelenekleri

Tablo 53. Bölgesel Gelenekler

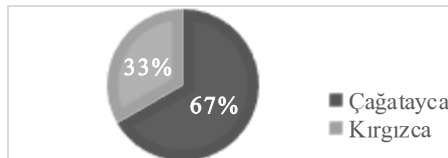
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Tapuk	
Timürteki	
	Kempir öldü
	Kırkılık
	Kırkın çigar-
	Koşkon may
	Beşik toy
	Centek toy
	Oozantuu
	Köçkoy
	Köründük
	Öpkö çabuu
	Toguzak
	Tuşoo kesüü
	Ulamay
	Baş ırgıt-
	Bet tituu
	Büçü boo
	Dambır taş

Grafik 53. Bölgesel Gelenekler

Tablo 54. Ululama

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Olça-	
Olçaşmak	
Ölçeş	
Tekeşmiş	
	Aleykim (<A.)
	Cügün-

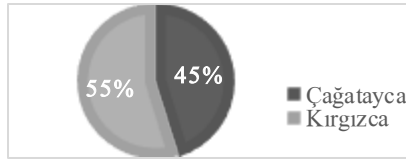

Grafik 54. Ululama

Tablo 55. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı, Kutsal Yer İle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Kömüklük	
Özge uyku	
Songğı uyku	
Bögür	
Ğur (<F.)	
Qorğan/ Qurğan/ Qurğança	
Qumarğal	
Sın/ Sin	
Tüke/ Töke	
Yurtğa/ Yurtqa	
Töge- baş/ Tügebaş	
Töke taş	
Tüger taş/ Tökerdeş	
Salaca	
Yosqa	
Burğanlıq	
Burkutlıq	
Burqat	
Deyr (<A.)	
	Beyit (<A.)
	Sañgil
	Kabır (<A.)
	Kamır
	Kör
	Körkana
	Mürzö
	Kaabatullo
	Katakombı
	Kavıstan
	Kümböz
	Ata beyit
	Mavzoley
	Mazar
	Caykana
	Molo taş
	Küröö
	Butkana
	Çirköö (<Rus.)

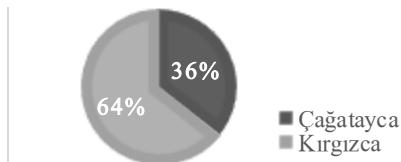
	Makkatullo
	Mekka-tulla
	İybadatkana
	İbadatkana

Grafik 55. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı, Kutsal Yer İle İlgili Sözcükler

Tablo 56. Masal, Efsane, Hikāye, Bilmece İle İlgili Sözcükler

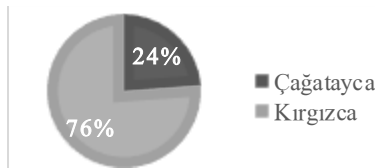
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Arbağ/ Arbak	
Çörçek/ Çövürçek	
Çürgek	
Hocek/ Hucek	
Ertegi/ İртеgi	
Cumbağ/ Çombağ	
Serçek	
Şük	
Tatal/ Tatal	
Yañıltaç/ Yangıltaç	
	Bayan (<A.)
	Bayandoo
	Rabayat
	Mif
	Comok
	Dastan (<F.)
	Olonho
	Saga
	Legenda
	Ulamış- comok
	Ulamış- ikaya
	Apsala
	Makal
	Masel/ Mesel
	Şarada
	Tabışmak
	Til sındırmak
	Uzun sabak

Grafik 56. Masal, Efsane, Hikāye, Bilmece İle İlgili Sözcükler

Tablo 57. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler

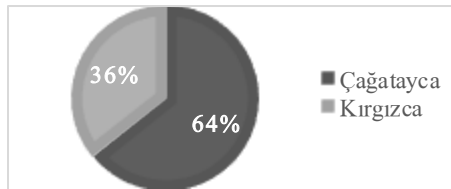
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Biti	
Bitik/ Bütük	Bitik
Pitikçi/ Bitikçi	
Bitküci/ Bitiküci	
Bitikci/ Bitükçi	
Taýşı	
Çelmek	
Sız- / Siz-	
Sıgnak/ Sıgnakı	
Yarlıgı/ Yarlıgılık	
Divān (<A.)	
Müçülge	
	Cazma
	Cazuu
	Cazuuçu
	Cazgıç
	Maşinistka
	Çiyin
	Kat (<A.)
	Kat name
	Kara söz
	Körköm kotormo
	Latin cazuusu
	Macmua
	Munazara
	Cılnama
	Eskerme

Grafik 57. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler**Tablo 58.** Tıp İle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Oncı	
Arılmay maraz	
Hana	
İg/ İk	
İglik/ İglik	
Karçanğı	
Opücin	
Öbücin/ Öbücin (<Mo.)	
Öbüçte (<Mo.)	
Kırlağan	
Sakim (<A.)	
Sırku	
Talq-	
Kulkana	
Ayığ otı	
Bayan/ Biyan	
Egir/ İkir	
İm	
İmeci	
İnçige	
İtili	
Bakürri (<A.)	
Bulut	
Baldır kara	

Biş	
Sendülec	
Sogulcan	
Sürtürme	
Katmer	
Ket hindi	
Kiç kiten	
Bohak	
Ahal/ Ahel	
Kesel (<A.)	
Sökel/ Sökül	
Bizgek	Bezgek/ Beskek
Isıtma	
Hummā	
Titretme	
Tirletme	
Verce	
Rızandalık	
Timaw	
Solunğan	
Buğak/ Buğak	
Tabır-	
Qasmar	
Kezek	Kezik
Firengi	
Sarığ ağığ/ Sarığ ağık/ Sarık ağık	Sarık
Çıban	
Çıpқан	Çıykan
Çıbaý	
Çır	
Dabğulı	
İt dirsegi	
Kabarcuq	
Qarıl çıbanı	
Qasmar	
Köydürge	
Nebek	
Tögen	
Iğır	
Sayru	
Uzak agrı	
Yılkıran	
Yuqma	
Qaraca	
Qarağırıkı	
Kızamuk	Karamık
Kızılça	
Çıçek	Çeçek
Bis	
Mağav	
Medde (<A.)	
Qoyanğ/ Quyanğ	
İplıcek	
Qart	
Çil	
Buzav burnu	
İç ağığı	
Yatalak	Catalak
Qılav	
İnav	
İndev	
Mindev	
Qurdaşanç/ Kurdeşen	
Nağne	
Oqra	
Sarıca	
Mangqa	
Qonam	
	Çemen
	Çikert
	Çura
	Maraz/Merez

	Nasak
	Ooru
	Albars
	Kepez (<Rus.)
	Çonğbut
	Malyariya
	Koyonçuk
	Çakalay
	Çançkak
	Küldüsa
	Sızdook
	Sööl
	Kançoo
	Kızıлча
	Iylaakta
	Kaaruçu
	Köbürgön
	Köz cara
	Kotur
	Kağın
	Keptöör
	Kelte
	Mubaa
	Aruu
	Badık
	Keçenğ
	Keceñ
	Kak çeke
	Kırçañğı
	Çemirçek
	Keçir/Keçtir
	Karasan
	Kök köynök
	Kıloo
	Kara cama

Grafik 58. Tıp İle İlgili Sözcükler

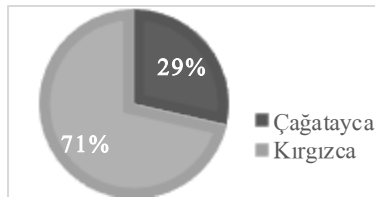
Tablo 59. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler (Oyunlar)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ

KIRGIZ TÜRKÇESİ

Älçi	
Қoptı aldı	
Avuc oyunu	
Bucul	
Ekel	
Espek	
Katarak	
Arğuştek	
Uzun isek	
Hak pelek	
Tasma/ Tesme	
Karta	
Topuk	
Кимār (<A.)	Kumar
Peçiz	
	Kök buka
	Caykana (<F.)
	Cedirmek

	Çur
	Oynokey
	Çertmek
	Çokon
	Kan talamay
	Kanımdat
	Ökçömök
	Çikit
	Kegli
	Çöö
	Ak çölmök
	Dümpüldök
	Kara koyun
	Karañgıda közüm cok
	Köz tañmay
	Kız kuumay
	Kiyim katmay
	Kuuşmay
	Miniatyura teatrı
	Monodrama
	Mini-basketbol
	Mini-futbol
	Muş ketti
	Öpkö çabış
	Regbi
	Tak teke
	Tıyıñ enmey
	Töö çeçmey
	Cambı atuu
	Car körüşüü
	Ulak

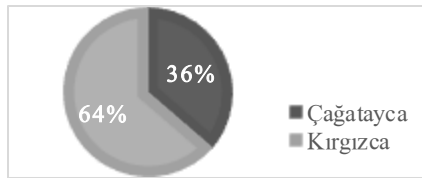

Grafik 59. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler (Oyunlar)

Tablo 60. Çocuk Oyunları ve Araç Gereçleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ağ süngök	
Häk-pelek	
Bızlavuk	
Keçe oyunu	
Pat pat	
Teb teb	
Tüpü	
Qavur	
Qavucaq	
Qoqurcaq/ Qoqurcaq	Kuurcaq
Zaçe	
Erküncek/ İrküncek	
Salqıncaq/ Salıncaq	Selkinçek
Sıpancaq/ Sıypancaq	
Sırıncaq/ Sıyrıncaq	
Adağ	
	Anğkildek
	Maykana
	Bekinmeçek
	Caşınbak/ Caşınmak
	Caşırmaq
	Caşırmaq
	Çimirik

	Çüçü
	Elçabar
	Kaalamay
	Kara kazan
	Koyon tebiş
	Köçmô top
	Kök buka
	Şabiyet
	Oyunçuk
	Taş miltik
	Kültük
	Koon üzmöy
	Opoñ- çıçañ
	Maltek
	Orok taştamay
	Orompoy
	Top taş
	Töö bastı
	Marionetka
	Suu miltik

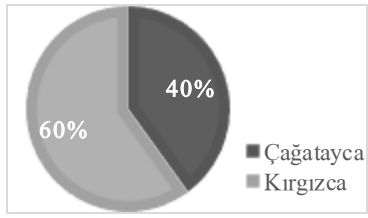

Grafik 60. Çocuk Oyunları ve Araç Gereçleri

Tablo 61. Yarışlar ve Sportif Oyunlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Atğulamak/ Atkulamak	
Atğulan-	
Atkulaş	
Çapkulaş	
Üngürtmek	
Üzdürme	
Cıla	
Çirt	
Küreş	Küröş
Miyangırlık	
Öltenmek	
	Bayge
	Kör bayge
	Konoo
	At çabiş
	Sayış
	Kök börü
	Çabendes (<F.)
	Kambar tep
	Kemege bayge
	Kemege çabuu
	Eñiş
	Kol küröş
	Muşayra

	Oodariş
--	---------

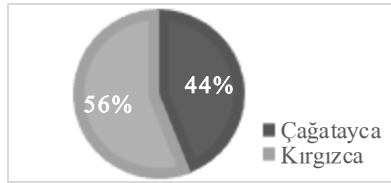

Grafik 61. Yarışlar ve Sportif Oyunlar

Tablo 62. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Aşum/ Aksum	
Esrük/ Ösrük/ Üsrük	Esir-
İntil-	
Rencimek (<F.+ T.)	
Berğandān/ Bergandān	
Çirğamak	
Çirğap	
Çirğalangdın	
Çirğalang/ Çirğalang	
Çeşen/ Çeşn	
Çevgi	
Hürük	
Şılan/ Şilen	
Şin (<F.)	
Toy	Toy
Uşlan	
Sarğud/ Sorğut	
Arzu adı	
Tāk u turunb	
Tavsi-	
	Aş
	Banket (<Rus.)
	Baştañğ
	Keşik
	Kız oyun
	Denğgene (<F.)
	Konok aş
	Kordoo aytış
	Şaktoy
	Şook
	Ermeç
	Külpöt
	Oyun- külkü
	Zook
	Tamaşa
	Toyçuk
	Beşik toy
	Centek toy
	Ülpöt
	Balagan
	Ak kiyizge sal-

	Barmak tişte-
	Mas
	Deñge
	Deñgil

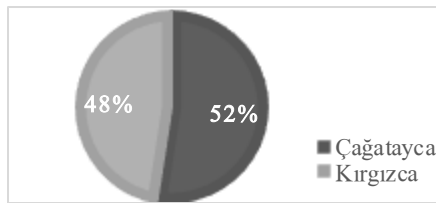

Grafik 62. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

Tablo 63. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler (Müzik İle İlgili Olanlar)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Arındak	
Cumbağ	
Alla	Aldey-
Aşula	
Ara	
Belban	
Uzan/ Ozan	
Aytım	
Çırayım/ Çırayım	
Çırım	
Öleng	
Boday/ Buday	
İsri	
Ayalgu	
Bayat	
Çekavek	
Rây	
Rek	
Zâğ	
Çarge/ Çerge	
Çinge	
Naş (<A.)	
Şürî (<F.)	
Sağ	
Koşuk	Koşok
Toşuk/ Tuşuk	
Toyuk/ Tuyuk/ Tuyuk	
Varsakı/ Versakı	
Arğuştek	
Orğuşen	
Orğuştek	
Erguşenk (<F)	
Ötme	
İrlamak/ Yırlamak	İr/ Irda-
Sıyra-	
İgir-	
Çinge	
Hey tülügün hey tülüm	
Hey hey öleng hey öleng	
Tülügüm hey tülüm	
Tülüküm hey tülüm	
Tülügüm hey tulum	
Köktemek/ Kükte-	
Çirt-	
Buday buday	
Tene durna/ Tene turna	
Terâne	
Telälâ	
Durna telälâ	
	Öllay

	Caramazan (<A.)
	Çimroon
	Ğazal
	Kazal (<A.)
	Gazel
	Kasiyda (<A.)
	Mahtal
	Maktoo ırları
	Toy ırları
	Ülgü ırları
	Akıynek
	Katren
	Muhammas
	Murabba
	Musaddas
	Musallas
	Kuplet
	Kıloo
	Kaada-salt ırları
	Kalendardık poeziya
	Küü
	Kordoo ırları
	Körüşüü ırları
	Kadril
	Kantsona
	Sarmerden
	Kereez ırları
	Tarihıy ırlar
	Lirika
	Küygön ır
	Op mayda
	Bekbekey
	Car- car
	Ciptirüü

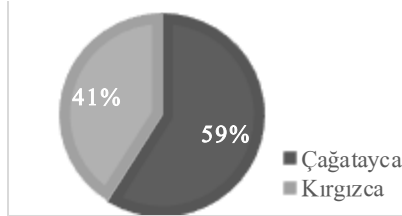

Grafik 63. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler (Müzik İle İlgili Olanlar)

Tablo 64. Çalgı İle İlgili Olanlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bozuk/ Bozuğ	
Demāme	
Zahme	
Kevreke	
Kevürge/ Kewürge	
Küreke	
Cürre	
Demri/ Dümri	
Döl/ Dol/ Dul/ Davul/ Düvel	Dabul/ Dobul/ Dool
Deyr (<A.)	
Nakara/ Naqāre (<F.)	
Tüngür	
Bağlama	
Ergün/ Erganün	
Arğun	
Gajek	
Ğıcek	
Qavuz	
Kopuz	Komuz
Cer	
Çešte/ Çešte	
Çögür/ Çökür	
İklıg	
Işkırık	
İlk ve ılaq	
Ėgri/ Ėgri	
Işki	
Çig	
Qamış	
Tonpuz	
Boğuz	
Naý (<F.)	
Qara düzen	
Tezene	
Dümbek/ Tünbek	
Tibreke	
Şudurğu/ Şıdurğu	
Sıpuzğa	
Üşbülk	
Buğ	
Taştıq	
Tongrağu	
Burğu	
Çalğu	
Çağana	
Yatuğan (<Mo.)	
Çalaw	
Tüte	
	Agara (<A.)
	Baraban (<Rus.)
	Bandulu
	Bandura
	Doolbaş
	Dombura
	Litavra
	Nagara
	Sırdool
	Çilmerden (<F.)
	Çoor
	Çımıldık
	Dombur (<F.)
	Duhoboy (<Rus.)
	Dutar (<F.)
	Kıyak
	Kagaz kıyak
	Küükara
	Muzikalık aspap

	Kıl kıyak
	Kemañça
	Kobza
	Müyüz kerney
	Müyüz sızgı
	Sızgı
	Surnay
	Doyra

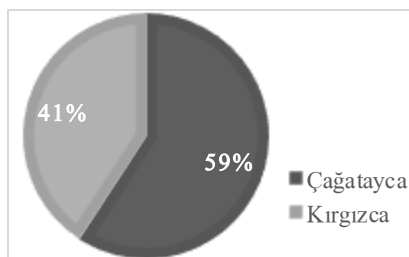

Grafik 64. Çalgı İle İlgili Olanlar

Tablo 65. Giyim-Kuşam-Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler (Kumaş ve Elbise Malzemeler)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Çār (<F.)	
Cevək/ Çük/ Çök	
Hasa	
Kamac	
Kumka	Kamka
Lete	
Adras	
Perniyān	
Daraŷ/ Dārāyī	
Şayī	
Seŷfur (<F.)	
Sayğur	
Mavlun	
Benāres	
Tas	
Aķ raht	
Bahta	
Çoğa	
Şayak	
Alaça	
Altun muğ	
Ayn	
Çatarī	
Çār- tāre	
Ebre	
Las	
Mütkel	
Mülen	
Öksün	
Saķarlāt	
Serinçe	
Şib	
Tarğū/ Torğū/ Turğū	
Torqa	
Turma/ Turmay	
Tirme	
Berek	
Altayı/ Altayı	
Benāyī	
Piyāzī	
Örmek	
Firise	
Yalang	
Çerm	
Tonluk	

Tolum/ Tulum	
Tiri/ Tirik	
İşgey	
Kıgız	Kiyiz
Kız	
Boz/ Böz	Böz
İlek/ İlgek	
İlmek	
Tügmə	
Burğu	
Yağlıg	
Yurun	
Ying	
	Mata
	Buulum
	Büldö
	Cannat (<A.)
	Kele
	Atiles (<Rus.)
	Balkı
	Barça (<F.)
	Berenci
	Cup
	Çilgirin
	Beykasam (<F.)
	Keşpir (<F.)
	Kaşemir
	Buta
	Kırğız/ Kırgız
	Deyilda/ Deyilde
	Çısturnay (<Rus.)
	Kastor
	Moot
	Çıt
	İpça
	İrapıs (<Rus.)
	Dürüyö (<F.)
	Kadek (<F.)
	Kımkap (<F.)
	Başayı (<F.)
	Bıyazı
	Parpaşa
	Kele
	Keleñker
	Münsök
	Kecim
	Oroo
	Cibek
	Bargek (<F.)
	Büçü

Grafik 65. Giyim-Kuşam-Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler (Kumaş ve Elbise Malzemeler)

Tablo 66. Giyim Malzemeleri

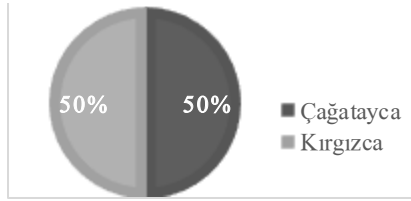
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Akarı ve aharı	
Maşab	
Ermek/ Örmek	
Altayı (<Mo.)	
Çılkava/ Çılkave	
Çokluk	
Törtten/ Turtan	
Tübek	
İçik	İçik
İçmek	
Sarı	
Böri	
Bürke	
Bağaltak/ Bağaltak	
Bağiltak	
Karıl çıbanı	
Kimür	
Minsek	
Talgak	
Tamgak	
Telken	
Dikiley (<Mo.)	
Ketün	
Çapan/ Çıpan	Çapan
Çarqab	
Cende	
Deñle/ Teñle	
Degle (<Mo.)/Degley/ Degele/ Degiley/ Digle/ Digley/ Tekle/ Tegele	
Taylasān (<A.)	
Kepenek	Kebenek (F.)
Kipek	
Kipeng	
Kaşma	
Kerke/ Kirke	
Kiysi	
Kiyik	Kiyit
Laş	
Maşap	
Buqtaş	
Yektey (<F.)	
Küpi	
Haftan (<F.)	
Qaptan	
Keygülük	
Kiygürlük	
Yapınçı	
Taşlıg	
Ton	
Oğraq	
Ufrağ/ Ofraq/ Ufrak/ Ofrak	
Sirtak	
Şirdağ/ Şirdak	
Yarğağ/ Yarkaş	
Suýğa	
Ebre astar	
Ebregine	
Yabunçı	
Camca (<Mo.)/Cumca/Comca/Çumça/Cumcı/ Cümei	
Gül/ Göl	
İçirlik	
Könglek	
Köynek	Köynök
Köyneki	
Tirlik	
Yilek	Celek
Çedik	
Edik/ Edük/ Etik/ Etük	

İtüük	
Ötüük	Ötüük
Çekme	
Ėoşun/ Ėusun (<Mo.)	
İrin	
Sokman	
Tikdi/ Tėgdi	
Öltenmek	
Başmaq	
Çaruük	Çarık
Şem/ Şum	
Kevş/ Kewiş	
Ėalbag/ Ėalpag	Kalpak
Çelnek	
Telpek	Telpek
Tamak/ Tamag	
Tomak/ Tumak	
Tilik	
Şipurma/ Şipurme	
Big börki	
Börek	Börük
Börk	Börk
Astılağı	
Çalma	
Ėudusaük	
Sele	
Selle (<A.)	Selde
Petke	
Bağtaük	
Çaręab	
Çevük	
Çımillė	
Ėarbiçi	
Ėarçın	
Ėoluk/ Ėuluk	
Ėoraviş	
Ėirbiük	
Buruncaük/ Bürünceük/ Bürünçeük	
Ėurcuük	
Ėuriş	
Leçeük (<F.) / Liçeük	
Lüng	
Ber- seri	
Se- piç	
Sarağuc	
Saruük	
Şavgele	
Devvāc (<F.)	
Duvac/ Duvaç	
Duvağ	
Bürke	
Bürküüt	
Başbag	
Bagane/ Bagne	
Takya	
Tekne	
Tekene	
Topı/ Tüpi	Topu
Şappaş	
Üsküp	
Yabiğ/ Yabiük	
Türme/ Torma/ Tormağ	
Boğnağ	
Çapuk	
İtek/ İtelik	Etek
Öngür	
Bağıncaük	
Ėolturmac	
Dizlik/ Tizlik	
Ömüdün (<Mo.)/ Umudun	
Ton	
İrton	

Iştan/ Iştan	Iştan
Işten/ Işton	
Birton	
Tanban	
Tonban	
Tunban (<F.)	
Çekmen	Çekmen
Yapıncı ve yapıncak	
Biyeli	
İllik	
Pertel (<F.)	
Fereci	
Fūta	
Yaşmak	
Paştaba	Baypak (<F.-K.)
Petek	
Uğ	
Uyuk	
	Baltoo
	Kemsel/ Kemsal
	Kurtka
	Türkü içik
	Kencir
	Meh
	Sırt kıyım
	Sıy kıyım
	Sarpay
	Çagaalı
	Beykasam (<F.)
	Kalakay
	Küpu
	Makintoş
	Suuluk
	Kapyuşon
	Karakül
	Labbas
	Beldemçi
	Beldik
	Beşmant
	Çayındı
	Çekendi/ Çekendi Ton
	Mala ton
	Merziye ton
	Torko ton
	Ton- tobur
	Aga ton
	Tucurka
	Buşlat
	Cempir
	Çiydan
	Kementay
	Kemenek
	Kamka
	Kapçaç
	Kelteçe
	Kelteçek
	Çakan
	Çepken
	Çenton
	Kürmö
	Kürmöçö
	Doolday
	Kete
	Kite
	Kitel
	Bortonoy
	Çermiy
	Kostyum
	Koşta
	Batinke (<Rus.)
	Belçir
	Bayçeke

	Ceke
	Çarke
	Çokoy
	Dulay
	Çopdor
	Kaloş
	Kölöç
	Kepiç
	Kep cıgaç
	Mökü
	Maası
	Keta
	Kiyiz but kiyim
	Kiyiz ötük
	Kebez ötük
	Kökşal
	Namarken
	Tulay
	Üpükö
	Konki
	Kök ceke
	Cöröp/ Corop
	Bapak (<Rus.)
	Telpegey
	Kelek
	Kemçat
	Kamçat börk
	Kapor
	Karkıraluu
	Kaska
	Otogo
	Malakay
	Şökülö
	Tebetey
	Topuyçe
	Şalı
	Cekey
	Cooluk
	Dasmal
	Keteçin
	Odono
	Orolpok
	Şalpar
	Şarf
	Cunan
	Keşmir
	Çümböt
	Çaçvan
	Çadıra
	Parancı
	Eleçek (<F.)
	Ak ileki
	Kaz eleçek
	Takıya
	Külö
	Çalma
	Dastar
	Gülmanti
	Kırk köynök
	Cegde
	Cekte
	Celetke (<Rus.)
	Dakı
	Köynök- keçe
	Köynök- köñçök
	Çalbar
	Kandağay
	Dambal/ Dambal- Iştan
	Şım
	Cargak şım
	Koş etek
	Matroska

	Çıptama
	Lifçik
	Öpkö kap
	Korset
	İpça ton
	Terme

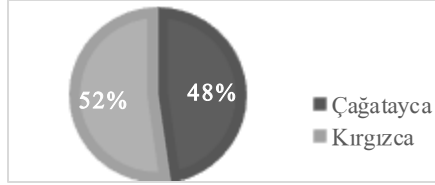

Grafik 66. Giyim Malzemeleri

Tablo 67. Askerlik Giysileri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Zırğ	
Savut	
Savut bozan	
Cebe/ Cipe/ Cibe	
Çuyak	
Daldırma	
Dağa	
Dabulğa(<Mo.)/Davulğa/Duluğa/Davulğa/Davulğan/ Tavulğa/Tavulğan/Tavulğa(<Mo.)/Dolbulğa/Doluğa/ Duluğa/Dubulğa/Toğulğa/Tuğulğa/Topulğa/Dobulğa/ Tobulğa/Tobulğu	Tuulga
Otağa	
Tomağa	
Tumağa	
Titretme	
Umuduk	
Çalmaqı	
Opçin/ Opçin	Üpçün
Çalkın	
Kirkake	
Köpe/ Kübe	
Bebr- ton	
Begter	
Har- püşte	
Hüd	
Çatlaw	
Kolçak	
	Badam (F.)
	Çarayna
	Beldemçi
	Küböş
	Küröökö
	Sarapçı
	Soot
	Çayingi
	Çopkut
	Kıyak
	Kadama
	Kaldırkan
	Karıpçin
	Keecim
	Kelbeto
	Sebil

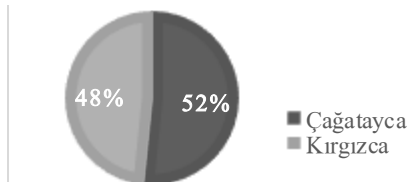
	Kök kübö
	Töştük
	Naker
	Ak olupok
	Olpok

Grafik 67. Askerlik Giysileri

Tablo 68. Kuşam Malzemeleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Albutu	
Bağırdak	
Belak	
Belbağ/ Bilbağ	Belboo
Çermek/ Çirmek	
Қars	
Кавşак	
Кавуш/ Kawuş	
Қолан	
Қорın	
Қур	Kur
Қурşак	
Фүта (<A.)	
Лүнк (<F.)	
Тектил	
Іçкур	İçkır
Қауіш	
	Beldik
	Cekeri
	Keş/ Keşene
	Kurmuşu
	İlgiç
	Kemer (<F.)
	Kamar
	Tekmat
	Cekey boz
	Cırım
	Çargı

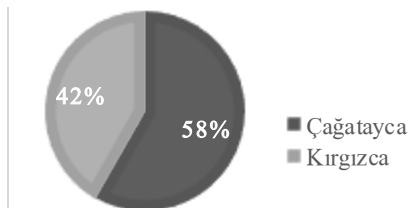

Grafik 68. Kuşam Malzemeleri

Tablo 69. Süs Eşyaları ve Süslenme

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Alburğa	
Asırğa	Sırğa
Isırğa	
Astıg	
Mekegi/ Mekeki	
Salğum küpe	
Cebek	
Cümele/ Çömele	
Darluğ/ Dürluğ (<A.+T.)	
Sağal durluğ	
Silincek	
Şümüs	
Öngülük	
Titregüc/ Titregüç	
Titregüci	
Titeng	
Kıran	
Arabek	
Mengel	
Kolbağ	
Şegençin	
Medet	
Alğit/ Alkıt	
Angit	
Ğaze (<F.)	
Çatma	
Oba/ Opa	Upa
Sepide	
Englik	
Vesme	
Rasık	
Kızılça	
İncü/ İnci/ İncü/ Üncü/ Yencü	İncu
Cerev/ Çerew	
Dürluğ	Dür
Sabsun	
Subusun (<Mo.)	
Bağrın	
Örgüc	
Tarağ	
Gözü/ Közü	Küzgü
Siçencil	
Toluy	
Töli	
Çarkap (<F.)	
Tırâz (<A.)	
Kimsan/ Kimsand	
Burla	
Şekel	
Tüzgü	
Yüksük	
Üzük	Cüzük/ Cüzük
Bağnaç	
Bağtaç	
Cala (<Mo.)	
Çuğ	
Boy baş	
Çunçurğa	
Saçlık/ Saçbağ	
Bilek yüzük	
Bilerzik	Bilerik
Tiş halı	
Tike	
Yapuğ	
Haşıl	
Saç bağ	
Päku (<F)	
Yilkü	

Tiş sürgi	
Yün	
Hına	Kına (<A.)/ Hna
	Akak
	Bermet (<F.)
	Mariat
	Cakut
	Coohar
	Kavhar
	Kauhar
	Köör
	Aynek (<F.-A.)
	İskek
	Bargek (<F.)
	İymek
	Salmoor
	Büçülük
	Celbüröç
	Celbiröç
	Sagak
	Söykö
	Kıl takıya
	Kızıl tebetey
	Tiñse
	Ketece/ Keteçi
	Keteçik
	Keleñker
	Uçtuk
	Kübök
	Suysal
	Ala tamak
	Şakek
	Betmay
	Endik
	Surma
	Misbek
	Pasta
	Sakal algıç
	Ustara
	Sımtaraç

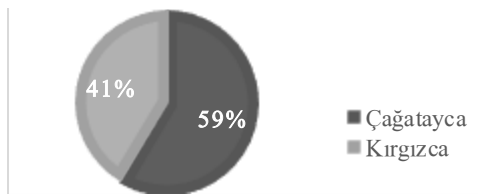

Grafik 69. Süs Eşyaları ve Süslenme

Tablo 70. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler (Ev İle İlgili Sözcükler)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Çağarak	
Çağırğa	
Çarge/ Çerge/ Çirge	
Örge	Örgöö
Ağ örge/ Ağa örke	
Ağ öy/ Ak öy	
Alaçık/ Alaçuk	Alaçık
Çatma	
Konağ	
Obā ve oba	
Otag/ Otav/ Otaw	Otoo
Otur	
Oturgü	
Ödem	

Öy/ Öyi	Üy
Şamyan/ Şamyane (<F.)	
Tuğur/ Toğur	
Toğurğanma	
Büzük	
Tenbük	
Çäder (<F.)/ Çadır	
Dirim ayun	
Dirim öyi	
Kiz turluk	
Yilge/ Yilke	
Kepe	Kepe
	Colum
	Kana (<F.)
	Kürkö
	Palatka
	Tam üy
	Tegirtmek
	Turak cay
	Turak üy
	Colum üy
	Eşik- tör

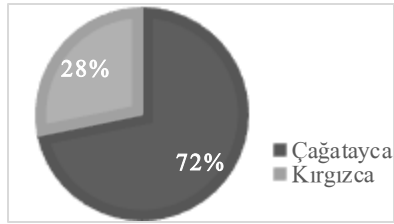

Grafik 70. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler (Ev İle İlgili Sözcükler)

Tablo 71. Evin Bölümleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bosağa (<Mo.)	
Turlık	
İdin	
İrkene (<Mo.)	
Kiryās (<F. < A.)	
Oq	
Avuq	
Çağaraq	
Çatak	
Çevüt/ Çevürme	
Körge/ Kürge	
Dirim	
Şibak	
Eden	
Tur/ Tör/ Töri	Tör
Bağış	
Turluğ	
Tümlük/ Tünglük	
Tüynek	
Päygeh	
Taşnu	
Töşek- hāne (<T.+ F.)	
Tofuq	
Sarpun	
Ocaq	
Bavarçı-hāne/ Bavurçı-hāne	
Kobatluq	
Telek	
	Aşkana (K.-F.)
	Istoloboy (<Rus.)
	Epçi/ Epçi cak
	Kaalğa-
	Konok üy

	Sıyaban
	Takman
	Balakana
	Catak bölmö

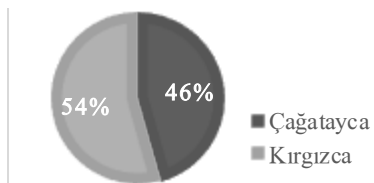

Grafik 71. Evin Bölümleri

Tablo 72. Ev İle İlgili Araç Gereçler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Basruğ/ Basruk	
Bastun	
Tuğurka	
Tuvurluğ	
Toğurluğ	
Tokulğa	
Yapıncı	
Yopuğ	
Üzük	
Kıgız kıyız	
Kız/ Kikiz	
Kürke	
Uğ	
Gözenk	
Çifta	
Çiğ	
Çıy	
Bora	
Burya	Boyro
Sapığ	
Kalın	
Palas (<F.)	Palas
Zili/ Zilüce (<F.)/ Zilüçe (<F.)	
Gez	
Boğcama	
Balış	Balış
Kış	
Körpe/ Kürpe	Körpö
Töşek	Töşök
Yatağ	
Yasancağ	
Yastuğ	Cazdik
Tutuğ	
Tuturğun	
Çimillig	Çimildik
Çimildürük	
Çuğal	
Çulğav ve çulğak	
Yovurğan	
Yürkan	Cuurkan
Çiğ/ Cıgı	
Karçın	
Dağan	
Destürhan (<F.)	
Şayan	
Postek	
Toшту	
Tüşken	
	Adıyal (<Rus.)

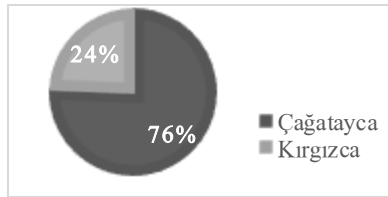
	Kabık
	Odeyal
	Köldölöñ
	Orunçu
	Altıgat
	Küpü
	Teki
	Kerebet (<Rus.) / Kerevet
	Krovat
	Şeyşep
	Barancı (<F.)
	Barda (<F.)
	Maşakana
	Paşakana
	Cabuu
	Talpak
	Bavandos
	Böstök
	Cakandos/ Cekendos
	Caynamaz (<F.)
	Dastarkan (<F.)/ Dastarkon
	Kışa
	Emerek
	Gilem/ Kilem
	Maşatı
	İşkep (<Rus.)
	Kalı (<F.)
	Oymo tekey
	Şırdak
	Taar
	Bukarı
	Orunduk
	Oturguç
	Şandali
	Örö
	Söörü
	Tuş kiyiz
	Tutuu
	Tuurduk
	Tündük
	Üçük

Grafik 72. Ev İle İlgili Araç Gereçler

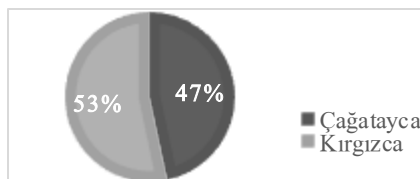
Tablo 73. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler (Yemeklik Malzemeler)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Un tartmak	
Aşlığ/ Aşlık	Aştık
Ura	
Cıciğ/ Çıciğ/ Çiçik	
Ƙarta	
Engek	
May/ Mey	
Tosun (<Mo.)	
Meske (<A.)	
İndev	
İçen	
Künci	
Epkin	
Şırlağan	
Ƙara çörük	
Ƙasnı	
İt	
Ƙıyma	
Lafadan	
ƘaƘ	
Lök	
Oğulduruk	
Yumurtğa/ YumurtƘa	Cumurtka
Atı	
Dabusun	
Töz/ Tuz	Tuz
Ülüstük	
Talğan/ Talkan	
Um	
Zirk	
Ƙara Ƙat	
Tutum	
Tusun	
Damarluğ	
Ƙand (<A.)	Kant (<A.)
Kenerseke	
	Kamırturuş (<A.F.)
	Köptürgü
	AçıtƘı
	Kagat
	Seydene
	Tomat

Grafik 73. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler (Yemeklik Malzemeler)**Tablo 74.** Hamur İşleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Nan (<F.)	Nan
Ƙuruğ nān	
Kelaç	
Dögmec/ Dökmeç	
Kömeç	Kömöç
ToƘaç	
Yağçamur	
Bıçek	
Çörek/ Çörgek	

Koyman	
Külçe	Külçö
Zağra	
Łavaş/ Lavaşı	Lavaş
Bişme/ Bişi/ Pişme/ Pişi	
Celbek (<F.) / Çelbek/ Çelpek	Çelpek
Ëtmek	
Ötmek	
Katlama	Kattama
Ebem gümeçi	
Yupka/ Yuğa/ Yufka	Cupka
Barlamaç	
Budalmaç	
Is	
Ƙaptağ	
Ƙarça	
Pekend (<F.)	
Yava	
Sıqlağ	
	Bölkö (<Rus.)
	Kalaç (<Rus.)
	Momo
	Kalama
	Katırma
	Kömkörmö
	Patir
	Kalday
	Möşköö
	Sañza
	Tokoç
	Zagara nan
	Çabatı
	May tokoç
	Bitra
	Celçiman
	Gülçötay
	Keks
	Kıyıkça
	Boorsok
	Koyon kulak
	Samsa
	Sırnık
	Belyaşı
	Çeburek

Grafik 74. Hamur İşleri

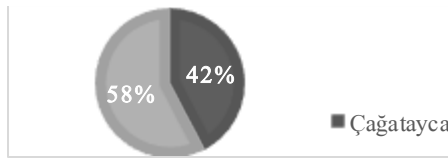
Tablo 75. Çeşitli Yiyecekler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Asabkur/ Asapkur (<Mo.)	
Çız u pız	
Ƙavudağ	
Ƙavur	
Ƙavurma/ Ƙawurma	
Ƙavurmac/ Ƙavurmac	
Ƙurmaç	
Lıcağ	
Söğüş	
Sökleme	
Sapaş	

Soğlı/Suğlı	
Somsa	
Ƙalye (<A.)	
Ahar	
Aşam	
Azuğ/ Azuğa/ Azuğ/ Azuğ	
Yirazuğ	
Yırınmağ	
Yegü/ Yegülık/ Yigülık/ Yiygülık	
Aş	Aş
Çalav/ Çalaw	
Çılav/ Çılaw	
Palav	Baloo (<F.) / Paloo
Ƙablı pilav	
Şāfi pilav	
Binik tat	
Ƙarnı yaruk	
YılƘıran	
Yavđan aşı	
Yemden	
Güçe	
İçan	
İlan	
Mantuy (<Çin)	Mantuu
Omac	
Umac/ Umaç	Umaç
Tutmac/ Tutmaç	
Bulamaç/ Bulamac/ Bulamaç/ Bulamuğ	
Atala	Atala
Haşel	
Boğra	
Buğra	
Ökre aşı/ Ügre	
Köçe aşı	
Şorba (<F.)	Sorpo
Şöyle	
Bükbüldük	
Çökelik/ Çükelik	
Coğrat	Cuurat
Çeke	
Ƙatıđ/ Ƙatıđ	
Uyuğmağ	
Ƙıř	
Ƙara Ƙurut	
Ƙurut	Ƙurut
Çakıltak	
Torağ/ Torak	
Penir (<F.)	
Ƙaymak	Ƙaymak
Yavan	
Çis	
Bosrak	
Busrak	
Ezme/ İzme	
Külac	
Reşale/ Neşale	
Soğman	
Antutay (<Mo.)	
Zülān (<F.)	
Bāl	
Begmez/ Bekmez	
Murabba (<A.)	
Bihti	
Ƙazı	
Boğursağ	
Dolma/ Dolama	
Zamrak	
Ƙađmac/ Ƙađmaç	
Sibāđ(<F.)	
Lapa	
Oğulduruk	
Suçuk	Çuçuk

	Aar
	Daam (<A.)
	Kazan- aş
	Korek
	Kara boroň et
	Kara kesek
	Kul cebes
	Keşit
	Bıç
	Kalbasa (<Rus.)
	Selde
	Asip
	Sür
	Basturma
	Kalca
	Çarköp (<Rus.)
	Cörgöm
	Cuugan
	Lagman
	Lapşa
	Makaron
	Koyutmak
	Külçötay
	Mampar
	Kesme
	Kesma kürüç
	Köcö
	Köörçök
	Mıçıma
	Leço
	Kelep (<F.)/ Şiş kebap
	Kabap
	Kebek
	Lyulya- kebab
	Şaşlık
	Şişkebek
	Kotlet
	Kurma çay
	Boş
	Bortoşo
	Carma
	Okroşka
	Kordo
	Sorpo- şileň
	Botko
	Kürüç
	Şirgürüç
	Ardap
	Mamaşga
	Çançal
	Çaybaş
	Çaya
	Çentek may
	Çökmö
	Kamırda
	Koşañ
	Çüçpara
	Malkam
	Mastava
	Narın
	Ragu
	Şöölö
	Şurugan
	Uvay
	Borpoşo
	Bal muzdak
	Aş ayran
	Alba (<A.)
	Kalba
	Halva
	Asel (<A.)
	Beze

	Bıstak
	Ecigey
	Sır
	İrimcik/ İrimçek
	Zaytun
	Arçı
	Karın may
	Kıyam
	Şire
	Kisel
	Çakçak
	Çüştö
	Konserva
	Köptürülgön taruu
	Kuymak
	Nişalda
	Beşbarmak
	Noorustama
	Sümölök
	Sıy tamak
	Olobo
	Paştet
	Taş kordo
	Ayımçap
	Üzmö
	Pasta
	Sapırma

Grafik 75. Çeşitli Yiyecekler

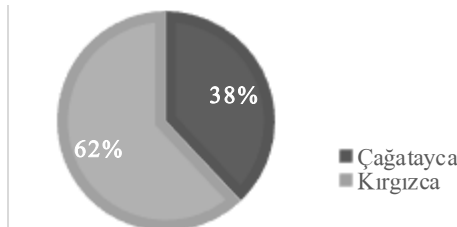
Tablo 76. Çeşitli İçecekler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ

KIRGIZ TÜRKÇESİ

Ağuz/ Oğuz	Uuz
Bastuk	
Çomur	
İçkü	İçkilik
Buza	Bozo
Çanıq	
Kıbık	
Kımız	Kımız
Susun	
Pekni	
Rusta	
Süt	
Savun	
Sıkındu	
Şire (<F.)	Sıra
Şivın	
Atlanur ayağı	
Āb-ı āteş-reng (<F.)	
Çağır/ Çakır	Çağır
Bal	Bal
Meygen	
Gezek (<F.)	
	Arak
	Mussala
	Ak moldo
	Pivo
	Çiñdem
	Çalap

	Çağıt
	Çay
	Kök çay
	Mamil
	Kakırım
	Kıçıma
	Kıbas (<Rus.)
	Maksım
	Çalmakey
	Kılaan
	Kımıran
	Saamal
	Balkımız
	Kagor
	Kiriçme
	Kiriçmek
	Köktün kıyıl suusu
	Musallas
	Köktün suusu
	Limonad
	Şubat
	Ubay
	Çeydem

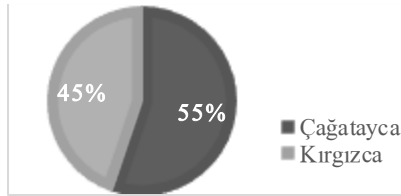

Grafik 76. Çeşitli İçecekler

Tablo 77. Sebzeler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Acırğa/ Açırğa	
Bādrin	Badırañ
Pałdan	
Terneg/ Ternek	
Babir	
Bübü/ Bübü	
Borc/ Burc/ Burç	
İsti ot	
Bulağ otı	
Torağ otı	
Tarmucağ	
Termucağ	
Turmucağ	
Tere	
Sağı	
Çamğur	
Pancar/ Pencer (<F.)	
Kuzı kulağı	
Talhe	
Cıva	
Soğan	
Piyaz (<F.)	Piyaz
Çigin	
Sarımsak	Sarmusak
Sebzi	
Keşir	
Şor	
Ğaz ayağı	
Bögrülce	
Bükrülük	

Кобушка	Kepusta (<Rus.)
Пизлавук	
	Agarot (<Rus.)
	Bak (<F.)
	Indoo
	Kalempir
	Laazı
	Kabak/ Kapak
	Aşkabak
	Kartöşkö (<Rus.)
	Kartoşka
	Karem/ Kerem
	Kızılça
	Kant kızılçası
	Kesmer
	Köbürgön
	Sasık piyaz
	Maş
	Petruşka
	Pomidor
	Sabiz
	Sardek
	Türp
	Baklacan

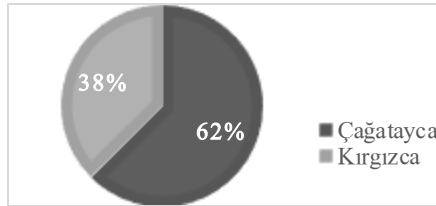
Grafik 77. Sebzeler

Tablo 78. Meyveler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Aluc/ Aluç	
Dolana	
Çih	
Çiye	Çiye
Vişne	
Erik/ Öruk	Öruk
Çoğan	
Tentegil	
Teneskül	
Қaysı	
Mışmiş	
Kemirte	
Ezgil	
Alya	
Enbe/ Enbā	
Lüçe/ Lüçek	
Tölük	
Şeftelik	
Şivran/ Şivren	

Yarma	
Dömbül/ Dünbül	
Tembül/ Tenbul	
Mayuq	
İt hijārı	
Kağun	Koon
Ağac kavunu	
Qaba	
İti bölük	
Tereg	
Töynek/ Tüynek	
Gürbek	
Dögüle/ Dügüle/ Döküle/ Tükelek	
Yovuş	
Hitāyi	
Qopuz	
Şemāme	
Bal kabağı	
Bögürtgen/ Bögürtken/ Bükürtken	
Memecek	
Talğan	
Ternek	
Cevzbuba	
Çegdik	
Çigde/ İgde	Çiyde
Çiklik	
Çuğ	
Anar (<F.)	Anar (<F.)
Savaqıl	
Kuş üzimi	
Sāhibi	
Kara yimiş	
Mez	
Mibçen	
Nebek	
Encir	Ancir (<F.) / Ancir
Yimiş	Cemiş
Yemişen	
Çilek/ Çigelem	
Yilek	
Poçağ	
Çeke	
Çilan/ Çilen	
Mirmincan	
Su'aqıl	
Sülüken	
	Alma
	Kandil
	Kitayka
	Almurut (<F.)
	Nak
	Aşpurt
	Naşpurt
	Ar
	Mömö
	Andelek (<F.)
	Aş
	Büldürkön
	Kızılgat
	Cüzüm
	Keşmiş
	Kişmiş
	Kaberne
	Karagat
	İrğay
	Albaali
	Kara örük
	Kaynalı
	Palek
	Çilge
	Maymıncan
	Nardan

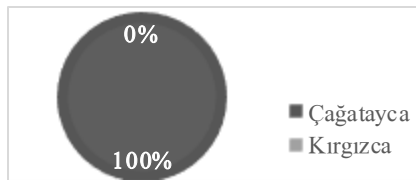
	Şabdaalı
	Tit

Grafik 78. Meyveler

Tablo 79. Turşu

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Açamlı	
Açar	
Çökellik	
Tutum	

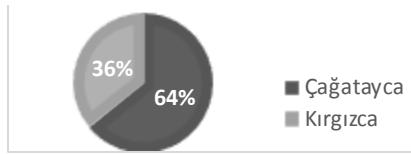

Grafik 79. Turşu

Tablo 80. Tahıllar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Akbaş	
Tarığ/ Tırığ	Taruu
Cevārī	
Çiğīn/ Çigin	
Çökeri	Cügörü (<F.)
Çingirik	
Kara tarığ	
Sög/ Sök	
Ārpa/ Arpa	Arpa
Arparğan	
Boğday/ Buğday	
Faħal	
Talkan	
Burçak	Buurçak
Buşağ	
Buğday başı	
Bulğur	
Taħıl	
Tölük	
Benāyir	
Döki/ Tögi/ Tügi	
Tuturğan/ Tutturğu (<Mo.)	
Şalı	Şalı
Çal	
Dögmü	
Dünbül	
	Akşak
	Kürüç
	Badırak
	Greçiha (<Rus.)
	Lyutestsens

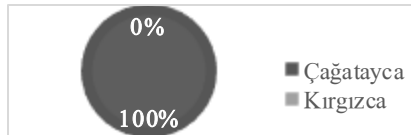
	Kara egin
	Konok
	Kömbö
	Maka/ Meke

Grafik 80. Tahıllar

Tablo 81. Baklagiller

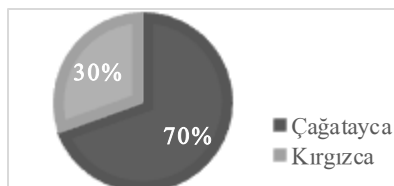
	ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Lütek		
Sıçratku		
Miremçek		
Yasmuğ (<A.)		

Grafik 81. Baklagiller

Tablo 82. Kuruyemiş Çeşitleri

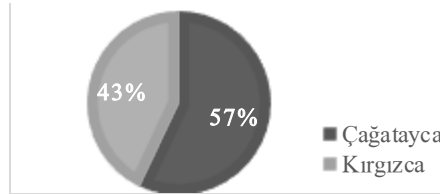
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bastuk	
Bunduk	
Cecek	
Çerez	
Çomur	
Çavut	
Piste (<F.)	
Koz	
Sipişken	
Banıkak	
Bayıkak	
Yanıkak	
Yangak	Caňgak
Tobalak	
Kişmiş	Keşmiş/ Kışmiş
Kak	Kak
	Kurma
	Meyiz
	Cer caňgak

Grafik 82. Kuruyemiş Çeşitleri**Tablo 83.** Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Adak	
Çak/ Çağ	
Tav	
Oğ	
Okt	
Say/ Sayı	
Ucur (<Mo.)	
Umuduk	
Küz/ Köz	
Güzek	
Öbül (<Mo.)	
Il/ İl	Cıl
Ilkı	
Yılcılık	
Küncilik	
Buken	Bügün
Uzağı kün/ Ozağı gün	
Soçğan yılı	
Aduncı	
Öküz	
Uı/ Öt	
Bars/ Bars ili	Bars
Luy	
Tavuşkan yılı	
İlan	
Ilkı ve yılkı	
Yunt yılı	
Koy yılı	Koy cılı
Biçin yılı/ Miçin/ Müçin	Meçin cılı
Taħaķu yılı/ Taħuķ/ Taħaķuy (<Mo.)	
İt	İt cılı
Toñuz	

Merd (<F.) / Mered	
Ara ayı	
Atğunca	
Biltur/ Biltür	Biltür
İltür/ İltur/ Piltur	
Èrte/ Èrte gün/ Èrteki/ Èrte geçgen/ Èrte/Èrte çağ/Èrtek/ Ertegi/ İrte ve irte çağda ve irtek	Ertegi
Çeme	
Yarındaşı	
Ahşam	Akşam
Tün	Tün
Tang	
Tangla	
Tanggaca	
Sepide	
Kiç/ Giçe	
Kiç burun	
Kiç kurun/ Giç kurun	
Öyle	
Özlek	
Anlıdevr	
Adina (<F.)	
Tüşgece	
Tüşçilik/ Tüşçilik	Tüşçülük
Tuşluk/ Tüşlük	
Çaba kuşluk	
Kağnek	
Kupatlık	
Kuşluğ	
Havlân	
Köklem	
Nawruz	
Sögdenis	
Şaçқан	
Kulaç	
Kile	
Sağu	
Gez (<F.)	
Batman	
Bogdaý	
Çağrum	
Mitek	
Tuman	
Zağama	
	Müçöl
	Maal
	Sane
	Bagımdat (<F.)
	Abet (<Rus.)
	Beşim (<F.)
	Kuptan
	Kozu tüş
	Şaşke
	Çalğan tüş
	Çalaman
	Tüş
	Küügüm
	Köz baylagan çak
	Mazüür
	Bugu
	Iramazan (<A.)
	Murk
	Koyon cılı
	Kuk
	Aspi
	Bakar
	Erteli /Erteli - keç
	Ertemenenki
	Erteñg
	Teke
	Çağan/ Çağan ayı
	Kirkım

	Küzöm
	Sakman
	Oruu- cıyuu
	Kızıl kırman
	Uzun sarı
	Kündö
	But (<Rus.)
	Cıng (<Çin.)

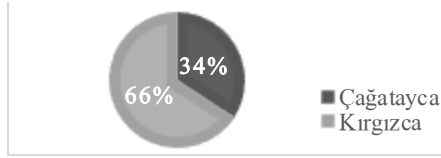

Grafik 83. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler

Tablo 84. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Araba (<A.)	
Kankazın	
Kanklı	
Koçı/ Koçu	
Cönk/ Cüng	
Gez (<F.)	
Keme/ Kemi/ Kime	Keme/ Kemce
Çektiri	
Timil	
Uçan	
Ucar	
Yilken	
Zevrak	
Çemender (<F.)	
Farfar	
Yam	
Yamcı (<Mo.+ T.) / Yamçı	
Yavçı	
Anmacı	
Carcı	
Ürdüci	
Tavacı/ Tavaçı	
Tülmeçi	
Tilci	
Sivinci	
Komsı	
Elçi	Elçi
Çapawki	
Tapşurğuçı	
Tutkawul	
Yolawçı	
	Aeroplan (<Rus.)
	Ayırılan
	Aptamabil
	Avtobus (<Rus.)
	Miktoavtobus
	Avtomobil (<Rus.)
	Biriçke (<Rus.)
	Eşelon (<Rus.)
	Faeton (<Rus.)
	Kabriolet
	Kayık
	Korabl
	Çabagan
	Çabaagan
	Çabar

	Çabarmar
	Kabarçı
	Kabarman
	Muñçu
	Kuryer
	Poçtoçu
	Tıñçı

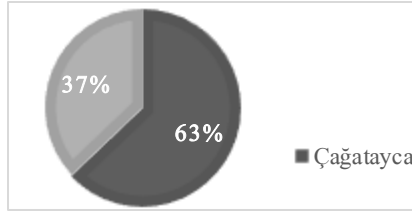
Grafik 84. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler

Tablo 85. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler (At Takımı)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ƙalmakı	
Körtün	
Éger/ İger	Eer/ Eger
İmel	
Ahsadurğa/ Ahsawurğa	
Alınçaq/ Alıncaq	
Aha	
Almıl	
Elmel	
Bükül	
Arzuq	
Haşa	
Dibengü/ Depingü	
Depingür	
Tingü	
Tibengü/ Tebengü/ Tebingü/ Tepingü	
İcergü/ İçergü/ İçirgü	
Ücergü/ Üçergü	
Üzerlik	
Üzenge/ Üzengü	Üzöngü
Canak/ Çanak	
Çapduq	
Çınak	
Takım/ Toqum (<Mo.)	Tokum
Tanba	
Haşıl	
Köpçik	
Kömüldürüg/ Kümüldrück	Kömöldürük
Ömgenlik/ Ümgenlik	
Köynekci	
Çoğal/ Çoqal/ Çuqal	
Sırım	
Aranduk	
Barandak/ Burunduk	
Boyunduruk	Moyunturuk
Orunduk	
Şırdag	

Irin	
Tirgek	
Tirlik	Terdik
Turğay	
Bögrün	
Terki	
Terki bağı	
Yona	
Cılav (<Mo.) / Cılaw	Cıloo
Ciligār (<Mo.) / Çiliger	
Çılbur (<Mo.)	Çılbr
Cibilger	
Çiyeliger	
Dizgin/ Tizgin	Tizgin
Yügen	
Noқта	
Ayl/ Avıl	
Yaýma	
Oyan/ Uyan/ Üyen	
Yular	
Örgüc	
Taқа	Taka
Toқа	
Taқaw	
Yilgin/ Yilkin	
Çul	
Toқulğa	Tokulga
Yancaқ/ Yançaқ	
Taқavcı	
Tignid	
Hana	
Kaşağı	
Kaşağıç/ Kaşavuç	
Kaşğı	
Kaşka	
Kiçim	
Kişen	
Ura	
Boһar/ Boһağı/ Buһav/ Buğağı	Bogoo
Tuşaq/ Tuşaq	Tuşamış
Rab'a	
Dehene	
Suluқ	
Yuvaşa	
	Dambaş
	Inğırçak
	Abzel (<F.)
	Koşmok
	Nokoro
	Üpçün
	Ürtük
	Calpooç
	Nokto
	Bıstan
	Çider
	Kişen
	Soolu
	Celdik
	Kaptırğa
	Köpçük
	Körpöçö
	Çorbo
	Sapsalga
	Kancığa
	Kaamıt
	Kargı
	At cabuu
	Kecim
	Sarpay
	Abayı
	Bayandos
	Kobutka

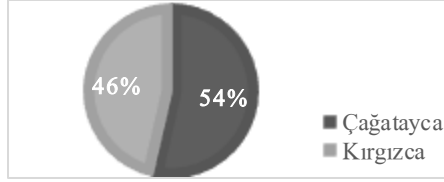
Eer turman

Grafik 85. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler (At Takımı)**Tablo 86.** Silahlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Alay bozan	
Sipā-şiken (<F.) / Sipeşken	
Kac (<F.)	
Püştov	
Banduq	
Bekter	
Qoran/ Quran	
Koyaq	
Kur	
Müş	
Fişek/ Fişenk	
Piyāzi	
Tolum/ Tulum	
Taski	
Qorqasun/ Qurqasun/ Qurqusun	Korgoşun
Anğal	
Oq	Ok
Başaklıq	
Qulav	
Çerkes/ Çerkesi	
Elünk	
Gez (<F.) / Kez (<F.)	
Keybür	
Kiper	
Ruş	
Revsen/ Rüşen	
Ötgün	
Savut bozan	
Toqmar	
Şiba	
Tirkeş	
Tahtuq/ Taqtuq	
Şadaq/ Saqdaq/ Sağdaq	
Salut	
Ahsavurğa (<Mo.)	
Yarqaktan	
Ğarpiçi	
Egrimci/ İgrimci	
Boğcı	
Buqçurma	
Zāğ	
Yay	Caa
Ğarav/ Ğarğu	
Sançğı	
Sançkay	
Pana	
Cıda/ Cida/ Çıda	
Çilğan	
Munduğı	
Nabza/ Naýza (<F.)	
Senin	
Süneyn	

Sökü	
Söngü/ Süngü	Süngü
Parlı	
Şeşhir	
Timür	
Päze	
Cudurk	
Tutak	
Tutam	
Tutka	
Kamçı	
Kamçın	
Kılıc	
Ferend (<F.)	
Bāriqa	
Bevāriq	
Bātir	
Belārek	
Kisten	
Mındağan	
Anğal	
Cipe/ Cibe	Cebe
Üpçin/ Öpçin	
Karbiçi	
Telgen	
	Albars
	Barang (<F.)
	Bardañke
	Kök baran
	Kök çibık
	Kara mıltık
	Çotala
	Miltekeç
	Kara ooz
	Karabin
	Koş ooz
	Kuş atar
	Mala
	Opurma
	Ak cökör mıltık
	Beş atar
	Zambirek
	Cabdık
	Carak
	Karuu- carak
	Karapçı
	Kara bolot kaysar
	Kek
	Koyçağır
	Kur dürmöt
	Ogoçor
	Kolt
	Kortik
	Sebil
	Lyuger
	Ayza
	Nagan
	Tapança
	Kelte
	Kiriç
	Oroypo
	Küpü
	Katapulta
	Cançar
	Kancar (<F.)
	Şamşar
	Tinte
	Kandalça
	Nar kesken
	Selebe
	Suraba
	Beder

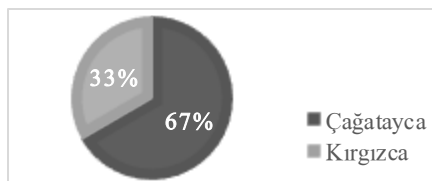
	Berenci
	Casayıl
	Kolomsok
	Okçontoy
	Ok darı

Grafik 86. Silahlar

Tablo 87. Metal Malzemeler ve Maden Demiri

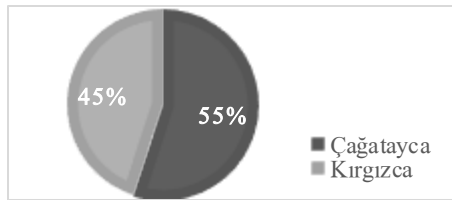
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Äbile/ Able (<F.)	
Cıbay/ Cıbeý	
Dabğulı	
Ƙadağ/ ƘadaƘ/ Ƙadaw	
Tamaħsa	
Timür/ Tëmür	Temir
Çögen/ Çöyen	Çoyun
Ögündürük	
Boħar/ Boħağı/ Buħav/ Buğağı	Bogoo
Çağan	
Çölen	
Kışen	
Kögene	
Zolan	
Zolum/ Zulum	
İgek	
Kilürtek	
	Cıncır/ Çıncır (<F.) / Çıncır
	Kıncı
	Mık
	Tuşamış

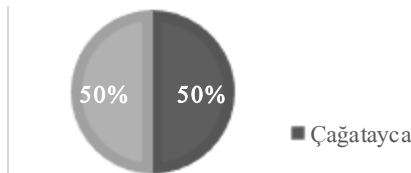
Grafik 87. Metal Malzemeler ve Maden Demiri

Tablo 88. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Celi/ Cili/ Çili/ Ciliye	
Ayrı/ Ayrıç	
Ocağ/ Ocağ	
Bilekce/ Bilekçe/ Bilekçi	
Buğav	
Hakka't- tās	
Kadana	
Küküm	
Künde	Kündö
Tomruk/ Tumruk	
Zülâne	
	Döröö (<F.)
	Mırza kamçı
	Çıbirtka/ Çıbirtkı
	Çıncır
	Katorga
	Ker baytalga mingiz-
	Kook

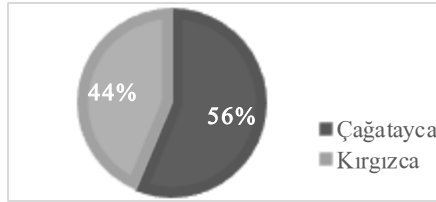
Grafik 88. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler**Tablo 89.** Avcılıkla İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Inavlı/ İnevi	
Aran	
Mundu	
Kuşlamak	
Şılrğa	
Kırma	
Yadaş	
	Kıltak
	Sasıtma
	Şıralga
	Şıralgaçı
	Tölö

Grafik 89. Avcılıkla İlgili Sözcükler

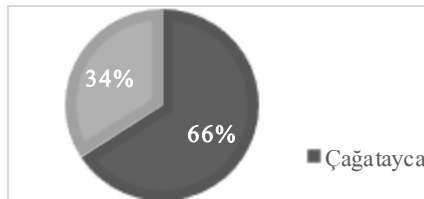
Tablo 90. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Kökle-	
Emlük	
Rasık	
Unğun	
Teb teb	
Teti teti	
Ahtat-	Akta-
Enetmek/ İnetmek	
Kongğrak	
Öyge	
	Alap
	Bitte
	En
	Koy çarbası
	Kozu sal-
	Tomogo

Grafik 90. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler**Tablo 91.** Hayvan Adları (Atlar)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Abras/ Ebreş/ Ebriş	
Aygır	Aygır
Beytak/ Beytal/ Baytal	
Dölcel	
Kötel	
Tokmal	
Kısrac	Kısrak
Tovun	
Bur	
Buşak	Burak
Çeren	
Ablağ/Ablağ at/Eblağ (<A.)	
Kaşka	
Tüger	
Tügür/ Tükür	
Ahta/ Ahte	
Börte	
İgdiş/ İgdic	
Aşsin	
Asav	
Bidev/ Bidöv	
Eslem	
İşgin	
Kongurat	
Onkan	
Tupçak	
Topurçak	
Çalık/ Çalığ	
Çıbar/ Çıpar	
Çubar	
Tübye/ Tübiye	
Tatu	
Tay	Tay
Tüyek	

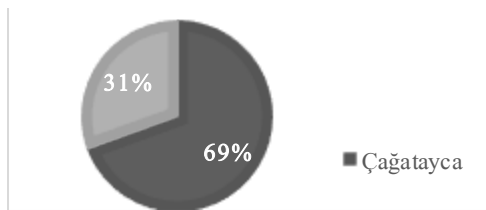
Biye/ Biye/ Beye	
Kunaçi	
Ƙolan	
Ƙulun	Kulun
Turum	
Yabaği	
Ƙonan/ Ğonan	
Ƙunan	Kunan
Dönen/ Dunan/ Ğonan	Dönön
Ögür	
Piști	
Tolan	
Çirğavlan/ Çirğawlan	
Harun	
Hulāgū	
Yabu	
Yāsık/ Yaşık	
Yaydağ	
Yunt	
Arğamak/ Arğımak	
Arğun	
Bāde- pālā (<F.)	
Bincik yam (<Mo.)	
Tekāver	
Aşkar	
	Cılkı
	Albar totu
	Bedöo (<A.)
	Çapma
	Çabdar
	Tulpar
	Kasa tulpar
	Corgo
	Çambıl
	Kanğğıl
	Karabayı
	Karabayır
	Kazanat
	Kaktooç
	Kambar
	Kulunçak
	Toburçak
	Partal at
	Tukur
	Aspi

Grafik 91. Hayvan Adları (Atlar)

Tablo 92. Develer

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ayrı/ Ayrıç/ Ayrıc	
Bisirik	
Cüng	
Oban	
Obaz	
Oyan	
Baba	
Tive	Töö
Hüne	
Hüni	
Arvan	
İnan	
İngen	İngen
Maya (<F.)	
Belke	
Taylak	Taylak
Tılak	
Yilek	
Bütem	
Küşek	
Ohşuk	
Ohşuş	
Torum	
Çal	
Bihti/ Puhtı/ Buhtı	
Nar	
Buğra	Buura
Buğur	
Beserek/ Biserek	
Bisrik	
Tizgek	
Oğluk	
Lök	Lök
Atan	Atan
	Boto
	Buuncun
	Kaymal
	Celmayan
	Kaptagay

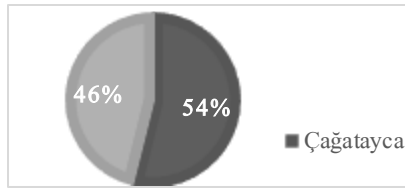

Grafik 92. Develer

Tablo 93. Eşek

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Çemender (<F.)	
İlçigen	
İşek	Eşek
Hudek/ Hudük/ Hodük	
Kušan	Kulan
Kuzu düğ	
Kuzduk	
Tomuzğan/ Tonguzlan	
	Kodelek
	Kodik
	Madı

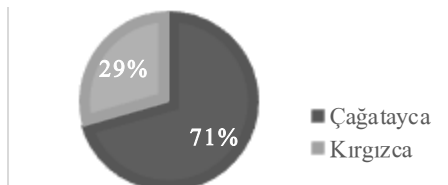
	Taykar
--	--------

Grafik 93. Eşek

Tablo ve Grafik 94. Diğerleri

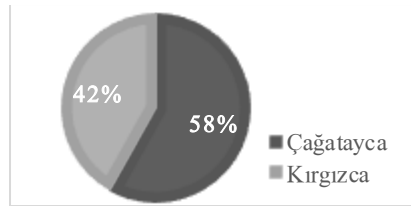
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Adun	
Tabun	
Ilğı/ İlқы/ Yılқы	
Tavar	
Aşar	
Pāde (<F.)	Bada (<F.)
Mey	
Ulağ/ Ulak	
Unğan (<Mo.)	
Ebsik	
Kaçır/ Haçır	Kaçır
Yancaq	
Peşmül	
Töl	
Cevāne	
Şalgurt	
	Koroo
	Küç unaa

Grafik 94. Diğerleri

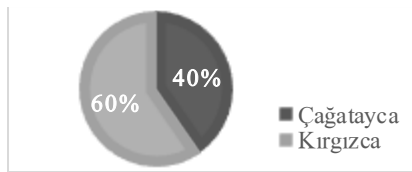
Tablo 95. Büyükbaş Hayvanlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ağ boğa/Tag boğa/Ağ buğa/Ağ buğa	
Kotas/Kotaz/Kutas	
Suğun	
Öküz	Ögüz
Sarı boğa	
Davar	
İnek	
Kele (<F.)	Kele
Ud/Ut/Öt	
Uy	Uy
Sığır	Sıyır
Sik'in	
Öçek	
Başmak	
Buzağı/Buzak/Buzav	Muzoo
Boğa/ Buğa	Buka
Toparlan	
Cuvana	
Kaçarca	
Gunçacı	
Tana	Tana
Tayınça	
	Noopalañ
	Asman
	Köömüş
	Kunacın
	Bakar
	Tanaçar

Grafik 95. Büyükbaş Hayvanlar**Tablo 96. Küçükbaş Hayvanlar**

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Alkab/ Alkap	
Koç	
Koçkar	
Koy/ Koyan/ Koyun	Koy
Bağan	
Boğdağ	
Sağın	
Halme	
Halam	
Kuzı	Kozu
Toğhı	Toktu
Cıgılduz	
Şişek	
Mang	
Tarzik	
Ergec/Erkeç/İrkeç	Erkeç/Erkes
Ölak/Oğlak/Oğulak	Ulak
Çevis	Çebic
Eçki/İçki	Eçki
Öçki/Öçkü/Üçkü	
Köseme	Kösöm
Serke	Serke

Seyis	
Ciber/Cibir/Civir/Çiber/Çivir	
Imğa	
Irağ	
Ayrağ	
Tecen	
Tike/Teke/Tekke	Teke
	Bağıldır
	Baştaanak
	Baştaak
	Cusak
	Too eçki
	Kızıl kiyik
	Borkoçor
	Serkeç
	Tekeçe
	Boruk
	İrik
	Kedik/Kedik Koy/Ak Kedik Koy
	Ak kiyik
	Karakül
	Kulca
	Kulcaçar
	Arkar
	Baglan
	Kozuga
	Sooluk
	Kuça

Grafik 96. Küçükbaş Hayvanlar

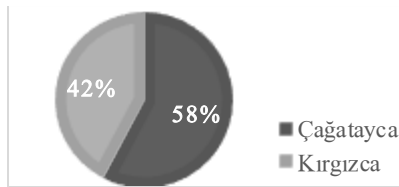
Tablo 97. Yabani Hayvanlar (Etçiller)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ

KIRGIZ TÜRKÇESİ

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Aşlan	
Bars	Bars
Baber	
Babir	
Çaplan	Kabilan
İlbars	
Yolbars	Colbors/ Caabars
İt	
Badağ	
Çotur	
Çokmar	
Ferik	
Köpek	
Taygan	
Tāzī (<F.)	
Zağar	
Tilbe it	
Bişik	
Feşek (<F.)	
Mışık/ Müşek/ Müşük	
Böri	
Kök böri	
Çene/ Çine	
Böltü böri/ Bölte böri	
Deletü/Deltü/Döltü/Dultu/Dolto/Doltu/Dültü	
Badnus	
Kara kulağ	

Beçkem	
Ala keleng	
Çoğa	
Altadı/Altayı/Altayı	
Cılğava/Cılkava/Çalgave	
Süpi	
Tülkü/ Tüklü	Tülkü
Borsuk	
Çuna (<Mo.)	
	Kaltar
	Karşak
	Kırşa
	Tülküçök
	Baçiki
	Karışkır/ Kaşkır
	Kök cal
	Kurt
	Çöo
	Döböt
	Böltürük
	Sırttan
	Baltek
	Koy aşık
	Ovçarka

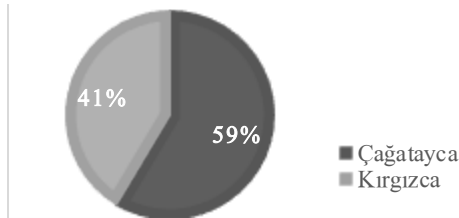

Grafik 97. Yabani Hayvanlar (Etçiller)

Tablo 98. Otçullar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Bozcin	
Arkağılça	
Hona/Huna/Hüne	
Boğu/Buğu	Bugu
Bürgē/Bürge	
Ārām	
Ciren/Çiren	
Soқағ/Suқағ/Suғақ	
Sıqıq	
Sıgın	
Soyğun/Suyğun	
Soğun/Suğun	
Güz	
Kiyik	
Kara kiyik	
Meral/Maral (<Mo.)	Maral
Çörpe/Çurpa	
Қaban (<Mo.) /Қapan	
Mikcin/Mikçin	
Çoçğa	Çoçko
Çuqa	
Çocuk	
Toñuz	
Yığınt	
	Bil (<A.)
	Pil
	Kerik
	Bagış
	Kuran
	Buguçar

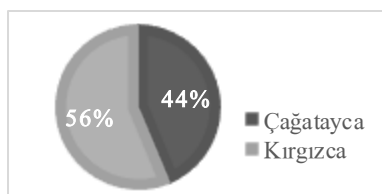
	Soyoçor
	Bulan
	Bökön
	Elik
	Telki
	Kaman
	Megecin

Grafik 98. Otçullar

Tablo 99. Diğerleri

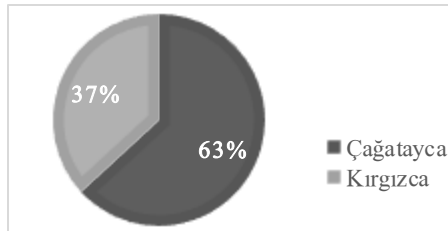
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Andık	
Borsuk	
As	
Kaķım	
Kiş	
Tavuşkan kurdı	
Ayığ/Ayık/Ayuk/Ayık	
Çelig	
Ötege (<Mo.)	Ötögön
	Sayas
	Eren
	Ars çıçkan
	Kemçat
	Kunduz
	Kunu
	Suusar
	Momoloy

Grafik 99. Diğerleri

Tablo 100. Su Kuşları

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Alabas	
Alapke/ Ala pike/ Ala böke	
Alma baş	
Ala luğa	
Anğur/ Angkır/ Angkur	Añır
Anğut/ Ankut/ Ankund	
Cörge/ Cürge/ Cürege	
Gecek	
İrke	
Çakır kanat	
Timür kanat/ Témür kanat	
Timür tiken	
İlbesün/ Ilbasun/ Ilbarsun	İlbeesin
Sokur	
Soksur/ Suksur	Suksur
Suna/ Sona	Sono
Borçin/ Burçin/ Borçin	
Yaşıl baş	
Bağlançar/ Bağlan kaz	
Kaz	
Toy kuş	
Kaşgaldag	
Ku	
Angkat	
Kotan	
	Akkuu
	Çibirçik
	Çürök
	Kazgaldak/ Kazgandak
	Kayıрма
	Mañka kaz
	Ördök
	Sonor

Grafik 100. Su Kuşları

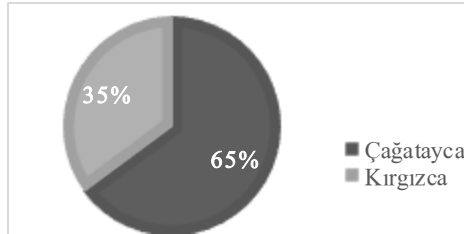
Tablo 101. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Aksac	
Duvac	
Bağrı kara	
Bay oğlı	
Cök	
Cevak/ Çük	
Çır	
Çor/ Çör	
Cör	
Çağla	
Çalay	
Toy	
Yağılbaş kuşu	
Sarıca/ Sarıça	
Sancar/ Sencer	
Yumrancı	
Kara tavuk	

Alafahta	
Ala karğa	
Ala toğan	
Çöpek	
Firise	
Ğake	
Ğung/ Ğong	
Zâğ	
Ƙong (<Mo.)	
Alğucı	
Behlem	
Çavlı	
Çaylak	
Laçın	Ilaaçın
Zağbus	
Tilgen	
Toğang	
Toğanak	Taganak
Toğkan	
Toyğun/ Tuyğun	
Toyğar	
Turğay	Torgoy
Tarağay	
Toğan	
Toğdak	
Toğdarı/ Toğdurı	
Toğduy	
Turğı	
Ʀurumtay	
Turğun	
Toğrıl	
Telkü	
İtelgü	İtelgi
Ötlegü	
Daldağay	
Burulday	
Cürre	
Çere	
Çekavek	
Çarğ	
Delüçe toğan	
Köygenek/ Köykenek	
Alçin/ Elçin	
İspir	
Ƙarağı	
Ƙarça	
Ƙaçır	Ƙacır/ Ak kacır
Ƙarçığı	Ƙarçığa
Ƙarçığay (<Mo.)	
Ƙırça	
Ƙırğu	
Ak sonkar	
Sanğur/ Sonğur	
Sonğar/ Sunğar	
Şunğar/ Şonğar	Şumkar
Şıdurğu/ Şudurğu	
Key	
Nutuğcı (<Mo.)	
Tarlan	
Boyun buran	
Ala serçe	
Çāder (<F.)	
Sıgır kuşı	
Saç	
Sarsac	
Sanğurçuk/ Sıgırçuk	Çıyırçık
Çoğurçuk	
Çopçuk	
Çuğurcuğ/ Çoğurcuğ	
Sıgırçın	
Çökçek	
Cimçik/ Çimçik	Çimçik

Çunçuk/ Çupçuk	
Çulçu	
Çümçek	
Dâğser/ Dağsar	
Karlanğuc	Karlıgac/ Kardığaç
Çopân aldatan	
Çupan kuşu/ Çopan kuşu	
Bağrı kara	
Cuvana/ Cuvane	
Dültü	
Mağ	
Köverçken	
Kerek	
Bödene	
Büdene/Budene	
Büdine/Bödene	Bödönö
Bulduruk	Bulduruk
Kuğan	
Balgıçın	
Okar	
Turna	Turna
Sakızğan	
Bübüş	
Pupuş	
Bayğuş/ Baykuş	
Übük	
Bay hātün	
Biğu	
Bayğu/ Piğu	
Béli bağı	
Ügü	Ükü
Tavşancıl	
Bürgüt (<Mo.) /Bürküt	
Bürkut/Burğut	Bürküt
Büm (<F.)	
Hakk kuşu	
Sarığ kuş	
Tevakün	
Ağaç delegen	
Ağac kazğan	
Belen	
İtavun (<Mo.)	
Cercerek	
Boğurdağ	
Çirge	
Çörpe	
Buğdayık	Buudayık
Çıkar	
Kapğan	
Sakşağan	
Sandalac/Sandılac/Sandulac	
Ötlügen	
Sayre	
Karabaş	
‘Akar	
Tang kuşu	
Çır	
Unğun	
	Alaganat
	Aksarı
	Mıky
	Alaaguu
	Kepter (<F.)
	Kögüçkön
	Balapan
	Mayna
	Capalak
	Çabiyekey
	Çabalekey
	Çulduk
	İlbeesin
	Kaňkulu

	Bezbeldek
	Sarançı
	Tarançı
	Cırgı
	İlegilek/ İlekilek
	Teligen
	Taz coru
	Kırğıy
	Kırğıyek
	Karaçık
	Kök kuş
	Kulaalı
	Böktörgü
	Kıraan bürküt
	Kara kuş
	Keltepoz (<F.) / Kelte boz
	Koñur mirza
	Omoy
	Sarı unkuy
	Sırgak
	Sögöl
	Çögööl
	Üçala
	Baka baş
	Barçın
	Bayçegir
	Canboz
	Canbuz
	Campoz
	Cıbigız
	Ebikız

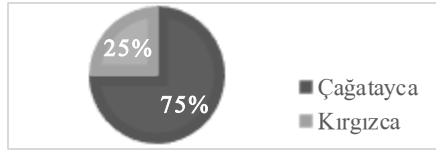

Grafik 101. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar

Tablo 102. Kumes Hayvanları

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Burdağan	
Çil	Çil
Kürük	
Taguğ/Taguğ	
Tahaqu/Taçuğ/Tağuk/Tahaquy (<Mo.)	
Tağuk	
Tavug	Took
Bizeng	
Bozlağ	
Kırğavul/Kırkawul	
Süglün	
Sülgün	
Süylün	
Bednüs/Bedenüs	
Hurüs	Koroz

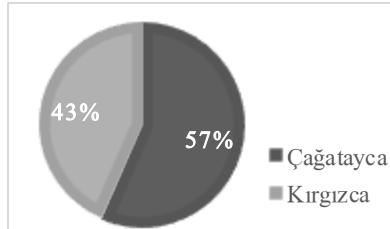
Sebzdārī	
	Böcö
	Çöçö (<F.)

Grafik 102. Kümes Hayvanları

Tablo 103. Deniz Hayvanları

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Balığ	
Bekre	
Çapağ	Çabak
Çayın	Cayın/Cayan
Çemçe balığı	
Çortun	
Çortun köli	
İt balığı	
Kızıl ala	
Sazan balığı	Sazan
Sazar	
Sudağ	
Tonguz balığı	
	Alabuga
	Kañıltır
	Keta
	May kanattar
	May çabak
	Delfin

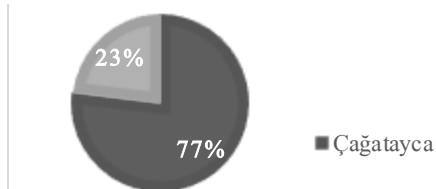

Grafik 103. Deniz Hayvanları

Tablo 104. Böcek Adları (Sinek)

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Cebin (<Mo.)	
Cibin (<Mo.)/ Çibin	
Cenes	
Çal/Çel	
Çalapar	
Çalar	

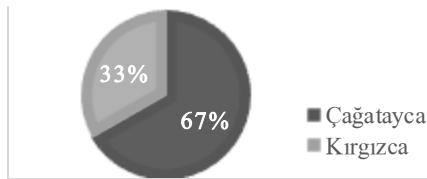
İgriçe	
Kökeyin	
Singek	
İt singegi	
	Celimek
	Çımın
	Saygak

Grafik 104. Böcek Adları (Sinek)

Tablo 105. Sivrisinek

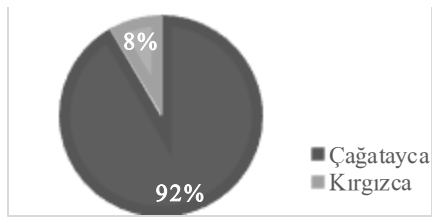
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Ğunda	
Peşe (<F.) /Peşşe	
Öyez	
Singeg/Singek	
	Sarı maşa
	Sono

Grafik 105. Sivrisinek

Tablo 106. Çekirge

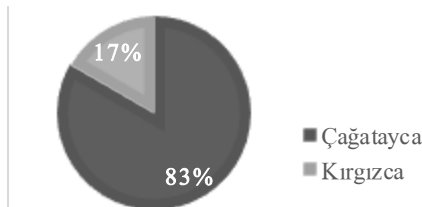
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Cizilge/Cizilge	
Civirtke/Civürtge	
Çavurtğa	
Çavırtkan	
Çevürtke/Çigürtke	Çegirtke
Çikürtgey/Çikürtkey	
Çiyürtke	
Çögürtke	
Çörtge/Çöyürtge/Çövürtge/Çövürtke	
Sağırtka	
Orak kuşu	

Grafik 106. Çekirge

Tablo 107. Karınca

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Çumadu	
Karınca	
Karıncğa/Karıncça	
Komurska	
Kumursğa/Kumurska	Kumurska

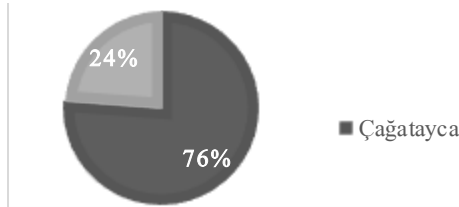

Grafik 107. Karınca

Tablo 108. Diğerleri

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
Cercerek/Circirek	
Cırlık/Çirlik	
Çizilge	
Işnar/Işner	
Biy	Böyü (krş. böy)
Dölmek	
Örgemci	
Ğunda/Kunde/Ğunde	
Sağırtka	
Salca/Selce	
Serke	
Bosun/Bösün (<Mo.)	
Bürge	
Böcek	
Möçek/Müçek	
Dan burnı	

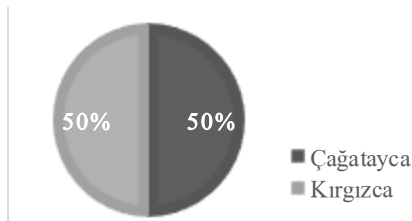
Ƙasaz	
Kene	
Ƙonguz/ƘonguzƘan	
TomuzƘan	
	Cörgömüş
	Örmökçü
	Karakurt
	Araşıt

Grafik 108. Diğerleri

Tablo 109. Sürüngenler (Yılan)

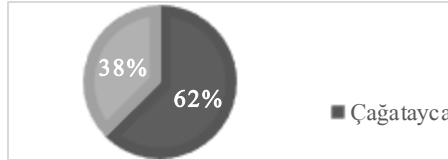
ÇAĞATAY TÜRKÇESİ	KIRGIZ TÜRKÇESİ
İlan/Yılan	Cılan
Ca'feri	
Ok yılanı	Ok cılan
Şiba/Şibā (<F.)	
Tennin	
	Maar
	Mar
	Soymol

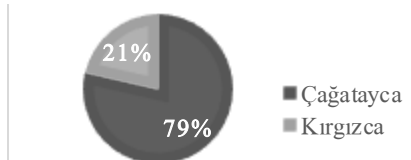
Grafik 109. Sürüngenler (Yılan)

Tablo 110. Kurbağa, Kaplumbağa**ÇAĞATAY TÜRKÇESİ****KIRGIZ TÜRKÇESİ**

Baka	Baka
Baka çanak	
Kaplubağa	
Taş baka/Taşbağğa	Taş baka
Kurbağa	Kur baka

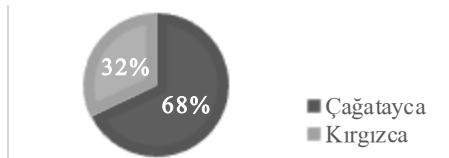
Grafik 110. Kurbağa, Kaplumbağa**Tablo 111.** Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele**ÇAĞATAY TÜRKÇESİ****KIRGIZ TÜRKÇESİ**

Çayan/Çağan/Çıyan	Çayan
Çayban	
Çöğen/Çögeç	
Sogulcan	
Sinenik	
‘Akreb	
Sayğan	
Keler	
Keles	
Kesertke	
Kön karğa	
	Keskeldirik
	Ala kesek

Grafik 111. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele**Tablo 112.** Diğerleri**ÇAĞATAY TÜRKÇESİ****KIRGIZ TÜRKÇESİ**

Alanğırat	
Çıçkan	Çıçkan
Sıçğan/Sıçkan	
Yalanğırat	
Yumran	
Kime	
Müş	
Tarbağ	
Öyek	
Göbelek/Köpelek	Köpölök
Pirpirek	
Biçin	
Miçin	Meçin
Şebek	
Kuyan/Koyan	
Taşkan	
Tavuşkan/Tavuşhan	

Tolay	
Çiçek	
Ët kanat	
Rübe perrän	
Yinegen	
	Kör çıçkan
	Tıyın çıçkan
	Çöndölöy
	Möndölöy
	Kapteşer
	Kelemiş (<F.)

Grafik 112. Diğerleri

SONUÇ

Bu çalışmada Türklük bilimi açısından Çağatay Türkçesi sözlükleri içerisindeki Türk kültür ve sosyal yaşantısını ortaya koyan söz varlığı bir sınıflandırma yöntemi ile tespit edilmeye çalışıldı. Çalışmamız, daha önce Kırgızlar tarafından yazı dili olarak kullanılan Çağatay Türkçesi ile Sovyetler Birliğinin 1924'lü yıllarda yazı dili haline getirdiği Kırgız Türkçesindeki sosyal ve kültürel yaşantı ile ilgili kelime ortaklıkları ve farklılıklarının tespit edilmesine dayanmaktadır.

Yapmış olduğumuz taramada, 5 adet Çağatayca sözlük içerisinde 30.912 madde başı kelime bulunmaktadır. Kırgız Türkçesi sözlüklerinde ise 99.000 madde başı kelime bulunmaktadır. Üzerinde çalıştığımız Çağatay Türkçesi sözlüklerinde sosyal ve kültürel yaşamı ele alan toplam 3.325 kelime tespit edilirken Kırgız Türkçesi sözlüklerinde ise bu sayı toplam 2.861 kelimedir. Bu Çağatayca sosyal ve kültürel yaşam sözcükleri içerisinde; 105 Farsça, 46 Arapça, 68 Moğolca, 2 Arapça-Farsça, 6 Farsça-Türkçe, 4 Çince, 2 Soğdca, 1 Farsça-Arapça, 3 Farsça-Türkçe, 4 Moğolca-Türkçe, 1 Hintçe, 2 Arapça-Türkçe, 1 Rusça, 2 Türkçe-Farsça alıntı kelime bulunmaktadır. Kırgızca sosyal ve kültürel yaşam kelimeleri içerisinde ise 95 Rusça, 58 Arapça, 102 Farsça, 7 Çince, 7 Arapça- Farsça, 13 Kırgızca- Farsça, 2 Farsça- Kırgızca, 1 Farsça- Arapça, 1 Kırgızca-Çince, 1 Rusça- Kırgızca alıntı kelime bulunmaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

Çalışmada ortaya çıkan tasnifler genel hatlarıyla aşağıdaki şekilde verilmiştir. Ortaya çıkan bu tasnifler doğrultusunda Çağatay ve Kırgız Türkçesi sözlüklerindeki sosyal ve kültürel yaşamı ele alan kelimeler değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır:

1. Akrabalık İle İlgili Sözcükler

a. Yakın Akrabalık Terimleri

Baba: ÇT'de % 62; KT'de % 38; Anne: ÇT'de % 65; KT' de % 35; Çocuk: ÇT'de % 56; KT'de % 44; Kız: ÇT'de % 52; KT'de % 48; Oğul: ÇT'de % 53; KT'de % 47; Dede: ÇT'de % 50; KT'de % 50; Nine: ÇT'de % 57; KT'de % 43; Erkek kardeş: ÇT'de % 44, KT'de % 56; Kız kardeş: ÇT'de % 61, KT'de % 39; Torun, Torunun çocuğu: ÇT'de % 50, KT'de % 50; Amca, hala, dayı, teyze: ÇT'de % 73; KT'de % 27; Kuzen: ÇT'de % 67; KT'de % 33; Yeğen: ÇT'de % 50; KT'de % 50.

Yakın akrabalıklarla ilgili olarak Çağatay Türkçesinde 117 kelime, Kırgız Türkçesinde 87 kelime tespit edilmiştir. Yakın akrabalıklarla ilgili adlandırmalarda oran bazı kelimelerde daha az bazılarında ise daha fazladır.

Tarihi Türk lehçelerinden Çağatay Türkçesi ile günümüz Türk lehçelerinden Kırgız Türkçesinde kullanılan yakın akrabalık kelimeleri arasında %50 oranında benzer kullanımlar söz konusudur. Bu kelimeler daha çok “*çocuk, kız, oğul, dede, nine, erkek kardeş, torun ve torun çocuğu, yeğen*”likle ilgili kelimelerdedir. Tespit edilen yakın akrabalık kelimelerinden Çağatay Türkçesinde fazla kullanılıp da bazıları Kırgız Türkçesine kadar ulaşmamış olabilecek kelimelerden “*anne, baba, kız kardeş, amca, hala, dayı, teyze, kuzen*”lerle ilgili olanlar %60’ın üstünde bir oran taşımaktadır. Bu kullanım oranları konusunda şunları söylemek mümkündür:

1. Çağatay Türkçesi döneminde kullanılan bazı kelimeler Arapça ve Farsça kökenlidirler. Bu tür kelimeler Kırgız Türkçesine başlangıçta geçmiş olsa bile unutulmuş olmalıdır.

2. Kırgız Türkleri 20. Yüzyıl başlarında Sovyetler Birliği içerisinde yer almak durumunda kalmıştır. Bu süreçten sonra Rusçanın yoğun olarak kullanılması, ana dilin unutturulmaya çalışılması gibi faktörler tarihî süreçten getirilen kelimelerin terk edilmesi ve yerine Rusçalarının kullanılmasını ortaya çıkarmıştır. Özellikle günlük dilde Rusça akrabalık terimlerinin kullanılması yaygınlaşmış sonra da yazı diline sirayet etmiştir. Bu tür kelimelerin ne zaman Kırgız Türkçesine girdiğinin yapılacak söz varlığı çalışmalarıyla tespit edilmesi bu konuda daha kesin sonuçlar verecektir.

3. Anadolu ağızlarından da bilindiği üzere “hala” için “teyze, hala, bibi” gibi değişik kelimeler kullanılmaktadır. Bu durum, tarihî ve günümüz Türk lehçeleri için de geçerlidir. Bu şekilde ele alındığında kelimelerde değişme ya da unutulma değil farklı kelimelerin kullanılmasının da söz konusu olduğu görülecektir.

b. Uzak/Kayın Akrabalığı

Karı: ÇT’de % 53; KT’de % 47; Koca: ÇT’de % 57; KT’de % 43; Baldız, görümce, kayın: ÇT’de % 25; KT’de % 75; Yenge: ÇT’de % 17; KT’de % 83; Enişte: ÇT’de % 50; KT’de % 50; Gelin: ÇT’de % 40; KT’de % 60; Elti: ÇT’de % 24; KT’de % 76; Bacanak: ÇT’de % 67; KT’de % 33; Kızın kocası: ÇT’de % 71; KT’de % 29.

Uzak akrabalık terimleri konusunda Çağatay Türkçesinden 67, Kırgız Türkçesinden 69 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında aslında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

Fakat terimler ölçüsünde ele alındığında uzak akrabalık terimlerinde “karı, koca, enişte, gelin”lerle ilgili terimlerde benzerlik oranı daha fazladır.

Bu terimlere dikkat edildiğinde bir kısmının evlilik bağı gösteren terimler olduğu görülmektedir. “Yenge, baldız, görümce, kayın, elti, bacanak ve kızın kocası” ile ilgili adlandırmalarda farklılık daha fazladır. Bunlardan “yenge, baldız, görümce, kayın, elti”lerle ilgili terimler Kırgız Türkçesinde artma eğilimi göstermektedir. Burada farklı değerlendirmeler yapmak mümkündür. Birincisi Sovyetler Birliği’nin kurulması sürecinde Türkistan’daki Türklerin birliğe bağlı farklı cumhuriyetlere ayrılması ve her birinde ağızların yazı dili yapılması hadisesidir. Çağatay Türkçesinden tespit edilen söz varlığı genellikle yazı dilinden alınmıştır. Oysa Kıpçak boylarından olan Kırgızlar yazı dili olarak Çağatay Türkçesini kullanırlarken 20. yüzyıl başında Sovyetler Birliği bünyesine dâhil olunca aslında Kıpçak Türkçesi içinde bir ağız olarak kabul edilebilecek olan konuşma dilleri Kırgız yazı dili haline getirilmiştir. Bu da ağızlardaki ayrıntılı akrabalık adlandırmalarının yazı diline geçmesini sağlamıştır. Ayrıca bu Türk boylarında “yedi atasını bilme” geleneğinin de akrabalık terimlerinde artışa sebep olduğunu düşünmek hata olmayacaktır. Bu sebeplerle bazı adlandırmalar Kırgız Türkçesinde artış eğilimi göstermiş olmalıdır.

“Bacanak ve kızın kocası” ile ilgili terimler Çağatay Türkçesinde daha fazla kullanılmaktadır. Bunların Kırgız Türkçesinde Rusça karşılıklarının kullanılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

2. Diğerleri

ÇT’de % 56; KT’de % 44.

Tezimizde hiçbir gruba dâhil edemediğimiz “ikiz, ögey/üvey, akraba/uruk” gibi bazı terimleri bu gruba aldık. Bu kelimelerin toplam sayısı Çağatay Türkçesinde 20, Kırgız Türkçesinde 16 tanedir. Genel orana da yüzdelere de bakıldığında çok fazla farklılık olmadığı görülmektedir. Bugün de birçok günümüz Türk lehçesinde “ikiz, boy, üvey, ineke, kuda, öz, uruk” gibi terimler kullanılmaktadır. Tarihî süreçte de bugün de kullanıldıklarına bakarak bu oranın belki de bütün Türk lehçelerinde yakın oranda çıkacağına dair tahminde bulunmak zor değildir.

2.“Erkek” İçin Kullanılan Sözcükler

ÇT’de % 38; KT’de % 62.

Erkek için kullanılan terimlerde Çağatay Türkçesinden 5, Kırgız Türkçesinden 8 terim tespit edilmiştir.Kırgız Türkçesinde bu sayının artışında isimlendirmelerin artması etkili olabilir. Bu durum, ağızdan kelime taşınması ve Rusçadan kelime girişi olması ile açıklanabilir.

3. Kişi Adları

Bu kısım, çalışmamızda karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

4.Boy (Kabile) Adları

Boy (kabile) adları ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 102, Kırgız Türkçesinden 9 terim tespit edilmiştir. Boy (kabile) adları ile ilgili adlandırmada oran Çağatay Türkçesinde daha fazladır. Çağatay Türkleri Karluk boyundan; Kırgız Türkleri de Kıpçak boyundan olduğu için boy adlarının aynı çıkmaması olağandır. Kıpçak boyundan olan Kırgızlar, farklı mekânda yaşadığı için, Çağatay Türklerinin içerisinde Kıpçakların varlığı üzerine düşünülmesi gerekir.

5.Kavim Adları

Bu kısım, çalışmamızda karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

6.Sosyal Tabaka İle İlgili Sözcükler

6.1.Yüksek Unvanlar, Rütbelere, Damgalar

6.1.1.Yüksek Unvan

ÇT’de % 49; KT’de % 51.

Yüksek unvan ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 98, Kırgız Türkçesinden 103 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

6.1.2.Rütbelere

ÇT’de % 91; KT’de % 9.

Rütbelere ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 30, Kırgız Türkçesinden 3 terim tespit edilmiştir. Rütbelere ile ilgili adlandırmalardaki oran Çağatay Türkçesinde daha fazladır.

Bu durum, Eski Türkçedeki rütbelerin hepsinin kullanılıp daha sonra Kırgız Türkçesinde Rusçalaştırılması ile ilgili olabilir. Kırgız Türkçesinde resmi kelimeler daha çok Rusçalaştırıldığı için sözlükte bu alandaki terim varlığı hiç kalmamıştır.

6.1.3. Damgalar

ÇT'de % 77; KT'de % 23.

Damgalarla ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 10, Kırgız Türkçesinden 3 kelime tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Damgalar konusu asıl konumuz olmadığı için buna çok ayrıntılı girilmedi. Şöyle bir bakıldığında, Çağatay Türkçesindeki damgaların daha çok Karluk boyu ile ilgili olduğu; Kırgız Türkçesindeki damgaların da Kıpçak boyları ile ilgili olduğunu tespit ettik. Ancak bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

6.2.Halk Tabakasından Olanlar

ÇT'de % 57; KT'de % 43.

Halk tabakasından olanlarla ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 13, Kırgız Türkçesinden 10 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

6.3.Köleler

ÇT'de % 75; KT'de % 25.

Köleler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 41, Kırgız Türkçesinden 14 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Çağatay Türkçesinde bu alandaki terim sayısının fazla olmasında, Çağatay sahasına girmiş olan kölelik ile ilgili Arapça konu ve metinlerin etkisi olabilir. O yüzden kölelik sisteminin Türklere olmadığını biliyoruz. Kırgız Türklerinde de olmaması da gayet doğaldır. Bu durumun Türk sosyal hayatı ile ilgili olduğunu düşünmüyoruz.

6.4.Meslek Sahipleri, Zanaatkârlar ve Sanatkârlar

ÇT'de % 37; Kırgız Türkçesinde % 63.

Meslek sahipleri, zanaatkârlar ve sanatkârlar ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 210, Kırgız Türkçesinden 353 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında Kırgız Türkçesinde oran daha fazladır.

Kırgız Türklerinin, göçerlikte yapmış oldukları meslek adlarını kullandıkları için, halk arasındaki meslek isimleri çok daha fazladır.

Çağatay Türkçesinde “taşçı/çömlekçi, egerçi~igerçi/eyerci, taşavçı/nalbant, ilekci/kalburcu, temürçi/demirci, tokaçı~toğuçı/dokumacı, yöremçi/hasırcı” gibi vb. el sanatların terimleri çok fazla olup, çoğunluğu Türkçedir. Kırgız Türkçesinde ise el sanatlarının azalması, makineleşmenin artması ile Rusça ve diğer dillerden geçen alıntı kelimeler dikkat çekmektedir. Özellikle Kırgızlar’ın Çinliler ile sınır olması, Uygur Türklerinin Çin’den gelip Kırgızistan’da mal satmaları, Uygurların elinde olduğu bilinen, işlemelerin ve kumaşların merkezi “Madina Pazar”larında kumaş ve işleme ticaretinin yapılmış olması gibi faktörler kelime alışverişini hızlandırmıştır. Bunun yanında Kırgızistan’da Çin’den gelen Dungan Müslümanları yaşamaktadır. Bu Müslümanlar aracılığıyla da Çince den Kırgız Türkçesine birçok kelime girmiş olmalıdır (Nergis Biray¹²⁴).

6.4.1.Yasal Olmayan Meslekler

ÇT’de % 27; KT’de % 73.

Yasal olmayan mesleklerle ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 11, Kırgız Türkçesinden 29 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde oran fazladır. Yasal olmayan meslek adlandırmalarında “cariye, dansöz, fahişe, hırsız” gibi terimleri bu gruba aldık. Her ne kadar ki konargöçer bir yaşam tarzı olan Kırgız Türklerinde saray yaşantısının bitmiş olduğu düşünülse de Kırgız Türkçesi sözlüklerinde bu terimler bulunmaktadır. Ancak bu terimlerden bazıları Arapça ve Farsça kökenlidir.

6.5.Yaşanılan Yerler

Bu kısım, çalışmamızda karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

6.6. Askerlikle İlgili Sözcükler

ÇT’de % 74; KT’de % 26.

Askerlikle ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 87, Kırgız Türkçesinden 30 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran fazladır. Resmi dil Rusçalaştığı için Kırgız Türklerinde bu terimler azalmıştır.

¹²⁴ Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi.

6.7. Ferman-Buyruk, Vergi-Haraç, Bağış-Ücret ve Hediye-Armağan, Hükümdarlık Alametleri İle İlgili Sözcükler

6.7.1. Ferman-Buyruk

ÇT'de % 66; KT'de % 34.

Ferman- buyruk ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 19, Kırgız Türkçesinden 10 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran fazladır. Resmi dil Rusçalaştığı için Kırgız Türklerinde bu terimler azalmıştır.

6.7.2. Vergi-Haraç

ÇT'de % 42; KT'de % 58.

Vergi-haraç ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 13, Kırgız Türkçesinden 18 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Resmi dil olarak Rusçanın kullanıldığı bir ülkede bu alanda Türkçe terimlerin kullanılması eski devlet geleneğindeki söz varlığının devam etmesi olarak da değerlendirilebilir.

6.7.3. Bağış-Ücret

ÇT'de % 45; KT'de % 55.

Bağış-ücret ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 5, Kırgız Türkçesinden 6 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

6.7.4. Hediye-Armağan

ÇT'de % 60; KT'de % 40.

Hediye-armağan ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 12, Kırgız Türkçesinden 8 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde bu oran fazladır. Hükümdar tarafından sunulan hediye, yarış sonrasında kazanılan kişiye verilen ödül, bir kişi tarafından verilen hediye anlamlarındaki terimleri bu gruba aldık. Özellikle hükümdar tarafından hil'at, hediye ve ihsan etme anlamındaki terimlerin sayısı Çağatay Türkçesinde oldukça fazladır. Padişahlık idaresi bittikten sonra bu tür kelime/terimler kullanımdan düşmüş olmalıdır.

6.7.5. Hükümdarlık Alametleri

ÇT'de % 75; KT'de % 25.

Hükümdarlık alametleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 18, Kırgız Türkçesinden 6 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde bu oran fazladır. Çağatay Türklerinde hükümdarlıkla yönetilme anlayışı vardır ancak Kırgız Türklerinde bu anlayış hâkim değildir. Sonrasında Rus hükümetine bağlı olarak yaşamaya başlayan Kırgız Türklerinde bu terimlerin varlığı oldukça azdır.

6.8. Zenginlik-Fakirlikle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 37; KT'de % 63.

Zenginlik-fakirlik ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 20, Kırgız Türkçesinden 34 terim tespit edilmiştir. Kırgızlarda Rus yönetimi ile birlikte sınıf katmanları ortaya çıkmıştır. Böylece günlük yaşamda zengin ve fakir tabaka ayrımı çok dile getirildiği için Kırgız Türkçesinde bu terimlerin sayısı fazladır.

7. Toplumda Günlük Yaşam ve Karşılıklı İlişki İle İlgili Sözcükler

7.1. Sosyal Yaşamda Mekân

ÇT'de % 40; KT'de % 60.

Sosyal yaşamda mekân ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 45, Kırgız Türkçesinden 68 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde bu oran fazladır. Kırgız Türkleri, yerleşik hayata sonra geçtiği için göçerlik hayatı ile ilgili terimleri bünyelerinde barındırırlar. Bunun yanında Kırgız Türkçesinde sosyal yaşamda mekân ile ilgili kelimeler içerisinde Rusça ve diğer dillerden alıntı kelimeler bulunmaktadır.

7.2. Sosyal Yaşamda Kişilikler

ÇT'de % 49; KT'de % 51.

Sosyal hayatta kişilikler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 65, Kırgız Türkçesinden 69 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu durum Türk insanındaki iyi, kötü, kahraman, yetenekli, çılgın, bilgili gibi insana yüklenen karakter ve kişilik özelliklerinin çok değişmediğini göstermektedir.

7.3. Sosyal Yaşamda Kullanılan Araç Gereçler

ÇT'de % 56; KT'de % 44.

Sosyal hayatta kullanılan araç gereçler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 257, Kırgız Türkçesinden 200 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu grupta aldığımız kelimelerin oranındaki eşitlik ve aynı kelimelerin benzerliği sosyal hayatta kullanılan araç gereçlerin değişmediğini göstermektedir.

7.4. Sosyal Faaliyetler

7.4.1. Misafirlik ve Misafir Ağır lama İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 42; KT'de % 58.

Misafirlik ve misafir ağır lama ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 10, Kırgız Türkçesinden 14 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu durum, misafirlik ve misafir ağır lama kültürünün devam ettiğini göstermektedir.

8. Yer Adları

Bu kısım, çalışmamızda karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

9. İnanış ve Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler

9.1. İnanış İle İlgili Sözcükler

9.1.1. Tanrı Adları

ÇT'de % 42; KT'de % 58.

Tanrı adları ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 14, Kırgız Türkçesinden 17 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Tanrı adlarındaki oranın eşit olması inanç şeklinin tarihî süreçte devam ettiğini gösterir. Benzer kullanımdaki kelimelerin varlığı da bu görüşü destekler nitelikte olmuştur.

9.1.2. İlahi Kaynaklı Dini İnanışlar

ÇT'de % 26; KT'de % 74.

İlahi kaynaklı dini inanışlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 20, Kırgız Türkçesinden 56 terim tespit edilmiştir.

Kırgız Türkçesinde bu oran fazladır. Bu oranın Kırgız Türkçesinde fazla olmasında, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin varlığı etkilidir. Bunun yanında, farklı din ve inanca sahip topluluklardan gelen kelimeler Kırgız Türkçesine dâhil edilmiş olabilir. Örneğin; Ruslarla yaşadıkları için Hristiyanlık inancı ile ilgili kelimelere, Çinlilerle yaşadıkları için Budizm inancı ile ilgili kelimelere sözlüklerde rastlamak mümkündür. Halk dilinde konuşulan ve destanlarda geçen kelimelerin varlığı da bu oranı arttırmaktadır.

9.1.3. Dua İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 43; KT'de % 57.

Dua ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 9, Kırgız Türkçesinden 12 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

9.1.4. Beddua İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 24; KT'de % 76.

Beddua ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 6, Kırgız Türkçesinden 19 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde bu oran fazladır. Dil öğretiminde önceliği olan bu konunun Kırgız Türklerinde artmış olmasını şuna bağlıyoruz: Beddualar kalıp ifadeler olduğu için onun ne anlama geldiğini bilmeyen birisinin anlaması zordur. Bu yüzden Kırgız Türkleri, bu dönemde yaşadıkları sürgünler, göçler, ürkün olayı gibi sosyal yaşamdaki olumsuzlukları sadece kendilerinin anlayabileceği bir şekilde söylemişlerdir. Böylelikle, Kırgız Türklerinin Sovyetler Birliği döneminde yaşadığı olumsuzluklar dile de yansımıştır yorumunda bulunabiliriz.

9.1.5. Batıl İnanışlar

ÇT'de % 41; KT'de % 59.

Batıl inanışlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 39, Kırgız Türkçesinden 55 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen yakın bir oranın olduğu, bu oranın çok az bir farklılıkla Kırgız Türkçesinde artış gösterdiği görülmektedir. Kırgız Türkçesinde ağızın yazı dili haline getirilmesi oran artışında etkili olmuştur. Çünkü halk ağzında bu tür kullanımlar oldukça fazladır.

9.1.6. Efsanevi Kişilikler ve Yaratıklar

ÇT'de % 0; KT'de % 100.

Efsanevi kişilikler ve yaratıklar ile ilgili Kırgız Türkçesinden 55 terim tespit edilmiştir. Bu oranın Kırgız Türkçesinde fazla olmasında Manas destanının yazı diline geçmiş olması etkili olmuştur.

9.2. Gelenek Göreneklerle İle İlgili Sözcükler

9.2.1. Nişan, Evlenme, Düğün

ÇT'de % 48; KT'de % 52.

Nişan, evlenme, düğün ile ilgili Çağatay Türkçesinden 12, Kırgız Türkçesinden 13 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Nişan, evlenme, düğün adlandırmalarında oranın eşit olması geleneklerin aynı şekilde devam ettiğini gösterir.

9.2.2. Şölen ve Bayram âdeti

ÇT'de % 28; KT'de % 72.

Şölen ve bayram âdeti ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 23, Kırgız Türkçesinden 60 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde bu oran fazladır. Çağatay Türkçesinde dini bayramlar, düğün törenleri ve şölen ile ilgili belli terimler bulunmaktadır. Fakat Kırgız Türkçesinde dini bayramların yanında milli bayramlarda artış fazladır. Bu artışın sebebini şöyle sıralayabiliriz:

Ağzın yazı diline taşınması,

Sovyetler Birliği döneminde, Rus bayramlarının Kırgız Türklerinde de kutlanması,

1991 yılından sonra kazanılan bağımsızlıkla beraber yapılmaya başlanılan birçok zafer bayramı kutlamaları bu oran artışında etkili olmuştur. Bunun yanında gelenekler, adetler ve uygulamalardaki değişiklik ve yenilikler de Kırgız Türkçesinde bu terimlerin sayısını arttırmıştır.

9.2.3. Cenaze Gelenekleri

ÇT'de % 27; KT'de % 73.

Cenaze gelenekleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 6, Kırgız Türkçesinden 16 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde bu oran fazladır. Çağatay Türkçesinde İslamiyete uygun bir şekilde gömülme ve ölen kimse için bazı gelenekler uygulanmaktadır. Kırgız Türkçesinde bazı eserlerden de bildiğimiz kadarıyla ölüm gömme geleneğinin yasaklanması ile birlikte halk arasında farklı gömülme törenleri olması ayrı bir adlandırma gerektirmiş olmalıdır. Ayrıca sözlü olarak halkın hafızasında yer edinen destan ve efsanelerde ölüm ve gömülme âdeti ile ilgili birçok kelime vardır. Bir de dini geleneklerden yas törenlerinin arttırılması, hediyeleşmeler gibi uygulamalar da bu sayının artmasında etkili olmuştur.

9.2.4. Bölgesel Gelenekler

ÇT'de % 11; KT'de % 89.

Bölgesel gelenekler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 2, Kırgız Türkçesinden 17 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde bu oran fazladır. Bunun sebebi de uygulanan geleneklerin farklılığıdır. Ayrıca ağızdan yazı diline çok fazla kelimenin geçmiş olmasıdır.

9.2.5. Ululama

ÇT'de % 67; KT'de % 33.

Ululama ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 4, Kırgız Türkçesinden 2 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde bu oran fazladır. Hükümdarlık sisteminin uygulanması bu terimlerin Çağatay Türkçesinde fazla olmasında etkilidir. Kırgız Türkçesinde az olması ise büyük bir ihtimalle Sovyetler Birliği döneminde kelimelerin unutulmuş olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

10. Ölüm, Gömülme ve Mezar Taşı İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 45; KT'de % 55.

Ölüm, gömülme ve mezar taşı ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 19, Kırgız Türkçesinden 23 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu terimlerdeki oranın eşit olması bize geleneğin devam ettiğini gösterir.

11. Masal, Efsane, Hikāye, Bilmece İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 36; KT'de % 64.

Masal, efsane, hikāye, bilmece ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 10, Kırgız Türkçesinden 18 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde bu oranın fazla olmasında, ağızın yazı diline işlenmesinin etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

12. Yazı Yazmak İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 24; KT'de % 76.

Yazı yazmak ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 5, Kırgız Türkçesinden 16 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde yazı ile ilgili temel kelimelerin varlığı söz konusu iken, Kırgız Türkçesinde konuşma dilinin yanında, Rusça ve diğer dillerden farklı terimler yazı diline girmiştir.

13. Tıp İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 64; KT'de % 36.

Tıp ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 88, Kırgız Türkçesinden 49 terim tespit edilmiştir. Bu oranın Kırgız Türkçesinde azalmasında terimlerin Rusçalaşması etkili olmuştur.

14. Oyun ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

14.1. Oyunlar

ÇT'de % 29; KT'de % 71.

Oyun ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 14, Kırgız Türkçesinden 35 terim tespit edilmiştir. Göçer yaşam şekline sahip toplumlarda bir aktivite aracı olarak oyunlar tercih edilmektedir. Kırgız Türkçesinde de bununla ilgili terimler çok fazla kullanılmıştır.

14.2. Çocuk Oyunları ve Araç Gereçleri

ÇT'de % 36; KT'de % 64.

Çocuk oyunları ve araç gereçleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 16, Kırgız Türkçesinden 28 terim tespit edilmiştir. Oyun ile ilgili benzer yorumu burada da yapmak mümkündür. Çocukların yaşam alanlarında oyuncak ve oyun kültürünün çok fazla olması yazı diline de yansımıştır.

14.3. Yarışlar ve Sportif Oyunlar

ÇT'de % 40; KT'de % 60.

Yarışlar ve sportif oyunlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 10, Kırgız Türkçesinden 15 terim tespit edilmiştir. Türk kültür geleneklerinden biri olan at yarışı, güreş, ok atma gibi oyunları bu gruba dâhil ettik. Bir aktivite aracı olarak değerlendirilen bu oyunlarda hemen hemen eşit bir oran gözlemlenmiştir.

14.4. Ziyafet ve Eğlence İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 44; KT'de % 56.

Ziyafet ve eğlence ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 22, Kırgız Türkçesinden 28 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu durum, ziyafet ve eğlence kültürünün devam ettiğini göstermiştir.

15. Müzik ve Çalgı İle İlgili Sözcükler

15.1. Müzik İle İlgili Olanlar

ÇT'de % 52; KT'de % 48.

Müzik ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 43, Kırgız Türkçesinden 39 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu orana göre Kırgız Türklerinin kendilerine ait geleneksel müzik kültürü ile Çağatay müzik kültürü arasında çok fazla bir farklılık yoktur.

15.2. Çalgı İle İlgili Olanlar

ÇT'de % 59; KT'de % 41.

Çalgı ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 43, Kırgız Türkçesinden 30 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

16. Giyim- Kuşam- Süs Eşyası İle İlgili Sözcükler

16.1. Kumaş ve Elbise Malzemeleri

ÇT'de % 59; KT'de % 41.

Kumaş ve elbise malzemeleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 58, Kırgız Türkçesinden 40 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

16.2. Giyim Malzemeleri

ÇT'de % 50; KT'de % 50.

Giyim malzemeleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 152, Kırgız Türkçesinden 152 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Günlük hayatta kullanılan giyim eşyalarındaki kültürünün devam ettiğini söyleyebiliriz.

16.3. Askerlik Giysileri

ÇT'de % 48; KT'de % 52.

Askerlik giysileri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 21, Kırgız Türkçesinden 23 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Çok az bir farklılıkla Kırgız Türkçesinde oranın arttığını görüyoruz. Burada da Rusça, Arapça ve Farsça kökenli terimlerin varlığı sayının artmasında etkili olmuştur.

16.4. Kuşam Malzemeleri

ÇT'de % 52; KT'de % 48.

Kuşam ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 16, Kırgız Türkçesinden 15 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

16.5. Süs Eşyaları ve Süslenme

ÇT'de % 58; KT'de % 42.

Süs eşyaları ve süslenme ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 67, Kırgız Türkçesinden 48 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında yakın bir oran olduğu görülmektedir. Aslında göçer yaşıyan Kırgızlarda da süs eşyaları ve süslenme ile ilgili terimler vardır. Ancak gçerlikte daha az olması Kırgız Türkçesinde terim sayısının az olması sonucunu doğurmuş olabilir.

17. Ev, Evin Bölümleri ve Ev İle İlgili Araç Gereçler

17.1. Ev İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 59; KT'de % 41.

Ev ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 24, Kırgız Türkçesinden 17 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu durum bize, Türk kültüründe ev terimine yüklenen anlam ve işlevselliğın devam ettiğini göstermektedir.

17.2. Evin Bölümleri

ÇT'de % 72; KT'de % 28.

Evin bölümleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 28, Kırgız Türkçesinden 11 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde bu oran fazladır. Çağatay Türkçesinde çadır ve çadırın kısımları ile ilgili tespit ettiğimiz terimler bu oranın fazla olmasında etkili olmuştur. Genel olarak terimlere bakıldığında ev ve evin bölümlerine yüklenen anlam aynıdır. Bu durum Türk kültür ve sosyal yaşantısının devam ettiğini göstermektedir.

17.3. Ev İle İlgili Araç Gereçler

ÇT'de % 46; KT'de % 54.

Evin araç gereçleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 42, Kırgız Türkçesinden 50 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

18. Mutfak Sanatı ve Yemek İle İlgili Sözcükler

18.1. Yemeklik Malzemeler ve Malzemelerin İşlenmesi

ÇT'de % 76; KT'de % 24.

Yemeklik malzemeler ve malzemelerin işlenmesi ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 31, Kırgız Türkçesinden 10 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde bu oran fazladır. Tespit edilen genel terimlere bakıldığında, aşlık, yağ ve protein çeşitleri gibi günlük hayatta yemeklerde kullanılan malzemelerin aynı olduğu görülmektedir. Çağatay sözlüklerinde yemeklik malzemeleri ifade eden terimlerin daha çok bulunması bu oranın fazla olmasında etkilidir.

18.2. Hamur İşleri

ÇT'de % 47; KT'de % 53.

Hamur işleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 28, Kırgız Türkçesinden 32 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Bu durum, özellikle hamur işlerinde yemek/mutfak kültüründeki devamlılığı göstermektedir.

18.3. Çeşitli Yiyecekler

ÇT'de % 42; KT'de % 58.

Çeşitli yiyecekler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 83, Kırgız Türkçesinden 114 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir. Çeşitli yiyecek adlandırmalarında oranın eşit olması yemek kültürünün aynı şekilde devam ettiğini gösterir.

18.4. Çeşitli İçecekler

ÇT'de % 38; KT'de % 62.

Çeşitli içecekler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 22, Kırgız Türkçesinden 36 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde oran fazladır. Kırgız Türkçesinde halk ağzından, konuşma dilinden ve diğer dillerden alıntı kelimelerin olması bu terim sayısını arttıran bir nedendir.

Ayrıca Kırgız Türkçesinde içki türlerinin alt isimlendirilmeleri de bize göre bu artışta etkili olan diğer bir nedendir. Bunun yanında, süt ürünleri ve bazı içeceklerin benzer olması, Çağatay Türkçesinde şiv'in/bir tür yeşil çay anlamında bir terimin bulunması ve bu terimin Kırgız Türkçesinde kök çay şeklinde adlandırılması kelime ortaklığını değil ancak “çay içme” kültürünü bize göstermektedir. Yine Kırgız Türkçesinde mamıl/ siyah çay adlandırması ile siyah çay tüketildiğini de söyleyebiliriz.

18.5. Sebzeler

ÇT'de % 55; KT'de % 45.

Sebzeler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 32, Kırgız Türkçesinden 26 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran olduğu görülmektedir.

18.6. Meyveler

ÇT'de % 62; KT'de % 38.

Meyveler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 60, Kırgız Türkçesinden 36 terim tespit edilmiştir. Bu oranın Çağatay Türkçesinde fazla olmasında, erik, şeftali, kavun, üzüm gibi meyve adlarının birden fazla şekilde kullanılması etkili olmuştur. Kırgız Türkçesinde ise bu terimlerin Rusça olması oranı düşürmüştür.

18.7. Turşu

ÇT'de % 100; KT'de % 0.

Turşu ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 4 terim tespit edilmiştir. “açamlı/açar/çökelik/tutum” bu gruba dâhil ettiğimiz terimlerdir. Bu terimlerin hepsi turşu anlamına gelmektedir. Kırgız Türkçesinde turşu anlamında çok fazla sözcük olduğunu düşünüyoruz. Ancak sözlüklere alınmamış olabilir. Türk yemek kültüründe en çok yer tutan yiyeceklerden biri turşu olduğuna göre terim sayısının fazla olması da mümkündür.

18.8. Tahıllar

ÇT'de % 64; KT'de % 36.

Tahıllar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 25, Kırgız Türkçesinden 14 terim tespit edilmiştir.

Mısır, arpa, yulaf, buğday, nohut, pirinç, bulgur gibi temel besin maddelerinin olduğu bu grupta, Çağatay Türkçesinde terim sayısının fazla olmasında, aynı anlamda kullanılan kelimenin birkaç şekilde sözlüklerde bulunması etkili olurken, bize göre Kırgız Türkçesinde bu terimlerin az olmasında, göçer hayat tarzında bu tür besin maddelerinin fazla yetiştirilmemesi ve Rusça şekillerinin kullanılması gibi etmenler söz konusudur.

18.9. Baklagiller

ÇTde % 100; KT'de % 0.

Baklagiller ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 4 terim tespit edilmiştir. “Lütek/ bezelye, sıçratku/ bakla, miremçek/ mercimek, yasmuq/ mercimek” bu gruba dâhil ettiğimiz terimlerdir. Kırgız Türkçesinde hiçbir sayıya ulaşamamasında, Rusça şekillerinin kullanılması ve sözlüklere alınmaması etkili olmuştur.

18.10. Kuruyemiş Çeşitleri

ÇTde % 70, KT'de % 30.

Kuruyemiş çeşitleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 16, Kırgız Türkçesinden 7 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran fazladır. Kırgız Türkçesinde oranın düşük olmasında, bu kelimelerin Rusça şekillerinin kullanılması etkili olmuştur.

19. Takvim, Diğer Zaman Birimleri ve Ölçü Birimleriyle İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 57; KT'de % 43.

Takvim, diğer zaman birimleri ve ölçü birimleriyle ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 65, Kırgız Türkçesinden 49 terim tespit edilmiştir. Burada zaman kavramı, 12 Hayvanlı Türk takvimi ve halk takvimi üzerine açıklayıcı terimler bulunmaktadır. Çağatay ve Kırgız Türkçesi yazı dilinde 12 Hayvanlı Türk Takvimi ve halk takvimi terimlerinin kullanılması tarihî benzerliğin olduğunu göstermiştir. Takvim ve zaman kavramı anlayışının hemen hemen yakın oranda olması ile bu anlayışın aynı şekilde devam ettiğini söyleyebiliriz.

20. Posta ve Ulaşım İle İlgili Sözcükler

ÇT'de % 34; KT'de % 66.

Posta ve ulaşım ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 13, Kırgız Türkçesinden 25 terim tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde oran fazladır. Bu durum, ağızdan kelime taşınması ve Rusçadan giren kelimelerin olması ile açıklanabilir.

21. At Takımı ve Silah İle İlgili Sözcükler

21.1. At Takımı

ÇT'de % 63; KT'de % 37.

At takımı ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 73, Kırgız Türkçesinden 43 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Üzengi, eyer, yular, at nalı gibi temel ögeler aynıdır. At takımını oluşturan ögeler, birbirinden çok uzak olan Türk boylarında dahi tarihe meydan okurcasına hemen hemen aynı isimle anılmıştır. Ancak bu tür terimler Kırgız Türkçesinde başlangıçta geçmiş olsa bile zamanla unutulmuş olabilir ya da sözlüklere girmemiş olabilir şeklinde yorumlayabiliriz.

21.2. Silahlar

ÇT'de % 54; KT'de % 46.

Silahlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 68, Kırgız Türkçesinden 59 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir. Kırgız Türkçesinde sayının kısmen düşmesinde, bu kelimelerin Rusçalarının kullanılması etkili olmuştur.

22. Metal Malzemeler ve Maden Demiri

ÇT'de % 67; KT'de % 33.

Metal malzemeler ve maden demiri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 16, Kırgız Türkçesinden 8 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır.

22.1. Suçlular İçin Kullanılan Malzemeler

ÇT'de % 55; KT'de % 45.

Suçlular için kullanılan malzemeler ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 11, Kırgız Türkçesinden 7 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir.

23. Avcılıkla İlgili Sözcükler

ÇT'de % 50; KT'de % 50.

Avcılık ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 5, Kırgız Türkçesinden 5 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran görülmektedir. Bu durumda, Türk kültüründe avcılık geleneğinin devam ettiğini söyleyebiliriz.

24. Hayvancılıkla İlgili Sözcükler

ÇT'de % 56; KT'de % 44.

Hayvancılıkla ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 11, Kırgız Türkçesinden 7 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir.

25. Hayvan Adları

25.1. Atlar

ÇT'de % 66; KT'de % 34.

Atlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 16, Kırgız Türkçesinden 8 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Eski Türk kültüründe “at”ın büyük bir önemi vardır. Gerek sosyal ve kültürel gerek ekonomik alanda önemli bir yere sahip olan at kültürünün Çağatay Türkçesinde olduğu gibi Kırgız Türkçesinde de yüksek bir söz varlığına sahip olduğunu düşünüyoruz. Çünkü at kültürünün Kırgız kültürel hayatının her alanında olduğunu söylemek mümkündür. “Kırgızlar, 20. yüzyılın başlarına doğru yerleşik hayata geçmişlerse de, ata sevgi ve saygı beslemeye devam etmişlerdir. Bu da günümüzde hem atlı-göçebe kültür dairesindeki hem de yerleşik hayat dairesindeki Kırgızlar arasında atın öneminin hâlen devam ettiğini göstermektedir (Belek, 2015: 120).

Biz eser taramadığımız için Çağatay Türkçesinden düşük bir oran elde ettik. Ancak at ve at kültürü alanında yapılmış tezler ve yazılmış makalelerde da ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir¹²⁵.

25.2. Develer

ÇT'de % 69; KT'de % 31.

Develer ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 25, Kırgız Türkçesinden 11 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Türk kültüründe at kadar devenin de önemi büyüktür. Bize göre, Atayurttan Anayurda büyük bir öneme sahip olan deve teriminin Kırgız Türkçesinde azalmasında, birçoğunun yazılı kaynaklara geçmemesi ya da unutulmuş olması etkili olmuştur.

25.3. Eşek

ÇTde % 54; KT'de % 46.

Eşek ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 7, Kırgız Türkçesinden 6 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir.

25.4. Diğerleri

ÇT'de % 71; KT'de % 29.

Diğerleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 12, Kırgız Türkçesinden 5 terim tespit edilmiştir. Hayvan sürüleri, hayvan yavruları, katır ve ulak ile ilgili kelimeler bu gruptadır. Çağatay Türkçesinde bu kelimelerle ilgili daha fazla sayıya ulaşıldı. Fakat Kırgız Türkçesinde de sürü, yavru ve katır adlandırmaları ile ilgili temel kelimeler, hemen hemen tespit edildi. Ulak ile ilgili kelimelere Kırgız Türkçesinde rastlanılmamasında, makine ile ulaşımına geçildiği için, Rusçalarının kullanılması şeklinde düşünmek de mümkündür.

25.5. Büyükbaş Hayvanlar

ÇT'de % 58; KT'de % 42.

Büyükbaş hayvanlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 18, Kırgız Türkçesinden 13 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir.

¹²⁵ Bkz. Emine Gürsoy-Naskali, Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık, İstanbul 1995.

25.6. Küçükbaş Hayvanlar

ÇT'de % 40; KT'de % 60.

Küçükbaş hayvanlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 23, Kırgız Türkçesinden 34 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir.

25.7. Yabani Hayvanlar

25.7.1. Etçiller

ÇT'de % 58; KT'de % 42.

Etçiller ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 30, Kırgız Türkçesinden 22 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir. Bu durum, aynı terimlerin kullanılmaya devam edildiğinin bir göstergesidir.

25.7.2. Otçullar

ÇT'de % 59; KT'de % 41.

Otçullar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 24, Kırgız Türkçesinden 17 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir.

25.7.3. Diğerleri

ÇT'de % 44; KT'de % 56.

Diğerleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 7, Kırgız Türkçesinden 9 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir. Bu grupta ayı, sansar, kürkü değerli hayvan türleri yer almıştır.

25.8. Su Kuşları

ÇT'de % 63; KTde % 37.

Su kuşları ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 24, Kırgız Türkçesinden 14 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.9. Kanatlı, Yırtıcı ve Diğer Kuşlar

ÇT'de % 65; KT'de % 35.

Kanatlı, yırtıcı ve diğer kuşlar ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 122, Kırgız Türkçesinden 66 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.10. Kümes Hayvanları

ÇT'de % 75; KT'de % 25.

Kümes hayvanları ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 15, Kırgız Türkçesinden 5 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.11. Deniz Hayvanları

ÇT'de % 57; KT'de % 43.

Deniz hayvanları ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 13, Kırgız Türkçesinden 10 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında hemen hemen eşit bir oran görülmektedir.

25.12. Böcek Adları

25.12.1. Sinek

ÇT'de % 77; KT'de % 23.

Sinek ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 10, Kırgız Türkçesinden 3 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.12.2. Sivrisinek

ÇT'de % 67; KT'de % 33.

Sivrisinek ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 4, Kırgız Türkçesinden 2 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.12.3. Çekirge

ÇT'de % 92; KT'de % 8.

Çekirge ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 11, Kırgız Türkçesinden 1 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.12.4. Karınca

ÇT'de % 83; KT'de % 17.

Karınca ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 5, Kırgız Türkçesinden 1 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.12.5. Diğerleri

ÇT'de % 76; KT'de % 24.

Diğerleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 16, Kırgız Türkçesinden 5 terim tespit edilmiştir. Örümcek, kene, sirke, pire, cırcır böceği, ateş böceği gibi terimler bu grupta yer almıştır. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.13. Sürüngenler

25.13.1. Yılan

ÇT'de % 50; KT'de % 50.

Yılan ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 5, Kırgız Türkçesinden 5 terim tespit edilmiştir. Genel sayıya bakıldığında eşit bir oran görülmektedir.

25.13.2. Kurbağa, Kaplumbağa

ÇT'de % 62; KT'de % 38.

Kurbağa, kaplumbağa ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 5, Kırgız Türkçesinden 3 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.13.3. Çıyan, Akrep, Solucan, Kertenkele

ÇT'de % 79; KT'de % 21.

Çıyan, akrep ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 11, Kırgız Türkçesinden 3 terim tespit edilmiştir. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

25.14. Diğerleri

ÇT'de % 68; KT'de % 32.

Diğerleri ile ilgili terimlerde Çağatay Türkçesinden 19, Kırgız Türkçesinden 9 terim tespit edilmiştir. Fare, sincap, kelebek, maymun, tavşan, köstebek ile ilgili terimler bu gruptadır. Çağatay Türkçesinde oran daha fazladır. Kırgız Türkçesinde bu terimlerin Rusçası kullanılmaktadır.

Çağatay ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinde sosyal ve kültürel yaşam terimleri üzerine yapılan incelemeler sonucu aşağıdaki yargılara ulaşılmıştır:

Bu çalışmada Kırgız Türkçesi ağız özelliklerine dayalı herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Ancak *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi* tarafından hazırlanan çok yazarlı "*Kırgızca-Türkçe Sözlük*" adlı eser, halk ağzına dayalı bir söz varlığına sahiptir. Özellikle ağızdan kelime taşınması ve Rusçadan yazılı kaynaklar aracılığıyla kelimelerin Kırgız Türkçesi yazı diline girmesi, bu sözlükte belirli alanlardaki söz varlığını etkilemektedir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Çağatay Türkçesi sözlüklerinin çok zengin söz varlığının olmasına karşılık Kırgız Türkçesi sözlüklerinde kelimelerin karşılığı çoğu zaman bulunamamış ve Kırgız Türkçesi söz varlığında bir daralma meydana gelmiştir.

Kırgızlar, uzun yıllar tarihî ve siyasî sebeplerden dolayı Ruslarla sıkı bir temas içinde bulunduğu için onlardan çok sayıda kelime almışlar ve ifade benimsemişlerdir. Ekim Devrimi'nden sonra oluşan Kırgız Türkçesi yazı diline, Rusça kelimeler konuşma aracılığıyla girmiştir. Çoğunluğu isim olan bu alıntı kelimeler Kırgız Türkçesi dil bilgisi kurallarına ve ağız özelliklerine uydurulmuştur.

Kırgız Türkçesine, Ekim Devriminden önceki kelimeler konuşma aracılığıyla, Ekim Devriminden sonraki kelimeler ise hem konuşma hem de yazılı kaynaklar aracılığıyla girmiştir. “Meslek ve görev isimleri, araç isimleri, toplum faaliyetleri ile ilgili isimler ve örgüt isimleri ile ilgili kelimeler, kaynak dildeki gibi aynı kalmış ve değişmeye uğramamıştır” (Nuriahmetova, 2014: 337).

Buradan hareketle yaptığımız değerlendirme sonucunda “meslek sahipleri, zanaatkârlar ve sanatkârlar, yasal olmayan meslek adları, zenginlik-fakirlikle ilgili kelimeler, sosyal yaşamda mekân, ilahi kaynaklı dini inanışlar, beddua ile ilgili kelimeler, efsanevi kişilikler ve yaratıklar, şölen ve bayram âdeti, cenaze gelenekleri, masal, efsane, hikâye, bilmece ile ilgili kelimeler, yazı yazmak ile ilgili kelimeler, oyunlar, çocuk oyunları ve araç gereçleri, yarışlar ve sportif oyunlar, çeşitli içecekler, posta ve ulaşım” ile ilgili başlıklandırmalarda yer alan kelimelerin sayıları Kırgız Türkçesinde artış göstermiştir. Burada, Rusçanın Kırgız Türkçesine etkisinin söz varlığına yansıdığı görülmektedir.

Günümüzde Kırgızistan’da devlet dili olarak Kırgız Türkçesi ve resmî dil olarak da Rusça bir arada kullanılmaktadır. Bu durumda, Rusçanın Kırgız Türkçesi üzerindeki etkisinin halen devam ettiğini söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Abik, A. D. (2005). *Meyveler Münazarası Doğu Türkçesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Argunşah, M. (2013). Çağatay Türkçesi, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı:55, Sayfa:1–18.
- Arıkoğlu E., Alimova C., Askarova R., Selçuk B. K. (2017). *Kırgızca-Türkçe Sözlük 1 (A-J)*, Kırgızistan- Türkiye “Manas” Üniversitesi Yayınları: 208, Bişkek.
- Arıkoğlu E., Alimova C., Askarova R., Selçuk B. K. (2017). *Kırgızca-Türkçe Sözlük 2 (K-Z)*, Kırgızistan- Türkiye “Manas” Üniversitesi Yayınları: 208, Bişkek.
- Aşçı, U. D. (2003). *W. Radloff’un “Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Kırgız ve Kazak Lehçelerine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Basılmamış Doktora Tezi).
- Belek, K. (2015/16). “Eski Türklerde At ve At Kültürü (Dünden Bugüne Kırgız Kültürel Hayatı Örneği)”, *Gazi Türkiyat*, Bahar, s. 111-128.
- Biray, N. (2019). Sözlü görüşme: Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü B Blok Kat: 1 Kınıklı Yerleşkesi DENİZLİ.
- Buran, A., Alkaya, E. (2012). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1974). *Türk Dili Tarihi*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Emel V., Şakir Ü., Aycan Ü., Gülten C., Olcay S., Cem D. (hazırlayanlar) (1965). *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Durgut, H. (1995). *Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmâni (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Eckmann, Janos (2017). *Çağatayca El Kitabı*, (çeviren: Günay Karaağaç), TDK Yayınları, Ankara.

Erbay, F. (2008). *W. Raddloff'un "Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Basılmamış Doktora Tezi).

Ercilasun, A. B. (2015). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Güzeldir, M. (2002). *Abuşka Lügati (Giriş-Metin-İndeks)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum (Basılmamış Doktora Tezi).

Kaçalin, M. S. (2011). *Niyāzī Nevāyī'nin Sözleri Ve Çağatayca Tanıklar El-Lugātu'n-Nevā'iyye Ve Ve'l-İstişhādātu'l-Çağatā'iyye Giriş-metin-dizinler-ıpkıbasım*, TDK Yayınları, Ankara.

Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lūgat-it-Türk, (Çeviri)*, (çeviren: Besim Atalay), TDK Yayınları, 1. Baskı, Cilt: 1-2-3, Ankara 2013.

Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lūgat-it-Türk, (Dizin)*, (çeviren: Besim Atalay), TDK Yayınları, 1. Baskı, Cilt: 4, Ankara 2013.

Nalbant, B. Ö. (2017). "Türkistan, İran, Anadolu Sahasında Yazılan Doğu (Çağatay) Türkçesi Sözlük ve Gramerleri", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt: 14/ sayı: 4, s. 121-147.

Naskali-Gürsoy, E. (1995). *Türk Kültüründe Çağdaş At ve Çağdaş Atçılık*, Türkiye Jokey Kulübü, İstanbul.

Nuriahmetova, A. (2014). "Günümüz Kırgız Türkçesinde Rusça Unsurlar", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 27, p. 333- 347.

Rahimi, F. (2018). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü Sözlük (Metin)-İnceleme-Dizin 1. Cilt*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Rahimi, F. (2018). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü Sözlük (Metin)-İnceleme-Dizin 2. Cilt*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Rahimi, F. (2017). "İran Kitaplıklarında Bulunan Çağatay Türkçesi Sözlükleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, sayı: 6/4, s. 2067-2079.

Rahimi, F. (2018). “Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, sayı: 7 (1), s. 69- 104.

Romaskeviç, A. A. (1934). “Yeni Çağatay-Fars Lügati” çev. Aptullahoğlu Hasan, *Türkiyat Mecmuası*, cilt: 4, İstanbul, s. 281-293.

Sertkaya, O. F. (1988). “Abuşka Lugati”, *İslam Ansiklopedisi*, 1. Cilt, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 312- 314.

Ömer Asım A., Dehri D., (hazırlayan) (2009). *Tarama Sözlüğü, 13. Yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla*, 3. Baskı, Cilt: 2-4-5-6, TDK Yayınları, Ankara.

Temir, A. (1991). *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff Devri/Hayatı-İlmi Kişiliği-Eserleri*, TDK Yayınları, Ankara.

Teres, E. (2011). “Niyāzī Nevāyī'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-Luğātu'n-Nevā'iyye Ve Ve'l-İstişhādātu'l-Çağatā'iyye”, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, s. 189-192.

Toker, M. (2003). *W. Radloff'un “Opit Slovary Tyurkskih Nareçij” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Tatar Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Basılmamış Doktora Tezi).

Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya.

Yong- Söng Li (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*, (yayımlayan: Mehmet Ölmez), Simurg Yayınları, İstanbul.

Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*, (çev. Abdullah Taymas), TDK Yayınları, Ankara.

ÖZ GEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Burcu SARIKAYA
Doğum Yeri : Denizli
Doğum Tarihi : 27. 07. 1993
E-posta : burcu.srky.46@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Yaşar Saniye Gemici Anadolu Lisesi
Lisans : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi/ Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
Doktora :
Yabancı Dil ve Düzeyi: Yökdil 72, 500/C Düzeyi

İŞ DENEYİMİ :

ARAŞTIRMA ALANLARI: Çağatay yazı dilinin hâkim olduğu yüzyıllarda hangi coğrafyalarda kullanıldığı, Rus İhtilali'nden önce Kırgızlar tarafından kullanılmış olan Çağatay Türkçesi söz varlığı ile Rus İhtilali'nden sonra ağız özelliklerine dayalı oluşturulan Kırgız söz varlığının karşılaştırılması.

TEZDEN ÜRETİLEN TEBLİĞ VE YAYINLAR:

